

PRITARTA
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2020 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 300

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

2019 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

2020 m. kovo 25 d., Vilnius

Gerbiamasis Seimo Pirmininke,

teikdami Septynioliktosios Vyriausybės 2019 m. veiklos ataskaitą, susiduriame su didžiausia per atkurtos nepriklausomybės laikotarpį grėsme visuomenės sveikatai ir valstybės atsparumui dėl koronaviruso pavojaus. Esu įsitikinęs, kad dabar yra geriau pažymėti svarbiausius dalykus trumpai ir toliau tęsti darbus, rūpintis Lietuvos žmonių gyvybėmis, sveikata bei gerove.

Mūsų Vyriausybė tęsia savo veiklą stiprindama Lietuvos valstybę, jos piliečių ir jų šeimų gerovę bei pasitikėjimą. Norime, kad žmonės jaustųsi labiau patenkinti mūsų visų valstybėje. Gal ne visur tobulai atsakome į visus pasaulio iššūkius, tačiau, garantuoju, Vyriausybė dirba ir dieną, ir naktį, stengdamasi suvaldyti krizę ir žiūrėdama į ateitį.

Žvelgdami į praėjusius 2019 m., galime pasidžiaugti – ekonomikos augimas, 2018 m. pradėtos įgyvendinti struktūrinės reformos ir laiku priimti sprendimai mums suteikė vilties lengviau įveikti krizes. Lietuvos BVP nuo 2016 m. iki 2019 m. padidėjo 12,4 proc. Šiandien, suvokdami pandemijos poveikį ekonomikai, galime teigti, kad per praėjusius kelerius metus Vyriausybė, kitaip nei anksčiau, sukaupė nemažą valstybės finansų rezervą, kuris skiriamas viruso sukeltam ekonominiam ir sveikatos apsaugos pavojui švelninti. Lietuvos žmonės nori didesnio valstybės dėmesio, daugiau teisingumo, gerovės ir ramesnės ateities. Niekas negalėjo numatyti koronaviruso pandemijos, tačiau galime sakyti, kad 2020 metus pasitikome pasirengę iššūkiams.

Darbo užmokestis pernai padidėjo beveik 9 proc., o minimalioji mėnesinė alga augo iki 607 eurų. Vyriausybė siekė vykdyti savo įsipareigojimus ir veikti numatytų prioritetų kryptimi, siekdama spręsti paveldėtas, per dešimtmečius įsisenėjusias valstybės problemas ir sustiprinti susilpnintas, tačiau esmines Lietuvos pažangai sritis.

Mes suvokėme pavojų, kylantį valstybei ir visuomenei dėl skurdo ir socialinės atskirties masto. Palyginti su 2016 m., 2019 m. vidutinė senatvės pensija padidėjo daugiau kaip trečdaliu. Nepaisant šių dienų krizės, 2020 m. vidutinė senatvės pensija turintiems būtinąjį stažą turėtų siekti 399 eurus. Nuo 2019 m. mažų pensijų gavėjams, kurių visų gaunamų pensijų suma nesiekė 238 eurų per mėnesį (tokių asmenų yra apie 72 tūkst.), pradėtos mokėti priemokos, susietos su turimu stažu. Vidutinė priemoka jau dabar siekia 40 eurų, o 2020 m. šių priemokų riba padidinta nuo 238 iki 257 eurų, t. y. 8 proc. Nuo 2020 m. sausio 1 d. didinamos šalpos pensijos bei išmokos našlaičiams, neįgaliems vaikams, nuo vaikystės neįgaliems suaugusiems žmonėms bei kitiems neįgaliesiems ir senatvės pensijos amžiaus sulaukusiems gyventojams, kurie neįgijo stažo draudimo pensijai gauti.

Pernai ir toliau rūpinomės kiekvieno Lietuvos piliečio galimybe oriau auginti vaikus. Plėtėme paslaugas šeimoms bei vaikams, kūrėme vaikų dienos centrus, mokyklose įteisinome visuotinį nemokamas maitinimą – jau šiemet, grįžus į įprastinį ugdymo ritmą, bus nemokamai maitinami priešmokyklinukai ir pirmokai. Prognozuojama, kad nemokamą maitinimą nuo 2020 m. rugsėjo gaus beveik 50 tūkstančių vaikų.

Sveikatos priežiūros srityje 2019 m. buvo siekiama gerinti šeimos gydytojo paslaugų kokybę ir prieinamumą, didėjo tam skirta Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų dalis. Palyginti su

2018 m., 2019-aisiais ši dalis padidėjo 37,6 mln. eurų. Dar niekada tokiu mastu kaip dabar valstybė nefinansavo savo piliečių sveikatos apsaugos. Šią politiką tęsime.

Švietimo, kultūros ir mokslo paslaugų kokybės gerinimas bei efektyvumo didinimas tebėra vienas iš esminių mūsų visuomenės raidos klausimų, nes tik išsilavinusi ir kultūringa visuomenė nulems sėkmingas ateities galimybes Lietuvos valstybei. Iš daugybės atliktų darbų išskirčiau kelis: siekdami ugdyti visapusiškai išsilavinusius piliečius ir keisti ugdymosi praktikas, visos Lietuvos vaikams suteikėme galimybę naudotis kultūros pasu, intensyviai dirbome tam, kad iš užsienio grįžtantys ir atvykstantys vaikai galėtų tinkamai integruotis į mūsų švietimo sistemą, didiname aukštosiose mokyklose nemokamai studijuojančiųjų skaičių, pertvarkome profesinį mokymą, skatindami pameistrystę.

Ypač svarbūs sprendimai priimti dėl švietimo skaudulio – darbuotojų atlyginimų: dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimai jau antrus metus iš eilės augo, šiemet – 16 proc., o mokytojų atlyginimai, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, per metus padidėjo net 25 proc. Beveik dvigubai didėjo ir doktorantų stipendijos. Tai svarbūs žingsniai teisinga kryptimi.

Atsižvelgdami į praeitų metų šalies ekonominės raidos tendencijas ir rezultatyvesnį mokesčių administravimą, galime konstatuoti, kad iš šešėlio ištraukėme planuotus 200 mln. eurų. Tęsime darbus didindami skaidrumą transporto, statybų ir paslaugų sektoriuose.

Pagal Pasaulio banko tyrimą „Doing Business 2020“ Lietuva pasiekė aukščiausią kada nors turėtą poziciją – 11 vietą tarp 190 šalių ir yra tarp palankiausiai pagal verslo sąlygas vertinamų pasaulio valstybių. Tarp visų 28 Europos Sąjungos valstybių narių Lietuva užima 4 vietą ir nusileidžia tik Danijai, Jungtinei Karalystei ir Švedijai.

Auga pasitikėjimas Lietuvos kariuomene, džiugina savanorių gausa visose šalies saugumo palaikymo srityse. Lietuvos gynyba yra visų piliečių rūpestis. Tad ir toliau stiprinsime kariuomenės ir visuomenės, ypač aktyvių piliečių, visuomeninių organizacijų ir verslo sąveiką bei abipusę pagalbą. Be abejonės, 2019 m. krašto apsaugos sistemos pažangą lėmė mūsų padidintas gynybos biudžetas, kuris 2019 m. sudarė 2,03 proc. BVP, – tai vertina Jungtinių Amerikos Valstijų ir NATO sąjungininkai.

Šiandien tapo akivaizdu, kad pandemijos sukelti iššūkiai trukdys daugeliui darbų, tačiau mes, visa Lietuva, turime suvokti, kad praėjus keliems įtampos mėnesiams tęsime viską, kas pasitarnaus Lietuvos žmonių labui. Lietuva yra mūsų bendras gėris ir gyvenimo pagrindas. Į mus iš praeities žvelgia išėjusios kartos, o mes jaučiame atsakomybę ateities kartoms. 2019 m. įdirbis leidžia žvelgti į ateitį ir toliau didinti piliečių pasitikėjimą valstybe, jos gebėjimais bei pažangos stabilumu.

Nuoširdžiai
Ministras Pirmininkas
Saulius Skvernelis

2020 m. kovo 25 d., Vilnius

TURINYS

IVADAS	5
SANTRAUKA	6
I. PAGRINDINIAI VYRIAUSYBĖS 2019 M. VEIKLOS REZULTATAI.....	16
1 PRIORITETAS. Darni, atsakinga ir sveika visuomenė	16
2 PRIORITETAS. Švietimo, kultūros ir mokslo paslaugų kokybės bei efektyvumo didinimas....	57
3 PRIORITETAS. Viešojo sektoriaus efektyvumo ir skaidrumo didinimas	86
4 PRIORITETAS. Darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra	108
5 PRIORITETAS. Saugi valstybė.....	143
II. VYRIAUSYBĖS ARTIMIAUSIO LAIKOTARPIO VEIKLOS PRIORITETAİ.....	178
1 priedas. 2019–2020 M. EUROPOS SĄJUNGOS TARYBOS REKOMENDACIJŲ LIETUVAI ĮGYVENDINIMAS.....	180
2 priedas. 2019 M. NACIONALINIO SAUGUMO BŪKLĖ IR PLĖTRA.....	195

IVADAS

Šios **ataskaitos tikslas** – pateikti Lietuvos Respublikos Seimui ir Lietuvos žmonėms svarbiausią informaciją apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. veiklą ir jos rezultatus, turinčius esminės įtakos šalies pažangai ir visuomenės gerovei. Ataskaita parengta apibendrinus ministerijų ir (ar) kitų institucijų pateiktas 2019 m. veiklos ataskaitas ir kitą informaciją, kuri yra svarbi analizuojant praėjusių metų veiklos rezultatus.

Ataskaitos struktūrą sudaro **2 pagrindinės dalys**, kuriose pateikiama svarbiausia informacija apie Vyriausybės praėjusių metų veiklos rezultatus ir artimiausio laikotarpio veiklos prioritetus:

- **Pirmojoje** ataskaitos dalyje pateikiama informacija apie svarbiausius Vyriausybės atliktus darbus įgyvendinant Vyriausybės programos įgyvendinimo plane, patvirtintame Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167, išskirtus prioritetus ir kryptis.
- **Antrojoje** ataskaitos dalyje pristatomi Vyriausybės artimiausio laikotarpio veiklos prioritetai, kuriems bus skiriamas ypatingas dėmesys 2020 m.

Ataskaitos **prieduose**, atsižvelgiant į Seimo prašymą, pateikiama papildoma informacija:

- **Pirmajame** ataskaitos priede Seimo Europos reikalų komiteto prašymu apžvelgiama Europos Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo pažanga: informacija pateikiama pagal Europos Tarybos rekomendacijos Lietuvai įgyvendinimo 2019–2020 m. priemonių plane numatytus tikslus ir rodiklius.
- **Antrajame** ataskaitos priede, vadovaujantis Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo 6 straipsniu, pateikiama nacionalinio saugumo būklės ir plėtros 2019 m. ataskaita: įvertinama Nacionalinio saugumo strategijoje išvardytų rizikos veiksnių, pavojų ir grėsmių nacionaliniam saugumui būklė, taip pat apžvelgiami pagrindiniai nacionalinio saugumo politikos prioritetų ir uždavinių įgyvendinimo rezultatai, turintys esminės įtakos Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimui.

SANTRAUKA

Ekonomikos apžvalga

Lietuvos ekonomikos augimas, palyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis, pernai buvo vienas iš sparčiausių – Lietuvos BVP 2019 m. padidėjo 3,9 proc. Tokius rezultatus lėmė stipri vidaus paklausa. Prie to prisidėjo Vyriausybės sprendimai, didinantys gyventojų pajamas, – kelerius metus iš eilės didinama minimalioji mėnesinė alga, vykdoma viešojo sektoriaus darbo užmokesčio politika, įtemptos darbo rinkos paskatintas privataus sektoriaus atlyginimų didėjimas bei verslo siekis augant darbo jėgos kainai ir senkant darbo jėgos ištekliais išlikti pelningiems, investuojant į darbo našumą didinančias priemones.

Reikšmingai pagerėjusi migracijos raida – stipriai išaugusi asmenų imigracija, viršijanti emigracijos srautą – ir padidėjęs darbingo amžiaus gyventojų aktyvumas 2019 m. švelnino darbuotojų trūkumą šalies darbo rinkoje. 2019 m. užimtų gyventojų skaičius padidėjo 0,2 proc., o **nedarbo lygis sudarė 6,3 proc.** Remiantis Eurostato prognozėmis, numatoma, kad 2020–2022 m. dėl natūralios gyventojų kaitos darbingo amžiaus gyventojų skaičius Lietuvoje, senėjant visuomenei, kasmet sumažės po 11,3 tūkst. asmenų, todėl darbuotojų pasiūla darbo rinkoje mažės.

2019 m. darbo užmokestis šalies ūkyje padidėjo vidutiniškai 8,8 proc.¹ Darbo užmokesčio pokyčiams šalyje įtakos turėjo nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigalioję mokesčių sistemos pakeitimai, pasikeitusi neapmokestinamojo pajamų dydžio skaičiavimo tvarka, Vyriausybės priimti sprendimai dėl darbo užmokesčio didinimo viešajame sektoriuje, padidinta minimalioji mėnesinė alga (MMA), kuri nuo 2020 m. sausio 1 d. yra 607 eurai.

Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą, 2019 m. šalyje sudarė 2,2 proc. ir, palyginti su 2018 m., sumažėjo 0,3 proc. punkto. Pernai infliaciją skatino sparčiai augęs darbo užmokestis, lėmęs paslaugų kainų didėjimą, ir dėl išorės veiksnių prasidėjęs spartus maisto produktų brangimas. Mažinantį poveikį infliacijai turėjo atpigusios energetikos prekės – centralizuotai tiekama šilumos energija, transporto priemonių degalai, kietasis kuras.

Darni, atsakinga ir sveika visuomenė

2018 m. **mažėjo skurdo rizikos ar socialinės atskirties lygis** (1,3 proc. punkto) ir **pajamų nelygybė** (nuo 7,3 iki 7,1). Visgi 28,3 proc. gyventojų patiria skurdo riziką ar socialinę atskirtį, o 20 proc. turtingiausių žmonių pajamos šalyje buvo 7,1 karto didesnės nei 20 proc. neturtingiausių žmonių.

Mažinant skurdo riziką, socialinę atskirtį ir pajamų nelygybę, daug dėmesio skirta mažų pajamų didinimui: buvo priimti Šalpos pensijų įstatymo pakeitimai, nustatantys pensijų priemokų skyrimą, susietą su turimu stažu ir minimalių vartojimo poreikių dydžiu (MVPD): 2019 m. – 95 proc. MVPD (238 eurai); 2020 m. – 100 proc. MVPD (257 eurai).

Nuo 2020 m. sausio 1 d. šalpos pensijų bazę padidinus nuo 132 iki 140 eurų, našlaičiams, neįgaliems vaikams, nuo vaikystės neįgaliems suaugusiems žmonėms bei kitiems neįgaliesiems ir senatvės pensijos amžiaus sulaukusiems gyventojams, kurie neįgijo stažo draudimo pensijai gauti, bus mokamos didesnės šalpos pensijos ir išmokos (iš viso apie 60 tūkst. asmenų).

Nuo 2020 m. padidintos šalpos pensijų žemutinės ribos neįgaliesiems, t. y. neįgalūs negali gauti mažesnės nei 140 eurų šalpos pensijos, o 2019 m. mažiausia riba buvo 99 eurai.

Nuo 2017 m. įvestas socialinio draudimo pensijų indeksavimo mechanizmas lėmė nuoseklų vidutinės senatvės pensijos didėjimą: **palyginti su 2016 m., 2019 m. vidutinė senatvės pensija padidėjo 34 proc.**

2019 m. **patvirtintas Bazinių paslaugų šeimai paketas**. Vykdyta Bendruomeninių ir kompleksinių paslaugų šeimoms ir vaikams plėtra savivaldybėse: kompleksinės paslaugos šeimai, vaikų dienos centrų

¹ Pašalinus darbo užmokesčio indeksavimo dėl įsigaliojusių mokesčių pasikeitimų įtaką.

paslaugos, socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo, sociokultūrinės ir kitos su vaiko ugdymu, jo teisių apsauga, integracija į šeimą, visuomenę susijusios paslaugos; **asmeninio asistento paslaugos, teikiamos asmenims, turintiems proto ir (ar) psichikos negalią**, alternatyvios bendruomeninės paslaugos tėvų globos netekusiems vaikams. Specializuota kompleksinė pagalba buvo teikiama visiems smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, sutinkantiems tokią pagalbą gauti.

2020 m. įteisintas visuotinis mokinių nemokamas maitinimas, pradedama nemokamai maitinti priešmokyklinukus ir pirmokus. Prognozuojama, kad nemokamą maitinimą 2020 m. papildomai gaus apie 49,6 tūkst. vaikų. **Nemokamam maitinimui reikalingiems produktams įsigyti skirta lėšų suma padidėjo apie 25 proc., o mokinio reikmenims įsigyti – apie 33 proc.**

2019 m. priimti svarbūs sprendimai socialiai pažeidžiamų asmenų integracijos į darbo rinką srityje. Priimti įstatymų pakeitimai padės užtikrinti valstybės pagalbos socialinėms įmonėms teikimo efektyvumą ir kontrolę, neįgaliųjų integraciją į atvirą darbo rinką, sudarytos teisinės sąlygos skatins darbdavius įdarbinti sunkiausią negalią turinčius asmenis; sudaryta galimybė neįgaliajam savarankiškai atlikti būsto pritaikymo darbus.

Įgyvendinti svarbūs darbai skatinant neįgaliųjų integraciją: nuo 2019 m. įsigaliojo negalios nustatymo pakeitimai, kuriais iš esmės pakeisti asmens savarankiškumo vertinimo kriterijai, turintys įtakos galutiniam negalios nustatymui; pakeista neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis ir šių priemonių įsigijimo išlaidų kompensavimo tvarka, įtrauktos naujos techninės pagalbos priemonės.

Demografinė situacija tebėra sudėtinga. **Suminis gimstamumo rodiklis** tebėra mažas – **2018 m., kaip ir 2017 m., jis buvo 1,63**. Siekiant kurti šeimai palankią aplinką ir didinti gimstamumą, svarbiausi 2019 m. atlikti darbai buvo vaiko pinigų mokėjimas ir jų sumos padidėjimas, finansinių paskatų pirmajam būstui įsigyti regionuose plėtojimas, paslaugų šeimai gausinimas. **Nuo 2019 m. sausio 1 d. padidinta universali išmoka vaikui nuo 0,79 bazinės socialinės išmokos (toliau – BSI) (30,02 euro) iki 1,32 BSI (50,16 euro) per mėnesį, o neįgaliesiems vaikams – iki 1,84 BSI (69,92 euro) per mėnesį. Vidutiniškai per vieną 2019 m. mėnesį išmoką vaikui gavo apie 516,5 tūkst. vaikų. Nuo 2020 m. sausio 1 d. universali išmoka vaikui padidinta nuo 1,32 BSI (50,16 euro) iki 1,54 BSI (60,06 euro) per mėnesį.**

Siekiant sveikatos priežiūros kokybės ir paslaugų prieinamumo 2019 m. įgyvendintos priemonės, sudarančios sąlygas gerinti **šėimos gydytojo paslaugų kokybę ir prieinamumą**. Didėja Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, skirtų pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugoms, dalis nuo visų lėšų, skirtų asmens sveikatos priežiūros paslaugoms, – 2019 m. ši dalis sudarė 19,6 proc. (2018 m. – 17,7 proc.)

2019 m. gydytojų ir slaugytojų vidutinis darbo užmokestis, palyginti su 2018 m., padidėjo 13 procentų.

Toliau diegtos kompleksinės paslaugos siekiant racionalaus vaistų, ypač psichotropinių, vartojimo. 2019 m. pacientų priemokų suma vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms sumažėjo net 16,8 mln. eurų, palyginti su tuo pačiu 2018 m. laikotarpiu.

Nuo 2020 m. liepos 1 d., nemokėdami paciento priemokos, kompensuojamuosius vaistus ir kompensuojamąsias medicinos pagalbos priemones gaus mažas pajamas gaunantys, 75 metų ir vyresni asmenys.

Toliau gerėja Vyriausybės vykdomos alkoholio vartojimo mažinimo politikos rezultatai: 2018 m. legalaus alkoholio suvartojimas vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui (litrais absoliutaus (100 proc.) alkoholio), palyginti su 2017 m., sumažėjo 1,1 litro ir buvo 11,2 litro. Mažėjantis alkoholinių psichozų skaičius, taip pat mažėjantis, nors ir lėtai, savižudybių skaičius (2018 m. – 100 tūkst. gyventojų teko 24,38 savižudybės) – svarbūs požymiai, rodantys, kad pasirinkta teisinga ir efektyvi psichinės sveikatos gerinimo strategija.

Siekdama įgyvendinti ES Energetinės sąjungos ir ES klimato kaitos ir energetikos tikslus iki 2030 m., Vyriausybė pritarė tikslui iki 2030 m. pasiekti, kad Lietuvoje **šiltnamio efektą sukeliančių dujų** (toliau – ŠESD) emisijos sumažėtų 9 proc. (palyginti su 2005 m.).

2019 m. gautais duomenimis, Lietuvoje 2017 m., palyginti su 2016 m., į atmosferą išmesta 1 proc. daugiau išmetamų ŠESD. Teigiama yra tai, kad šis padidėjimas mažesnis nei planuota. Išmetamų ŠESD kiekis labiausiai padidėjo chemijos pramonės gamyboje – 16 proc. (dėl padidėjusios amoniako gamybos apimtys) ir transporto sektoriuje – apie 5 proc. (dėl didesnio dyzelino kiekio sunaudojimo kelių transporte). Kituose sektoriuose išmestas ŠESD kiekis išliko beveik toks pat arba sumažėjo. Daugiausia ŠESD, kaip ir praėjusiais metais, susidarė šiuose sektoriuose: energetikos – 28 proc., transporto – 28 proc., žemės ūkio – 21,6 proc., pramonės – 17,6 proc., atliekų – 5,1 proc. viso išmesto ŠESD kiekio.

Mažinant oro taršą **atnaujintas Gerosios žemės ūkio praktikos kodeksas, pradėtas taikyti mažiau taršių judumo priemonių pasirinkimo skatinimo mechanizmas**, vykdytas daugiabučių namų vidaus šildymo ir karšto vandens sistemų modernizavimas – mažoji renovacija. **Pažymėtina, kad** siekiant užtikrinti aplinkos kokybę ypač svarbus tampa didėjantis visuomenės nepakantumas aplinkos teršėjams, padedantis išaiškinti pažeidimus.

Siekiant darnaus teritorijų ir infrastruktūros vystymo, atliktos ir Seimui pateiktos dvi naujojo **Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano koncepcijos alternatyvos** ir strateginio poveikio aplinkai ataskaita.

Švietimo, kultūros ir mokslo paslaugų kokybės bei efektyvumo didinimas

2019 m. pradėti reikšmingi darbai, siekiant atnaujinti ugdymo turinį. Patvirtintos Bendrųjų programų atnaujinimo gairės. Pradėta kurti mokinio pasiekimų vertinimo sistema, orientuota į skirtingų ugdymosi poreikių turinčius asmenis.

Didinta neformaliojo vaikų švietimo įvairovė, prieinamumas ir gerinta jo kokybė. 2019 m. neformaliojo vaikų švietimo galimybėmis mokykloje ar kitur naudojosi daugiau kaip trys penktadaliai mokinių. Siekiant didinti neformaliojo švietimo galimybes, 2019 m. su partneriais pasirašytos finansavimo sutartys dėl 7 regioninių STEAM² atviros prieigos centrų kūrimo. Taip pat pasirašytos finansavimo sutartys su Vilniaus ir Klaipėdos universitetais dėl metodinių STEAM centrų steigimo.

Patvirtinta Lituanistinio švietimo integruota programa³, skirta pasirengti vaikų sugrįžimui į Lietuvą ir sugrįžusių vaikų mokymui tradiciniu ir nuotoliniu būdais. Pateiktos rekomendacijos savivaldybių administracijų švietimo padaliniais ir mokykloms dėl sugrįžtančių į Lietuvą asmenų švietimo ir integracijos⁴.

Vykdyti mokyklų tinklo optimizavimo darbai: 2019 m. bendrojo lavinimo mokyklų, kuriose mokosi iki 120 mokinių, skaičius, palyginti su 2016–2017 m., sumažėjo beveik ketvirtadaliu, taip pat įgyvendinti 6 profesinių mokyklų sujungimai. Vykdyti mokslo ir studijų institucijų tinklo optimizavimo planą, 2019 m. sausio 1 d. baigėsi Lietuvos edukologijos universiteto ir Aleksandro Stulginskio universiteto reorganizavimas prijungimo prie Vytauto Didžiojo Universiteto būdu.

Įsteigti 3 nacionaliniai pedagogų rengimo centrai, kurių veikla vykdoma Vilniaus universitete, Vytauto Didžiojo universitete ir Šiaulių universitete. Didinti pedagogų atlyginimai. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, **mokytojų** neto vidutinis darbo užmokestis (VDU) 2019 m. III ketv. buvo 928 eurais (2018 m. III ketv. – 739,1 euro); taigi **neto VDU padidėjo 188,9 euro, arba 25,6 proc.**

2019 m. **dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo užmokestis padidintas vidutiniškai 16 proc.** (skirta 23,1 mln. eurų, kaip ir 2018 m.). 2019 m. Vyriausybės strateginės analizės centro atlikta apžvalga parodė, kad akademinio personalo darbo užmokestis šalyje augo vidutiniškai du kartus sparčiau nei atlyginimai šalies ūkyje, o valstybinių mokslo ir studijų institucijų dėstytojų ir tyrėjų atlyginimų

² STEAM (angliskų žodžių *science, technologies, engineering, arts* ir *mathematics* trumpinys) ugdymas apima keletą disciplinų: gamtos mokslus, technologijas, inžineriją, menų ir matematiką.

³ Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. birželio 17 d. įsakymas Nr. V-364.

Prieiga internete <https://e-eimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e527e7d0913611e98a8298567570d639?jfwid=nl6mpyyfk>.

⁴ Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. rugpjūčio 30 d. raštas Nr. SR-3534. Prieiga internete <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/griztantiems/rekomendacijos%20mokykloms%20dėl%20sugriztanciuju.pdf>.

augimas, palyginti su kitomis sritimis, buvo didžiausias per praėjusius 4 metus.

Siekiant, kad mokslininko karjera taptų patrauklesnė, nuo 2019 m. sausio 1 d. 83 proc. padidinta doktorantams teikiama parama. Taip pat toliau sėkmingai plėtotą programą „Kitas 100“, skirta gabiausiųjų studijoms užsienyje finansuoti, – didėjo jos finansavimas ir ja pasinaudojusiųjų skaičius.

Igyvendinant mokslo ir inovacijų politiką, stiprinti mokslo ir studijų institucijų inovacijų ir technologijų perdavimo centrai, juose tiesiogiai gerintos sąlygos efektyviai bendradarbiauti mokslui ir verslui.

Skatintas įsitraukimas į tarptautines mokslinių tyrimų infrastruktūras, duodančias didžiausią pridėtinę vertę Lietuvos mokslo plėtrai. 2017–2019 m. tam sudarytos visos reikiamos sąlygos. Į daugelį tarptautinių mokslinių tyrimų infrastruktūrų, į kurias įsitraukti numatyta finansavimą gavusiuose projektuose, jau įsitraukta ir dalyvavimas jose yra užtikrintas.

Skatinant visuomenę aktyviai dalyvauti kultūros ir meno veikloje, siekiant skirti daugiau dėmesio kūrybingos asmenybės ugdymui kultūros ir meno priemonėmis, 2019 m. toliau buvo gerinamos kultūros ir meno paslaugų įvairovei būtinos sąlygos, diegiamos sociokultūrinės naujovės.

2019 m. toliau buvo įgyvendinamas nemokamo muziejų lankymo modelis. **2019 m. per paskutinius mėnesio sekmadienius muziejuose sulaukta 415 026 lankytojų.** Populiariausi nemokamo lankymo sekmadieniais buvo 3 muziejai: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovų rūmai, Lietuvos nacionalinis muziejus, Trakų istorijos muziejus.

Nuo 2019 m. galimybė naudotis kultūros pasu ir taip ugdyti kultūros pažinimo įpročius suteikta visiems 1–12 klasių mokiniams – kiekvienam mokiniui skirta 15 eurų suma kultūros paslaugoms įsigyti. Šiuo metu kultūros paso paslaugų rinkinį sudaro 2 053 paslaugos, o jas teikia daugiau kaip 600 paslaugų teikėjų.

2019 m. gruodį įteiktos dvi kultūros edukacijos premijos už geriausiai parengtus ir vykdytus kultūrinės edukacijos projektus, skirtus 0–13 metų vaikams ir 14–29 metų jaunimui.

Siekiant įvertinti kūrėjų indėlį garsinant Lietuvą, 2019 m. įsteigtos ir pradėtos teikti Kultūros ministerijos premijos už gautus svarbiausius tarptautinius apdovanojimus kultūros srityje. Premijos dydis – 20 tūkst. eurų. Pirmosios premijos skirtos kūrybinei grupei, 2019 m. Venecijos šiuolaikinio meno bienalėje pelniusiai „Auksinį liūtą“ už Lietuvos nacionaliniame paviljone pristatytą operą-performansą „Saulė ir jūra“, bei dokumentinio filmo „Laiko tiltai“ kūrėjams, Šanchajaus tarptautiniame kino festivalyje laimėjusiems „Auksinės taurės“ apdovanojimą.

Siekiant naujų iniciatyvų, skatinančių kultūros prieinamumą ir plėtrą, buvo didinami valstybės biudžeto asignavimai Kultūros ministerijai. 2018 m. skirta 168 mln. eurų, 2019 m. – 208 mln. eurų, 2020 m. – 214 mln. eurų.

Viešojo sektoriaus efektyvumo ir skaidrumo didinimas

2019 m., vykdant **strateginio planavimo ir biudžeto sudarymo sistemų pertvarkos darbus**, parengti strateginio valdymo sistemą reglamentuojančių teisės aktų projektai, apibrėžta naujų strateginio planavimo dokumentų struktūra. 2019 m. gruodį Seimui pateiktas Strateginio valdymo įstatymo projektas, kuris padės susieti strateginius tikslus su valstybės finansiniais ištekliais ir užtikrinti tinkamą valstybės strateginių tikslų įgyvendinimą.

Pradėtas rengti Nacionalinis pažangos planas, kuriame bus nustatyti svarbiausi valstybės strateginiai tikslai ir uždaviniai.

2019 m. Lietuvos biudžeto skaidrumo indekso reikšmė išliko nepakitusi, t. y. 5,93 balo. Planuojama, kad, 2020 m. priėmus strateginio valdymo pertvarkai reikalingus teisės aktus ir pradėjus vykdyti pertvarkos įgyvendinimo etapo darbus, atitinkamai 2021 m. turėtų būti pasiekta aukštesnė šio indekso reikšmė.

Vykdant institucinę pertvarką viešajame sektoriuje, **2019 m. viešojo sektoriaus įstaigų sumažėjo 4 proc.** Geresnių rezultatų nepasiekta dėl lėtai vykstančių pokyčių savivaldybių viešajame sektoriuje. Nuo 2016 m.

valstybės viešojo sektoriaus įstaigų sumažėjo 24,5 proc.⁵ (219 įstaigų). Savivaldybių viešajame sektoriuje įstaigų sumažėjo tik 3,3 proc. (116 įstaigų, 2016 m. veikė 3 463 savivaldybių viešojo sektoriaus įstaigos, 2019 m. – 3 347).

2019 m. administracinės paskirties valstybės nekilnojamasis turtas (toliau – AVNT) buvo toliau sparčiai perimamas valdyti centralizuotai. **Centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojiui – VĮ Turto bankui – perduotas centralizuotai valdyti Kultūros ministerijos, Susisiekimo ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Teisingumo ministerijos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei šioms ministerijoms pavaldžių institucijų valdomas AVNT.** Nuo 2015 m. **perduota centralizuotai valdyti 555,3 tūkst. kv. m ploto, tai sudaro 76,8 proc. viso perduotino centralizuotai valdyti AVNT ploto.** 2019 m. už viešuose aukcionuose parduotą valstybės nekilnojamąjį turtą į valstybės biudžetą gauta apie 14 mln. eurų.

Daug dėmesio toliau buvo skiriama valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrinimui ir gražos visuomenei didinimui – baigtas įgyvendinti strateginis projektas jau davė akivaizdžių rezultatų – **2019 m. valstybės valdomų įmonių, palyginti su 2017 m., sumažėjo net 53,7 proc.**

Lietuvos **e. sveikatos sistema naudojama kasdien vis plačiau**: visos asmens sveikatos priežiūros įstaigos jungiamos į centrinę e. sveikatos sistemą, atsisakoma popierinės medicininės dokumentacijos ir mažinama administracinė našta sveikatos priežiūros specialistams. 2019 m. gruodžio duomenimis, 96 proc. visų kompensuojamųjų vaistų receptų, 93 proc. stacionaro epikrizių, 31 proc. siuntimų, 63 proc. ambulatorinių aprašymų, 93 proc. vairuotojo sveikatos patikrinimo medicininių pažymų, 100 proc. vaiko gimimo pažymėjimų ir medicininių mirties liudijimų išrašoma elektroniniu būdu.

Gerinant užsienio valstybėse gyvenančių tautiečių, ketinančių grįžti į tėvynę, informuotumą ir siekiant suteikti praktinę pagalbą visais su grįžimu į Lietuvą ir gyvenimu Lietuvoje susijusiais klausimais, finansuota Tarptautinės migracijos organizacijos Migracijos informacijos centro veikla. **Migracijos informacijos centras „Renkuosi Lietuvą“ suteikia vis daugiau konsultacijų** grįžimo ar atvykimo į Lietuvą klausimais – 2019 m. buvo suteikta 8 790 konsultacijų (2018 m. – 2 131, 2017 m. – 1 050). 2019 m. Migracijos informacijos centre gaunamų užklausų ir interneto svetainės lankytojų gausėjo daugiau nei 4 kartus; tinklalapį www.renkuosilietuva.lt aplankė 594 866 lankytojai (tai beveik 4 kartus daugiau negu 2018 m. – 150 573 lankytojai).

Gyventojų pasitenkinimo paslaugomis indeksas rodo teigiamą viešojo sektoriaus įstaigų teikiamų paslaugų ir gyventojų aptarnavimo tobulinimo iniciatyvų **rezultatą**. Indeksas nuo 2017 m. padidėjo nuo 0,84 iki 0,89, nors 2019 m. buvo planuota tik 0,85. Gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, Lietuvoje nuolat daugėja ir greičiau nei planuota. Jų skaičius per 2019 m. išaugo iki 54,7 proc., o nuo 2015 m. padidėjo 10,7 proc.

2019 m. pasaulinės nevyriausybinių organizacijų „Transparency International“ **korupcijos suvokimo indekso tyrime Lietuvai skirta 60 balų iš 100 galimų ir 35 vieta 180 šalių sąrašė**. Lietuva užima 15 vietą iš 28 ES valstybių narių, pirmoje vietoje ES ir pasaulyje – Danija (87 balai). **Lietuvos rezultatai pagerėjo pirmą kartą per 5 metus.** Estija gavo 74 balus ir užėmė 18 vietą, Latvija gavo 56 balus ir užėmė 44 vietą. Korupcijos suvokimo indekso nors ir nedidelis teigiamas pokytis rodo, kad kryptingos pastangos duoda rezultatų.

2019 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatymui, **sudarytos teisinės sąlygos didinti valstybės tarnybos patrauklumą**, iš esmės pakeistas valstybės tarnautojų darbo užmokesčio reglamentavimas, **įtvirtinta nuotolinio darbo galimybė bei mentorystės institutas**, supaprastinta valstybės tarnautojų veiklos vertinimo tvarka, įtvirtinta centralizuota asmenų atranka į valstybės tarnybą. Numatyta daugiau valstybės tarnautojų skatinimo priemonių – **nustatyta daugiau skatinimo rūšių**. Palyginti su 2018 m., **valstybės tarnautojų neto darbo užmokestis 2019 m. didėjo 23 proc.** (vidutinis

⁵ 2016 m. veikė 894 valstybės viešojo sektoriaus įstaigos, 2019 m. – 675.

valstybės tarnautojo bruto darbo užmokestis 2019 m. sudarė 1 697 eurus (neto 1 052), 2018 m. – 1 123 eurus (neto 856), 2017 m. – 922 eurus (neto 706).

Darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra

Pagal Pasaulio banko tyrimą „Doing Business 2020“, kurio rezultatai buvo paskelbti 2019 m. spalio 24 d., **Lietuva pasiekė aukščiausią kada nors turėtą poziciją – 11 vietą tarp 190 šalių ir yra tarp palankiausiai pagal verslo sąlygas vertinamų pasaulio valstybių. Tarp visų 28 ES valstybių narių Lietuva užima 4 vietą ir nusileidžia tik Danijai, Jungtinei Karalystei ir Švedijai.**

2019 m. **didžiausia pažanga padaryta šalies patrauklumą gamybos investicijoms lemiančioje prisijungimo prie elektros tinklų srityje:** ne tik sumažėjo procedūrų skaičius ir sąnaudos, bet ir sutrumpėjo prisijungimo prie elektros tinklų terminas. Tikimasi, kad ateinančių metų „Doing Business“ reitinguose bus įvertinta jau įgyvendinta ir nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliosianti juridinių asmenų nemokumo reforma.

Pagal Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (WIPO) paskelbtą 2019 metų pasaulinį inovacijų indeksą **Lietuva, palyginti su 2018 m., pakilo per 2 pozicijas ir yra 38 vietoje tarp 129 valstybių.** Dėl BVP vienam gyventojui prieaugio ir aukštųjų technologijų eksporto Pasaulio inovacijų indekse pagal žinių ir technologijų rezultatus **Lietuva 2019 m. pakilo per 3 pozicijas (į 55 vietą).**

Priemonės, skirtos kompetencijoms didinti ir dalyvavimui tarptautiniuose projektuose bei infrastruktūrose skatinti, didesnė tinklaveika, įsteigtas Lietuvos mokslo ryšių biuras Briuselyje (LINO), pradėję veikti technologijų perdavimo centrai turėjo įtakos mokslo ir studijų institucijų pajamų iš Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) augimui. Mokslo ir studijų institucijų pajamų iš MTEP, gautų iš Lietuvos ir užsienio verslo įmonių, augimas 2018 m. siekė 59 proc. (2017 m. – 9,72 proc.). **Eurostato duomenimis, 2018 m. verslo išlaidos MTEP Lietuvoje pasiekė 148,8 mln. eurų ir buvo didžiausios per visą šio rodiklio matavimo istoriją.**

Skatinant žiedinę ekonomiką, parengtas Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, nuosekliai vykdomas aplinkosauginis gyventojų švietimas, kampanijos, skatinančios gyventojus mažinti plastikinių pirkinių maišelių naudojimą. **71,8 proc. pakuočių atliekų yra panaudojama, įskaitant perdirbimą.**

Sutaupyto suminio galutinės energijos kiekio nuo 2013 m. (GWh) rodiklis 2016 m. viršija planą daugiau nei 4 kartus ir sudaro 2 045 GWh. Nors buvo vykdoma daug priemonių siekiant efektyviau naudoti energiją ir diegti išmaniuosius sprendimus, galutinis energijos suvartojimas 2018 m., palyginti su 2017 m., 3,8 proc. padidėjo. Daugiausia – 39,8 proc. – energijos buvo suvartota transporto sektoriuje, namų ūkiuose – 26,6 proc. Pramonės sektorius suvartojo 19,2 proc. galutinės energijos. 2018 m., palyginti su 2017 m., pramonės sektoriuje suvartota 3,4 proc., transporto – 6,3 proc., namų ūkiuose – 1,5 proc. daugiau energijos.

Didinant vidaus energijos gamybą, įteisintas naujas paramos modelis atsinaujinančius energijos išteklius naudosiančioms elektrinėms skatinti. 2019 m. rugsėjo 2 d. prasidėjo pirmasis technologiškai neutralus aukcionas, kuriame galėjo dalyvauti visos technologijos – saulės, vėjo, biudujų, biomasės. Aukciono dalyviai varžėsi dėl galimybės gauti biržos kainos priedą.

2019 m. sausio 23 d. Europos Komisija skyrė finansavimą Baltijos šalių energetikos sistemos sinchronizacijai su kontinentinės Europos tinklais. Iš Europos infrastruktūros tinklų priemonės trims Baltijos šalims skirta 323 mln. eurų, iš jų Lietuvos projektams – 125 mln. eurų. Tai pati didžiausia parama, kokią iš šio fondo energetikos infrastruktūros projektams iki šiol yra gavusi Lietuva.

Lietuviškos kilmės paslaugų eksportas 2019 m. I–III ketv., palyginti su tuo pačiu 2018 m. laikotarpiu, **padidėjo 31,4 proc.** Daugiausia lietuviškos kilmės paslaugų 2019 m. buvo eksportuota į Vokietiją ir Prancūziją, labiausiai augo lietuviškos kilmės paslaugų eksportas į žvalgybines tikslines rinkas.

2019 m. ir toliau vyko aktyvus tiesioginių užsienio investicijų (TUI) procesas – **pritraukti 56 TUI didelės pridėtinės vertės projektai.** Įgyvendinant naujus TUI didelės pridėtinės vertės projektus, 2019 m. sudarytos galimybės sukurti 5 074 darbo vietas. Pritraukti paslaugų centrai, tokie kaip *McKesson Europe*

AG (Vilnius), kuris per projekto įgyvendinimo laikotarpį planuoja sukurti 500 naujų darbo vietų, *The Western Union Company* plečia savo veiklą Lietuvoje ir planuoja sukurti 300 darbo vietų, *World Courier Management Ltd* – 200 darbo vietų.

2019 m. duomenimis, **2018 m. laisvosiose ekonominėse zonose (LEZ) veikiančių įmonių investicijos siekė 158,6 mln. eurų**. 2019 m. investuotojas *Bär Management- und Beteiligungsgesellschaft mbH* Šiaulių LEZ įsteigė keltuvų komponentų gamybos, surinkimo bei programinės įrangos plėtros padalinį ir planuoja sukurti 44 naujas darbo vietas. Kėdainių LEZ Ukrainos bendrovė KORMOTECH įsteigė gyvūnų pašarų gamyklą ir planuoja sukurti 61 darbo vietą.

2019 m. įsisteigė net 420 naujų startuolių (2018 m. – 140). Spartesnę startuolių ekosistemos plėtrą ypač skatino startuoliams skirtų informacinių ir edukacinių renginių organizavimas, „Startup Visa“ programa, rizikos kapitalo fondų, akseleravimo fondų, Koinvesticinio fondo sukūrimas. Sudarytos galimybės startuoliams leisti ir per sutelktinio finansavimo platformas viešai platinti nuosavybės vertybinius popierius.

2018 m. startuolių pritrauktų investicijų **augimui didžiausią įtaką turėjo UAB „Prime Leasing“ („City Bee“)** investicija (110 mln. eurų), 2019 m. – **UAB „Vinted“ pritraukta investicija (128 mln. eurų)**.

Iki 2019 m. pabaigos pritraukta 969 mln. eurų privačių lėšų. Daugiau privačių lėšų nei planuota buvo pritraukta Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programoje, tai leido padidinti finansavimo sverto efektą ir finansuoti dar daugiau namų ūkių.

2019 m. finansų technologijų (toliau – FINTECH) plėtros skatinimas tebėra prioritetas klausimas. Palankių verslo sąlygų ir investicinės aplinkos gerinimas lėmė, jog **FINTECH sektorius ir toliau plėtėsi**. 2019 m. į Lietuvą savo veiklos dalį perkėlė 3 reikšmingos FINTECH įmonės: „Earthport“, „SumUp“ ir „Flywire“. Šiuo metu Lietuvoje veikia daugiau nei 200 FINTECH įmonių (18 proc. daugiau nei 2018 m.)

Mažinant šešėlinę ekonomiką, didinant mokesčių ir socialinio draudimo sistemų efektyvumą, 2019 m. įsigaliojo ir pradėtos taikyti savanoriško atsiskleidimo ir mokesčių mokėjimo skatinimo bei nepakantumo pažeidėjams mokesčių srityje priemonės. Mokesčių mokėtojai, pasinaudodami vienkartinę galimybę sumokėti „pamirštus“ mokesčius be sankcijų, papildomai deklaravo 41,7 mln. eurų mokesčių.

Nuo 2019 m. sujungtos darbdavio ir darbuotojo mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, bendroji (pagrindinė) pensijos dalis finansuojama valstybės biudžeto lėšomis, įvesta valstybinio socialinio draudimo (išskyrus privalomąjį sveikatos draudimą) įmokų viršutinė riba, sumažintas valstybinio socialinio draudimo įmokos tarifas.

Įgyvendinant **Lietuvos ir Lenkijos dujotiekių jungties (GIPL) tiesimo projektą**, 2019 m. liepą sudaryta GIPL dujotiekio vamzdžių pirkimo sutartis (26,4 mln. eurų vertės), pasirašyta sutartis dėl dujotiekio jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos GIPL tiesimo darbų. Nors GIPL projekto įgyvendinimas kol kas atsilieka nuo grafiko, numatoma, kad projektas bus pradėtas eksploatuoti 2021 m.

Lietuvos transporto sektoriaus makroekonominiai rodikliai tvariai auga: išankstiniais duomenimis, sektoriuje sukuriamas **bendroji pridėtinė vertė buvo 5 206 mln. eurų, arba 8 proc. didesnė nei 2018 m.**, didėjo transporto paslaugų eksportas, kuris sudarė 6 750 mln. eurų, t. y. buvo 16 proc. didesnis nei 2018 m. Išankstiniais duomenimis, 2019 m. **krovinių vežimas**, palyginti su 2018 m. atitinkamu laikotarpiu, **padidėjo 4,1 mln. t** (2,7 proc.) ir sudarė 156,9 mln. t, iš jų 6,7 proc. padidėjo kelių transportu vežamų krovinių apimtis.

Klaipėdos valstybinis jūrų uostas, 2018 ir 2019 m. viršijęs 46 mln. t krovinių apyvartą, trečius metus iš eilės yra lyderis tarp Baltijos valstybių uostų ir aplenkia Latvijos ir Estijos jūrų uostus. Uosto rezultatams daugiausia įtakos turėjo išaugusi grūdų, suskystintųjų dujų ir ro-ro krovinių krova (pastaroji išaugo 2018 m. atidarius naują laivybos liniją tarp Klaipėdos ir Treleborgo (Švedija).

Įgyvendinant strateginį projektą **„Geležinkelių jungties „Rail Baltica“ plėtra“**, 2019 m. vykdyti 1 435 mm geležinkelio linijos tiesimo darbai ruože „Lenkijos ir Lietuvos siena–Kaunas“. Baigus šiuos

darbus, 2020 m. Kauno intermodalinis terminalas bus sujungtas su Europos geležinkelių tinklu ir taps pagrindiniu perkrovos centru.

Toliau buvo įrengiami ir rekonstruojami dviračių takai, juostos, dviračių ir pėsčiųjų takai (35 km.), įrengta 31 km laukinių gyvūnų apsaugos sistemų, išasfaltuota 295 km žvyrkelių. Lietuva kelių būklei tirti pirmoji iš Baltijos šalių įsigijo vieną moderniausių pasaulyje mobiliąją kelių tyrimų laboratoriją, kurios tyrimų rezultatai taps pagrindu objektyviai planuoti darbus ir pirmenybę teikti skubiausio remonto reikalingiems kelių ruožams.

Didėjanti bendroji žemės ūkio produkcija, bendras darbo užmokesčio kilimas lėmė kaimo gyventojų vidutinių pajamų didėjimą. **2019 m. vidutinės kaimo gyventojų piniginių pajamos kilo iki 909 eurų**, tačiau sudarė tik 78,2 proc. miesto gyventojų pajamų ir 68,8 proc. didžiųjų miestų gyventojų pajamų.

Saugi valstybė

2019 m. krašto apsaugos sistemos pažangą lėmė padidintas gynybos biudžetas. 2019 m. Krašto apsaugos ministerijos asignavimai sudarė **976,7 mln. eurų, arba 2,03 proc. BVP** (palyginti su 2018 m., asignavimai išaugo 82,2 mln. eurų, arba apie 9 proc.).

2019 m. buvo toliau remiamas **Lietuvos šaulių sąjungos** šaulių karinis rengimas, orientuotas į šaulių kovinių būrių pasirengimą veikti priskirtų Lietuvos kariuomenės vienetų sudėtyje. 2019 m. kovinių būrių šaulių skaičius, palyginti su 2018 m., **padidėjo 37 proc.**

Pasitikėjimo Lietuvos kariuomene augimo tendencija yra nuosekli ir teigiama: nuo 2017 m. pasitikėjimas kasmet didėjo po 2 proc. Stiprinant visuomenės pasitikėjimą Lietuvos kariuomene, 2019 m. buvo aktyviai informuojama apie jos veiklą.

Siekiant išvystyti regioninius kibernetinės gynybos pajėgumus, 2019 m. bendradarbiaujant su Sakartvelu, Ukraina bei JAV pradėti **Regioninio kibernetinio saugumo centro**, praktinės tarptautinio bendradarbiavimo kibernetinio saugumo srityje platformos, steigimo darbai.

2019 m. sukurta **platforma, skirta viešųjų interneto tinklų infrastruktūrai vizualizuoti, stebėti ir grėsmėms aptikti**. Ši sistema pagal Lietuvos modelį pritaikyta kitoms šalims ir visiems ES nacionaliniams CERT padaliniais prieinama nemokamai.

Siekiant didinti **viešojo saugumo paslaugų prieinamumą ir kokybę**, 2019 m., palyginti su 2016 m., policijos pareigūnų, aprūpintų pagal nustatytus standartus, dalis padidėjo nuo 47 iki 77 proc., pasieniečių – nuo 54 iki 75 proc., o vidaus reikalų statutinių įstaigų **pareigūnų vidutinis darbo užmokestis padidėjo 32,5 proc.**

2019 m. gyventojų apklausų duomenimis, palyginti su 2016 m., 8 proc. punktais padaugėjo manančiųjų, kad kriminogeninė situacija yra gera, o **saugiai savo gyvenamojoje vietovėje besijaučiančių gyventojų dalis padidėjo 4 proc. punktais**.

Pastebimos teigiamos tendencijos bausmių vykdymo sistemoje. Pastaruoju metu pataisos namuose ir tardymo izoliatoriuose mažėja suimtųjų ir nuteistų realia laisvės atėmimo bausme asmenų – per metus jų sumažėjo beveik 350 (nuo 6 485 iki 6 138 asmenų).

2019 m. prie visų tebesitęsiančių iššūkių šalių saugumui ir stabilumui bei tarptautine teise grįstai pasaulio tvarkai prisidėjo išaugusi Kinijos galia, taip pat jos siekis daryti įtaką padėčiai pasaulyje. Aktyvios diskusijos dėl ES ateities, su „Brexit“ procesu susijusios permainos, destruktivi Rusijos vykdoma politika, jos siekiai perrašyti istoriją ir kišimasis į šalių vidaus politikos procesus, įvairios hibridinės grėsmės darė didelę įtaką pasaulio stabilumui, saugumui ir demokratijų tvarumui. Diskusijos dėl daugiametės 2021 – 2027 m. ES finansinės perspektyvos ir klimato kaitos tapo dar vienu didžiuliu iššūkiu šalių tarpusavio santykiams, socialiniu ir humanitariniu išbandymu valstybių gebėjimui susitarti ieškant bendrų sprendimų. **Gyventojų dalis, mananti, kad Lietuvos interesų tarptautinėje bendruomenėje įgyvendinimas yra užtikrintas, 2019 m. padidėjo ir sudarė 39,5 proc., tačiau nesiekia norimo rezultato.**

Europos Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo pažanga

Svarbu pažymėti, kad jau visiškai įgyvendinta 13 priemonių, numatytų 2019–2020 m. Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plane. Kitos priemonės įgyvendintos iš dalies (daugelio jų įgyvendinimo terminas yra ilgesnis nei ataskaitos laikotarpis) – tai 29,5 proc. visų suplanuotų priemonių (iš viso 44 priemonės). Likusias priemones planuojama įgyvendinti 2020 m.

2019 m. didžiausia pažanga pasiekta gerinant mokestinių prievolių vykdymą ir plečiant mokesčių bazę, siekiant pereiti prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia ekonomikos augimui (priemonės įgyvendina struktūrinės mokestinio reguliavimo ir šešėlinės ekonomikos mažinimo reformas), ir mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą (priemonės padeda įgyvendinti struktūrinę socialinio draudimo (pensijų) reformą): visiškai įvykdyta 10 priemonių iš 18 (vykdymo pažanga – 55,5 proc.). Pažymėtina, kad **pasiektos pažangos kol kas neatspindi skurdo rodikliai, nes šiuo metu turimi statistiniai duomenys dažniausiai rodo 2017–2018 m. veiklos rezultatus.**

2020 m. daugiau dėmesio bus skiriama priemonėms, kurios padės didinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir efektyvumą, gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą, skatinti su investicijomis susijusią ekonomikos politiką, mokslo ir verslo bendradarbiavimą ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūrų konsolidavimą.

Nacionalinio saugumo būklė ir plėtra

Rusijos karinių pajėgumų stiprinimas ir didesnių karinių vienetų kūrimas Kaliningrado srityje, karinis aktyvumas šalia Lietuvos sienų, žvalgybos ir saugumo tarnybų veikla ir jai vykdyti palankių sąlygų kūrimas (tokių kaip nemokamų elektroninių vizų Lietuvos ir kitų valstybių piliečiams išdavimas), nuolatinės įtampos palaikymas regione, siekis pakeisti teisės viršenybės principais ir sutartų taisyklių laikymusi pagrįstus tarptautinius santykius geopolitiniais interesais ir užkulisiniais susitarimais grindžiama politika, kelia didžiausias išorės grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Išorės saugumo situacijai išliekant sudėtingai, **toliau nuosekliai stiprinami Lietuvos gynybos pajėgumai.** Transatlantinio bendradarbiavimo tvarumas tebėra vienas pagrindinių Lietuvos saugumo ir užsienio politikos prioritetų. Šiuo metu NATO ir ES sprendimai demonstruoja vieningą laikyseną Rusijos atžvilgiu (NATO priešakinių pajėgų dislokavimas Lietuvoje, ES ribojančių priemonių įgyvendinimas).

Tarptautinio saugumo nestabilumas, besitęsiantys konfliktai ir krizės, lemiantys masinę migraciją, terorizmo ir kitas grėsmes, bendrai neigiamai veikia saugumo aplinką.

Siekiant paveikti Lietuvos nacionalinio saugumo interesus, vis aktyviau naudojamos kompleksinės priemonės – kartu vykdomi kibernetiniai ir informaciniai (melagingos naujienos, dezinformacija) išpuoliai. Prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus nukreipta kenkėjiška veikla Lietuvos kibernetinėje erdvėje – grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui tiek artimiausiu metu, tiek ilgalaikėje perspektyvoje. Siekiant užtikrinti svarbių infrastruktūros objektų saugumą, nauju rizikos veiksniu artimiausiu metu gali tapti 5G technologijų vystymas.

Grėsmę nacionaliniam saugumui kelia ir kartu Lietuvos ekonominę ir energetinę pažeidžiamumą didina Baltarusijos Astravo AE projektas, kuris vystomas nesilaikant tarptautinių branduolinės saugos ir aplinkosaugos standartų. Pradėta elektrinės eksploatacija gali sukelti ekstremaliųjų situacijų Lietuvoje ir visame regione. Energetikos sistemos patikimumui ir stabilumui turėtų įtakos vienašalis Baltijos šalių (Lietuvos) elektros energetikos atjungimas nuo IOS/UPS sistemos.

Dėl klimato kaitos, taip pat kitų gamtinių, techninių, ekologinių, socialinių įvykių, užkrečiamųjų ligų protrūkių (kaip dėl COVID-19 plitimo masto ir poveikio) susidaranti ekstremaliosios situacijos gali sukelti staigų didelį pavojų ar žalą gyventojų sveikatai ar gyvybei, aplinkai, netgi sutrikdyti valstybės valdymą ar ypatingos svarbos infrastruktūros funkcionavimą. Todėl nacionaliniam saugumui stiprinti vieni

svarbiausių grėsmių prevencijos uždavinių yra ir artimiausioje ateityje išliks šalies ūkio sektorių (visuomenės sveikatos, žemės ūkio, aplinkos apsaugos, vandens išteklių valdymo, energetikos, transporto, pramonės) pasirengimo krizinėms situacijoms, atsparumo ir tvarumo didinimas bei atitinkamų valstybės išteklių šiems rizikos veiksniams mažinti skyrimas.

Socialinė ir regioninė atskirtis, skurdas ir pajamų nelygybė tebėra tarp rizikos veiksnių Lietuvos socialiniam ir ekonominiam stabilumui, skatina socialinę įtampą, žmonių nusivylimą ir nepasitikėjimą valstybe bei jos politine sistema, kartu didina šalies pažeidžiamumą – neatsparumą išorės įtakai ir propagandai.

I. PAGRINDINIAI VYRIAUSYBĖS 2019 M. VEIKLOS REZULTATAI

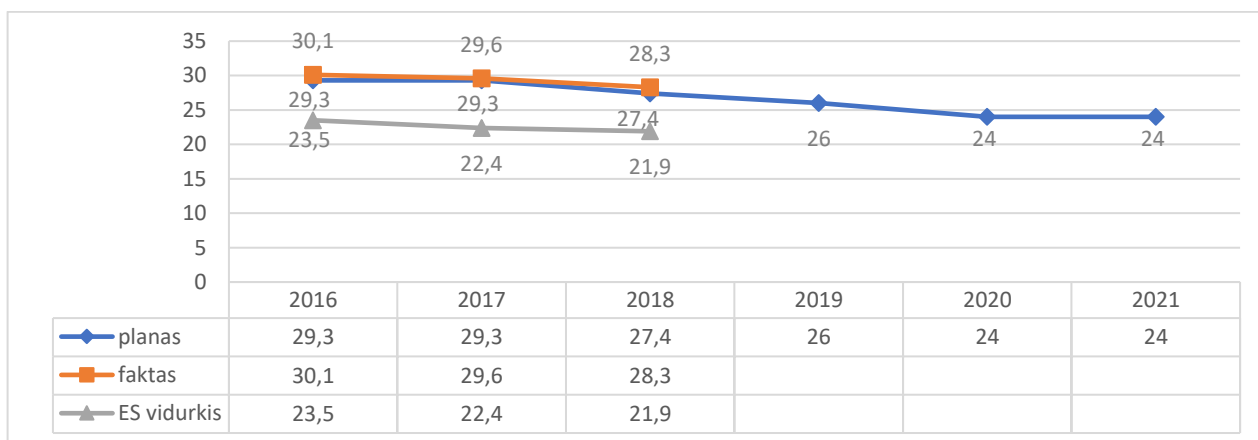
1 PRIORITETAS. Darni, atsakinga ir sveika visuomenė

1.1 kryptis. Skurdo, socialinės atskirties ir pajamų nelygybės mažinimas, užimtumo skatinimas

Lietuvos statistikos departamento ir Eurostato duomenimis, 2018 m. **skurdo rizikos ar socialinės atskirties lygis sumažėjo** tiek Lietuvoje (1,3 proc. punkto), tiek Europos Sąjungoje (toliau – ES) (vidutiniškai 0,5 proc. punkto). Lietuvoje 28,3 proc. gyventojų (2017 m. – 29,6 proc.) patyrė skurdo riziką ar socialinę atskirtį.

Pagal namų ūkio sudėtį Lietuvoje su skurdo rizika ar socialine atskirtimi dažniausiai susidūrė vieni gyvenantys asmenys (56,2 proc.) ir vieni vaikus auginantys asmenys (53,5 proc.). Mažiausia skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų dalis 2018 m. buvo namų ūkiuose, susidedančiuose iš trijų ar daugiau suaugusių asmenų su vaikais (13,4 proc.) bei dviejų suaugusių asmenų su vienu vaiku (15,4 proc.). Analizuojant pagal amžiaus grupes, 2018 m. **skurdo riziką ar socialinę atskirtį dažniau nei kiti gyventojai patyrė 65 metų ir vyresni asmenys** (42,7 proc.) **bei vaikai** (28,0 proc.). Taip pat iššūkių vis dar kelia **neįgalieji** (asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo apribota) **skurdo rizikos ar socialinės atskirties lygis**, kuris 2018 m. nors ir sumažėjo 2,1 proc. punkto (iki 43 proc.), tačiau išliko reikšmingai didesnis nei asmenų, neturinčių veiklos apribojimų (2018 m. – 22,5 proc.).

1 pav. Asmenų, patiriančių skurdo riziką ir (ar) socialinę atskirtį, dalis, proc.

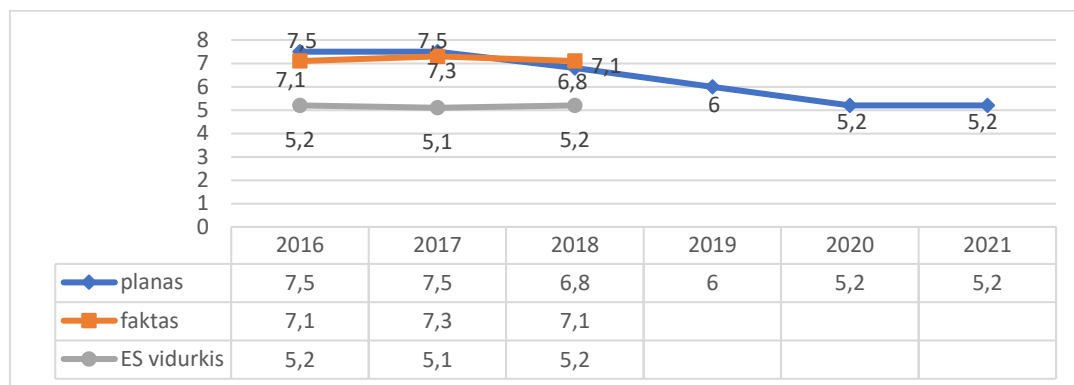
Duomenų šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas⁶

Pagal apibrėžimą, priimtą Strategijoje „Europa 2020“, prie patiriančiųjų skurdo riziką ar socialinę atskirtį priskiriami asmenys, kurie atitinka bent vieną iš šių sąlygų: patiria skurdo riziką, susiduria su dideliu materialiniu nepriteklumi arba gyvena labai žemo darbo intensyvumo namų ūkiuose. **Pastaruosius trejus metus tiek labai žemo darbo intensyvumo (2016 m. – 10,2; 2017 m. – 9,7; 2018 m. – 9 proc.), tiek didelio materialinio nepritekliaus (2016 m. – 13,5; 2017 m. – 12,4; 2018 m. – 11,1 proc.) lygis nuosekliai mažėjo, tačiau skurdo rizikos lygis reikšmingai nepasikeitė (2016 m. – 21,9; 2017 m. – 22,9; 2018 m. – 22,9 proc.).** Tokią situaciją lėmė netolygiai augusios pajamos – sparčiai didėjusios darbo pajamos ir nepakankamai greitai augusios socialinės išmokos.

⁶ 2019 m. duomenys bus žinomi 2020 m. liepą.

Pajamų nelygė Lietuvoje 2018 m. šiek tiek sumažėjo – 20 proc. turtingiausių žmonių pajamos šalyje buvo 7,1 karto didesnės nei 20 proc. neturtingiausių žmonių. Nepaisant to, tai – vienas aukščiausių rodiklių ES (2018 m. ES vidurkis siekė 5,2 proc.).

2 pav. Pajamų pasiskirstymo koeficientas

Duomenų šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas⁷

Atkreiptinas dėmesys, kad vykdomų reformų ir darbų poveikis pajamų pasiskirstymo koeficientui bus matomas tik po 2020 m. Visgi 2019 m. matomi teigiami pokyčiai, kurie leidžia tikėtis, kad pajamų nelygė mažėja. „Sodros“ duomenimis, lyginant 2018 m. ir 2019 m. lapkričio pajamas pagal kvintilius, pajamos augo visuose kvintiliuose, o labiausiai augo mažiausias pajamas gaunančių asmenų pajamos (16 proc.), mažiausias augimas – didžiausių pajamų kvintilyje (12 proc.).

Prognozuojama, kad 2018 m. įgyvendintos priemonės sumažins bendrąjį visų gyventojų skurdo rizikos lygį maždaug 1,6 proc. punkto. Tikimasi itin reikšmingų vaikų skurdo rodiklių pokyčių. Viena iš 2019–2020 m. Tarybos rekomendacijų Lietuvai – „gerinti mokesčių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Mažinti pajamų nelygę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą“. 2019 m. buvo siekiama, kad bent minimaliai socialiai apsaugotų ir (arba) socialinės apsaugos sistemos apimamų gyventojų dalis didėtų iki 85,8 proc., nes dėl emigracijos bei gerėjančios ekonominės padėties sumažėjo piniginių paramos gavėjų skaičius, tačiau atitinkamai tokiu pačiu mastu neišaugo valstybiniu socialiniu draudimu apdraustų asmenų skaičius.⁸

Darbai, skirti darbo santykiams gerinti, darbo pajamoms ir socialinėms išmokoms didinti, kuriems teisinis pagrindas buvo sukurtas 2017–2018 m. ir kurių efektas skurdo rodikliuose atsispindės tik po kelerių metų, buvo sėkmingai vykdomi ir 2019 m.: įgyvendinamas Darbo kodeksas, indeksuojamos socialinio draudimo pensijos, didinamos išmokos vaikams ir minimalių vartojimo poreikių dydis (toliau – MVPD).

2019 m. daugiausia dėmesio buvo skirta reguliacinėms priemonėms pajamų nelygybei mažinti, lygių galimybių naudotis paslaugomis užtikrinimui (ypač neįgaliesiems), aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų kūrimui. Lietuvos gyventojų darbo pajamų augimą skatino ir kitos įgyvendintos priemonės: minimalusis mėnesinis atlyginimas (toliau – MMA) didėjo 7,5 proc., iki 555 eurų (bruto); įvesta socialinio draudimo įmokų žemutinė riba (darbdaviai moka įmokas nuo MMA, jei darbuotojams mokamas mažesnis atlyginimas nei MMA), asmenų, nuolat prižiūrinčių namuose neįgalius asmenis, draudimas; perskirstytas socialinio draudimo įmokos tarifas tarp darbdavio ir darbuotojo ir kt. Prognozuojama, kad šalies vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio augimas 2019 m. sieks 8,8 proc., palyginti su praėjusiais metais.⁹ Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (toliau – VMDU) viešajame sektoriuje 2019 m., palyginti su

⁷ 2018 m. duomenys bus žinomi 2019 m. rugpjūtį.

⁸ 2018 m. duomenimis, šio rodiklio reikšmė 84,1.

⁹ 2019 m. rodiklį „Šalies vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, palyginti su praėjusiais metais, proc.“ Lietuvos statistikos departamentas skelbs 2020 m. gegužę, todėl pateikiamas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos prognozuojamas rodiklis, kuris sutampa su Lietuvos banko ir Finansų ministerijos prognozėmis.

2018 m., augo dar sparčiau. MMA padidinimas priverčia privatų sektorių didinti atlyginimus žemesnės kvalifikacijos darbuotojams. Nuo 2020 m. sausio 1 d. MMA siekia 607 eurus.

Atkreiptinas dėmesys, kad mažinti skurdą, socialinę atskirtį ir pajamų nelygybę padeda ne tik 1.1 krypties priemonės, bet ir toliau aptartos priemonės, skirtos šeimai palankios aplinkos kūrimui ar bendruomenės stiprinimui.

Reguliacinių ir kitų priemonių taikymas pajamų nelygybei mažinti

Efektyvus piniginių socialinės paramos (išmokos vaikams, piniginių socialinė parama nepasiturintiems gyventojams, socialinė parama mokiniams) teikimas yra vienas pagrindinių veiksnių, kurie būtini siekiant apsaugoti pažeidžiamiausias gyventojų grupes, sušvelninti nepritekliaus ir socialinės atskirties pasekmes, padėti šeimoms auginti vaikus, kartu išvengiant asmenų ilgalaikės priklausomybės nuo socialinės paramos. Siekiant sumažinti ilgalaikę priklausomybę nuo socialinės paramos sistemos (piniginių socialinės paramos teikimas negali būti patrauklesnė priemonė nei įsidarbinimas), skatinti socialinės pašalpos gavėjus įsidarbinti oficialiai (tai turėtų įtakos mažinant šešėlinės ekonomikos mastą), nuo 2019 m. sausio 1 d. nuo 6 iki 12 mėnesių pratęstas papildomai skiriamos socialinės pašalpos dalies mokėjimo įsidarbinus terminas. Tokiu būdu didinama piniginių socialinės paramos gavėjų motyvacija įsitraukti į darbo rinką, skatinama gyventi ne iš pašalpų, o iš darbo pajamų.

2019 m. įsigaliojo socialinių išmokų bazinių dydžių indeksavimas, susietas su MVPD, dėl kurio padidėjo tikslinių kompensacijų bei šalpos pensijų bazės.

Siekiant mažinti pagyvenusių asmenų skurdą, buvo priimti Šalpos pensijų įstatymo pakeitimai, nustatantys pensijų priemonių skyrimą, susietą su turimu stažu ir MVPD (2019 m. – 95 proc. MVPD (238 eurai); 2020 m. – 100 proc. MVPD (257 eurai). Tais atvejais, kai asmuo yra įgijęs būtinąjį stažą socialinio draudimo pensijai gauti, jam mokamas visas skirtumas tarp nustatytos priemokos ribos ir jo gaunamos pensijos (ar visų žmogaus gaunamų pensijų sumos). Jei asmuo neturi būtinąjo stažo, jam išmokama jo įgytam stažui proporcinga priemokos dalis.

Kadangi skiriant mažų pensijų priemokas vertinamos visos asmens gaunamos pensijos, vienišas tokio pat dydžio senatvės pensijos gavėjas gauna didesnę priemonę negu našlys, kuriam kartu su jo senatvės pensija mokama socialinio draudimo našlių pensija. 2019 m. mažų pensijų priemokas gavo 76,8 tūkst. gavėjų, vidutinė priemonė – 30 eurų.

Nuo 2020 m. sausio 1 d. šalpos pensijų bazę padidinus nuo 132 iki 140 eurų, našlaičiams, neįgaliems vaikams, nuo vaikystės neįgaliems suaugusiems žmonėms bei kitiems neįgaliesiems ir senatvės pensijos amžiaus sulaukusiems gyventojams, kurie neįgijo stažo draudimo pensijai gauti, bus mokamos didesnės šalpos pensijos ir išmokos (iš viso apie 60 tūkst. asmenų). Mažiausias šalpos pensijas gaunantiems neįgaliesiems nuo 2020 m. sausio 1 d. nustatyta žemiausia 140 eurų riba (2019 m. – 99 eurai). Taip pat nuo 132 iki 210 eurų padidintos šalpos senatvės pensijos daugiavaikėms mamoms ir neįgaliuosius slaugiusiems asmenims, o tikslinių kompensacijų, mokamų neįgaliesiems, kuriems nustatyti specialieji poreikiai, bazė 2020 m. padidėja nuo 114 iki 117 eurų. Jas gauna daugiau nei 93 tūkst. asmenų.

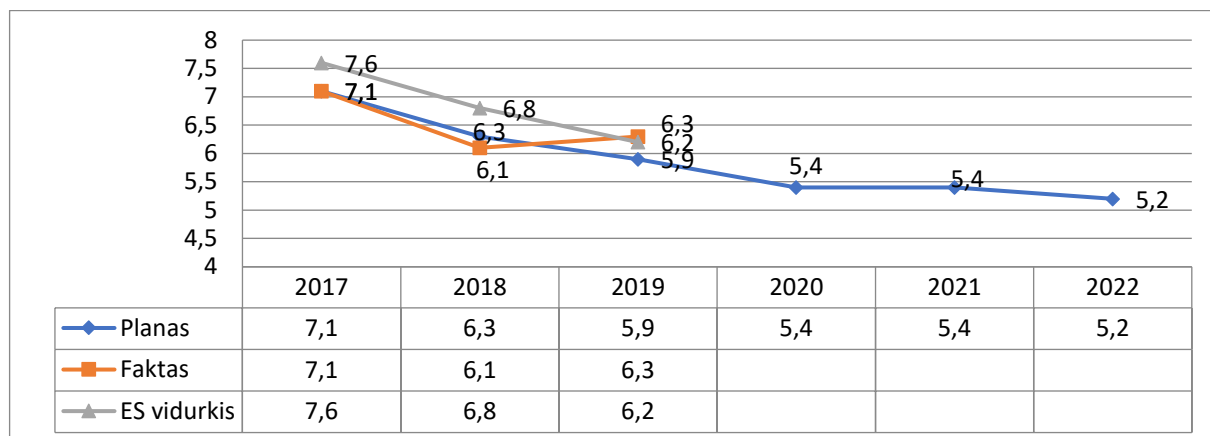
Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo pakeitimais nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. įtvirtinta nauja socialinio būsto fondo plėtros forma – galimybė savivaldybėms ne trumpesniai kaip 5 metų laikotarpiui išsinuomoti fiziniams ar juridiniams asmenims priklausančius būstus, kuriais būtų aprūpinami asmenys ir šeimos, turintys teisę į socialinio būsto nuomą. Taip pat, siekiant sudaryti sąlygas visiems asmenims ir šeimoms, neturintiems teisės į socialinio būsto nuomą ir negalintiems pasinaudoti valstybės iš dalies kompensuojamu būsto kreditu, gauti būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją, 60 proc. padidinti asmenų ir šeimų vertinamų pajamų dydžiai teisei į būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją nustatyti.

Aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų plėtra

15–64 metų gyventojų užimtumo lygis 2019 m. sudarė 73 proc. ir per metus padidėjo 0,6 proc. punkto. Šio amžiaus vyrų užimtumo lygis sudarė 73,5 proc., moterų – 72,5 proc., atitinkamai 0,2 ir 0,9 proc. punkto daugiau nei prieš metus. Jaunimo (15–24 metų) užimtumo lygis 2019 m. sudarė 32,9 proc., per metus jis padidėjo 0,5 proc. punkto. 55–64 metų gyventojų užimtumo lygis 2019 m. buvo 68,4 proc.

Pastebimas lėtesnis užimtumo lygio didėjimas, ypač 55–64 metų gyventojų, nes per 2019 m. jis beveik nesikeitė, o 2018 m. šios amžiaus grupės asmenų užimtumo lygis didėjo 1,9 proc. punkto.

3 pav. Nedarbo lygis, proc.

Duomenų šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas

Pagerėjusi migracijos raida – asmenų imigracija, viršijusi emigracijos srautą, ir didėjantis užimtumas 2019 m. mažino darbuotojų trūkumą šalies darbo rinkoje. Tačiau, nors užimtumas padidėjo, nedarbo lygis taip pat išaugo. 2019 m. nedarbo lygis šalyje buvo 6,3 proc., arba 0,2 proc. punkto didesnis nei 2018 m. Lietuvos darbo rinkoje vis dar jaučiamas darbuotojų, ypač kvalifikuotų, trūkumas. Lietuvoje išlieka struktūrinio nedarbo problema ir ženklūs šalies regionų padėties darbo rinkoje skirtumai, kuriuos lemia netolygi ekonominio potencialo ir darbo išteklių koncentracija.

Ilgalaikio nedarbo lygis 2019 m., palyginti su 2018 m., beveik nepakito ir buvo lygus 1,9 proc. (2018 m. – 2 proc.). Europos Komisijos ataskaitoje teigiama, kad investicijos į aktyvią darbo rinkos politiką turi įtakos darbo rinkos rezultatams, o šių priemonių veiksmingumą apytikriai rodo ilgalaikių bedarbių dalis. Ilgalaikio nedarbo lygis taip pat susijęs su bendra nedarbo ir konkurencingumo padėtimi šalyje. Todėl svarbu ir toliau finansuoti darbo rinkos paslaugas ir priemones. Siekiant sumažinti neigiamą mažėjančio darbingo amžiaus gyventojų ir darbo jėgos poveikį, reikia toliau didinti gyventojų užimtumą, panaudoti visą darbo jėgos potencialą, spręsti struktūrinio nedarbo iššūkius.

Europos Komisija 2019 m. šalies ataskaitos projekte pažymi, kad žemos kvalifikacijos asmenų dalyvavimas Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Užimtumo tarnyba) organizuojamose veiklose ir vykdomose programose yra menkas ir kad Lietuva turėtų daugiau remti integruotą aktyvią įtrauktį – įtraukti pilietinę visuomenę ir vietos bendruomenes. Atsižvelgiant į kylančius iššūkius ir Europos Komisijos rekomendaciją, pradėtas įgyvendinti užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims modelis (toliau – Modelis). Modelio tikslas – palengvinti ilgą laiką nedirbusių asmenų perėjimą nuo nedarbo prie užimtumo darbo rinkoje; suderinti užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų bei piniginių socialinės paramos teikimą, integruojant ilgą laiką nedirbusius asmenis į darbo rinką; užtikrinti valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų ir (ar) organizacijų, teikiančių užimtumo skatinimo, motyvavimo paslaugas ir piniginių socialinę paramą nedirbantiems asmenims, veiklos koordinavimą ir skatinti jų bendradarbiavimą.

Nuo 2019 m. sausio 1 d. Modelis pradėtas taikyti šešiose bandomosiose savivaldybėse: Alytaus miesto, Akmenės rajono, Druskininkų, Pagėgių, Panevėžio miesto, Šilutės rajono. 2019-ųjų pabaigoje jau įsidarbino apie 17,5 proc. Modelio dalyvių (kitose ES valstybėse narėse panašiuose projektuose įdarbinama apie 20 proc. asmenų). Šiose savivaldybėse projektas bus įgyvendinamas ir 2020–2021 m. Nors konkrečias išvadas ir pasiūlymus teikti dar anksti, tačiau jau dabar aišku, kad veikla svarbi siekiant sukurti institucijų bendradarbiavimo modelį. Ilgai nedirbantiems ir daug socialinių problemų turintiems asmenims integruotis į socialinę aplinką ir darbo rinką, neteikiant individualizuotos ir visų sektorių sutelktos pagalbos, galimybės labai mažos. Nuo 2020 m. pradžios projekte pradėjo dalyvauti dar 24 savivaldybės, atrinktos atsižvelgiant

į nedarbo (taip pat ir ilgalaikio) rodiklius, socialinę paramą gaunančių asmenų skaičių (skirta 4 mln. eurų dvejiems metams).

Darbuotojų derybinių galių didinimas stiprinant darbuotojų atstovų kompetenciją

Siekiant stiprinti darbuotojų derybines galias ir kartu paskatinti juos stoti į profesines sąjungas, 2019 m. toliau buvo vykdomas 2017 m. pradėtas projektas „Profesinių sąjungų ir darbdavių bendradarbiavimo modelis vystant socialinį dialogą“ (toliau – Projektas). Projekto vykdytojai – Valstybinė darbo inspekcija, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“, Lietuvos darbdavių konfederacija ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai – organizuoja mokymus, seminarus, socialinių partnerių derybas, konferencijas, vedami atviri mokymai visuomenei, vykdoma informacinė veikla pasitelkiant žiniasklaidos priemones.

Visos šios priemonės padeda užtikrinti sklandesnį kolektyvinį bendradarbiavimą ir darbuotojų interesų derinimo kokybę. Siekiant skatinti bendradarbiavimą su socialiniais partneriais, stiprinti profesinių sąjungų gebėjimus atstovauti darbuotojų interesams, 2019 m. pabaigoje prie Trišalės tarybos įsteigta dvišalė (profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų) Socialinių partnerių kompetencijų ugdymo komisija; ji nustatys kompetencijas, kurių reikia socialiniams partneriams, siekiant veiksmingiau ir laiku dalyvauti įvairių formų socialiniame dialoge. 2019 d. buvo pasirašytas Susitarimas dėl 2018 m. gegužės 18 d. Socialinių paslaugų šakos kolektyvinės sutarties Nr. PV3-110 atnaujinimo.

2019 m. toliau buvo įgyvendinamos Susitarimo dėl šalies pažangai būtinų reformų įgyvendinimo veiksmų plane numatytos priemonės. Skatinant socialinį dialogą, teiktos konsultacijos kolektyvinių derybų klausimais¹⁰, socialiniams partneriams teikta pagalba dėl darbdavio lygmens kolektyvinių sutarčių. 2019 m. liepos 10 d. buvo pasirašyta 2020 m. nacionalinė kolektyvinė sutartis, kurioje numatyta 2020 m. taikyti 176 eurų pareiginės algos bazinį dydį (2019 m. – 173 eurai), nuo 2020 m. sausio 1 d. padidinti minimalius valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų¹¹, švietimo sektoriaus darbuotojų¹², kai kurių mažiausias pajamas gaunančių valstybės tarnautojų¹³ ir vidaus sistemos pareigūnų¹⁴ pareiginių algų koeficientus. Įgyvendinant projektą „Įmonių socialinės atsakomybės skatinimas“, sukurtas verslo tvarumo ir atsakingumo indeksas, kuris ateityje leis įmonėms pačioms įvertinti savo pažangą socialinės atsakomybės srityje.

Socialiai pažeidžiamų asmenų apsauga ir pagalbos socialinėms įmonėms sistemos tobulinimas

2019 m. priimti svarbūs sprendimai socialiai pažeidžiamų asmenų integracijos į darbo rinką srityje. Socialinių įmonių ir socialiai pažeidžiamų asmenų skaičius nuo 2004 m. išaugo 14 kartų, o valstybės pagalbos lėšų poreikis socialinėms įmonėms – daugiau kaip 27 kartus. Nors daugelis Lietuvoje veikiančių socialinių įmonių dirbo pelningai, gautas pelnas nebuvo reinvestuojamas socialinės įmonės tikslams, o pelno siekimas nebuvo derinamas su Socialinių įmonių įstatyme nustatytu tikslu – įdarbinant tikslinėms grupėms priklausančius asmenis, skatinti šių asmenų grįžimą į darbo rinką, jų socialinę integraciją ir mažinti socialinę atskirtį. Valstybės teikiama pagalba socialinėms įmonėms, įdarbinančioms tikslinėms grupėms priklausančius asmenis, kurių 95 proc. sudarė neįgalūs darbuotojai, buvo 7 kartus didesnė nei valstybės teikiama pagalba socialinės įmonės statuso neturinčioms įmonėms, įdarbinančioms negalią turinčius asmenis atviroje darbo rinkoje.

¹⁰ Teiktos konsultacijos dėl Lietuvos policijos šakos kolektyvinės sutarties, kultūros šakos kolektyvinės sutarties, muitinės ir baudmių vykdymo sistemos šakų kolektyvinių sutarčių, Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos biudžetinio sektoriaus šakos kolektyvinės sutarties, Lietuvos švietimo ir mokslo šakos kolektyvinės sutarties pakeitimo.

¹¹ Didinami Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų ir komisijų narių darbo apmokėjimo įstatyme nurodytų A, B ir C pareigybių lygių minimalūs koeficientai: nustatoma, kad C lygio pareigybės minimalus koeficientas – 4; B lygio – 4,3; A lygio – 4,7.

¹² Naikinami Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų ir komisijų narių darbo apmokėjimo įstatymo 5 priedo II–VII skyriuose nurodytų švietimo sektoriaus darbuotojų koeficientų intervalai, paliekamas maksimalus koeficientas.

¹³ Valstybės tarnybos įstatymo 1 priedo 9–10 punktuose nurodytų valstybės tarnautojų pareigybių grupių minimalūs pareiginės algos koeficientai didinami vidutiniškai 0,5.

¹⁴ Vidaus tarnybos statuto priede nurodytų vidaus tarnybos sistemos pareigūnų visų pareigybių grupių minimalūs pareiginės algos koeficientai didinami vidutiniškai 0,5.

Valstybės pagalbos teikimo laikotarpis socialinėje įmonėje įdarbinus neįgalų darbuotoją nebuvo diferencijuojamas atsižvelgiant į tikslinei grupei priklausančio darbuotojo negalią, o valstybės pagalba buvo teikiama neterminuotai, taip pat ir sukakus pensinį amžių. Darbuotojams, turintiems negalią ir siekiantiems įsidarbinti socialinėje įmonėje, nebuvo taikomas reikalavimas registruotis Užimtumo tarnyboje, todėl valstybės pagalba socialinėms įmonėms buvo teikiama ir tuo atveju, kai neįgalieji dirbo keliose įmonėse. Išnagrinėjus socialinių įmonių teisinio reguliavimo problemas, buvo parengtas ir 2019 m. rugsėjo 19 d. priimtas Socialinių įmonių įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriuo patobulintas ir patikslintas socialinių įmonių teisinis reguliavimas.

Socialinių įmonių įstatymo lydimajame teisės akte – Užimtumo įstatyme nustatytos naujos darbo rinkos paslaugos neįgaliesiems (įdarbinimas su pagalba: pagalba atliekant įsidarbinimo procedūras; lydimoji pagalba įdarbinus), teikiamos siekiant jiems individualiai suteikti pagalbą įsidarbinti ir (ar) įsitvirtinti darbo vietoje atviroje darbo rinkoje. Priimti įstatymų pakeitimai padės užtikrinti valstybės pagalbos socialinėms įmonėms teikimo efektyvumą ir kontrolę, neįgaliųjų integraciją į atvirą darbo rinką, sudarytos teisinės prielaidos skatins darbdavius įdarbinti sunkiausiai negalią turinčius asmenis.

Lygių galimybių užtikrinimas

Lyčių lygybė. Atsižvelgiant į vis dar egzistuojančią segregaciją švietimo srityje ir darbo rinkoje, nepakankamą moterų dalyvavimą priimant ekonominius ir politinius sprendimus, reikia toliau įgyvendinti priemones, skirtas darbo užmokesčio atotrūkiui mažinti, nors tendencija yra gerėjanti. 2019 m. buvo įgyvendinama ketvirtoji Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programa (toliau – Programa), kurioje daug dėmesio skiriama moterų ir vyrų vienodų galimybių užimtumo ir darbo srityje skatinimui. Dalis Programos įgyvendinimo veiksmų plano 2018–2021 m. priemonių prisidėjo prie šiuo metu Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) kartu su partneriais Mykolo Romerio universitetu ir Moterų informacijos centru įgyvendinamo Europos Komisijos projekto, skirto darbo užmokesčio ir pensijų atotrūkiui tarp lyčių mažinti. Sukurtas interneto tinklapis www.polygiai.lt, kuriame pateikiami gerosios praktikos pavyzdžiai ir informacija apie projektą. Parengti praktiniai vadovai valstybės institucijoms, darbdaviams ir esamiems bei būsimiems darbuotojams. Projektas tęsis iki 2020 m. spalio 1 d.

Visos dienos mokyklos paslaugos. Siekdama mažinti socialinę atskirtį švietimo paslaugomis, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2019 m. toliau skatino savivaldybes plėtoti visos dienos mokyklos paslaugas¹⁵. Šiose mokyklose derinamas formalusis ugdymas ir neformalusis vaikų švietimas, teikiama individuali mokymosi ir kitokia pagalba, organizuojamas maitinimas visą dieną. 2019 m. visos dienos mokyklą lankė 4 proc. mokinių.

Paslaugos jaunimui. 2019 m. gruodžio 2 d. duomenimis, Lietuvoje veikė 40 atvirų jaunimo centrų ir 66 atvirosios jaunimo erdvės, įsikūrę 56 Lietuvos savivaldybėse. 2019 m. atviriems jaunimo centrams ir atvirosioms jaunimo erdvėms finansuoti skirta beveik 286 tūkst. eurų. 2019 m. taip pat buvo plečiamas atvirųjų jaunimo centrų teikiamų paslaugų spektras: pradėti siūlyti individualizuoti užsiėmimai mažiau galimybių turintiems jauniems žmonėms, vykdomos minimalios priežiūros priemonės, stiprinami vietiniai bendradarbiavimo tinklai, padedantys užtikrinti kompleksinę pagalbą jaunam asmeniui, siūlomos ilgalaikės savanorystės galimybės.

2019 m. skirta daug dėmesio plėtojant naujas darbo su jaunimu formas, tokias kaip mobilusis darbas su jaunimu, darbas su jaunimu gatvėje. 2019 m. buvo organizuotas konkursas organizacijoms, kurios organizuos mobilųjį darbą ir darbą su jaunimu gatvėje, finansuoti. Iš viso buvo finansuotos 8 organizacijos (8 savivaldybėse), joms paskirstyta daugiau kaip 86 tūkst. eurų. 2020 m. pradžioje Lietuvoje mobilųjį darbą su jaunimu ir darbą su jaunimu gatvėje vykdė 17 organizacijų iš 16 savivaldybių. 2019 m. vykdant mobiliojo darbo su jaunimu ir darbo su jaunimu gatvėje veiklas buvo pasiekta ir į veiklas įtraukta beveik 1 700 jaunų žmonių.

¹⁵ Visos dienos mokyklos paslaugos pradėtos skatinti 2018 m., pateikus savivaldybėms šių paslaugų organizavimo rekomendacijas ir inicijavus bandomąsias paslaugas.

Asmenų su negalia integracijos sistemos tobulinimas

Teisinė bazė. Siekiant tobulinti asmenų su negalia integracijos sistemą socialinės apsaugos srityje, nuo 2019 m. liepos 1 d. prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos įsteigta nepriklausoma Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija, kuri įgyvendina Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos stebėseną. Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pagal kompetenciją organizuoja neįgaliųjų socialinės integracijos politikos įgyvendinimą ir, įtraukdamas neįgaliųjų asociacijas, organizuoja neįgaliųjų socialinės integracijos veiklos rezultatų stebėseną, dalyvauja rengiant Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo stebėsenos ataskaitas.

Parengtas ir patvirtintas Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos programos pratęsimas 2020 metams. Taip pat patvirtintas Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2020 metų programos įgyvendinimo 2020 metų veiksmų planas, numatantis neįgaliųjų socialinę integraciją skatinančius uždavinius ir konkrečias priemones. 2020 m. numatyta tęsti kompleksiskai teikiamų paslaugų, socialinės rehabilitacijos paslaugų akliems, būsto ir jo aplinkos pritaikymo, gestų kalbos vartojimo, neįgaliųjų socialinės integracijos per kūno kultūrą ir sportą plėtrą, skatinti neįgaliesiems atstovaujančių organizacijų veiklą. Taip pat numatytos naujos priemonės, kuriomis siekiama gerinti neįgaliųjų situaciją šalyje: tobulinti negalios nustatymo, aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis ir profesinės rehabilitacijos sistemas; šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, numatyti atvejo vadybos bei asmeninio asistento plėtrą; įgyvendinti iniciatyvas dėl ginekologijos paslaugų neįgaliesiems teikimo tobulinimo; nustatyti teises procedūras, leidžiančias išlaikyti pusiausvyrą tarp neįgalaus asmens teisės į laisvę ir saugumą bei viešojo intereso, taip pat sukurti pagalbos priimančią sprendimus mechanizmą; sukurti sveikatos priežiūros paslaugų, būtinų vaikams su sunkia negalia, teikimo švietimo įstaigose mechanizmą; nustatyti pareigą valstybės / savivaldybių institucijoms / įstaigoms pritaikyti viešosios paskirties pastatus neįgaliesiems ir sukurti kontrolės mechanizmą; pritaikyti teismų, kalėjimų, savivaldybių administracijų, seniūnijų, socialinių paslaugų centrų, sveikatos priežiūros įstaigų, kultūros įstaigų infrastruktūrą neįgaliesiems ir kt.

Negalios nustatymo tobulinimas. Siekiant objektyvaus asmenų veiklos ir dalyvavimo kasdienėje veikloje vertinimo, nuo 2019 m. sausio 2 d. įsigaliojo negalios nustatymo pakeitimai, kuriais iš esmės pakeisti asmens savarankiškumo vertinimo kriterijai, turintys įtakos galutiniam negalios nustatymui. Asmens savarankiškumas vertinamas kompleksiskai įvertinus asmenį gydančio gydytojo pateiktą informaciją bei asmens veiklos ir gebėjimo dalyvauti kriterijus, pildant Asmens veiklos ir gebėjimo dalyvauti klausimyną. Svarbu tai, kad pasitelkus šį klausimyną nustatoma, kokiose veiklose žmogui sunku veikti ir kokia pagalba jam padidintų bendravimo, savarankiškumo, žinių taikymo galimybes, ir išduodama rekomendacija dėl pagalbos poreikio. Nuo 2019 m. liepos 1 d. senatvės pensijos amžių sukakusių asmenų specialiųjų poreikių vertinime dalyvauja savivaldybės administracijos paskirtas darbuotojas, kuris įvertina, kokiose veiklose žmogui sunku veikti ir kokia pagalba jam padidintų bendravimo, savarankiškumo, žinių taikymo galimybes. Taip pat siekiant labiau atliepti neįgaliųjų individualius poreikius, nuo 2019 m. asmenims nustatomi keturių lygių specialieji poreikiai (pirmojo ir antrojo lygio nuolatinės slaugos ir pirmojo ir antrojo lygio nuolatinės priežiūros (pagalbos) ir atitinkamai skiriamos tikslinės kompensacijos. Tokiu būdu nustatytas naujas teisinis reglamentavimas, panaikinant didelius atotrūkius tarp tikslinių kompensacijų ir diskriminacines nuostatas dėl amžiaus.

Nauji tikslinių kompensacijų slaugai ir priežiūrai dydžiai:

- asmenims, kuriems nustatytas pirmojo lygio specialusis nuolatinės slaugos poreikis, mokama 2,6 tikslinių kompensacijų bazės dydžio išmoka (296,4 euro, nuo 2020 m. – 304,2 euro);
- asmenims, kuriems nustatytas antrojo lygio specialusis nuolatinės slaugos poreikis, mokama 1,9 tikslinių kompensacijų bazės dydžio išmoka (216,6 euro, nuo 2020 m. – 222,3 euro);
- asmenims, kuriems nustatytas pirmojo lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis, mokama 1,1 tikslinių kompensacijų bazės dydžio išmoka (125,4 euro, nuo 2020 m. – 128,7 euro);
- asmenims, kuriems nustatytas antrojo lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis, mokama 0,6 tikslinių kompensacijų bazės dydžio išmoka (68,4 euro, nuo 2020 m. – 70,2 euro).

Siekiant kokybiškai pertvarkyti negalios nustatymo sistemą, 2019 m. buvo pradėtas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kartu su Europos Komisija vykdomas projektas „Negalios nustatymo tobulinimas“. Atsižvelgiant į projekto įgyvendinimo metu pateiktas ekspertų išvadas ir rekomendacijas, bus keičiama negalios nustatymo sistema, siekiant kartu nustatyti individualius asmens poreikius ir suteikti būtiną pagalbą jo integracijai į visuomenę. Šiam tikslui pasiekti planuojama išbandyti Pasaulio banko ekspertų siūlomas negalios vertinimo metodikas, t. y. praktiškai įvertinti Pasaulio sveikatos organizacijos sudarytą bendrąją sveikatos ir negalios vertinimo priemonę WHODAS 2.0 ir atlikti bandomąjį tyrimą dėl šios priemonės tinkamumo nustatyti negalią Lietuvoje. Šio tyrimo metu gauti duomenys leis daryti pagrįstas išvadas dėl naujos negalios vertinimo sistemos įdiegimo šalyje. Projektas bus vykdomas iki 2021 m. gruodžio.

Pagalba studijuojantiems neįgaliesiems. Siekiant gerinti studijų prieinamumą neįgaliesiems, pakeistas Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašas¹⁶ – atsisakyta reikalavimo, skiriant finansinę pagalbą, neturėti akademinių skolų pagal studijuojamą studijų programą ir (ar) aukštosios mokyklos nustatyta tvarka skirtų nuobaudų, nes specialieji studijuojančiojo poreikiai dėl negalios išlieka nepriklausomai nuo jo turimų akademinių skolų skaičiaus ar skirtų nuobaudų.

Gestų kalbos vertėjų darbo optimizavimas. Atliktas apskričių gestų kalbos vertėjų centrų reorganizavimo procesas, siekiant optimizuoti šių įstaigų funkcijas ir jų valdymą, gerinti atliekamų funkcijų kokybę. Po reorganizavimo veikiantis Lietuvių gestų kalbos vertimo centras teikia lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas visoje šalyje, analizuoja ir vertina lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų poreikį visoje šalyje, užtikrina lietuvių gestų kalbos vertėjų kvalifikacijos kėlimą ir lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų organizavimo ir teikimo kokybę.

Būsto pritaikymas neįgaliesiems. Siekiant gerinti būsto pritaikymo neįgaliesiems sistemą, 2019 m. sudaryta galimybė neįgaliajam savarankiškai atlikti būsto pritaikymo darbus, įskaitant keltuvų (liftų) pirkimą ir įrengimą, ir tuo atveju, jei neįgaliojo pritaikomas būstas nėra įtrauktas į einamųjų metų pritaikomų būstų sąrašą, padidinta valstybės biudžeto lėšų dalis dengiant būsto pritaikymo ir keltuvo (lifto) įrengimo išlaidas, sudarytos galimybės visiems neįgaliesiems gauti būsto pritaikymo išlaidų kompensaciją, skirtą parduoto nepritaikyto būsto ir nupirkto pritaikyto būsto vertės skirtumui visiškai ar iš dalies padengti. Dėl būsto pritaikymo gali kreiptis ir neįgalusis, kuriam nustatytas specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) pirmojo lygio poreikis dėl psichikos ar proto negalios. 2019 m. neįgaliųjų poreikiams pritaikyti 397 būstai, įsigytas 101 keltuvas ir laiptų kopiklis. Būsto pritaikymo poreikis 2019 m. buvo patenkintas 56,1 proc., t. y. beveik 3 proc. mažiau nei 2018 m., nes atlikti pritaikymo darbai buvo didesni ir brangesni (keltuvo (lifto) įrengimai) nei 2018 m.

Taip pat vyko šeimų, auginančių vaikus su sunkia negalia, socialinio saugumo stiprinimas pritaikant būstą ir gyvenamąją aplinką. 2019 m. padidintos vieno būsto pritaikymo išlaidos ir numatyta galimybė asmenims per šią priemonę įsigyti ne tik sensorikos techninės pagalbos priemonių, bet ir kitų priemonių, kuriomis neaprupina Techninės pagalbos neįgaliesiems centras ir kurios yra būtinos vaiko su sunkia negalia socialiniam saugumui gyvenamojoje aplinkoje užtikrinti. Atsižvelgiant į tai, 2019 m. buvo patenkinta 15 proc. mažiau būsto pritaikymo neįgaliesiems vaikams poreikių, palyginti su 2018 m. Įgyvendinant šią priemonę, dalyvavo 48 savivaldybės, pritaikyta 211 būstų. Šeimų, auginančių sunkią negalią turinčius vaikus, aktyvus naudojimas šia priemone rodo jos svarbą ir būtinybę užtikrinti tinkamą finansavimą.

Aprūpinimas techninės pagalbos priemonėmis. 2019 m. pakeitus neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis ir šių priemonių įsigijimo išlaidų kompensavimo tvarką, įtrauktos naujos techninės pagalbos priemonės: mechaninis varytuvas, išmanioji apyrankė; padidintos įsigijimo išlaidų kompensacijos vežimėliams; įtraukta nauja techninės pagalbos priemonių gavėjų grupė – asmenys, kuriems nustatytas paliatyviosios pagalbos paslaugų poreikis, įvesti kiti pakeitimai. **2019 m. beveik 26 tūkst. neįgaliųjų**

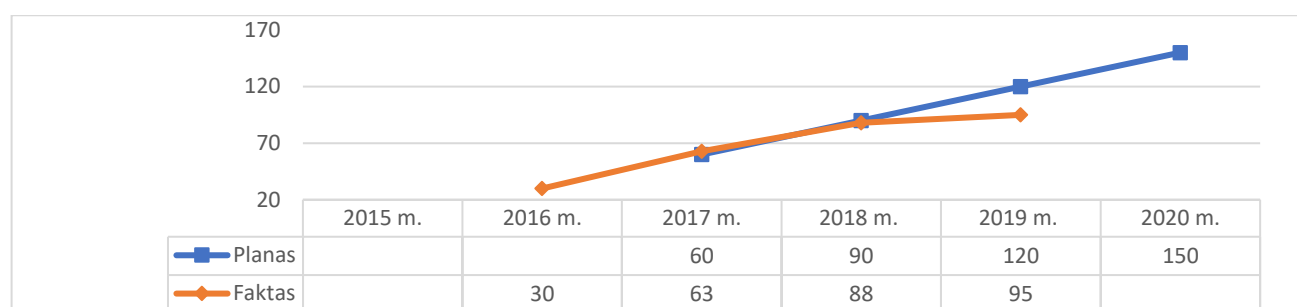
¹⁶ Vyriausybės 2019 m. rugpjūčio 28 d. nutarimas Nr. 900 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 29 d. nutarimo Nr. 831 „Dėl Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

aprūpinti techninės pagalbos priemonėmis (techninės pagalbos priemonių poreikis tenkinamas 77 proc.). Siekiant užtikrinti techninės pagalbos priemonių prieinamumą, būtina ne tik didinti valstybės biudžeto lėšas, bet ir svarstyti tokias alternatyvas kaip naujų kompensavimo už įsigytas priemones būdų reglamentavimas.

Socialinio verslo plėtra

2019 m. kartu su lydimaisiais dokumentais **Seimui pateiktas Socialinio verslo įstatymas**, kuriuo siekiama apibrėžti socialinio verslo sampratą, kriterijus ir socialinio verslo subjektui taikomas valstybės paramos formas. Skatinant socialinio verslo, kuris teiktų bendruomenei reikalingas paslaugas ir (arba) prekes, padėsiančias spręsti konkrečią socialinę problemą, kūrimąsi ir plėtrą, **paskelbtas kvietimas teikti paraiškas gauti finansavimą socialinio verslo pradžios paskatoms ir socialinio verslo kūrimosi skatinimo veikloms**, organizuoti socialinį verslą populiarinantys renginiai, mokymai, teikiamos konsultacijos pradedantiesiems ir jau veikiantiems socialiniams verslams. Taip pat prie socialinio verslo plėtros prisidėjo Žemės ūkio ministerijos koordinuojama LEADER programa, kitų socialinių partnerių iniciatyvos.

4 pav. Įsteigtų socialinių verslų skaičius, vnt.

Duomenų šaltinis – VŠĮ „Versli Lietuva“

Dėl vykdomų veiklų **socialinių verslų skaičius palaipsniui auga** (palyginti su 2016 m., išaugo daugiau kaip trigubai), tačiau dėl teisinio reglamentavimo trūkumo (vis dar nepriimtas Socialinio verslo įstatymas) ne taip greitai, kaip planuota.

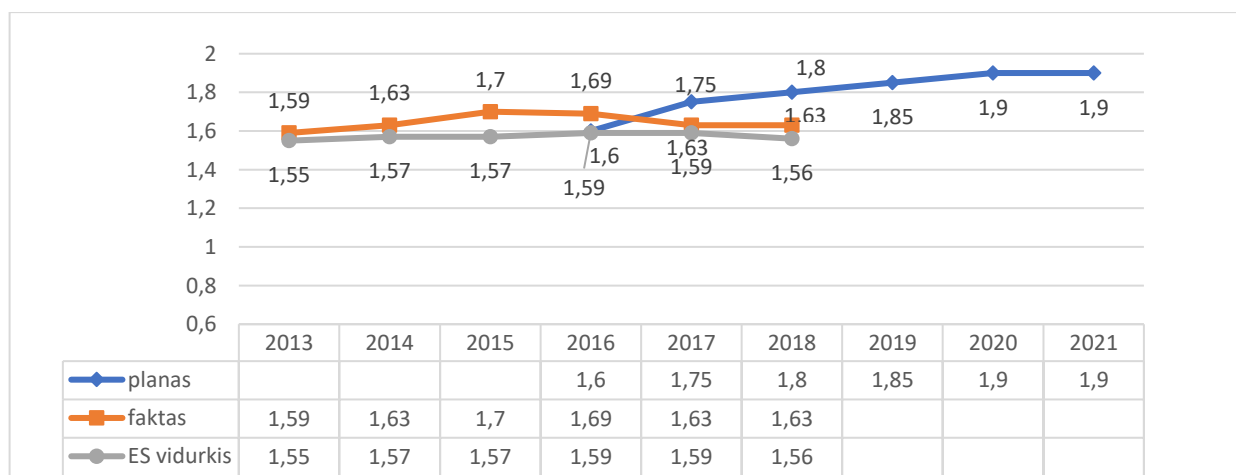
1.2 kryptis. Šeimai palankios aplinkos kūrimas, bendruomenių stiprinimas ir smurto visose gyvenimo srityse mažinimas

Šeimai palankios aplinkos kūrimas ir bendruomenių stiprinimas

Ekonominis šeimos stabilumas – tai viena iš sąlygų gerinti demografinę šalies situaciją, stiprinti šeimos institutą ir kurti palankią šeimoms aplinką. Lietuvos demografinė situacija tebėra sudėtinga. 2018 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 499,6 tūkst. vaikų iki 18 metų (17,9 proc. visų šalies gyventojų). 2018 m. gimė 28,7 tūkst. kūdikių; jų skaičius, palyginti su 2017 m., sumažėjo 0,5 tūkst. (1,9 proc.).

Suminis gimstamumo rodiklis, apibrėžiantis vidutinį gyvų gimusiųjų, kuriuos moteris pagimdė per visą savo reproduktyvų gyvenimo laikotarpį (būdama 15–49 metų), skaičių, jei kiekvienoje amžiaus grupėje būtų pasiektas tų metų gimstamumo rodiklis, ir toliau yra mažas – **2018 m., kaip ir 2017 m., siekė 1,63**. 2019 m. šis rodiklis dar neskaičiuotas, tačiau bendrasis gimstamumo rodiklis, išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, sumažėjo nuo 10,1 iki 9,9 gimusių vaikų tūkstančiui gyventojų. Didesnis gimstamumas ir vėlesnis vidutinis gimdančių moterų amžius fiksuojamas Vilniaus apskrityje, mažesnis – regionuose. Vėlesnis pirmo vaiko gimdymo amžius mažina antro ir paskesnių vaikų gimimo tikimybę. Todėl iššūkis Vyriausybei yra rasti priemonių ir sudaryti sąlygas šeimoms auginti vaikus, derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus, karjeros galimybes, su kuo mažesniais alternatyviais kaštais.

5 pav. Suminis gimstamumo lygis

Duomenų šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas

Siekiant kurti šeimai palankią aplinką ir didinti gimstamumą, svarbiausi 2019 m. atlikti darbai buvo vaiko pinigų mokėjimas ir jų padidinimas, finansinių paskatų pirmajam būstui įsigyti regionuose plėtojimas, paslaugų šeimai gausinimas. Svarbu paminėti, kad išvardytos priemonės svarbios, tačiau rodiklį jos gali paveikti tik kartu su efektyviai veikiančia gerai išvystyta švietimo infrastruktūra (sistema), ypač ikimokyklinio ir neformalaus ugdymo prieinamomis paslaugomis (žr. 2 prioriteto darbus).

Išmokos vaikams

Siekiant užtikrinti nuoseklų išmokos vaikui dydžio didinimą, **nuo 2019 m. sausio 1 d. universali išmoka vaikui padidinta nuo 0,79 bazinės socialinės išmokos (toliau – BSI) (30,02 euro) iki 1,32 BSI (50,16 euro) per mėnesį, o neįgaliems vaikams – iki 1,84 BSI (69,92 euro) per mėnesį**. Išmoka mokama visiems vaikams nuo gimimo dienos iki 18 metų ir vyresniems, jeigu jie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą, bet ne ilgiau, iki jiems sukaks 21 metai. Taip pat nustatytas vienodas (nepriklausomai nuo vaikų amžiaus) papildomai skiriamos išmokos vaikui, mokamos vaikams, auginamiems ir (ar) globojamiems gausiose ir nepasiturinčiose šeimose, dydis – 0,53 BSI (20,14 euro) išmoka per mėnesį.

Vidutiniškai per vieną 2019 m. mėnesį išmoką vaikui gavo apie 516,5 tūkst. vaikų (2018 m. – 492,97 tūkst. vaikų). Prognozuojama, kad, padidinus universalios išmokos vaikui dydį nuo 30,02 euro iki

50,16 euro, vaikų 0–17 metų amžiaus grupėje skurdo rizikos lygis sumažės apie 4,3 proc. punkto, o šeimoje, kurioje abu tėvai augina tris ar daugiau vaikų, – 9,2 proc. punkto.

Nuo 2020 m. sausio 1 d. universali išmoka vaikui padidinta nuo 1,32 BSI (50,16 euro) iki 1,54 BSI (60,06 euro); nustatyta vienodo dydžio išmoka visiems vaikams ir mokama kiekvienam vaikui nuo gimimo dienos iki 18 metų arba iki nepilnametis vaikas pripažįstamas emancipuotu arba sudaro santuoką, taip pat emancipuotam ar susituokusiam nepilnamečiam vaikui arba vyresniam kaip 18 metų asmeniui, jeigu jie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą, bet ne ilgiau, iki jiems sukaks 21 metai. Taip pat padidinta papildomai skiriama išmoka vaikui, mokama vaikams, auginamiems ir (ar) globojamiems gausiose ir nepasiturinčiose šeimose, **nuo 0,53 BSI (20,14 euro) iki 1,03 BSI (40,17 euro)**, o kiekvienam neįgaliam vaikui (asmeniui), kuriam nustatytas neįgalumo lygis arba 55 proc. ir mažesnis darbingumo lygis, papildomai skiriama ir kas mėnesį mokama 1,03 BSI (40,17 euro) išmoka vaikui. Vaiko pinigų didinimas prisideda prie 2019–2020 m. Tarybos rekomendacijų Lietuvai (1 rekomendacija <...> Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą) įgyvendinimo.

Šeimoms, auginančioms ir (ar) globojančioms vaikus, bus suteikta didesnė valstybės finansinė parama – nuo 2020 m. universali išmoka vaikui padidėja 19,7 proc., o papildomai mokama išmoka vaikui didėja 99,4 proc. Prognozuojama, kad, padidinus universalias ir papildomai skiriamas išmokas vaikui bei vertinamų pajamų ribą, skurdo rizika bendroje populiacijoje sumažėtų 0,6 proc. punkto, vaikų iki 18 metų skurdo rizikos lygis – 2,5 proc. punkto. Skurdo rizikos lygis šeimoje, kurioje vienas iš tėvų augina vieną vaiką, sumažėtų 2,8 proc. punkto, šeimoje, kurioje vienas iš tėvų augina du ar daugiau vaikų, – 5,9 proc. punkto, šeimoje, kurioje abu tėvai augina du vaikus, skurdo rizikos lygis sumažėtų 2,2 proc. punkto, šeimoje, kurioje abu tėvai augina tris ar daugiau vaikų, – 2 proc. punktais.

Be to, siekiant finansiškai padėti besilaukiančioms moterims, kurios neturi socialinio draudimo stažo ir teisės gauti motinystės išmokos pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, **nuo 2020 m. sausio 1 d. padidinta vienkartinė išmoka nėščiai moteriai nuo 2 BSI (76 eurų) iki 6,43 BSI (250,77 euro).** Taip bus užtikrintas adekvatesnis valstybės finansinės paramos dydis nėščioms moterims, kurios neturi socialinio draudimo stažo ir teisės gauti motinystės išmoką. Siekiant užtikrinti valstybės paramą laikinai prižiūrintiems vaiką asmenims Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo nustatyta tvarka nustačius apsaugos vaikui poreikį, nuo 2020 m. sausio 1 d. įteisinta 6 BSI dydžio (234 eurų) vaiko laikinosios priežiūros išmoka per mėnesį, kuri laikinai prižiūrinčiam vaiką asmeniui mokama proporcingai vaiko laikinosios priežiūros ar laikino apgyvendinimo kalendorinių dienų skaičiui.

Socialinė parama mokiniams

Siekiant labiau finansiškai paremti nepasiturinčias šeimas, auginančias mokyklinio amžiaus vaikus, užtikrinti visavertį, sveikos mitybos reikalavimus atitinkantį mokinių maitinimą, nuo 2019 m. sausio 1 d. padidinti socialinei paramai mokiniams skiriamų lėšų dydžiai. **Nemokamam maitinimui skirtiems produktams įsigyti skiriamų lėšų dydžiai padidėjo apie 25 proc., o mokinio reikmenims įsigyti – apie 33 proc.** Siekiant mažinti socialinę atskirtį ir mokinių diferenciaciją, kuo ankstesniame amžiuje ugdyti vaikų sveikatai palankios mitybos kompetencijas, kad jie gebėtų pasirinkti sveikatai palankius maisto produktus, nuo 2020 m. visuotinis mokinių nemokamas maitinimas pradedamas teikti etapais, pradedant nuo priešmokyklinukų ir pirmokų.

Teisė gauti nemokamą maitinimą mokykloje suteikta papildomai apie 49,6 tūkst. mokinių, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ugdymo programą ar pagal pradinio ugdymo programą pirmoje klasėje. Bus užtikrinta sveikesnė mityba didesniai vaikų skaičiui, mažinama socialinė atskirtis ir jauniausių mokinių diferenciacija, sudarytos palankesnės sąlygos tėvams derinti darbą su įsipareigojimais šeimai.

Bendruomeninių ir kompleksinių paslaugų šeimoms ir vaikams plėtra savivaldybėse

2019 m. buvo **patvirtintas Bazinių paslaugų šeimai paketas**¹⁷. Tai šeimai teikiamų psichosocialinių, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo, vaikų priežiūros ir ugdymo, sveikatos, švietimo, sociokultūrinių

¹⁷ Vyriausybės 2019 m. birželio 19 d. nutarimas Nr. 618 „Dėl Bazinio paslaugų šeimai paketo patvirtinimo“.

paslaugų, užtikrinančių būtinąją pagalbą, skirtą šeimos gebėjimams savarankiškai spręsti iškilančias problemas stiprinti ir sudaryti galimybes kurti saugią, sveiką ir darnią aplinką savo šeimoje, rinkinys. Bazinių paslaugų šeimai paketą sudaro 14 bazinių paslaugų, kurių teikimą savo teritorijoje bei jų prieinamumą užtikrina visos savivaldybės. Baziniame paslaugų šeimai pakete nustatytų paslaugų teikimo aprašyme pateikiami bazinių paslaugų šeimai apibrėžimai, nustatomi šių paslaugų prieinamumo savivaldybėje kriterijai, paslaugų teikimo būdai, jų plėtros normos. Bazinės paslaugos apima skirtingas paslaugų sritis (socialinę, švietimo, kultūros, sveikatos, teisingumo). SADM yra atsakinga už Baziniame paslaugų šeimai pakete nurodytų paslaugų prieinamumo savivaldybėse stebėsenos vykdymą bei paslaugų prieinamumo užtikrinimą, bendradarbiaujama su kitomis pagal kompetenciją susijusiomis ministerijomis.

Siekiant sudaryti sąlygas šeimai gauti kompleksiškai teikiamas paslaugas, užtikrinant paslaugų prieinamumą kuo arčiau šeimos gyvenamosios vietos, SADM įgyvendina Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų planą¹⁸. Kompleksinės paslaugos šeimai teikiamos kiekvienoje savivaldybėje, bendruomeniniuose šeimų namuose. Savivaldybė pati įvertina joje gyvenančių šeimų poreikius, pasirenka ir plėtoja būtent tas kompleksiškai teikiamas paslaugas, kurios konkrečioje savivaldybėje reikalingiausios. Įgyvendinant veiksmų planą, savivaldybėse teikiamos pozityviosios tėvystės mokymų, psichosocialinės pagalbos, mediacijos, šeimos įgūdžių ugdymo ir sociokultūrinės, vaikų priežiūros, pavėžėjimo paslaugos. Kompleksiškai teikiamos paslaugos šeimai gerina socialinės rizikos veiksnių ir atskirties prevenciją, sudaro galimybes įgalinti šeimas ir užtikrinti vaiko teisių apsaugą, padeda didinti šeimų gyvenimo kokybę, įveikti sunkumus ir krizes, derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, ugdyti gebėjimus tinkamai auklėti vaikus, kurti šeimoje saugią, sveiką ir darnią aplinką.

Viena iš priemonių, padedanti užtikrinti vaiko teisę augti šeimoje, yra vaikų dienos centruose teikiamos dienos socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugos. Savivaldybių pateiktais duomenimis, **2019 m. Lietuvoje veikė 401 vaikų dienos centras**, iš kurių: 345 vaikų dienos centrai buvo finansuoti valstybės biudžeto lėšomis (5,2 mln. eurų), paskirstant jas konkurso būdu. 2019 m. iš viso vaikų dienos centrų **projektuose dalyvavo 9 320 vaikų**. Skatinama vaikų dienos centrų veikla rajonuose, kuriuose jų trūksta, – teikiant paraiškas vaikų dienos centrų projektų konkursui 2019 metams, finansavimo prioritetai buvo nustatyti projektams, jeigu jie vykdomi ar planuojami vykdyti savivaldybėse, kuriose vaikų dienos centrų poreikis patenkinamas mažiau nei 30 proc.: Kėdainių, Kupiškio, Pakruojo, Panevėžio, Šilutės, Varėnos ir Vilkaviškio rajonuose.

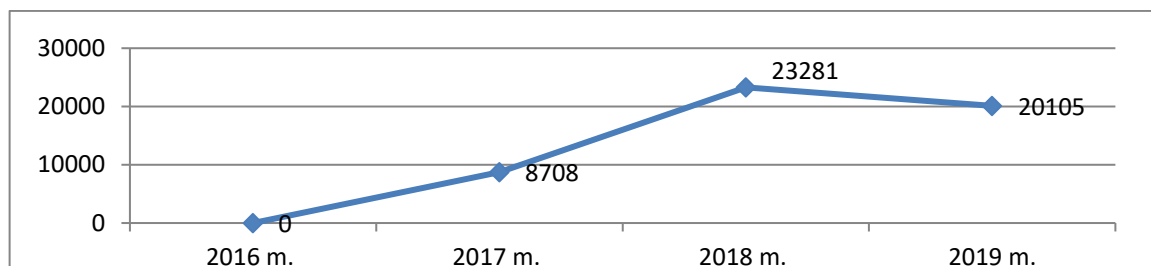
Vienos svarbiausių ir paklausiausių yra socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo, sociokultūrinės ir kitos su vaiko ugdymu, jo teisių apsauga, integracija į šeimą, visuomenę susijusios paslaugos (2019 m. šias paslaugas gavo 8 706 vaikai) ir socialinės ir psichologinės ar krizių įveikimo pagalbos paslaugos, laisvalaikio užimtumo organizavimas (2019 m. šias paslaugas gavo 7 893 vaikai).

Vaikų dienos centrai prisideda prie vaikų skurdo mažinimo, padeda ugdyti vaiko ir jo šeimos narių socialinius ir gyvenimo įgūdžius, prisideda prie visapusiško vaiko asmenybės tobulinimo, padeda įveikti krizes, vaikui adaptuotis.

Per visą laikotarpį nuo priemonės „Kompleksinės paslaugos šeimai“ įgyvendinimo pradžios projektuose dalyvavo ir paslaugas gavo virš 52 tūkst. asmenų: paslaugas pirmieji dalyviai pradėjo gauti 2017 m. (8 708 asmenys). 2018 m., kai sutartys buvo pasirašytos su visais projektų vykdytojais (60 savivaldybių), paslaugų gavėjų skaičius išaugo iki 23 281. Tai lėmė 2018 m. planinės reikšmės žymų padidėjimą (4,5 karto). 2019 m. paslaugas gavo 20 105 asmenys¹⁹.

¹⁸ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. kovo 10 d. įsakymas Nr. A1-133 „Dėl kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų plano patvirtinimo“.

¹⁹ 2019 m. gruodžio 12 d. duomenys.

6 pav. Asmenų, gavusių kompleksines paslaugas, skaičius, palyginti su ankstesniais metais

Duomenų šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

2019 m. vykdant bandomąjį asmeninio asistento paslaugų organizavimo ir teikimo projektą, **asmeninio asistento paslaugos buvo teikiamos asmenims, turintiems proto ir (ar) psichikos negalią (50 asmenų Kauno ir Šiaulių regionuose)**. Taip pat buvo skirtas finansavimas šiai paslaugai teikti ir pradėtas vykdyti bandomasis asmeninio asistento paslaugų organizavimo ir teikimo asmenims su fizine negalia (judėjimo, regos, klausos, vidaus organų sutrikimai) ir (ar) kompleksine negalia projektas. 2019 m. gruodį skirtas finansavimas 58 savivaldybėms. Projektui skirta 4,9 mln. eurų ES struktūrinių fondų lėšų. Pagal savivaldybių pateiktą informaciją projekto įgyvendinimo metu (2019–2021 m.) paslaugos bus suteiktos 1 593 neįgaliesiems (vidutiniškai 750 neįgaliųjų per metus). Asmeninė pagalba teikiama iki 4 valandų per parą 7 dienas per savaitę.

Toliau plėtojamos alternatyvios bendruomeninės paslaugos tėvų globos netekusiems vaikams. **2019 m. pabaigoje 151 budintis globotojas ir 80 socialinių globėjų globojo 289 vaikus.** 2019 m. tęsiama Europos regioninės plėtros fondo finansuojama priemonė „Institucinės globos pertvarka: investicijos į infrastruktūrą“²⁰. Bendruomeniniams vaikų globos namams kurti ir vaikų dienos centrų plėtrai paskirstyta 14 mln. eurų. Numatoma įkurti ir aprūpinti baldais bei įranga 85 bendruomeninius vaikų globos namus ir 105 vaikų dienos centrus (įkurti naujus arba išplėsti esamus). Siekiant užtikrinti tinkamą budinčių globotojų parengimą padėti tėvų globos netekusiui vaikui ir sudaryti sąlygas visiems globėjams, rūpintojams, įtėviams bei šeimynos dalyviams gauti tinkamą pagalbą laiku, Europos socialinio fondo (toliau – ESF) lėšomis finansuojama priemonė „Institucinės globos pertvarka“²¹. Priemonei įgyvendinti skirta 11,6 mln. eurų. Priemone siekiama įveiklinti ir užtikrinti 66 globos centrų ir 24 Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos mobiliųjų komandų darbą.

Įgyvendinant priemonę buvo teikiamos bandomosios paslaugos vaikams, paliekantiems institucinę globą: palydimosios globos paslauga buvo teikiama 23 savivaldybėse, paslaugą gavo 224 jaunuoliai. Plėtojant budinčių globotojų vykdomą veiklą, daugėjant galimybių likusį be tėvų globos vaiką apgyvendinti globėjų (rūpintojų) šeimoje ar budinčių globotojų šeimoje, mažėja vaikų globos institucijose globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius. 2018 m. vaikų institucijose buvo globojama (rūpinama) 30 proc. visų tėvų globos netekusių vaikų, o 2019 m. – 26 proc. Institucinės globos pertvarkos tikslas yra sumažinti globojamų vaikų skaičių institucijose, todėl plėtojamos Globos centro paslaugos, aktyvinamas darbas su šeimomis taikant atvejo vadybos metodą.

Vykstant bendruomeninių vaikų globos namų plėtrai, 2018 m. bendruomeniniuose vaikų globos namuose globojamų (rūpinamų) vaikų dalis, palyginti su institucijose globojamų vaikų skaičiumi, sudarė 21 proc., o 2019 m. padidėjo iki 27 proc. Plėtojant budinčių globotojų vykdomą veiklą, daugėjant galimybių likusį be tėvų globos vaiką apgyvendinti globėjų (rūpintojų) šeimoje ar budinčių globotojų šeimoje, mažėja globojamų (rūpinamų) vaikų globos institucijose skaičius.

2019 m. gruodžio 31 d. duomenimis, 62 sutuoktinių poros ir 7 nesusituokę asmenys įvaikino 74 tėvų globos netekusius vaikus. Įvaikintos 39 mergaitės ir 35 berniukai. Įvaikinti 56 vaikai iki 3 metų, 16 vaikų nuo 4 iki 6 metų ir 2 vaikai nuo 7 iki 9 metų. Nuo 2020 m. sausio įsigalios Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimai, pagal kuriuos, įsivaikinus vaiką, suteikiamos vaiko priežiūros atostogos iki 12 ar

²⁰ Priemonė 08.1.1-CPVA-V-427.²¹ Priemonė 08.4.1-ESFA-V-405.

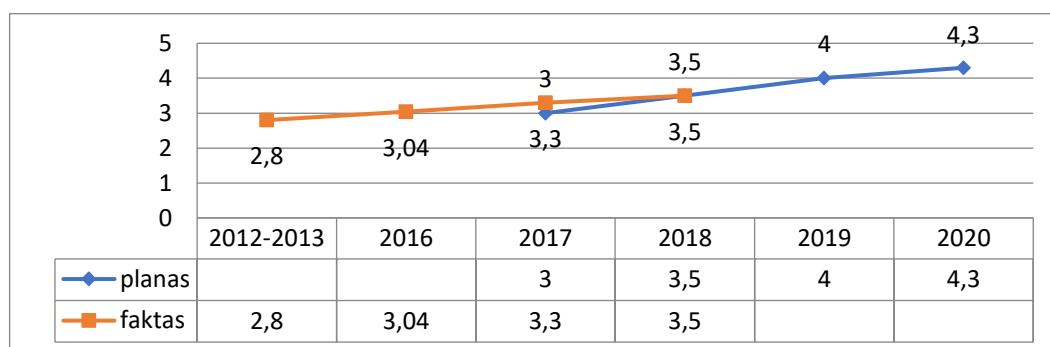
24 mėnesių ir jų metu mokama vaiko priežiūros išmoka (ne ilgiau, iki vaikui sukaks 18 metų). Šiuo pakeitimu siekiama sudaryti palankesnes sąlygas tėvams ir įvairiems, užtikrinant geresnes vaikų adaptavimosi šeimose sąlygas. Pagrindinė sumažėjusių įvaikinimo rodiklių (palyginti su 2018 m., kai buvo įvaikinti 103 vaikai) priežastis yra ta, kad į galimų įvaikinti vaikų apskaitą 2019 m. buvo įtraukti tik 52 vaikai iki 3 metų, o tėviai Lietuvoje pageidauja įsivaikinti kuo jaunesnio amžiaus vaikus, todėl šiuo metu pagrindinis tikslas turėtų būti skatinti Lietuvos Respublikos piliečius įsivaikinti ir vyresnius vaikus ir sudaryti tam sąlygas.

Bendruomeninių paslaugų neįgaliesiems ir jų šeimoms plėtra

2019 m. gegužę patvirtintas naujos redakcijos Socialinių paslaugų katalogas, kuriame reglamentuojamos naujos bendruomeninių paslaugų formos žmonėms su negalia ir jų šeimoms, įtvirtinta apgyvendinimo apsaugotame būste paslauga, kuria, taikant atvejo vadybos metodą, siekiama sudaryti sąlygas asmenims su negalia gyventi bendruomenėje ir ugdyti jų socialinį ir buitinių savarankiškumą. Taip pat įtvirtintos laikino atokvėpio paslaugos, kurios gali būti teikiamos organizuojant pagalbą į namus, dienos ir trumpalaikės socialinės globos paslaugas.

2019 m. buvo tęsiamos perėjimo nuo institucinės globos prie bendruomenėje ir šeimoje teikiamų paslaugų veiklos, vykdomos įgyvendinant projektą „Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje“. 2019 m. buvo vykdomi tyrimai, teikiamos bendruomeninės paslaugos tikslinės grupės asmenims, vykdomi darbuotojų mokymai, organizuojamos bendradarbiavimo veiklos ir viešinimo iniciatyvos.

7 pav. *Bendruomeninių paslaugų gavėjų ir institucinės globos gavėjų santykis*

Duomenų šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

2019 m. ESF lėšomis buvo teikiamos bandomosios paslaugos neįgaliesiems ir jų šeimoms: apsaugoto būsto, laikino atokvėpio, įdarbinimo su pagalba, atvejo vadybos paslaugos. Teikiamos paslaugos po truputį gerina bendruomeninių paslaugų ir institucinės globos gavėjų santykį. Nuo 2013 m. bendruomeninių paslaugų gavėjų skaičius buvo 2,8 karto didesnis nei institucinės globos gavėjų. Iki 2018 m. pabaigos šis rodiklis tolygiai didėjo ir siekė 3,5.

Bendradarbiaujant Sveikatos apsaugos ministerijai (SAM) ir SADM, parengta Ilgalaikės priežiūros paslaugų (kompleksiškai teikiamos socialinės ir sveikatos priežiūros paslaugos asmens namuose ar institucijoje) koncepcija. Tęsiama integralios pagalbos (socialinės globos ir slaugos paslaugų) į namus teikimas savivaldybėse, finansuojant ES paramos lėšomis (iki 2021 m. gruodžio 31 d.).

Bendruomeniškumo sustiprinimas

2019 m. toliau buvo stiprinamos bendruomenės finansuojant jų vykdomas veiklas visose savivaldybėse. Bendruomeninei veiklai savivaldybėse remti savivaldybių administracijoms skirta iš viso 2 mln. eurų. Įgyvendinant priemonę dalyvavo 545 seniūnijos (2018 m. – 537 seniūnijos), 1 113 bendruomeninių organizacijų (2018 m. – 1 121 organizacija) ir 350 bendruomeninių organizacijų, pasirašiusių partnerystės

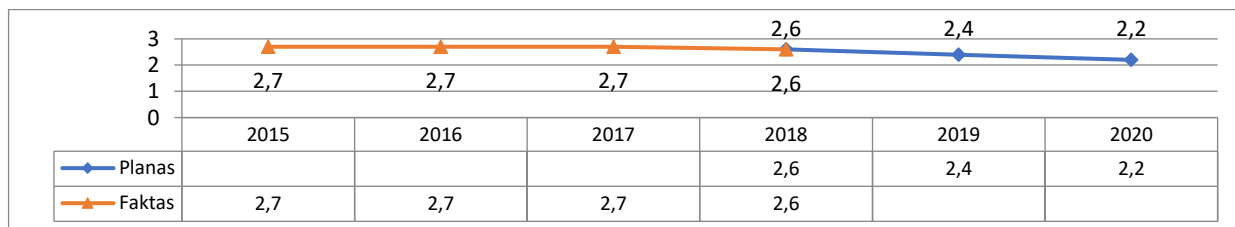
sutartis su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis (toliau – NVO) (2018 m. – 280 organizacijų).²² Iš 2 202 patvirtintų veiklų per 2019 m. įgyvendinta 2 201 veikla (99,95 proc. visų patvirtintų veiklų). Su šios priemonės pagalba finansuojamos veiklos, susijusios su vaikų ir jaunų žmonių laisvalaikio užimtumu, bendruomenės sutelktumu, taip pat gyvenimo kokybę gerinančios veiklos, įvairios bendruomenių akcijos, iniciatyvos ir kita.

2019 m. atlikta apklausa apie gyventojų įsitraukimą į savanorišką ir bendruomeninę veiklą, kuri parodė, kad gyventojai po truputį daugiau įsitraukia į savanorišką veiklą (savanoriškoje veikloje 2018 m. dalyvavo 11 proc., 2019 m. – 14,6 proc.). Tačiau įsitraukimas į bendruomeninę veiklą dėl laiko savanoriškai veiklai stokos, amžiaus ar sveikatos problemų bei informacijos apie NVO trūkumo dar tebėra mažas (20,8 proc.). Siekiant gerinti šią situaciją, planuojamas parengti šio tyrimo rekomendacijų įgyvendinimo planas, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais ir institucijomis.

Siekiant gerinti NVO įsitraukimą priimant visuomenei svarbius sprendimus, taip pat įkurti NVO fondą ir užtikrinti didesnę sektoriaus skaidrumą bei viešumą, priimtas naujas Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, kuriame patikslintas NVO apibrėžimas, sustiprintas nacionalinės NVO tarybos vaidmuo – numatyta, kad taryba veiks prie Vyriausybės, patobulinta savivaldybių NVO tarybų sudarymo ir veikimo tvarka, taip pat sudarytas teisinis pagrindas NVO fondui atsirasti bei organizacijų vadovams teikti duomenis VĮ Registrų centrui (skaidrumo ir viešumo užtikrinimas).

Siekiant užtikrinti visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus dėl NVO fondo, 2019 m. balandį organizuota viešoji konsultacija. NVO fondo atsiradimas sudaro pagrindą kryptingoms ir nuolatinėms valstybės teikiamoms paskatoms, kurios užtikrintų NVO ir bendruomenių institucinių gebėjimų bei teikiamų paslaugų kokybės gerėjimą. Sustiprinti instituciniai gebėjimai užtikrins sklandesnį laipsnišką viešųjų paslaugų perdavimą NVO sektoriui ir darys teigiamą įtaką NVO tvarumui, kuris Lietuvoje yra nepakankamas labiausiai paslaugų teikimo ir finansinio tvarumo srityse. Lietuvos NVO tvarumo indeksas, parodantis NVO padėtį ir daromą įtaką valstybėje, nuo 2012 m. pirmą kartą pagerėjo ir 2018 m. siekė 2,6 balo (2017 m. buvo 2,7).

8 pav. NVO tvarumo indeksas (5 – labai blogai, 1 – labai gerai)

Pastaba. 2019 m. indekso duomenys viešai bus skelbiami tik 2020 m. II ketv.

Siekiant paskatinti laipsnišką viešųjų paslaugų perdavimą NVO ir bendruomenėms, parengtas ir Seimui pateiktas Socialinių paslaugų įstatymo papildymo įstatymo projektas²³, kuriuo numatyta suteikti savivaldybėms įrankį akredituoti socialinės priežiūros paslaugas ir galimybę finansuoti tokias paslaugas tiesiogiai, neskelbiant konkurso. Planuojama, kad šiuo metu SADM finansavimo konkurse dalyvaujantis 391 vaikų dienos centras nuo 2021 m. galės aktyviau ir efektyviau teikti paslaugas savivaldybėse ir gauti už paslaugų teikimą numatytą finansavimą.

2019 m. skirtas finansavimas 16 nacionalinių NVO instituciniams gebėjimams stiprinti. Įgyvendindamos institucinių gebėjimų stiprinimo projektus, NVO tobulino kompetencijas siekdamos kokybiškai teikti viešąsias paslaugas ir gerinti savanoriškos veiklos kokybę, kūrė iniciatyvas, skirtas socialiniam verslui plėtoti, kompetentingoms institucijoms teikė siūlymus dėl paskatų sistemos, užtikrinančios NVO ir

²² Bendruomeninių organizacijų, pasirašiusių partnerystės sutartis su kitomis NVO, skaičiaus didėjimas sietinas su 2019 m. sudaryta galimybe bendruomeninėms organizacijoms pasirašyti partnerystės sutartis su kita pelno nesiekiančia organizacija, pvz., mokykla.

²³ Socialinių paslaugų įstatymo Nr. X-493 papildymo 25¹ ir 25² straipsniais ir 8, 13, 19¹, 34, 36 straipsnių bei šeštojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo ir Vietos savivaldos įstatymo Nr. I-533 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projektai.

bendruomenių teikiamų paslaugų kokybės gerėjimą, sukūrimą ir veiksmingą viešųjų išteklių viešosioms paslaugoms teikti paskirstymą.

Smurto visose gyvenimo srityse mažinimas

Preveninių kovos su smurtu priemonių įgyvendinimas

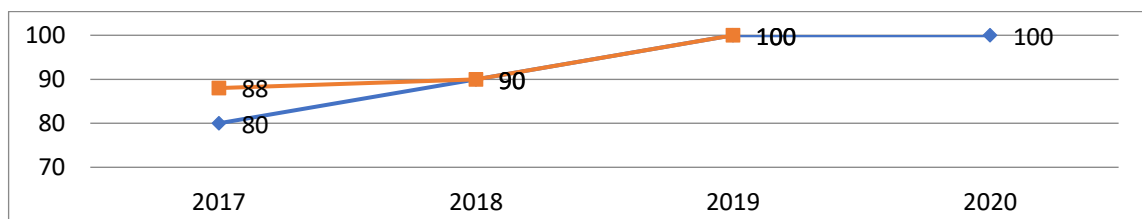
Siekiant mažinti smurto artimoje aplinkoje mastą, 2019 m. valstybės biudžeto lėšomis buvo finansuota 11 NVO projektų, skirtų smurto artimoje aplinkoje prevencijai. Įvykdytos 136 įvairaus pobūdžio veiklos (informacinės kampanijos, seminarai, konferencijos, publikuoti leidiniai ir kt.), kuriose iš viso dalyvavo daugiau nei 7,7 tūkst. žmonių. Buvo finansuota 12 NVO, dirbančių su asmenimis, siekiančiais atsisakyti smurtinio elgesio, projektų, kuriuos įgyvendinant buvo vykdomos smurtinio elgesio keitimo programos, veiklos, skirtos atsisakyti priklausomybių. Visose šiose veiklose dalyvavo daugiau nei 1 400 asmenų.

2019 m. Moterų informacijos centras pradėjo įgyvendinti ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamą projektą „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“. Atliktas viešosios nuomonės tyrimas parodė, kad kas penktas suaugęs Lietuvos gyventojas (19 proc.) yra patyręs smurtą artimoje aplinkoje. Moterys dažniau nei vyrai teigė patyrusios smurtą artimoje aplinkoje. Vyresni nei 50 metų gyventojai teigė patyrę smurtą dažniau nei jaunesni. Smurtą dažniau patiria labiau nepasiturintys gyventojai. Tarp kaimo ir miesto gyventojų šiuo požiūriu skirtumų nėra. Absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų (95 proc.) teigia, kad smurtas artimoje aplinkoje nepateisinamas jokių atveju. 68 proc. apklaustųjų teigė žinantys, kur ar kaip rasti tokį specializuotos pagalbos centrą, jeigu jiems ar kam nors iš jų pažįstamų prireiktų pagalbos patyrus smurtą artimoje aplinkoje.

2019 m. įgyvendinant minėtą projektą buvo atliktas mokslinis tyrimas „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“. Tyrėjai vertino keletą aspektų: teisės aktus, kurie reglamentuoja pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje, pačios pagalbos prieinamumą, efektyvumą ir kokybę, smurtą artimoje aplinkoje prieš neįgaliuosius, valstybės institucijų bendradarbiavimą bei smurto artimoje aplinkoje prevenciją.

Tyrimas atskleidė, kad valstybės institucijos tarpusavyje ne visuomet tinkamai derina savo veiksmus, asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje, trūksta aiškios informacijos, kur galima kreiptis pagalbos, smurtą patyrę neįgalieji yra informaciniame vakuume, kreipiantis į policiją ar specializuotos pagalbos centrus, vyrauja pranešimai tik apie fizinį smurtą, ir tai rodo, kad ekonominis, psichologinis ar seksualinis smurtas gali būti sunkiau atpažįstamas. Nors smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityse pastebimas sistemiškumo ir visų sričių specialistų efektyvaus dalyvavimo trūkumas, tačiau, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais, galima daryti prielaidą, kad visuomenės tolerancija smurtui artimoje aplinkoje nors ir nepakankamai sparčiai, bet mažėja.

9 pav. *Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų, gavusių pagalbą specializuotos pagalbos centruose, dalis nuo visų asmenų, patyrusių smurtą, proc.*

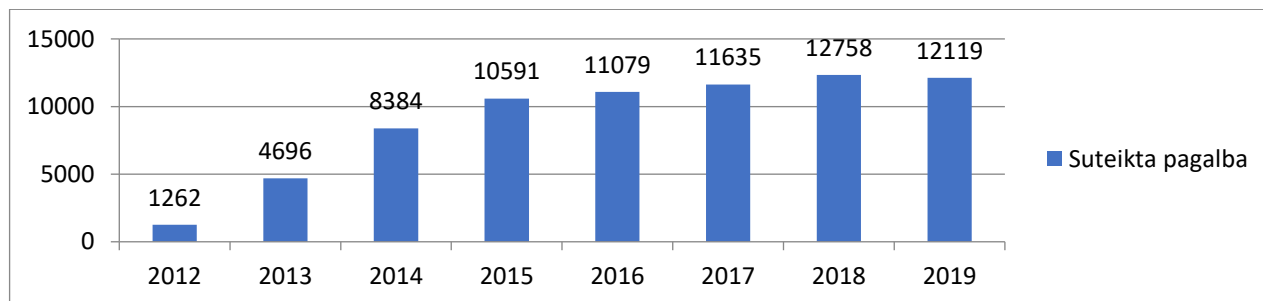

Duomenų šaltiniai: specializuotos pagalbos centrų duomenys ir Informatikos ir ryšių departamentas

2019 m. pasiektas užsibrėžtas tikslas – smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų, gavusių pagalbą specializuotos pagalbos centruose, dalis nuo visų smurtą patyrusių asmenų pasiekė 100 proc. 2019 m. finansavimas specializuotai kompleksinei pagalbai teikti buvo padidintas beveik dvigubai – nuo 870 tūkst. 2018 m. iki 1,5 mln. eurų 2019 m. Visiems asmenims, sutinkantiems gauti pagalbą, ji buvo teikiama.

2019 m. specializuota kompleksinė pagalba buvo suteikta 12 119 smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų, 5 proc. mažiau nei 2018 m. Mažėjo asmenų, kurie kreipiasi pagalbos, tačiau pagalba suteikiama dažniau, t. y. asmuo turi galimybę gauti efektyvesnę specializuotą kompleksinę pagalbą (teisinės konsultacijos, psichologo pagalba, informacijos suteikimas, tarpininkavimas ir atstovavimas teisėsaugos ir kitose institucijose).

10 pav. Suteikta specializuota kompleksinė pagalba, asmenų skaičius

Duomenų šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos įgyvendinimas

2019 m. toliau buvo siekiama užtikrinti ir stiprinti paslaugų ir pagalbos šeimai teikimą, orientuojantis į laiku suteikiamą kokybišką pagalbą, kai yra šalinamos šeimoje esančios rizikos neatskiriant vaiko nuo šeimos ir užtikrinant, kad vaiko paėmimas iš šeimos būtų tik krašutinė priemonė. Atsižvelgiant į tai, 2019 m. sumažėjo vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo skaičius – nuo 2 092 (2018 m.) iki 1 315 vaiko globos (rūpybos) atvejų. Taip pat 2019 m. sumažėjo ir vaikų, netekusių tėvų globos, skaičius – nuo 8 138 iki 7 447 vaikų. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teritoriniai skyriai dėl teismo leidimo paimti vaiką iš atstovų 2019 m. kreipėsi į teismą 885 kartus. Šie kreipimaisi buvo motyvuoti ir pagrįsti, kadangi tik 4 proc. šių prašymų nebuvo tenkinti (36 atvejai).

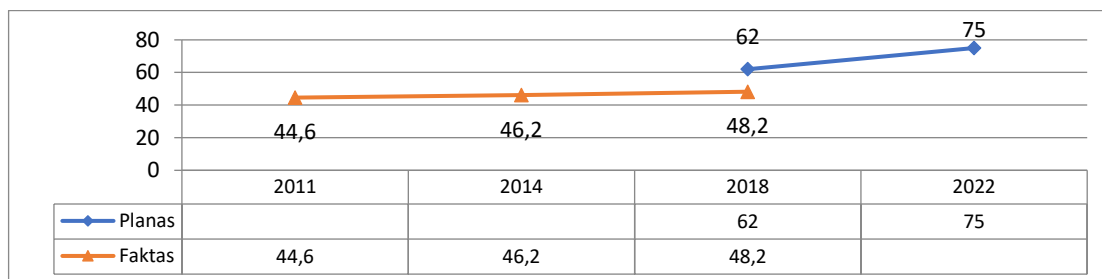
Didelę pagalbos dalį šeimoms suteikė sudarytosios mobiliosios komandos. 2019 m. dirbo 12 mobiliųjų komandų, kurios teikė psichologo, socialinio darbuotojo ir su priklausomybėmis dirbančio specialisto paslaugas 799 šeimoms. 2019 m. mobiliosios komandos į šeimų gyvenamąsias ar kitas darbo su šeima vietas vyko 3 100 kartų, per mobiliosios komandos darbo su šeima terminą (14 kalendorinių dienų) su šeimos nariais susitiko vidutiniškai 3,58 karto, o įvertinus poreikį, kai kuriose šeimose lankytasi 5, 6 ir daugiau kartų. Mobiliosios komandos intensyviai bendrauja su šeimomis vertindamos rizikos ir saugumo veiksnius šeimoje, šeimos stiprybes ir pagalbos poreikius, mobiliosios komandos darbo su šeima metu įvykusius pokyčius šeimoje, taip pat teikia šeimos nariams intensyvią, individualią ar grupinę konsultacinę ir (ar) kitokią pagalbą.

Siekiant efektyvesnio darbo su šeima, 2019 m. buvo priimti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimai, kurie įsigaliojo nuo 2020 m. sausio 1 d., parengti poįstatyminiai teisės aktai. Atsisakyta grėsmės vaikui lygių, kurie labiau pabrėžia šeimoje nustatytas grėsmes, rizikas, iššūkius, ir pereita prie vaiko situacijos vertinimo, kuris apima visą situaciją – kur šeimai reikia pagalbos, paslaugų, kokių iššūkių jai kyla, bet kartu ir tai, kuo šeima stipri, kaip galima išnaudoti jos pačios turimus išteklius padėti sau ir vaikui. Taip pat buvo sukurtas vaiko laikinosios priežiūros institutas: kai kyla grėsmė vaikui šeimoje, jį laikinai prižiūri močiutė, teta, senelis, šeimos draugas ar kitas artimas asmuo, kuris padeda šeimai, laikinai prižiūradamas vaiką savo šeimoje, arba kartu su tėvais rūpinasi vaiko saugumu tėvų namuose, o tuo metu mobilioji komanda dirba su šeima, kad padėtų pašalinti esamas rizikas. Jei tokio asmens, galinčio laikinai prižiūrėti vaiką, nebus ar jis negalės užtikrinti vaikui saugios aplinkos, tėvai ar vienas iš tėvų galės kartu su vaiku būti apgyvendinti krizių centre. Taip pat iki 30 dienų buvo prailginta mobiliosios komandos darbo su šeima trukmė, be to, prireikus mobiliosios komandos darbą galima pratęsti dar 10 dienų. Atsižvelgiant į tai, 2019 m. pabaigoje buvo suburta papildomai 12 (iš viso 24) mobiliųjų komandų, siekiant užtikrinti, kad krizės atveju tikrai visos šeimos gautų reikalingą pagalbą.

Patyčių prevencija

Siekiant gerinti psichologinį klimatą mokyklose, 2018–2019 m. finansuotas patyčių ir kitų prevencijos programų įdiegimas. Šiuo metu Lietuvoje pradedamas atnaujinti ugdymo turinys, kuriame numatyta ugdyti socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetencijas. Taip pat vykdytos plačios informavimo apie patyčių žalą kampanijos: per televiziją transliuoti edukaciniai vaizdo klipai, mokykloms platintas leidinys „Kaip išgyvendinti patyčias“, taip pat reagavimo į patyčias atmintinė, dalytasi informacija apie elektroninę platformą „Patyčių dėžutė“, kuri leidžia greitai pranešti apie patyčias; mokykloms pristatyti patyčių prevencijos mokymo kursai.

11 pav. Mokykloje nė karto per 2 mėnesius patyčių nepatyrusių mokinių dalis nuo visų mokinių, proc.

Duomenų šaltiniai: Švietimo valdymo informacinė sistema, Sveikatos ir gyvensenos tyrimas HBSC

Nors 2018 m., Sveikatos ir gyvensenos tyrimo duomenimis²⁴, mokykloje nė karto per 2 mėnesius patyčių nepatyrusių mokinių dalis didėjo ir sudarė 48,2 proc., užsibrėžtas tikslas (70 proc. patyčių nepatiriančių mokinių) nepasiektas. Patyčių paplitimas tarp Lietuvos mokinių yra vienas didžiausių visoje Europoje.

Siekiant mažinti patyčių problemą mokyklose, vykdomos prevencinės programos: 2016 m. bent vieną programą vykdė 54 proc. mokyklų, 2017 m. – 72 proc., 2018 m. – 85 proc. Įgyvendinant švietimo struktūrinės reformos projektą „Saugi mokykla kiekvienam“, 2019 m. tęsta prevencinių programų įgyvendinimo plėtra: programos šiuo metu įdiegtos iš viso 1 058-iose bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose ir 432-ose ikimokyklinio ugdymo įstaigose, vykdančiose priešmokyklinio ugdymo programas. Taip pat parengta socialinių, emocinių ir sveikatos kompetencijų modelio metodinė medžiaga ir įrankiai, kurie 2018–2019 mokslo metais išbandyti 20-yje Lietuvos mokyklų.

Patyčių mažinimas ir emocinių, socialinių kompetencijų didinimas daro netiesioginę įtaką 2019–2020 m. ES Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano rezultatams. Tai yra galimybė didinti švietimo sistemos efektyvumą (2 plano rekomendacija, 3 tikslas), nes mokinių patiriamos emocijos stipriai veikia mokymosi rezultatus. Tai rodo ir 2018 m. tarptautinis penkiolikmečių pasiekimų tyrimas PISA²⁵: mokyklų, kurių mokiniai patiria patyčias, rezultatai žemesni (Lietuvos mokyklų, kurių mokiniai dažniau patiria patyčias, rezultatai žemesni net 75 taškais. Lietuvos mokyklos, kuriose patyčių indeksas išauga vienu vienetu, rezultatas krenta 33 taškais). Šis tyrimas taip pat rodo, kad didelę teigiamą įtaką daro bendras emocinis fonas: mokyklų, kurių mokiniai pasižymi mažesne nesėkmės baime ir didesniu pasitikėjimu veikti, rezultatai aukštesni.

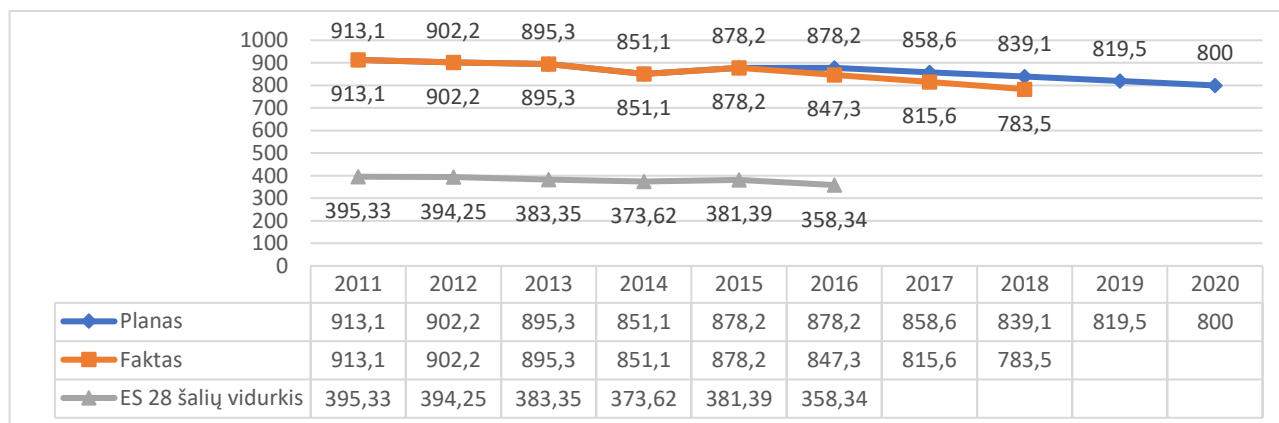
²⁴ Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Sveikatos tyrimų institutas nuo 1994 m. kas ketverius metus atlieka 5–9 klasių Lietuvos mokinių sveikatos ir gyvensenos tyrimą (angl. *Health Behaviour in School-aged Children, HBSC*), kurį koordinuoja Pasaulio sveikatos organizacija. Nauja rodiklio reikšmė bus 2022 m.

²⁵ Tarptautinį penkiolikmečių pasiekimų tyrimą PISA (angl. *Programme For International Student Assessment, PISA*) vykdo Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) (angl. *Organisation For Economic Co-operation and Development, OECD*) ir šalių švietimo ministerijos.

1.3 kryptis. Sveikatos priežiūros kokybės ir paslaugų prieinamumo didinimas

Lietuvos gyventojų mirtingumas nuo **kraujotakos sistemos ligų** vis dar didelis ir ženkliai skiriasi nuo ES valstybių narių vidurkio. 2019 m. duomenimis, Lietuvoje mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų beveik 2 kartus viršijo ES valstybių narių vidurkį, tačiau matyti teigiami pokyčiai.

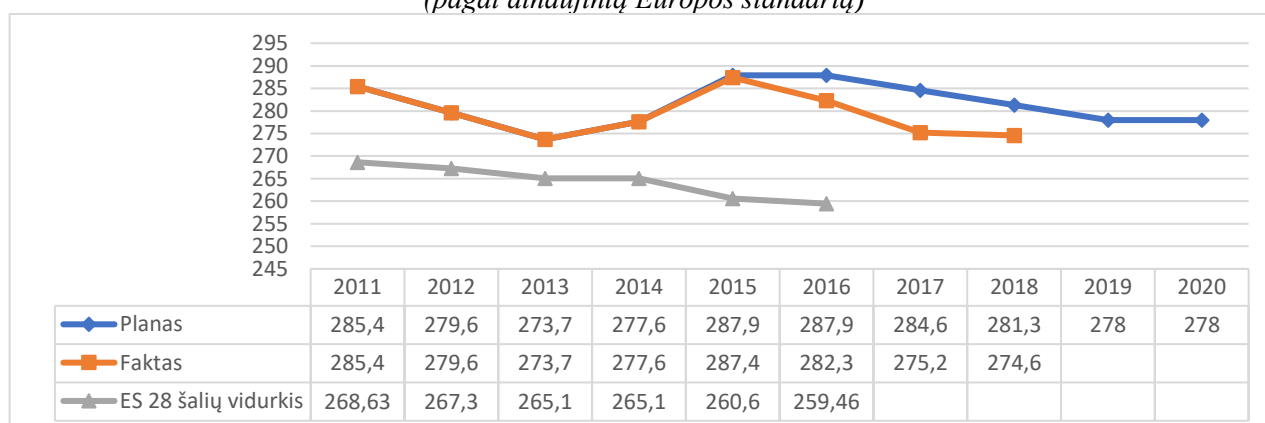
12 pav. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų, standartizuotas rodiklis 100 tūkst. gyventojų (pagal atnaujintą Europos standartą)

Duomenų šaltiniai: Higienos institutas ir Eurostatas

Lietuvoje mirtingumas nuo **piktybinių navikų** mažėja ir pasiekti rezultatai viršija nustatytas siektinas reikšmes.

13 pav. Mirtingumas nuo piktybinių navikų, standartizuotas rodiklis 100 tūkst. gyventojų (pagal atnaujintą Europos standartą)

Duomenų šaltiniai: Higienos institutas ir Eurostatas

Šeimos gydytojo paslaugų prieinamumas

2019 m. įgyvendintos priemonės, sudarančios sąlygas gerinti **šeimos gydytojo paslaugų kokybę ir prieinamumą**:

- išplėsta šeimos gydytojo komandos sudėtis: papildyta slaugytojo padėjėju, socialiniu darbuotoju, gyvensenos medicinos specialistu, kineziterapeutu;
- padidinta vieno gyventojų pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros (toliau – PAASP) (išskyrus pirminės ambulatorinės odontologinės ir pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros) paslaugų metinė bazinė kaina ir įkainis už gerus darbo rezultatus;
- finansiškai skatinama už dar devynių naujų gerų darbo rezultatų rodiklių vykdymą.

Valstybinės ligonių kasos duomenimis, 2019 m. **šeimos gydytojo komandoms skatinti** siekti gerų darbo rezultatų iš viso **skirta 32 mln. eurų** Privalomojo sveikatos draudimo fondo (toliau – PSDF) lėšų. Tai yra 14 mln. eurų daugiau nei 2018 m. Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. padidinta vieno gyventojų PAASP paslaugų

metinė bazinė kaina. Didėja PSDF biudžeto lėšų, skirtų PAASP, dalis nuo visų lėšų, skirtų asmens sveikatos priežiūros paslaugoms, – 2019 m. ši dalis sudarė 19,6 proc. (2018 m. – 17,7 proc.). 2019 m. skatinamojo priedo dydis už gerus darbo rezultatus, teikiant PAASP paslaugas, sudarė 12,8 proc., ir tai yra beveik 4 proc. daugiau nei 2018 m.

Administracinės naštos mažinimas. 2019 m. atlikta išduodamų medicininių pažymų poreikio peržiūra ir nustatyta, kad gydytojų ir slaugytojų laikas, sugaišamas išrašant vaikams, lankantiems ugdymo institucijas, medicininę pažymą dėl neatvykimo valstybei kasmet kainuoja 1 152 863 eurus, o popierinės formos „Vaiko sveikatos pažymėjimas“ išdavimas – 386 833 eurus PSDF biudžeto lėšų.

Siekiant sumažinti administracinę naštą šeimos gydytojams ir taupyti jų darbo laiką:

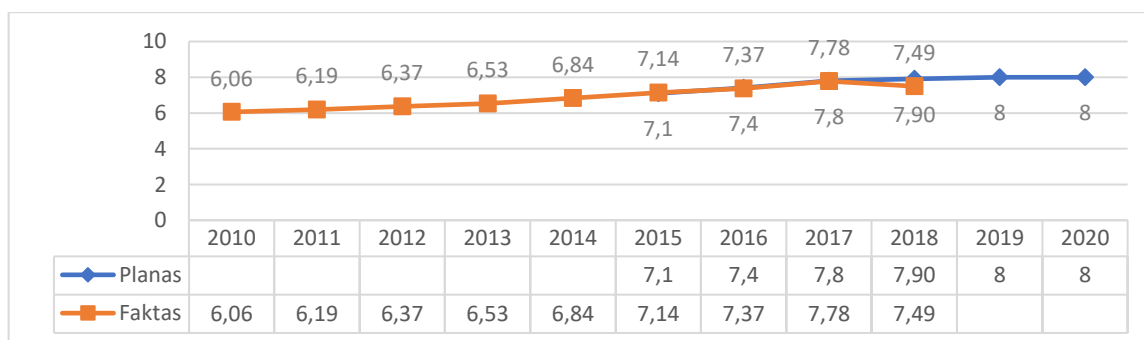
- **Vaiko sveikatos pažymėjimas pakeistas į elektroninės formos Mokinio sveikatos pažymėjimą**, kuriuo atsisakoma perteklinės, ugdymo įstaigoms neaktualios informacijos, tačiau išplečiama gydytojų teikiamų rekomendacijų dėl ugdymo proceso apimtis.
- Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. keičiama formos „Medicininė pažyma dėl neatvykimo į darbą, darbo biržą ar ugdymo instituciją“ paskirtis, atsisakoma jos teikimo ugdymo institucijoms. Taip taupomas tėvų (globėjų) bei gydytojų laikas, kuris buvo skirtas perteklinėms administracinėms procedūroms, tiesiogiai nesusijusioms su sveikatos priežiūros paslaugų teikimu.
- Nuo 2019 m. sausio 1 d. asmenys, kuriems nustatant neįgalumą, darbingumą ir specialiuosius poreikius reikalinga **pakartotinė specialisto konsultacija**, gali kreiptis į specialistus tiesiogiai, **be šeimos gydytojo siuntimo**.

Informacinės sistemos SVEIDRA duomenimis, 2019 m. sausio–rugsėjo mėn. 3–17 metų vaikų apsilankymų pas šeimos gydytojus sumažėjo 35 proc., pas vidaus ligų gydytojus – 42 proc., palyginti su tuo pačiu 2018 m. laikotarpiu.

Sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų gerinimas ir gydytojų pritraukimas į šalies regionus

Sudarytos teisinės sąlygos veikti pakopinei gydytojų rezidentų įgūdžių vertinimo sistemai, skatinant jaunų gydytojų darbą rajonuose. Gydytojai rezidentai ir gydytojai odontologai rezidentai rezidentūros studijų programos vykdymo metu gali įgyti pakopines kompetencijas suteikiančius pažymėjimus ir atitinkamai įgyti teisę rezidentūros bazėse savarankiškai verstis medicinos ar odontologijos praktika. Siekiama, kad šeimos gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų 2020 m. siektų 8. Šis rodiklis 2018 m. buvo 7,49 (2019 m. duomenys bus žinomi 2020 m. gegužę).

14 pav. Šeimos gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų

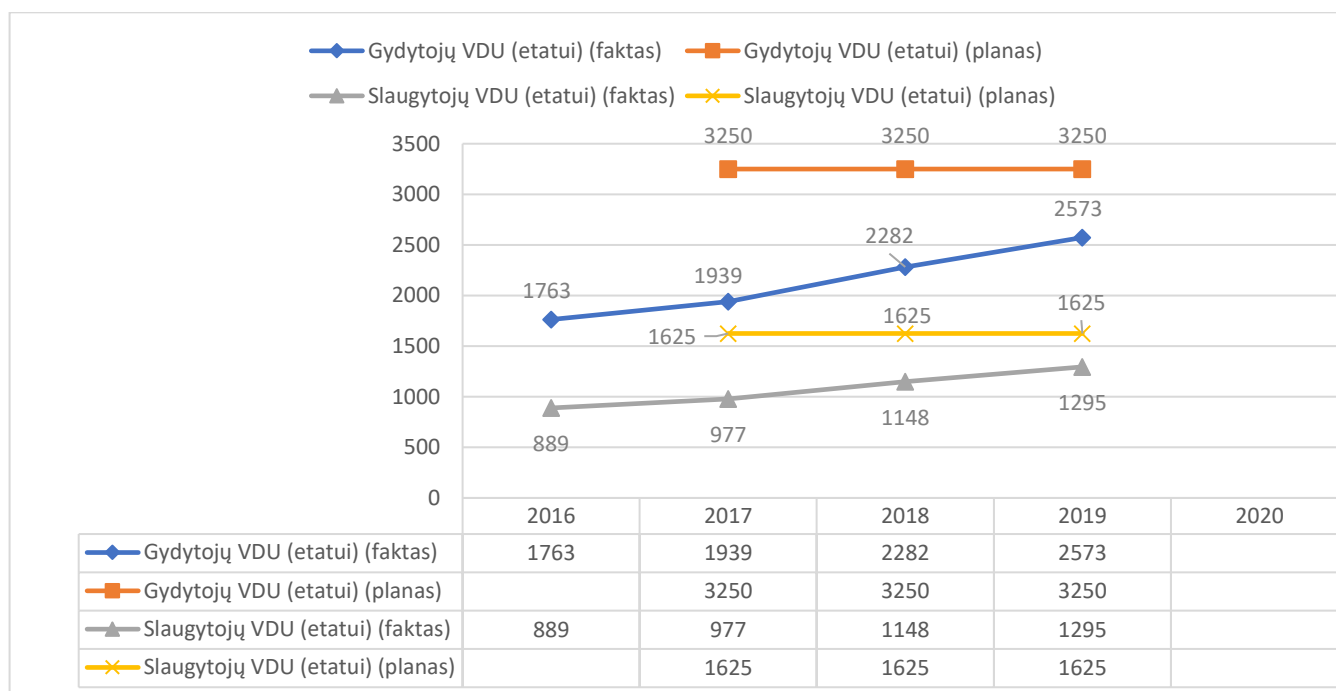
Duomenų šaltinis – Higienos institutas

Medikų darbo užmokesčio didinimas

Tęsiant 2017 m. gruodžio 13 d. kolektyvinių derybų metu prisiimtų įsipareigojimų dėl nuoseklaus ir tvaraus medikų darbo užmokesčio didinimo (Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos asmens sveikatos priežiūros įstaigose dirbančių gydytojų vidutinis darbo užmokestis (toliau – VDU) (bruto) 2020 m. antro pusmečio pradžioje būtų ne mažesnis kaip 3 250 eurų, slaugytojų – 1 625 eurai) vykdymą ir mokestinę reformą, 2019 m. Lietuvos nacionalinei sveikatos sistemai priklausančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų darbo

užmokesčio fondams didinti nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. skirta 41 mln. eurų. Tai sudarė papildomą galimybę 2019 m. gydytojų ir slaugytojų VDU, palyginti su 2018 m. duomenimis, augti 13 procentų. 2020 m. numatoma skirti papildomų lėšų medikų atlyginimams didinti.

15 pav. Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos įstaigų medikų atlyginimo didėjimo dinamika, eurai

Duomenų šaltinis – Valstybinė ligonių kasa

Gydytojų ir slaugytojų VDU vienam etatui planas vertintas atsižvelgiant į 2017 m. vidutinį šalies (mėnesio) darbo užmokestį, kuris, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, pritaikius nuo 2019 m. įsigaliojusius mokesčius pakeitimus ir atsižvelgiant į kolektyvinių derybų metu pasiektą susitarimą, kad 2020 m. gydytojų VDU bus 3 kartus, o slaugytojų VDU bus 1,5 karto didesnis nei vidutinis šalies darbo (mėnesio) darbo užmokestis, sudarė 1 083,28²⁶ euro.

Slaugos kokybės ir pacientų saugos gerinimas

Siekama, kad 2020 m. Lietuvoje vienam gydytojui tektų 2 slaugytojai. Higienos instituto duomenimis, 2019 m. šio rodiklio reikšmė siekė 1,76. Didinant slaugos paslaugų prieinamumą, išplėtos slaugytojų kompetencijos:

- suteikta teisė savarankiškai konsultuoti pacientus ir atlikti dalį nesudėtingų funkcijų (patvirtinta medicinos norma „Bendrosios praktikos slaugytojas“);
- gali patys paskirti skiepus ir skiepyti (būtina papildomai tobulinti profesinę kvalifikaciją).

Praplėtos ir slaugytojų padėjėjų kompetencijos.

Nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujoms Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatomis, **pradėjo veikti vadinamasis žalos be kaltės modelis**, užtikrinsiantis, kad pacientai galės greičiau ir paprasčiau gauti kompensaciją, jeigu jų sveikatai buvo padaryta žala.

Atkreiptinas dėmesys, kad sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų gerinimas ir šeimos gydytojų pritraukimas į šalies regionus prisideda prie 2019–2020 m. Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo

²⁶ Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017 m. vidutinis šalies (mėnesio) darbo užmokestis – 840,4 euro. Pritaikius nuo 2019 m. įsigaliojusius mokesčius pakeitimus, $840,4 \times 1,289 = 1\,083,28$ euro. SAM pasitarimo su profesinėmis sąjungomis dėl susitarimo didinti sveikatos priežiūros specialistams darbo užmokestį 2018 m. gruodžio 21 d. protokole Nr. LP-347 įtvirtinta, kad gydytojų VDU (bruto) 2020 m. antroje pusėje būtų ne mažesnis kaip 3 250 eurų (bruto) t. y. $1\,083,28 \times 3 = 3\,249,84$ euro; slaugytojų VDU (bruto) – ne mažesnis kaip 1 625 eurai (bruto) t. y. $1\,083,28 \times 1,5 = 1\,624,92$ euro.

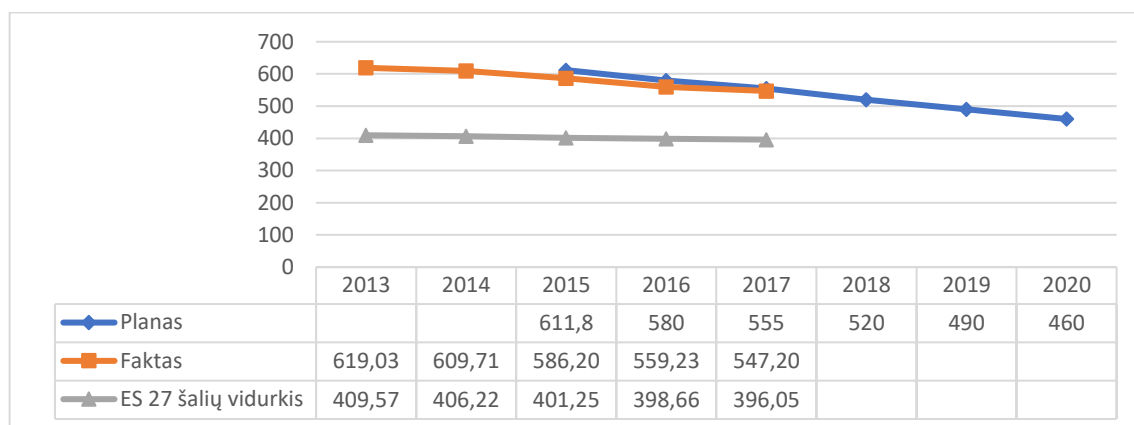
priemonių plano vykdymo, siekiant 4 tikslo „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą“.

Sveikatos priežiūros įstaigų tinklo konsolidavimas

Įstaigų tinklo konsolidavimas

2017 m. duomenimis (2018 m. duomenys bus gauti 2020 m. gegužę), Lietuvoje aktyvaus gydymo lovų skaičius vis dar yra vienas didžiausių Europoje: Lietuvoje 100 tūkst. gyventojų tenka 547,20 aktyvaus gydymo (be psichiatrijos) lovos, o ES 27 šalių vidurkis – 396,05 lovos.

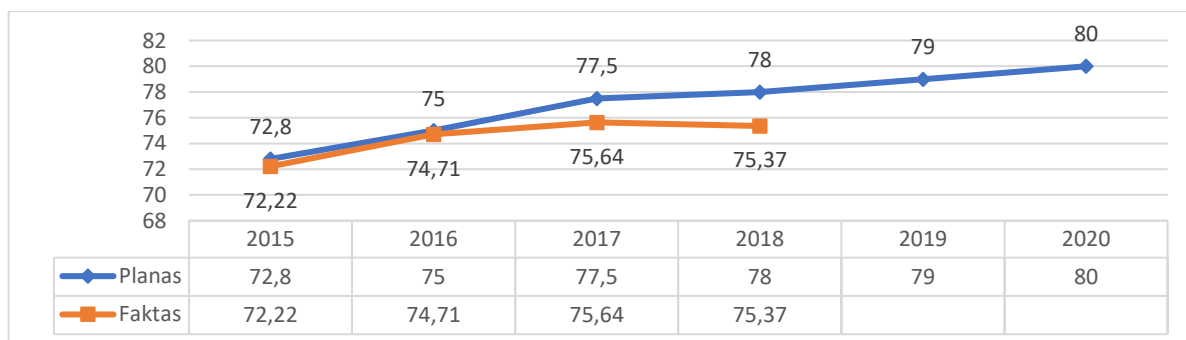
16 pav. Aktyvaus gydymo lovų skaičius 100 tūkst. gyventojų

Duomenų šaltinis – Eurostatas

Aktyvaus gydymo lovų (be slaugos ir palaikomojo gydymo, reabilitacijos, tuberkuliozės ir psichiatrijos) užimtumas 2018 m. siekė 75,4 proc. (2019 m. duomenys bus gauti 2020 m. gegužę).

17 pav. Aktyvaus gydymo lovų funkcionavimas, proc.

Duomenų šaltinis – Higienos institutas

Atsižvelgiant į tarptautinių organizacijų rekomendacijas dėl būtinybės konsoliduoti aktyviojo gydymo paslaugas teikiančių įstaigų tinklą, SAM kreipėsi techninės pagalbos pagal Europos Komisijos struktūrinių reformų rėmimo programą dėl ekspertinės pagalbos rengiant naują Ligoninių tinklo pertvarkos modelį. 2019 m. paraiška buvo patvirtinta, skirtas finansavimas ir šiuo metu vykdomos veiklos pagal projekto tvarkaraštį. Numatoma priimti sprendimus dėl regionų, kuriuose bus įgyvendinami bandomieji aktyvaus gydymo ligoninių konsolidavimo projektai, sudaromi detalūs veiksmų planai, organizuojami susitikimai su suinteresuotomis šalimis.

Skubios pagalbos teikimo gerinimas

Vienas iš tikslų – užtikrinti visiems Lietuvos gyventojams galimybę laiku gauti kokybiškas ir veiksmingas skubiosios medicinos pagalbos paslaugas, mažinant atskirtį tarp miesto ir kaimo. 2019 m. sudarytos

prielaidos modernizuoti priėmimo skubiosios pagalbos skyrių tinklą ir infrastruktūrą, racionaliai paskirstant pacientų srautus, padidinant juose atliekamų procedūrų ir stebėjimo paslaugų kiekį ir diegiant naujas, efektyvias skubiosios medicinos pagalbos paslaugas. Skubios pagalbos organizavimo principas: esant nežymiesiems sveikatos sutrikimams, skubioji medicinos pagalba teikiama arti gyvenamosios vietos, sudėtingais atvejais – daugiaprofilinių ligoninių skubiosios medicinos pagalbos skyriuose.

Sudėtingų asmens sveikatos priežiūros paslaugų centrų (ligų klasterių) plėtra

Lietuvoje veikianti miokardo infarkto, ūminio galvos smegenų insulto integruota sveikatos priežiūra (ligų klasterių veikla) prasipletė nauja veikla – integruota sveikatos priežiūra sunkių traumų atvejais. Efektyviai naudojant turimus išteklius, siekiama sukurti bendrą sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sistemą, kuri leistų optimizuoti pacientų srautus taip, kad nukentėjusieji nuo sunkių traumų visoje Lietuvoje laiku gautų kokybišką pagalbą. Nuo 2020 sausio 1 d. pradėjo veikti naujo organizavimo modelio insulto klasteris, patvirtinti insulto klasterio paslaugų kokybės rodikliai, taip pat parengtas miokardo infarkto su ST segmento pakilimu klasterio pakeitimo projektas.

Siekiant didinti sveikatos sektoriaus efektyvumą, 2019 m. spalį pateikta paraiška Europos Komisijai dėl ekspertinės pagalbos pagal siūlomas priemones dėl pagalbos struktūrinėms reformoms, kuriant **sveikatos priežiūros įstaigų kokybės rodiklių stebėsenos sistemą**. Ši priemonė skirta įrodymais grįstų sveikatos sektoriaus viešosios politikos sprendimų priėmimui ir pažangos stebėsenai siekiant užsibrėžtų sveikatos apsaugos sistemos struktūrinės reformos tikslų.

Valstybinė ligonių kasa, diegdama **detalią paciento lygio sąnaudų apskaitos informacinę sistemą** (toliau – DPLSA IS), 15-oje asmens sveikatos priežiūros įstaigų (toliau – API) atliko bandomąją DPLSA IS panaudojimą. Nors DPLSA IS buvo įdiegta, tačiau šia sistema tik iš dalies galima naudotis pagal jos paskirtį ir tikslą, nes įstaigos nepateikė visų išsamių duomenų apie sąnaudas ir neužtikrina reguliaraus šių duomenų pateikimo. Nemažą dalį duomenų, kurie turi būti įvedami į DPLSA IS, API tenka rinkti rankiniu būdu, ir tai susiję su papildomu darbo krūviu ir išlaidomis. Šiuo metu svarstomos galimybės kompensuoti API išlaidas, susijusias su duomenų apie detalias sąnaudas įvedimu į DPLSA IS.

Sveikatos priežiūros įstaigų tinklo konsolidavimas prisideda prie 2019–2020 m. Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano vykdymo, siekiant 4 tikslo „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą“ (4.1 ir 4.6 priemonės).

Kompleksinių priemonių įdiegimas, skatinant racionalų vaistų vartojimą

Siekiant sumažinti perteklinį psichotropinių vaistų skyrimą ir vartojimą, **nuo 2020 m. sausio 1 d.** vaikams, paaugliams ir suaugusiesiems, turintiems psichikos ar elgesio sutrikimų, PSDF lėšomis **bus apmokama daugiau psichoterapijos seansų** nei iki šiol, o psichoterapijos metodą taikyti galės daugiau specialistų, įgijusių reikiamą kvalifikaciją. Iš PSDF lėšų apmokamų psichoterapijos seansų skaičius padidintas nuo 24 iki 30, o įvertinus paciento sveikatos būklę, gydytojo sprendimu dar galės būti skiriama papildomai iki 10 seansų (iš viso – iki 40 seansų).

Padidintas psichoterapijų paslaugų įkainis, taip siekiant, kad kuo daugiau sveikatos priežiūros įstaigų teiktų psichoterapijos paslaugas. Iš PSDF lėšų buvo skirtas papildomas 2,1 mln. eurų finansavimas.

Įvesta nauja vaikų ir paauglių psichosocialinės reabilitacijos paslauga, kuri galės būti teikiama ambulatoriškai ar stacionare.

Toliau buvo teikiamos visuomenės sveikatos biurų organizuojamos priklausomybės konsultantų paslaugos savivaldybės gyventojams. Paslaugos finansuojamos specialiosios tikslinės dotacijos lėšomis. Savivaldybių, teikiančių priklausomybės konsultantų paslaugas, skaičius išaugo nuo 9 iki 60.

2019 m. tęsiant strateginio projekto „Priemonių išlaidų vaistams sumažėti sukūrimas“ veiklas, įdiegus vaistų bazinių kainų ir paciento priemokų už juos apskaičiavimo tvarką ir per laikotarpį nuo 2018 m. liepos iki 2019 m. balandžio padidinus vaistų, įrašytų į Ligų ir kompensuojamųjų vaistų joms gydyti sąrašą (A

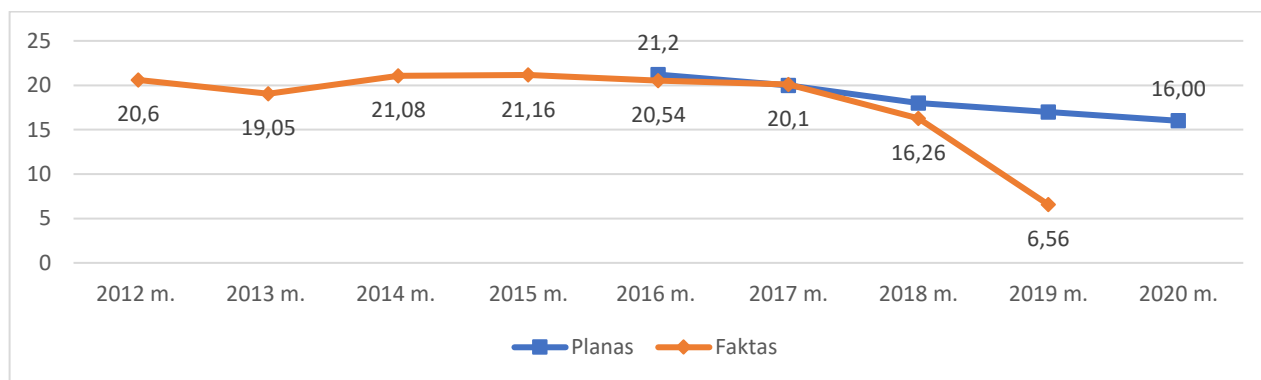
sąrašas), kompensavimą nuo anksčiau buvusių 80, 90 ir 50 proc. iki 100 proc., vidutinė priemoka, tenkanti vienam receptui, palyginti su 2017 m. birželio ir 2019 m. gruodžio duomenimis, sumažėjo 3,2 euro.

2018 m. pacientų priemokų suma vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms sumažėjo nuo 55 iki 40 mln. eurų (apie 15 mln. eurų, arba 27 proc.), o 2019 m. pacientų priemokų suma vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms sumažėjo net 16,8 mln. eurų, palyginti su tuo pačiu 2018 m. laikotarpiu.

Nuo 2020 m. liepos 1 d., nemokėdami paciento priemokos, kompensuojamuosius vaistus ir kompensuojamąsias medicinos pagalbos priemones gaus mažas pajamas gaunantys, 75 metų ir vyresni asmenys. Pacientų priemokas ir pigesnio vaisto pasirinkimą bei racionalų vaistų vartojimą skatins ES struktūrinių fondų lėšomis vykdomas projektas „Išmintingojo vaistų sąrašo parengimas“, kurio įgyvendinimo metu bus parengtos rekomendacijos sveikatos priežiūros specialistams ir išleistas leidinys pacientams, siekiant suteikti visapusišką informaciją skatinant racionalų vaistų vartojimą, remiantis įrodymais pagrįstos medicinos, vaistų veiksmingumo, saugumo, kaštų ir naudos santykio vertinimo principais.

2019 m. skirtos didesnės lėšos leido pradėti kompensuoti 22 rūšių vaistus (6 iš Rezervinio vaistų sąrašo, t. y. kurie buvo įvertinti kaip turintys pridėtinę terapinę vertę), iš kurių 11 – priešnavikiniai; 3 – kvėpavimo sistemą veikiantys; po 2 – virškinimo traktą, kraujotakos sistemą veikiančių ir kardiologinių; po 1 – hormoninių ir priešinfekcinių).

18 pav. Paciento išlaidų kompensuojamiesiems vaistams mažėjimas, lyginant šių išlaidų procentinę dalį nuo visų išlaidų kompensuojamiesiems vaistams su valstybės išlaidų procentine dalimi

Duomenų šaltinis – Valstybinės ligonių kasos informacinė sistema SVEIDRA

Kompleksinių priemonių diegimas, skatinant racionalų vaistų vartojimą, prisideda prie 2019–2020 m. Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano vykdymo, siekiant 4 tikslo „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą“ (4.2 ir 4.3 priemonės).

Slaugos paslaugų plėtra

Įgyvendinamas strateginis projektas „Slaugos paslaugų plėtra“, kurio tikslas – kad kiekvienas pacientas gautų kokybiškas ilgalaikės slaugos paslaugas, kada jų prireikia. Tikimasi, kad taip sumažės artimųjų slaugos poreikis ir jie galės skirti laiko darbui ir kitoms šeimos bei visuomenės gerovei reikalingoms veikloms.

Bendradarbiaujant su SADM, parengta naujų integruotų ilgalaikės socialinės globos ir slaugos paslaugų koncepcija. Šių integruotų paslaugų tikslas yra suteikti pacientui būtinas globos ir slaugos paslaugas greičiau bei paprastesne tvarka per vieną teikėją.

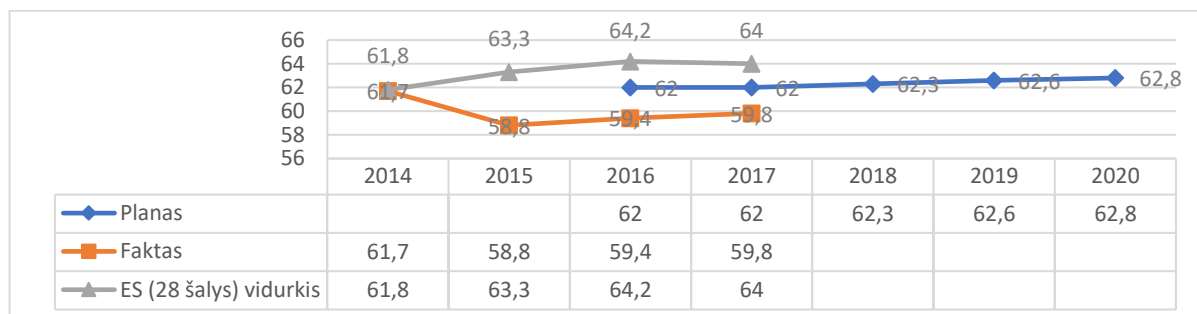
Gerinant paslaugų prieinamumą vyresnio amžiaus žmonėms, nustatyti reikalavimai įstaigoms, siekiančioms gauti / turinčioms palankių vyresnio mažiau asmenims įstaigų vardą. Šios priemonės prisideda prie 2019–2020 m. Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano vykdymo, siekiant 4 tikslo „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą“.

1.4 kryptis. Visuomenės sveikatos stiprinimas

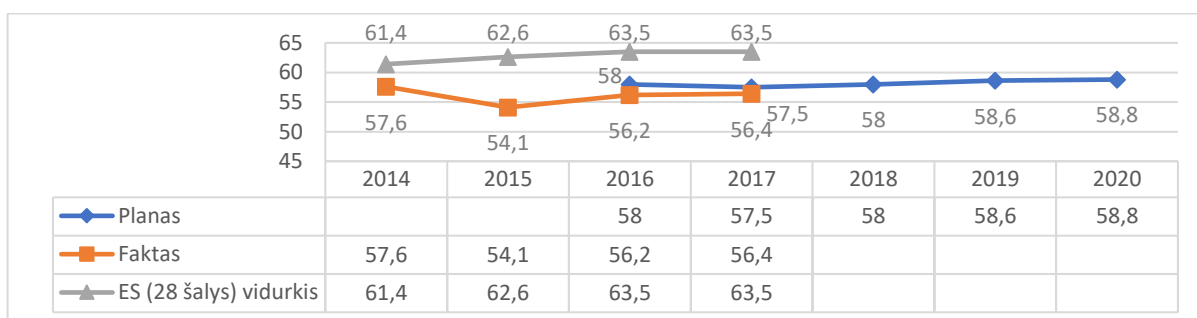
Vienas iš pagrindinių sveikatos politikos tikslų – pailginti gyvenimo trukmę.

Pastaraisiais metais tikėtina sveiko gyvenimo trukmė ilgėja, tačiau ji vis dar mažesnė nei ES valstybių narių vidurkis. 2017 m. duomenimis, Lietuvos moterų sveiko gyvenimo trukmė atsilieka nuo ES valstybių narių 4,2, o Lietuvos vyrų – 7,1 metų. Šis rodiklis leidžia įvertinti bendrą gyventojų sveikatos būklę ir nustatyti, kiek metų šalies gyventojai gyvena neturėdami ilgalaikių veiklos apribojimų.

19 pav. Tikėtina moterų sveiko gyvenimo trukmė, metais

20 pav. Tikėtina vyrų sveiko gyvenimo trukmė, metais

Duomenų šaltinis – Eurostatas

Gyventojų sveikos gyvensenos ugdymo sistemos keitimas, orientuojantis į sveikatinimą nuo darželio

Siekiant aktyviau skatinti sveiką gyvenseną ir formuoti jos įgūdžius nuo gimimo, daugiau dėmesio skiriama visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo ir kokybės gerinimui.

2019 m. patvirtintas **Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairių įgyvendinimo** priemonių 2020–2022 metų planas, kuriame nustatytos konkrečios priemonės, skirtos sveikos, subalansuotos mitybos, fizinio aktyvumo skatinimui, psichikos sveikatos ir psichologinės gerovės stiprinimui, sveikatos vertinimo plėtrai, saugios, ekologiškos aplinkos kūrimui ir palaikymui, mokslinės ir švietėjiškos veiklos skatinimui, tvariam sveikatos stiprinimo sistemos finansavimui bei efektyviam sveikatos stiprinimo sistemos koordinavimui.

2019 m. buvo ženkliai padidintas finansavimas savivaldybių visuomenės sveikatos biurų veiklai vykdyti. Prioritetas skirtas **gyventojų mitybos įgūdžių stiprinimui, fizinio aktyvumo skatinimui, visuomenės psichikos sveikatos stiprinimui, darbuotojų kvalifikacijos kėlimui bei visuomenės informavimui.**

Rūpinantis vaikų sveikatai palankia mityba ir skatinant vaikų fizinį aktyvumą:

- Parengtos ir paskelbtos SAM interneto svetainėje švediško stalo diegimo ugdymo įstaigose rekomendacijos, skirtos savivaldybių visuomenės sveikatos biurų specialistams.
- Parengtos pavyzdinių patiekalų receptūrų technologinės kortelės, skirtos ugdymo įstaigoms vaikų maitinimui organizuoti.

- Nustatyti kriterijai, pagal kuriuos mokyklos pripažįstamos sveikatą stiprinančiomis ir aktyviomis mokyklomis. 2019 m. aktyvios mokyklos vardą pelnė 73 Lietuvos mokyklos (viršytas planuotas 60 mokyklų skaičius).
- Įtvirtintas unifikuotas ir reguliariai atliekamas mokinių fizinio pajėgumo nustatymas, siekiant padėti laiku pastebėti vaiko fizinei sveikatai kylančias rizikas ir individualizuoti jo fizinio ugdymo bei fizinio aktyvumo procesą.

Didėja Lietuvos gyventojų informuotumas apie sveiką mitybą bei fizinį aktyvumą. Vykdoma socialinė informacinė kampanija „Rinkis gyvenimą sveiką“. Parengti, atspausdinti ir išplatinti socialinės reklamos plakatai „Vaikų fizinio aktyvumo piramidė“, „Suaugusiųjų fizinio aktyvumo piramidė“, „Maisto pasirinkimo piramidė“, „Sveikos maisto sudėties ir „Rakto skylutės“ lipdukai, sveikos mitybos ir fizinio aktyvumo informaciniai diskai.

Įteisinta sveikos mitybos mokymo tvarka, skirta sveikatos netolygumų turintiems rajonams, siekiant gerinti aktualių tikslinių grupių gyventojų sveikos mitybos žinias.

– Maisto į ligonines tiekėjams nustatytos aiškos mitybos organizavimo taisyklės, parengtos vadovaujantis naujausiais tyrimais sveikos mitybos srityje, Europos Komisijos ir Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijomis, nustatyti tiekiamų maisto produktų kokybės reikalavimai, leidžiami cukrų, druskos ir skaidulinių medžiagų kiekiai pacientų maitinimui tiekiamuose maisto produktuose. Taip pat nustatytas nerekomenduojamų tiekti maisto produktų sąrašas.

Stiprinant visuomenės psichikos sveikatą, vykdytos kompleksinės priemonės:

- Siekiant didinti asmenų, kurie galėtų suteikti pagalbą žmonėms, susiduriantiems su psichoemociniais sunkumais, patvirtinti Bendrojo ugdymo mokyklų darbuotojų gebėjimų visuomenės psichikos sveikatos srityje stiprinimo veiklos ir Psichikos sveikatos kompetencijų didinimo įmonių darbuotojams veiklos tvarkos aprašai.
- Patvirtintas Psichoterapijos paslaugų teikimo tvarkos aprašas, kuriuo išplėstas psichoterapijos metodą taikyti galinčių specialistų ratas, padidintas iš PSDF apmokamų psichoterapijos konsultacijų skaičius.
- Visuomenės sveikatos biurai pradėjo organizuoti 32 valandų trukmės mokymus mokyklų darbuotojams. Jų metu mokymų dalyviai įgyja teorinių ir praktinių žinių apie psichikos sveikatos raštingumą, aptariamos mokykloms aktualios psichikos sveikatos problemos.
- Visuomenės sveikatos biurai pradėjo organizuoti įmonių darbuotojams 40 valandų trukmės mokymus, kuriuose darbuotojai įgyja žinių apie psichikos sveikatą darbo vietoje, kaip susidoroti su stresu darbo vietoje. 2019 m. mokymuose dalyvavo 2 094 darbuotojai iš 104 įmonių.
- Plečiamas sveikatos priežiūros įstaigų tinklas, teikiantis vaikų ir paauglių psichiatrijos dienos stacionaro paslaugas, įvesta nauja vaikų ir paauglių psichosocialinės reabilitacijos paslauga, kurią teiks specialistų komanda: gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras, medicinos psichologas, socialinis darbuotojas, psichikos sveikatos slaugytojas, o prireikus – ir psichoterapijos paslaugas teikiantis specialistas, ergoterapeutas, kineziterapeutas, meno terapeutas.
- Patvirtintas Pagalbos vaikams, kuriems diagnozuotas autizmas ar kitas raidos sutrikimas, 2019–2020 metų veiksmų planas. Įgyvendinant įsakymą, bus plėtojama kompleksinė, integrali, sveikatos priežiūros, socialinė pagalba bei ugdymas vaikams, kuriems diagnozuotas autizmas ar kitas raidos sutrikimas.

Vyriausybės programos įgyvendinimo plane nustatyto 1.4.1 darbo rodiklio „Gyventojų, priklausančių mažo fizinio aktyvumo grupei, dalis, proc.“ 2020 m. reikšmė bus vertinama atlikus tyrimą „Lietuvos suaugusių gyventojų faktinės mitybos, mitybos ir fizinio aktyvumo įpročių tyrimas“, o rodiklio „Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo daržoves, dalis, proc.“ – „Vaikų gyvensenos stebėsenos (5, 7 ir 9 klasių mokiniai) tyrimas“.

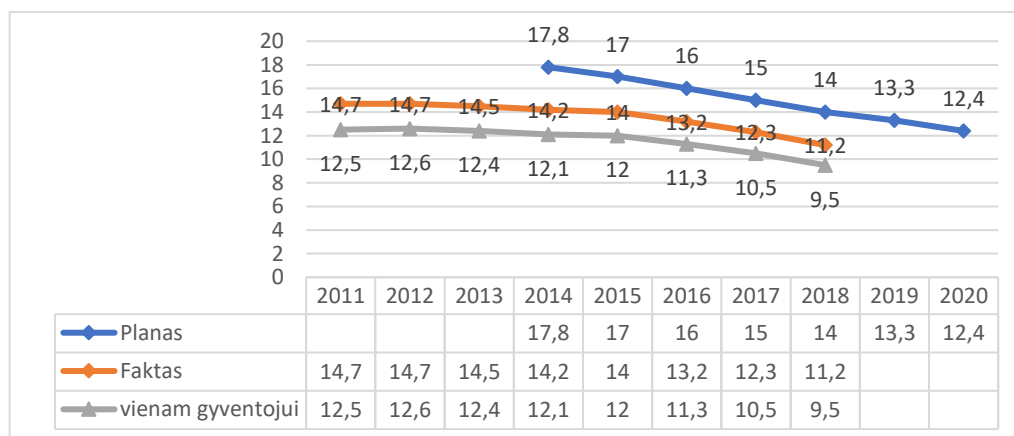
Pagalbos teikimas turintiems žalingų įpročių asmenims, psichoaktyviųjų medžiagų (tarp jų – alkoholio) pasiūlos ir paklausos mažinimas

Diegiant inovatyvias psichikos sveikatai stiprinti skirtas prevencijos priemones ir stiprinant psichikos sveikatos kompetencijas, 2019 m. savivaldybių visuomenės sveikatos biurams skirtos dotacijos psichikos sveikatai stiprinti (2,5 mln. eurų), savivaldybėse finansuojamas priklausomybės konsultantų paslaugų teikimas asmenims, turintiems polinkį į alkoholį, ankstyvosios intervencijos programos vaikams, vartojantiems psichoaktyviąsias medžiagas.

Prie žalingų įpročių keitimo prisidėjo socialinė informacinė kampanija. Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondo lėšomis (skirta 1 250 tūkst. eurų) finansuota socialinė informacinė kampanija, skirta kompleksiskai ir nuosekliai skatinti visuomenę spręsti sveikos gyvensenos skatinimo ir visuomenės psichikos sveikatos stiprinimo problemas, keisti visuomenės (piliečių) nuostatas, susijusias su sveikos gyvensenos ir visuomenės psichikos sveikatos stiprinimu. Didinant visuomenės informuotumą apie psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, komunikacijai apie nemokamos psichologinės pagalbos prieinamumą Lietuvoje buvo skirta virš 57 tūkst. eurų biudžeto lėšų.

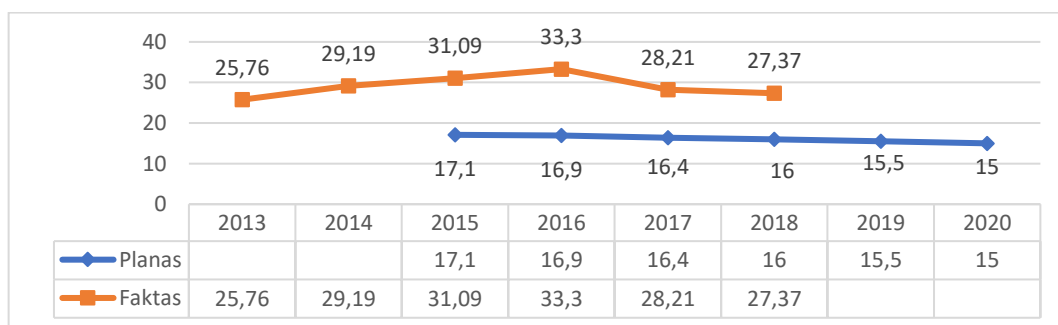
Nuo 2018 m. sausio 1 d. vykdomos alkoholio kontrolės priemonės, kuriomis siekiama mažinti alkoholio prieinamumą ir vartojimą, rodo teigiamus pokyčius – mažėja alkoholio suvartojimas ir sergamumas alkoholinėmis psichozėmis.

21 pav. Alkoholio suvartojimas vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, litrais absoliutaus (100 proc.) alkoholio

Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas

22 pav. Sergamumas alkoholinėmis psichozėmis Lietuvoje, 100 tūkst. gyventojų

Duomenų šaltinis – Higienos institutas

Azartinių lošimų ir loterijų dalyvių interesų apsauga

Siekiant stiprinti azartinių lošimų ir loterijų dalyvių (žaidėjų ir lošėjų, ypač nepilnamečių) interesų apsaugą nuo neigiamo lošimų poveikio, mažinti įsitraukimo į azartinius lošimus ir loterijas riziką ir įtvirtinti valstybės sisteminių požiūrį į augančios problemos sprendimą, 2019 m. buvo priimti Azartinių lošimų įstatymo ir Loterijų įstatymo pakeitimai, kuriais **nustatytas aiškus azartinių lošimų ir loterijų veiklos reglamentavimas, diferencijuota ir sugriežtinta lošimus ir loterijas organizuojančių bendrovių atsakomybė, gautų pajamų panaudojimo kontrolė, užtikrinta pažeidžiamiausių visuomenės grupių**

apsauga nuo skatinimo išlaidauti lošimuose ir loterijose, ugdant jų pačių ir visos visuomenės sąmoningumą ir vykdant neatsakingo lošimo prevenciją. Nauju teisiniu reglamentavimu įvedamas privalomas asmens tapatybės identifikavimas visų azartinių lošimų rūšių organizavimo vietose ir privalomas nepertraukiamas lošimo vietų filmavimas užtikrins nepilnamečių, savo noru apribojusių savo galimybę lošti asmenų ir nustatyto amžiaus cenzo neatitinkančių asmenų teisių apsaugą, neleidžiant jiems patekti į lošimo organizavimo vietas ir dalyvauti lošimuose. Taip pat griežtinami loterijų ir azartinių lošimų reklamos reikalavimai, nustatomos baudos už azartinių lošimų organizavimo tvarkos pažeidimus juridiniam asmeniui.

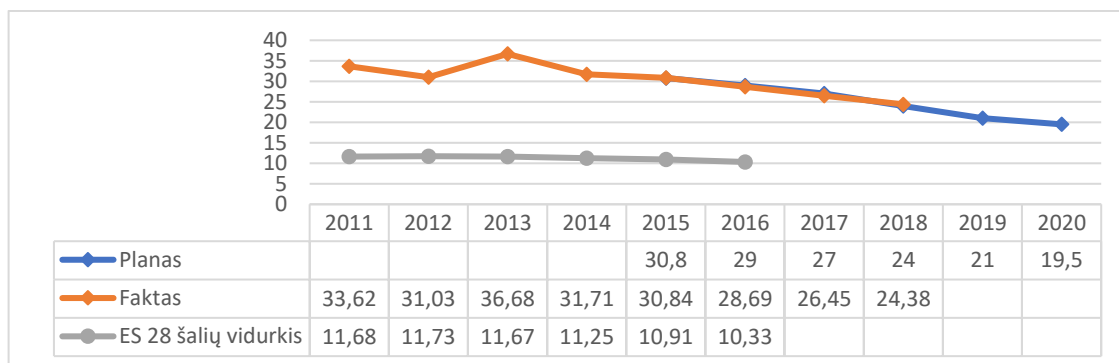
Galimų savižudybių atpažinimas ir kompleksinės pagalbos suteikimas

Vienas iš svarbiausių rodiklių, atspindinčių visuomenės psichikos sveikatos būklę, – savižudybių skaičius. Siekiant sumažinti savižudybių, įgyvendinta nemažai prevencinių priemonių. Gerinant pagalbos susiduriantiems su savižudybės rizikos asmenimis prieinamumą, organizuoti specialistų („vartininkų“) mokymai atpažinti savižudybės riziką ir įgyti įgūdžių suteikti reikiamą pagalbą.

SAM surinko informaciją apie SAM ir savivaldybių lėšomis apmokytus asmenis pagal Lietuvai pritaikytas ir teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintas programas. 2019 m. virš 9 tūkst. asmenų buvo apmokyta, kaip atpažinti savižudybės riziką, mokėti paklausti ir nurodyti, kur kreiptis pagalbos, taip pat 2 677 asmenys – kaip atpažinti savižudybės riziką ir suteikti pirmąją emocinę pagalbą (pagalbos teikėjai). Vyriausybės pokyčio krepšelio projekte numatyta iki 2021 m. pabaigos apmokyti 16 tūkst. asmenų, kaip atpažinti savižudybės riziką, mokėti paklausti ir nurodyti, kur kreiptis pagalbos; taip pat 4 000 pagalbos teikėjų. Mokymai tęsiami toliau, siekiant apmokyti numatytą skaičių asmenų.

Tikimasi 2020 m. pasiekti, kad mirtingumas dėl savižudybių 100 tūkst. gyventojų būtų 19,5.

23 pav. Mirtingumas dėl savižudybių Lietuvoje 2016–2018 m., 100 tūkst. gyventojų

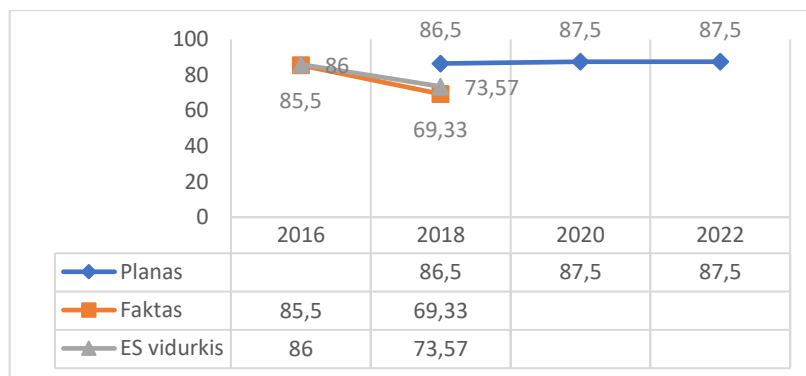

Duomenų šaltiniai: Higienos institutas, Eurostatas

1.5 kryptis. Aplinkos, tinkamos darniai gyventi visoms gyvybės formoms, kokybės užtikrinimas

Siekiant įvertinti šalies pažangą įgyvendinant tarptautinius aplinkos ir klimato kaitos politikos tikslus tarptautiniame kontekste, vienas iš tarptautinių rodiklių – aplinkos veiksmingumo indeksas, kuris vertinamas kas dveji metai ir pristatomas sausio mėnesį vykstančiame Pasaulio ekonomikos forume Davose, Šveicarijoje. Indekso rengėjų duomenimis²⁷, šis indeksas 2020 m. bus pavišintas tik 2020 m. birželį.

24 pav. *Aplinkos veiksmingumo indeksas (angl. Environmental Performance Index), balais*

Duomenų šaltinis – Pasaulio ekonomikos forumas

Paskutiniaisiais turimais rodiklių pasiekimo duomenimis, Lietuva pasiekė Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatytus išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD), į aplinkos orą išmetamo sieros dioksido, azoto oksidų, kietųjų dalelių (KD_{2,5}), nemetaninių lakiųjų organinių junginių kiekio mažinimo 2017 m. tikslus (išskyrus amoniako), visuomenės aplinkosauginio sąmoningumo didinimo, elektroninių administracinių paslaugų plėtros statybos ir teritorijų planavimo srityse dėl įvairių leidimų išdavimo, savavališkų statybų masto mažinimo 2019 m. tikslus, tačiau būtina didesnė pažanga vandens telkinių būklės gerinimo, vandentvarkos tobulinimo, ekosistemų ir jų paslaugų vertės integravimo į sektorialinę politiką srityse vis dar neleidžia pasiekti užsibrėžtų rezultatų. Siekdamai įgyvendinti ambicingus ES siekius iki 2050 m. tapti pirmuoju pasaulyje neutralaus poveikio klimatui žemynu²⁸, turime šiame sektoriuje ir toliau imtis sutelktų ir kryptingų veiksmų.

Vandentvarka

Vandens telkinių būklės gerinimas

ES valstybės narės įpareigosios vėliausiai **iki 2027 m. pasiekti, kad visi vandens telkiniai būtų geros būklės**. Lietuva numatė iki 2021 m. turėti 82 proc. geros būklės vandens telkinių. Išsamus vandens telkinių būklės vertinimas atliekamas kas 6 metus ir bus atliktas 2021 m. rengiant trečiuosius upių baseinų rajonų valdymo planus, tačiau, remiantis valstybinio vandens monitoringo duomenimis, nitratų koncentracija upėse didėja. Pagrindinis taršos šaltinis – vandenų tarša iš pasklidusios taršos šaltinių (didėjantis mineralinių trąšų naudojimas, intensyvus žemės naudojimas žemės ūkyje ir kt.). Nitratų koncentracija upėse

²⁷ <https://epi.envirocenter.yale.edu/>.

²⁸ 2019 m. gruodžio 12 d. Europos Vadovų Tarybos išvados:

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-29-2019-INIT/en/pdf>;

Europos Komisijos komunikatas „Švari mūsų visų planeta. Strateginė klesinčios, modernios ir konkurencingos neutralizuoto poveikio klimatui Europos ekonomikos ateities vizija“:

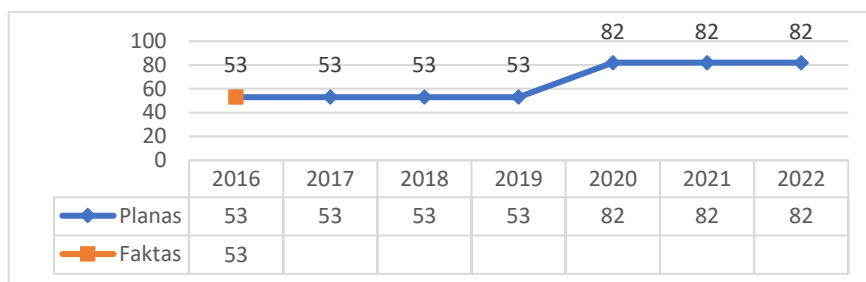
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773&from=EN>;

Europos Komisijos komunikatas „Europos žaliasis kursas“:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>.

ir mariose sukelia vandens žydėjimą, paspartina vandens telkinių užžėlimą, todėl prastėja rekreacinės sąlygos, kyla pavojus žmonių ir gyvūnų sveikatai.

25 pav. Geros būklės vandens telkinių dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Aplinkos apsaugos agentūra

Gerinti vandens telkinių būklę padeda Vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programoje numatytų priemonių įgyvendinimas.

Prie vandens telkinių būklės gerinimo prisidės ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sistemos stiprinimas, atgrasančių finansinių priemonių teršėjams nustatymas. Seimas 2020 m. sausį priėmė **Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės, Aplinkos apsaugos, Mokesčio už aplinkos teršimą ir Aplinkos monitoringo įstatymų pataisas** (vadinamąjį „Klaipėdos paketą“). Aplinkos apsaugos agentūros darbuotojams suteikta teisė aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės tikslais be išankstinio įspėjimo bet kuriuo metu patekti į ūkio subjektų teritorijas atlikti taršos šaltinių išleidžiamų teršalų matavimus ar imti ėminius, laboratoriniams tyrimams atlikti. Įteisinta galimybė sustabdyti įrenginio ar jo dalies eksploatavimą, nustačius, kad nesilaikoma taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (toliau – TIPK) leidimo ar taršos leidimo nustatytų sąlygų, ir numatyta teisė panaikinti įmonių TIPK ar taršos leidimus, jei 3 kartus per metus bus nustatyti leistinos taršos normatyvų viršijimai arba jei toks pažeidimas nenutraukiamas ilgiau kaip pusę metų. Pataisos numato nuo 2021 m. didesnius mokesčio už aplinkos teršimą iš stacionarių taršos šaltinių tarifus, didinamos baudos (sankcijos) už ūkinės ar kitokios veiklos vykdymą neturint privalomo TIPK ar taršos leidimo (vietoj 3–8 tūkst. eurų numatyta 10–30 tūkst. eurų dydžio baudos neturint TIPK leidimo, vietoj 600–1 000 eurų numatyta 5–10 tūkst. eurų dydžio baudos neturint taršos leidimo).

2019 m. vykdytas aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sistemos pertvarkos II etapas. 2018 m. įsteigtas Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos (toliau – AAD), prie jo prijungti 8 regionų aplinkos apsaugos departamentai. 2019 m. Seimui pateiktas **įstatymų pakeitimų paketas, siekiant aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės funkcijas sutelkti vienoje institucijoje**. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės funkcijas, kurias iki šiol vykdė kelios institucijos (AAD, Aplinkos apsaugos agentūra, Valstybinė miškų tarnyba, Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos pavaldžios parkų ir rezervatų direkcijos, Lietuvos geologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos), vykdys viena institucija – AAD. Taip bus sukurta vientisa, nuosekli ir efektyvesnė aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sistema.

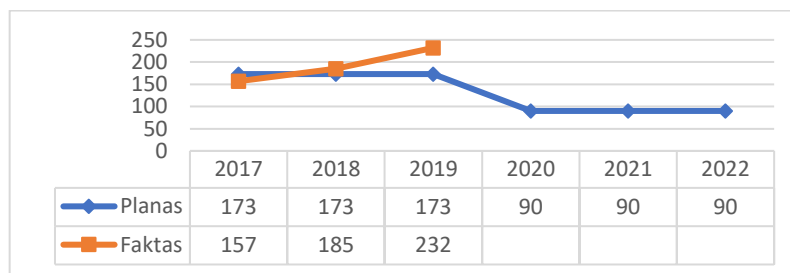
Visuomenė tampa vis nepakantesnė ir reiklesnė aplinkos teršėjams, o tai padeda nustatyti ir išaiškinti vis daugiau šio pobūdžio pažeidimų. AAD Pranešimų priėmimo skyrius 2019 m. gavo 707 gyventojų pranešimus apie aplinkos taršą nuotekomis ir vandens telkinių taršą (2018 m. – 661), iš jų 138 pasitvirtino. Pasitvirtinus pranešimams, pažeidėjams taikomos poveikio priemonės – teikiami privalomieji nurodymai šalinti pažeidimus, pažeidėjai traukiami atsakomybėn. Taigi visuomenės vaidmuo tampa ypač svarbus.

Vandentvarkos tobulinimas

Aplinkos ministerijos užsakymu 2019 m. atlikta vandentvarkos sektoriaus analizė parodė, kad situacija vandentvarkos įmonėse labai skiriasi. Dalis įmonių dirba nuostolingai, neatitinka finansinių

licencijuojamos veiklos kriterijų, didelės paslaugų kainos; dalis dirba pelningai, užtikrina tinkamą paslaugų kokybę už priimtina kainą, vykdo įsipareigojimus ir skiria reikiamas investicijas.

26 pav. Viešųjų vandens tiekėjų paslaugų kainų skirtumas, proc.

Duomenų šaltinis – Aplinkos ministerija

Geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugų kaina gyventojams skiriasi kelis kartus – Lietuvos mastu kainų skirtumas siekia 3 kartus (kaina mažesnė regionuose, kuriuose daugiau gyventojų). Palyginti su 2018 m. duomenimis, 2019 m. kainų skirtumas dar labiau išaugo, nes mažiausia kaina dar labiau sumažėjo, o didžiausia – didėjo (mažiausia vidutine kaina be PVM 2019 m. paslaugas teikė UAB „Vilniaus vandenys“, 1,1 euro/m³ (2018 m. – 1,25), didžiausia – UAB „Molėtų vanduo“, 3,73 euro/m³ (2018 m. – 3,56). Šį atotrūkio didėjimą iš dalies lemia tai, kad sektoriuje dalis veikiančių licencijuojamų įmonių neužtikrina finansinio pajėgumo, veiklos tęstinumo, sukurtos infrastruktūros išlaikymo ir neturi skolinimosi galimybių. Nuostolingai veikiančių įmonių nuostolis kasmet auga didesniu tempu nei pelningai veikiančių įmonių pelnas.

Norint išlaikyti gerą vandentvarkos įmonių paslaugų kokybę už priimtina kainą ir užtikrinti nacionalinių ir ES reikalavimų įgyvendinimą, būtina stambinti įmones.

Atsižvelgiant į minėtos analizės rezultatus, **parengti galimi geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių pertvarkos scenarijai** ir 2020 m. sausį pristatyti Vyriausybei – pasirinktas modelis įmones stambinti palaipsniui, atsižvelgiant į jų atitiktį nustatytiems licencijuojamos veiklos kriterijams. Siekiant spręsti tyrimo metu išvardytas problemas, rengiamas Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimas, sudarantis galimybę **įgyvendinti pasirinktą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių pertvarkos modelį**.

Į vandentvarkos sektorių investuota daugiau kaip vienas milijardas eurų ES fondų lėšų, už kurias sukurta didesnė dalis visos infrastruktūros, reikalingos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugoms teikti. 2021–2027 m. ES finansavimo laikotarpiu ES investicijų vandentvarkai arba visai nebus, arba jos reikšmingai sumažės, todėl, siekiant palengvinti skolinimosi procesą, **įsteigtas Vandentvarkos fondas**. Jo veiklai skirta 30 mln. eurų ES Sanglaudos fondo lėšų, kuriomis nuo 2019 m. balandžio viešiesiems geriamojo vandens tiekėjams ir nuotekų tvarkytojams palankiomis sąlygomis teikiamos paskolos iki 20 metų geriamojo vandens tiekimo bei nuotekų surinkimo tinklų plėtrai ir rekonstrukcijai finansuoti. 2019 m. gauta 19 paraiškų dėl 11,03 mln. eurų – planuojama 2 853 gyventojams užtikrinti prijungimo prie geriamojo vandens tiekimo tinklų paslaugą, 4 953 gyventojams – prie nuotekų surinkimo tinklų ir rekonstruoti 7 km geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų.

Oro taršos ir klimato kaitos mažinimas

Oro taršos mažinimas

2019 m. **patvirtintas Nacionalinis oro taršos mažinimo planas** – pagrindinis skėtinis Lietuvos aplinkos oro taršos valdymo politikos įgyvendinimo dokumentas. Jis skirtas riboti iš antropogeninių taršos šaltinių išmetamą į aplinkos orą sieros dioksido, azoto oksidų, amoniako, kietųjų dalelių ir nemetaninių lakiųjų organinių junginių kieki, siekiant įgyvendinti Lietuvai iškeltus šių teršalų išmetamo kiekio mažinimo iki 2020 ir 2030 m. tikslus, taip pat valdyti iš antropogeninių taršos šaltinių išmetamų kitų oro teršalų (sunkiųjų metalų, patvariųjų organinių teršalų) kieki. Nacionalinis oro taršos mažinimo planas padės koordinuotai,

įtraukiant savivaldybes ir verslo sektorių, įgyvendinti suplanuotas priemones, prireikus ateityje planuoti naujas oro taršos valdymo priemones.

Vienas didžiausių oro taršos šaltinių kietosiomis dalelėmis, kurias Pasaulio sveikatos organizacija pripažino kancerogeniniu veiksniu, ir kitais pavojingais teršalais yra namų ūkiai (būstai), individualiai šildomi kietuoju kuru. Šią taršą iš esmės lemia du veiksniai: naudojamas kietasis kuras ir šilumos gamybos įrenginys. Siekiant gerinti naudojamo kietojo biokuro kokybę ir reglamentuoti galimybes šilumos gamybai naudoti medienos kompozitų (plokščių) gamybos ir naudojimo atliekas, 2019 m. **baigtas mokslinis medienos kompozitų (plokščių) gamybos ir naudojimo atliekų (liekanų) panaudojimo įvairaus pajėgumo kurą deginančiuose įrenginiuose, įskaitant ir naudojamus namų ūkių būstams šildyti, galimybių įvertinimas**, kuriuo vadovaujantis **tikslinami kietojo kuro kokybės reikalavimai** (su ataskaita galima susipažinti čia: <http://am.lrv.lt/lt/naujienos/ivertintos-galimybes-naudoti-medienos-apdirbimo-pramones-liekanas-silumai-gaminti>).

Siekiant naudoti mažiau taršius šilumos gamybos įrenginius (ypač labiausiai kietosiomis dalelėmis užterštose teritorijose, urbanizuotose teritorijose, kuriose neigiamą oro taršos poveikį patiria daugiau žmonių ir veikia aplinkosaugos požiūriu efektyvi centralizuoto šilumos tiekimo sistema), **parengti ir pradėti taikyti 5 didžiųjų Lietuvos miestų** (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio) **oro užterštumo kietosiomis dalelėmis KD₁₀ dėl namų ūkių šildymo įrenginių taršos žemėlapius** (susipažinti galima čia: <http://gamta.lt/cms/index>). Pagal šiuos žemėlapius nustatyti specialieji projektų atrankos kriterijai. Jie taikomi skiriant ES paramą ir Klimato kaitos programos lėšas seniems ir energetiškai neefektyviems kietojo kuro katilams pakeisti, atsinaujinančių netaršių energijos išteklių naudojimui skatinti.

Lietuva turi gerai išvystytą aplinkosaugos požiūriu efektyvią centralizuoto šilumos tiekimo sistemą. Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane **numatytos finansinės paskatos** (kitu ES finansavimo laikotarpiu) **namų ūkiams (būstams) jungtis prie šios sistemos**.

Siekiant mažinti neigiamą žemės ūkio poveikį aplinkai, **atnaujintas Gerosios žemės ūkio praktikos kodeksas**. Jame, remiantis ES teisės aktu, Jungtinių Tautų organizacijų parengtų gairių nuostatomis, Lietuvos moksliniais tyrimais, pateikti reikalavimai ir rekomendacijos, kaip mažinti neigiamą žemės ūkio poveikį dirvožemiui, vandens būklei, aplinkos orui ir klimatui.

Siekiant kuo tiksliau, išsamiau pagal nuolat atnaujinamus tarptautinius reikalavimus **nacionaliniu lygiu apskaityti į aplinkos orą iš energetikos, pramonės, žemės ūkio sričių išmetamą teršalų kiekį, įgyvendintas mokslo tyrimų projektas** „Išmetamų į atmosferą teršalų nacionalinių emisijos faktorių nustatymas energetikos, pramonės ir žemės ūkio veiklose“. Eksperimentiniu būdu nustatyti nacionaliniai emisijos veiksniai (taršos rodikliai) bus pritaikyti vykdant 2019 ir vėlesnių metų išmetamų teršalų apskaitą.

Pradėtas taikyti mažiau taršių judumo priemonių pasirinkimo skatinimo mechanizmas, kurio pirmajame etape suteikta galimybė fiziniams asmenims gauti piniginę kompensaciją atidavus kaip netinkamą eksploatuoti transporto priemonę ir įsigijus kitą, ne dyzelinu varomą ir nustatytą taršos rodiklių neviršijantį automobilį.

2019 m. gautais duomenimis, 2017 m. išmestas **sieros dioksido (SO₂)** kiekis, palyginti su 2016 m., sumažėjo daugiau nei planuota. Tai iš dalies lėmė sumažėjęs naftos perdirbimo pramonėje sudeginto mazuto kiekis. Daugiausia SO₂ išmesta naftos perdirbimo sektoriuje – 55 proc., viešojoje elektros ir šilumos gamyboje – 21 proc., dėl cheminių procesų pramonėje – 8 proc. viso išmesto šių teršalų kiekio.

2017 m. išmestas **azoto oksidų (NO_x)** kiekis, palyginti su 2016 m., sumažėjo daugiau nei planuota. Tam didelę reikšmę turėjo 59 proc. mažesnis išmestas kiekis klinkerio gamyboje. Daugiausia NO_x išmesta kelių transporto srityje – 58 proc., dėl kuro deginimo ir cheminių procesų pramonėje – 8 proc., viešojoje elektros ir šilumos gamyboje – 8 proc. viso išmesto šio teršalo kiekio. Prie NO_x kiekio mažinimo, tikėtina, prisidės 2019 m. priimto Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymo įgyvendinimas, pradėtas taikyti ir numatomas plėtoti mažiau taršių judumo priemonių pasirinkimo skatinimas, elektromobilių pakrovimo infrastruktūros plėtra, savivaldybių viešojo transporto parko atnaujinimas, viešojo transporto

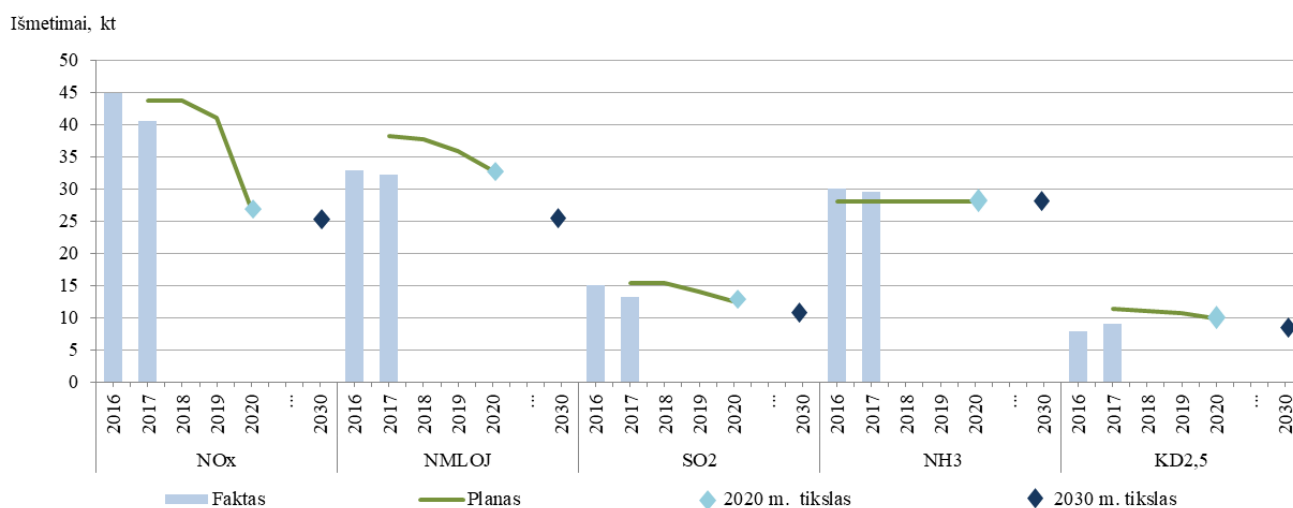
naudojimo patrauklumo didinimas ir kt. Siekiant mažinti transporto taršą, dedamos didelės viltys ir daromi pirmieji žingsniai dėl kilnojamosios transporto priemonių taršos kelyje nuotolinės stebėsenos sistemos taikymo.

2017 m. išmestas **kietųjų dalelių (KD_{2,5})** kiekis, palyginti su 2016 m., padidėjo, tačiau pasiektas didesnis nei planuota sumažėjimas, palyginti su 2005 m. Padidėjimą, palyginti su 2016 m., iš dalies lėmė gerokai išaugusi statybos darbų (naujų kelių, gatvių, dviračių takų tiesimas) apimtis. Daugiausia KD_{2,5} išmesta dėl kuro deginimo namų ūkyje – 40 proc., pramoninių procesų ir statybų – 25 proc., transporto – 20 proc. viso išmesto šių teršalų kiekio. Prie KD_{2,5} kiekio mažinimo, tikėtina, reikšmingai prisidės ES ir Klimato kaitos programos lėšomis finansuojamas senų ir energetiškai neefektyvių kietojo kuro katilų keitimas naujais (5 kartos, kūrenamais granulėmis), atsinaujinančių netaršių energijos išteklių (šilumos siurblių) naudojimo skatinimas, šildomų pastatų modernizavimas mažinant šilumos energijos vartojimą; kietojo kuro kokybės reikalavimų tobulinimas; prie NO_x taršos apibūdinimo paminėtos su kelių transportu susijusios priemonės.

2017 m. išmestas **nemetaninių lakiųjų organinių junginių (NMLOJ)** kiekis, palyginti su 2016 m., sumažėjo daugiau nei planuota. Tai iš dalies lėmė ryškus (–32 proc.) NMLOJ išmetimų iš atliekų tvarkymo sumažėjimas. Daugiausia NMLOJ išmesta dėl kuro deginimo namų ūkyje – 32 proc., tirpiklių naudojimo pramonėje ir namų ūkiuose – 23 proc., cheminių procesų pramonėje, įskaitant naftos perdirbimo pramonę, – 26 proc. viso išmesto šių teršalų kiekio. Prie NMLOJ kiekio mažinimo, tikėtina, prisidės prie KD_{2,5} taršos apibūdinimo paminėtos su šilumos gamyba namų ūkių (būstų) šildymui susijusios priemonės.

2017 m. išmestas **amoniako (NH₃)** kiekis, palyginti su 2016 m., sumažėjo, tačiau nepakankamai. Tai lėmė didesnis baltymų kiekis gyvuliams naudojamuose pašaruose. Daugiausia NH₃ išmesta žemės ūkyje tvarkant mėšlą – 54 proc., dėl neorganinių azoto trąšų naudojimo – 34 proc., kuro deginimo namų ūkiuose – 4 proc. viso išmesto šių teršalų kiekio. Amoniako kiekio mažinimui (labai aktualu ir dėl nemalonaus šių teršalų kvapo), tikėtina, darys poveikį atnaujintame Gerosios žemės ūkio praktikos kodekse pateiktų žemės ūkio mokslo ir kt. žiniomis pagrįstų rekomendacijų, paaiškinimų ir patarimų (ypač aktualu dėl mineralinių trąšų naudojimo mažinimo; organinių trąšų veiksmingo naudojimo, įskaitant laikymą, paskleidimą ir įterpimą į dirvą, kad būtų prarandama kuo mažiau dirvai labai svarbaus azoto) taikymas praktikoje.

27 pav. Lietuvoje išmetamo sieros dioksido (SO₂), azoto oksidų (NO_x), kietųjų dalelių (KD_{2,5}), nemetaninių lakiųjų organinių junginių (NMLOJ), amoniako (NH₃) kiekis ir jo pokytis (sumažėjimas), palyginti su 2005 m. išmestu kiekiu, proc.

Duomenų šaltiniai: Aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, JT Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Teršalų apskaitos ir prognozių centras

Rodiklių 2018 m. faktiniai duomenys bus pateikti 2020 m. parengtoje nacionalinėje Išmetamų į atmosferą teršalų apskaitos 1990–2018 m. informacinėje ataskaitoje. Ataskaita rengiama ES teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais.

Mažinti aplinkos oro taršą ir gerinti jo kokybę padeda ES ir kitomis lėšomis finansuojami projektai:

- ES struktūrinių fondų lėšomis (skirta iš viso 15 mln. eurų) 2019 m. pradėta kompensuoti dalis išlaidų **gyventojų neefektyviems biokuro katilams pakeisti į naujus efektyvius šildymo įrenginius**. Skaičiuota, kad šia galimybe iki 2023 m. pabaigos galės pasinaudoti 4,2 tūkst. šalies namų ūkių.
- Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo programos lėšomis (2019 m. skirta 2,2 mln. eurų) 2019 m. finansuoti ūkio subjektų vykdomi aplinkos oro apsaugos projektai, skirti **oro teršalų valymo įrenginiams diegti ir / ar kvapams mažinti, technologiniams įrenginiams, mažinantiems gamybinės ar kitos ūkinės veiklos metu į aplinkos orą išmetamą teršalų kiekį, diegti**. Įgyvendinus ankstesniais metais ūkio subjektams finansuotus 16 projektų, 2019 m. 4 171,21 t/m sumažėjo išmetamų į aplinkos orą teršalų.
- Klimato kaitos programos lėšomis įgyvendinami projektai, skirti energijos vartojimo efektyvumui didinti, aplinkos oro neteršiantiems atsinaujinantiems energijos ištekliais naudoti, aplinkai palankioms technologijoms diegti.

Aplinkos oro tarša yra viena iš reikšmingiausių sveikatos ir aplinkos problemų, kuri brangiai kainuoja ekonomikai. Europos Komisijos 2019 m. paskelbtais vertinimais²⁹, teršalų kiekio mažinimo iki 2030 m. įsipareigojimų (tikslų) įgyvendinimo sąnaudas su kaupu atsvers nauda sveikatai ir žemės ūkiui.

Klimato kaitos valdymas

Klimato kaita per pastarąjį amžių Lietuvoje vis labiau keitė aplinką, ekstremalių gamtos reiškinių pasikartojimo dažnumą ir daromą žalą. Lietuva priskiriama šiauriniam Europos regionui, kuriam prognozuojamas greitesnis nei vidutinis pasaulio temperatūros kilimas, dienų su sniegu, ežerų ir upių ledo danga mažėjimas, žiemos audrų žalos didėjimas ir gyvūnijos migravimas šiauriau³⁰.

Siekiant tinkamai prisitaikyti prie klimato kaitos pokyčių ir prisidėti prie 2015 m. pasirašyto Paryžiaus klimato kaitos susitarimo, ES energetikos sąjungos ir ES klimato kaitos ir energetikos tikslų iki 2030 m. įgyvendinimo, 2019 m. parengti pagrindiniai nacionaliniai klimato kaitos politikos planavimo dokumentai.

Parengtas ir Seimui pateiktas **Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos pakeitimo projektas**, kurį patvirtinus būtų suformuota ilgalaikius Paryžiaus klimato kaitos susitarimo tikslus ir ES ateities klimato kaitos politiką atitinkanti ilgalaikė Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos vizija – iki 2050 m. pasiekti šalies ekonomikos neutralumą klimatui, užtikrinti šalies ūkio sektorių ir ekosistemų atsparumą klimato kaitos keliamiems aplinkos pokyčiams ir, taikant darnų finansavimą ir investavimą, išplėtoti mažo anglies dioksido kiekio technologijomis grindžiamą, konkurencingą, socialiai teisingą ekonomiką, kurti naujas „žaliasias“ darbo vietas, diegti ekoinovatyvias technologijas, pasiekti didesnio energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo ir naudoti atsinaujinančius energijos išteklius visuose šalies ūkio (ekonomikos) sektoriuose.

Siekdama įgyvendinti ES Energetinės sąjungos ir ES klimato kaitos ir energetikos tikslus iki 2030 m., Vyriausybė pritarė **Nacionaliniam energetikos ir klimato srities veiksmų** (toliau – NEKS) **2021–2030 m. planui**. NEKS plane numatytos svarbiausios artimiausio dešimtmečio Lietuvos kryptys ir veiksmai mažinant poveikį klimatui.

NEKS planas buvo pateiktas Europos Komisijai, o ji iki 2020 m. birželio turėtų pateikti nacionalinių planų vertinimą.

²⁹ Europos Komisija. Pirmoji švaraus oro apžvalga (COM(2018) 446 final).

³⁰ Europos aplinkos agentūros 2014 m. ataskaita Nr. 8 (Adaptation of transport to climate change in Europe. Challenges and options across transport modes and stakeholders).

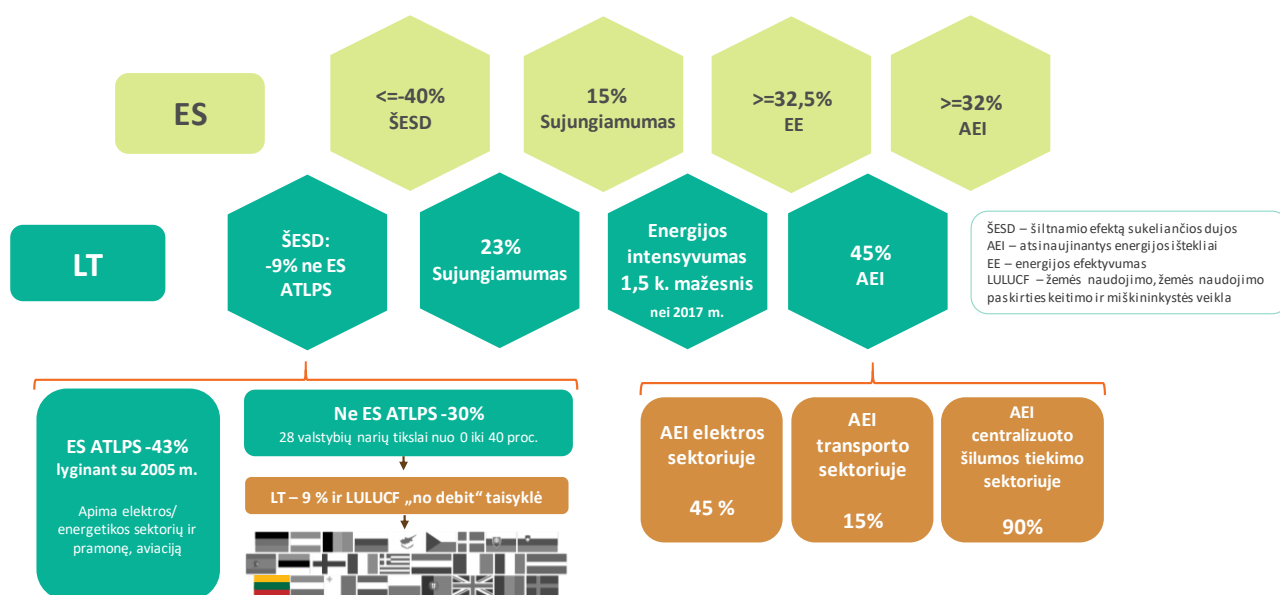
28 pav. Svarbiausios kryptys, kuriomis siekiama mažinti poveikį klimatui

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

Visoms ES šalims yra nustatyti konkretūs rodikliai, kuriuos lemia energetikos, ekonomikos ir gamtos sąlygų situacija. Iki 2030 m. Lietuva turi pasiekti, kad ŠESD emisijos sumažėtų 9 proc. (palyginti su 2005 m.), bent 1,5 karto (palyginti su 2017 m.) sumažinti energijos vartojimo intensyvumą, iki 45 proc. padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį visoje energetikoje. NEKS plane numatyta, kad įgyvendinus visas numatytas priemones iki 2030 m. Lietuvos transporto sektoriuje ŠESD emisijos sumažės 8,1 proc., žemės ūkyje – 9,1 proc., pramonėje – 9,8 proc., o atliekų sektoriuje – net 52,4 proc.

29 pav. Ambicingi ES ir Lietuvos energetikos ir klimato tikslai 2030 m.

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

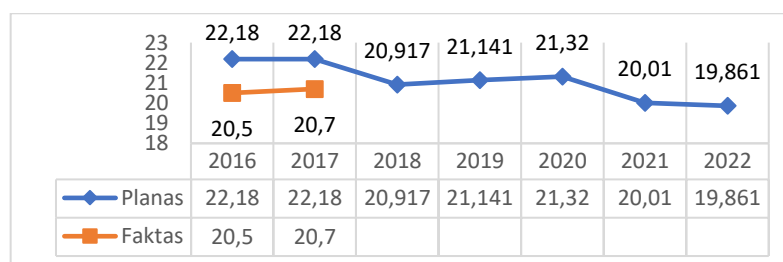
2019 m. sukurtas ir pradėjo veikti **Nacionalinis informacijos apie klimato kaitą portalas** <http://klimatokaita.lt>, skirtas klimato kaitos politikos formavimui ir įgyvendinimui koordinuoti (didinti valstybės ir savivaldybių institucijų, mokslo įstaigų, tyrimų centrų, ekonomikos ūkio subjektų, NVO ir kitų organizacijų įsitraukimą ir bendradarbiavimą, užtikrinti efektyvų ir kokybišką visuomenės informavimą apie klimato kaitos švelninimo, prisitaikymo prie klimato kaitos politiką ir jos įgyvendinimą visuose Lietuvos (ūkio) ekonomikos sektoriuose).

Lietuvoje taikomi akcizai benzinui, dyzelinui ir kitiems variklių degalams yra vieni mažiausių ES. Bendras netiesioginis energijos mokesčių tarifas yra vienas mažiausių ES³¹, todėl Europos Komisija rekomenduoja pradėti taikyti naujus į aplinkos apsaugą orientuotus mokesčius ir didinti esamus³². Atsižvelgiant į tai, 2019 m. priimtas **Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymas**, kuris prisidės prie ES ir nacionalinių tikslų pasiekimo mažinant oro taršą ir išmetamų ŠESD kiekį transporto sektoriuje. Mokesčio dydis, kuris taikomas pirmos registracijos metu ir kiekvieną kartą keičiantis transporto priemonės savininkui, priklausys nuo transporto priemonės naudojamų degalų rūšies (dyzelinas, benzinai, dujos) ir išmetamo CO₂ kiekio.

2019 m. pradėtos teikti **kompensacinės išmokos įsigyjant mažataršius automobilius**, kompensuojant 1 000 eurų fiziniams asmenims, įsigyjantiems mažiau taršias judumo priemones (kompensacija netaikoma įsigyjant dyzelinu varomą automobilį). Šia galimybe nuo 2019-11-04 iki 2019-12-31 pasinaudojo 225 asmenys.

Sumažinus išmetamų ŠESD kiekį, turėtų sumažėti ir aplinkos oro teršalų išmetimas, o tai lemtų geresnę aplinkos oro kokybę ir mažesnę žmonių sergamumą, ypač kvėpavimo takų ligomis.

30 pav. Bendras metinis išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, mln. tonų CO₂ ekvivalentu

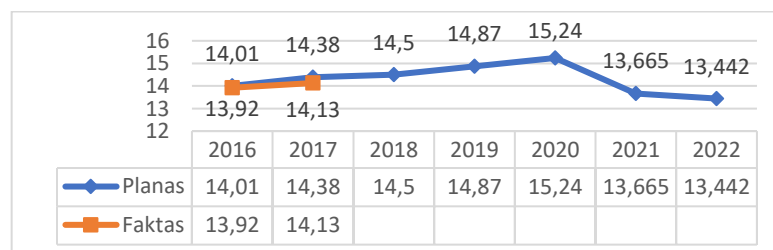

Duomenų šaltiniai: Aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, Valstybinė miškų tarnyba

Rodiklio 2018 m. faktiniai duomenys bus pateikti 2020 m. nacionalinėje ŠESD apskaitos ataskaitoje. Ataskaita rengiama ES teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais.

2019 m. gautais duomenimis³³, Lietuvoje 2017 m., palyginti su 2016 m., į atmosferą išmesta 1 proc. daugiau išmetamų ŠESD kiekio skaičiuojant CO₂ ekvivalentu (neįskaitant žemės naudojimo, žemės naudojimo paskirties keitimo ir miškininkystės sektoriaus).

31 pav. Išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose, mln. tonų CO₂ ekvivalentu

Duomenų šaltinis – Europos aplinkos agentūra

Rodiklio 2018 m. faktiniai duomenys bus pateikti nacionalinėje ŠESD apskaitos 2020 m. ataskaitoje. Ataskaita rengiama ES teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais.

Teigiama yra tai, kad šis augimas mažesnis nei planuota. Labiausiai išmetamų ŠESD kiekis išaugo chemijos pramonės gamyboje – 16 proc. (dėl padidėjusios amoniako gamybos apimties) ir transporto sektoriuje – apie 5 proc. (dėl išaugusio dyzelino kiekio sunaudojimo kelių transporte). Kituose sektoriuose išmestas

³¹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-lithuania_lt.pdf.

³² https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-specific-recommendation-commission-recommendation-lithuania_lt.pdf.

³³ <http://klimatas.gamta.lt/cms/index?rubricId=5c8c1038-d997-47a7-bc77-58b993e282c1>.

ŠESD kiekis išliko beveik toks pat arba sumažėjo. Daugiausiai ŠESD susidarė energetikos sektoriuje – 28 proc., transporto sektoriuje – 28 proc., žemės ūkio sektoriuje – 21,6 proc., pramonės sektoriuje – 17,6 proc., atliekų sektoriuje – 5,1 proc. viso išmesto ŠESD kiekio.

2017 m. Lietuvoje ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje nedalyvaujantys sektoriai į atmosferą išmetė 1,5 proc. daugiau ŠESD nei 2016 m., ir tai sudarė beveik 70 proc. viso išmesto ŠESD kiekio. Pagrindinė didėjimo priežastis – padidėjęs transporto degalų (daugiausia – dyzelino) suvartojimas.

2019 m. paskirstyta 134 mln. eurų **Klimato kaitos programos lėšų** (iš jų: 80 mln. eurų – 2019 m. gautos pajamos už aukciono būdu parduotus apyvartinius taršos leidimus, 54 mln. eurų – ankstesniais metais nepaskirstytas gautų pajamų likutis). Didžioji dalis lėšų (79 mln. eurų) skirta atsinaujinančių energijos išteklių naudojimui skatinti, aplinkai palankioms technologijoms diegti. Kitos lėšos skirtos energijos vartojimo ir gamybos efektyvumui didinti, valdymo priemonėms įgyvendinti. 2019 m. pradėtos įgyvendinti naujos finansavimo iniciatyvos:

– mažiau taršių judumo priemonių fiziniams asmenims skatinimas (iš viso priemonei skirta 30 mln. eurų, 2019 m. kvietimui – 5 mln. eurų);

– daugiabučių namų vidaus šildymo ir karšto vandens sistemų modernizavimas – mažoji renovacija (2019 m. kvietimui skirta 5 mln. eurų);

– esamos įrangos modernizavimas pritaikant šilumos akumuliacijai, absorbcinių šilumos siurblių diegimas ir (ar) atsinaujinančių energijos išteklių (saulės energijos elementai) panaudojimas centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuje siekiant didinti energinį efektyvumą, esamų įrenginių, naudojančių atsinaujinančius išteklius, apkrovimą ir atsinaujinančių energijos išteklių dalį (2019 m. kvietimui skirta 7 mln. eurų).

Ekosistemų būklės gerinimas

Pasaulio ekonomikos forumo 2020 m. pasaulinių rizikų ataskaitoje tarp 5 didžiausių pasaulinių pavojų tiek pagal poveikio tikimybę, tiek pagal riziką nurodyti biologinės įvairovės ir ekosistemų nykimas³⁴. Europos aplinkos agentūros duomenimis, 1980–2017 m. dėl žalos, kurią padarė su klimato kaita susiję gamtos reiškiniai, Lietuva prarado apie 976 mln. eurų, arba 288 eurų vienam gyventojui, mirčių skaičius – 69³⁵. Todėl svarbu užtikrinti ekosistemų apsaugą ir jų darnų naudojimą, taip pat kur tinkama jas atkurti, kad ekosistemos būtų atsparios ir galėtų toliau teikti būtinas ekosistemines paslaugas (geriamąjį vandenį, švarų orą, maistą, sugerti CO₂, reguliuoti potvynius ir kt.). Tai padės išvengti rizikos visuomenei ir ekonomikai.

Europos Komisijos vertinimu³⁶, 2016 m. sausį – 2019 m. kovą Lietuva, palyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis, padarė nemenką pažangą kartografuojant, vertinant ir integruojant į sprendimų priėmimą ekosistemas ir jų teikiamas paslaugas. 2019 m. padaryta dar didesnė pažanga:

– **nustatyti 7 prioritetiniai viešojo administravimo ir ūkio sektoriai, viešosios politikos sritys, į kuriuos pirmiausia siekiama įtraukti ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų vertinimo aspektus:** biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga, želdynų apsauga ir tvarkymas, miškų ūkis, žemės ūkis, teritorijų planavimas, vandens sektorius, taip pat poveikio aplinkai vertinimas ir strateginis pasekmių aplinkai vertinimas. Ekosisteminių paslaugų vertinimo integravimas į šiuos sektorius galėtų atnešti didžiausią aplinkosauginę, socioekonominę naudą, nes padidintų sprendimų šiose viešosios politikos srityse efektyvumą, ekonomiškumą ir tvarumą, pagerintų ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų būklę Lietuvoje (o kai kuriais atvejais ir už jos ribų), kartu užtikrintų ir individo bei visuomenės gerovę;

– **vertinamos ekosisteminių paslaugų, jų paklausa, pasiūla ir potencialas:** 2017–2021 m. Mykolo Romerio universiteto vykdomas Lietuvos nacionalinio ekosisteminių paslaugų vertinimo ir kartografavimo

³⁴ The Global Risks Report. 2020. WEF.

³⁵ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/direct-losses-from-weather-disasters-3/assessment-2>.

³⁶ MAES-related developments in the European Union. 2019. BISE.

(angl. *Lithuanian National Ecosystem Services Assessment and Mapping*) (toliau – LINESAM) projektas, kurį įgyvendinant, be kitų veiklų, planuojama įvertinti 32 ekosistemines paslaugas (sausumos ir jūrinės ekosistemose), jų paklausą, pasiūlą ir potencialą Lietuvoje. 2019 m. rugsėjį LINESAM geoportale³⁷ atnaujinti ekosisteminių paslaugų žemėlapių sluoksniai ir įkelti nauji – rekreacijos paklausos ir pasiūlos, klimato reguliavimo, kraštovaizdžio fragmentacijos, požeminio ir paviršinio geriamojo vandens pasiūlos ir kt. Šiuo metu LINESAM geoportale jau įkelti 55 ekosisteminių paslaugų sluoksniai. Iš jau įvertintų paslaugų galima paminėti pakrantės apsaugos ekosisteminę paslaugą, kurios paklausa yra didžiausia (žemai esančiose) pajūrio miestų teritorijose. Tuo tarpu didesnė šios paslaugos pasiūla, remiantis LINESAM tyrimu, yra tose pakrantės vietose, kur jūros dugne aptinkamos uolienų ar riedulių formacijos, o pakrantėje – kopos.

2019 m. priimtas **Žemės gelmių įstatymo pakeitimas** (nauja redakcija), kuris įsigalios nuo 2020 m. liepos 1 d. Įstatymu įtvirtinami aiškūs leidimų tirti žemės gelmes ir leidimų naudoti žemės gelmių išteklius ir (arba) ertmes išdavimo, tikslinimo, sustabdymo ir panaikinimo pagrindai ir procedūros, institucijų, formuojančių ir įgyvendinančių žemės gelmių apsaugos ir išteklių naudojimo srities valstybės politiką, funkcijos ir jų atlikimo kontrolė, nustatyti kvalifikaciniai reikalavimai asmenims, siekiantiems gauti leidimus tirti žemės gelmes, ir kt. Tai padės efektyviau valdyti žemės gelmių išteklius.

Parengtas ir Seimui pateiktas **Miškų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas**, kuriuo numatoma mažinti plynųjų miškų kirtimų, juos pirmiausia ribojant biologiniu požiūriu vertingiausiuose miškuose, ypač esančiuose saugomose teritorijose, siūloma išlaikyti optimalų sukauptos medienos ir jos prieaugio panaudojimą nenustatant perteklinių apribojimų kituose šalies miškuose ir sudarant prielaidas racionaliai naudoti miško išteklius, numatoma nustatyti kompensavimo privačių miškų savininkams už nustatytus veiklos apribojimus miškuose, esančiuose ne saugomose teritorijose, tvarką, taip pat leisti paversti miško žemę kitomis naudmenomis tais atvejais, kai tai būtina Europos Bendrijos svarbos natūralioms buveinėms saugomose teritorijose atkurti. Šie pasiūlymai padės geriau išsaugoti visuomenei svarbias miško ekosistemų paslaugas, racionaliau ir tikslingiau panaudoti bendrosioms miškų ūkio reikmėms tenkinti skirtas tikslines valstybės biudžeto lėšas.

Parengtas ir Seimui pateiktas naujos redakcijos **Želdynų įstatymo projektas**. Naujos redakcijos įstatymas leistų nustatyti aiškesnį želdynų apsaugos, priežiūros ir tvarkymo teisinį reguliavimą, sudarytų visuomenei daugiau galimybių dalyvauti priimant sprendimus dėl želdynų kūrimo ir užtikrintų geresnį jos informavimą apie numatomus jų priežiūros ir tvarkymo darbus, įtvirtintų profesinės kvalifikacijos reikalavimus želdynų projektavimo bei priežiūros ir tvarkymo darbus atliekantiems asmenims, būtų įteisinta galimybė savivaldybėms bendradarbiauti su bendruomenėmis įrengiant ir tvarkant viešuosius želdynus, atkuriant viešuosius želdinius ir juos saugant.

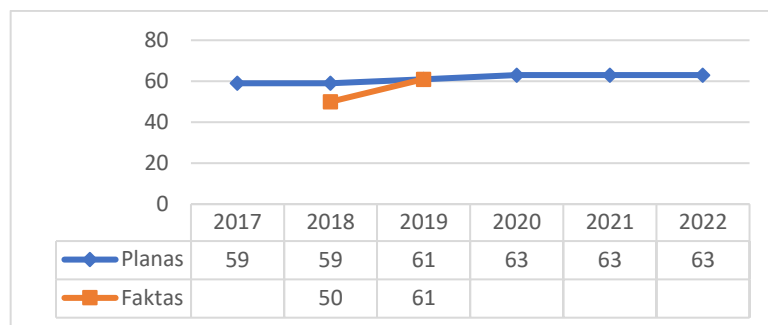
Informaciją apie rodiklį „*Nualintų ekosistemų funkcijų kokybės pagerėjimas, proc.*“ ir „*Sumažėjusios viešosios išlaidos, susijusios su apsisaugojimu nuo gamtinių ir klimato kaitos grėsmių ir gyvenimo kokybės išsaugojimu, palyginti su standartiniu įvykių scenarijumi*“ faktines reikšmes bus galima pateikti tik 2021 m., užbaigus LINESAM ir Aplinkos ministerijos vykdomus projektus.

Aplinkos ministerijos atliktos apklausos duomenimis, Lietuvos gyventojų, teigiančių, kad yra gerai informuoti apie aplinkos išteklius, dalis 2019 m. padidėjo 11 proc. punktų – iki 61 proc.

Europos Komisijos užsakymu atliktos apklausos duomenys konkrečiu aplinkosaugos klausimu rodo panašią padėtį; Lietuvos gyventojų informuotumas yra didesnis nei vidutiniškai ES valstybėse narėse. Eurobarometro 2019 m. rugsėjį atliktos apklausos apie ES piliečių požiūrį į oro kokybę duomenimis³⁸, Lietuvos respondentų, teigiančių, kad jie yra gerai informuoti apie oro kokybę, buvo 53 proc. (ES28 – 39 proc.), labai gerai – 6 proc. (ES28 – 6 proc.), t. y. iš viso 59 proc., o ES vidurkis – 45 proc. Nepakankamai informuotų buvo 37 proc. (ES28 – 42 proc.), iš viso neinformuotų – 4 proc. (ES28 – 12 proc.).

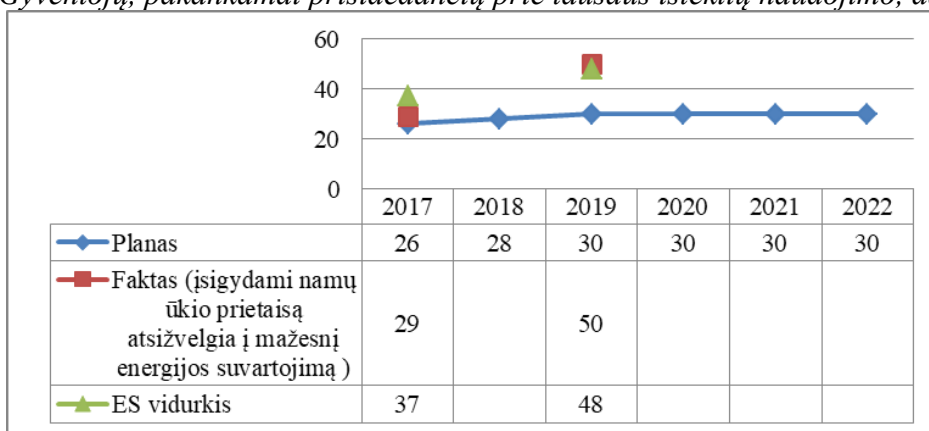
³⁷ Explore layers. 2019. LINESAM.

³⁸ Attitudes of Europeans towards Air Quality. 2019 September. Eurobarometer, EC.

32 pav. Gerai informuotų apie aplinkos išteklius šalies gyventojų dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Aplinkos ministerija

Didinti gyventojų informuotumą apie aplinką ir ekologinį sąmoningumą padeda vykdomi visuomenės informavimo ir švietimo apie aplinką ir darnų vystymąsi projektai. Siekiama, kad pasitelkiant įvairias medijas gerai informuotų apie aplinkos išteklius šalies gyventojų dalis 2020 m. padidėtų iki 63 proc.

33 pav. Gyventojų, pakankamai prisidedančių prie tausaus išteklių naudojimo, dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Europos Komisija

Remiantis Eurobarometro 2019 m. balandį atliktos apklausos apie klimato kaitą duomenimis³⁹, Lietuvos respondentų, kurie, išsigydami namų ūkio prietaisą, atsižvelgia į mažesnę energijos suvartojimą, dalis nuo 2017 m. padidėjo 21 proc. punktu, iki 50 proc., ir viršija ES 48 proc. vidurkį. Be to, daugiau nei trys ketvirtadaliai respondentų (78 proc., daugiau nei ES 75 proc. vidurkis) bando sumažinti savo atliekų kiekį ir nuolatos rūšiuoja jas perdirbimui.

Darnus teritorijų ir infrastruktūros vystymas

2019 m. priimtas **Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas**. Ligšiolinis specialiųjų žemės naudojimo sąlygų teisinis reguliavimas buvo dvejopas – jos buvo nustatomos tiek įstatymais, tiek Vyriausybės nutarimais, tad skirtingais teisės aktais nustatytas šių sąlygų turinys galėjo skirtis. Priėmus šį įstatymą, visuomenė bus informuojama apie teritorijas, nustatomas tenkinant viešąjį interesą, sutrumpės specialiųjų žemės naudojimo sąlygų taikymo pradžia nustatytas laikas – bus sukurtos palankesnės sąlygos verslui. Nurodžius, kada turi būti gautas žemės savininko, valstybinės ar savivaldybės žemės patikėtinio sutikimas, bus išvengta ligi šiol dažnai vykusios teisminių ginčų.

2019 m. pradėta kurti **bendra teritorijų, kurioms taikomi ūkinės ir (ar) kitos veiklos apribojimai (taikomos specialiosios žemės naudojimo sąlygos), registravimo ir jų duomenų tvarkymo sistema**, ji leis kokybiškiau ir greičiau suteikti viešąsias ir administracines paslaugas, susijusias su veiklos leidimu minėtose teritorijose. Ši sistema bus baigta kurti 2022 m.

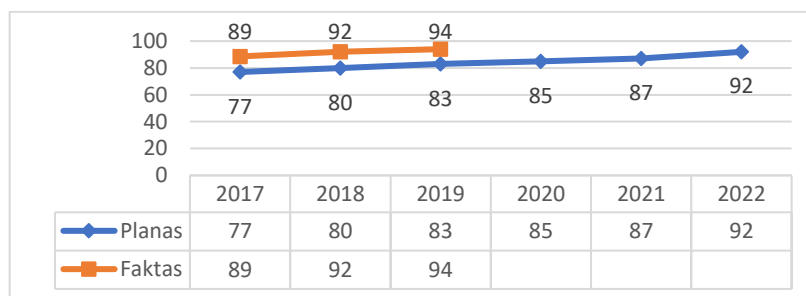
³⁹ Climate change. 2019 April. Eurobarometer, EC.

Seimui pateiktas **Savivaldybių infrastruktūros plėtros įstatymo projektas**, kuriame numatoma aiški savivaldybių infrastruktūros plėtros teisinio reguliavimo sistema, leisianti įveikti chaotišką infrastruktūros plėtojimą savivaldybėse, optimizuoti perteklinės infrastruktūros išlaikymą, bus sudarytos teisinės prielaidos sukurti Topografijos ir inžinerinės infrastruktūros informacinę sistemą, kuri taupys inžinerinių tinklų įrengimo laiką ir kaštus.

2019 m. patvirtintos **Lietuvos urbanistinės politikos pagrindinės kryptys**, kurios bus integruotos į Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano koncepcijos sprendinius, **ir jų įgyvendinimo rekomendacijos**, nusakančios darnaus vystymosi tikslų taikymą planuojant ir vystant įtraukias, saugias, atsparias ir tvarias urbanizuotas ir urbanizuojamas teritorijas.

2019 m. Seimui pateiktos **dvi naujojo Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano koncepcijos alternatyvos ir strateginio poveikio aplinkai ataskaita**. Pirmoji alternatyva remiasi tolygiu visų dešimties šalies regionų teritorijos vystymu. Jai įgyvendinti iš esmės nereikėtų didesnių teisinių ar administracinių pokyčių, tačiau dėl nevienodos starto pozicijos regionai per ilgesnį laiką taptų ekonomiškai priklausomi ir išlaikomi. Antroji alternatyva, kuriai pritaria Vyriausybė, numato iš esmės naujus principus pertvarkant šalies regioninę politiką. Tai tikslinis sisteminis investicijų sutelkimas į sritis ir teritorijas, įvertinant jų pranašumus ir specifiką. Stiprinant regionų savitumą ir savarankiškumą, būtų sudaromos sąlygos jiems bendradarbiauti. Ši alternatyva geriau atitinka šalies vidaus poreikius tarptautiniu požiūriu, numato konkrečias teritorijas atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtrai tiek šalies viduje, tiek ir su kaimyninėmis valstybėmis. Seimui patvirtinus vieną iš koncepcijos alternatyvų, Vyriausybė tvirtins konkrečius sprendinius. Tai šalies ateičiai svarbus strateginis dokumentas, kuris nustatys miestų ir regionų plėtros kryptis bei prioritetus.

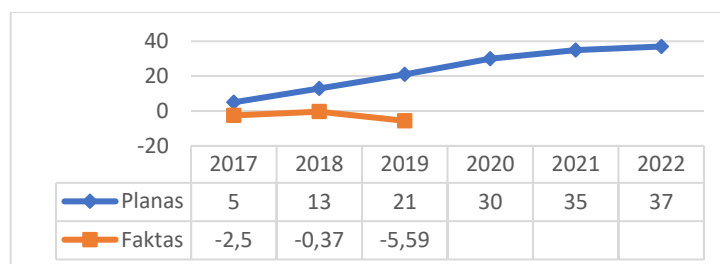
34 pav. Per informacines sistemas nuotoliniu būdu pateiktų prašymų, susijusių su teritorijų planavimu ir statyba, dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos

Prie prašymų, susijusių su paslaugomis teritorijų planavimo ir statybos srityse ir pateiktų nuotoliniu būdu, dalies didėjimo prisidėjo 2019 m. vykdytas aktyvus elektroninių paslaugų teritorijų planavimo ir statybos srityse populiarinimas, informacinių sistemų tobulinimas ir plėtra. Kuriamas centralizuotos prieigos portalas „Topografijos, inžinerinės infrastruktūros, teritorijų planavimo ir statybos el. vartai“, per kurį centralizuotai bus teikiamos 5 informacinių sistemų teritorijų planavimo el. paslaugos.

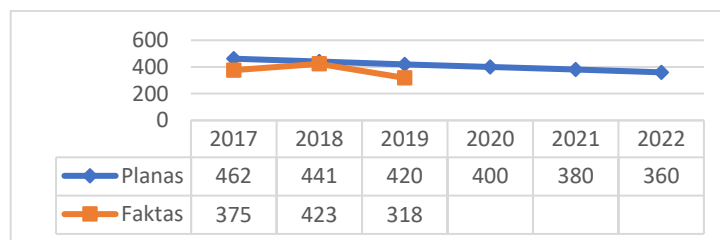
35 pav. Pagrįstų skundų dalis nuo visų skundų, pateiktų statybos ir teritorijų planavimo srityje, palyginti su 2016 m. duomenimis, proc.

Duomenų šaltinis – Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos

2019 m. pagrįstų skundų, pateiktų statybos ir teritorijų planavimo srityje, palyginti su 2016 m. duomenimis, sumažėjo 5,59 proc. Planuojama, kad 2020 m. įgyvendinus plataus masto visuomenės švietimo ir informavimo kampaniją „Statykime kartu“ ir atvėrus duomenis informacinėje sistemoje „Infostatyba“, pagrįstų skundų skaičius statybos ir teritorijų planavimo srityje vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu nuosekliai didės. Teigiamos įtakos turės ir Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos interneto svetainėje kuriamas patogus įrankis, leisiantis gyventojams suvedus aktualią informaciją patikrinti, ar jo skundas statybos valstybinės priežiūros klausimais bus šioje inspekcijoje nagrinėjamas.

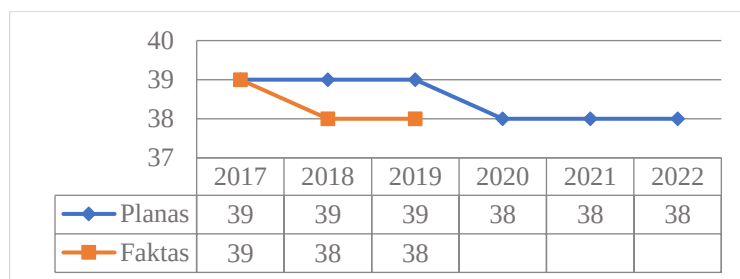
36 pav. Savavališkų statybų skaičius, vnt.

Duomenų šaltinis – Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos

VTPSI vykdomi visuomenės švietimo ir informavimo, gyventojų sąmoningumo ugdymo projektai, aktyvi informacijos sklaida radijuje, internete, socialiniuose tinkluose ir regioninėje spaudoje lemia šurkščių statybos pažeidimų mažėjimą. Be to, nuo 2019 m. statybą leidžiančių dokumentų duomenys skelbiami statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros informacinėje sistemoje „Infostatyba“ – visuomenei sudarytos sąlygos stebėti statybos procesą ir įsitraukti į sprendimų priėmimą.

37 pav. Gyventojų tankis 5 didžiausių Lietuvos miestų užstatytose teritorijose, gyv. sk./ha

Duomenų šaltiniai: Aplinkos ministerija, Lietuvos statistikos departamentas

Nors Vilniaus mieste 2019 m. gyventojų skaičius padidėjo, bet kituose 4 didžiuosiuose Lietuvos miestuose mažėjo, todėl gyventojų tankis 5 didžiuosiuose Lietuvos miestuose išlieka toks pat kaip 2018 m. Esamas gyventojų tankis didžiųjų miestų užstatytose teritorijose yra vos didesnis už minimalų rekomenduojamą gyventojų tankį didmiestyje (30 gyv./ha), kurio reikia, kad atsipirktų kuriama techninė ir socialinė infrastruktūra. Šio tankio mažėjimas didina miestų infrastruktūros eksploatavimo kaštus. Rekomenduojamas maksimalus gyventojų tankis didmiesčiuose siekia 150 gyv./ha, viešasis transportas tampa nuostolingas esant mažiau nei 90 gyv./ha.

Situaciją pagerintų Savivaldybių infrastruktūros plėtros įstatymo priėmimas, Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano patvirtinimas, informacinių sistemų teritorijų planavimui ir statyboms tobulinimas ir plėtra. Šios priemonės leistų geriau valdyti miestų infrastruktūros plėtrą ir išlaikymą.

2 PRIORITETAS. Švietimo, kultūros ir mokslo paslaugų kokybės bei efektyvumo didinimas

2.1 kryptis. Darnios ir kūrybingos asmenybės ugdymas kultūros, meno ir švietimo priemonėmis, kuriant darnią pilietinę visuomenę ir veiksmingą darbo rinką

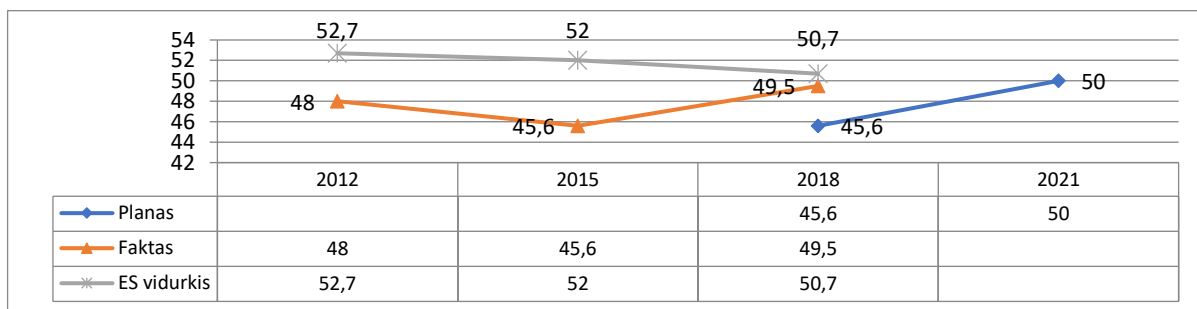
Mokinių pasiekimų gerinimas

2019 m. pradėti ugdymo turinio atnaujinimo darbai. Patvirtintos Bendrųjų programų atnaujinimo gairės. Pradinio ir pagrindinio ugdymo mokyklos buvo aprūpinamos gamtos ir technologijos mokslų priemonėmis (jas gavo 62 proc. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų: 672 mokyklos, vykdančios pradinio ugdymo programą (1–4 klasės), gavo visas planuotas mokymo priemones; 533 mokykloms, vykdančioms pagrindinio ugdymo programą (5–8 klasės), tiekiamos numatytos ir nupirkto priemonės), taip pat organizuojama metodinė pagalba mokytojams, kaip jomis naudotis.

Prie mokinių pasiekimų gerinimo, tikimasi, prisidės ir 2019 m. pradėta kurti į skirtingų ugdymosi poreikių turinčius asmenis orientuota mokinio pasiekimų vertinimo sistema. Individualios pažangos vertinimas geriau tenkins mokymosi poreikius, leis laiku pastebėti ir suteikti reikiamą mokymosi pagalbą.

Siekiant subalansuoti ir užtikrinti profesinio orientavimo paslaugų teikimą visoms suinteresuotoms grupėms, 2019 m. pradėta atnaujinti profesinio orientavimo sistema.

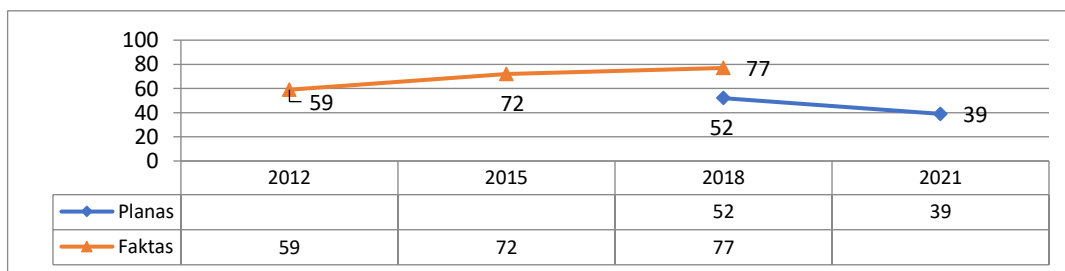
38 pav. Mokinių, kurių pasiekimų lygmuo bent 3 (iš 6) pagal PISA, dalis, proc. (žemiausias procentas iš 3 dalykinių sričių)

Duomenų šaltinis – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) Tarptautinis penkiolikmečių PISA tyrimas

Bent 3 (iš 6) PISA tyrimo pasiekimų lygmenį 2018 m. Lietuvoje pasiekė pusė penkiolikmečių: **matematinio raštingumo srityje – 50,2 proc., skaitymo gebėjimų ir gamtamokslinio raštingumo – 49,5 proc.** Nuo ankstesnio (2015 m.) tyrimo ciklo **padaryta pažanga buvo didesnė nei numatyta** ir 2018 m. rezultatu pasiektas Vyriausybės 2020 m. siekis, kad visose tiriamų gebėjimų srityse bent 3 pasiekimų lygmenį pasiektų ne mažiau kaip 49 proc. mokinių.

39 pav. Mokinių, besimokančių kaimo ir miesto (Vilniaus) vietovėse, pasiekimų (skaitymo gebėjimų) skirtumo taškai

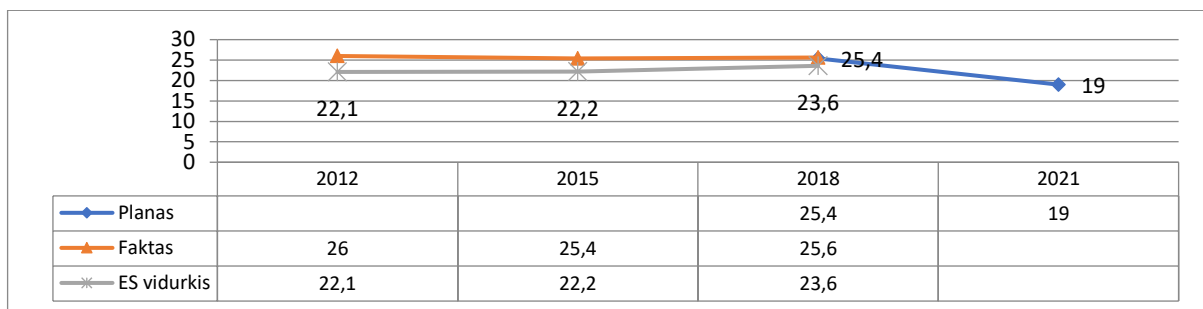

Duomenų šaltinis – EBPO Tarptautinis penkiolikmečių PISA tyrimas

Skirtumas tarp miesto (Vilniaus) ir kaimo mokinių pasiekimų pas mus toliau didėja (nuo 2012 iki 2015 m. miesto ir kaimo mokinių pasiekimų skirtumas padidėjo 13 taškų, o nuo 2015 iki 2018 m. – dar 5 taškais): 2018 m. atotrūkis skaitymo gebėjimų srityje siekė net 77, gamtamokslinio raštingumo srityje – 72, matematinio raštingumo – 75 taškus. Tai rodo, kad kaimo vietovėse gyvenantys mokiniai daugiau veikiami žemesnės socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos.

Taip pat pagal PISA tyrimą iki 2018 m. nepasiekta planuota pažanga mažinant žemų pasiekimų mokinių dalį. Šiame tyrime 2 pasiekimų lygmuo laikomas baziniu lygmeniu, kad būtų galima produktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. 2018 m. 2 pasiekimų lygmens mūsų šalyje nepasiekė skaitymo gebėjimų srityje – 24,3 proc. penkiolikmečių, matematinio raštingumo – 25,7 proc., gamtamokslinio raštingumo – 22,2 proc.; palyginti su 2015 m., padėtis labiausiai pagerėjo gamtamokslinio raštingumo srityje.

40 pav. *Mokinių, nepasiekiančių 2 (iš 6) PISA pasiekimų lygmens, dalis, proc. (aukščiausias procentas iš 3 dalykinių sričių)*

Duomenų šaltinis – EBPO Tarptautinis penkiolikmečių PISA tyrimas

PISA tyrimas matuoja baigiančių privalomąjį ugdymą mokinių gebėjimus taikyti sukauptas žinias. Siekiant, kad Lietuvos mokinių pasiekimai stabiliai gerėtų, 2019 m. pradėti viso ugdymo turinio atnaujinimo darbai: į ugdymą (nuo priešmokyklinio iki vidurinio) bus integruotos darnaus vystymosi, kūrybingumo, emocinio intelekto, bendradarbiavimo, sveikos gyvensenos nuostatos, taip pat verslumo, finansinio raštingumo, modernaus skaitymo ir rašymo samprata. Prie pasiekimų gerinimo, tikimasi, prisidės pradėta kurti į skirtingų ugdymosi poreikių turinčius asmenis orientuota mokinių pasiekimų vertinimo sistema ir 2019 m. atlikti darbai:

- sukurtas kaupiamojo vertinimo modelis. Svarbiausias naujos vertinimo sampratos uždavinys – tarpusavyje suderinti ugdymo tikslus, uždavinius, mokymosi turinį, ugdomąją veiklą ir rezultatų vertinimą. Be to, bus atsisakoma pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų programų. Vertinant mokinių pasiekimus, bus vadovaujama bendrosiomis programomis;

- parengtos 4 pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programos, skirtos mokinių individualiai pažangai vertinti.

Siekama, kad nuo pat ugdymo pradžios ikimokyklinėse įstaigose vaikai būtų mokomi pažangiais metodais. 2019 m. parengtos metodinės medžiagos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams koncepcijos, kaip įtraukti darnaus vystymosi, kūrybingumo, informacinių technologijų (toliau – IT) ir STEAM ugdymo elementus į ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą. 2020 m. bus parengti metodinių priemonių rinkiniai ikimokyklinio amžiaus (nuo gimimo iki 6 metų) ir priešmokyklinio amžiaus (nuo 5 iki 7 metų) vaikų ugdymui, o 2021 m. rekomendacijos bus diegiamos praktikoje.

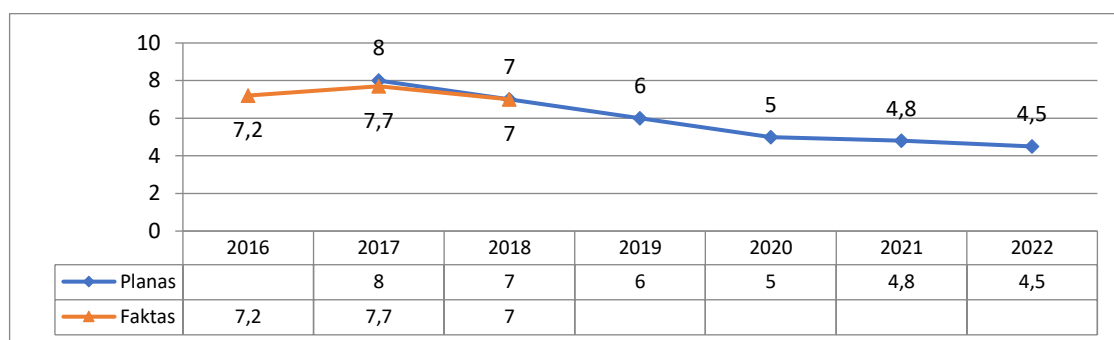
PISA tyrimo rezultatus didele dalimi lemia mokinių patirtis dirbant gamtos mokslų laboratorijose, taip pat skaitmeniniai įgūdžiai (tyrime dalyvaujama naudojantis kompiuteriu). 2019 m. pradinio ir pagrindinio ugdymo programos I dalį įgyvendinančios mokyklos pagal planą aprūpintos reikiamomis IT ir kitomis mokymosi priemonėmis, gamtos mokslų laboratorijomis ir galimybėmis saugiai jungtis prie interneto tinklų. Gamtos ir technologijos mokslų priemonės 2017–2019 m. jau gavo 62 proc. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų, organizuota ir metodinė pagalba mokytojams, naudojantiems gautas priemones. Įrengiama 2 000 belaidžio interneto zonų mokyklose.

2019 m. siekiant įgalinti ir motyvuoti mokytojus, psichologus atpažinti mokinių gebėjimus ir atpažinus juos tinkamai ugdyti, vykdytas ES finansuotas projektas „Mokinių akademinių gebėjimų atpažinimo ir jų ugdymo kokybės plėtra“⁴⁰. Jo metu sukurti ir išbandyti specialieji moduliai aukštesniųjų gebėjimų turintiems vaikams – 3–4 ir 5–8 klasių mokiniams. Sukurti moduliai orientuoti į vaikų analitinio ir kūrybinio mąstymo ugdymą pateikiant sudėtingesnę medžiagą ir užduotis.

Profesinio mokymo plėtra

2018 m. vykdyti ir 2019 m. toliau tęsti darbai (parengti ar atnaujinti profesiniai standartai ir modulinės profesinio mokymo programos, sukurtos ir įdiegtos sektorinių praktinio mokymo centrų įveiklinimo priemonės, skirtos pameistrystės plėtrai, kuriama formaliojo profesinio mokymo programų vykdančių mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo sistema ir kt.) leidžia stebėti pažangą profesinio mokymo srityje.

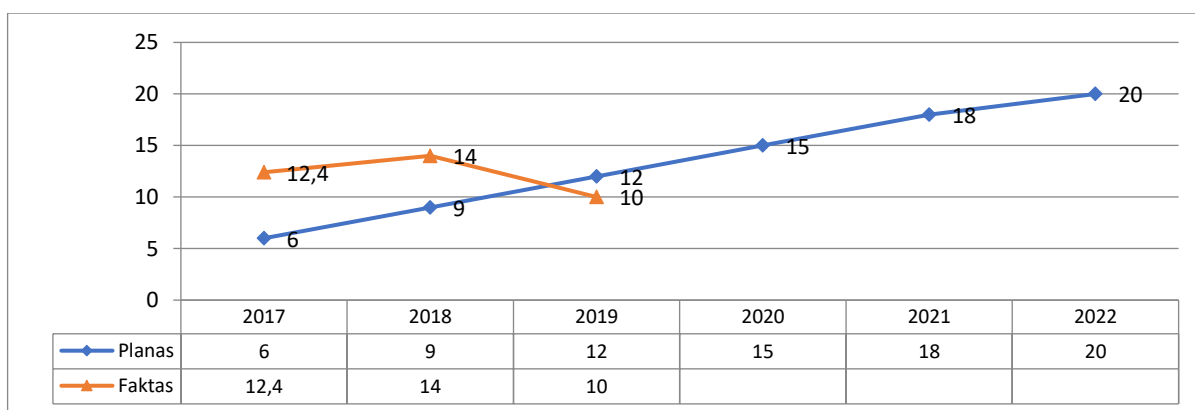
41 pav. Profesinio mokymo įstaigų absolventų, registruotų teritorinėse darbo biržose po metų nuo baigimo, dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Užimtumo tarnyba

Kaip ir buvo planuota, sumažėjo profesinio mokymo absolventų, po metų nuo baigimo registruotų teritorinėse darbo biržose. 2018 m. tokių asmenų buvo 7 proc. (ataskaitos rengimo metu naujesnių duomenų nėra; 2019 m. duomenys bus pateikti 2020 m. balandžio pabaigoje).

42 pav. Profesinėse mokyklose pameistrystės forma vykdomų mokymo programų dalis, proc.

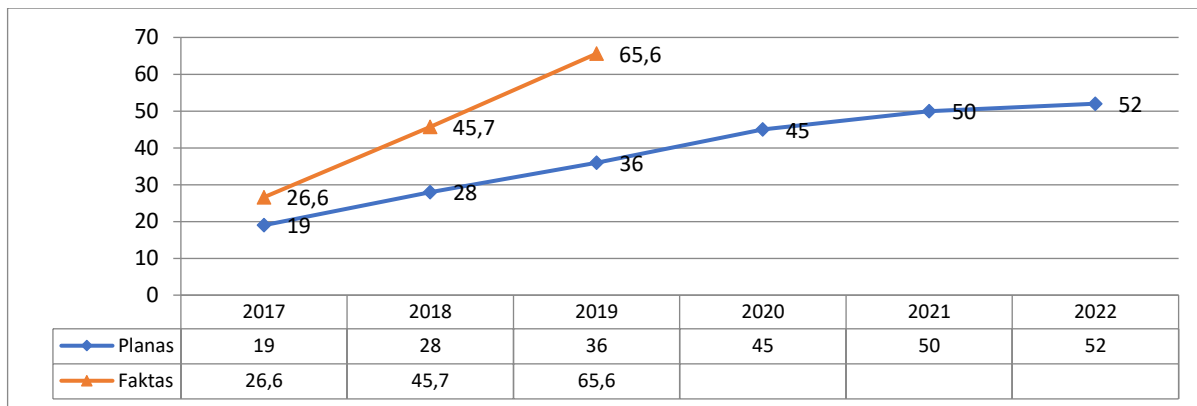
Duomenų šaltinis – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

2019 m. pameistrystės forma buvo vykdoma 10 proc. profesinio mokymo programų. Kadangi tai mažiau nei 2018 m. ir nesiekia planuotos reikšmės, pameistrystės plėtrai numatomos skatinamosios priemonės: kuriamas nuolatinis skaidrus mechanizmas, pasinaudojant ES SF lėšomis, leidžiantis kompensuoti įmonių išlaidas, patiriamas vykdant profesinį mokymą pameistrystės forma; patvirtintas Profesinio mokymo

⁴⁰ „Mokinių akademinių gebėjimų atpažinimo ir jų ugdymo kokybės plėtra“ Nr. 09.2.2-ESFA-V-707-01-0001.

organizavimo pameistrystės forma tvarkos aprašas⁴¹. Šiomis priemonėmis siekiama sudaryti sąlygas pameistrystės plėtrai ir praktiniam profesiniam mokymui darbo vietoje, tikintis, kad daugės mokinių, profesinę kvalifikaciją įgyjančių pameistrystės forma, ir taip didinant rengiamų kvalifikuotų darbuotojų kompetencijų atitiktį darbo rinkos poreikiams bei sklandesnį jų perėjimą iš mokymosi į darbą.

43 pav. *Mokinių, kurie mokėsi pagal parengtas arba atnaujintas modulines profesinio mokymo programas, dalis, proc.*

Duomenų šaltinis – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

Mokinių, kurie mokosi pagal modulines profesinio mokymo programas, daugėja sparčiau, nei buvo numatyta. 2019 m. pagal tokias programas mokėsi 65,6 proc. mokinių; tai beveik dvigubai daugiau, nei planuota (per 2019 m. Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre įregistruota 341 modulinė profesinio mokymo programa; modulinės profesinio mokymo programos parengtos 72 skirtingoms kvalifikacijoms įgyti; 2018 m. parengta 11 profesinio mokymo programų, pradėta atnaujinti 17 moduliinių profesinio mokymo programų ir rengti 43 naujas modulines profesinio mokymo programas).

Vadovaujantis Profesinio mokymo įstatymu ir švietimo, mokslo ir sporto ministro 2018 m. lapkričio 22 d. įsakymu Nr. V-295, nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. priėmimą numatyta vykdyti tik į modulines profesinio mokymo programas.

Įgyvendinami 2.1 krypties darbai, skirti mokinių pasiekimams gerinti ir profesiniam mokymui plėtoti, prisideda prie **2019–2020 m. ES Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano** vykdymo. Patvirtinus Bendrųjų programų atnaujinimo gaires, pradedamas atnaujinti ugdymo turinys labiau atitiks mokinių poreikius ir galimybes, bus papildytas dalykų įtraukimo pavyzdžiais, neformaliojo būdu įgytomis kompetencijomis, taip pat bus orientuotas į globalius pokyčius ir visuomenės poreikius. Tai sudarys palankias sąlygas gerinti švietimo ir ugdymo kokybę bei mokinių pasiekimus.

Pradėta atnaujinti profesinio orientavimo sistema sudarys palankias sąlygas gerinti suaugusiųjų švietimo kokybę, atsižvelgiant į šalies demografinės tendencijas ir siekiant išlaikyti vyresnio amžiaus žmones darbo rinkoje, taip pat sudarys neįgalųjų profesinio švietimo ir įsitraukimo į darbo rinką sąlygas.

Visuomenės dalyvavimas kultūros ir meno veikloje

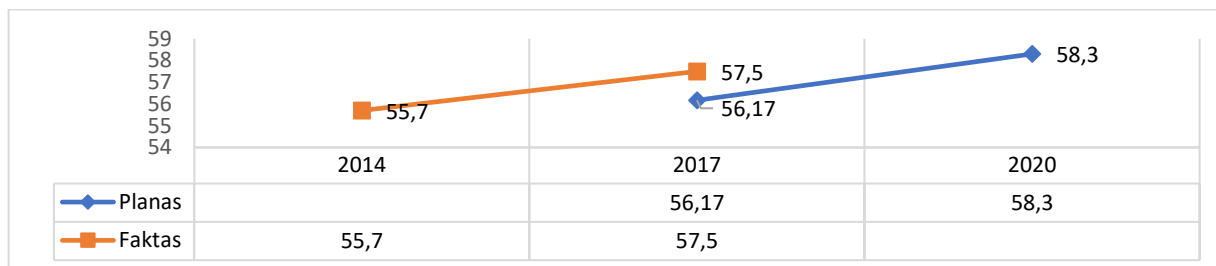
Skatinant visuomenę aktyviai dalyvauti kultūros ir meno veiklose, siekiant skirti daugiau dėmesio kūrybingos asmenybės ugdymui kultūros ir meno priemonėmis, 2019 m. toliau buvo gerinamos kultūros ir meno paslaugų įvairovei būtinos sąlygos, diegiamos sociokultūrinės naujovės, aktyviau plėtojamas bendradarbiavimas tarp sektorių, skatinama domėtis tautinių mažumų istorija. Ypač svarbus kultūros

⁴¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. spalio 23 d. nutarimas Nr. 1065.

paklausos ugdymas, visų pirma tarp vaikų ir jaunimo, siekiant dalyvavimą kultūroje paversti sąmoningu pasirinkimu.

Atsižvelgiant į 2017 m. atlikto tyrimo⁴² „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ rezultatus, kurie parodė, kad dalyvavimas ir ketinimas dalyvauti kultūrinėje meninėje veikloje šalyje auga, ypač regionuose (mažuose miesteliuose ir kaimuose), galima daryti prielaidą, kad vykdomos iniciatyvos, tokios kaip nemokamas muziejų lankymas, tolygios kultūrinės raidos modelio įgyvendinimas regionuose ar kultūros pasas, prisideda prie aktyvesnio visuomenės dalyvavimo kultūrinėje meninėje veikloje ir 2020 m. numatytas tikslas (58,3 proc.) turėtų būti pasiektas.

44 pav. Visuomenės narių, kurie linkę⁴³ dalyvauti kultūrinėje meninėje veikloje, dalis, proc.

Duomenų šaltinis – 2017 m. atliktas tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“

Numatoma, kad tokios iniciatyvos kaip kultūros pasas, nemokamas muziejų lankymas, kurios visa apimtimi pradedamos įgyvendinti nuo 2019 m., reikšmingai prisidės prie aktyvesnio visuomenės dalyvavimo kultūrinėje meninėje veikloje. To ypač tikimasi tolesnėje perspektyvoje kultūra ir menu ugdamą jaunąją kartą.

Nemokamas muziejų lankymas

2019 m. buvo toliau įgyvendinamas Nemokamo muziejų lankymo modelis. Kiekvieną paskutinį mėnesio sekmadienį visi lankytojai nacionalinių ir respublikinių muziejų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Kultūros ministerija, nuolatinėse ekspozicijose darbo valandomis galėjo lankytis nemokamai. Per 2019 m. tokių lankytojų sulaukta 415 026. Populiariausi nemokamo lankymo sekmadieniais buvo 3 muziejai: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovų rūmai, Lietuvos nacionalinis muziejus, Trakų istorijos muziejus. Muziejų atliktų lankytojų apklausų duomenimis, pagal apsilankymų muziejuose dažnumą išsiskyrė grupė žmonių, kurie muziejuose lankosi 1–3 kartus per metus, o daugiau nei pusė respondentų pažymėjo, kad juos apsilankyti muziejuose paskatino galimybė patekti nemokamai. Apklausos rezultatai taip pat parodė, kad vidutiniškai apie 60 proc. lankytojų sudarė šeimos, o apie 32 proc. muziejus aplankė su draugais. Net 95 proc. apklaustųjų liko patenkinti apsilankymu muziejuose, o 98 proc. teigė, kad ir ateityje planuoja juose lankytis.

Pažymėtina, kad galimybė nemokamai lankytis nacionalinių ir respublikinių muziejų nuolatinės ekspozicijas ypač svarbi mažas pajamas gaunantiems gyventojams, kurie dėl ribotų finansinių galimybių negali pakankamai gerai pažinti krašto istorijos, kultūros ir gamtos paveldo, ugdyti savo ir šeimos narių kultūrinių kompetencijų. Galimybė nemokamai lankytis muziejuose stiprina Lietuvos piliečių kultūrinę tapatybę, ugdo visuomenės savarankiško kultūros pažinimo ir patyrimo įpročius.

2019 m. bendru sutarimu su nacionalinių ir respublikinių muziejų vadovais priimtas sprendimas sudaryti galimybes šeimos kortelės turėtojams (gausioms ir neįgalios vaikų prižiūrinčioms šeimos, nepriklausomai nuo vaikų amžiaus) muziejų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Kultūros ministerija, nuolatinėse ekspozicijose lankytis nemokamai bet kuriuo metu. Šeimos kortelių turėtojai jau gali nemokamai lankytis Lietuvos jūrų muziejuje, Lietuvos liaudies buities muziejuje, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, Maironio lietuvių literatūros muziejuje, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje ir Valstybinio

⁴² Tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ atliekamas kas trejus metus, pirmą kartą atliktas 2014 m., pakartotinai – 2017 m., todėl 2019 m. faktinės reikšmės nenurodomos. Šiuo metu pradėtos tyrimo viešojo pirkimo procedūros ir aktualios faktinės rodiklio reikšmės paaiškės tik 2020 m. viduryje. [Tyrimo ataskaita](#).

⁴³ „Linkę“ – jau dalyvauja arba linkę dalyvauti.

Kernavės kultūrinio rezervato direkcijos muziejuje. Svarstomos ir kitų muziejų prisijungimo prie Šeimos kortelės programos galimybės.

Kultūros pasas

2019 m. toliau įgyvendintas Kultūros paso projektas, kuriuo plečiamas visuomenės narių, kurie ateityje rinksis aukštos kokybės kultūros ir meno paslaugas, ratas, taip pat stiprinamas bendruomeniškumas ir visuomenės kultūrinė tapatybė, kūrybingumas bei kritinis mąstymas.

Kultūros paso projektas pradėtas įgyvendinti 2018 m. spalį. Jo teikiamomis kultūros paslaugomis nuo 2018 m. spalio galėjo naudotis tik pradinukai, t. y. daugiau kaip 30 proc. visų mokinių. Nuo 2019 m. galimybė naudotis kultūros pasu ir taip ugdyti kultūros pažinimo įpročius suteikta visiems 1–12 klasių mokiniams – kiekvienam mokiniui skirta 15 eurų suma kultūros paslaugoms įsigyti.

2019 m. prie Kultūros paso projekto prisijungė ir bent kartą jo teikiamomis paslaugomis pasinaudojo 1 013 mokyklų (90 proc. visų Lietuvos mokyklų). 2019 m. visoje šalyje suteikta 20 780 kultūros paso paslaugų. Šiuo metu kultūros paso paslaugų rinkinį sudaro 2 053 paslaugos, o jas teikia daugiau kaip 600 paslaugų teikėjų.

Ugdymas kultūra ir menu

2019 m. įsteigta Kultūrinės edukacijos taryba, kuri savo veikla prisideda prie nuoseklios ir sistemingos kultūrinės edukacijos politikos formavimo ir įgyvendinimo užtikrinimo, svarsto ir teikia pasiūlymus dėl ugdymo kultūra ir menu priemonių įgyvendinimo. 2019 m. gruodį įteiktos dvi Kultūros edukacijos premijos, skirtos už geriausiai parengtus ir vykdytus kultūrinės edukacijos projektus, skirtus 0–13 metų vaikams ir 14–29 metų jaunimui. Taip pat inicijuotas kultūros edukacijos tyrimo atlikimas (šiuo metu rengiama tyrimo techninė specifikacija).

2019 m. Kultūros rėmimo fondo lėšomis ir toliau buvo finansuojamos kultūros edukacijos bei vaikų ir jaunimo kultūros skatinimo iniciatyvos visoje Lietuvoje – iš viso finansuotos 82 tokios iniciatyvos. Pažymėtina, kad kultūros edukacijos veiklos vykdomos įgyvendinant ir kitus Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojamus projektus. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2019 m. finansavo neformaliojo vaikų švietimo projektus, kurių konkursuose aktyviai dalyvavo ir kultūrinės edukacijos projektų rengėjai.

Jaunųjų menininkų rezidencijos

2019 m. įgyvendinant Profesionaliojo scenos meno veiklos nacionalinę programą, įgyvendintos šios jaunųjų menininkų rezidencijos:

- Lietuvos nacionalinis dramos teatras vykdė Jaunųjų kūrėjų programą – tęstinį projektą, skirtą jaunųjų kūrėjų iniciatyvoms pristatyti. Šiuo projektu buvo realizuoti trys meniniai projektai: „Orfeo. Miesto šviesos“, „Shell-ter“, „Borderline Queen. Kerštas“. Šiuos spektaklius pamatė 604 žiūrovai.

- Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras vykdė projektą „Operos ir baleto inkubatorius“. Jaunųjų kūrėjų projektai pirmą kartą buvo pristatyti šiuolaikinio meno mugėje „ArtVilnius“. Kūrybos procese dalyvavo iš viso apie 50 jaunųjų kūrėjų, o kūrybinius projektus pamatė apie 1 400 žiūrovų.

- Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras įgyvendino tarptautinį menininkų rezidencijų projektą „Išbandyk profesiją“. Projekto metu jaunieji kūrėjams buvo suteikta galimybė surengti teatralizuotą E. Balsio dainų programą „Aš – senas jūrininkas“. Rezidencijos veiklose dalyvavo 23 jaunieji menininkai iš Lietuvos ir Estijos, o jų parengtą programą pamatė 3 188 žiūrovai.

Pažymėtina, kad įgyvendinant šiuos projektus siekiama į scenos meno įstaigų kūrybinę veiklą įtraukti jaunus menininkus, taip skatinti scenos meno kūrybinių įvairovę ir bendrą gamybą. Projektai sudarė galimybes jauniejiems kūrėjams, vadovaujamiems Lietuvos ir užsienio pedagogų, tobulinti savo profesinę kvalifikaciją ir vystyti karjerą, o jų kūrybą padarė matomą viešojoje erdvėje.

Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimas

Kultūros ministro 2019 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. IV-610 patvirtintos Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijos tikslas – pristatyti visuomenei Lietuvos tautinių mažumų istoriją kaip kultūriškai, konfesiškai ir kalbiškai svarbią ir aktualią integralios, dinamiškos Lietuvos tapatybės dalį. Koncepcijoje išdėstytas nuostatas siūloma įtraukti į valstybės rengiamų kultūros, švietimo, jaunimo reikalų, ekonomikos ir inovacijų bei kitų susijusių sričių naujai rengiamus strateginius dokumentus.

Tikimasi, kad, įgyvendinant Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepciją, išaugs Lietuvos ir užsienio visuomenės domėjimasis Lietuvos tautinių mažumų istorija, kultūra, kalbomis ir tradicijomis. Taip pat bus sustiprinta Lietuvos piliečių kultūrinė tapatybė, tautinių mažumų NVO bei kultūros ir švietimo įstaigos labiau įsitrauks į visuomenės ugdymą tautinių mažumų istorijos klausimais, mažės diskriminacija ir tautinės nesantaikos kurstymas, visuomenės požiūris į tautines mažumas pasidarys palankesnis ir pozityvesnis.

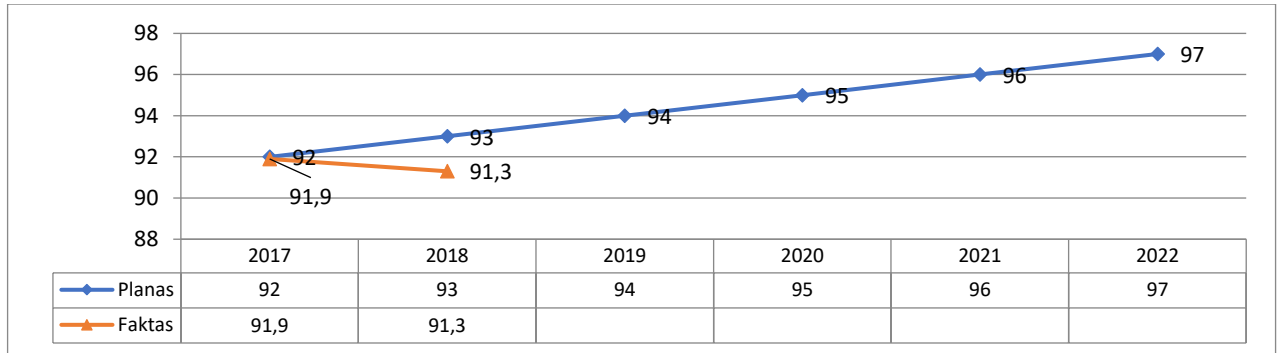
Šiuo metu baigiamas rengti Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijos įgyvendinimo veiksmų planas, numatysiantis konkrečius šią koncepciją įgyvendinančius veiksmus 2020–2022 metams, kurių tikslas – aktyvinti ir stiprinti savivaldybių ir tautinių mažumų NVO bendradarbiavimą bei iniciatyvas, pristatant tautinių mažumų istoriją, kultūrinį paveldą.

2.2 kryptis. Švietimo prieinamumo ir tarptautinio konkurencingumo didinimas

Mokymosi ankstinimas

Siekiant spręsti ikimokyklinio ugdymo prieinamumo problemą sostinės regione, 2017–2019 m. atidarytos 34 papildomos ikimokyklinio ugdymo grupės: ES fondų lėšomis Vilniuje atidarytos 24 ikimokyklinio ugdymo grupės, Šalčininkų rajone – 2. Valstybės biudžeto lėšomis Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose 2017–2019 m. atidarytos 8 ikimokyklinio ugdymo grupės. Dar 22 grupės numatoma atidaryti 2020–2021 m. Iš ES fondų lėšų šiuo metu taip pat yra vykdomi 48 regioniniai projektai, skirti vaikų darželiams modernizuoti.

45 pav. Švietimo įstaigas lankančių 4–6 metų vaikų dalis, proc.*

Duomenų šaltinis – Švietimo valdymo informacinė sistema

* 2019 m. duomenys šiuo metu yra renkami, tikslinami ir bus pateikti 2020 m. kovą–balandį.

Nuo 2018 m. atsisakyta privalomo vaiko brandumo vertinimo, pagal kurį priešmokyklinio ugdymo programą norėta pradėti vykdyti vienais metais anksčiau (t. y. ne nuo 6, o nuo 5 metų (tai ypač aktualu gimusiems pirmoje metų pusėje), o į pirmą klasę priimti ne nuo 7, o nuo 6 metų).

2016 m. rugsėjį įteisinus privalomą priešmokyklinį ugdymą, švietimo įstaigas turėtų lankyti visi 6 metų vaikai. Pastaruosius trejus metus augo 6 metų vaikų, ugdomų pagal pradinio ugdymo programą, skaičius ir procentinė dalis. 2019 m., palyginti su 2018 m., šešiamečių pradinių klasių mokinių skaičius padidėjo daugiau kaip 2 kartus – nuo 957 iki 2 219 vaikų, o jų dalis išaugo 4,8 proc. punkto⁴⁴.

Neformaliojo švietimo plėtra

2019 m. toliau buvo didinama neformaliojo vaikų švietimo įvairovė, prieinamumas ir gerinama jo kokybė. Neformaliojo vaikų švietimo galimybėmis mokykloje ar kitur besinaudojančių mokinių buvo daugiau kaip trys penktadaliai ir per metus jų padaugėjo beveik 3 proc. punktais.

Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumą gerina užtikrinamas finansavimas (skiriamos tikslinės lėšos, t. y. neformaliojo vaikų švietimo krepšelis) ir auganti kokybė. Kasmet gerėja neformaliojo vaikų švietimo

⁴⁴ Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2018 m. kovo 26 d. Seimo Švietimo ir mokslo komitetui buvo pateikusi Švietimo įstatymo keitimo projektą, susijusį su priešmokyklinio ir pradinio ugdymo ankstinimu. Kartu su Švietimo įstatymo keitimo projektu buvo pateikti galimi ugdymo ankstinimo etapai ir apskaičiuotos lėšos, reikalingos kokybiškam ankstinimo įgyvendinimui užtikrinti. Komitetas, išanalizavęs pateiktą informaciją ir įvertinęs valstybės finansines galimybes, suabejojo, ar pavyks sklandžiai įdiegti paankstinimą, ir sprendimai dėl tolesnio Švietimo įstatymo keitimo nebuvo priimti. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2019 m. parengtą pasiūlymų paketą dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo finansavimo galima rasti čia:

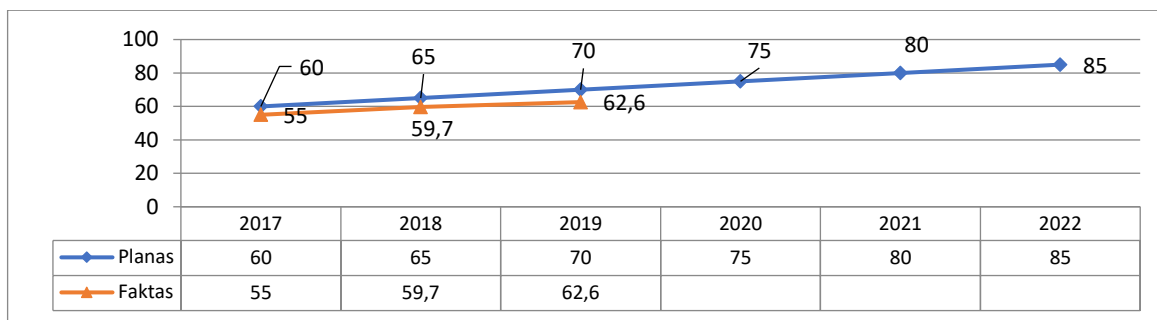
www.smm.lt/uploads/documents/Papildomas%20menui2/ES_parama/2014_2020/SI%C5%AALYM%C5%B2%20PAKETAS%20D%C4%96L%20IKIMOKYKLINIO%20IR%20PRIE%C5%A0MOKYKLINIO%20UGDYMO%20FINANSAVIMO%20MODELIO.pdf

Analizė – trumpąsį – dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo finansavimo galima rasti čia:

www.smm.lt/uploads/documents/Papildomas%20menui2/ES_parama/2014_2020/SI%C5%AALYM%C5%B2%20PAKETAS%20D%C4%96L%20IKIMOKYKLINIO%20IR%20PRIE%C5%A0MOKYKLINIO%20UGDYMO%20FINANSAVIMO%20MODELIO_%20TRUMPRA%C5%A0TIS.pdf

prieinamumas, tačiau atsiliekama nuo planuotų siekinių. Neužtikrinus stabilaus mechanizmo, kaip didinti neformaliojo vaikų švietimo finansavimą, užsibrėžti Vyriausybės programos tikslai nebus pasiekti.

46 pav. Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas, proc.

Duomenų šaltinis – Švietimo valdymo informacinė sistema

Užtikrinant neformaliojo vaikų švietimo programų plėtrą (pirmenybė teikiama STEAM krypties programoms ir tų kryptių programoms, kurių nėra savivaldybėje ar jų yra santykinai mažai) ir mažinant švietimo netolygumus regionuose, siekta teisės aktuose numatyti pirmumą gauti neformaliojo vaikų švietimo lėšas mažiau galimybių turintiems vaikams (turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ir gaunantiems socialinę paramą). Atsižvelgiant į tai, 2019 m. atnaujintas Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos aprašas⁴⁵.

Nuo 2018 m. 6 savivaldybėse pradėta išbandyti eksperimentinė neformaliojo vaikų švietimo ir jo teikėjų veiklos kokybės užtikrinimo metodika. Patobulintą eksperimentinę metodiką rekomenduota taikyti visose šalies savivaldybėse. Tikėtina, kad neformaliojo vaikų švietimo kokybės užtikrinimo metodiką taikančių savivaldybių ateityje turėtų padaugėti.

Įgyvendinant valstybinių ir nevalstybinių neformaliojo vaikų švietimo erdvių modernizavimo ES fondų lėšomis projektus, 2019–2020 m. suplanuota atnaujinti: 65 neformaliojo ugdymo įstaigas arba nevalstybines neformaliojo švietimo erdves (iš jų 29 jau atnaujintos); 36 edukacines erdves valstybinėse ir nevalstybinėse bendrojo ugdymo mokyklose.

2019 m. pasirašytos metodinių STEAM⁴⁶ atviros prieigos centrų kūrimo sutartys. Nacionaliniai STEAM centrai – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje – veiks ir kaip metodiniai, konsultaciniai centrai. Jie rengs regioniniams STEAM centrams bei mokykloms priemonių paketus, pamokų modelius, priemonių rinkinius, nuotolinių mokymų medžiagą, priims mokinius ir teiks pagalbą regioniniams STEAM atviros prieigos centrams. 2019 m. kovą pasirašytos finansavimo sutartys dėl 7 regioninių STEAM atviros prieigos centrų kūrimo. Šie centrai veiklą pradės 2021 m. pradžioje. Juose bus kuriamos standartizuotos gamtos mokslų, inžinerijos, robotikos, IT laboratorijos ir specializuotos laboratorijos. Standartizuotose laboratorijose mokiniai galės atlikti tiriamuosius darbus pagal bendrųjų programų reikalavimus ir aukštesnius savo gebėjimus, skirtingus poreikius.

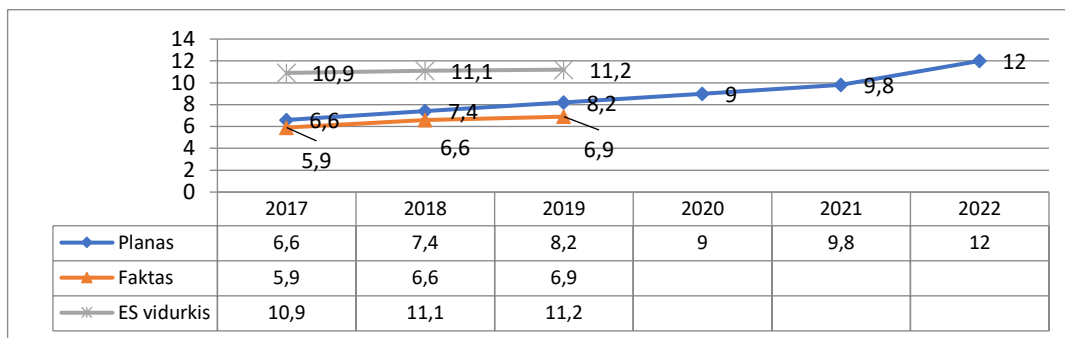
Mokymosi visą gyvenimą plėtra

Pastaraisiais 2017–2019 m. planuotos pažangos skatinant mokymąsi visą gyvenimą pasiekti nepavyko, padėtis kiek pagerėjo, tačiau nepakankamai. Palyginti su ES valstybių narių vidurkiu, padėtis beveik nekito: preliminariais naujausiais Eurostato duomenimis, 2019 m., kaip ir 2018 m., ES mokėsi vidutiniškai apie 1,6 karto daugiau 25–64 metų gyventojų nei Lietuvoje. Lėtai augantis mokymosi visą gyvenimą mastas rodo, kad gali kilti sunkumų įgyvendinti ne tik Vyriausybės programos uždavinius, bet ir Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje numatytus šio rodiklio siekinius (2017 m. – 8 proc., 2022 m. – 12 proc.).

⁴⁵ Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. lapkričio 18 d. įsakymas Nr. V-1316.

⁴⁶ STEAM yra paradinis angliškų žodžių „science“, „technologies“, „engineering“, „arts“ ir „mathematics“ trumpinys, sujungiantis keletą disciplinų: gamtos mokslus, technologijas, inžineriją, menų ir matematiką.

47 pav. 25–64 metų gyventojų, per 4 paskutines savaites dalyvavusių švietimo ir profesinio mokymo veikloje, dalis, proc.

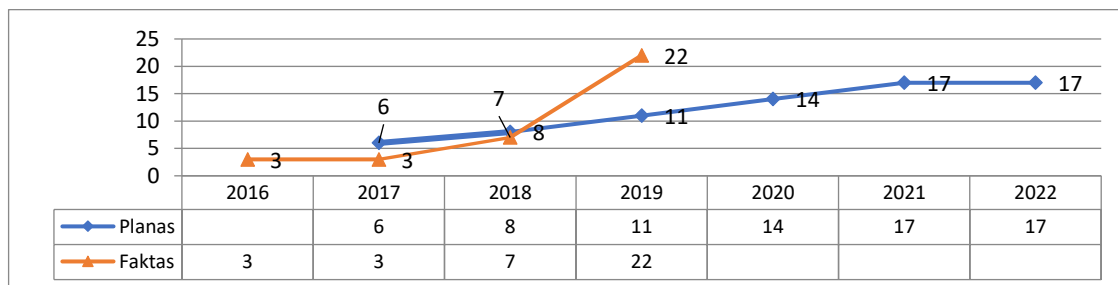
Duomenų šaltinis – Eurostatas

Siekiant sudaryti veiksmingas sąlygas ir paskatas mokytis visą gyvenimą, įgyvendinant ESF lėšomis finansuojamą projektą „Formaliojo ir neformaliojo mokymo paslaugų įvairioms besimokančiųjų grupėms teikimas“, finansuotas neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų vykdymas regionuose, asmenų, kurie atsakingi už suaugusiųjų švietimo koordinavimą savivaldos lygiu, kompetencijų stiprinimas, gerinta neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybė. 2019 m. mokymuose dalyvavo daugiau kaip 1 450 asmenų.

Bendradarbiaujant su suinteresuotomis ministerijomis (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Vidaus reikalų ministerija ir kt.), parengtas pirminis atnaujinamos suaugusiųjų švietimo sistemos modelio projektas.

Skatinant mokymąsi visą gyvenimą, siekiama, kad neformaliu būdu įgytas kompetencijas būtų galima pripažinti suteikiant profesinę kvalifikaciją. Šiuo metu kuriami įvairiais būdais įgytų kompetencijų vertinimo centrai.

48 pav. Pripažintų kvalifikacijų skaičius per metus 10 tūkst. gyventojų

Duomenų šaltinis – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

Nuo 2018 iki 2019 m. labiau nei ankstesniais metais padidėjo pripažintų kvalifikacijų rodiklio reikšmė. Pažangą paskatino patobulintas įvairiais būdais įgytų kompetencijų vertinimo ir įskaitymo kaip kvalifikacijos dalies reglamentavimas, taip pat kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemų diegimas aukštosiose mokyklose.

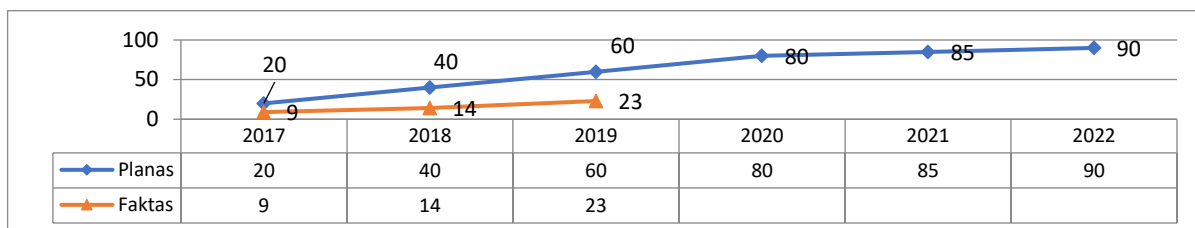
Mokyklų tinklo pertvarka ir jungtinių mokyklų tinklo plėtra

Vykdyti mokyklų tinklo optimizavimo darbai: 2019 m. mokyklų, kuriose mokosi iki 120 mokinių, palyginti su 2016–2017 m., sumažėjo beveik ketvirtadaliu. Vis dėlto šį rodiklį pagal planą įgyvendinti sunku, nes dėl bendro mokinių skaičiaus mažėjimo tokių mokyklų, kuriose mokosi mažiau nei 120 mokinių, kaimo vietovėse daugėja. 2019 m. dėl savivaldybių rinkimų laikotarpio sprendimai dėl mažų mokyklų reorganizavimo buvo atidėti. 2020 m. daugelis savivaldybių planuoja pertvarkyti mažas mokyklas.

Įgyvendinant Bendrojo ugdymo mokyklų finansinių ir žmogiškųjų išteklių optimizavimo planą, nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. pradėta įgyvendinti griežtesnė nepilnų III ir IV gimnazijų klasių (kuriose mokinių skaičius nesiekia 12) ugdymo finansavimo iš valstybės biudžeto tvarka (pakeitus Mokymo lėšų

apskaičiavimo, paskirstymo ir naudojimo tvarkos aprašą). Nepilnai IV gimnazijos klasei valstybės biudžeto lėšos ugdymui skiriamos tik tuo atveju, jeigu mokykloje nesudaromos III gimnazijos klasės.

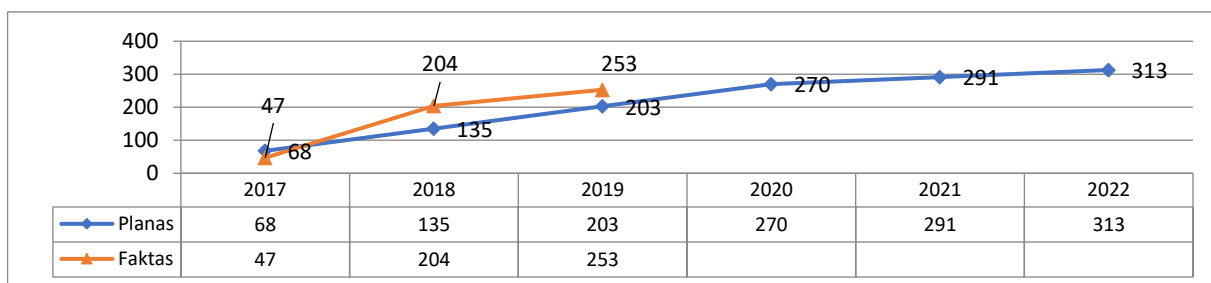
49 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų, turinčių mažiau kaip 120 mokinių, sumažėjimas (palyginti su 2016–2017 m.), proc.

Duomenų šaltinis – Švietimo valdymo informacinė sistema

Optimizuojant mokyklų tinklą, kuriamos jungtinės mokyklos. Jos aprūpinamos geltonaisiais autobusais – taip savivaldybėms padedama spręsti mokinių vežiojimo klausimus.

50 pav. Jungtinėms mokykloms nupirktų mokyklinių autobusų skaičius

Duomenų šaltinis – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

2019 m. jungtinėms mokykloms nupirkti 47 mokykliniai autobusai. Per trejus metus nupirktų autobusų skaičius (253) viršijo siekiamą rodiklio reikšmę. 2020 m. jungtinėms mokykloms planuojama nupirkti 54 autobusus.

2020 m. geltonaisiais autobusais vežiojami 1 176 mokiniai, pagerėjo jų vežiojimo sąlygos ir sumažėjo jų kelionės į mokyklą ir iš jos trukmė. Mokyklų tinklo pokyčiai savivaldybėse padėjo sumažinti jungtinių klasių skaičių ir pagerinti mokinių ugdymo sąlygas. 2019–2020 m. m., palyginti su 2018–2019 m. m., 1–4 jungtinių klasių skaičius sumažėjo 79 klasėmis, 5–8 jungtinių klasių skaičius – 56 klasėmis.

Profesinio mokymo įstaigų tinklo pertvarka

Toliau tęsiami pradėti profesinio mokymo įstaigų pertvarkymo ir modernizavimo darbai, siekiant efektyvaus šių mokymo įstaigų tinklo ir mokymo paslaugų atitikties regionų ir darbdavių poreikiams. 2019 m. reorganizuotos 5 profesinio mokymo įstaigos – prijungimo būdu ir 2 įstaigos – sujungimo būdu įkuriant naują juridinį vienetą. 2019 m. rugsėjo 1 d. iš 67 liko 61 profesinio mokymo įstaiga (2018 m. rugsėjo 1 d. buvo 70).

Vykdomos priemonės prisideda prie **2019–2020 m. ES Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano** vykdymo. Pertvarkant ir modernizuojant profesinio mokymo įstaigų tinklą, siekiama rengti specialistus, kurių reikia šalies darbo rinkai. Taip bus racionaliau naudojamos profesiniam mokymui skiriamos lėšos ir rengiami darbdavių poreikius atitinkantys darbuotojai. Siekiant užtikrinti aukštos kokybės mokymą, bus specializuotos ir panaikintos dubliuojamos programos.

Lietuvos aukštojo mokslo kokybės gerinimas

2019 m. QS pasaulio universitetų reitingo 500-uke yra Vilniaus universitetas, tačiau jis užėmė žemesnę (488) vietą nei 2018 m. (401–410). Į reitingą pateko dar trys Lietuvos universitetai: Vilniaus Gedimino technikos universitetas (581–590 vieta), Kauno technologijos universitetas (751–800) ir Vytauto Didžiojo

universitetas (801–1 000). Tokia padėtis atitinka planuotą rodiklio reikšmę 2019 m., tačiau 2020 m. siekiniui (2 universitetai QS pasaulio universitetų reitingo 500-uke) įgyvendinti reikalinga didesnė pažanga. Į QS pasaulio universitetų reitingo 500-uką galėtų pretenduoti Vilniaus Gedimino technikos universitetas, kuris tam tikrais šio reitingo rodikliais net lenkia Vilniaus universitetą. Pavyzdžiui, pagal dalykų reitingą 2019 m. Vilniaus Gedimino technikos universitetas pateko į 51–100, o Vilniaus universitetas tik į 201–250 vietų grupę.

Kol kas nepasiektas Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos siekinys, kad bent viena Lietuvos aukštoji mokykla patektų į akademinio pasaulio universitetų reitingo (ARWU) 500-uką. Vis dėlto padaryta tam tikra pažanga: Vilniaus universitetas 2019 m. pateko į ARWU 601–700 vietų grupę (2018 m. 601–700, 2017 m. 701–800).

Siekiant gerinti Lietuvos aukštojo mokslo kokybę, įgyvendinami Seimo ir Vyriausybės sprendimai dėl mokslo ir studijų institucijų optimizavimo.

2019 m. sausio 1 d. pasibaigė Lietuvos edukologijos universiteto ir Aleksandro Stulginskio universiteto reorganizavimas prijungimo prie Vytauto Didžiojo universiteto būdu. Trys universitetai oficialiai tapo konsoliduotu Vytauto Didžiojo universitetu, kuris yra plačios aprėpties ir vykdo mokslinius tyrimus bei studijas humanitarinių, socialinių, fizinių, menų, biomedicinos, technologijos ir žemės ūkio mokslų srityse. Per integraciją siekiama užtikrinti aukštą studijų ir mokslo kokybę, mažinti studijų programų dubliavimą, skatinti tarpdisciplininius tyrimus bei efektyviai naudoti mokslo ir studijų infrastruktūrą.

Užsienio lietuvių ir užsieniečių integracija į Lietuvos švietimo sistemą

2019 m. pagalbą integravimuisi į švietimo sistemą gavo 88,7 proc. asmenų, kurie sugrįžę į Lietuvą kreipėsi jos prašydami. Rodiklio reikšmė smarkiai viršijo numatytą 2019 m. ir netgi 2020 m. Vyriausybės siekį. To priežastis – 2018 m. atlikus tyrimą sukurta nauja rodiklio skaičiavimo metodika⁴⁷. Pagal šią metodiką ir 2016 m. reikšmė (74,3 proc.) yra keliskart didesnė nei Vyriausybės programos įgyvendinimo plane fiksuota padėtis 2016 m. (20 proc.; pagal tai numatyta siektina pažanga). Siekiant tolesnės pažangos numatoma tobulinti švietimo paslaugas sugrįžusiems asmenims, atsižvelgiant į 2018 m. atlikto padėties tyrimo rezultatus.

Siekiant užsienio lietuvių integracijos į Lietuvos švietimo sistemą, atlikti tyrimai: „Švietimo paslaugų sugrįžusiems asmenims poreikio savivaldybėse tyrimas“⁴⁸ ir „Išvykusių į užsienį asmenų nuotolinio mokymosi Lietuvos mokyklose ir tokio mokymo galimybių tyrimas“⁴⁹.

Atsižvelgiant į tyrimų rekomendacijas, Švietimo valdymo informacinė sistema pritaikyta sugrįžusių į Lietuvą ir išvykstančių į užsienį asmenų stebėsenai; skirta lėšų Mokinių registro pakeitimams⁵⁰, sukuriant galimybes įvertinti sugrįžusiems asmenims teikiamą pagalbą, taip pat užtikrintas 30 proc. didesnis klasės krepšelio finansavimas⁵¹.

Parengtos rekomendacijos savivaldybių administracijų švietimo padaliniais ir mokykloms dėl sugrįžtančių

⁴⁷ Metodiką kūrė PPMI Group, UAB, ir VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas.

⁴⁸ PPMI Group, UAB, ir VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Švietimo paslaugų sugrįžusiems asmenims poreikio savivaldybėse tyrimas“, galutinė tyrimo ataskaita čia: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/%C5%A0vietimo%20paslaugos%20sugr%C4%AF%C5%BEusiems_galutin%C4%97%20ataskaita_20181120.pdf.

⁴⁹ PPMI Group, UAB, „Išvykusių į užsienį asmenų nuotolinio mokymosi Lietuvos mokyklose ir tokio mokymo galimybių tyrimas“, galutinė tyrimo ataskaita, 2019 m., prieiga internete: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/griztantiems/Nuotolinio%20mokymo%20paslaugos%20u%C5%BEsienyje%20gyvenantiems_galutine%2020190710.pdf.

⁵⁰ Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. V-758 tam skirta lėšų.

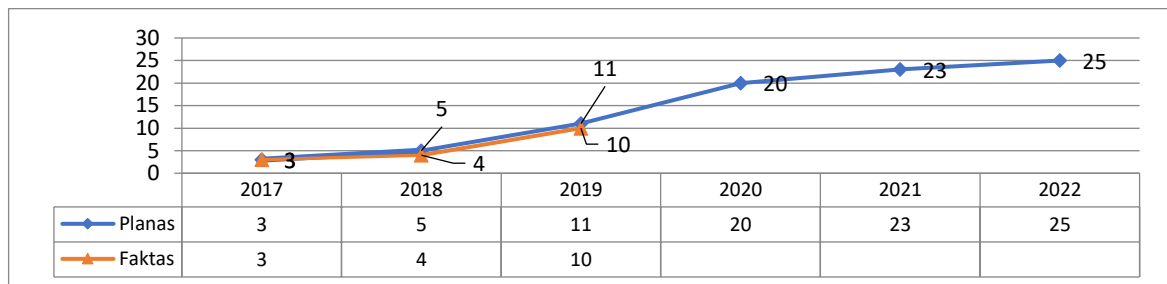
⁵¹ Nuo 2018 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus naujai mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkai, nustatyta, kad, apskaičiuojant iš savivaldybėms skiriamų mokymo lėšų finansuojamas ugdymo reikmes, užsieniečiams ir Lietuvos Respublikos piliečiams, atvykusiems ar grįžusiems iš užsienio gyventi ir dirbti Lietuvoje, kurie mokosi pagal bendrojo ugdymo programas bendrojo ugdymo klasėse, turėtų būti taikomas 2,6535 pareiginės algos bazinio dydžio ugdymo reikmių koeficientas švietimo pagalbai mokykloje teikti (t. y. 459,06 euro).

į Lietuvą asmenų švietimo ir integracijos⁵², kuriose pateikiama informacija mokykloms dėl sugrįžtančių asmenų priėmimo, poreikių nustatymo, ugdymo, vertinimo, papildomo finansavimo, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo, informavimo ir konsultavimo.

Patvirtinta Lituanistinio švietimo integruota programa⁵³, skirta pasirengti vaikų sugrįžimui į Lietuvą ir sugrįžusių vaikų mokymui tradiciniu ir nuotoliniu būdais.

Lietuvos ir užsienio lituanistinėms mokykloms išplatinta švietimo problemos analizė „Sugrįžtame į Lietuvą: mokyklos vaidmuo“⁵⁴, kurioje remiantis pirmiau minėtais tyrimais⁵⁵ paaiškinami pagrindiniai sugrįžusių į Lietuvą vaikų ir mokinių patiriami sunkumai ir su jais susiję švietimo paslaugų poreikiai, pateikiamos rekomendacijos, kaip tobulinti sugrįžtantiems į Lietuvą vaikams teikiamas švietimo paslaugas. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija nuolat teikia informaciją ir konsultacijas el. paštu ir telefonu sugrįžimo į mokyklas ir integracijos klausimais⁵⁶.

51 pav. Užsienio lietuvių, Lietuvos mokyklose besimokančių nuotoliniu būdu, skaičiaus padidėjimas, proc.

Duomenų šaltinis – Švietimo valdymo informacinė sistema

Daugėja šeimų, kurios renkasi nuotolinį mokymą. Priežastys įvairios: planuoja grįžti į Lietuvą, nori palaikyti lietuvių kalbos žinių lygį, puoselėja lietuviybę, ruošiasi studijuoti Lietuvoje ir kt. Taip pat daugėja nuotolinį mokymą teikiančių švietimo įstaigų Lietuvoje: 2019 m. plečiant nuotolinį mokymą vykdančių mokyklų tinklą, Kauno suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centrui leista organizuoti šį mokymą mokiniams, laikinai ar nuolat gyventi išvykusiems į užsienį. Siekiant nuotolinio mokymo kokybės ir prieinamumo, rengiamos mokymo priemonės, pritaikytos asmenims, kurių lietuvių kalbos mokėjimo lygiai skirtingi. Tikėtina, kad nuotolinio mokymo paklausa dar labiau didės.

Sukurti Lietuvių kalbos testavimo aprašai, kuriais šiuo metu naudojasi lituanistinės mokyklos⁵⁷. 2017 m., bendradarbiaujant su Vilniaus universitetu, parengti lietuvių kalbos mokėjimo lygio (A1–B1) testai; jie organizuoti Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) ir Europos lituanistinėse mokyklose (18 lituanistinių mokyklų 7 šalyse). 2018 m. pradėtas įgyvendinti Lietuvos ir ES lėšomis finansuojamas projektas „Įvairiais būdais įgytų kompetencijų ir kvalifikacijų vertinimo ir pripažinimo sistemos tobulinimas“, kurio viena iš veiklų – „Asmens bendrųjų gebėjimų (bendravimo lietuvių kalba) testavimo sistemos sukūrimas“. 2019 m. spalį 18 lituanistinių mokyklų dalyvavo bandomajame testavime. 2020 m. pavasarį numatomi pirmieji

⁵² Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. rugpjūčio 30 d. raštas Nr. SR-3534. Prieiga internete: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/griztantiems/rekomendacijos%20mokykloms%20del%20sugriztanciju.pdf>.

⁵³ Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. birželio 17 d. įsakymas Nr. V-715. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e527e7d0913611e98a8298567570d639?jfwid=nl6mpyyfk>.

⁵⁴ Švietimo problemos analizė „Sugrįžtame į Lietuvą: mokyklos vaidmuo“, 2019 m. Prieiga internete: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2019/10/Sugriztame_i_lietuva_mokyklos_vaidmuo.pdf.

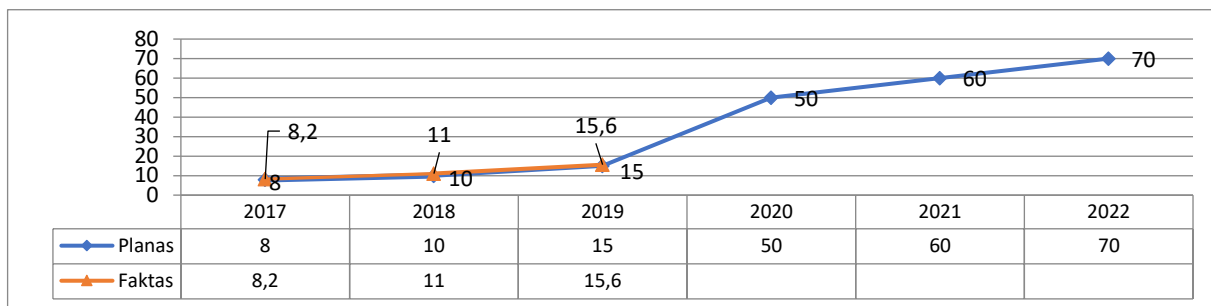
⁵⁵ „Švietimo paslaugų sugrįžusiems asmenims poreikio savivaldybėse tyrimas“ ir „Išvykusių į užsienį asmenų nuotolinio mokymosi Lietuvos mokyklose ir tokio mokymo galimybių tyrimas“.

⁵⁶ Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos interneto svetainės pagrindiniame lange sukurta nuoroda *Grįžtantiems į Lietuvą*. Čia pasirinkus atitinkamą vieną langelį *Vaikas lankys darželį / Vaikas lankys mokyklą / Noriu įgyti specialybę / Noriu studijuoti / Noriu tęsti mokslinę veiklą* galima sužinoti apie to lygmens švietimo sistemą ir (ar) kur kreiptis norint mokytis. Yra galimybė užduoti klausimą (paklausėjas turi nurodyti el. pašta, ir juo gaus atsakymą į rūpimą klausimą).

⁵⁷ Prieiga Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos interneto svetainėje: <https://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/informacija-atvykstantiems-is-usienio-isvykstantiems-i-uzsieni/lietuviu-kalbos-testai>.

sertifikuoti testai.

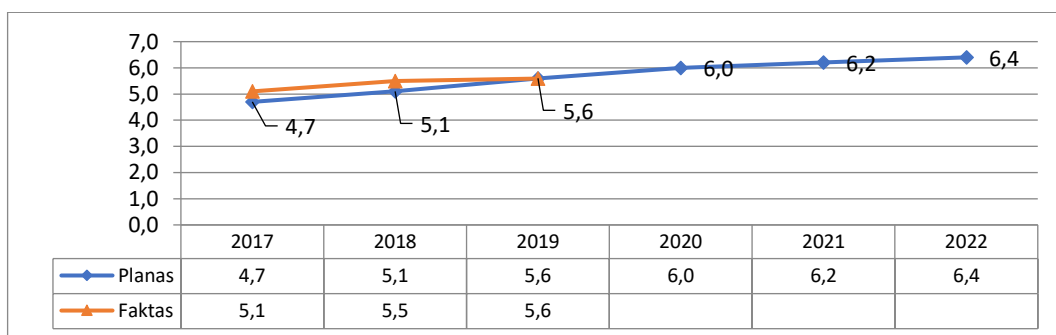
52 pav. *Lituanistinių mokyklų, naudojančių lietuvių kalbos testavimo sistemą, dalis, proc.*

Duomenų šaltinis – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

Siekiant pritraukti užsienio studentus, veikia interneto tinklalapis, kuriame vienoje vietoje pateikiama visa užsienio studentui aktuali informacija (<http://studyin.lt/>). Užsieniečiai Lietuvoje gali pretenduoti į valstybės finansuojamas trečiosios pakopos studijas. 2019 m. įsigaliojo Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimai dėl užsieniečių teisės dirbti studijų metu: užsienietis studijų ar mokymosi laikotarpiu turi teisę dirbti ne daugiau kaip 20 valandų per savaitę, išskyrus švietimo įstaigos ar mokslo ir studijų institucijos nustatytą vasaros atostogų, studijų arba mokymosi laikotarpiu numatytos praktikos laikotarpį. Šiame įstatyme nustatytas darbo laiko apribojimas netaikomas užsieniečiams, studijuojantiems doktorantūroje (46 straipsnio 4 dalis). Švietimo mainų paramos fondas įgyvendinant ESF projektą dalyvauja tarptautinėse studijų mugėse (pirmenybinės šalys: Kinija, Kazachstanas, Turkija, Ukraina, Baltarusija).

53 pav. *Kolegijose ir universitetuose visą studijų programą studijuojančių užsienio piliečių dalis, proc.*

Duomenų šaltinis – Švietimo valdymo informacinė sistema

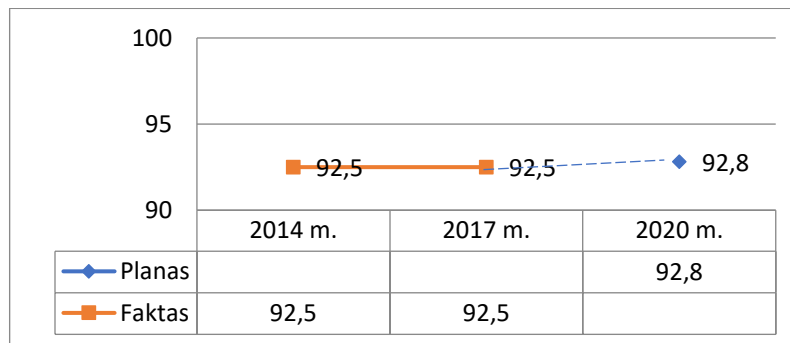
2.3 kryptis. Kultūros, švietimo ir mokslo institucijų tinklo, valdymo, karjeros ir finansavimo sistemų pertvarka

Kultūros institucijų valdymo, karjeros ir finansavimo sistemos pertvarka

Siekiant gerinti kultūros paslaugų kokybę, prieinamumą ir dalyvavimo kultūroje sąlygas, svarbu įtvirtinti strateginį kultūros vaidmenį valstybės politikoje, tobulinti Lietuvos kultūros politikos įgyvendinimą ir administravimą, įrodymais grįstą valdymą kultūros srityje bei užtikrinti tvarias finansavimo sąlygas.

2017 m. atlikto tyrimo⁵⁸ „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ duomenimis, itin pagerėjus kultūros paslaugų kokybei 2014 m. situacija stabilizavosi, t. y. didžioji dalis gyventojų kultūros paslaugų kokybę vertina kaip nepakitusią; kultūros paslaugų kokybės pagerėjimą ar pablogėjimą nurodo gerokai mažesnės gyventojų grupės. Kryptingai skatinama kokybiškų kultūros paslaugų plėtra, taip pat kultūros paslaugų kokybės atotrūkio tarp centro ir periferijos visoje Lietuvos teritorijoje mažinimas bei Lietuvos kultūros įstaigų tinklo infrastruktūros nuoseklus modernizavimas prisidės išlaikant itin aukštą gyventojų pasitenkinimo kultūros paslaugomis kokybės vertinimą ir 2020 m. numatytas tikslas (92,8 proc.) turėtų būti pasiektas.

54 pav. Gyventojų pasitenkinimas kultūros paslaugų kokybe, proc.

Duomenų šaltinis – 2017 m. atliktas tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“

Strateginio kultūros vaidmens valstybės politikoje stiprinimas

2019 m. parengtas ir Seimui pateiktas **Kultūros politikos pagrindų įstatymo projektas**, jo svarstymas numatytas 2020 m. Seimo pavasario sesijoje. Įstatymo projektu siekiama sukurti horizontalų kultūros srities teisinio reguliavimo mechanizmą, nustatant tarptautinio bendradarbiavimo kultūros srityje tikslus ir bendradarbiavimą vykdančius subjektus, apibrėžiant NVO kultūros politikoje. Įstatymas turėtų užtikrinti valstybės, regioninės ir savivaldybių bendros kultūros politikos formavimą bei įgyvendinimą.

2019 m. birželį Vyriausybės patvirtintos **Lietuvos kultūros politikos strategijos** esminis siekis – užtikrinti reikšmingą kultūros indėlį kuriant darnią Lietuvos visuomenę, orų nacionalinį ir europietiškojį tapatumą, socialinę ir ekonominę gyventojų gerovę, tarptautinį valstybės prestižą ir konkurencingumą. Remiantis šios strategijos nuostatomis, kultūros politikos prioritetai įtraukiami į rengiamus valstybės strateginio planavimo dokumentus (Nacionalinį pažangos planą, Lietuvos teritorijos bendrąjį planą, 2021–2027 m. ES finansinio laikotarpio planavimo dokumentus).

2018 m. priimtas **Mecenavimo įstatymas** sudaro prielaidas formuoti mecenavimo kultūrą, skatinti privačias kultūros ir meno plėtros iniciatyvas, sudaryti palankias sąlygas remti visuomenei svarbius kultūros, meno, kitų sričių projektus.

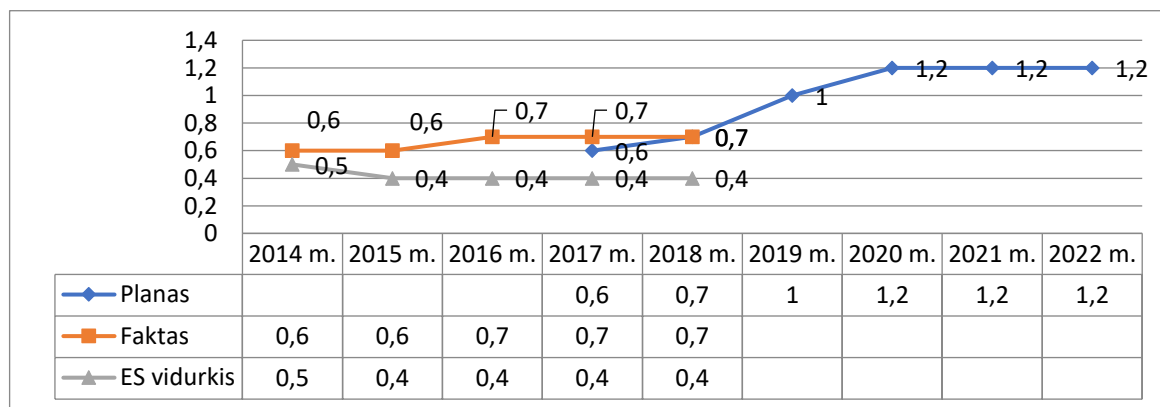
⁵⁸ Tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ atliekamas kas trejus metus, pirmą kartą atliktas 2014 m., pakartotinai – 2017 m., todėl 2019 m. faktinės reikšmės nenurodomos. Šiuo metu pradėtos tyrimo viešojo pirkimo procedūros ir aktualios faktinės rodiklio reikšmės paaiškės tik 2020 m. viduryje.

Įvertinusios Mecenavimo tarybos rekomendacijas, Vilniaus miesto ir Trakų rajono savivaldybių tarybos 2020 m. pradžioje suteikė savivaldybių mecenatų statusus 6 fiziniams ir juridiniams asmenims (2018 m. buvo vienas kultūros projektų mecenatas). Visi mecenuojamieji projektai yra švietimo srities – apimantys infrastruktūros objektų sukūrimą, jų atnaujinimą (modernizavimą), vietos bendruomenių stiprinimą, socialinės atskirties mažinimą.

Tvarių finansavimo sąlygų užtikrinimas

Valstybės biudžeto asignavimai, skiriami Kultūros ministerijai, **2020 m. padidėjo** 86 mln. eurų (67 proc.) palyginti su 2016 m. (2016 m. – 128 mln. eurų, 2017 m. – 140 mln. eurų, 2018 m. – 168 mln. eurų, 2019 m. – 208 mln. eurų, 2020 m. – 214 mln. eurų). Tačiau verta pažymėta, kad finansavimas didėjo daugiausia dėl pastaraisiais metais skirtų didesnių ES lėšų, kurias numatoma panaudoti išibėgėjant kultūros infrastruktūros projektų aktualizavimui ir modernizavimui. Finansavimas didėjo ir dėl naujų iniciatyvų, skatinančių kultūros prieinamumą ir plėtrą (nemokamas muziejų lankymas, didesnis finansavimas knygoms įsigyti bibliotekose, iniciatyvos „Tautiška giesmė“ aplink pasaulį“ tęstinumui užtikrinti, kultūros ir meno specialistų, pagal sutartis teikiančių paslaugas užsienio lietuvių organizacijose ir kultūros įstaigose, darbo organizavimo funkcijai perimti ir kt.), grąžinant 2019 m. sumažintą Kultūros ministerijai pavaldžių įstaigų bazinį finansavimą ir nuosekliai siekiant didinti kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokestį – šiems tikslams įgyvendinti Vyriausybė tikslingai skyrė papildomų lėšų.

55 pav. BVP lėšos, skiriamos kultūrai, proc.

Duomenų šaltinis – oficialūs Eurostato duomenys

2018 m. Lietuvoje kultūrai buvo skiriama 0,7 proc. BVP lėšų nuo visų valdžios išlaidų, o Latvijoje – 1,1 proc., Estijoje – 0,9 proc. ES valstybių narių valdžios išlaidų kultūros paslaugoms vidurkis (BVP dalis) – 0,4 proc.⁵⁹

Kultūros funkcijoms įgyvendinti 2018 m. centrinė valdžia Lietuvoje skyrė daugiau nei savivalda (atitinkamai 0,4 proc. ir 0,3 proc. BVP). Pagal tai Lietuva reikšmingai atsilieka nuo Latvijos (0,4 proc. ir 0,7 proc., iš viso 1,1 proc. BVP).

Dar nėra oficialių duomenų apie BVP lėšų, skiriamų kultūrai Lietuvoje, dalį 2019 m. (oficialūs 2019 m. statistikos duomenys turėtų būti paskelbti 2020 m. pabaigoje – 2021 m. pradžioje).

Atsižvelgiant į didėjančią finansinių intervencijų poreikį, numatomą ES lėšų investavimą kultūros sektoriuje ir šalies ekonomines tendencijas, prognozuojama, kad kultūrai skiriama BVP lėšų dalis augs, tačiau abejotina, ar bus pasiektas numatytas 1,2 proc. BVP 2020 m. Tam reikalingas ir didesnis savivaldos dėmesys kultūros paslaugų finansavimui – kultūra yra savarankiška savivaldos funkcija.

Nors kultūrai skirti valstybės biudžeto asignavimai didėja, tačiau **nepakankamas kultūros darbuotojų darbo užmokestis tebėra vienas didžiausių iššūkių.**

Lietuvoje kultūros sektoriuje dirba apie 23 tūkst. darbuotojų, iš jų apie 14,1 tūkst. – viešajame sektoriuje. 2019 m. IV ketv. duomenimis, viešojo sektoriaus kultūros darbuotojų VDU sudarė tik 76 proc. šalies

⁵⁹ Oficialūs Eurostato duomenys.

viešojo sektoriaus VDU⁶⁰. 2019 m. valstybė ir savivaldybės, įgyvendindamos 2018 m. spalio 4 d. Memorandumą dėl bendradarbiavimo siekiant didinti savivaldybių kultūros įstaigų kultūros ir meno darbuotojų darbo apmokėjimą, tikslingai skyrė 8,6 mln. eurų kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokesčiui didinti (iš jų savivaldos indėlis – 2,9 mln. eurų).

2020 m. valstybės biudžete tikslingai numatyta 14 mln. eurų, siekiant kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokestį vidutiniškai padidinti 10 proc. Dar kiek daugiau nei 2 mln. eurų tikimasi pritraukti iš savivaldybių, šioms prisidedant prie savivaldybių kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokesčio didinimo. Tačiau **kultūros ir meno darbuotojų VDU atotrūkis nuo šalies VDU tebėra didelis**, todėl ir toliau bus nuosekliai siekiama sparčiau didinti kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokestį.

Kultūros ministerijai pavaldžios ir nacionalinės kultūros įstaigos susiduria su dideliu kvalifikuotų darbuotojų trūkumu dėl pralaimimos konkurencijos su privačiu sektoriumi bei kitų ES valstybių narių kultūros sektoriaus siūlomu 5–6 kartus didesniu darbo užmokesčiu⁶¹. Veikiant globalioje rinkoje, būtina išlaikyti konkurencingus atlyginimus kaimyninių ir kitų ES valstybių narių atžvilgiu.

Kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas

2019 m. Kultūros rėmimo fondo lėšomis buvo finansuojama programa „Kvalifikacijos kėlimas“, kurios tikslas – užtikrinti kultūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimą, siekiant gerinti kultūros paslaugų ir produktų kokybę bei didinti kultūros prieinamumą visuomenei. Pagal programą 2019 m. finansuota 14 kultūros ir meno projektų, o juos įgyvendinant kvalifikaciją patobulino 1 205 bibliotekų, muziejų ir archyvų darbuotojai bei jaunieji menininkai.

Kultūros darbuotojų bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų (gebėjimų) tobulinimo principai numatyti Lietuvos kultūros politikos strategijoje. 2019 m. parengtas Kultūros darbuotojų bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų (gebėjimų) tobulinimo programos projektas, numatyta 2020 m. pradžioje jį patvirtinti ir pradėti įgyvendinti. Įgyvendinant programą bus pagerinta kultūros sektoriaus darbo vietų kokybė, patrauklumas, nuosekliai tobulinamos visų sektoriaus specialistų kompetencijos, o kartu – kuriamos kokybiškesnės, labiau į visuomenės poreikius orientuotos kultūros paslaugos.

Kultūros įstaigų valdymo tobulinimas

Kultūros ministro valdymo sritims priskirtos įstaigos toliau dalyvauja viešojo sektoriaus įstaigų buhalterinės apskaitos ir personalo administravimo funkcijų konsolidavimo procese. Nuo 2018 m. liepos šios funkcijos buvo konsoliduotos Kultūros ministerijoje ir dar 15 kultūros ministro valdymo srityje esančių įstaigų. Nuo 2020 m.⁶² gegužės rengiamasi konsoliduoti dar 29 kultūros ministro valdymo srities įstaigų personalo administravimo, o nuo 2021 m. – 43 kultūros ministro valdymo srities įstaigų buhalterinės apskaitos tvarkymo funkcijas.

Remiantis 2019 m.⁶³ patvirtintu Vieningu kultūros ministro valdymo sričių biudžetinių įstaigų veiklos vertinimo kriterijų rinkiniu, atnaujintos kultūros ministro valdymo srities biudžetinių įstaigų veiklos plano ir ataskaitų formos. 2020 m. numatoma pradėti vertinti įstaigų veiklą ir jos efektyvumą remiantis patvirtintu bendrojo veiklos vertinimo kriterijų rinkiniu – vienodais bendrųjų funkcijų ir atskiroms sritims pritaikytais specialiųjų funkcijų vertinimo kriterijais. Vertinimus numatoma atlikti kasmet, o remiantis jų išvadomis – teikti pasiūlymus ir rekomendacijas dėl įstaigų veiklos prioritetinių veiklų nustatymo, efektyvumo didinimo bei biudžeto formavimo.

Programinio-konkursinio finansavimo modelio atnaujinimas Lietuvos kultūros taryboje

Siekiant užtikrinti tolygią kultūros ir meno raidą Lietuvoje, 2018 m. įsteigta 10 regioninių kultūros tarybų, kurios veikia teritoriniu apskričių principu, kaip kultūros ekspertai konkrečioje apskrityje, taip pat turi galimybę siūlyti sprendimus dėl konkrečioms apskritims skiriamų Kultūros rėmimo fondo lėšų. Šių tarybų

⁶⁰ Oficialūs Lietuvos statistikos duomenys.

⁶¹ Oficialūs Eurostato duomenys.

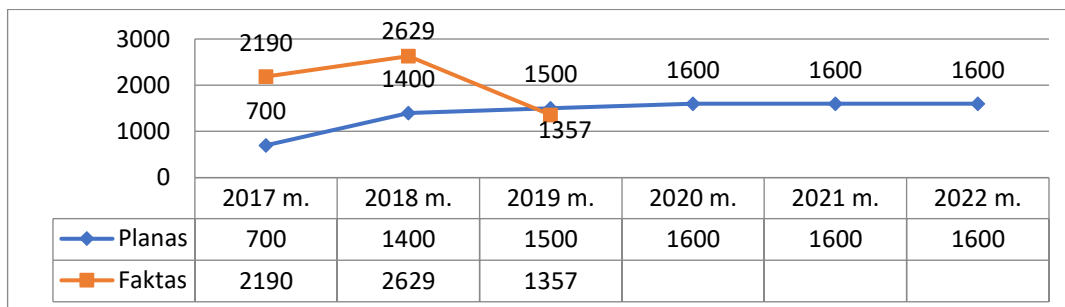
⁶² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. liepos 17 d. nutarimas Nr. 756.

⁶³ Kultūros ministro 2019 m. lapkričio 14 d. įsakymas Nr. IV-748.

siūlymu 2019 m. nustatyti regionų raidos prioritetai kiekvienoje Lietuvos apskrityje. Tikimasi, kad jie padės regioninėms kultūros taryboms dar aktyviau dalyvauti formuojant regionų kultūros politiką.

2019 m. Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuoti 485 projektai pritraukė per 1,35 mln. profesionaliojo meno renginių lankytojų regionuose, t. y. kitose negu Vilnius, Kaunas ir Klaipėda Lietuvos vietovėse. 2019 m. fiksuotas lankytojų skaičius yra mažesnis nei 2018 m., nes pasikeitė duomenų rinkimo metodologija: nuo 2019 m. regiono sąvoka apibrėžiama kaip vietovė Lietuvoje, neįtraukiant Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų (iki tol buvo neįtraukiamas tik Vilniaus miestas). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog daromi kultūros politikos pokyčiai regionuose duoda laukiamus rezultatus.

56 pav. Gyventojų, apsilankiusių profesionaliojo meno renginiuose regionuose, skaičius, tūkst. žmonių

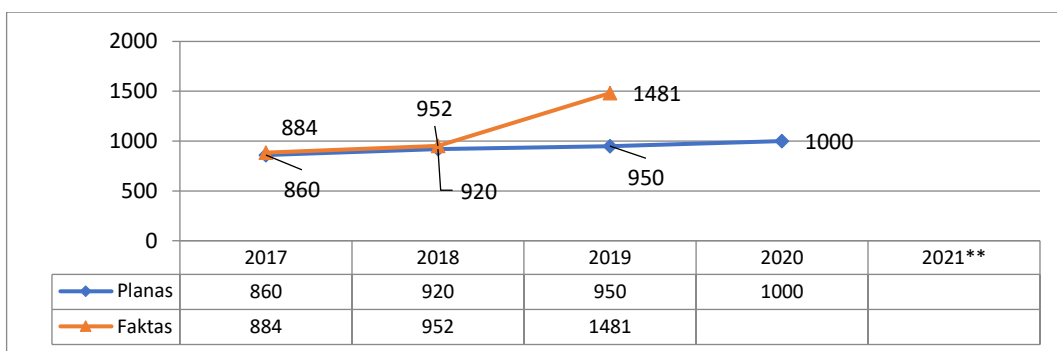
Duomenų šaltinis – Lietuvos kultūros tarybos administraciniai duomenys

Švietimo ir mokslo valdymo, karjeros ir finansavimo sistemų pertvarka

Mokytojų ir dėstytojų darbo apmokėjimo ir rengimo sistemos pertvarka

2020 m. baigta mokytojų darbo apmokėjimo pertvarka. Etatinis mokytojų darbo apmokėjimas buvo diegiamas dviem etapais: nuo 2018 m. rugsėjo 1 d. ir nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. pridėdant po 3 papildomai apmokamas nekontaktines valandas (iš viso 6 valandas) ir taip formuojant mokytojo etatą, kurį sudaro 36 valandų darbo krūvio norma per savaitę. Siekiant geriau patenkinti švietimo bendruomenės poreikius, atitinkamai pakeisti (patobulinti) mokytojų darbo apmokėjimą reglamentuojantys teisės aktai. Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. etatinis mokytojų darbo apmokėjimas įgyvendinamas visa apimtimi. 2020 m. valstybės biudžete šiam tikslui numatyta iš viso 95 mln. eurų. Planuota, kad mokytojų, iki reformos dirbusių 30 pedagoginio darbo valandų per savaitę, darbo užmokestis, suformavus etatą, padidės 20 proc., o vidutinis mokytojo atlyginimas pakils iki 1 000 eurų.

57 pav. Vidutinis mokytojų darbo užmokestis*, bruto, eurai

Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas

* Faktų reikšmė – kiekvienų metų III ketvirčio duomenys.

** Tolesnis mokytojų atlyginimų augimas priklausys nuo šalies finansinių galimybių ir Vyriausybės sprendimų.

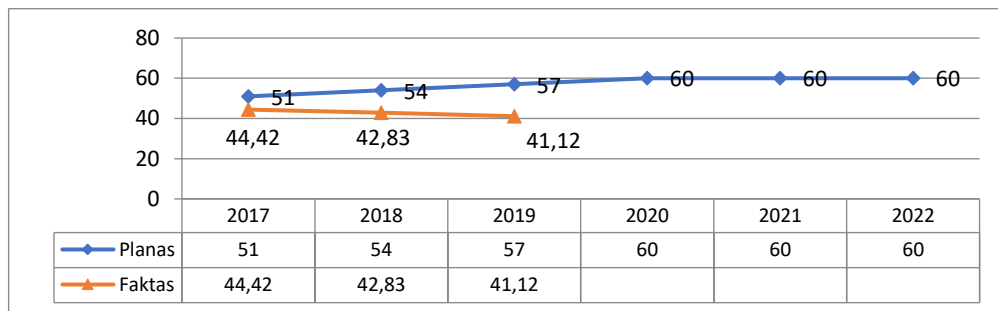
Mokytojų darbo užmokesčio augimas viršijo planuotą: Lietuvos statistikos departamento duomenimis, mokytojų neto VDU 2019 m. III ketv. buvo 928 eurai; 2018 m. III ketv. – 739,1 euro; padidėjimas neto VDU – 188,9 euro, arba 25,6 proc. (bruto VDU – 528,7 euro, arba 55,5 proc., tačiau bruto VDU didėjo dėl

mokesčių reformos, todėl geriau padėtį atspindi neto VDU). Mokytojų užmokestis viršija VDU šalyje ir didėja sparčiau. 2018 m. mokytojų darbo užmokestis (bruto) buvo 2 proc. didesnis už VDU šalyje (neskaičiuojant individualiųjų įmonių), o 2019 m. – 12 proc.

Nepaisant to, 30–49 metų mokytojų dalis šalyje mažėja, todėl tolstama tiek nuo Vyriausybės išsikeltų, tiek Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos siekinių. Stojančiųjų į pedagogines studijas taip pat mažėja: 2019 m. sumažėjo net 34 proc., palyginti su 2018 m. LAMA BPO⁶⁴ duomenimis, pedagogo kvalifikaciją teikiančiose studijų programose 2019 m. pasirašytos 429 studijų sutartys (2018 m. – 651), iš jų 249 – sutartys dėl studijų valstybės finansuojamose vietose (2018 m. – 236).

Sprendžiant pedagogų trūkumo ir nepakankamo suaugusiųjų švietimo programose dalyvaujančių asmenų skaičiaus problemą, vykdomos ESF projektinės priemonės, kurių tikslas – sudaryti sąlygas dirbantiems mokytojams įgyti papildomos dalyko ar ugdymo srities kompetencijas, o asmenims iš kitų sektorių, turintiems aukštąjį išsilavinimą ir pageidaujantiems dirbti švietimo įstaigose, – įgyti pedagogo kvalifikaciją. Priemonės įgyvendina projekto partnerės (aukštosios mokyklos) kartu su pareiškėja (Nacionaline švietimo agentūra). Numatomas sprendžiamos problemos rezultatas yra investicinis – padaugės mokytojų, gebančių prisitaikyti prie besikeičiančio ugdymo turinio, ir bus sudarytos prielaidos padidinti pedagogų darbo krūvį kai kuriose savivaldybėse ir (ar) mokyklose. Numatyta, kad per 2018–2021 m. dalyko, ugdymo sričių kompetencijas ar pedagogo kvalifikaciją įgis 821 asmuo.

58 pav. 30–49 metų mokytojų ir dėstytojų dalis, proc.

2019–2020 m. m. duomenys preliminarūs. Duomenų šaltinis – Švietimo valdymo informacinė sistema

Siekiant gerinti mokytojų darbo sąlygas, numatoma 2020 m. mokytojų darbo užmokestį didinti. Planuojama, kad nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. mokytojų (bendrojo ugdymo, neformaliojo švietimo ir profesinio mokymo) pareiginė alga bus vidutiniškai 10 proc. didesnė nei 2019 m., o ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojų pareiginė alga susilygins su bendrojo ugdymo mokytojų alga ir bus daugiau kaip 30 proc. didesnė nei 2019 m. Be to, nuo 2020 m. sausio 1 d. panaikinti mokytojų pareiginės algos koeficientų intervalai, o didžiausias koeficientas nuo mažiausio skiriasi 40,5 proc. (mokytojo eksperto, turinčio daugiau kaip 25 metų pedagoginio darbo stažą, koeficientas (baziniais dydžiais) yra 9,02, o mokytojo, kuriam nesuteikta kvalifikacinė kategorija ir kurio darbo stažas yra iki 2 metų, koeficientas – 6,42).

Nuo 2018 m. vykdant švietimo ir mokslo sistemos struktūrinę reformą, siekiama dėstytojams ir mokslininkams sudaryti palankias darbo sąlygas, užtikrinti stabilų jų darbo užmokesčio augimą. Tai vykdoma palaipsniui, atlyginimus didinant etapais: 2018 m. dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo užmokestis padidintas vidutiniškai 20 proc. (skirta 23 mln. eurų), 2019 m. – dar 16 proc. (papildomai skirta dar 23,1 mln. eurų). Dėstytojų darbo užmokestis bus toliau didinamas ir 2020 m. Planuojama, kad nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo užmokestis bus vidutiniškai 10 proc. didesnis, palyginti su nustatytu 2019 m. (papildomai skirta 4,6 mln. eurų). Bendras vidutinis dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo užmokesčio padidėjimas per trejus metus (palyginti su 2017 m.) sudarys apie 50 proc.

Kad mokslininko karjera būtų patrauklesnė, nuo 2019 m. sausio 1 d. 83 proc. padidinta doktorantams teikiama parama. Taip pat tęsiama programa „Kitas 100“, skirta gabiausių jaunuolių studijoms geriausiuose

⁶⁴ Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendram priėmimui organizuoti.

užsienio universitetuose apmokėti. 2018 m. pagal šią programą finansavimą studijoms gavo 15, 2019 m. – dar 19 jaunuolių.

Stebėsenos ir veiklos vertinimo sistemos kūrimas

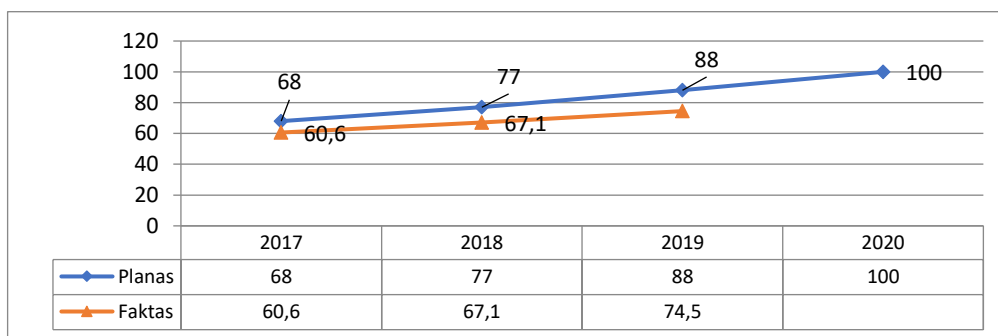
Tobulinant visos švietimo sistemos stebėsenos ir veiklos vertinimo sistemą, pradėta kurti profesinio mokymo įstaigų ir kitų profesinio mokymo teikėjų, įgyvendinančių formalias profesinio mokymo programas, išorinio vertinimo sistema. Planinis išorinis visų profesinio mokymo įstaigų vertinimas numatytas 2020 m. II ketv. Taip pat kuriama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybės vertinimo (išorės ir vidaus) sistema įgyvendinant ES SF projektą „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė“. Planuojama projekto įgyvendinimo laikotarpiu parengti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo metodikas. Galutinį išbandytų metodikų variantą planuojama pateikti 2021 m.

Kuriama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybės vertinimo (išorės ir vidaus) sistema sudarys efektyvias sąlygas tobulinti mokyklų veiklą (taikydama konkrečius rodiklius, mokykla galės įvertinti įvairių veiklos sričių kokybę), skatins siekti kokybiškesnio ugdymo ir geresnių mokinių pasiekimų.

2019 m. patvirtintas Aukštųjų mokyklų ir užsienio valstybių aukštųjų mokyklų filialų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašas, vertinamosios sritys ir rodikliai⁶⁵.

2019 m. 10-yje bendrojo ugdymo mokyklų atliktas išorinis visuminis vertinimas ir 53 mokyklose – rizikos vertinimas.

59 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose atliktas išorinis vertinimas, dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Nacionalinė švietimo agentūra

Iš 2019 m. veikiančių bendrojo ugdymo mokyklų visuminiu vertinimu nė karto nebuvo vertintos 322 mokyklos. Savivaldybės buvo pateikusios prašymus 2019 m. visuminį vertinimą atlikti 91 mokykloje, 2020 m. prašoma įvertinti 67 mokyklas. Planuotos pažangos ir savivaldybių poreikio neatitinkančio išorinio vertinimo masto priežastis – nepakankamas finansavimas.

Stebėsenos ir veiklos vertinimo sistemos kūrimas prisideda prie **2019–2020 m. ES Tarybos rekomendacijos Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano** vykdymo.

Studijų finansavimo pertvarka

Siekiant pertvarkyti studijų bazinį finansavimą (skiriamą studijų kainai padengti), Seimui pateiktas Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas. Numatyta: įtvirtinti nemokamas bakalauro studijas; įvesti valstybinių aukštųjų mokyklų finansavimą, skirtą veiklos pažangai skatinti, kuris būtų skiriamas pagal sutarčių su valstybinėmis aukštosiomis mokyklomis vykdymo rezultatus; pertvarkyti lėšų skyrimą studijoms finansuoti ir numatyti leistiną studentų „nubyrėjimo“ ribą, kada finansavimas nebūtų mažinamas. Šiuo metu yra priimtas sprendimas nemokamą aukštąjį mokslą bakalauro studijose įgyvendinti nuo 2020 m. priimamiems studentams. Iš 2020 m. valstybės biudžeto tam skiriama 4 mln. eurų. Planuojama, kad priimtųjų į valstybės finansuojamas vietas skaičius 2020 m. padidės 20 proc.

⁶⁵ Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. V-1529.

Studijų bazinio finansavimo (skiriamo studijų kainai padengti) pertvarkymas leis studijų laikotarpiu pastangas sutelkti ne studentų skaičiui išsaugoti, bet studijų kokybei gerinti. Neliks paskatų iškreipti aukštųjų mokyklų studijų kokybės užtikrinimo vidinių sistemų. Valstybinių aukštųjų mokyklų veiklos pažangos finansavimas papildomai motyvuos gerinti studijų kokybę ir stiprinti mokslinę kompetenciją, leis derinti aukštųjų mokyklų veiklą su nacionaliniais aukštojo mokslo plėtros tikslais.

2.4 kryptis. Kultūros paslaugų prieinamumo didinimas visoje Lietuvoje

Siekiant gerinti kultūros paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą regionuose bei socialiai pažeidžiamoms grupėms, daug dėmesio skiriama kultūros paslaugų mobilumui, naujų kultūrinės veiklos iniciatyvų, įtraukiančių vietos bendruomenes ir atitinkančių vietinių gyventojų poreikius, kūrimui, kultūros infrastruktūros modernizavimui. Svarbu, kad infrastruktūros gerinimas būtų grindžiamas kultūros paslaugų kokybės ir patrauklumo didinimu, investuojama ten, kur sukurama maksimali nauda visuomenei, atitinkanti tikslinių grupių lūkesčius ir poreikius.

2017 m. atlikto tyrimo⁶⁶ „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ duomenimis, nors vieną kultūros produktą vartoja visi Lietuvos gyventojai (99,8 proc.). Pastebimas kultūros vartojimo persikėlimas į virtualią erdvę, išaugęs scenos meno paslaugų (3,9 proc.) ir filmų produkcijos (5,7 proc.) vartojimas, lyginant 2017 m. atlikto tyrimo duomenis su 2014 m., iš esmės nepakito viešųjų bibliotekų ir nereikšmingai sumažėjo vaizduojamųjų menų paslaugų vartojimas. Nors, gyventojų vertinimu, scenos meno paslaugos sunkiau prieinamos, tačiau jų vartojimas yra santykinai aukštas. Kitokia tendencija pastebima dėl kino filmų – jų tiek prieinamumas, tiek vartojimas reikšmingai auga. Įvertinus pradėtas taikyti ir numatomas taikyti intervencijas (kultūros paslaugų mobilumas, paslaugų tolygumo ir kokybės užtikrinimas, ypač savivaldybėse, paslaugų bei infrastruktūros modernizavimas ir aktualizavimas bei kt.), tikimasi, kad kultūros paslaugų prieinamumas didės ir atitinkamai kultūros paslaugų vartojimo numatyti tikslai 2020 m. turėtų būti pasiekti.

Lietuvos kultūros infrastruktūros modernizavimas

Modernizuojant Lietuvos kultūros paslaugų infrastruktūrą (renovuojant ir aktualizuojant kultūros įstaigas), siekiama gerinti kultūros paslaugų kokybę, prieinamumą ir dalyvavimo kultūroje sąlygas.

Nuo 2017 m. iš viso valstybės biudžeto lėšomis įgyvendinti / užbaigti 62 investicijų projektai, į juos investuota 214,2 mln. eurų (nuo įgyvendinimo pradžios). Atkreiptinas dėmesys, kad pusė nurodytų lėšų buvo skirta Valdovų rūmams atstatyti (107 mln. eurų).

Nuo 2017 m. iš viso 2014–2020 m. laikotarpio ES lėšomis įgyvendinti 23 projektai, į juos investuota 5,9 mln. ES lėšų (be valstybės ir savivaldybių biudžetų dedamosios).

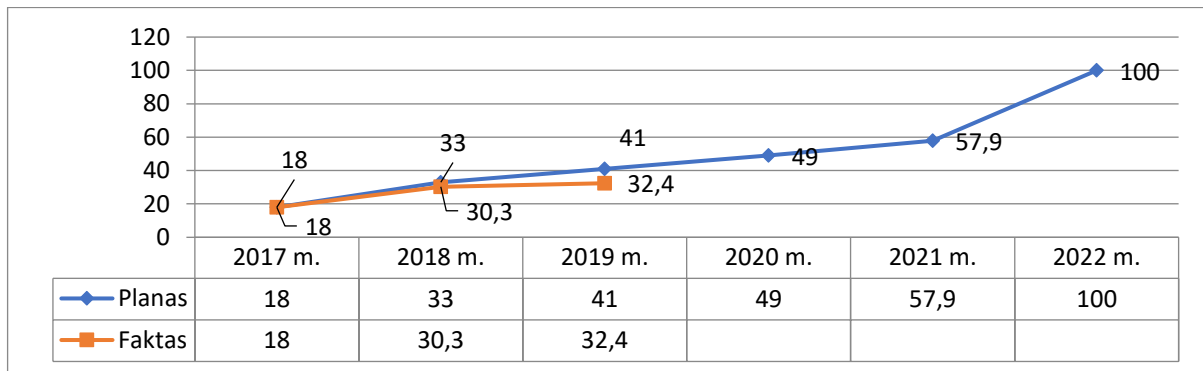
Šalies mastu 2017–2019 m. svarbiausi atnaujinti / rekonstruoti kultūros objektai:

- Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, atstatymas pradėtas 1994 m. (projekto vertė – 106,5 mln. eurų);
- Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, rekonstrukcija pradėta 2006 m. (projekto vertė – 25,9 mln. eurų);
- Valstybinis jaunimo teatras, rekonstrukcija pradėta 2007 m. (projekto vertė – 5,6 mln. eurų);
- Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos rytinis korpusas (projekto vertė – 4,4 mln. eurų);
- Lietuvos nacionalinės filharmonijos salė (projekto vertė – 3 mln. eurų).

Stebint Valstybės investicijų programos ir kitų programų lėšomis sukurtos ir (ar) atnaujintos kultūros infrastruktūros pokyčius ir tendencijas, siekiama įvertinti lėšų poreikį, laiku priimti sprendimus dėl lėšų perskirstymo tarp kultūros investicijų projektų, investuoti ten, kur šios investicijos sukuria maksimalią naudą visuomenei. Pasiiekta faktinė vertinimo kriterijaus reikšmė mažesnė, nei buvo planuota, nes vėluojama įgyvendinti ES lėšomis finansuojamus projektus: tai lemia kompleksinių investicijų vėlavimas (ilgos procedūros siekiant gauti finansavimą pastatų energinio efektyvumo priemonėms įgyvendinti), užsitęsiosios techninės dokumentacijos rengimo ir viešųjų pirkimų procedūros, – ir tai nuo Kultūros ministerijos nepriklausančios aplinkybės.

⁶⁶ Tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ atliekamas kas trejus metus, pirmą kartą atliktas 2014 m., pakartotinai – 2017 m., todėl 2019 m. faktinės reikšmės nenurodomos. Šiuo metu pradėtos tyrimo viešojo pirkimo procedūros ir aktualios faktinės rodiklio reikšmės paaiškės tik 2020 m. viduryje.

60 pav. Sukurtos ir (ar) renovuotos kultūros infrastruktūros dalis nuo renovuotinų kultūros infrastruktūros objektų, įtrauktų į Kultūros ministerijos finansuojamas programas, kaupiamieji proc.

Duomenų šaltinis – Kultūros ministerijos administraciniai duomenys

Kultūros infrastruktūros modernizavimas regionuose, taikant kompleksinį finansavimą

Kultūros infrastruktūros modernizavimas yra būtina sąlyga, siekiant gerinti kultūros paslaugų kokybę ir užtikrinti tinkamą jų prieinamumą. Tiek valstybės, tiek savivaldybių kultūros įstaigų infrastruktūros modernizavimas nuo 2016 m. vykdomas Valstybės investicijų programos ir ES lėšomis.

Bendromis Valstybės investicijų programos ir ES lėšomis regionuose iki 2021 m. planuojama užbaigti 15 projektų – kompleksinėmis investicijomis užbaigti arba tęsti modernizavimo darbus tiek, kad infrastruktūra būtų tinkama naudoti. Kompleksinėmis investicijomis į infrastruktūrą regionuose bus investuota apie 18,8 mln. eurų, iš jų 7,2 mln. eurų sudarys ES lėšos. Pažymėtina, kad 10 iš 15 kompleksinėmis investicijomis finansuojamų projektų iš Valstybės investicijų programos buvo finansuojami 10 ir daugiau metų.

Iki 2019 m. pabaigos įgyvendinti 9 kultūros infrastruktūros modernizavimo projektai regionuose: atnaujinta Akmenės viešoji biblioteka, Kėdainių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Vaikų skyrius, Šalčininkų kultūros centras ir viešoji biblioteka, Alytaus kultūros ir komunikacijų centras, Jonavos, Joniškio, Jurbarko ir Prienų kultūros centrai, Prienų rajono krašto muziejus. Toliau įgyvendinami 6 kultūros infrastruktūros modernizavimo projektai regionuose, taikant kompleksinį finansavimą. 15-ai projektų įgyvendinti jau panaudota 17,3 mln. eurų (tai sudaro 92 proc. bendros jų vertės).

Kultūros paveldo infrastruktūros aktualizavimas, pritaikant visuomenės reikmėms

Kultūros paveldo srities infrastruktūros aktualizavimo projektai vykdomi įgyvendinant valstybinio planavimo, regioninio planavimo, konkursines ir finansų inžinerijos finansavimo priemones.

Iki 2019 m. pabaigos įgyvendinta 13 kultūros paveldo srities infrastruktūros aktualizavimo projektų – vienas valstybinio planavimo (VŠĮ „Kauno arkikatedros projektai“ projektas „Kauno Šv. apaštalo Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos remonto ir restauracijos darbai“), 11 regioninio planavimo („Žiežmarių sinagogos išsaugojimas ir pritaikymas visuomenės poreikiams“, „Sakralinio kultūros paveldo objekto (Palangoje) pritaikymas turizmo ir visuomenės reikmėms“, „Grafų Tiškevičių šeimos koplyčios-mauzoliejiaus renovavimas ir pritaikymas edukacinei veiklai bei kultūriniam turizmui“, „Muziejinės ir edukacinės veiklos plėtra Burbiškio dvaro sodyboje atliekant tvarkybos ir atkūrimo darbus“, „Šalčininkų rajono kultūros paveldo objekto Jašiūnų dvaro sodybos rūmų restauravimas. III etapas“ ir kt.) ir vienas konkursinis („Kultūros paveldo objekto K. Donelaičio g. 19, Kaune, tvarkybos darbų II etapo atlikimas“). ES lėšomis iki 2021 m. planuojama užbaigti ir įveikinti visus suplanuotus 76 (regioninius ir valstybinius) kultūros paveldo aktualizavimo projektus, investuojant per 85 mln. eurų ES lėšų.

Įgyvendinant kultūros paveldo finansų inžinerijos finansavimo priemonę „Viešojo ir privataus kultūros paveldo pritaikymas visuomenės poreikiams“, pasirašytos dvi paskolų sutartys su UAB „Plungės darna“: 408 tūkst. eurų skirta pastato Mažeikiuose, Stoties g. 32, restauravimo, tvarkomiesiems statybos ir remonto

darbams; 493,5 tūkst. eurų skirta Šateikių dvaro sodybos ponų namo Šateikių sen., Šateikių k., Dvaro g. 5, tvarkybos darbams (konservavimui, restauravimui, remontui).

Nacionalinė koncertų salė „Tautos namai“

Lietuvoje iki šiol nėra pastatyta nė viena simfoninei muzikai tinkanti koncertų salė, kuri atitiktų pasaulinius standartus, taikomus tokių objektų natūraliai akustikai, ir kurioje tilptų bent 1 500 klausytojų. Dėl šių priežasčių profesionalūs Lietuvos muzikos kolektyvai neturi galimybių pristatyti Lietuvos publikai savo atliekamo meno aukščiausiu lygiu, Lietuvos atlikėjai neturi sąlygų kokybiškai veiklai, o klausytojai neturi galimybės susipažinti su aukščiausiu lygiu atliekamais kūriniais simfoninei muzikai pritaikytose natūralios akustikos erdvėse. 2018 m. atliktoje galimybių studijoje suformuota koncepcija, nurodanti projekto įgyvendinimo kryptį, tik patvirtino ir patikslino, kad sprendimas statyti Nacionalinę koncertų salę teisingas.

2019 m. rugsėjo 19 d. paskelbta Nacionalinės koncertų salės „Tautos namai“ tarptautinio architektūrinio konkurso nugalėtoja – komandos iš Ispanijos „Arquivio architects“ pasiūlyta idėja. Tolesniam projekto įgyvendinimui Vilniaus miesto savivaldybė ir Kultūros ministerija suformavo projekto valdymo grupes. Šiuo metu tikslinama projektavimo užduotis, vyksta diskusijos su suinteresuotomis visuomenės grupėmis, kad planuojamas statyti pastatas maksimaliai atitiktų visuomenės poreikius. Projektas įtrauktas į Valstybės investicijų programą.

Kultūros informacinių išteklių (įskaitant skaitmenines paslaugas) plėtra

2018 m. pradėti įgyvendinti 7 didelės apimties skaitmeninio kultūros paveldo aktualinimo projektai, kurių metu bus modernizuotos virtualios kultūros paveldo ir kultūrinio turinio informacinės sistemos:

- siekiant išsaugoti ir skleisti modernų elektroninį turinį, vykdomas Elektroninio paveldo informacinės sistemos (VEPIS), kuri palaiko pagrindinius visos Lietuvos kultūros paveldo elektroninius vartus, portalą www.epaveldas.lt, modernizavimas ir minėto portalo plėtra (projekto vykdytoja – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka);

- siekiant plėtoti visuomenės poreikius atitinkančią virtualią kultūrinę erdvę, įgyvendinamas projektas „Modernaus elektroninio turinio išsaugojimas ir sklaida“, kurio metu modernizuojama Lietuvos integrali bibliotekų informacinė sistema (LIBIS), perkeliama LIBIS bibliotekų teikiamas el. paslaugas į centralizuotai valdomą debesų kompiuterijos infrastruktūrą, ir plėtojamas portalas ibiblioteka.lt, kuriant naujas ir modernizuojant esamas el. paslaugas (projekto vykdytoja – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka);

- siekiant sukurti virtualų muziejų, įgyvendinamas Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) plėtos, modernizavimo ir naujų el. paslaugų sukūrimo projektas „Virtualus muziejus“ – 2019 m. visuomenei ir verslui didesne apimtimi atverti LIMIS duomenų bazėse kaupiami duomenys, taip pat 2019 m. pradėti parengiamieji darbai siekiant portalo www.muziejai.lt (veikia nuo 1999 m.) pagrindinius duomenis ir funkcionalumus perkelti į LIMIS viešąsias prieigas. Pažymėtina, kad projekto metu sukurtas skaitmeninis turinys integruojamas į nacionalinę ir tarptautinę kultūros paveldo virtualią erdvę (projekto vykdytojas – Lietuvos dailės muziejus);

- vykdoma Elektroninės archyvo informacinės sistemos (EAIS) modernizacija, siekiant sukurti EAIS paslaugą „Skaitmeninė skaitykla“ – 2019 m. įvykdyti visi projektui įgyvendinti reikalingi prekių ir paslaugų pirkimai, pradėti kultūros paveldo skaitmeninimo darbai (projekto vykdytoja – Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba);

- modernizuojama ir plėtojama informacinė sistema E. KINAS – 2019 m. pradėti vykdyti kino ir videojuostų parengimo skaitmeninimui, aprašų su metaduomenimis sudarymo, skaitmeninimo ir skaitmeninio restauravimo darbai (projekto vykdytojas – Lietuvos centrinis valstybės archyvas);

- siekiant sukurti naujos kartos el. paslaugas Lietuvos radijo ir televizijos archyvo duomenų pagrindu (LRT Mediateka), 2019 m. atliktos E. KINAS ir VEPIS integravimo galimybių ir el. paslaugų kompiuterizavimo analizės, taip pat pradėti skaitmeninimo, programavimo, diegimo ir konfigūravimo darbai (projekto vykdytoja – VšĮ „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“);

– įgyvendinant projektą „MoBiLait: mokymosi galimybių atvėrimas žmonėms, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, per Lietuvos bibliotekų tinklą“, 2019 m. suorganizuota 10 mokymų Lietuvos aklujų bibliotekoje ir partnerių bibliotekose, pradėti rengti specialiojo formato leidiniai. Taip pat pradėtos vykdyti Elektroninių leidinių valdymo informacinės sistemos (ELVIS) modernizavimo viešųjų pirkimų procedūros. Numatoma įgyvendinant šį projektą atgaminti apie 600 leidinių, pritaikant juos neįgaliųjų reikmėms, ir užtikrinti tinkamą šių leidinių prieinamumą (*projekto vykdytoja – Lietuvos aklujų biblioteka*).

Šiuos projektus numatoma įgyvendinti iki 2021 m. pabaigos.

Pažymėtina, kad 2019 m. sukurta Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado informacinė sistema (projektą įgyvendino Lietuvos nacionalinis kultūros centras). Sukurtu sąvadu siekiama užtikrinti nematerialaus kultūros paveldo vertybių nustatymą ir apsaugą, sudaryti sąlygas rinkti, kaupti, sisteminti, saugoti ir teikti fiziniams bei juridiniams asmenims duomenis apie Lietuvoje išlikusias vertybes, sukurti vertybių kompiuterines tekstinių, vaizdo bei garso duomenų bazines, taip pat skleisti informaciją apie vertybes šalies ir tarptautiniu mastu bei kt.

Kultūros paveldo aktualizavimas ir viešinimas

Kultūros keliai

Kultūros ministro ir ekonomikos ir inovacijų ministro 2019 m. patvirtintoje Kultūros kelių vystymo Lietuvoje koncepcijoje⁶⁷ pateikta kultūros kelių vystymo šalyje situacijos analizė, jų sukuriama vertė, įgyvendinimo principai, tikslai ir laukiami rezultatai, nustatyti kultūros kelių lygmenys, kriterijai, apibrėžtas kultūros kelių administravimas Lietuvoje.

Kultūros keliai – reikšminga regionų plėtros iniciatyva, skatinanti kultūrinį turizmą. Jie apima keliavimą siekiant pažinti kultūrinę aplinką (nuo architektūros ir kraštovaizdžio iki nematerialaus kultūros paveldo), maistą, įvykius, kultūros renginius, vaizduojamąjį ir scenos menus, kitus kūrybinių ir kultūrinių pokyčių procesus. Kultūros kelių plėtojimu Lietuvoje siekiama prisidėti prie Lietuvos istorijos, materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo, kaip neatsiejamą bendro Europos kultūros paveldo ir istorijos elemento, identifikavimo, apsaugos ir sklaidos. Taip pat šia iniciatyva siekiama didinti mūsų šalies atpažįstamumą ir žinomumą, prisidedama prie turizmo plėtros ir regionų tapatumo vystymo.

Kultūros paveldo pažinimas ir edukacija

Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojami projektai pagal programą „Kultūros paveldo projektai“. 2019 m. finansavimo laikotarpiu dalinis finansavimas skirtas 20 kultūros ir meno projektų. Jų veiklose apsilankė per 52 tūkst. žmonių, iš jų 36,7 tūkst. didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje), o renginiai Lietuvos regionuose pritraukė per 15 tūkst. lankytojų. Kultūrinės edukacijos renginiai Vilniuje pritraukė daugiausia lankytojų – kiek daugiau nei 16 tūkst. asmenų, kurių dauguma yra tarpsritinių menų projekto „Kultūros paveldo tvarkybos ir technologijų parodos HERITAS katalogo leidyba“ skaitytojai. Palyginti su 2018 m. (9 tūkst. lankytojų), programos „Kultūros paveldo projektai“ projektai 2019 m. pritraukė 5 kartus daugiau lankytojų. Pažymėtina, kad tai labai priklauso nuo finansuotų projektų įgyvendinamos leidybinės veiklos, kuria sukuriami produktai pasiekia didesnę auditoriją.

Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos 2019 m. surengė Europos paveldo dienas Lietuvoje tema „Kultūros paveldas: pažink ir pramogauk“. Jų metu (rugsėjo 20–22 d.) įvairiose kultūros paveldo pažinimo veiklose dalyvavo 14 tūkst. žmonių. 2019 m. taip pat vyko Europos žydų kultūros dienos Lietuvoje (rugsėjo 2–9 d.), kuriose dalyvavo apie 4 tūkst. žmonių.

Kultūros paveldo prevencinė priežiūra

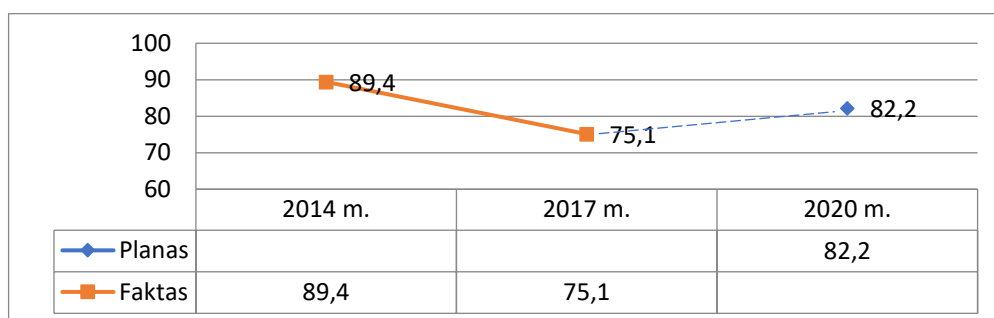
2019 m. gruodį Kultūros paveldo centras ir Centrinė projektų valdymo agentūra pasirašė projekto FIXUS finansavimo sutartį. Projektas finansuojamas iš Europos ekonominės erdvės (toliau – EEE) finansinio mechanizmo kultūros programos 2014–2021 m. lėšų. Projektu siekiama gerinti kultūros paveldo valdymą didinant prevencinę priežiūrą. Įgyvendinant projektą į kultūros paveldo apsaugos sistemą įvedama nauja

⁶⁷ Kultūros ministro ir ekonomikos ir inovacijų ministro 2019 m. liepos 10 d. įsakymas Nr. ĮV-471/4-416.

paslauga – kultūros paveldo objektų prevencinė stebėsena ir priežiūra, taip pat numatomos objektų valdytojų sąmoningumo ir prevencinės priežiūros įgūdžių stiprinimo veiklos.

Pagal 2017 m. atlikto tyrimo⁶⁸ „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ rezultatus, pagerėjus kultūros paveldo apsaugos situacijai, vertinant ankstesnį laikotarpį, situacija stabilizavosi, t. y. didžioji dalis gyventojų kultūros paveldo apsaugos situaciją vertina kaip nepakitusią; kultūros paveldo apsaugos pagerėjimą ar pablogėjimą nurodo gerokai mažesnės gyventojų grupės. Šiame tyrime taip pat pažymima, kad pasitenkinimo kultūros paveldo apsaugos kokybe rodikliai labai priklauso nuo finansavimo šioms sritims pokyčių ir bendros ekonominės situacijos šalyje. Tobulinant esamą kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą, efektyvinant kultūros paveldo apsaugos valdyseną, stiprinant kultūros paveldo vertės suvokimą visuomenėje ir dialogo su paveldo bendruomene aktualizavimą, įgyvendinant įvairias iniciatyvas, tikimasi pagerinti kultūros paveldo paslaugų kokybę ir pasiekti 2020 m. numatytą tikslą (82,2 proc.).

61 pav. *Gyventojų pasitenkinimas kultūros paveldo apsaugos paslaugų kokybe, proc.*

Duomenų šaltinis – 2017 m. atliktas tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“

Regionų kultūrinis atsinaujinimas

2019 m. su donorais ir suinteresuotomis institucijomis suderinta bei formaliai Finansinių mechanizmų valdybos patvirtinta EEE finansinio mechanizmo 2014–2021 m. finansavimo laikotarpio Kultūros programos koncepcija, kurioje numatyta regionų plėtra ir atsinaujinimas per kultūrinio bendradarbiavimo stiprinimą, kultūrinio verslumo skatinimą ir paveldo aktualizavimą įtraukiant vietos bendruomenes. Šiam tikslui iki 2024 m. pavasario bus skirta 8,2 mln. eurų, iš jų 7 mln. eurų skirs Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija, kitą dalį sudarys nacionalinio biudžeto lėšos. 2019 m. vasarą taip pat pasirašyta EEE finansinio mechanizmo Kultūros programos sutartis, programa Pakruojo sinagogoje pristatyta visuomenei. Pirmuosius atvirus kvietimus projektų finansavimui planuojama paskelbti 2020 m. pirmoje pusėje.

⁶⁸ Tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ atliekamas kas trejus metus, pirmą kartą atliktas 2014 m., pakartotinai – 2017 m., todėl 2019 m. faktinės reikšmės nenurodomos. Šiuo metu pradėtos tyrimo viešojo pirkimo procedūros ir aktualios faktinės rodiklio reikšmės paaiškės tik 2020 m. viduryje.

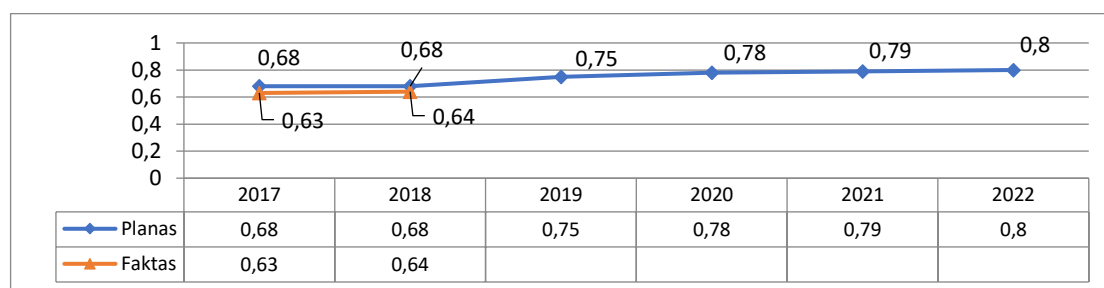
2.5 kryptis. Aukštojo mokslo, mokslo ir kultūros, meno ir inovacijų sistemos darnos užtikrinimas

Įgyvendinant mokslo ir inovacijų politiką, stiprinami mokslo ir studijų institucijų inovacijų ir technologijų perdavimo centrai, juose tiesiogiai sudaromos sąlygos efektyviai bendradarbiauti mokslui ir verslui. 2019 m. Lietuva buvo keturių tarptautinių mokslinių tyrimų infrastruktūrų (toliau – MTI) narė (2018 m. – trijų).

Skatinama įsitraukti į tarptautines MTI (ESS-ERIC, EMBC, MAX IV bei tarptautiniu mastu labiausiai pripažintas ir didžiausią pridėtinę vertę sukuriančias infrastruktūras – CERN⁶⁹ ir EMBL⁷⁰), suteikiančias didžiausią pridėtinę vertę Lietuvos mokslo plėtrai. 2017–2019 m. tam sukurtos finansavimo priemonės, projektų finansavimo sąlygų aprašai ir susiję teisės aktai. Prie daugelio MTI, prie kurių prisijungti numatyta finansavimą gavusiuose projektuose, jau prisijungta ir dalyvavimas jose yra užtikrintas.

Netrukus bus baigtas įsitraukimo į tarptautines MTI procesas: į Integruotos struktūrinės biologijos infrastruktūrą Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciame (Instruct-ERIC), Biobankų ir biomolekulinių išteklių infrastruktūrą Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciame (BBMRI-ERIC) ir Ekstremalios šviesos infrastruktūrą Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciame (ELI-ERIC). Dalyvavimas Instruct-ERIC, BBMRI-ERIC prisidės prie Lietuvos pažangos biotechnologijų srityje, o narystė ELI-ERIC leis dar labiau išplėsti tarptautiniu mastu žinomą Lietuvos lazerių technologijų sritį.

62 pav. *Sąlyginių tyrėjų, dalyvaujančių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (toliau – MTEP) veikloje, dalis nuo visų užimtų gyventojų, proc.*

Duomenų šaltinis – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

Prie šio siekio, tikimasi, prisidės 2017–2020 m. sklandžiai įgyvendinami 9 mokslo ir studijų institucijų projektai, kurių metu stiprinami šių institucijų inovacijų ir technologijų perdavimo centrai.

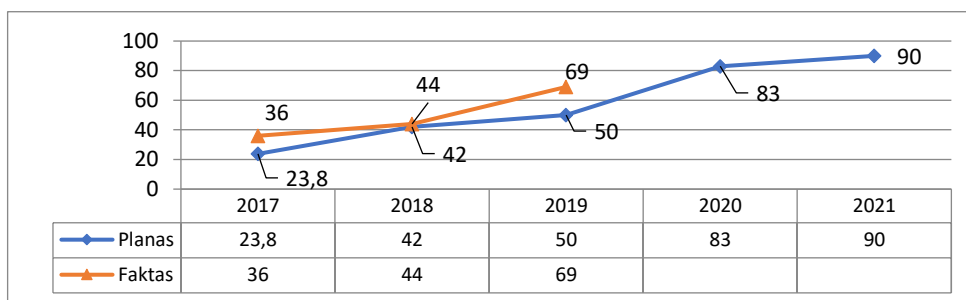
2016–2019 m. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra vykdė projektą „Mokslo ir tyrimų atvira prieiga – MITAP II“, kuriam skirti 2 151 847 eurai. Projektu siekta skatinti atvirą prieigą prie mokslo ir studijų institucijų gautų MTEP rezultatų ugdant mokslininkų ir tyrėjų gebėjimus komercinti MTEP rezultatus. Vykdamas projektą pasirašyta 16 bendradarbiavimo sutarčių, pateikta 12 bendrų paraiškų dalyvauti tarptautiniuose projektuose.

Europos Komisijos dotacijos pastaruoju metu žymiai augo ir 2018 m. jau viršijo planuotą sumą. Taip pat didėjo mokslo ir studijų institucijų pajamos, gautos už dalyvavimą tarptautinėse programose. 2018 m. gauta 7,2 mln. eurų; tai viršijo planuotą sumą. 2019 m. duomenys bus žinomi 2020 m. lapkritį–gruodį. Tikėtina, kad augimui įtakos turėjo priemonės, skirtos skatinti dalyvauti tarptautiniuose projektuose ir infrastruktūrose, tarptautinei ryšių užmezgimo ir paraiškų rengimo kompetencijai vystyti, dalyvavimo tarptautinėse mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų (MTEPI) programose gebėjimams stiprinti, įsteigtas Lietuvos mokslo ir inovacijų ryšių ir kompetencijos biuras Briuselyje (LINO biuras), pasikeitusi mokslo ir studijų institucijų vertinimo metodika.

⁶⁹ Angl. *The European Organization for Nuclear Research*, didžiausia pasaulyje dalelių fizikos laboratorija.

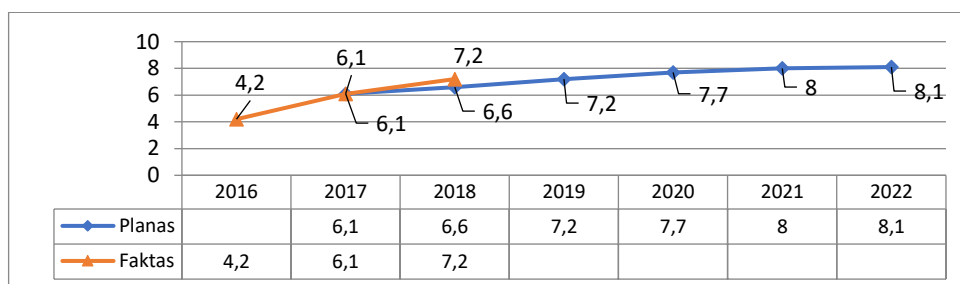
⁷⁰ Europos molekulinės biologijos laboratorija, angl. *European Molecular Biology Laboratory*.

63 pav. Europos Komisijos dotacija, skirta Lietuvos dalyviams, dalyvaujantiems programoje „Horizontas 2020“, mln. eurų

Duomenų šaltiniai: e-CORDA, Europos Komisijos statistikos portalas

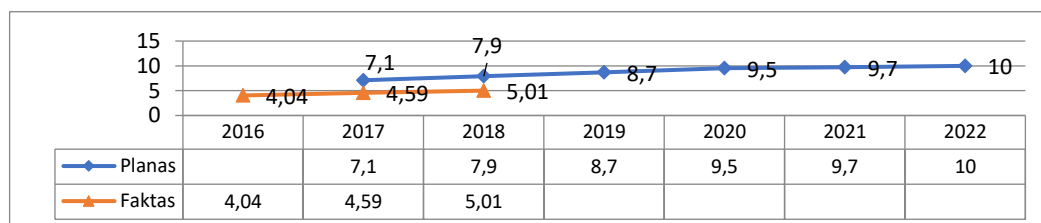
64 pav. Mokslo ir studijų institucijų pajamos, gautos už dalyvavimą tarptautinėse programose, mln. eurų

Duomenų šaltinis – Lietuvos mokslo taryba

Atsižvelgiant į stiprėjančią tinklaveiką, svarbius Lietuvos mokslininkų atradimus ir šio sektoriaus pažangą, tikėtasi, kad Europos inovacijų švieslentėje matomas labiausiai cituojamų mokslo straipsnių rodiklis kils staigiau, tačiau jo reikšmė augs nedaug, nors ir stabiliai.

65 pav. Mokslo straipsnių dalis tarp 10 proc. labiausiai cituojamų mokslo publikacijų, proc.*

Duomenų šaltinis – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

* 2019 m. duomenys bus pateikti 2020 m. liepą.

Siekiant demokratizacijos, taip pat kuo daugiau įtraukti kultūros sektorių į kultūros ir kūrybinių industrijų srities sprendimų formavimo procesus, 2019 m. įsteigtos Lietuvos dizaino taryba⁷¹ ir Lietuvos architektūros meno taryba⁷². Šios tarybos sudarytos iš įvairių atitinkamoje srityje veikiančių organizacijų atstovų ir ekspertų, siekiant užtikrinti aktyvų visuomenės ir suinteresuotų šalių įsitraukimą į politikos formavimą.

Kultūros ir kūrybinių industrijų programa („Kultūros startuoliai“)

Nuo 2019 m. Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojamos programos „Kultūros ir kūrybinės industrijos“ viena iš finansuotų veiklų – „Kultūros startuoliai“. Finansuotas kūrybinių industrijų kuriamų produktų ir (ar) paslaugų (įskaitant videožaidimus ir multimediją) inicijavimas, kūrimas ir pirminės stadijos (idėjų generavimo, investicijų pritraukimo, išleidimo į rinkas ir pan.) vystymas, viešinimas bei populiarinimas

⁷¹ Kultūros ministro ir ekonomikos ir inovacijų ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. ĮV-88/4-100 patvirtinti Lietuvos dizaino tarybos nuostatai.

⁷² Kultūros ministro 2019 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. ĮV-688 patvirtinti Lietuvos architektūros meno tarybos nuostatai.

Lietuvoje ir užsienyje, įskaitant populiarinimui reikalingos rinkodaros medžiagos parengimą. Finansuoti 9 projektai. Projektus vykdė 128 asmenys, iš jų 17 – jaunieji menininkai.

Veiklos rezultatai, pasiekti įgyvendinant šios Vyriausybės programos krypties darbus, prisideda prie **2019–2020 m. ES Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių plano** vykdymo.

Kuriant nuoseklią žinių ir technologijų perdavimo grandį (plėtojant inovacijų ir technologijų perdavimo centrus), tiesiogiai sudaromos sąlygos efektyviai bendradarbiauti mokslui ir verslui. Technologijų ir inovacijų perdavimo centrai veikia vieno langelio principu – tokie instituciniai mokslo ir studijų institucijų padaliniai nustato verslo poreikius ir kartu rinkai pristato aktualų jau turimą mokslo potencialą.

3 PRIORITETAS. Viešojo sektoriaus efektyvumo ir skaidrumo didinimas

3.1 kryptis. Viešojo sektoriaus efektyvumo didinimas

Strateginio planavimo ir biudžeto sudarymo sistemos pertvarka

2019 m. buvo tęsiami 2017 m. pradėti strateginio planavimo ir biudžeto formavimo sistemų pertvarkos (toliau – pertvarka) darbai. Atsižvelgiant į Vyriausybės programos įgyvendinimo plane nurodytą apimtį ir terminus, ne visi 2019 m. suplanuoti darbai buvo įvykdyti laiku ir numatytos apimtys.

Vykdamas numatytus pertvarkos darbus buvo parengti strateginio valdymo sistemą reglamentuojančių teisės aktų projektai, apibrėžta naujų strateginio planavimo dokumentų struktūra. Užsitęsęs institucijų interesų derinimo procesui, vėliau nei tikėtasi parengtas Strateginio valdymo įstatymo projektas (toliau – SVĮ projektas) ir jį lydinčiųjų įstatymų pakeitimų projektai, jie pateikti Seimui 2019 m. gruodį. Šiuo metu galioja apie 290 silpnai susijusių arba iš viso nesusietų tarpusavyje strateginio planavimo dokumentų, kuriuose nustatoma apie 1 800 vertinimo rodiklių, o strateginiai tikslai silpnai susieti su valstybės finansiniais ištekliais, todėl sudėtinga šalies mastu užtikrinti tinkamą valstybės strateginių tikslų įgyvendinimą. Priėmus SVĮ bus įdiegta bendra planavimo dokumentų sistema, kurioje bus nustatytos nuoseklios ir aiškos valstybės strateginių tikslų sąsajos su biudžetu, sumažinta strateginio planavimo dokumentų ir vertinimo rodiklių, jie susisteminti.

Kartu su SVĮ projektu parengtas ir Biudžeto sandaros įstatymo pakeitimo projektas, kuriuo siekiama nustatyti biudžeto klasifikavimo lygmenį – valstybės veiklos sritis. Jau rengiant artimiausių metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą (toliau – Biudžeto projektas), planuojama valstybės biudžeto asignavimus atskleisti pagal valstybės veiklos sritis ir joms priskirtus asignavimų valdytojus. Taip pat veiklos sritims būtų priskiriami pagrindiniai Nacionaliniame pažangos plane patvirtinti pažangos uždaviniai ir siekiami rezultatai, kurių sieks ministerijos ir ministrams pavestose valdymo srityse veikiančios įstaigos. Siūlomu keitimu siekiama glaudžiai susieti strateginio planavimo ir biudžeto formavimo sistemas.

Lietuvos biudžeto skaidrumo indeksas (angl. *Budget Transparency*, remiantis *Index of Public Integrity* duomenų baze) vertinamas kas dvejus metus (2017, 2019 ir t. t.). Vertinant 2019 m., Lietuvos biudžeto skaidrumo indekso reikšmė išliko nepakitusi (t. y. 5,93 balo). Indeksui reikšmingos įtakos neturėjo biudžeto skaidrumo iniciatyvos: 2019 m. rengtas leidinys „2020 m. biudžetas glaustai“ (ir angliška versija – *2020 Budget at a Glance*), kuriame pateikiama glausta ir aiški informacija apie 2020 m. valstybės biudžetą visuomenei ir sprendimų priėmėjams, taip pat su biudžeto projektu teikiama informacija apie siekiamus ir pasiektus rezultatus. Planuojama, kad, 2020 m. priėmus strateginio valdymo pertvarkai reikalingus teisės aktus ir pradėjus vykdyti pertvarkos įgyvendinimo etapo darbus, atitinkamai 2021 m. turėtų būti pasiekta aukštesnė šio indekso reikšmė.

Teisėkūros procesų tobulinimas

2020 m. balandžio 1 d. įsigalios Teisėkūros pagrindų įstatymo pakeitimai, kuriais šiuo metu įtvirtintas teisinio reguliavimo stebėsenos institutas keičiamas galiojančio teisinio reguliavimo poveikio *ex post* vertinimo institutu (toliau – *ex post* vertinimas). *Ex post* vertinimo tikslas – patikrinti, ar / kaip praktikoje veikia atitinkamas teisinis reguliavimas, t. y. surinkti patikimus duomenis apie šio reguliavimo praktinį poveikį ir kokybiškai įvertinti jo taikymą bei veikimą. Įdiegus *ex post* vertinimo modelį tikimasi nuoseklesnės teisėkūros, sisteminio požiūrio į galiojančio teisinio reguliavimo vertinimą ir tobulinimą, taip pat tinkamos teisės aktų projektų kokybės, racionalesnio išteklių panaudojimo, didesnio visuomenės įtraukimo. *Ex post* vertinimas bus atliekamas vadovaujantis galiojančio teisinio reguliavimo poveikio (*ex post*) vertinimo metodika.

Viešojo sektoriaus įstaigų sistemos tobulinimas

Viešojo sektoriaus įstaigų sistema tobulinama įgyvendinant Viešojo sektoriaus įstaigų sistemos tobulinimo gairių (toliau – Gairės) įgyvendinimo veiksmų planą⁷³. 2019 m. buvo atliktas ministerijų, ministrams pavestose valdymo srityse veikiančių Vyriausybės įstaigų, kitų Vyriausybei atskaitingų biudžetinių įstaigų ir šioms įstaigoms pavaldžių biudžetinių įstaigų, taip pat valstybės įmonių, viešųjų įstaigų, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė, valstybės valdomų bendrovių atitiktis Gairėms įvertinimas, apibendrinta pažanga šalinant šio įvertinimo metu nustatytas neatitiktis Gairių nuostatomis ar suformuluoti pasiūlymai dėl šio įvertinimo metu nustatytų neatitiktis Gairių nuostatomis pašalinimo. Iš viso buvo įvertinta apie 270 viešojo sektoriaus įstaigų.

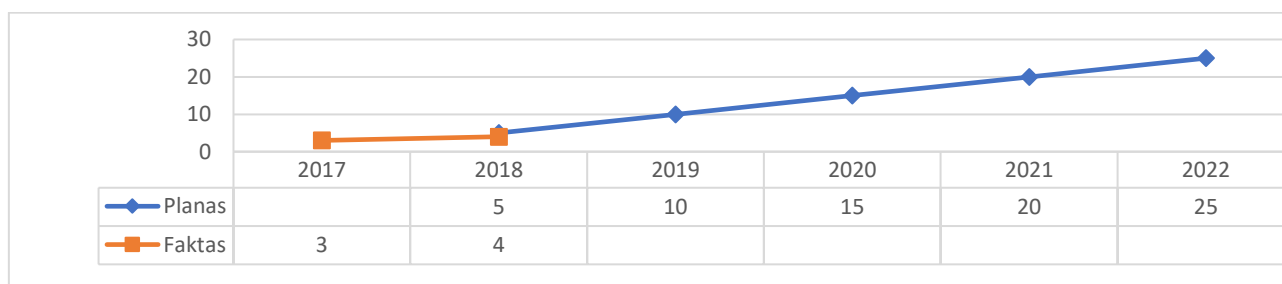
2019 m. spalio 30 d. Seimui pateiktas svarstyti Viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 pakeitimo įstatymo projektas, kuriame siūloma tiksliau apibrėžti viešojo administravimo sritis ir vidaus administravimą, sugriežtinti viešojo administravimo įgaliojimų suteikimo tvarką, iš naujo apibrėžti viešosios paslaugos sąvoką, nustatyti naujus viešųjų paslaugų administravimo reikalavimus. Seimui pritarus pateiktam įstatymo projektui, bus sudarytos teisinės sąlygos toliau gryninti funkcijas, kurias turėtų atlikti viešojo sektoriaus įstaigose dirbantys valstybės tarnautojai, ir nustatyta bendra viešojo sektoriaus įstaigų kompetencija.

2019 m. pradžioje strateginio planavimo metodika papildyta nuostatomis, įpareigojančiomis valstybės įstaigas, kurios viešosiose įstaigose atstovauja valstybei ir įgyvendina savininko ar dalininko teises ir pareigas, savo planavimo dokumentuose teikti informaciją apie šių viešųjų įstaigų planuojamus pasiekti pagrindinius veiklos rodiklius, susiejant juos su šių valstybės įstaigų strateginiais tikslais arba, jei įmanoma, įgyvendinamų programų tikslais. Taip pat nustatyta rekomendacija teikti informaciją ir apie viešųjų įstaigų, kuriose valstybė turi mažiau nei 50 proc. balsų visuotiniame dalininkų susirinkime, planuojamus veiklos rodiklius.

Vykdamas institucinę pertvarką viešajame sektoriuje, per 2019 m. viešojo sektoriaus įstaigų sumažėjo 4 proc.

Planuota rodiklio reikšmė nepasiekta dėl lėtai vykstančių pokyčių savivaldybių viešajame sektoriuje. Nuo 2016 m. valstybės viešojo sektoriaus įstaigų sumažėjo 24,5 proc. (219 įstaigų, 2016 m. veikė 894 valstybės viešojo sektoriaus įstaigos, 2019 m. – 675). Savivaldybių viešojo sektoriaus įstaigų sumažėjo tik 3,3 proc. (116 įstaigų, 2016 m. veikė 3 463 savivaldybių viešojo sektoriaus įstaigos, 2019 m. – 3 347).

66 pav. Viešojo sektoriaus įstaigų skaičiaus mažėjimas (kaupiamasis rodiklis), proc.

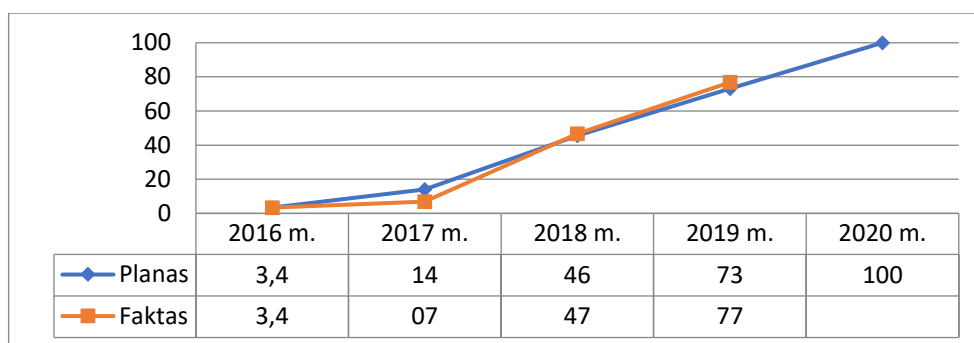
Valstybės nekilnojamojo turto valdymo centralizavimas

2019 m. administracinės paskirties valstybės nekilnojamasis turtas (toliau – AVNT) buvo toliau sparčiai perimamas valdyti centralizuotai. **Per penktąjį etapą centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojai – VĮ Turto bankui – perduotas centralizuotai valdyti Kultūros ministerijos, Susisiekimo ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Teisingumo ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir šioms ministerijoms pavaldžių institucijų valdomas AVNT** bei toks AVNT, kurį valdo ir (arba) naudoja dvi ar daugiau valstybės institucijų. Valstybės nekilnojamojo turto (toliau – VNT) centralizuoto valdymo reforma siekiama centralizuojant VNT valdymą optimizuoti šio turto apimtį; valdyti valstybės institucijų ir įstaigų apsirūpinimo nekilnojamojo turto poreikį, kuris turi būti pagrįstas

⁷³ Vyriausybės 2018 m. gegužės 16 d. nutarimas Nr. 495.

ekonominės ir socialinės naudos bei galimų alternatyvų analize; mažinti VNT išlaikymo sąnaudas, kurios dengiamos valstybės biudžeto lėšomis. Nuo 2015 m. per Vyriausybės nustatytus penkis etapus **perduota centralizuotai valdyti 555,3 tūkst. kv. m ploto, tai sudaro 76,8 proc. viso perduotino centralizuotai valdyti AVNT ploto.**

67 pav. Centralizuotai valdomo administracinės paskirties valstybės nekilnojamojo turto dalis, proc.

Šaltinis – VĮ Turto bankas

VNT valdymas centralizuojamas šiomis kryptimis: centralizuojant AVNT ir konsoliduojant jo valdymo bei priežiūros funkcijas ir perduodant centralizuotai valdyti nenaudojamą bet kokios paskirties VNT, taip pat bešeimininkį ir valstybės paveldėtą nekilnojamąjį turtą. Siekiant atsisakyti valstybės funkcijoms nenaudojamo VNT, Vyriausybės patvirtintas perduodamo VNT sąrašas kiekvienais metais papildomas naujais objektais. 2019 m. šis sąrašas papildytas dar 661 turto objektu. 2019 m. už viešuose aukcionuose perduotą VNT į valstybės biudžetą gauta apie 14 mln. eurų.

2019 m. pakeitus Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą ir priėmus su juo susijusių įstatymų pakeitimus, nustatyti nauji centralizuotai valdomo AVNT atnaujinimo būdai ir jų finansavimo šaltiniai, atnaujinimo projektų įgyvendinimo tvarka, taip pat AVNT nuoma. **Pakeistas valstybės ir savivaldybių turto panaudos teisinis reguliavimas – sumažintas panaudos subjektų ratas, patobulintas valstybės turto perdavimo savivaldybių nuosavybėn teisinis reguliavimas.** Vyriausybės siekiamas pakeisti turto panaudos, taip pat valstybės turto perdavimo savivaldybių nuosavybėn teisinį reguliavimą pritarė Konkurencijos taryba, Valstybės kontrolė 2018 m. sausio 24 d. valstybinio audito ataskaitoje „Valstybės nekilnojamojo turto valdymas“, taip pat Specialiųjų tyrimų tarnyba savo antikorupcinio vertinimo išvadose dėl valstybės ir savivaldybių turto valdymo teisinių santykių tobulinimo. Naujas teisinis reguliavimas numato didelių pokyčius skaidrinant valstybės ir savivaldybių nekilnojamojo turto valdymo procesus: įteisintas valstybės ir savivaldybių nekilnojamojo turto viešųjų e. konkursų organizavimas ir vykdymas, nustatyta prievolė viešai skelbti informaciją apie sudarytas valstybės ir savivaldybių nekilnojamojo turto panaudos, nuomos, pirkimo–pardavimo ir patikėjimo sutartis.

2019 m. pradėtas VNT, naudojamo švietimo ir sporto, sveikatos apsaugos, kultūros, socialinės apsaugos, vidaus reikalų ir teisingumo srityse, ilgalaikių efektyvaus valdymo gairių parengimo procesas. 2020 m. bus parengtos VNT, naudojamo pirmiau minėtose srityse, efektyvaus valdymo gairės ir jų įgyvendinimo planas.

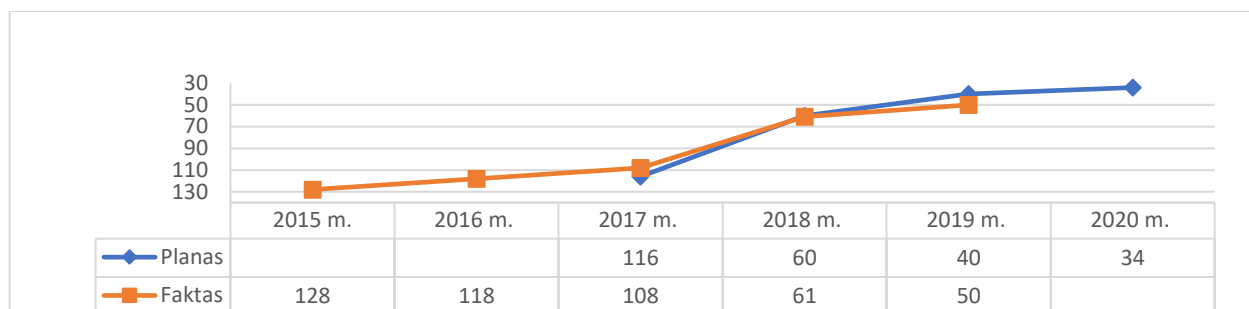
Bendrųjų funkcijų centralizavimas

2019 m. plėtotos biudžetinės įstaigos Nacionalinio bendrųjų funkcijų centro (toliau – NBFC) (įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendina Finansų ministerija) funkcijos. Ši plėtra užtikrina bendrųjų funkcijų centralizavimo tęstinumą, leidžiantį nuosekliai didinti buhalterinės apskaitos tvarkymo ir personalo administravimo procesų efektyvumą ir mažinti šių funkcijų atlikimo sąnaudas. Sukurta teisinė aplinka 2019 m. NBFC atlikti centralizuotai 126 (36 proc. visų numatytų konsoliduoti) viešojo sektoriaus subjektų buhalterinės apskaitos funkcijas ir 167 (47 proc. visų numatytų konsoliduoti) viešojo sektoriaus subjektų personalo administravimo funkcijas ir užtikrinti centralizavimą vėlesniuose etapuose. Numatoma, kad 2022 m. I pusm. bus baigti įgyvendinti visi nurodytų bendrųjų funkcijų konsolidavimo etapai.

Valstybės valdomų įmonių pertvarka

Daug dėmesio toliau buvo skiriama valstybės valdomų įmonių (toliau – VVI) veiklos skaidrinimui ir gražos visuomenei didinimui. Baigtas įgyvendinti strateginis projektas jau davė akivaizdžių rezultatų – 2019 m. VVI, palyginti su 2017 m., sumažėjo net 53,7 proc.

68 pav. Valstybės valdomų įmonių skaičius, vnt.

Duomenų šaltinis – VŠĮ Stebėsenos ir prognozių agentūra

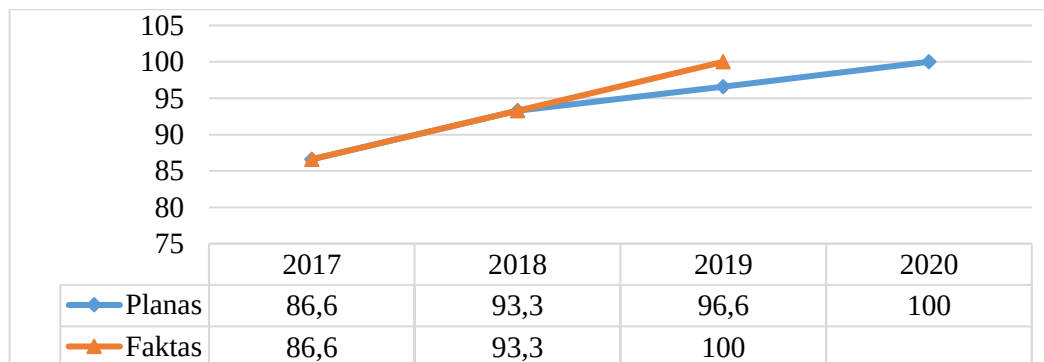
2019 m. **atnaujintas Valstybės valdomų įmonių pertvarkos ir valdymo centralizavimo priemonių planas** (patikslinti veiksmai priemonėms įgyvendinti dėl 34 VVI) – atsižvelgiant į valstybei atstovaujančių institucijų pasiūlymus atsisakyta tam tikrų priemonių dėl valstybei nuosavybės teise priklausančių akcijų privatizavimo, kelių valstybės įmonių reorganizavimo jungimo būdu ir pakeisti (pratęsti) kai kurių priemonių įgyvendinimo terminai.

Oro uostų tinklo plėtra. Tęsimas strateginio projekto „Oro uostų ir susijusios infrastruktūros saugos, saugumo ir konkurencingumo užtikrinimas didinant jų pajėgumus“ veiklos. Vyriausybės strateginių projektų portfelio komisija 2019 m. balandžio 15 d. posėdyje nutarė jį įgyvendinti plėtojant 2 alternatyvas: 1) tęsti esamo oro uosto tinklo atnaujinimą; 2) ruošti naujo oro uosto statybai, sprendimą dėl vieno oro uosto plėtojimo priimančiam 2022 m., jei bus akivaizdu, kad keleivių Vilniuje ir toliau daugėja. Naujajam oro uostui specialųjį planą bus galima rengti tik patvirtinus Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą (planuojama 2020 m. pabaigoje). Šiuo metu pagrindinis tikslas yra plėtoti esamų oro uostų tinklą – pritaikyti jį augantiems keleivių srautams.

Valstybinės žemės apskaitymas

Informacija apie visus šalyje esančius valstybinės žemės sklypus ir plotus (Lietuvoje yra 2,15 mln. ha) 2019 m. gruodį buvo paskelbta erdvinių duomenų rinkinyje (www.geoportal.lt). Šiame rinkinyje galima paprastai ir greitai sužinoti apie valstybei priklausančią žemę konkrečioje teritorijoje, kokios žemės naudmenos (žemės ūkio naudmenos, miškas, vandens telkiniai, keliai ir kt.) sudaro atitinkamą valstybinės žemės plotą, kuriam laikui ir koku pagrindu (nuoma, panauda ir kt.) suteikta teisė juo naudotis.

69 pav. Apskaitytos valstybinės žemės ploto dalis, palyginti su visu Lietuvos žemės plotu, proc.

Duomenų šaltinis – Žemės ūkio ministerija

Erdvinių duomenų rinkinio įdiegimas leis priimti svarius sprendimus dėl valstybinės žemės naudojimo prioritetų. Vartotojai galės pasirinkti valstybinės žemės pavaizdavimą žemėlapių naršyklėje pagal

valstybinės žemės patikėtinio pavadinimą ir sužinoti apie valstybei priklausančią žemę konkrečioje teritorijoje (atsižvelgdami į asmens duomenų apsaugos reikalavimus).

2019 m. valstybinių erdvinių duomenų **naudotojų**, palyginti su 2018 m., padaugėjo 16,8 proc. Tam pasitarnavo viešinimo renginiai 5 Lietuvos miestuose ir pradėti teikti papildomi erdvinių duomenų rinkiniai (supaprastinti ortofotografiniai žemėlapiai, valstybinės žemės apskaitos duomenys).

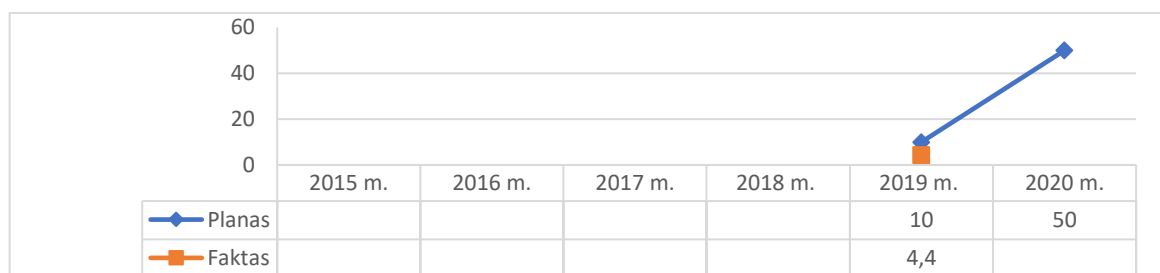
Erdvinių duomenų rinkiniui sudaryti buvo panaudoti georeferencinio pagrindo kadastro ir miškų kadastro duomenys, taip pat kiti turimi duomenys apie žemės sklypus.

2019 m. teikiamų erdvinių duomenų paslaugų, palyginti su 2018 m., padaugėjo 17 proc., nes pakeitus duomenų teikimo sutartį tarp Lietuvos erdvinės informacijos portalo tvarkytojo ir Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos pagausėjo teikiamų duomenų.

Valstybės informacinių išteklių infrastruktūros konsolidavimas ir valstybės informacinių sistemų modernizavimas

2019 m. tęsta **valstybės technologijų konsolidavimo ir valdymo pertvarka**, kurią įgyvendinus techninės įrangos ir licencijų įsigijimo išlaidos turėtų sumažėti 30 proc., valstybės informacinių išteklių valdymas bus centralizuotas, standartizuotas ir saugus.

70 pav. Visos valstybės valdomos valstybės informacinių išteklių infrastruktūros dalis, kurią sudaro konsoliduota valstybės informacinių išteklių infrastruktūra, proc.

Duomenų šaltinis – Informacinės visuomenės plėtros komitetas

Konsolidavimo procesai vyksta lėčiau nei planuota, nes valstybiniam duomenų centrui įrengti neradus tinkamų patalpų (naujų patalpų statyba užtruktų ne mažiau kaip 1,5 metų) teko ieškoti naujo sprendimo. Ekonomikos ir inovacijų ministerija parengė Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 2 ir 43³ straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, ir Seimui priėmus šį įstatymą tik nuo 2019 m. gruodžio 1 d. **atsirado galimybė valstybinį duomenų centrą įrengti ir valstybės valdomos įmonės, kuri yra nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbi įmonė, nuosavybės teise valdomose patalpose. Pradėtos teikti pereinamojo laikotarpio debesijos paslaugos.**

Pradėtas įrengti **valstybės duomenų centras**. Tuo tikslu perduotos ir Turto banko registre 2018 m. spalio 23 d. įregistruotos Informacinių technologijų tarnybos prie Krašto apsaugos ministerijos (toliau – ITT prie KAM) vardu patalpos, esančios Vilniuje, Gedimino pr. 11. ITT prie KAM šiam valstybės duomenų centrui įrengti nuo 2019 m. sausio 24 d. pradžios pagal su rangovu pasirašytą susitarimą pradėjo vykdyti numatytus diegimo darbus. Valstybiniam duomenų centrui įrengti 2019 m. buvo sumontuota visa susitarime numatyta įranga, atitinkanti techninius reikalavimus, kuriais turi būti vadovaujama įrengiant ir eksploatuojant valstybinius duomenų centrus. Šiai įrangai skirta 794 418,13 euro iš KAM numatytų asignavimų.

E. sąskaita. Viešojo sektoriaus organizacijai vykdant pirkimo sutartis, sąskaitos faktūros teikiamos tik elektroniniu būdu (viešojo sektoriaus organizacija elektronines sąskaitas faktūras priima ir apdoroja naudodamasi informacinės sistemos „E. sąskaita“ priemonėmis). Siekiant sudaryti galimybes keistis e. sąskaitomis tarpvalstybiniu (ES) lygiu, 2017–2019 m. **sukurta bendro Europos tinklo nacionalinė e.Delivery infrastruktūra, leidžianti sklandžiau pateikti iš Lietuvos ir iš užsienio priimti e. sąskaitas, taip pat atlikti e. sąskaitos sistemos pakeitimai, suderinantys ją su Europoje priimtu nauju e-Invoicing standartu.**

E. pristatymo sistemos plėtra. Seimui pateikti įstatymų projektai, siekiant valstybės mastu užtikrinti, kad viešojo sektoriaus dokumentai būtų siunčiami per Nacionalinę elektroninių siuntų pristatymo, naudojant pašto tinklą, informacinę sistemą (toliau – E. pristatymo sistema), t. y. įteisinti vieną elektroninį langelį valstybės mastu. Visų valstybinių institucijų naudojimas E. pristatymo sistema leis modernizuoti ir skaitmeninti dokumentų siuntimo procesus, tai padidins viešojo sektoriaus efektyvumą.

2019 m. prie E. pristatymo sistemos buvo prisijungę 185 015 fizinių asmenų, 2 454 juridiniai asmenys, 2 074 valstybės institucijos, visi turintys elektroninio pristatymo dėžutes. Šiuo metu E. pristatymo sistemoje yra apie 190 tūkst. naudotojų, kurie per savaitę iš viso išsiunčia apie 30 tūkst. siuntų. Naudojimas E. pristatymo sistema nuo jos įdiegimo 2013 m. iki 2019 m. pabaigos smarkiai išaugo: 2013 m. per E. pristatymo sistemą buvo išsiųsta 541 elektroninė siunta, o 2019 m. – 988 524 elektroninės siuntos ir 239 638 hibridinės siuntos.

E. sveikata. Lietuvos e. sveikatos sistema naudojama kasdien vis plačiau: visos asmens sveikatos priežiūros įstaigos jungiamos į centrinę e. sveikatos sistemą, atsisakoma popierinės medicininės dokumentacijos ir mažinama administracinė našta sveikatos priežiūros specialistams.

Sudarytos sąlygos sveikatos priežiūros įstaigoms prisijungti prie e. sveikatos sistemos (ESPBI IS) ir naudotis ESPBI IS duomenų mainų posisteme arba portalu www.esveikata.lt nemokamai. ESPBI IS aptarnaujama 100 proc. draustų pacientų, prisirašiusių įstaigose, su kuriomis teritorinės ligonių kasos yra sudariusios sutartis. E. sveikatos sistemos naudojimas plečiasi. 2019 m. gruodžio duomenimis, 96 proc. visų kompensuojamųjų vaistų receptų, 93 proc. stacionaro epikrizių, 31 proc. siuntimų, 63 proc. ambulatorinių aprašymų, 93 proc. vairuotojo sveikatos patikrinimo medicininių pažymų, 100 proc. vaiko gimimo pažymėjimų ir medicininių mirties liudijimų išrašoma elektroniniu būdu. Į ESPBI IS per mėnesį pateikiama arti 4 mln. medicinos dokumentų.

Įstaigų veiklą prižiūrinčios (kontroliuojančios) valstybės institucijos ar įstaigos elektroniniu būdu užpildytus apskaitos dokumentus gali gauti skaitmeninėse laikmenose iš įstaigų informacinių sistemų arba per ESPBI IS. Sveikatos apsaugos ministerija nustatė privalomų formų teikimą į ESPBI IS (ambulatorinio apsilankymo aprašymas, stacionaro epikrizė, receptas, vaiko gimimo pažymėjimas, medicininis mirties liudijimas, vairuotojo sveikatos patikrinimo medicininė pažyma, vaiko sveikatos pažymėjimas, siuntimas konsultacijai, tyrimams, gydymui ir atsakymas į siuntimą, diagnostinio tyrimo aprašymas, vakcinacijos įrašas).

Plačiajuosčio ryšio tinklo plėtra. Kad visoje šalies teritorijoje būtų prieinamas naujos kartos interneto ryšys, užtikrinantis 30 Mbps ir didesnę duomenų perdavimo spartą, tęsiamas 2018 m. inicijuotas naujos kartos interneto prieigos infrastruktūros plėtros projektas RAIN-3, kuris užtikrins tolesnę plačiajuosčio ryšio tinklo plėtrą Lietuvoje, ypač atokiose kaimo vietovėse. Baltosiose teritorijose, kuriose rinka negali užtikrinti šios infrastruktūros plėtros ir sparčiojo interneto ryšio paslaugų teikimo, planuojama pastatyti apie 180 ryšio bokštų ir nutiesti apie 1 465 km šviesolaidinių kabelių linijų, prijungiant pastatytus ryšio bokštus ir apie 430 esamų ryšio objektų. Sukurtas tinklas praplės viešosios įstaigos „Plačiajuostis internetas“ valdomą šviesolaidinį tinklą ir užtikrins galimybes operatoriams teikti sparčias naujos kartos interneto prieigos paslaugas galutiniams vartotojams. 2019 m. pirmosios linijos buvo pradėtos kloti Jurbarko, Raseinių, Šiaulių ir Pakruojo rajonuose, nutiesta apie 200 km linijų, prie jų prijungta 80 objektų.

„Gyventojų registro modernizavimas ir susijusių elektroninių paslaugų kūrimas“ – VĮ Registrų centro 2 etapais įgyvendinamas investicijų projektas, finansuojamas ES lėšomis.

Pirmajame investicijų projekto etape numatyta modernizuoti Gyventojų registro (GR) duomenų bazę, pertvarkyti Metrikacijos paslaugų informacinę sistemą (MEPIS) į Metrikacijos ir gyvenamosios vietos deklaravimo paslaugų informacinę sistemą (MGVDIS), patobulinti esamas ir sukurti naujas GR integracines sąsajas su Užsieniečių registru (UR), Vidaus reikalų informacine sistema (VRIS), nuo GR duomenų bazės atskirti Asmens dokumentų išdavimo sistemą (ADIS).

Antrajame investicijų projekto etape numatyta sukurti naujas ir pertvarkyti esamas GR ir MEPIS (MGVDIS) teikiamas elektronines paslaugas (gimimo, gyvenamosios vietos deklaravimo, asmens

duomenų paieškos, elektroninių GR išrašų išdavimo ir pan.), sudarant iš jų naujas sudėtinės paslaugas, ir sukurti šioms sudėtinėms paslaugoms teikti reikalingas integracines sąsajas.

Projekto vykdymas vėluoja dėl laiku neskirto ir nepakankamo ES finansavimo (tik 2018 m. kovo 16 d. pasirašyta finansavimo sutartis), 3 neįvykusių viešųjų pirkimų, laiku nepatvirtintų teisės aktų, susijusių su asmens dokumentų išrašymu. Projektą numatoma užbaigti 2021 m. IV ketv. Šiuo metu yra baigiamas įgyvendinti pirmasis investicijų projekto etapas, o nuo 2020 m. I ketv. bus pradedami ir antrojo etapo darbai.

Neatlygintinas VI Registrų centro duomenų teikimas. Nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojus įstatymų pakeitimams, **visos valstybės ir savivaldybių institucijos** bei įstaigos, atlikdamos teisės aktų nustatytas funkcijas, **valstybės registruose ir informacinėse sistemose registruoja duomenis ir gauna duomenis iš jų nemokamai.**

Valstybės ir savivaldybių institucijos, turėdamos galimybę greitai gauti patikimą ir tikslią informaciją iš valstybės registrų, gali užtikrinti kokybišką viešąjį administravimą ir priimti neatidėliotinus, pagrįstus ir kompetentingus sprendimus, teikti gyventojams kokybiškas viešąsias paslaugas, užtikrinti vieno langelio principo įgyvendinimą.

Migracijos procesų tobulinimas

2019 m. buvo tobulinamas trečiųjų šalių piliečių atvykimo darbo ir kitos teisėtos veiklos tikslais teisinis reglamentavimas, supaprastintos ir pagreitintos imigracijos procedūros, kartu sumažinta galimybių jomis piktnaudžiauti. Priimtais įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimais **supaprastintos imigracijos taisyklės užsieniečiams, atvykstantiems į Lietuvą dirbti**, – sudaryta galimybė užsieniečiui, turinčiam leidimą laikinai gyventi, keisti darbdavį ar darbo funkcijas, taip pat dirbti pagal darbo keliems darbdaviams sutartis; atsisakyta reikalavimo darbdaviams registruoti su užsieniečiu sudarytas darbo sutartis; atsisakyta perteklinės procedūros – kvietimo atvykti užsieniečiui į Lietuvos Respubliką tvirtinimo, atskiros leidimo laikinai gyventi įforminimo procedūros; nustatytas atskiras pagrindas išduoti leidimą laikinai gyventi ekonomiškai stipriausių šalių, kurioms taikomas bevizis režimas, piliečiams; sudaryta galimybė užsieniečiui, užsiimančiam teisėta veikla, susijusia su naujų technologijų ar kitų Lietuvos Respublikos ūkio ar socialinei plėtrai reikšmingų naujovių diegimu (startuoliui), pasikeisti leidimą laikinai gyventi 2 kartus; įtvirtintos teisinės sąlygos sudaryti „Patvirtintų įmonių sąrašą“, kuris leidžia paspartinti procedūras ir taikyti mažiau formalumų užsieniečiams, atvykstantiems dirbti į įmones, įtrauktas į šį sąrašą, išduodant ne tik nacionalines vizas, bet ir leidimus laikinai gyventi; nuo 2021 m. įvedamos kvotos užsieniečiams, kuriems netaikomas atitikties Lietuvos darbo rinkos poreikiams vertinimas, kai jie atvyksta dirbti pagal profesiją, kuri įtraukta į trūkstamų Lietuvos darbo rinkoje profesijų sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis; reglamentuota prieglobsčio prašytojų teisė dirbti. 2019 m. buvo parengti ir priimti teisės aktų dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje pakeitimai, susiję su Jungtinės Karalystės išstojimu iš ES („Brexitas“).

Nuo 2019 m. kovo 1 d. ES valstybių narių piliečiams pradėti išduoti teisės laikinai arba nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje pažymėjimai, kuriuose elektroniniu būdu fiksuojami ES valstybių narių piliečių biometriniai duomenys tapatybei patvirtinti – veido atvaizdas ir dviejų pirštų atspaudai. Šie pažymėjimai suteikė galimybę užsieniečiams naudotis elektroninėmis administracinėmis ir viešosiomis paslaugomis.

Gerinant užsienio valstybėse gyvenančių tautiečių, ketinančių grįžti į tėvynę, informuotumą apie grįžimą ir siekiant sudaryti kuo palankesnes sąlygas gauti informaciją bei praktinę pagalbą visais su grįžimu į Lietuvą ir gyvenimu Lietuvoje susijusiais klausimais, buvo finansuojama Tarptautinės migracijos organizacijos Migracijos informacijos centro veikla. Pažymėtina, kad Migracijos informacijos centras „Renkuosi Lietuvą“ suteikia vis daugiau konsultacijų grįžimo ar atvykimo į Lietuvą klausimais – per 2019 m. buvo suteikta 8 790 konsultacijų (2018 m. – 2 131, 2017 m. – 1 050). 2019 m. Migracijos informacijos centre gaunamų užklausų ir interneto svetainės lankytojų gausėjo daugiau nei 4 kartus; tinklalapį www.renkuosilietuva.lt aplankė 594 866 lankytojai (tai beveik 4 kartus daugiau negu 2018 m. – 150 573 lankytojai).

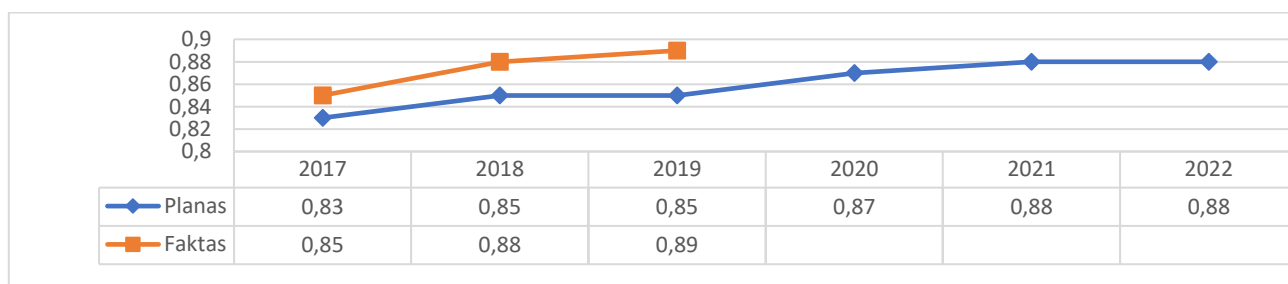
Nuo 2019 m. spalio pradėjo veikti Lietuvos migracijos informacinė sistema MIGRIS. Klientai aptarnaujami greičiau, patogiau, sutaupyta lėšų, dalį paslaugų teikiant elektroniniu būdu. Iš vidinių išteklių 63 proc. padidinta užsieniečių aptarnavimo langelių, suvaldytos fiktyvios rezervacijos ir įdiegtas vizitų rezervacijos kontrolės mechanizmas. Po migracijos reformos padaugėjo ir visų klientų aptarnavimo langelių, šiuo metu visoje Lietuvoje jų 219, įsteigtas Migracijos departamento skambučių centras.

3.2 kryptis. Viešųjų ir administracinių paslaugų modernizavimas ir informacinės visuomenės plėtra

Gyventojų pasitenkinimas ir naudojimas paslaugomis

Gyventojų pasitenkinimo paslaugomis indeksas rodo teigiamą viešojo sektoriaus įstaigų teikiamų paslaugų ir gyventojų aptarnavimo tobulinimo iniciatyvų rezultatą. Šis indeksas apskaičiuojamas tiriant Lietuvos gyventojų, kurie per pastaruosius 12 mėn. kreipėsi į valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, nuomonę apie šių institucijų veiklą, suteiktas paslaugas ir aptarnavimo kokybę. Tai yra kompleksinis efekto kriterijus, kurį apskaičiuojant vertinami gyventojų 9 aptarnavimo aspektai. Paskutinių 3 metų rodiklio pasiektos reikšmės didėja.

71 pav. *Gyventojų pasitenkinimo paslaugomis indeksas*

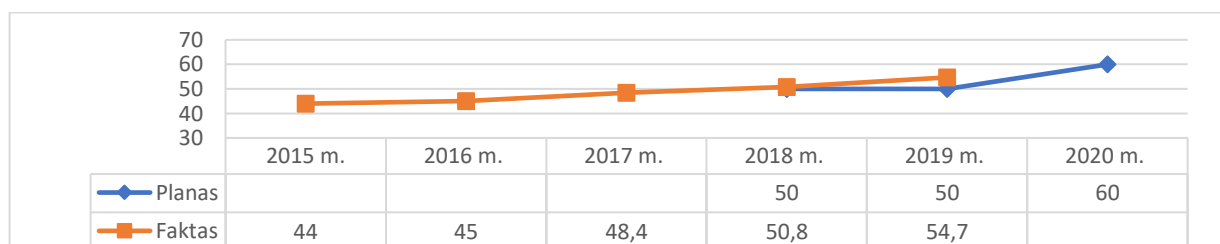

Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

Siekiant suteikti daugiau informacijos apie galimybes gauti viešąsias ir administracines paslaugas elektroniniu būdu ir paskatinti gyventojus tuo naudotis, nuo 2018 m. įgyvendinami projektai, finansuojami iš ES fondų investicijų veiksmų programos 2 prioriteto „Informacinės visuomenės skatinimas“ lėšų. Gyventojų naudojimąsi viešosiomis ir administracinėmis elektroninėmis paslaugomis ypač lemia šių paslaugų žinomumas. Atsižvelgiant į tai, šiuo metu įgyvendinamas projektas „Prisijungusi Lietuva“: efektyvi, saugi ir atsakinga Lietuvos skaitmeninė bendruomenė“, kuris smarkiai prisideda prie informacijos apie sukurtas e. paslaugas sklaidos. Įgyvendinant projektą skatinama bendruomenės įtraukti į IRT, įvairaus amžiaus grupių gyventojai skatinami naudotis IRT, skatinama viešinti informaciją apie tai, kokias e. paslaugas gali gauti gyventojai. Įgyvendinant kitus projektus kuriamos naujos ar tobulinamos jau sukurtos e. paslaugos, siekiant, kad jos atitiktų vartotojų poreikius, apie jas būtų žinoma, e. paslaugos būtų lengvai prieinamos.

Gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, Lietuvoje nuolat daugėja ir greičiau nei planuota.

72 pav. *Gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis, proc.*

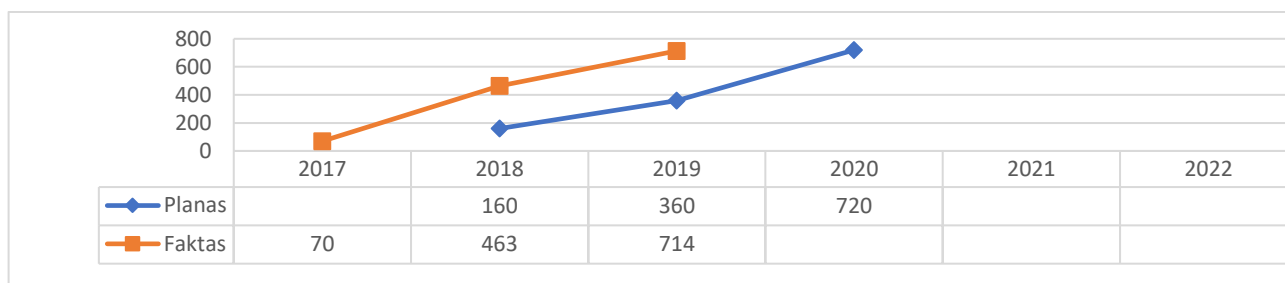

Tęsiamas viešųjų ir administracinių paslaugų modernizavimas

2019 m. ministerijos pagal Vyriausybės nustatytus kriterijus toliau vykdė ministrams pavestose valdymo srityse **teikiamų administracinių paslaugų procedūrų peržiūrą**. Remdamosi šios peržiūros rezultatais, ministerijos rengė pasiūlymus dėl peržiūrėtų paslaugų optimizavimo – buvo siūloma mažinti paslaugos gavėjams tenkančią administracinę naštą, sutrumpinti paslaugos suteikimo terminus, sumažinti atlyginimą už suteikiamą paslaugą, perkelti paslaugos teikimą į elektroninę erdvę, sujungti kelias paslaugas, paslaugos teikimą perduoti kitiems teikėjams ar visiškai atsisakyti nebūtinų paslaugų.

2019 m. Vidaus reikalų ministerijai pradėjus įgyvendinti ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamą projektą⁷⁴, buvo parengtas preliminarus valstybės viešajame sektoriuje teikiamų administracinių paslaugų (nurodytos 1 789 paslaugos) sąrašas ir jas teikiančių subjektų (nurodytas 141 valstybės viešojo sektoriaus subjektas) sąrašas. Įvertinus parengtą sąrašą, **pateikti pasiūlymai dėl 264 dubliuojamų, neaktualių arba administracinės paslaugos sampratos neatitinkančių paslaugų atsisakymo, pasiūlyta 407 paslaugas teikti integruotai**, o nustačius, kad ne visų administracinių paslaugų pavadinimai atitinka jų turinį – **pasiūlyta tikslinti 117 paslaugų pavadinimus**.

73 pav. Supaprastintų viešųjų ar administracinių paslaugų skaičius (kaupiamasis rodiklis)*

Siekiant išvengti **topografinių ir inžinerinės infrastruktūros objektų erdvinį duomenų tvarkymo** srities darbų dubliavimo, 2019 m. Seimui pateiktas įstatymo projektas, kuriame **siūloma aiškiai atskirti minėtus duomenis tvarkančių institucijų funkcijas**: inžinerinių tinklų, valstybinės reikšmės kelių ir geležinkelių infrastruktūros erdvinis duomenis siūloma pavesti tvarkyti šiuos objektus valdančioms institucijoms ir įmonėms, o savivaldybėms pavesti tvarkyti Žemės paviršiaus gamtinių ir antropogeninių objektų, išskyrus valdomus kitų asmenų, erdvinis duomenis.

Pažangių viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų sukūrimas

Planuojama į elektroninę erdvę perkelti 200 visuomenei ir verslui reikalingiausių e. paslaugų, teikiamų įvairiose srityse – administracinių, sveikatos ir socialinės apsaugos, aplinkosaugos, kultūros, kalbos, transporto ar kt. Taip siekiama užtikrinti paslaugų pasiekiamumą, patogumą ir naudą paslaugų gavėjams, kurie jas galės gauti įvairiais šiuolaikiniais įrenginiais per trumpesnį laiką.

Įgyvendinant 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programos 2 prioriteto „Informacinės visuomenės skatinimas“ priemones, iki 2019 m. pabaigos naudotojams perduotos 8 e. paslaugos, sudaryta ir vykdoma 30 projektų sutarčių paslaugoms sukurti (10 sutarčių baigsis 2020 m., 20 sutarčių – 2021 m.). Į paslaugų kūrimą per 2019 m. investuota 45,3 mln. eurų (3 mln. eurų bendrojo finansavimo ir 42,3 mln. eurų ES lėšų).

Tobulinamoje **Topografijos ir inžinerinės infrastruktūros informacinėje sistemoje iki 2020 m. III ketv. bus pasiekiami bendri topografijos ir inžinerinės infrastruktūros objektų erdviniai duomenys**, kurie reikalingi įvairiapusiam naudojimui, pvz., teritorijų planavimui, statybų projektavimui, taip pat būtų užtikrintos sąsajos su valstybės registrais, kadastrais ir valstybės informacinėmis sistemomis.

⁷⁴ Projektas Nr. 10.1.3-ESFA-V-918-01-0014 „Viešojo sektoriaus įstaigų teikiamų paslaugų ir gyventojų aptarnavimo kokybės gerinimo sprendimai“.

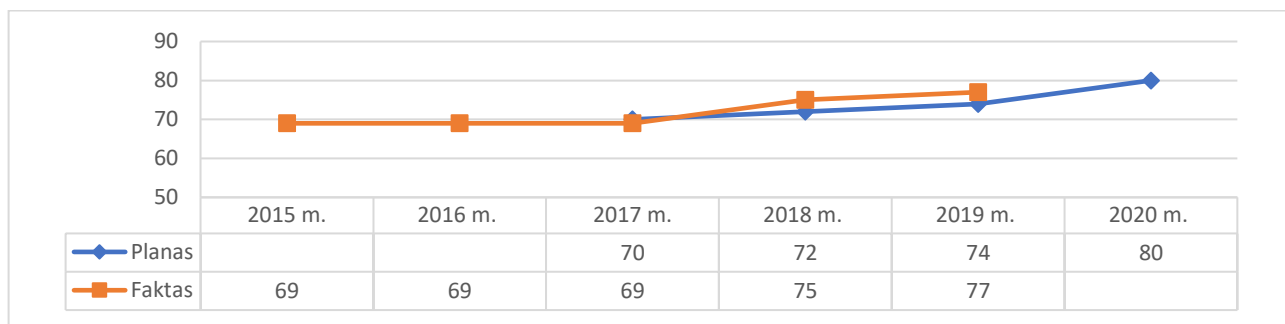
Siekiant Lietuvos vidaus rinkoje nesunaudojamą augalininkystės produkciją išvežti už ES ribų, turi būti atliktas krovinio fitosanitarinės rizikos vertinimas ir gautas fitosanitarinis sertifikatas. Vertinant krovinio fitosanitarinę riziką, būtina apibendrinti įvairius duomenis, kurie kinta atsižvelgiant į krovinio sudėtį ir prekes importuojančios valstybės fitosanitarinius reikalavimus. **Planuojama iki 2020 m. III ketv. automatizuoti fitosanitarinės rizikos vertinimo procesą, susijusį su fitosanitarinių sertifikatų eksportuojamiems ir reeksportuojamiems kroviniams išdavimu.** Taip bus sumažinta žmogiškosios klaidos tikimybė šio proceso metu, užtikrinamas centralizuotas ir sistemingas informacijos, būtinos krovinio fitosanitarinei rizikai nustatyti, administravimas. Fizinė krovinio patikra bus atliekama pagal rizikos balo skaičiavimo taisyklės ir sąlygas.

Verslo priežiūros institucijų pertvarka

Tęsiama verslo priežiūros institucijų pertvarka, kurios tikslas – užtikrinti, kad priežiūros funkcijos valstybėje būtų atliekamos efektyviai, koordinuotai, mažiausiomis sąnaudomis, kuo mažiau trikdančios prižiūrimų subjektų veiklą ir drauge užtikrinant saugomų vertybių apsaugą. 2019 m. buvo rengiami mokymai 2 123 verslo priežiūros specialistams, pradėjo veikti 2019 m. liepos 1 d. įsteigta Valstybinė energetikos reguliavimo taryba, sujungus Valstybinės energetikos inspekcijos prie Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos ir Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veiklą. Taip pat parengti projektai įstatymų, kuriais būtų įgyvendinti sprendimai konsoliduoti Lošimų priežiūros tarnybos ir Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento veiklą vienoje priežiūros institucijoje ir sprendimas Valstybinės augalininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos vykdomas verslo priežiūros funkcijas konsoliduoti Valstybinėje maisto ir veterinarijos tarnyboje.

Be kitų veiklų, 2019 m. **tęsiamas projekto „Priežiūrą atliekančių institucijų informacinės sistemos (PAIIS) sukūrimas ir įdiegimas“ įgyvendinimas.** Per 2019 m. patvirtinti PAIIS nuostatai ir PAIIS duomenų saugos nuostatai, parengti PAIIS sukūrimo, įdiegimo ir integracijų viešiesiems pirkimams reikalingi dokumentai, paskelbti PAIIS rizikų valdymo modulių sukūrimo viešieji pirkimai. Ateityje PAIIS sudarys sąlygas automatizuoti ūkio subjektų veiklos priežiūros procesus: rizikos vertinimą, patikrinimų planavimą ir vykdymą, poveikio priemonių kontrolę, ir leis priežiūros institucijoms greičiau, tiksliau ir patogiau atlikti ūkio subjektų priežiūros funkcijas. Priežiūros institucijos naudos PAIIS planuodamos ir vykdydamos patikrinimus, rengdamos patikrinimams reikalingus dokumentus, siųsdamos pranešimus bei priminimus ūkio subjektams ir bendraudamos su kitomis priežiūros institucijomis. Ūkio subjektai naudosis Verslo vartais ir per vieną langelį galės gauti informaciją apie priežiūros institucijų suplanuotus patikrinimus, jų veiklai taikomus kontrolinius klausimynus ir kitą informaciją iš priežiūros institucijų, teikti priežiūros institucijoms įrodymus, kad ištaisyti pažeidimai, ir įvairaus formato dokumentus, peržiūrėti informaciją apie jų veiklos priežiūros istoriją ir dalyvauti apklausose apie priežiūros institucijų vykdomą priežiūrą.

74 pav. Ūkio subjektai, teigiamai vertinantys priežiūros institucijų veiklą, visų apklaustųjų proc.

Duomenų šaltinis – ūkio subjektų apklausa

2019 m. atliktos apklausos rezultatai rodo teigiamas pokyčio tendencijas. **Lietuvos įmonės vis labiau pasitiki šalies verslo priežiūros institucijomis.** Pastaruosius 4 metus didėja ūkio subjektų pasitenkinimo verslo priežiūros institucijų veikla rodikliai: teigiamas (labai gerai ir gerai) vertinimas išaugo nuo 69 proc. 2016 m. iki 77 proc. 2019 m. ir viršijo 2019 m. planuotą pasiekti rodiklį 3 proc. punktais.

3.3 kryptis. Skaidrumo ir atvirumo didinimas, kovos su korupcija stiprinimas

Skaidrumo ir atvirumo didinimas

Duomenų atvėrimas

Viena pagrindinių sričių, per kurią skatinamas skaidrumas ir atvirumas, – duomenų atvėrimas, kuris suteikia galimybę duomenų naudotojams išvelgti naujas perspektyvas ir plėtoti jais paremtas inovacijas, kurios prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo, verslo augimo bei šalies tarptautinio įvaizdžio formavimo.

Siekiant atverti viešojo sektoriaus nuasmenintus ir neslaptus duomenis, **parengti metodiniai dokumentai, kurių viešojo sektoriaus institucijoms reikia jų valdomų duomenų inventorizacijai ir atvėrimui organizuoti ir įgyvendinti**⁷⁵, daugiau nei 200 viešojo sektoriaus institucijų darbuotojų surengti mokymai duomenų atvėrimo tema.

Parengtas viešai naudoti Lietuvos atvirų duomenų portalas <https://data.gov.lt/>. Jis įdiegtas CKAN platformos pagrindu ir suteikia galimybę viešojo sektoriaus institucijoms aprašyti atvertus duomenų rinkinius metaduomenimis ir publikuoti juos portale, o duomenų vartotojams juos surasti. Portale publikuojami Užimtumo tarnybos, Švietimo informacinių technologijų centro, Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos, Valstybinės darbo inspekcijos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro **atveriamų 300 duomenų rinkinių metaduomenys. O visus duomenis minėtos institucijos pabaigs atverti ir publikuos portale 2020 m. II ketv.** Šiuo metu dar palaikoma Informacijos rinkmenų sąrašo informacinė sistema (bus naikinama galutinai sukūrus portalą). Joje 127 institucijos yra registravusios įvairios brandos lygmens ir kokybės 744 atvertus duomenų rinkinius.

Atvirų duomenų portalo funkcionalumas ne tik leis duomenų teikėjams tvarkyti jų atvertų duomenų rinkinių metaduomenis, o duomenų vartotojams duomenis surasti, bet taip pat sudarys sąlygas vykdyti sistemingą atvėrimo stebėseną, užtikrinti aukštesnę duomenų atvėrimo brandą ir koreguoti duomenų rinkinių atvėrimo prioritetus pagal vartotojų išreikštą duomenų poreikį.

Portalas bus integruotas su ES atvirų duomenų portalu www.europeandataportal.eu. Įdiegus portalą, visos institucijos galės jame pateikti atveriamų duomenų rinkinių metaduomenis ir duomenų rinkinius.

Padaryti pasirengimo kitam etapui darbai – **kartu su kitomis 65 viešojo sektoriaus institucijomis parengtas atvertinų prioritetinių duomenų rinkinių sąrašas; suorganizuota prioritetinių duomenų rinkinių sąrašo viešoji konsultacija su visuomene.** Planuojama, kad 2020–2023 m. viešojo sektoriaus institucijos atvers daugiau kaip 400 naujų didelės paklausos duomenų rinkinių, kurie iš karto bus pasiekiami ne tik per Lietuvos atvirų duomenų portalą, bet ir per Europos duomenų portalą.

„Atviri Lietuvos finansai“

Siekiant paskatinti visuomenės domėjimąsi, kam ir kur leidžiamos valstybės biudžeto lėšos, ir stiprinti atsparumą korupcijai, taip sudarant geresnes visuomenės kontrolės galimybes, sukurta interneto svetainė „Atviri Lietuvos finansai“⁷⁶, kurioje suprantamai ir patraukliai pristatoma viešųjų finansų sistema.

Interneto svetainėje šiuo metu galima rasti 3 563 viešojo sektoriaus subjektų finansines ataskaitas, 479 valstybės biudžetinių įstaigų biudžeto vykdymo duomenis, taip pat visų savivaldybių, Valstybinio socialinio draudimo fondo (SODRA) bei Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) finansinius

⁷⁵ Viešojo sektoriaus duomenų atvėrimo veiklos modelio projektas; Viešojo sektoriaus duomenų atvėrimo rekomendacijų projektas; Valstybės informacinių išteklių atvirų duomenų rinkinių metaduomenų klasių ir savybių taikymo aprašo projektas; Rekomenduojamų atvirų duomenų ir metaduomenų publikavimo formatų aprašo projektas; Duomenų rinkinių inventorizacijos, prioritetų nustatymo ir atvirų duomenų vartotojų poreikių įvertinimo aprašo projektas; Atvirų duomenų pažangos vertinimo metodikos projektas; Atvirų duomenų poveikio vertinimo metodikos projektas.

⁷⁶ <https://www.lietuvosfinansai.lt/>.

duomenis. Tai pirminė interneto svetainės versija, kuri bus tobulinama, pildoma naujais duomenimis ir papildomomis funkcijomis. Interneto svetainę numatoma papildyti statistiniais, makroekonominiais rodikliais. Atverdama tokios plačios apimties duomenis Lietuva tampa viena iš daugiausiai finansinių duomenų atveriančių šalių pasaulyje.

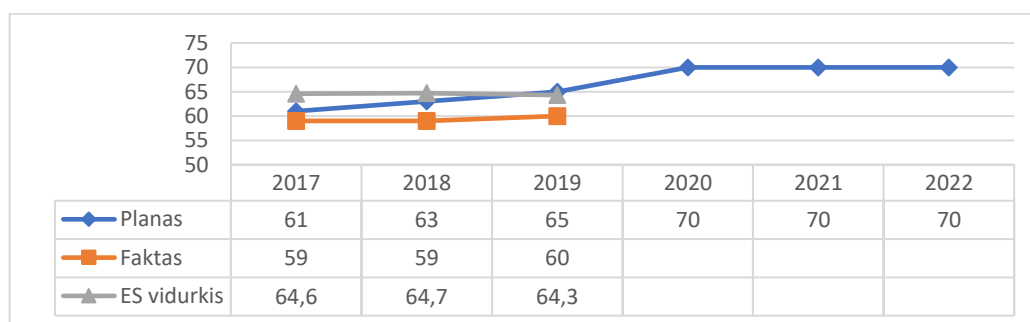
Siekiant sudaryti galimybes naudotis pažangiais elektroninės paieškos ir analizės įrankiais, duomenys svetainėje atveriami pilnais rinkiniais. Juos galima atsisiųsti internetu, jie pateikiami patogiu ir redaguojamu formatu.

Kovos su korupcija stiprinimas

2019 m. pasaulinės NVO „Transparency International“ (TI) **korupcijos suvokimo indekso (KSI) tyrime Lietuvai skirta 60 balų iš 100 galimų ir 35 vieta 180 šalių sąrašė.** Lietuva užima 15 vietą iš 28 ES valstybių, pirmoje vietoje ES ir pasaulyje – Danija (87 balai). **Lietuvos rezultatai pagerėjo pirmą kartą per penkerius metus.** Estija gavo 74 balus ir užėmė 18 vietą, Latvija gavo 56 balus ir užėmė 44 vietą.

KSI yra vienas garsiausių pasaulyje korupcijos suvokimo tyrimų, parodantis, kaip įvairioms pasaulio valstybėms pavyksta kontroliuoti korupciją. Korupcijos mastą viešajame ir politikos sektoriuose vertina įvairių sričių ekspertai ir verslo lyderiai.

75 pav. Korupcijos suvokimo indeksas, balais

Duomenų šaltinis – pasaulinė NVO „Transparency International“, <http://www.transparency.lt/>

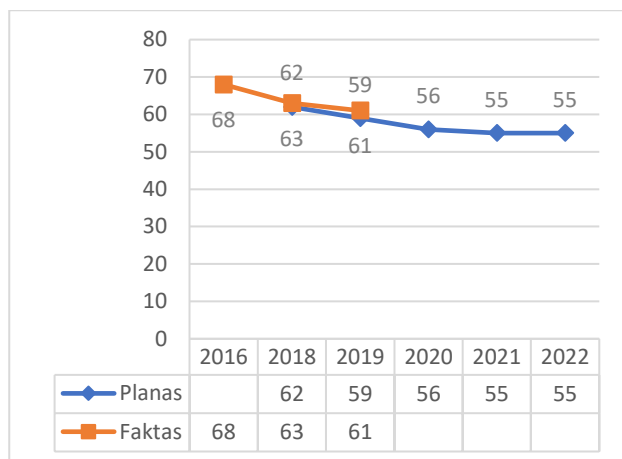
Nors ir nedidelis teigiamas KSI pokytis rodo, kad kryptingos pastangos duoda rezultatus. Didėjant visuomenės informuotumui auga jos sąmoningumas, nepakantumas korupcijai, mažėja korupcinė patirtis. Aktyvios valstybės institucijų pastangos diegiant ir taikant aukštus atsparumo korupcijai standartus, kryptinga veikla kuriant antikorpacinę aplinką viešajame ir privačiame sektoriuose, asmenų skatinimas pranešti apie korupcines veikas ir kitus daromos pažeidimus – tai sritys, kuriose ir toliau aktyviai veikiant bus siekiama tolesnės tvarios pažangos.

Naujausi sociologinio tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“ duomenys taip pat rodo teigiamas tendencijas⁷⁷. Nuo 2007 m. nuosekliai mažėja gyventojų, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas (nuo 85 proc. 2007 m. iki 61 proc. 2019 m.). 30 proc. gyventojų duotų kyši, kad išspręstų savo problemas. Patiems respondentams per 12 mėnesių kyši siūlė 3 proc. atvejų, tačiau 27 proc. respondentų pažįsta žmones, kuriems buvo siūlomi kyšiai.

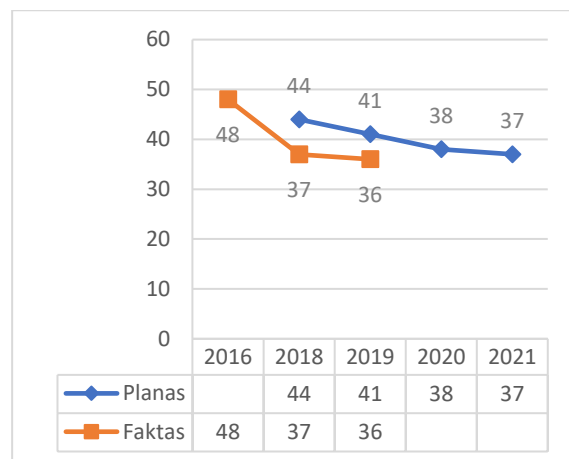
36 proc. įmonių vadovų sutinka, kad kyšis padeda spręsti problemas, 9 proc. įmonių vadovų duotų kyši, dar 24 proc. tą darytų atsižvelgdami į aplinkybes. 25 proc. valstybės tarnautojų nurodė, kad kyšis padeda spręsti problemas, tai maždaug tiek pat kaip ir 2018 m. (24 proc.).

⁷⁷ Daugiau informacijos <https://www.stt.lt/analitine-antikorpacine-zvalgyba/lietuvos-korupcijos-zemelapis/7437>.

76 pav. Gyventojų, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas, dalis, proc.

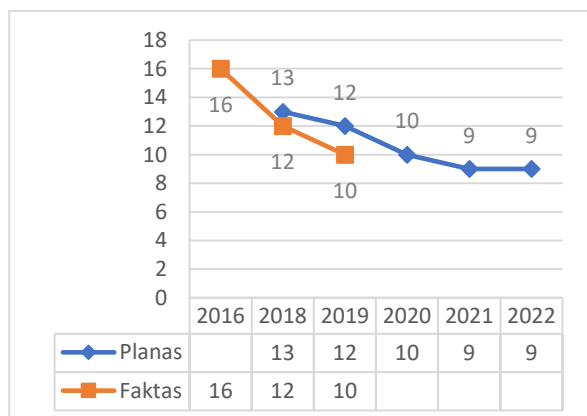
77 pav. Įmonių, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas, dalis, proc.

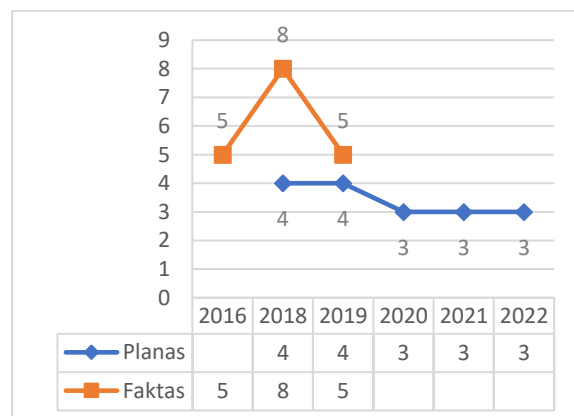
Duomenų šaltinis – tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“

Per 12 mėnesių kyšį yra davę 10 proc., o per 5 metus – 23 proc. gyventojų. Tai mažiausias rezultatas nuo 2007 m. Per 12 mėnesių kyšį yra davę 5 proc., o per 5 metus – 10 proc. įmonių atstovų. Tai vienas mažiausių rezultatų nuo 2007 metų. 2 proc. valstybės tarnautojų nurodė, kad per 12 mėnesių jiems yra tekę duoti kyšį, tai mažiau nei 2016 m. (6 proc.) ir 2018 m. Sumažėjo ir davusių kyšį per 5 metus – 9 proc. (2016 m. – 19 proc., 2018 m. – 12 proc.).

78 pav. Gyventojų, davusių kyšį per pastaruosius 12 mėnesių, dalis, proc.

79 pav. Įmonių, davusių kyšį per pastaruosius 12 mėnesių, dalis, proc.

Duomenų šaltinis – tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“

Lietuvos teisės institutas Teisingumo ministerijos pavedimu 2018 m. parengė ir paskelbė tyrimą „Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas“⁷⁸, kuriuo remdamasi Teisingumo ministerija atliko analizę siekdama nustatyti, ar tikslinga tobulinti korupcijos privačiame sektoriuje teisinį reguliavimą. Atlikus analizę, nuspręsta į šios problemos sprendimą įtraukti kuo platesnį ratą kompetentingų institucijų, mokslo atstovų, teisės praktikų ir verslo atstovų ir koordinuotai atlikti reikiamus veiksmus, kad ateityje būtų sukurtas aiškus korupcijos privačiame sektoriuje reguliavimas (naudojant reikiamas ir pamatuotas priemones), kuris būtų objektyvus, subalansuotas ir efektyvus.

⁷⁸ „Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas“ (K. Ambrazevičiūtė, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, P. Ragauskas), Lietuvos teisės institutas, 2018 m.

Sveikatos sistemos skaidrinimas, antikorupcinių priemonių diegimas

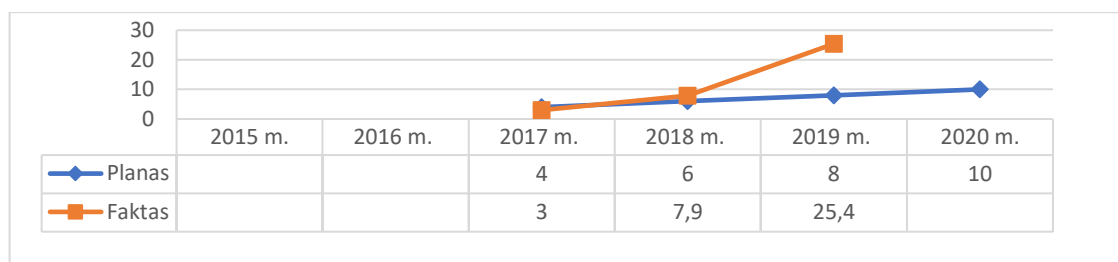
Siekiant priimti sistemiškai pagrįstus, objektyvius, sveikatos technologijų taikymu pagrįstus sprendimus, diegiamas bendras sveikatos priežiūros technologijų vertinimo ir sprendimų priėmimo modelis. Įgyvendinant Sveikatos draudimo įstatymo 9² straipsnio nuostatas, parengtas sveikatos apsaugos ministro įsakymas, reglamentuojantis naujų sveikatos priežiūros paslaugų ir tų, kurių teikimo sąnaudos padidėjo dėl organizacinių pakeitimų ar naujų technologijų, įtraukimo į PSDF lėšomis kompensuojamų paslaugų sąrašą, išdėstant jas prioriteto tvarka.

Seimui priėmus Farmacijos įstatymo Nr. X-709 2, 51 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 51¹ straipsniu įstatymą, sudarytos teisinės sąlygos sukurti modelį, per kurį būtų įgyvendintas skaidrus farmacijos ir kitų privačių bendrovių paramos sveikatos darbuotojų kvalifikacijai kelti mechanizmas. Visi vaistinių preparatų registruotojai ir jų atstovai įpareigojami rinkti ir saugoti informaciją apie perleistas vertes (suteikta piniginė vertė, ja išreikšta natūrinė nauda) ir perleistų verčių gavėjus (specialistai, ASPI ir juridiniai asmenys, atstovaujantys specialistų ar ASPI interesams) ir teikti metines ataskaitas Valstybinei vaistų kontrolės tarnybai, kuri šią informaciją viešins savo interneto svetainėje. **Nuo 2020 m. sausio 1 d. įvairios bendradarbiavimo formos turi būti skelbiamos viešai.**

Viešieji pirkimai

Viena iš sričių, kurioje itin svarbu didinti skaidrumą, atvirumą, užkirsti kelią korupcijai, – viešieji pirkimai. Centrinės perkančiosios organizacijos viešosios įstaigos CPO LT katalogo plėtra siekiant profesionalių ir efektyvesnių pirkimų numatyta ir kaip priemonė įgyvendinant 2018–2019 m. Tarybos rekomendacijas Lietuvai.

80 pav. VŠĮ CPO LT pirkimų moduliuose dalyvaujančių tiekėjų skaičiaus pokytis, proc.

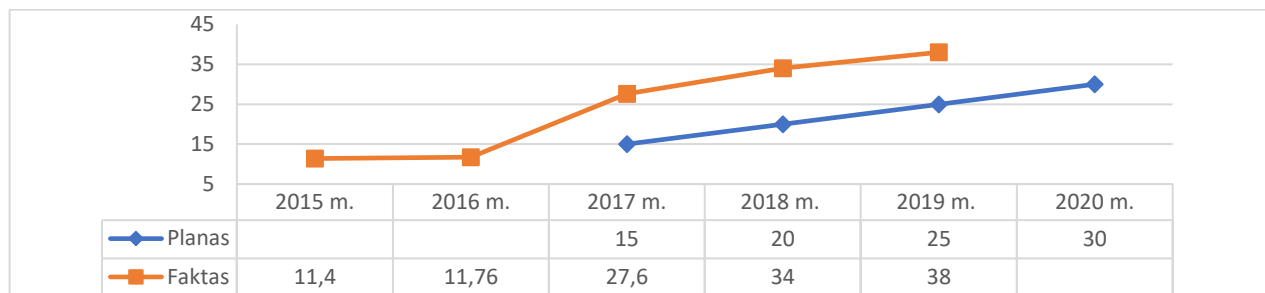
Duomenų šaltinis – VŠĮ CPO LT

2019 m. **CPO LT elektroninio katalogo pirkimų moduliuose dalyvaujančių tiekėjų**, palyginti su 2018 m., **padaugėjo net 25,4 proc.** (nuo 574 iki 720 tiekėjų), tai viršijo planuotą reikšmę daugiau nei 3 kartus, nes dalis pirkimų modulių sukurta pagal Dinaminę pirkimų sistemą (DPS), kai nauji tiekėjai, atitinkantys nustatytus kvalifikacijos reikalavimus, bet kuriuo DPS galiojimo laikotarpiu gali būti įtraukti į DPS ir dalyvauti teikiant konkrečius užsakymus. Be to, CPO LT elektroninis katalogas buvo išplėstas 9 naujais pirkimų moduliais ir tai taip pat prisidėjo prie bendro tiekėjų skaičiaus augimo.

Siekiant efektyviau administruoti viešųjų pirkimų funkciją, optimizuoti žmogiškuosius ir finansinius išteklius, 2019 m. pabaigoje Seimui pateikti Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimai, leisiantys Vyriausybei įdiegti Vyriausybės įstaigų viešųjų pirkimų centralizavimo modelį. Siūlomo modelio esmė – pirkimo objektų, kurių netikslinga standartizuoti ir struktūrizuoti perkelti į VŠĮ CPO LT elektroninį katalogą, tarptautinių ir supaprastintų viešųjų pirkimų valdyseną ir viešuosius pirkimus iki pirkimo sutarties sudarymo atliks centrinės perkančiosios organizacijos pagal joms priskirtas sritis: Turto valdymo ir ūkio departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Kultūros infrastruktūros centras ir VŠĮ CPO LT. Gynybos resursų agentūra prie Krašto apsaugos ministerijos atliks krašto apsaugos sistemos pirkimus.

Nuo 2017 m. Viešųjų pirkimų įstatymo 55 straipsnio 2 dalis imperatyviai riboja kainos kriterijaus taikymą (ne daugiau kaip 70 proc. pirkimų vertės). Atsižvelgiant į tai, visų pirkimų vertės dalis, kurią sudaro pirkimų, kuriems taikytas kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijus, vertė, didėja.

81 pav. Visų pirkimų vertės dalis, kurią sudaro pirkimų, kuriems taikytas kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijus, vertė, proc.

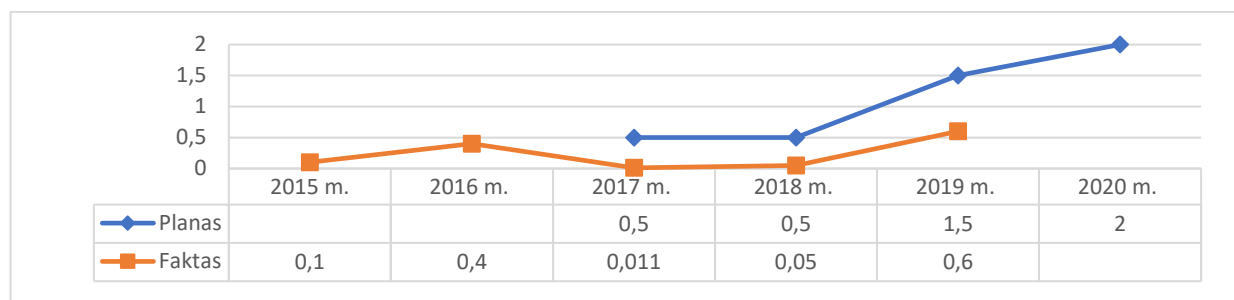

Duomenų šaltinis – Viešųjų pirkimų tarnyba

2019 m. patobulintas reguliavimas – **Viešųjų pirkimų įstatyme nustatytos galimybės perkančiajai organizacijai keisti pirkimui skirtą sumą ir taip sudaryti platesnes galimybes taikyti elektroninį aukcioną.**

Siekdama pagerinti elektroninių aukcionų vykdymo sąlygas, Viešųjų pirkimų tarnyba **sukūrė naują elektroninių aukcionų šabloną** ir surengė viešinimo kampaniją⁷⁹ skatindama juo naudojantis vykdyti pirkimus. Be to, buvo organizuoti mokymai, kuriuose dalyvavo 66 įvairių organizacijų atstovai. 2019 m. pabaigoje **apdovanotos 3 daugiausiai elektroninių aukcionų vykdžiusios perkančiosios organizacijos.**

82 pav. Visų pirkimų vertės dalis, kurią sudaro pirkimų, kuriems taikytas elektroninis aukcionas, vertė, proc.

Duomenų šaltinis – Viešųjų pirkimų tarnyba

2019 m. **perkančiosioms organizacijoms nustatytas įpareigojimas priimti Europos elektroninių sąskaitų standartą atitinkančias elektronines sąskaitas**⁸⁰.

2019 m. įgyvendintas kartu su EBPO vykdytas projektas „Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimas stiprinant viešųjų pirkimų specialistų profesionalumą“. Remiantis projekto rezultatais **parengtas ir patvirtintas Viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimo planas, kurį įgyvendinant numatoma stiprinti pirkimus atliekančių specialistų gebėjimus, parengti metodines ir pagalbines priemones, tobulinti perkančiųjų organizacijų motyvavimo pirkimus atlikti efektyviau sistemą.**

3.4 kryptis. Kompetencijos valstybės valdymo srityje kėlimas

⁷⁹ Informacinis pranešimas <http://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/elektroninis-aukcionas-racionaliam-lesu-naudojimui>; mokomasis filmukas, kaip vykdyti elektroninius aukcionus <https://www.youtube.com/watch?v=IjZm9oVaREY>.

⁸⁰ Viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymas, Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje perkančiųjų subjektų, įstatymo Nr. XIII-328 pakeitimo įstatymas.

Patrauklumo valstybės tarnyboje didinimas

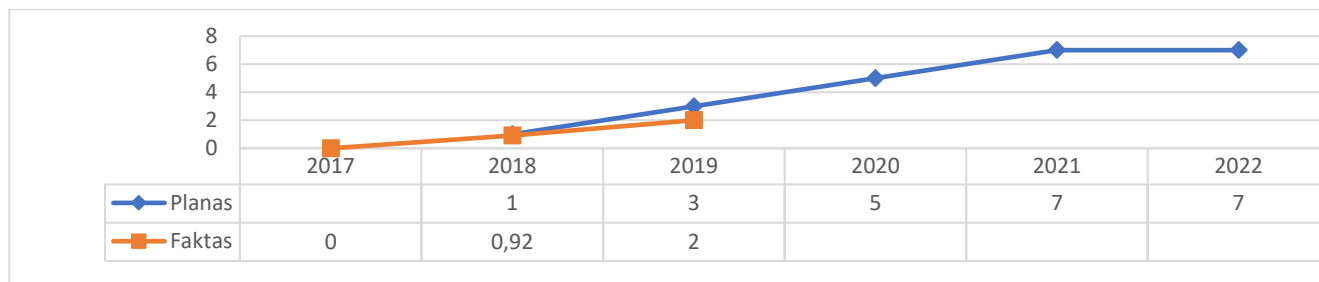
2019 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatymui (VTĮ) **sudarytos teisinės sąlygos didinti valstybės tarnybos patrauklumą**, iš esmės pakeistas valstybės tarnautojų darbo užmokesčio reglamentavimas, **įtvirtinti nuotolinio darbo galimybė bei mentorystės institutas** (pareigas eina 69 mentorai)⁸¹, supaprastinta valstybės tarnautojų veiklos vertinimo tvarka – atsisakyta valstybės tarnautojų vertinimo tam sudarytose vertinimo komisijose nesant ginčo, įtvirtinta centralizuota asmenų atranka į valstybės tarnybą. VTĮ numatyta daugiau valstybės tarnautojų skatinimo priemonių – **nustatyta daugiau skatinimo rūšių** (mokama nuo vienos iki 2 pareiginių algų dydžio pinigine išmoka už asmeninį išskirtinį indėlį į įstaigai nustatytų tikslų įgyvendinimą arba pasiektus rezultatus ir įgyvendintus uždavinius; suteikiama iki 5 mokamų poilsio dienų arba atitinkamai sutrumpinamas darbo laikas; kvalifikacijos tobulinimas finansuojamas ne didesne kaip valstybės tarnautojo vienos pareiginės algos dydžio suma per metus).

Palyginti su 2018 m., **valstybės tarnautojų neto darbo užmokestis 2019 m. didėjo 23 proc.** (vidutinis valstybės tarnautojo bruto darbo užmokestis 2019 m. sudarė 1 697 eurus (neto 1 052), 2018 m. – 1 123 eurus (neto 856), 2017 m. – 922 eurus (neto 706).

Palyginti su 2018 m., darbuotojų, dirbančių privačiame sektoriuje, neto VDU 2019 m. didėjo 11,5 proc.

Tobulinant valstybės tarnybą, tolygiai daugėja ir asmenų, vertinančių valstybės tarnybą kaip patrauklų darbdavį. Planuotas pokytis nepasiektas, nes valstybės institucijų ir įstaigų, valstybės tarnybos pertvarkos, reformos sveikatos ir socialinės apsaugos, švietimo, bausmių vykdymo ir kitose srityse kaip ir kiekvienas didelis pokytis vertinamos prieštarinčiai.

83 pav. Valstybės tarnybos, kaip darbdavio, patrauklumo teigiamo vertinimo pokytis, proc.

Centralizuotų atrankų į valstybės tarnybą rengimas

Centralizuota valstybės tarnautojų atranka užtikrina organizuojamų konkursų į valstybės tarnybą skaidrumą ir nešališkumą (esant centralizuotai atrankos komisijai, kurios narių daugumą sudaro Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos specialistai), siekiama, kad **į valstybės tarnautojo pareigas būtų priimami reikiamas kompetencijas turintys asmenys**. Pagal naująją – centralizuotą – valstybės tarnautojų atrankos sistemą atsisakyta bendrųjų ir vadovavimo gebėjimų patikrinimo, o bendrieji gebėjimai ir kompetencijos tikrinami vertinimo atrankos komisijoje metu. Taip pat pasikeitė pretendentų į vadovaujamąsias pareigas atranka, vietoj vadovavimo gebėjimų patikrinimo taikomas pretendentų į įstaigos vadovo pareigas kompleksinis vertinimas, kurio metu įvertinamos pretendentų į įstaigos vadovo pareigas bendrosios, vadybinės ir lyderystės kompetencijos. Į pareigas priimančiam asmeniui yra teikiamos 2 geriausiai pasirodžiusių pretendentų kandidatūros, iš kurių į pareigas priimančias asmuo pasirenka tinkamiausią kandidatą.

⁸¹ Valstybės tarnautojų registro 2020 m. vasario 19 d. duomenys.

Numatyta galimybė konkursus į valstybės tarnybą rengti nuotoliniu būdu. Remiantis Valstybės tarnybos departamento viešai teikiama informacija⁸², iki 2020 m. vasario 14 d. **iš viso surengta 514 nuotolinių konkursų (24 proc. visų organizuotų konkursų)**. Pastebėtina, kad įstaigos dalijasi savo turima infrastruktūra su kitomis įstaigomis, neturinčiomis galimybių dalyvauti nuotolinėse atrankose.

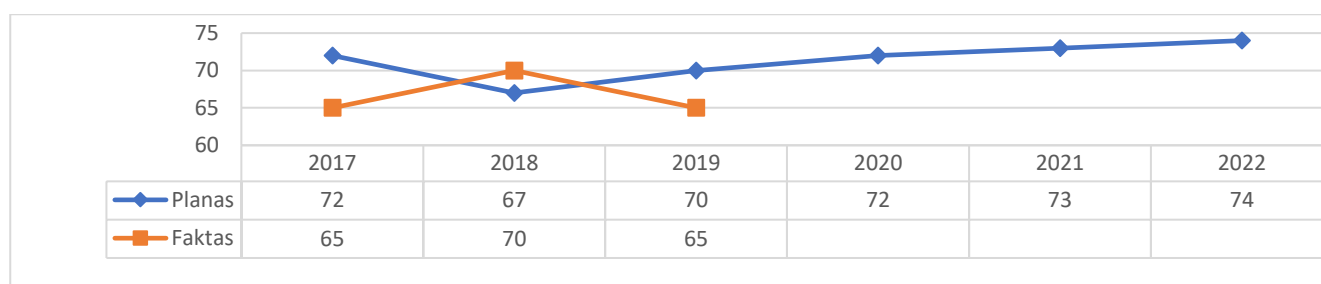
Remiantis Valstybės tarnybos departamento atliktos pretendentų apklausos rezultatais, nustatyta, kad **74 proc. apklaustųjų pasitiki centralizuotu konkursų organizavimu**, o nepasitikėjimą yra išreiškę 10 proc. asmenų. Palyginti su 2018 m., pasitikėjimas konkursų organizavimu išaugo 19 proc. punktų.

Valstybės tarnautojų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo tvarkos keitimas

Pagrindinė naujovė – sumažinta administracinė našta tiek įstaigoms, tiek paslaugas teikiantiems asmenims: neliko valstybės tarnautojų privalomojo įvadinio mokymo ir fizinių bei juridinių asmenų, teikiančių mokymo paslaugas valstybės tarnautojams, sąrašų. Tobulindami kvalifikaciją valstybės tarnautojai naudojami įvairiomis kvalifikacijos tobulinimo formomis – savišvieta, mokymasis veikloje, mokymasis iš kitų asmenų (pavyzdžiui, mentorius) ir neformalusis švietimas. **Ypač daug dėmesio skiriama vadovaujančias pareigas einančių valstybės tarnautojų vadybinių kompetencijų stiprinimui**. Tuo tikslu įgyvendinami 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programos projektai „Įstaigų vadovų lyderystės stiprinimas“ ir „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vidurinės grandies vadovų strateginių kompetencijų centralizuotas stiprinimas“. Pagal juos rengiami mokymai įstaigų vadovams (ne mažiau nei 200 jų – iki 2020 m. birželio) ir vidurinės grandies vadovams (ne mažiau kaip 2 000 jų – iki 2020 m. rugsėjo) Tiek aukščiausiosios, tiek vidurinės grandies mokymai skirti lyderystės, veiklos valdymo, komunikacijos ir kitoms vadovams būtinoms kompetencijoms stiprinti.

Valstybės tarnautojų kompetencija yra svarbi didinant pasitikėjimą valstybės institucijomis. Pasitikėjimo valstybės institucijomis rodiklis apskaičiuojamas atliekant gyventojų apklausą, o pasitikėjimas, kaip gyventojų požiūrio į valstybės institucijas išraiška, vertintinas kaip gana subjektyvus, gerokai veikiamas žiniasklaidos formuojamo valstybės institucijų įvaizdžio ir į jį gali nepatekti iniciatyvų, kuriomis siekiama padidinti šių institucijų veiklos efektyvumą ir skaidrumą, vertinimas. 2017–2019 m. pasitikėjimo valstybės institucijomis rodiklio pokyčiai sietini su tuo laikotarpiu buvusią ekonomine šalies būkle, vykdomomis valstybės institucijų ir įstaigų, valstybės tarnybos pertvarkomis, reformomis sveikatos ir socialinės apsaugos, švietimo, baudmių vykdymo ir kitose srityse. Tikimasi, kad, įgyvendinus minėtas reformas ir pertvarkas, pasitikėjimo valstybės institucijomis rodiklis turėtų išlikti pakankamai aukštas ir siekti apie 70 proc.

84 pav. Pasitikėjimas valstybės institucijomis, proc.

⁸² <http://vtd.lrv.lt/lt/naujienos/informacija-apie-valstybes-tarnybos-departamento-vykdomus-centralizuotus-konkursus-ir-atrankas-30>.

3.5 kryptis. Vietos savivaldos ir regionų stiprinimas

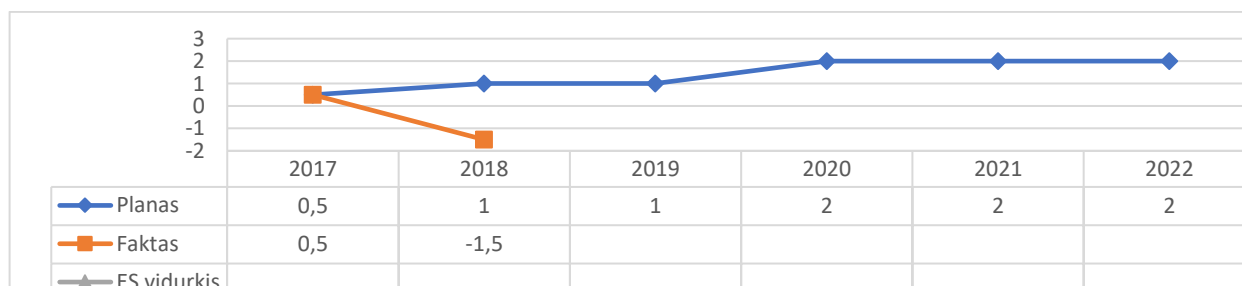
Regionų sanglauda 2018 m. mažėjo dėl lėtesnio už šalies vidurkį BVP augimo 6 iš 10 regionų. Neigiamą sanglaudos rodiklio reikšmę labiausiai lėmė situacija Klaipėdos ir Kauno regionuose. 2017 m. šių dviejų regionų BVP vienam gyventojui buvo artimas šalies vidurkiui ir beveik nesiskyrė (atitinkamai 101,4 ir 101,7 proc.), tačiau **2018 m. Klaipėdos regiono BVP augimas buvo absoliučiai lėčiausias tarp visų 10 apskričių** (palyginti su šalies vidurkiu, sumažėjo net 5,1 proc. punkto – iki 96,3 proc.). Šis pokytis gali būti siejamas su mažėjančia tradicinės ekonominės veiklos (Klaipėdoje – su jūrų uostu susijusios veiklos, turizmo paslaugų Palangoje, Neringoje) svarba, didėjančių aglomeracijų ekonomika ir pramone, inžinerija, kur Kaunas turi pranašumą ir dėl didesnio miesto (su metropoline zona) gyventojų skaičiaus, ir dėl daug didesnio (palyginti su Klaipėdos universitetu) mokslo potencialo, ir dėl teigiamų lūkesčių, susijusių su vykdomais projektais – „Rail Baltica“, LEZ plėtra, stambių investuotojų atėjimu. Kadangi **Kauno apskrities BVP vienam gyventojui yra aukštesnis už šalies vidurkį**, spartus augimas blogina sanglaudos rodiklio reikšmę.

Antrasis (po Klaipėdos) blogiausia BVP dinamiką turėjęs regionas buvo Utenos apskritis. Ji vis dar kovoja su didžiausio Lietuvoje pramonės objekto (Ignalinos atominės elektrinės) uždarymo padariniais. Iki šiol iki galo neaiškios Visagino (buvusio pagrindinio regiono ekonominio centro) plėtros perspektyvos, persiorientuojant į kitas ekonomines veiklas. Šiame regione itin nepalanki ir demografinė būklė (gyventojų mažėja, jie sensta). Didelis netikrumas tiek dėl Visagino ateities, tiek dėl demografinės būklės lemia tai, kad regione beveik nekuriamos naujos darbo vietos, mažėja investicijų, o tai tiesiogiai atsispindi BVP.

Pozityvūs pokyčiai matomi Tauragės apskrityje. Ji 2018 m. artėjo prie šalies vidurkio, ir ši tendencija yra ilgalaikė. **Tauragės apskrities BVP vienam gyventojui vis dar mažiausias, bet ši apskritis yra absoliuti lyderė ir pagal BVP, ir pagal darbo užmokesčio augimą** (vertinant pokytį nuo 2007 m.), sparčiai veiasi didesnius miestus ir regionus. Tam nemažai pasitarnauja ir tai, kad Tauragės regionas turi aiškią ir nuosekliai įgyvendinamą plėtros viziją (laikantis tvarios, žaliosios ekonomikos, „cleantech“, „greentech“ principų), be to, sėkmingai bendradarbiaujama tiek tarp savivaldybių, tiek su privačiais partneriais, tokiais kaip privatus Tauragės industrinis parkas, pritraukiamos užsienio (daugiausiai – Skandinavijos šalių) investicijos.

Atsižvelgiant į Tauragės regiono galimybes toliau mažinti ekonominius skirtumus, taip pat būtinybę Visagine plėtoti naujas, nesusijusias su atominė energetika, ekonomines veiklas, 2019 m. buvo inicijuotos bandomosios iniciatyvos. 2019 m. Tauragės regiono savivaldybėms, taip pat Visagino savivaldybei suteikta pagalba rengiant bandomąsias strategijas, o 2020 m. bus remiami jų įgyvendinimo veiksmai.

85 pav. Sanglauda pagal BVP, proc.

Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

Pastaba. Rodiklio 2019 m. faktinė reikšmė bus žinoma 2020 m. lapkritį–gruodį.

2019 m. pakeistas Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas – įteisinamos paskatos savivaldybėms – gyventojų pajamų mokesčio (toliau – GPM) suma, tenkanti valstybės biudžetui (0,5 proc.), bus paskirstoma savivaldybėms – plėtoti ekonominę veiklą ir taip prisidėti prie pertvarkos, skirtos kryptingai regionų plėtrai, tikslų įgyvendinimo. Toks savivaldybėms tenkančios GPM dalies paskirstymo

modelis parodo savivaldybėms, kad nuo 2020 m. jų papildomai gaunamos pajamos priklausys ne tik nuo viešųjų paslaugų finansavimo, bet ir nuo to, kokie yra savivaldybės ekonominės veiklos rezultatai. Tai paskatins savivaldybes imtis aktyvesnių veiksmų siekiant sukurti sąlygas steigti verslą, kurti naujas darbo vietas ir pritraukti investicijų, padidins savivaldybių suinteresuotumą ekonominių rodiklių gerėjimu, skatins šešėlio mažinimą. Taip pat toks GPM dalies paskirstymo modelis siūlo paskatas už darbo vietų kūrimą, todėl bus palankus savivaldybėms, kuriose kuriamos naujos darbo vietos ir dirba asmenys, gyvenantys ne tik toje savivaldybėje. 2020 m. bus vertinama galimybė ir toliau didinti finansines paskatas savivaldybėms, turinčioms vidutinį ir mažesnį augimo potencialą, kad būtų gerinamos verslo sąlygos regionuose, šiuo tikslu bus parengtas Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymo atitinkamų nuostatų pakeitimas.

Siekiant sukurti savivaldybių infrastruktūros optimizavimo ir darnios plėtros mechanizmą, su išorės ekspertų pagalba parengta **Turto viso gyvavimo ciklo kaštų skaičiavimo metodika**. Metodika sudaro sąlygas optimizuoti savivaldybių investicijas į infrastruktūrą, tiksliau įvertinti infrastruktūros išlaikymo kaštų ir reikiamų reinvesticijų poveikį.

Parengta investicijų projektų atrankos tvarka. Ja vadovaujantis, 2019 m. atrinkti 26 investicijų projektai, kurie prisideda prie regiono ar savivaldybės socialinės ir ekonominės plėtros tikslų, mažina savivaldybės biudžeto išlaidas ar didina savivaldybės biudžeto pajamas ir kurių bendra vertė – 13,5 mln. eurų. Savivaldybės turi galimybę skolintis ekonomiškai naudingiems investicijų projektams įgyvendinti. Papildomai pasiskolintų lėšų suma gali siekti iki 10 proc. besiskolinančios savivaldybės pajamų.

Planuojama, kad įgyvendinus strateginio planavimo reformą ir regionų planavimo dokumentus integravus į bendrą strateginio planavimo sistemą regioninio planavimo sąnaudos 2020 m., palyginti su šiuo metu patiriamomis, sumažės 50 proc. 2019 m. rodiklio „Sumažėjusios regioninio planavimo sąnaudos, proc.“ pasiekimui poveikio nebuvo, nes strateginio planavimo ir biudžeto reformos nebaigtos įgyvendinti.

Regioninių investicijų grąžos ir atsiperkamumo užtikrinimas

Siekiant tobulinti regionų lygmens sprendimų, susijusių su regioninėmis investicijomis, priėmimą ir valdymą, t. y. užtikrinti, kad tiek priimant sprendimą dėl investicinio projekto finansavimo, tiek jį keičiant būtų įvertinti investavimo tikslai, investicijų grąža bei kiti efektyvumo rodikliai, socialinė-ekonominė nauda bei naudos ir išlaidų santykis (atsiperkamumas), buvo patobulinta teisinė ir metodinė bazė, reguliuojanti regioninių investicinių projektų vertinimą.

Siekiant užtikrinti tinkamą sprendimų dėl papildomų investicijų į projektus priėmimą, 2018 m. sausį pakeistos Projektų administravimo ir finansavimo taisyklės⁸³. Taisyklių pakeitimas apibrėžė papildomų lėšų panaudojimo principą pirmenybę skiriant tiems projektams, kurių papildomas finansavimas duos daugiau socialinės ir (ar) ekonominės naudos.

2019 m. balandį pakeista Regionų plėtros planų rengimo metodika⁸⁴, kad jau rengiant regiono plėtros strategiją kiekvienam uždaviniui įgyvendinti planuojamas sukurti produkto vertinimo kriterijus būtų įvertintas sąnaudų efektyvumo įverčiu. Tai sudaro sąlygas planuojant intervencijų sritis (regiono plėtros strategiją) įvertinti sukuriama produkto kainą, kuri vėliau planuojant regiono projektus pagal atitinkamą regiono plėtros plano uždavinį negalės išaugti – tai užtikrins, kad iš anksto suplanuoti konkretūs rezultatai bus pasiekti. Minėtas pakeitimas leidžia efektyviau panaudoti regiono turimą ribotą lėšų sumą.

2019 m. rugpjūtį pakeista Investicijų projektų rengimo metodika⁸⁵. Nustatyta nauja sąnaudų veiksmingumo analizės (investicijų efektyvumo vertinimo metodas) struktūra bei rodiklių skaičiavimo principai: iki minėto pakeitimo vertinant investicijų alternatyvas buvo vertinama projekto investicijų suma (projekto vertė), po pakeitimo vertinamos visos veiklos išlaidos, įskaitant paslaugų teikimo kaštus, būtinąs

⁸³ Finansų ministro 2018 m. sausio 25 d. įsakymas Nr. 1K-23.

⁸⁴ Vidaus reikalų ministro 2019 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. 1V-376.

⁸⁵ Viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus 2019 m. rugpjūčio 14 d. įsakymas Nr. 2019/8-214.

reinvesticijas ir veiklos pajamas. Pakeitimas lemia tinkamą (realų) kaštų ir socialinės–ekonominės naudos arba teikiamos paslaugos pokyčio, t. y. investicijų atsiperkamumo, vertinimą.

Efektyvaus investavimo, investicijų pritraukimo kompetencijų ugdymas regionuose

Vidaus reikalų ministerija įgyvendina bandomųjų Tauragės regioninio centro ir Šalčininkų funkcinio zonų strategijų projektus pagal kartu su Vyriausybės kanceliarija, Finansų ministerija ir VŠĮ Centrine projektų valdymo agentūra rengiamą integruotą teritorinių investicijų finansavimo modelį ir jam diegti skirtą finansinę priemonę.

VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros pasamdyti ekspertai, pasitelkę mobilias konsultavimo tarnybas, kartu su funkcinio zonų savivaldybėmis rengia funkcinio zonų strategijas. Taip pat ekspertai teikia konsultacijas savivaldybėms ir regionų plėtros taryboms teisiniais, finansiniais, strateginio ir projektų valdymo, viešosios ir privačios partnerystės (PPP), skolos restruktūrizavimo (ateityje), užsienio investicijų pritraukimo ir kitais strategijų rengimo ir įgyvendinimo klausimais. 2019 m. parengti funkcinio zonų pradinė analizė, darbo planas ir funkcinės zonos nustatymo kriterijų ir rodiklių metodika.

Vidaus reikalų ministerija kartu su ekspertais Visagine suorganizavo 4 urbanistines dirbtuves. Prie šios iniciatyvos prisidėjo Visagino savivaldybės administracijos darbuotojai, tarybos nariai, visuomenės atstovai, kitos suinteresuotos šalys. Dalintasi idėjomis, vertinta, kiek jos palaikomos, nustatytos kliūtys ir galimybės jas įveikti, nustatyti terminai. Nuveiktas darbas buvo apibendrintas specialiai parengtoje galimybių studijoje, taip pat rengiamas veiksmų planas šiai strategijai įgyvendinti. Šia bandomąja iniciatyva buvo stiprinami savivaldybės administracijos darbuotojų ir tarybos narių gebėjimai planuoti investicijas, derinti planus su bendruomene.

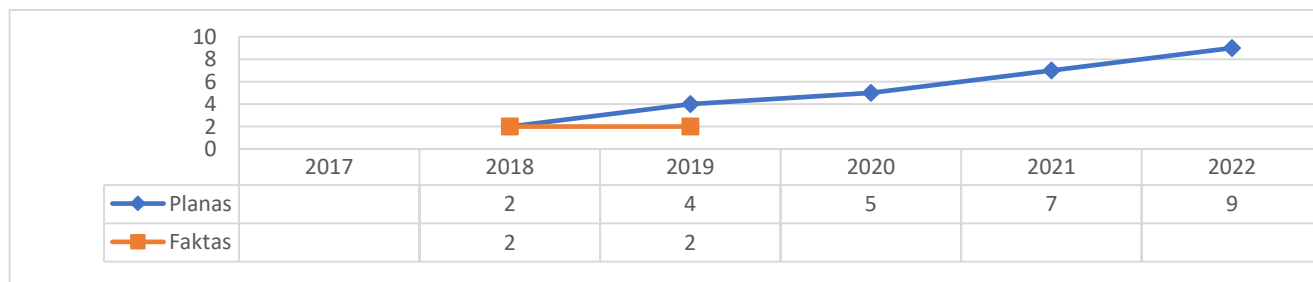
Sąlygų gyventojams aktyviau dalyvauti sprendžiant viešuosius savivaldybių reikalus sudarymas

Parengtas ir Seimui pateiktas Vietos savivaldos įstatymo Nr. I-533 pakeitimo įstatymo projektas. Įstatymo projektu siekiama sudaryti sąlygas gyventojams aktyviau dalyvauti sprendžiant viešuosius savivaldybės reikalus, taip stiprinti vietos demokratiją ir pilietinę visuomenę, spręsti kitas įstatymo taikymo problemas. **Siekiama skatinti apklausų vietos ir regionų svarbos klausimais organizavimą priimant reikšmingesnius sprendimus.** Kartu siekiama nustatyti, kad rengiant tokias apklausas gyventojams būtų sudaromos galimybės išsamiai susipažinti su kiekvienos alternatyvos socialinėmis, ekonominėmis ir aplinkosauginėmis pasekmėmis.

Viešųjų paslaugų teikimo konsolidavimas

Papildomų viešųjų paslaugų, kurių teikimas būtų organizuojamas regionų lygiu (visoms regiono savivaldybėms ar jų daliai), 2019 m. nebuvo įdiegta. Šiuo metu vykdomi parengiamieji darbai, skirti regioninėms vandentvarkos įmonėms (Aplinkos ministerija) ir regioninėms viešojo transporto sistemoms (Vidaus reikalų ministerija ir Susisiekimo ministerija) įdiegti. Darbus numatyta užbaigti 2020 m. Papildomai atliekama kitų paslaugų, kurios regioniniu lygiu gali būti teikiamos, jeigu jas savivaldybės perduotų vadovaudamosi Vietos savivaldos įstatymo 5 straipsnio 4 dalimi, teikimo modelių studija, tačiau šioms pokyčiams įgyvendinti reikia pakeisti Regioninės plėtros įstatymą, Vietos savivaldos įstatymą ir priimti Strateginio valdymo įstatymą.

86 pav. Viešosios paslaugos, kurių teikimas planuojamas ir organizuojamas regionų lygiu, vnt.

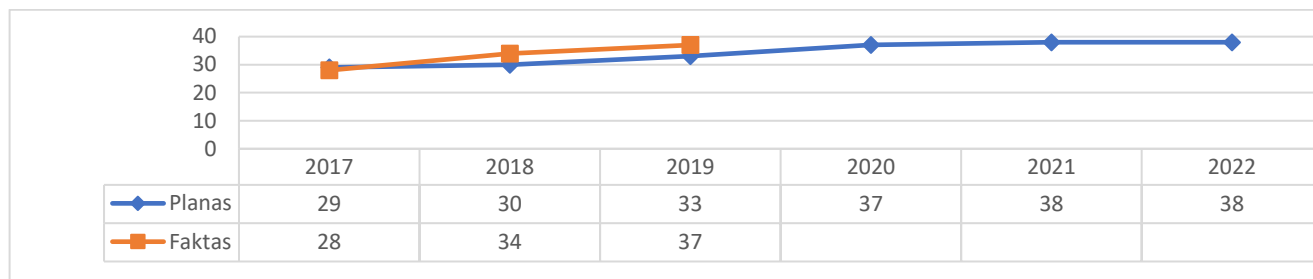

Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

Gerosios konsultavimosi su gyventojais vietos lygmeniu patirties įtvirtinimas

2019 m. Lietuvoje vyko Respublikos Prezidento rinkimai, rinkimai į Europos Parlamentą, savivaldybių tarybų rinkimai bei du referendumai – 2019 m. gegužės 12 d. referendumas dėl Konstitucijos 12 straipsnio pakeitimo ir referendumas dėl Konstitucijos 55 straipsnio pakeitimo. Šiuo laikotarpiu objektyviai padidėjo gyventojų domėjimasis politiniais procesais, vykstančiais tiek valstybėje, tiek konkrečioje savivaldybėje, kartu suaktyvėjo gyventojų dalyvavimas priimant sprendimus vietos lygmeniu.

87 pav. *Gyventojų, dalyvavusių sprendžiant viešuosius vietos reikalus per vienus metus, dalis, proc.*

Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

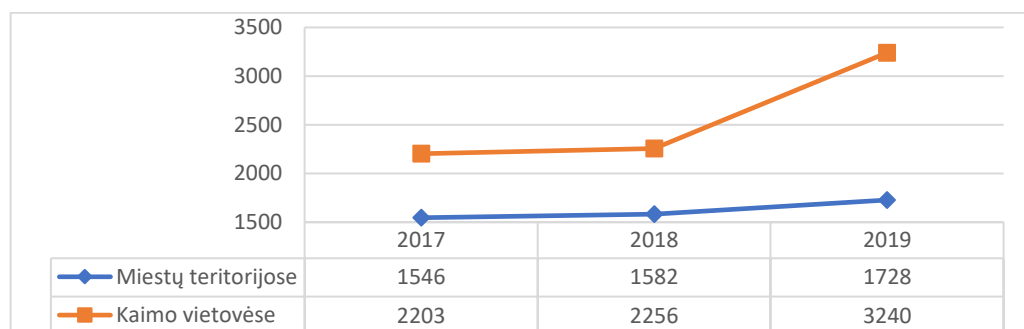
Žemės grąžinimo proceso užbaigimas

Vyriausybė įsipareigojo iki 2019 m. pabaigos užbaigti **žemės grąžinimo kaimo vietovėse ir miestuose (išskyrus Vilniaus ir Trakų miestus) procesą.**

Pagrindinė nuosavybės teisių atkūrimo procedūra – žemės sklypų projektavimas. 2019 m. gruodžio 31 d. duomenimis, šalies **kaimo vietovėse** daugiau kaip **99,99 proc.** piliečių žemės sklypai suprojektuoti žemės reformos žemėtvarkos projektuose ar jiems prilyginamuose žemės sklypų planuose (toliau – žemėtvarkos projektai), o **miestuose (išskyrus Vilniaus ir Trakų miestus)** atkurtos 44,18 tūkst. piliečių nuosavybės teisės į 33,5 tūkst. ha žemės plotą, t. y. į 98,71 proc. žemės ploto, nurodyto piliečių prašymuose. Iš 100 miestų visiškai atkurtos nuosavybės teisės piliečiams 75 miestuose, o 20 miestų liko atkurti nuosavybės teises tik iki 10 pretendentų.

Iš viso per 2019 m. priimti 4 968 sprendimai dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę, mišką ir vandens telkinius atkūrimo, iš jų 3 240 sprendimų dėl nuosavybės teisių kaimo vietovėse ir 1 728 sprendimai dėl nuosavybės teisių atkūrimo miestų (išskyrus Vilniaus ir Trakų miestus) teritorijose.

88 pav. *2017–2019 m. priimta sprendimų dėl nuosavybės teisių į žemę, mišką, vandens telkinius atkūrimo kaimo vietovėse ir miestų teritorijose, vnt.*

Duomenų šaltinis – Žemės ūkio ministerija

Paminėtina, kad šalies rajonuose, kuriuose užbaigtas nuosavybės teisių į žemę, mišką, vandens telkinius atkūrimo procesas, toliau vykdoma žemės administravimo procedūra, t. y. įgyvendinama valstybės politika žemės administravimo, pardavimo aukcionuose, valstybinės žemės perleidimo, nuomos, pardavimo naudotis ir kitose žemės reformos srityse.

Vyriausybė įsipareigojo iki 2020 m. III ketv. pabaigos užbaigti **žemės grąžinimo Vilniaus mieste ir Trakų mieste procesą.** 2019 m. gruodžio 31 d. duomenimis, nuosavybės teisės Vilniaus mieste atkurtos 3 128

piliečiams į 3,51 tūkst. ha žemės plotą, t. y. į 66 proc. žemės ploto, nurodyto piliečių prašymuose, o Trakų mieste – 73 piliečiams į 47,46 ha žemės plotą, t. y. į **88 proc.** žemės ploto, nurodyto piliečių prašymuose. Liko atkurti nuosavybės teises 3 308 pretendentams į 1,8 tūkst. ha žemės plotą Vilniaus mieste ir 54 pretendentams į 6 ha žemės plotą Trakų mieste.

Iš viso per 2019 m. Vilniaus ir Trakų miestuose priimta 515 sprendimų dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę, mišką ir vandens telkinius atkūrimo.

Nuosavybės teisių atkūrimo miestuose procesas iš esmės priklauso nuo tinkamo savivaldybių kompetencijai priskirtų darbų atlikimo, t. y. nuo laiku Nacionalinei žemės tarnybai pateiktų naujų žemės sklypų suformavimo.

Žemės ūkio ministerijos perkėlimas į Kauną

Žemės ūkio ministerijos funkcijas Kaune 2019 m. atliko 24 įvairių padalinių darbuotojai. Žemės ūkio ministro sudaryta darbo grupė 2019 m. lapkričio 29 d. pateikė ministrui pasiūlymus dėl ministerijos ir ministerijos valdymo srities įstaigų struktūrinių pokyčių galimybių. Įvertinus pasiūlymus, planuojama formuoti atskirus skyrius, kurių visi darbuotojai skyriams pavestas funkcijas atliks Kaune. Planuojama, kad galėtų būti apie 30 tokių pareigybių.

4 PRIORITETAS. Darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra

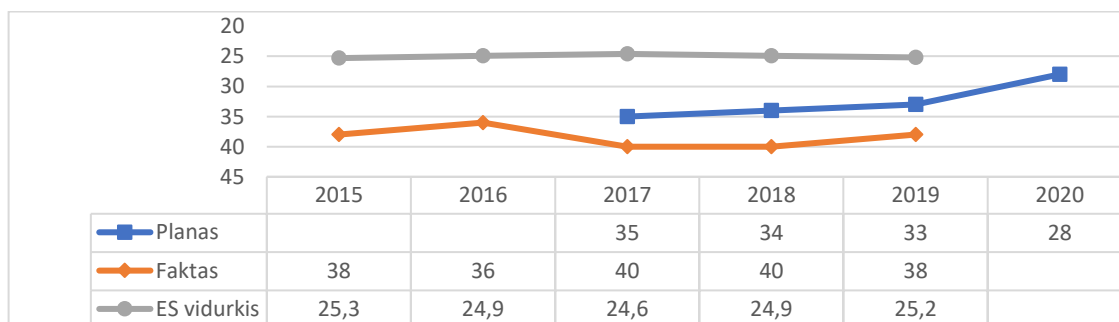
4.1 kryptis. Inovatyvios ekonomikos ir išmaniosios energetikos plėtra

Inovatyvios ekonomikos plėtra

Mokslo, technologijų ir inovacijų (MTI) sistemos tobulinimas

Pagal Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (WIPO) paskelbtą 2019 m. pasaulinį inovacijų indeksą **Lietuva, palyginti su 2018 m., pakilo per 2 pozicijas ir yra 38 vietoje** tarp 129 valstybių. Lietuva – vienintelė Baltijos valstybė, kuri pagerino poziciją 2019 m. (Latvija 2019 m. kaip ir 2018 m. užima 34 vietą, Estija tiek 2018 m., tiek 2019 m. – 24 vietą). Vertinant metinį pasaulinio inovacijų indekso pokytį, **Lietuvos pažanga 2019 m., palyginti su 2018 m., yra viena sparčiausių tarp visų ES valstybių**. Per metus Lietuva pagerino 45 pasaulinio inovacijų indekso rodiklių reikšmes, pablogėjo 29 rodikliai. Per metus labiausiai (34,65 punkto) pagerėjo mobiliųjų programų (aplikacijų) kūrimo rodiklis. Tarp probleminių rodiklių, kurių įvertinimas per metus blogėjo arba nepasikeitė, yra nemažai tų, kurie susiję su švietimu ir mokslo: išlaidos švietimui, QS universitetų reitingas, užsienio studentų skaičius, tyrėjų skaičius, verslo ir mokslo bendradarbiavimas tyrimų srityje, mokinių ir mokytojų santykis ir kt.

89 pav. Pasaulinis inovacijų indeksas

Duomenų šaltinis – Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos leidinys „The Global Innovation Index“

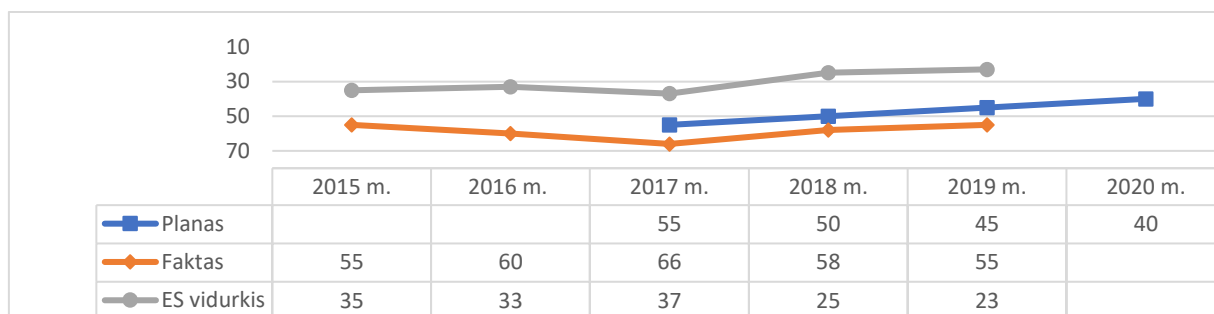
Siekdama geriau naudoti Lietuvos inovacinį potencialą, įgyvendinti tarptautinių organizacijų ekspertų rekomendacijas dėl mokslo, technologijų ir inovacijų sistemos tobulinimo ir sudaryti palankias sąlygas Lietuvoje vykdyti eksperimentinės plėtros veiklą, kurti ir diegti inovacijas, **Vyriausybė parengė ir įgyvendina inovacijų reformą, kuri smarkiai pakeis šalies inovacijų ekosistemą**. Reformos pagrindas – 2018 m. birželio 30 d. Seimo priimtas Technologijų ir inovacijų įstatymas ir Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimai, kuriais įtvirtinama technologijų ir inovacijų sistemos sandara, technologijų ir inovacijų politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijos. Ekonomikos ir inovacijų ministerija perėmė iš Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos eksperimentinės plėtros reguliavimą ir tapo atsakinga už naujo produkto veiklą skatinimą nuo idėjos iki produkto pateikimo rinkai.

Skaičiuojama, kad **inovacijų reforma sudarys galimybes augti inovatyvių įmonių skaičiui, gyventojų atlyginimams didėti šeštadaliu greičiau, penktadaliu pagreitins BVP augimą, o 2020 m. eksporto mastą padidins dar 1,4 mlrd. eurų**. Tikimasi, kad inovacijų reforma iš esmės pakeis mokslo ir verslo bendradarbiavimo principus ir užtikrins mokslininkų įsitraukimą į inovatyvių produktų kūrimą ir paslaugų verslui teikimą bei paskatins inovacinę veiklą vykdančių įmonių skaičiaus augimą.

2016–2018 m. Lietuvoje inovacinę veiklą vykdė 45 proc. gamybos ir paslaugų įmonių. Daugiausia novatorių buvo informacijos ir ryšių bei elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo veiklos įmonės (atitinkamai 62 ir 57 proc. visų tos veiklos įmonių). Labiausiai inovacinę veiklą vykdžiusių įmonių padaugėjo elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo srityse (7 proc. punktais). Įmonių inovacinės veiklos tyrimas atliekamas kas dveji metai. 2019 m. pabaigoje paskelbti 2016–2018 m. tyrimo rezultatai, tad 2019 m. rezultatai bus žinomi 2021 m.

Pasaulio inovacijų indekse pagal žinių ir technologijų rezultatus **Lietuva 2019 m. pakilo per 3 pozicijas** (plg. su 2018 m.) ir tarp 129 pasaulio valstybių yra 55 vietoje. Esminės įtakos vertinimų pagerėjimui turėjo du komponentai: BVP vienam gyventojui prieaugis ir aukštųjų technologijų eksportas. **Reikšmingas Lietuvos rezultatų pagal aukštųjų technologijų eksporto rodiklius pagerėjimas** rodo, kad Lietuvos įmonių didėjančios išlaidos į MTEP veiklas duoda realių rezultatų.

90 pav. Vieta pasaulio inovacijų indekse pagal žinių ir technologijų rezultatus

Duomenų šaltinis – Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos leidinys „The Global Innovation Index“

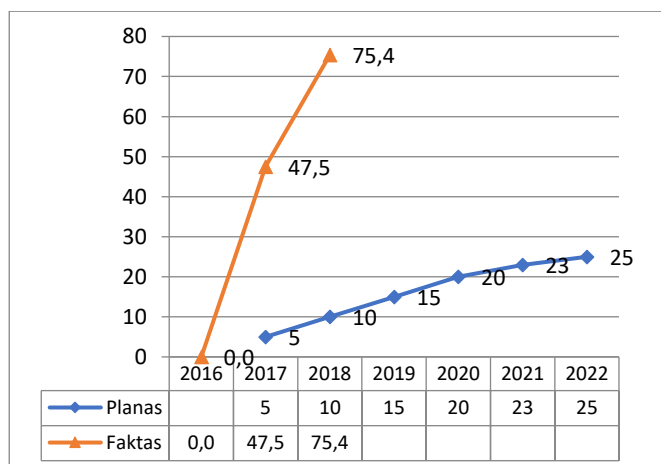
Kuriant kompleksinę visų MTI veiklos rūšių vertinimo sistemą, kurios metodiką, rodiklius ir rezultatus būtų galima taikyti rengiant ir įgyvendinant MTI srities programas ir projektus, 2019 m. **patvirtinta Eksperimentinės plėtros vertinimo metodika**. Siekiama, kad Eksperimentinės plėtros vertinimo metodika būtų taikoma vieningai tiek inovacijas įgyvendinančioje ir kitose agentūrose, tiek mokslo ir studijų institucijose (MSI), tarp jų ir mokslinių tyrimų institutuose, t. y. **siekiama, kad mokslo ir studijų institucijos vykdytų veiklą ne tik mokslo, bet ir eksperimentinės plėtros srityje**.

Kuriamas Mokslo ir inovacijų sklaidos centras, kuris svariai prisidės prie mokslo ir inovacijų sklaidos Lietuvoje gerinimo. Centras jungs mokslininkų, inžinierių, tyrėjų bendruomenę su plačiąja visuomene, suteikdamas patrauklią ir interaktyvią platformą šalies ir pasaulio mokslo pasiekimams populiarinti. Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. V-1402 centro projektas įtrauktas į valstybės projektų sąrašą.

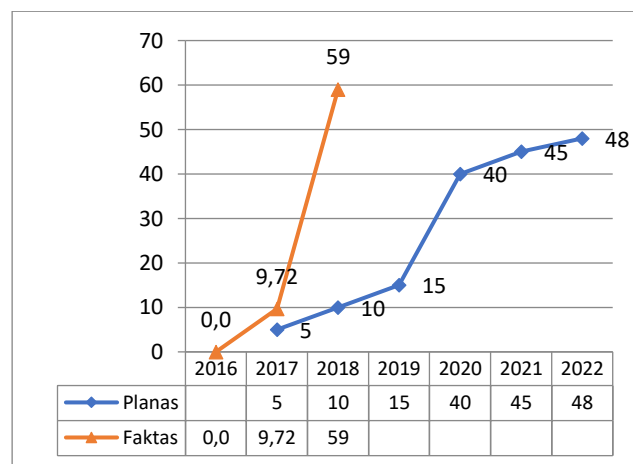
Šiuo metu keičiamu Mokslo ir studijų įstatymu būsimam Mokslo ir inovacijų sklaidos centrui bus suteiktos teisės atlikti mokslo ir inovacijų sklaidos bei populiarinimo funkciją.

Priemonės, skirtos kompetencijoms didinti ir dalyvavimui tarptautiniuose projektuose bei infrastruktūrose skatinti, didesnė tinklaveika, įsteigtas Lietuvos mokslo ryšių biuras Briuselyje (LINO), pradėję veikti technologijų perdavimo centrai turėjo įtakos mokslo ir studijų institucijų pajamų iš MTEP augimui.

91 pav. Mokslo ir studijų institucijų pajamų iš MTEP, gautų iš užsienio šaltinių (išskyrus verslą), augimas, proc.

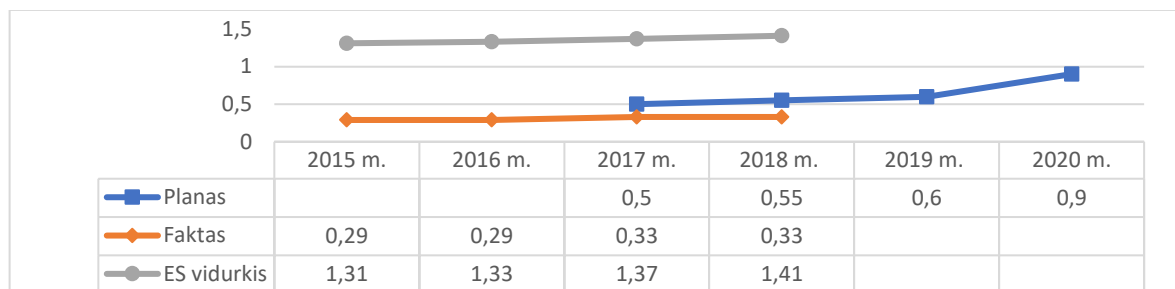
92 pav. Mokslo ir studijų institucijų pajamų iš MTEP, gautų iš Lietuvos ir užsienio verslo įmonių, augimas, proc.

Duomenų šaltinis – Lietuvos mokslo taryba. 2019 m. duomenys bus skelbiami 2020 m. lapkritį–gruodį

2018 m. duomenimis, verslo išlaidų santykis su BVP Lietuvoje iš esmės nesikeičia ir smarkiai atsilieka ir nuo ES vidurkio ir nuo planuoto pasiekti rodiklio, tačiau verslo išlaidos MTEP absoliučiais skaičiais didėja. **Eurostato duomenimis, 2018 m. verslo išlaidos MTEP Lietuvoje pasiekė 148,8 mln. eurų ir buvo didžiausios per visą šio rodiklio matavimo istoriją.** Palyginti su 2017 m., verslo išlaidos MTEP Lietuvoje padidėjo beveik 7 proc., o per 5 metus – 27 proc., t. y. kiek daugiau nei ketvirtadaliu. Tai akivaizdus požymis, kad Lietuvos verslas itin aktyviai investuoja į MTEP siekdamas išlaikyti konkurencingumą išorės rinkose ir sparčiau integruotis į ES vertės grandines. Lietuvos verslo išlaidų santykis su BVP nedidėja tik todėl, kad Lietuvos BVP auga panašiu greičiu kaip ir verslo išlaidos MTEP.

93 pav. Verslo išlaidos MTEP veiklai, BVP dalis, proc.

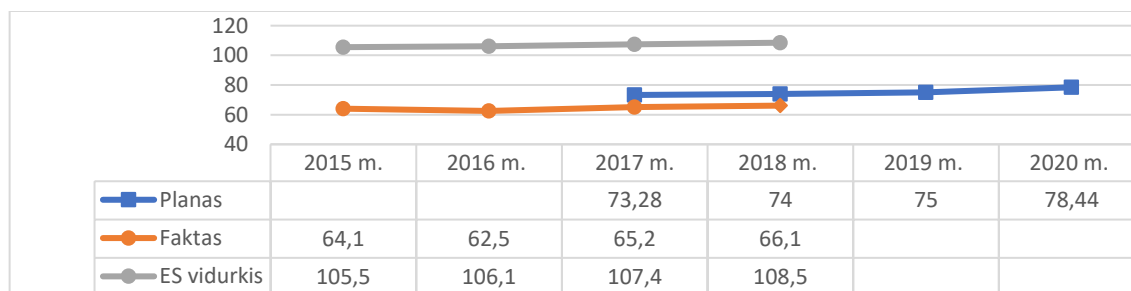

Duomenų šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas. 2019 m. duomenys bus paskelbti 2020 m. spalį

Tradicinės pramonės transformacijos skatinimas

2018 m. duomenimis, Lietuvos darbo produktyvumas per vieną dirbtą valandą auga, tačiau vis dar per mažas dėl per lėtai vykstančių pramonės struktūrinių pokyčių.

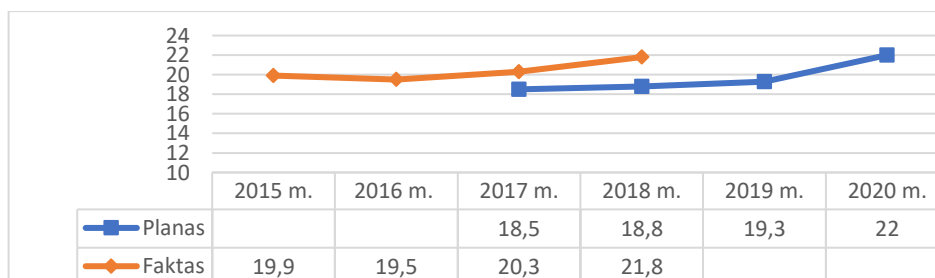
94 pav. Lietuvos darbo produktyvumas per vieną dirbtą valandą, ES vidurkio proc.

Duomenų šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas. 2019 m. duomenys bus paskelbti 2020 m. II ketv.

Iššūkis Lietuvai – sumažinti priklausomybę nuo užsakomosios mažos pridėtinės vertės prekių gamybos. 2019 m. **parengti Lietuvos pramonės skaitmeninimo kelrodį 2019–2030 m. ir Lietuvos dirbtinio intelekto strategiją.** 2020 m. kovą ketinama patvirtinti Lietuvos pramonės skaitmeninimo kelrodžio 2019–2030 m. priemonių planą 4 ministrų (ekonomikos ir inovacijų ministro, švietimo, mokslo ir sporto ministro, finansų ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro) įsakymu, o priemonių vykdymą perkelti į šiuo metu atnaujinamą Nacionalinę plėtros programą. Dėl intensyviai vykstančių pramonės transformacijos reiškinų tikimasi, kad 2019 m. ir vėlesniais metais darbo produktyvumas turėtų didėti.

95 pav. Visos apdirbamosios pramonės produkcijos struktūros dalis, kurią sudaro pažangiųjų (aukštųjų) ir vidutiniškai pažangiųjų technologijų produkcija, proc.

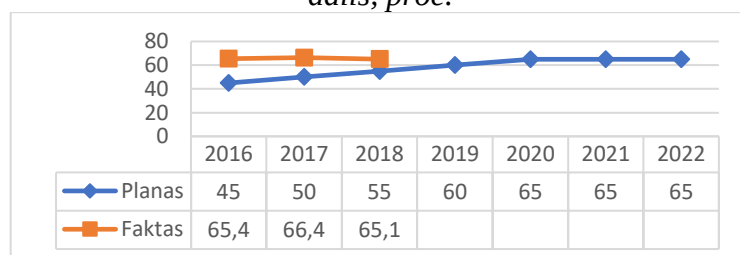
Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas. 2019 m. duomenys bus paskelbti 2020 m. I ketv. pabaigoje

Rodiklio reikšmei įtakos turi įgyvendinant ES finansuojamus projektus pasiekti rezultatai, darbuotojų užimtumo didėjimas apdirbamosios pramonės sektoriuje, vykstantys pramonės skaitmeninimo procesai, todėl 2019 m. galima prognozuoti tolesnį rodiklio augimą.

Perėjimas prie žiedinės ekonomikos

Dėl pasikeitusių ES reikalavimų aplinkosaugos ir technologijų srityje esami mokesčiai ir taikomos lengvatos nebeatlieka savo pagrindinės funkcijos – mažinti aplinkos teršimą mažinant žalingų gaminių, produktų ir jų pakuočių vartojimą, mažinti atliekų susidarymą ir jų šalinimą sąvartyne ir skatinti investicijas į inovatyvias, nedaršias technologijas. Siekiant tinkamai įvykdyti **2019–2020 m. Tarybos rekomendacijas Lietuvai** ir nustatyti atliekų mažinimą ir perdirbimą skatinančius tarifus, 2019 m. Seimui pateiktas **Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija)**. Pakeitimu siekiama nustatyti paprastą ir aiškią mokesčių už aplinkos teršimą administravimo, sumokėjimo ir deklaravimo tvarką, „teršėjas moka“ principo įgyvendinimą, ekonominėmis priemonėmis pagerinti gaminių ir pakuočių atliekų tvarkymo užduočių vykdymą. Siūloma didinti mokesčio už aplinkos teršimą iš stacionarių taršos šaltinių, mokesčio už nepavojingų atliekų šalinimą sąvartynuose tarifus, nustatyti kelis kartus didesnius tarifus neperdirbamai pakuotei. Šiuo pakeitimu siekiama skatinti veiklos subjektus investuoti į mažataršes technologijas, atliekų prevenciją, jų mažinimą ir perdirbimą. Taip pat siūlomos efektyvesnės ekonominės priemonės oro, vandens ir dirvožemio taršai mažinti. Be to, siūloma palaipsniui atsisakyti subsidijų ir mokestinių lengvatų, kurios neprisideda prie taršos mažinimo tikslų pasiekimo.

96 pav. *Perdirbtų, pakartotinai ar kitaip panaudotų (pvz., energijai gauti) komunalinių atliekų dalis, proc.*

Duomenų šaltinis – Aplinkos apsaugos agentūra

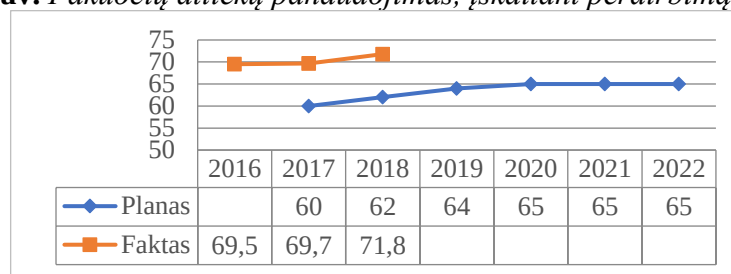
Nuosekliai vykdomas aplinkosauginis gyventojų švietimas, kampanijos, skatinančios gyventojus mažinti plastikinių pirkinių maišelių naudojimą, vietoj vienkartinį pirkinių maišelių naudoti daugkartinius ir kt. Aplinkos ministerijos užsakymu kasmet vykdoma Lietuvos gyventojų apklausa apie atliekų tvarkymą rodo, kad gyventojų pasitikėjimas atliekų tvarkymo sistema didėja, vis daugiau jų rūšiuoja atliekas ne tik dėl finansinės naudos, bet ir suprasdami savo veiksmų naudą aplinkai.

2019 m. atliktos apklausos duomenimis, bendros atliekų rūšiavimo tendencijos yra teigiamos – vis daugiau Lietuvos gyventojų rūšiuoja atliekas, pastatoma daugiau rūšiavimui skirtų konteinerių ir spartėja informacijos apie rūšiavimą sklaida. Kaip ir ankstesniais tyrimo metais atliekas rūšiuojantys gyventojai dažniausiai nurodo, kad rūšiuodami jie prisideda prie aplinkos saugojimo (84 proc.). Visas atliekas rūšiuojančių gyventojų dalis padidėjo iki 52 proc., ir tai geriausias rezultatas nuo 2015 m., atliekas nerūšiuojančių gyventojų dalis išliko ta pati kaip ir 2018 m. – 18 proc.

ES ir valstybės biudžeto lėšomis iš dalies finansuojama komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtra, Atliekų tvarkymo programos lėšomis plečiama antrinių žaliavų surinkimo sistema: 2019 m. nupirka ir pastatyta individualiose namų valdose 20,2 tūkst. vnt. 120 l talpos ir 21 tūkst. vnt. 240 l talpos konteinerių pakuotės atliekoms – sudaryta galimybė papildomai per metus surinkti 5 132 t šių atliekų; 61 vnt. 2 600 l talpos ir 52 vnt. 2 500 l talpos konteinerių tekstilės atliekoms – per metus papildomai galima surinkti 303,6 t tekstilės atliekų. Tai leidžia surinkti geresnės kokybės ir išrūšiuotas atliekas. Įgyvendinamos ir kitos žiedinės ekonomikos iniciatyvos, skatinančios pakartotinį atliekų ar daiktų naudojimą – įgyvendinamos

Ekonomikos ir inovacijų ministerijos administruojamos iš ES fondų lėšų finansuojamos priemonės „Eco-inovacijos LT+“ mažoms ir vidutinėms įmonėms technologinėms ekoinovacijoms diegti, „Eco-inovacijos LT“ – mažoms ir vidutinėms įmonėms netechnologinėms inovacijoms diegti.

97 pav. Pakuočių atliekų panaudojimas, įskaitant perdirbimą, proc.

Duomenų šaltinis – Aplinkos apsaugos agentūra

Prie pakuočių atliekų panaudojimo, įskaitant perdirbimą, prisideda 2016 m. pradėjusi veikti užstato už vienkartinės pakuotes sistema, kuri padėjo pasiekti aukštus pakuočių atliekų surinkimo ir perdirbimo rodiklius. 2018 m. surinkta daugiau nei 88,5 proc. į užstato sistemą įtrauktų pakuočių (plastikinių, stiklinių, metalinių) ir perdirbta daugiau nei 23,7 tūkst. t šių pakuočių. 2018 m. atliktos gyventojų apklausos duomenimis⁸⁶, taromatais naudojosi 86 proc. respondentų, 80 proc. grąžintų į taromatus ir stipriųjų gėrimų stiklinę tarą, atsiradus tokiai užstato sistemai.

Atsižvelgiant į augantį poreikį plėsti užstato už pakuotes sistemą, Aplinkos ministerijos užsakymu 2018–2019 m. atlikta **užstato už vienkartinės pakuotes sistemos plėtros sąnaudų–naudos analizė** – įvertintas užstato už vienkartinės pakuotes sistemos plėtros – papildymo alkoholinių gėrimų pakuotėmis – poveikis ir nauda. Atsižvelgdamas į analizės rezultatus, Seimas parengė ir registravo Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo pakeitimo projektą – siūloma išplėsti užstato sistemos taikymą vyno ar kitų stipriųjų gėrimų tuščios taros supirkimui. Užstato už alkoholinių gėrimų tarą sistema padėtų surinkti dar apie 250–300 mln. pakuočių, t. y. būtų papildomai surinkta ir sutvarkyta apie 50–60 tūkst. t pakuočių atliekų.

Išmaniosios energetikos plėtra

Lietuva įsipareigojusi iki 2020 m. sutaupyti apie 11,674 TWh (teravatvalandžių) energijos – maždaug tiek energijos per metus suvartojama Lietuvos elektros sektoriuje.

Energijos vartojimo efektyvumo didinimas

Viešųjų pastatų modernizavimas. Viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo programoje nustatytas tikslas – iki 2020 m. atnaujinti apie 365 tūkst. kv. metrų centrinės valdžios viešųjų pastatų. Tai leistų šiuose objektuose sutaupyti apie 60 GWh (gigavatvalandžių) metinės pirminės energijos, tai yra kasmet sutaupyti apie 3 mln. eurų.

Iki 2019 m. pabaigos sudaryta finansavimo sutarčių viešųjų pastatų apie 64,9 tūkst. kv. metrų plotui atnaujinti, iš kurių 9,5 tūkst. kv. metrų baigta atnaujinti. Atnaujinus visą minėtų pastatų plotą per metus bus sutaupoma apie 3,8 GWh energijos.

Viešieji pastatai turėtų pasiekti ne mažesnę nei C energinio efektyvumo klasę. Be to, atnaujintuose objektuose galutinės energijos sąnaudos turės būti bent 30 proc. mažesnės.

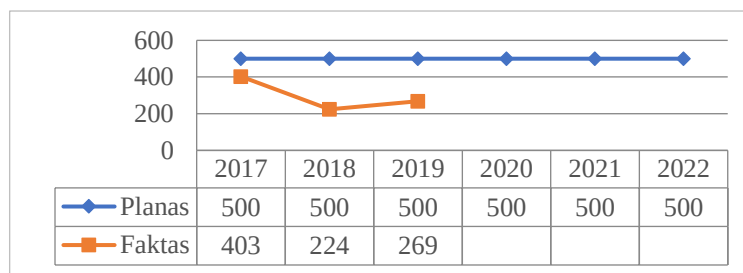
Numatytas finansavimas (daugiau nei 4,43 mln. eurų) aštuoniems viešiesiems pastatams atnaujinti – ketinama atnaujinti apie 43 tūkst. kv. metrų ploto, per metus būtų sutaupyta apie 2,5 GWh.

⁸⁶ Šalies gyventojų nuomonės apie taromatų pritaikymą stipriesiems alkoholiniams gėrimams tyrimas. 2018 m., Aplinkos ministerija.

Įgyvendinant Viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo programos tikslą – iki 2020 m. pabaigos atnaujinti 230 tūkst. kv. metrų **savivaldybės nuosavybės teise priklausančių viešųjų pastatų** ploto, 2019 m. sudarytos 5 paskolų sutartys, dar 6 projektai vertinami.

Privačių namų modernizavimas. Įgyvendinant Vyriausybės strateginį projektą, 2019 m. **modernizuoti 269 daugiabučiai namai**, dar 48 daugiabučių namų atnaujinimo darbai baigti 2019 m., tačiau dar atliekamos statybos užbaigimo procedūros. Tam 2019 m. panaudota 15,5 mln. eurų valstybės biudžeto ir 10,5 mln. eurų Klimato kaitos programos lėšų. Pasiękti 2019 m. modernizavimo rezultatai leis sutaupyti apie 77,8 GWh metinės šiluminės energijos, t. y. gyventojams sutaupyti apie 3,3 mln. eurų per metus. Modernizuoti namai, šildomi iš miesto centralizuotų šilumos tinklų (CŠT), patalpoms šildyti šiluminės energijos suvartoja 50–70 proc. mažiau nei prieš renovaciją.

98 pav. Įgyvendinta daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) projektų, vnt.

Duomenų šaltinis – Būsto energijos taupymo agentūra

Pagrindinės modernizavimo kliūtys: statybos įmonių pajėgumų trūkumas, statybos įmonių bankrotai, vėlavimas vykdyti sutartinius išsipareigojimus, dalies projektų administratorių nepakankamas gebėjimas valdyti projektus. Siekiant paspartinti modernizavimo paraiškų vertinimą, 2019 m. nustatyta, kad paraiškos priimamos nuo pirmosios kvietimo paskelbimo dienos, o ne nustatyto laiku, kaip iki tol, pirmenybę turės paraiška, su kuria bus pateiktas statybą leidžiantis dokumentas daugiabučiui atnaujinti arba iki kvietimo termino pabaigos bus paskelbtas to daugiabučio namo atnaujinimo paslaugų pirkimas.

2019 m. pradėta įgyvendinti nauja daugiabučių namų modernizavimo iniciatyva – **mažoji renovacija**. Valstybė Klimato kaitos programos lėšomis kompensuoja 30 proc. daugiabučių namų vidaus šildymo ir karšto vandens sistemų modernizavimo išlaidų. Šia galimybe gali pasinaudoti daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektų valdytojai, savivaldybės energinio efektyvumo didinimo programos įgyvendinimo administratoriai, šilumą tiekiančios įmonės, kiti asmenys, įgalinti daugiabučio namo butų ir kitų patalpų savininkų. Paraiškos renkamos nuo 2019 m. lapkričio 21 d. iki 2020 m. liepos 1 d. arba, iki bus viršyta šiai priemonei numatyta lėšų suma (5 mln. eurų). Preliminariais duomenimis, šio kvietimo metu tikimasi gauti ir įvertinti apie 100 paraiškų. Mažoji renovacija padės sumažinti šilumos suvartojimo sąnaudas ne tik gyvenamuosiuose pastatuose, bet ir kultūros paveldo ar kituose objektuose.

Skatinant daugiabučių namų atnaujinimą, siekiama nuo pavienių namų atnaujinimo pereiti prie **kvartalinės renovacijos** – įgyvendinti kompleksines energinio efektyvumo didinimo priemones (atnaujinti šilumos gamybos ir tiekimo sektorių, gatvių apšvietimo tinklus, inžinerinę infrastruktūrą, pereiti prie žematemperatūrio šildymo, atliekų ir aplinkos šilumos naudojimo ir kt.). Iki 2020 m. 36 šalies savivaldybės pasirengė ir pradėjo įgyvendinti kvartalų energinio efektyvumo didinimo programas – numatoma atnaujinti 113 kvartalų.

2018–2020 m. sausį įgyvendintas bendras **Lietuvos ir Vokietijos mokymų projektas Lietuvos savivaldybių specialistams „Kvartalų energinio efektyvumo didinimo projektų rengimas“**. Praktinių profesinių mokymų metu savivaldybių specialistai gavo rekomendacijas ir pagalbą rengiant miestų atnaujinimo koncepcijas savo savivaldybėse. 15 projekte dalyvavusių savivaldybių pasirengė miestų kvartalų atnaujinimo koncepcijas.

Miestų gatvių apšvietimo modernizavimas. Įsteigtas Energijos efektyvumo fondas (ENEF) lėšas investuoja ir į gatvių apšvietimo modernizavimą. ENEF fondo lėšos yra skiriamos garantijų finansinei priemonei, kuria gali pasinaudoti savivaldybės ar jų įmonės, įgyvendinančios miestų gatvių apšvietimo

sistemos modernizavimo projektus. Šie projektai turi padėti sutaupyti ne mažiau kaip 40 proc. elektros energijos.

Gatvių apšvietimo projektą įgyvendino Jonavos rajono savivaldybė, kurioje buvo modernizuota 1 500 šviestuvų ir įrengti 235 nauji šviestuvai (visų šių šviestuvų suminė galia sudaro 118 510 kW). Remiantis skaičiavimais, po modernizavimo turėtų būti sutaupyta 412 MW elektros energijos per metus.

2020 m. įgyvendinus projektus Šilutės, Plungės, Telšių, Trakų rajonų ir Visagino savivaldybėse, planuojama sutaupyti apie 2 485 MWh per metus elektros energijos ir 1 843 t sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą. Įgyvendinus gatvių apšvietimo modernizavimo projektą Vilniaus mieste, per metus bus sutaupyta apie 11 822 MWh elektros energijos ir 8 357 t sumažintas šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas.

Neefektyvių namų ūkių katilų pakeitimas į efektyvesnes technologijas, naudojančias atsinaujinančius išteklius šilumos gamybai. 2019 m. balandžio 12 d. skirtas finansavimas Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūrai (toliau – APVA), kuri iki 2022 m. fiziniams asmenims paskirstys 14 mln. eurų neefektyviems biomasę naudojantiems šildymo katilams pakeisti (planuojama pakeisti ne mažiau nei 4 200 senų katilų) į efektyvius šildymo įrenginius (biokuro katilus arba šilumos siurblius), fizinis asmuo galės gauti iki 50 proc. naujo šildymo įrenginio kainos dydžio kompensaciją. 2019 m. skirtas 7,69 mln. eurų finansavimas pagal 2 630 fizinių asmenų paraiškų. 2020 m. sausio 2 d. paskelbtas antrasis kvietimas dėl 3 mln. eurų skyrimo.

Įrengus naujus šildymo įrenginius, šalyje tikimasi sutaupyti apie 0,22 TWh energijos – tai atitinka maždaug 2 proc. visos per metus Lietuvoje suvartojamos elektros energijos. Tai prisidės prie aplinkosaugos tikslų, nes nauji šildymo įrenginiai daug mažiau teršia aplinką.

Didelio efektyvumo kogeneracijos skatinimas. Baigiama įrengti atliekomis ir biokuru kūrenama Vilniaus kogeneracinė jėgainė, kurios instaliuota elektros gamybos galia siekia 92 MW, o šilumos gamybos galia – apie 229 MW. Jos pagamintos elektros energijos užteks apie 230 tūkst. namų ūkių poreikiams patenkinti, o pagaminta šiluma sieks apie 50 proc. Vilniuje centralizuotai tiekiamos šilumos kiekio.

Skaičiuojama, kad pradėjus veikti jėgainei šilumos vartotojai per metus vidutiniškai sutaupys apie 13 mln. eurų, taip pat regiono gyventojai papildomai, išvengdami atliekų šalinimo perpildytuose sąvartynuose, vidutiniškai per metus sutaupys apie 10 mln. eurų.

Pradėjusi veikti jėgainė prisidės prie aplinkos tausojimo – netinkamas perdirbti komunalines atliekas naudojant energijai gaminti, sąvartynų ploto poreikis sumažės apie 95 proc. Veikianti jėgainė taip pat padės įgyvendinti strateginę Lietuvos tikslą – siekti energetinės nepriklausomybės.

Energijos suvartojimo reguliavimo prietaisų šilumos vartotojams ir išmaniosios apskaitos prietaisų dujų, elektros, šilumos, karšto ir geriamojo vandens vartotojams diegimas. 2019 m. rugsėjo 27 d. Valstybinė energetikos reguliavimo taryba priėmė sprendimą derinti AB „Energijos skirstymo operatorius“ investicijų projektą „*Išmaniosios elektros energijos apskaitos diegimas Lietuvoje*“. Projekto vertė ne didesnė kaip 147 077 215 eurų. Pagal išrinktą scenarijų išmanioji elektros energijos apskaita turėtų būti diegiama visiems komerciniams elektros energijos vartotojams ir visiems buitiniams elektros energijos vartotojams, vartojantiems ne mažiau nei 1 000 kWh per metus, per 4 metų laikotarpį. 2018 m. duomenų pagrindu vertinama, kad 46 proc. visų buitinių elektros energijos vartotojų vartojo mažiau nei 1 000 kWh per metus. Elektros energijos vartotojams, suvartojantiems mažiau nei 1 000 kWh per metus, išmanioji energijos apskaita būtų diegiama pasibaigus minėtiems vartotojams sumontuotų standartinių skaitiklių metrologinei patikrai, siekiant juos integruoti į bendrą apskaitos sistemą. AB „Energijos skirstymo operatorius“ planuoja įsigyti apie 1,2 mln. išmaniųjų skaitiklių ir visą reikiamą infrastruktūrą, skirtą šiems skaitikliams valdyti, duomenims surinkti ir apdoroti.

Elektros skirstomųjų tinklų modernizavimas ir plėtra diegiant išmaniuosius sprendimus. Siekdama didinti elektros skirstomojo tinklo patikimumą, kuris lemia ir tiekiamos galutiniam vartotojams elektros energijos kokybę, AB „Energijos skirstymo operatorius“ vykdo ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamą projektą (15 mln. eurų). Modernizuojamos transformatorių pastotės ir skirstomieji punktai –

savivaldybėse atnaujinami ar įrengiami nauji galios transformatoriai, skirstomieji įrenginiai, relinės apsaugos ir kita įranga.

AB „Achema“ elektros skirstymo sistemos modernizavimas. Siekdama pagerinti AB „Achema“ elektros skirstomojo tinklo funkcionalumą, užtikrinti mažesnius elektros energijos skirstymo nuostolius, aukštesnę elektros energijos tiekimo kokybę ir didesnę tiekimo saugumą ir saugą, AB „Achema“ vykdo ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamą projektą (1,6 mln. eurų). Kadangi projektas įgyvendinamas regione – Jonavos rajone, bus prisidedama prie tolygesnio regionų vystymosi ir patikimo bei saugaus vartotojų aprūpinimo elektros energija.

Elektros energijos perdavimo tinklo patikimumo užtikrinimas. Siekiant užtikrinti elektros energijos perdavimo patikimumą ir padidinti EES energetinį saugumą, veiklos stabilumą, diversifikuotų energijos šaltinių integraciją tiek Lietuvos, tiek Baltijos regiono mastu ir integruoti Baltijos šalis į bendrą Europos EES, būtina turėti pajėgų ir modernizuotą elektros energetikos sektorių.

LITGRID, AB, plečia EES perdavimo tinklą vykdydama ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamą projektą (apie 1,6 mln. eurų) Odos, Paberžės ir Švenčionių skirstyklose. Perdavimo tinklo modernizavimas užtikrins aukštesnę paslaugų kokybę (mažes gedimų dažnis ir trukmė), taip pat padidins vartotojų lūkesčius ir pasitenkinimą bei prisidės prie aplinkosauginių išipareigojimų įgyvendinimo. Bus atsisakyta senų ir nepatikimų elektros įrenginių (taip mažinant poveikį aplinkai) eksploatavimo.

Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje (NENS) numatyta, kad bus diegiamos išmaniosios ir nuotolinės apskaitos ir valdymo sistemos, skatinant naujų paslaugų ir naujų galimybių atsiradimą. Atlikus sąnaudų ir naudos analizę, planuojama iki 2023 m. įdiegti išmaniąsias elektros energijos apskaitos sistemas visiems vartotojams.

Vartotojų skatinimas efektyviau vartoti energiją. Suomijos pavyzdys atskleidė, kad informacinėmis priemonėmis didinant vartotojų sąmoningumą ir keičiant elgseną, galima sutaupyti nemažai energijos. Per 2018–2019 m. jau 69 energetikos įmonės susitarimuose su Energetikos ministerija išipareigojo šviesti ir konsultuoti energijos vartotojus. Konsultuodami energijos vartotojus, energijos tiekėjai turėjo įgyvendinti ne mažiau kaip po 2–3 priemones ir sutaupyti ne mažiau kaip 1 proc. vartotojams tiekėjo patiektos visos energijos. Nustatyta, kad 2018 m. pagal susitarimus su tiekėjais sutaupyta 201,05 GWh energijos (2017 m. pripažintas sutaupytas galutinės energijos kiekis sudarė 41,86 GWh).

Teisinių priemonių, ipareigojančių taupyti energiją, sukūrimas. Parengti projektai įstatymų, kuriuos priėmus bus nustatyti energijos suvartojimo tikslai, t. y. siekti, kad 2030 m. Lietuvos pirminės energijos suvartojimas būtų ne didesnis kaip 5 461 ktne, galutinės energijos suvartojimas – ne didesnis kaip 4 526 ktne ir suminis energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonių sutaupytos energijos kiekis – ne mažesnis kaip 27 280 GWh. Tikslų nustatymas suteiks daugiau stabilumo investuotojams, paskatins ilgalaikes investicijas ir ilgalaikes energijos vartojimo efektyvumo priemones ir prisidės prie sąlygų augti ekonomikai ir kurti darbo vietas visoje Lietuvoje sudarymo.

Šilumos aukcionai perkelti į atvirą ir skaidrią elektroninę „Baltpool“ biržos sistemą. 2019 m. vasario 19 d. pagal naują tvarką įvykusiame aukcione Kaune, Vilniuje ir Klaipėdoje veikiantiems šilumos gamintojams pasiūlyta balandžio mėnesio šilumos kaina buvo nuo 14 iki 49 proc. mažesnė nei pasiūlyta kovo mėnesio.

Užbaigta energetikos sektoriaus priežiūros institucijų pertvarka

Konsoliduojant energetikos sektoriaus reguliavimą ir priežiūrą, 2019 m. liepos 1 d. veiklą pradėjo **Valstybinė energetikos reguliavimo taryba (VERT)**. Prie Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos prijungus Valstybinę energetikos inspekciją prie Energetikos ministerijos (VEI), VERT vykdo veiklą konsolidavus energetikos reguliavimo, rinkos priežiūros ir kontrolės funkcijas. Svarbi veiklos sritis – energetikos įmonių investicijų techninis bei ekonominis vertinimas. VERT priskirta ir nauja funkcija – vykdyti didmeninės ir mažmeninės prekybos naftos produktais rinkos priežiūrą bei licencijavimą.

Siekiant efektyvios ir kokybiškos veiklos, vietoj dviejų veikusių valstybės įmonių – Energetikos agentūros ir Lietuvos naftos produktų agentūros – nuo 2019 m. veikia **VŠĮ Lietuvos energetikos agentūra (LEA)**.

LEA kaupia, sistemina bei analizuoja energetikos sektoriaus duomenis, koordinuoja ir prižiūri atnaujintos NENS įgyvendinimą, administruoja energijos vartojimo auditus atliekančių specialistų bei atsinaujinančių išteklių energijos gamybos įrenginius montuojančių specialistų rengimo atestavimą. Agentūra taip pat teiks pasiūlymus, susijusius su MTEP energetikos bei tvarios aplinkos sektoriuose, koordinuos vėjo energetikos plėtrą Baltijos jūroje, organizuos su ja susijusias procedūras – tyrimus bei aukcionus.

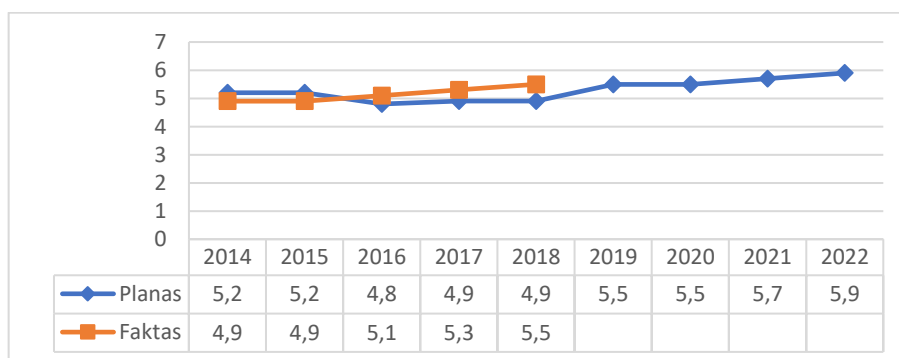
Mažinama biurokratinė našta – atsisakyta perteklinių pažymų prijungiant įrenginius prie elektros tinklų. Nuo 2019 m. sausio 1 d. supaprastintos sąlygos vartotojams, prijungiantiems savo elektros ir gamtinių dujų įrenginius prie tinklų. Atsisakyta dalies VEI patikrinimų ir pažymų⁸⁷, prie tinklų prijungiant naujų vartotojų žemos įtampos (iki 1 000 voltų (V) elektros ir žemo slėgio (iki 5 barų) gamtinių dujų įrenginius. Vartotojai taupo laiką ir pinigus, prijungdami įrenginius prie tinklų.

Taip pat pagreitintos ir supaprastintos prijungimo prie elektros ir gamtinių dujų tinklų procedūros didiesiems elektros ir dujų vartotojams. Nuo šiol tokie vartotojai galės savo lėšomis įrengti elektros ir gamtinių dujų operatorių tinklus, susijusius su vartotojų įrenginių prijungimu („Fast Track“ procedūros). Tikimasi, kad „Fast Track“ procedūra pasinaudos apie 15–30 didžiųjų elektros vartotojų ir apie 10–20 stambiųjų dujų vartotojų per metus. Manoma, kad tai bus nekilnojamojo turto plėtotojai, prekybos centrai bei kiti vartotojai. Lanksti „Fast Track“ procedūra suteiks vartotojams daugiau galimybių valdyti prijungimo prie tinklų procesą ir jį sutrumpinti, o tai padės sukurti investuotojams patrauklesnę verslo aplinką.

Šie ir kiti veiksmai leido pasiekti tarptautinį įvertinimą – 2019 m. spalį Pasaulio banko paskelbtame valstybių verslo sąlygų reitinge „**Doing Business 2020**“ Lietuva užėmė **11 vietą**. Lietuvos reitingą smarkiai pagerino prisijungimo prie elektros tinklų rodiklio „Getting Electricity“ reitingo gerėjimas – Lietuva iš 26 pakilo į 15 vietą. Pagal pastarąjį rodiklį Lietuva gerokai lenkia Baltijos kaimynės – Estiją (53 vieta), Lenkiją (60 vieta) ir Latviją (61 vieta). Rodiklio „Getting Electricity“ reitingas sudaromas įvertinant keturis parametrus – procedūrų skaičių, prijungimo laiką, darbų kainą ir tinklo patikimumą bei tarifų skaidrumą. Pagal du rodiklius – procedūrų skaičių ir tinklo patikimumą bei tarifų skaidrumą – Lietuva turi didžiausią įvertinimą – 100 taškų, mažiausiai – 72,2 taško Lietuva surinko už prijungimo laiko rodiklį.

Vis dėlto iššūkių yra daug, nes galutinis energijos suvartojimas 2018 m.⁸⁸, palyginti su 2017 m., padidėjo 3,8 procento. Daugiausia – 39,8 proc. – energijos buvo sunaudota transporto sektoriuje, namų ūkiuose buvo suvartota 26,6 proc. energijos. Pramonės sektorius suvartojo 19,2 proc. galutinės energijos. 2018 m., palyginti su 2017 m., pramonės sektoriuje sunaudota 3,4 proc., transporto – 6,3 proc., namų ūkiuose – 1,5 proc. daugiau energijos.

99 pav. Galutinės energijos suvartojimas šalyje, mln. tne*

* Tne – tona naftos ekvivalentu.

⁸⁷ Per kalendorinius metus VEI atliko iki 45 tūkst. patikrinimų ir išdavė pažymų.

⁸⁸ Praeitų metų statistikos duomenis apie kuro ir energijos balansą Lietuvos statistikos departamentas pateikia einamųjų metų antrojoje pusėje, todėl 2019 m. kuro ir energijos balansas bus žinomas 2020 m. pabaigoje.

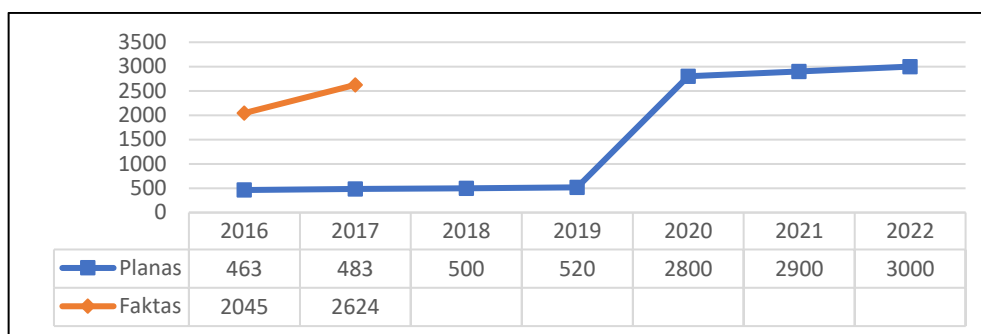
Energijos suvartojimas transporto sektoriuje augo dėl nuosekliai didėjančių krovinių ir keleivių vežimo srautų, augančios sektoriaus pridėtinės vertės bei efektyvios valstybės institucijų kovos su kontrabandinėmis degalų (dizelino) patekimu į šalies teritoriją iš trečiųjų valstybių politikos.

Energijos suvartojimas paslaugų sektoriuje 2018 m., palyginti su 2017 m., išaugo dėl šio sektoriaus plėtros ir didesnės sukurtos pridėtinės vertės.

Pramonės sektoriuje pastebimos technologijų diegimo, darbo našumo didinimo tendencijos, tačiau nežymų šio sektoriaus galutinės energijos suvartojimo augimą lėmė šio sektoriaus plėtra.

Namų ūkių sektoriuje energijos suvartojimas augo dėl gerėjančios gyventojų materialinės padėties ir naujų energijos vartotojų skaičiaus didėjimo.

100 pav. Sutaupyta suminis galutinės energijos kiekis nuo 2013 m., GWh

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

Sutaupyto suminio galutinės energijos kiekio nuo 2013 m. (GWh) rodiklis 2016 m.⁸⁹ viršija planą daugiau nei 4 kartus ir sudaro 2 045 GWh. Taigi 2021 m. numatytas sutaupymo planas – 2 000 GWh – įvykdytas ir viršytas jau 2016 m. Tai įvyko dėl to, kad sėkmingai buvo įgyvendinta daugiabučių pastatų atnaujinimo programa, kuri leido labiausiai sutaupyti. Visuma 2018 m. atliktų energijos taupymo veiksmų leido pasiekti ir smarkiai viršyti numatytą pagal planą rodiklį.

Vidaus energijos gamybos didinimas, panaudojant vietinius ir atsinaujinančius energijos išteklius

Žaliosios energetikos aukcionų organizavimas. Nuo 2019 m. įteisintas naujas paramos modelis atsinaujinančius energijos išteklius (toliau – AEI) naudosiančioms elektrinėms skatinti. Pagal naująją tvarką parama AEI elektrinėms ir toliau bus skirstoma aukcionų būdu, nes toks būdas leis užtikrinti pačią mažiausią kainą.

Modelis bus finansuojamas viešuosius interesus atitinkančių paslaugų (toliau – VIAP) lėšomis ir vartotojams papildomai nekainuos, nes nuo 2021 m. daliai AEI gamintojų, gaunančių paramą pagal esamą paramos schemą, baigsis skatinamasis laikotarpis ir parama toliau nebebus mokama. Be to, planuojamas nuoseklus paramos atsinaujinančiai energetikai iš VIAP mažėjimas dėl pingančių technologijų ir maksimalaus AEI orientavimo veikti rinkos sąlygomis.

Parama skirstoma technologiškai neutralių aukcionų būdu – tai reiškia, kad juose dalyvauti gali įvairias atsinaujinančios energetikos technologijas elektros energijos gamybai naudojančios elektrinės, kurios varžosi tarpusavyje dėl rinkos kainos priedo. Technologiškai neutralūs aukcionai leidžia atrinkti tik ekonomiškai naudingiausius projektus.

2019 m. rugsėjo 2 d. prasidėjo pirmasis technologiškai neutralus aukcionas, kuriame galėjo dalyvauti visos technologijos – saulės, vėjo, biodujų, biomasės. Aukciono dalyviai varžėsi dėl galimybės gauti biržos kainos priedą. 2020 m. sausio 16 d. paskelbtas ir patvirtintas aukciono laimėtojas.

⁸⁹ Informaciją apie 2018 m. sutaipytą suminį galutinės energijos kiekį Energetikos ministerija, vadovaudamasi Energijos efektyvumo direktyvos 2012/27/ES reikalavimais, Europos Komisijai pateiks iki 2020 m. balandžio 30 d. Šiuo metu renkama informacija iš atsakingų institucijų apie sutaipytą galutinės energijos kiekį.

AEI plėtra leis 30 proc. sumažinti elektros energijos importą, bus mažesnė oro tarša (34,7 t mažiau išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų, tai lygu 19 tūkst. automobilių metinei taršai), 2025 m. iš atsinaujinančių išteklių bus pagaminta bent 2 kartus daugiau elektros energijos nei dabar – nuo 2,4 iki 5 TWh (tiek energijos užtektų beveik 1,4 mln. namų ūkių elektros poreikiams patenkinti), bus sukurta mažiausiai 320 naujų darbo vietų.

Vėjo energetikos plėtos galimybių tyrimas. 2019 m. atlikta studija ir pristatyti vėjo energetikos plėtos galimybių Baltijos jūroje tyrimai, kurių rezultatai leis įvertinti galimybes ir prisidėti prie bendros AEI plėtos Lietuvoje iki 2030 m. Pagal NENS Lietuva bendro galutinio šalies energijos suvartojimo dalį, kurią sudaro AEI, iki 2030 m. yra įsipareigojusi padidinti iki 45 proc. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, AEI 2018 m. siekė 24,21 proc. bendro šalies energijos balanso.

Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės (toliau – KHAE) penktojo sinchroninio agregato įrengimas. Nors šiandieninėmis rinkos sąlygomis elektrinės darbui pakanka esamos 900 MW galios, tačiau penktasis KHAE hidroagregatas būtų kur kas efektyvesnis ir lankstesnis nei senieji įrenginiai, jis leistų daug lanksčiau realiuoju laiku kompensuoti elektros trūkumą ar perteklių rinkoje. Pagal techninę charakteristiką hidroagregatas galėtų dirbti 110–225 MW galia siurblio režimu ir 55–225 MW galia generatoriaus režimu. Naujojo hidroagregato ciklo naudingo veiksmo koeficientas siektų 78 proc., t. y. būtų net 4 proc. punktais didesnis nei esamų įrenginių.

Vykdomas projektas yra svarbus siekiant užtikrinti šalies energetinę nepriklausomybę ir konkurencingumą – išlaikyti pakankamus ir patikimus vietinės elektros energijos gamybos pajėgumus.

Sudaryta galimybė daugiabučių namų gyventojams įsirengti elektrines ir tapti gaminančiais vartotojais. Nuo 2019 m. spalio 1 d. sudarytos sąlygos elektros energiją iš atsinaujinančių išteklių gaminantiems vartotojams gaminti ir vartoti ją geografiškai skirtingose vietose. Tai reiškia, kad tokie vartotojai šiuo metu gali pasistatyti elektrinę vienoje vietoje, o joje pagamintą energiją vartoti kitoje vietoje.

Seimas 2019 m. priėmė Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimus, pagal kuriuos individualaus ar daugiabučio namo gyventojai gali įsigyti savo elektros energijos vartojimo poreikius tenkinančią elektrinės įrengtąją galią (ne didesnę kaip 500 kW) iš atsinaujinančios energetikos projektus plėtojančių asmenų. Visa tokioje elektrinėje pagaminama elektros energija tiekama į tinklą, o kiekvienas gyventojas vėliau kaupimo laikotarpiu gali iš tinklo susigrąžinti sutartą kiekį elektros energijos, sumokėdamas tik tam tikrą nustatytą pasinaudojimo elektros tinklais mokestį. Tokia sistema leidžia elektros energiją gaminančiais vartotojais tapti ne viso daugiabučio namo, o kiekvieno buto gyventojams, nesvarbu, koks būtų kitų daugiabučio namo gyventojų sprendimas.

Siekiant supaprastinti mažos galios (iki 30 kW) elektrinių įrengimo procedūras, atsisakyta dalies leidimų ir diferencijuoti elektrinių prijungimo prie elektros tinklų mokesčiai. Šie pakeitimai sudarė galimybę elektrines įsirengusiems gyventojams greičiau ir pigiau tapti elektros energiją gaminančiais vartotojais.

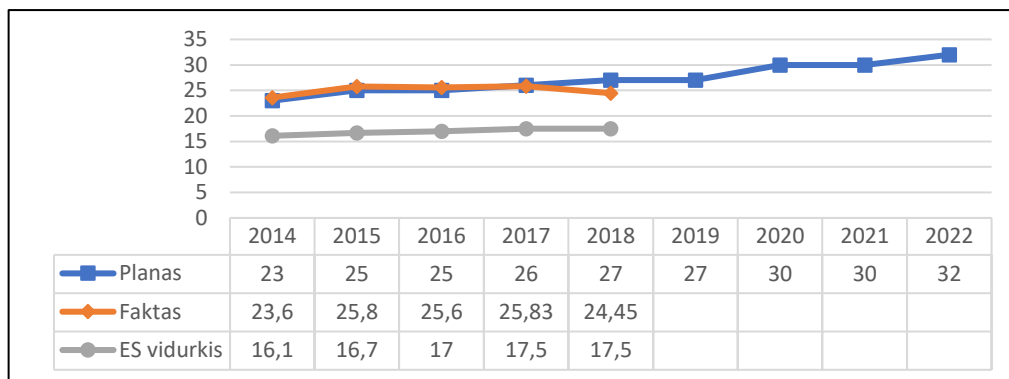
Atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) plėtra

Siekdama patenkinti energijos poreikį, saugoti gamtą ir jos išteklius, Lietuva nuosekliai plėtoja AEI (hidroenergią, vėjas, saulę, geotermine energiją, kietasis biokuras (malkos ir medienos atliekos, šiaudai), biudujos, biodegalai, atsinaujinančios komunalinės atliekos).

ES šalių tikslas – iki 2020 m. pagaminti iš AEI ne mažiau nei 20 proc. visos Europoje pagaminamos energijos. Lietuvai iki minėto laikotarpio numatyta pasiekti 23 proc.

Lietuvos statistikos departamento paskelbtais duomenimis, **Lietuva užsibrėžtus 23 proc. pasiekė jau 2014 m.**, kai AEI dalis viršijo penktadalį bendro šalies energijos balanso (ir sudarė 23,6 proc.). 2018 m. šis rodiklis buvo 24,45 proc. (ES vidurkis – 17,5 proc.).

101 pav. Galutinės energijos balanso dalis, kurią sudaro atsinaujinantys energijos ištekliai, proc.

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

Lietuvoje AEI gamyba 2018 m., palyginti su 2017 m., truputį sumažėjo, nes atšilus orams nuo 6 560,6 GWH (2017 m.) iki 6 333,6 GWH (2018 m.) sumažėjo šiluminės energijos bendroji gamyba iš atsinaujinančios energijos išteklių. Taip pat nuo 18,25 proc. (2017 m.) iki 18,41 proc. (2018 m.) padidėjo bendro suvartoto elektros energijos kiekio dalis, kurią sudaro AEI, tačiau nebuvo plėtojami nauji AEI projektai.

Didžiausią atsinaujinančios energijos potencialą turi **kietasis biokuras** – malkos ir kurui skirtos medienos ir žemės ūkio atliekos. 2018 m. daugiausia jo suvartota elektrai ir centralizuotai tiekiamai šilumai gaminti (51,8 proc.) ir namų ūkiuose (37,3 proc.). Energijos gamintojai iš malkų ir kurui skirtų medienos atliekų 2018 m. pagamino 63,4 proc. visos elektrinės ir katilinės gaminamos šiluminės energijos ir 29,6 proc. visos elektrinės gaminamos elektros energijos.

2018 m. Lietuvoje veikiantys vėjo jėgainių parkai kartu su mažosiomis **vėjo elektrinėmis** pagamino 1,14 TWh elektros energijos ir tai sudarė beveik trečdalį visos šalyje pagamintos elektros energijos, arba daugiau kaip 8,7 proc. šalyje suvartotos elektros energijos. 2017 m. vėjo elektrinės pagamino daugiausia elektros energijos per visą šalies vėjo energetikos istoriją – 1,3 TWh. Lietuvoje šiuo metu veikia 23 vėjo jėgainių parkai. Kartu su mažosiomis vėjo elektrinėmis 2018 m. pabaigoje bendra įrengtų elektrinių galia sudarė 533 MW.

Atsinaujinančią elektros energiją generuojančios **saulės elektrinės** 2018 m. pagamino 86,6 mln. kWh elektros energijos, arba 27,3 proc. daugiau nei 2017 m. Tai gana svarbu, nes taip skatinama vietinė elektros energijos gamyba ir prisidedama prie tarptautinių klimato kaitos stabdymo tikslų įgyvendinimo.

Hidroelektrinės 2018 m. pagamino 431 mln. kWh elektros energijos, t. y. 28,5 proc. mažiau nei 2017 m. Tam įtakos turėjo nepalankios gamtos sąlygos.

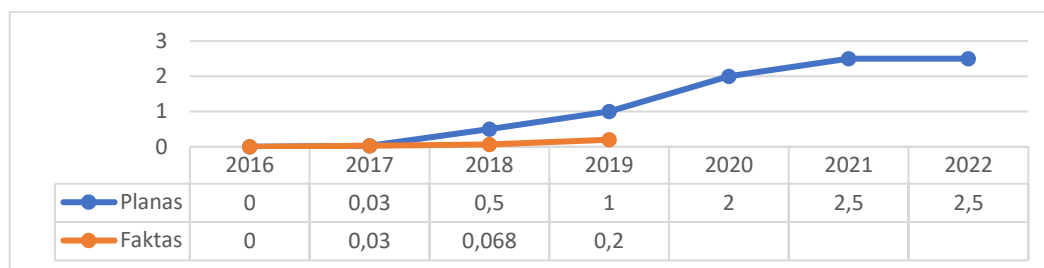
Elektros energijos poreikis Lietuvoje 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 2,2 proc. ir sudarė 13,1 TWh. 2018 m. Lietuvos poreikiams užtikrinti buvo importuota beveik trys ketvirtadaliai, o pagaminta – 3,5 TWh elektros energijos. Elektros energijos gamyba šalyje sumažėjo 16,1 proc. Iš atsinaujinančių energijos išteklių 2018 m. pagaminta 62,8 proc. visos elektros energijos.

Pastaraisiais metais vis plačiau elektros energijos gamybai naudojamos biodujos. 2018 m. iš biodujų buvo pagaminta 139,9 mln. kWh elektros energijos, t. y. 10 proc. daugiau nei 2017 m.

Biodegalų naudojimas mažina aplinkos taršą. Lietuvoje naudojami dviejų rūšių biodegalai – biodyzelinas ir bioetanolis. 2018 m. transporte buvo suvartota 79 tūkst. tonų biodyzelino ir 12,4 tūkst. tonų bioetanolio. Iš viso biodegalų suvartota 8 proc. daugiau nei praėjusiais metais.

Gaminančių vartotojų plėtra prisideda prie aktyvių vartotojų skatinimo, AEI dalies augimo, didina vietinę generaciją, prisideda prie energetinio saugumo.

2019 m. gruodžio 31 d. buvo apie 3 395 gaminantys vartotojai, t. y. 7 kartus daugiau nei 2017 m., tai rodo gaminančių vartotojų intensyvėjimą plėtrą. Rodiklio pasiekimui įtakos turėjo finansinių paramos priemonių įtvirtinimo procedūros bei ribotas skatinimo priemonių biudžetas.

102 pav. Visų vartotojų dalis, kurią sudaro gaminantys vartotojai, proc.

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

2020 m. sausį paskelbtas antras kvietimas gyventojams teikti paraiškas kompensuoti saulės elektrinių įrengimą. Gauta daugiau kaip 7 000 gyventojų, kurie planuoja tapti gaminančiais vartotojais, paraiškų įrengti saulės elektrines.

Energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių ir vietinės energijos gamybos pajėgumai 2018 m.⁹⁰ didėjo tiek pat kiek 2017 m. – 24,03 MW.

Efektyvus AEI naudojimas ir plėtra yra vienas iš esminių darnios nacionalinės energetikos strategijos tikslų, kurių įgyvendinimas mažina priklausomumą nuo iškastinio kuro importo, didina energijos tiekimo patikimumą ir mažina šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisiją į atmosferą. Šių išteklių naudojimas mažina energijos gamybos sąnaudas, gerina gyvenamosios aplinkos kokybę, sukuria darbo vietas, taip pat didina užimtumą regionuose ir mažina socialinę atskirtį.

Saugus ir efektyvus Ignalinos atominės elektrinės (toliau – Ignalinos AE) eksploatavimo nutraukimas ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymas

2019 m. sausio 17 d. Europos Parlamentas (toliau – EP) pritarė pranešimui apie Ignalinos programos reglamento projektą, kuriame kitoje ES daugiametėje finansinėje programoje Ignalinos AE eksploatavimui nutraukti siūloma skirti tiek, kiek prašo Lietuva, – 780 mln. eurų. EP taip pat pritarė siūlymui ir toliau išlaikyti esamą ES finansavimo lygį, kai ES finansuoja 86 proc. Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo projektų vertės, o likusią dalį – Lietuva.

Galutinį sprendimą dėl Ignalinos programos reglamento būsimai daugiametei finansinei programai priims ES Taryba. Lietuva aukščiausiu lygiu tęs derybas, kad 2021–2027 m. būtų užtikrintas reikiamas finansavimas.

Ignalinos AE uždarymo darbai vyksta sklandžiai, baigiama įrengti radioaktyviųjų atliekų tvarkymo infrastruktūra – jau baigti įrengti ir veikia šeši objektai iš devynių. Į laikinąją saugyklą perkelta 70 proc. (135 iš 190) konteinerių su panaudotu branduoliniu kuru (2019 m. planas viršytas – perkelti 49 konteineriai vietoj suplanuotų 40 konteinerių). Iki 2019 m. pabaigos buvo išmontuota daugiau kaip 34 proc. įrangos. Pradėta rengtis svarbiausiems bei technologiškai sudėtingiausiems darbams – dviejų buvusių galingiausių pasaulyje reaktorių išmontavimui.

2019 m. vykdytos priemonės, mažinančios Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo proceso išlaidas:

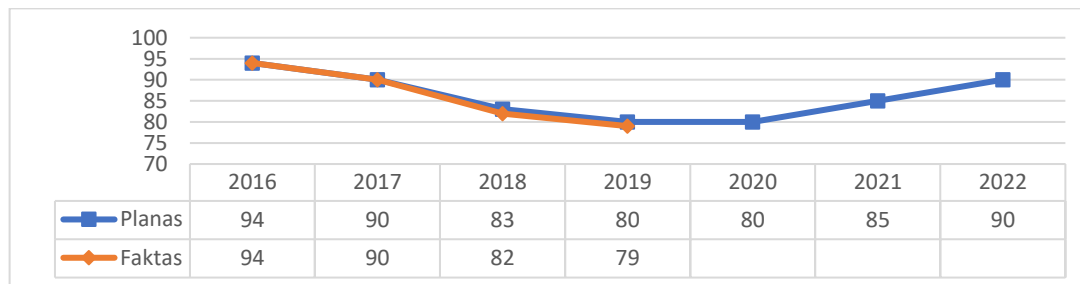
– pakeitus įmonės organizacinę struktūrą, susijusią su technologiniais procesais, radioaktyviųjų atliekų tvarkymu, fizine sauga, atsižvelgiant į VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūros (toliau – RATA) prijungimą, įmonės optimizuotą personalą sudaro 55 darbuotojai, iš jų atleisti 43 darbuotojai, 12 darbuotojų perkvalifikuoti ir perkelti į kitas laisvas pareigas įmonėje. Palyginti su 2016 m., atsisakyta 151 pareigybės;

⁹⁰ Praėjusių metų statistikos duomenis apie energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių ir vietinės energijos gamybos pajėgumų padidėjimą Lietuvos statistikos departamentas pateikia einamųjų metų antrojoje pusėje, todėl 2019 m. duomenys bus žinomi 2020 m. III ketv.

– siekiant mažinti veiklos sąnaudas, atlikta visų įmonės veiklų, kurias bus racionalu nagrinėti „daryti arba pirkti“ požiūriu, analizė; atliekamos atrinktų veiklų pirkimo procedūros ir priimami sprendimai dėl paslaugų pirkimo arba teikimo įmonės jėgomis;

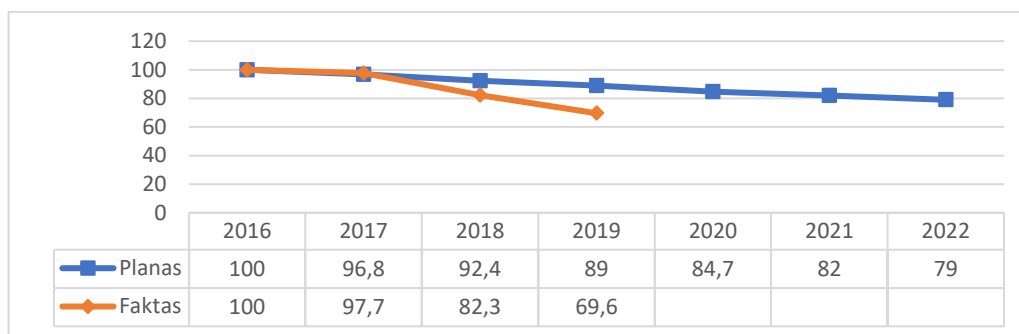
– sutaupyti energetikos išteklių – 2019 m. įmonė energijos sunaudavo 30,4 proc. mažiau nei 2016 m.

103 pav. Ignalinos programos lėšomis finansuojamo VI Ignalinos atominės elektrinės darbo užmokesčio fondo sumažinimas, palyginti su Galutinio Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo plano darbo užmokesčio fondu, proc.

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

104 pav. Ignalinos AE energijos išteklių (elektros ir šilumos) kiekio sunaudojimas, palyginti su 2016 m., proc.

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

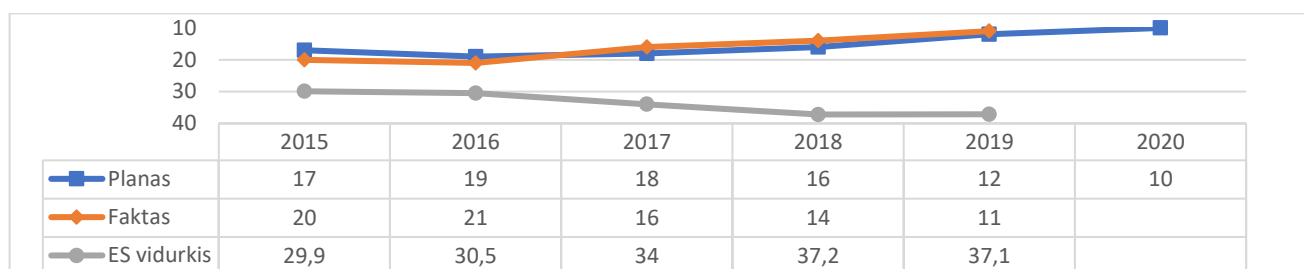
2019 m. energijos išteklių sunaudojimo rodiklio reikšmei įtakos turėjo vykdomos energijos taupymo priemonės ir tai, kad dar nepradėtas kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo komplekso (projektas B234) pramoninis eksploatavimas, t. y. kompleksas veikia dar ne visu pajėgumu, todėl elektros ir šilumos sunaudojama ir atitinkamai energijos sutaupoma daugiau nei planuota.

4.2 kryptis. Verslo sąlygų ir investicinės aplinkos gerinimas, vartotojų teisių apsaugos stiprinimas

Verslo sąlygų ir investicinės aplinkos gerinimas

Pagal Pasaulio banko tyrimą „Doing Business 2020“, kuris buvo paskelbtas 2019 m. spalio 24 d., **Lietuva pasiekė aukščiausią kada nors turėtą poziciją – 11 vietą tarp 190 šalių ir yra tarp palankiausiai pagal verslo sąlygas vertinamų pasaulio valstybių.** Pagal 190 pasaulio šalių vertinimo reitingą Lietuva gerokai pralenkė ne tik Latviją (19 vieta) ir Estiją (18 vieta), bet ir Suomiją (20 vieta), Vokietiją (22 vieta) bei Lenkiją (40 vieta). **Tarp visų 28 ES valstybių narių Lietuva užima 4 vietą** ir nusileidžia tik Danijai, Jungtinei Karalystei ir Švedijai.

105 pav. Pozicija „Doing Business“ reitinge (bendra vieta)

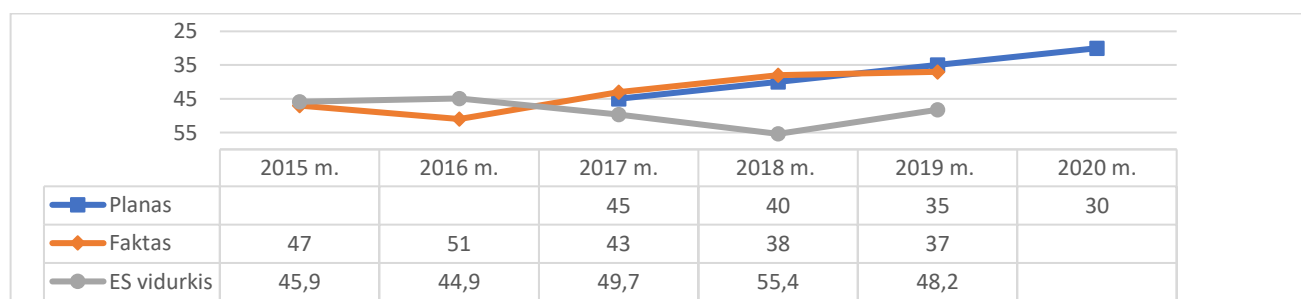

Duomenų šaltinis – Pasaulio banko tyrimo „Doing Business“ ataskaita

2019 m. **didžiausia pažanga padaryta šalies patrauklumą gamybos investicijoms lemiančioje prisijungimo prie elektros tinklų srityje:** ne tik sumažėjo procedūrų skaičius ir sąnaudos, bet ir sutrumpėjo prisijungimo prie elektros tinklų terminas⁹¹. Pagal prisijungimą prie elektros tinklų **Lietuva reitingo skalėje šoktelėjo net 11 pozicijų** aukštyr – į 15 vietą. Pasaulio bankas taip pat įvertino Vyriausybės įgyvendintus pokyčius smulkiųjų investuotojų apsaugos srityje: nustačius privalomus priežiūros organų narių nepriklausomumo reikalavimus, Lietuva pakilo viena pozicija aukštyr – į 37 vietą. Trečius metus iš eilės Lietuva išlaiko stabilias pozicijas mokesčių mokėjimo ir užsienio prekybos srityse (atitinkamai 18 ir 19 vietas). Lietuva jau kelintus metus iš eilės geriausiai vertinama turto registravimo srityje (4 vieta), aukštą 7 poziciją užima ir sutarčių vykdymo srityje, o pagal statybų leidimų gavimą yra 10 vietoje.

Tikimasi, kad ateinančių metų „Doing Business“ reitinguose bus įvertinta jau įgyvendinta ir nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliosianti juridinių asmenų nemokumo reforma bei šiuo metu svarstomi įkeitimo registrų, juridinių asmenų registro modernizavimo pokyčiai.

106 pav. Pozicija pagal „Doing Business“ smulkiųjų investuotojų apsaugos rodiklį

Duomenų šaltinis – Pasaulio banko tyrimo „Doing Business“ ataskaita

⁹¹ Daugiau apie tai ataskaitoje – 4.1 krypties darbų aprašyme.

Pagal smulkiųjų investuotojų apsaugos indeksą Lietuva 2019 m. pakilo viena pozicija iš 38 vietos į 37 vietą ir lenkia ES šalių vidurkį (kilimą lėmė 2018 m. įvykdytos reformos). Pasaulio bankas palankiai įvertino Lietuvoje įgyvendintus pokyčius smulkiųjų investuotojų apsaugos srityje: nustačius privalomus priežiūros organų narių nepriklausomumo reikalavimus, Lietuva pakilo viena pozicija aukšty (tarp ES šalių Lietuva užima gana aukštą 9 vietą; ES šalių vietos pagal šį indeksą vidurkis 48,2).

Mažinant reguliavimo našą verslui, priimtas Viešojo administravimo įstatymo pakeitimas⁹², **nustatantis, kad visos institucijos (ne tik pavaldžios Vyriausybei) turi Licencijų informacinei sistemai teikti informaciją apie licencijų išdavimą**. Taip užtikrinama, kad visi licencijų išdavimo duomenys yra kaupiami vienoje vietoje – Licencijų informacinėje sistemoje. Be to, parengtas ir pateiktas Vyriausybei nutarimo, kuriame Licencijų informacinės sistemos valdytoju vietoj Teisingumo ministerijos skiriama Ekonomikos ir inovacijų ministerija, projektas.

2019 m. gruodžio 19 d. priimti Civilinio kodekso ir lydimųjų įstatymų pakeitimai, kuriais **supaprastinamos įkeitimo sandorių sudarymo ir įkeitimo įregistravimo viešame registre bei įkeitimo ir hipotekos išregistravimo procedūros**, taip prisidedant prie Lietuvos reitingo Pasaulio banko tyrime „*Doing Business*“ gerinimo. Priimti pakeitimai įsigalios 2022 m. sausio 1 d., ir, tikimasi, įkeitimo institutą padarys patrauklesnį ir pigesnį vartotojams (bus sudaryta galimybė juridiniams asmenims kilnojamą turto įkeitimo sandorį sudaryti IT priemonėmis be notaro; sudarytos galimybės viešame registre įregistruoti visus (taip pat ir posesorinius įkeitimus (kai įkeitimo objektas perduodamas kreditoriui), pačioms įkeitimo sandorio šalims išregistruoti pasibaigusias hipotekas ir įkeitimus). Šie pakeitimai taip pat prisidės prie valstybės informacinių išteklių optimizavimo (bus reorganizuoti Nekilnojamojo turto registras ir Sutarčių registras; Hipotekos registras bus likviduotas; kilnojamą turto įkeitimai bus registruojami Sutarčių ir teisių suvaržymų registre (reorganizuotame Sutarčių registre), o hipoteka – Nekilnojamojo turto registre).

Pastaraisiais metais **nuolat daugėja mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ)**. 2020 m. pradžioje veikė 86 738 MVĮ (2019 m. – 84 510, o 2016 m. pradžioje – 79 472 MVĮ). Tūkstančiui Lietuvos gyventojų 2020 m. pradžioje teko net 31 MVĮ, t. y. viršytas planuotas rezultatas. 2019 m. tęsiamos ir plėtojamos priemonės, kuriomis siekiama skatinti verslumą, buvo viena iš priežasčių, kodėl daugėjo veikiančių MVĮ.

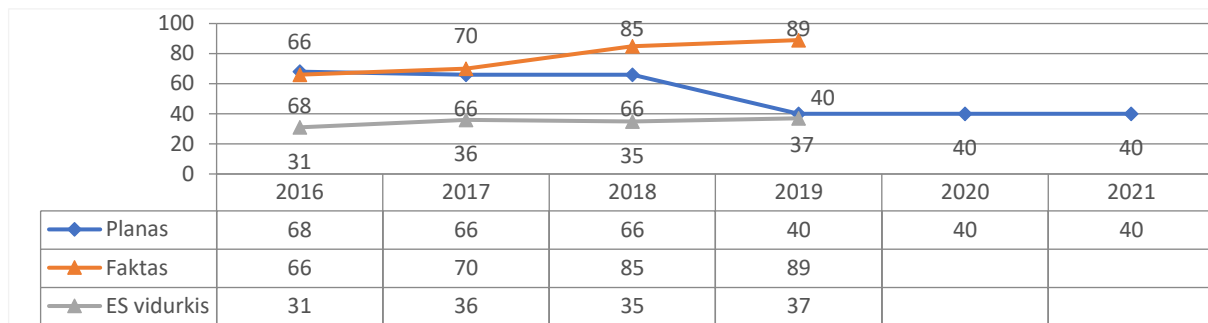
Vertinant verslo aplinką pagal Pasaulio banko tyrimą „*Doing Business*“, viena iš Lietuvos silpniausiai vertinamų sričių tarp vertinamų pasaulio šalių yra nemokumo problemų sprendimas. Tai matoma iš užimamos vietos tarp vertinamų pasaulio šalių. Siekiant reikšmingai paveikti Lietuvos „*Doing Business*“ vertinimą nemokumo srityje, buvo pradėta nemokumo reguliavimo reforma. 2019 m. po intensyvių diskusijų su įvairiomis suinteresuotomis šalimis priimtas Juridinių asmenų nemokumo įstatymas, taip pat įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai. Juridinių asmenų nemokumo įstatymo nuostatos sudaro sąlygas kurti palankią ir konkurencingą verslui aplinką, imtis veiksmų nemokumo procesų efektyvumui didinti ir kreditorių patiriamoms dėl verslo nesėkmės nuostoliams mažinti, užtikrina didesnę nemokumo procesų skaidrumą ir leidžia tikėtis aukštesnio vertinimo pagal Pasaulio banko tyrimą „*Doing Business*“.

2019 m. prisidedant prie Europos Komisijos atliekamos nemokumo sistemos gretutinių priemonių rengimo ir pristatymo visuomenei studijos, buvo analizuota kitų valstybių narių, naudojančių ankstyvojo išpėjimo priemonės, geroji praktika. Remiantis gautais rezultatais, 2020 m. bus parengtos ankstyvojo išpėjimo priemonės, sudarysiančios galimybes kuo anksčiau įvertinti nemokumo riziką.

2019 m. Lietuvos nemokumo balas nežymiai sumažėjo (89 vieta), nes šalyje nesikeitė nemokumo teisinė aplinka. Tokį nemokumo balo pokytį lėmė santykis su kitų vertinamų valstybių nemokumo teisinių sistemų pokyčiais. Kadangi 2019 m. priimtu ir 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojusi Juridinių asmenų nemokumo įstatymu sudarytos sąlygos sparčiau ir efektyviau atlikti nemokumo procedūras, tikimasi, kad kitais metais Lietuva pagerins šį rodiklį⁹³.

⁹² 2019 m. gegužės 16 d. Viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 papildymo 15¹ straipsniu įstatymas.

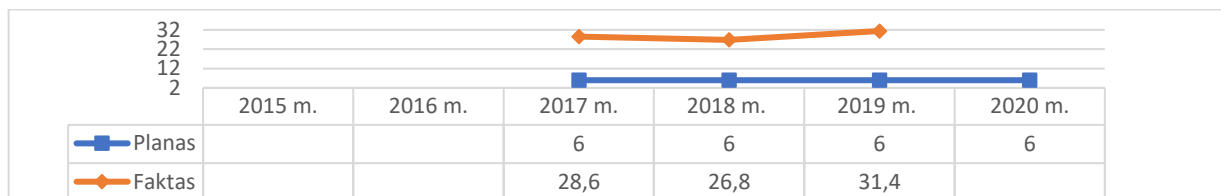
⁹³ Juridinių asmenų nemokumo įstatymas įsigaliojo 2020 m. sausio 1 d., todėl jo poveikis pagal „*Doing Business*“ nemokumo sprendimo rodiklį atspindės vertinant 2020 m.

107 pav. Pozicija pagal „Doing Business“ nemokumo sprendimo rodiklį (vieta)

Duomenų šaltinis – „Doing Business 2020“

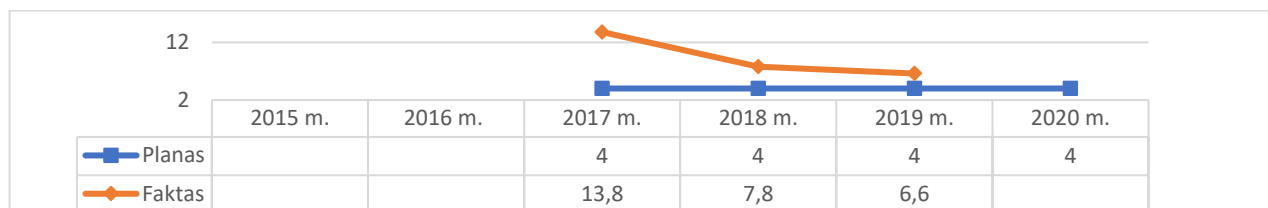
Eksporto skatinimas

Siekiant koncentruoti ribotus finansinius ir kitus valstybės išteklius, nustatytos didžiausią eksporto potencialą turinčios Lietuvos Respublikos tikslinės eksporto rinkos: Švedija, Norvegija, Vokietija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, JAV, Kinija, Izraelis, Japonija, Ukraina, Jungtiniai Arabų Emyratai (toliau – JAE), Kanada, Turkija, Pietų Afrikos Respublika ir nuo 2019 m. rudens – Nyderlandai.

108 pav. Lietuviškos kilmės paslaugų eksporto į tikslines eksporto rinkas padidėjimas kasmet, skaičiuojant nuo prieš tai buvusių metų lygio, proc.

Duomenų šaltinis – Lietuvos bankas (2019 m. I–III ketv. duomenys, metiniai 2019 m. duomenys bus paskelbti 2020 m. kovo pabaigoje)

Lietuviškos kilmės paslaugų eksportas 2019 m. I–III ketv., palyginti su tuo pačiu 2018 m. laikotarpiu, padidėjo net 31,4 proc. Daugiausiai lietuviškos kilmės paslaugų 2019 m. buvo eksportuota į Vokietiją ir Prancūziją, labiausiai augo lietuviškos kilmės paslaugų eksportas į žvalgybines tikslines rinkas: 2019 m. I–III ketv., palyginti su tuo pačiu 2018 m. laikotarpiu, lietuviškos kilmės paslaugų eksportas į Turkiją padidėjo net 167,8 proc., į JAE – 130 proc.

109 pav. Lietuviškos kilmės prekių (be energetinių produktų) eksporto į tikslines eksporto rinkas padidėjimas kasmet, skaičiuojant nuo prieš tai buvusių metų lygio, proc.

Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, daugiausiai lietuviškos kilmės prekių (be energetinių produktų) 2019 m., kaip ir 2018 m., buvo eksportuojama į plėtos tikslines rinkas: Vokietiją, Švediją, Jungtinę Karalystę, Norvegiją. Tačiau labiausiai kito lietuviškos kilmės prekių (be energetinių produktų) eksportas į žvalgybines tikslines rinkas (padidėjo 25,6 proc.). 2019 m., palyginti su tuo pačiu 2018 m. laikotarpiu, lietuviškos kilmės prekių (be energetinių produktų) eksportas į Pietų Afrikos Respubliką padidėjo 228 proc., į JAE – 59 proc., Kanadą – 22,8 proc.

2019 m. **organizuotos naujos mokymo programos prekės ženklų ir eksporto kompetencijų plėtos klausimais** (mokymuose dalyvavo 25 įmonės – iš viso 50 dalyvių). Vyko mokymai, kuriuose kalbėta apie

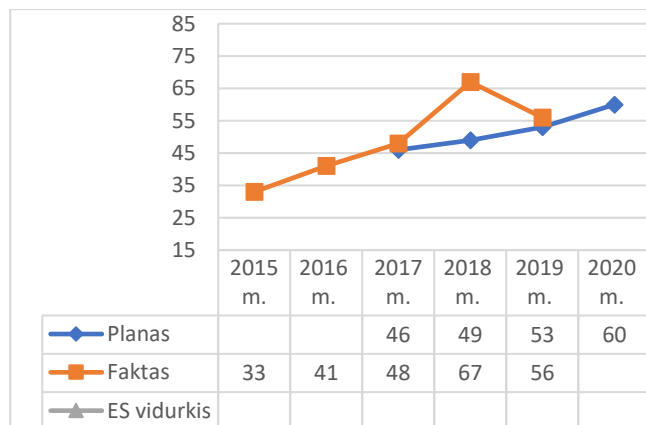
konkurencinės aplinkos pažinimą eksporto rinkose, apie tikslinių klientų segmento analizę ir poreikių tyrinėjimą, apie esamo prekės ženklo analizę ir strateginę ženklodarą, apie pardavimo ir komunikacijos kanalus, mokymų dalyviai pristatė savo prekės ženklo plėtros planus. Taip pat organizuoti informaciniai renginiai, kurių metu eksportuotojai ir potencialūs eksportuotojai supažindinti su aktualiausiomis eksportui temomis, įėjimo į konkrečias rinkas subtilybėmis ir kita aktualia eksportui informacija (iš viso įvyko 21 renginys – 20 „Eksporto klubo“ renginių ir Lietuvos–JAV gynybos forumas, juose dalyvavo 873 dalyviai).

VšĮ „Versli Lietuva“ palaiko **eksportuotojų duomenų bazę (EDB)**, kuri yra nemokama eksporto skatinimo priemonė, sudaranti galimybes užsienio bendrovėms, ieškančioms patikimų partnerių Lietuvoje, rasti visą reikiamą informaciją vienoje vietoje ir taip lengviau susirasti užsienio partnerių. Įmonių eksportuotojų duomenų bazėje nuolatos daugėja – 2019 m. jų, palyginti su 2017 m., padaugėjo net 31,7 proc., taigi buvo 2 400 įmonių (2018 m. – 2 300).

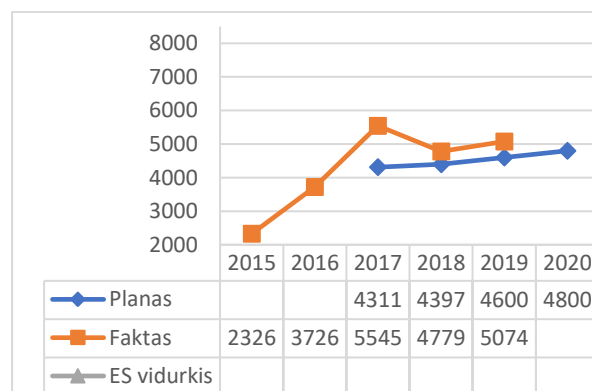
Investicijų pritraukimas

2019 m. ir toliau vyko aktyvus tiesioginių užsienio investicijų (TUI) procesas – **TUI didelės pridėtinės vertės projektų pritraukta daugiau nei planuota.**

110 pav. Naujų TUI didelės pridėtinės vertės projektų skaičius

111 pav. Naujų TUI didelės pridėtinės vertės projektų numatomų sukurti darbo vietų skaičius

Duomenų šaltiniai: užsienio investicijų stebėsenos duomenų bazė „fDi Markets“, VšĮ „Investuok Lietuvoje“ (2019 m. 11 mėnesių duomenys. 2019 m. duomenys su gruodžio duomenimis bus 2020 m. kovo pradžioje)

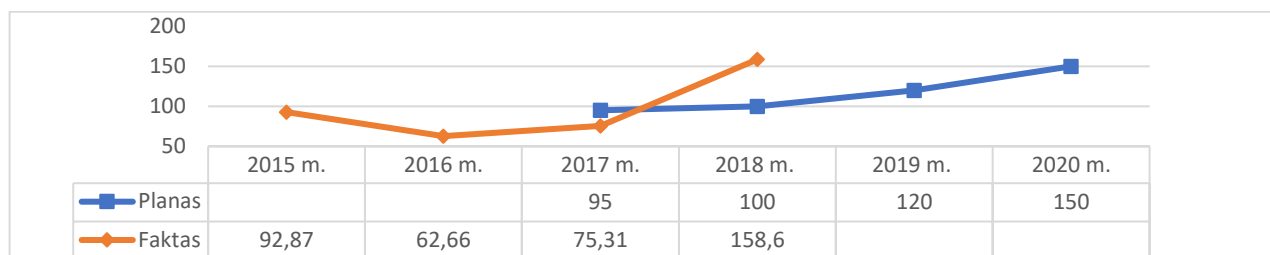
Siekiant pritraukti naujų didelės vertės projektų, pastaraisiais metais vykdyta įvairi Lietuvos investicinio klimato pristatymo ir ryšių su potencialiais investuotojais paieškos veikla: gerintas Lietuvos verslo klimato įvaizdis ir žinomumas, organizuotos viešųjų ryšių kampanijos, inicijuotos publikacijos, organizuoti užsienio žurnalistų vizitai, stebėtas vartotojų aktyvumas socialiniuose tinkluose „Facebook“, „LinkedIn“ ir „Twitter“. Sukurti industriniai socialinių tinklų profiliai „Twitter“ ir „LinkedIn“ platformose – paslaugų centrų, informacijos ir komunikacijos technologijų (ICT) industrijų auditorijoms.

Igyvendinant naujus TUI didelės pridėtinės vertės projektus, 2019 m. sudarytos galimybės sukurti daugiau darbo vietų nei planuota. Pritraukti paslaugų centrai, tokie kaip *McKesson Europe AG* (Vilnius), per projekto įgyvendinimo laikotarpį planuoja sukurti 500 naujų darbo vietų, *The Western Union Company* plečia savo veiklą Lietuvoje ir planuoja sukurti 300 naujų darbo vietų, *World Courier Management Ltd* planuoja sukurti 200 naujų darbo vietų.

Laisvosiose ekonominėse zonose (LEZ) veikiančių įmonių investicijos konkrečiais metais priklauso nuo daugybės veiksnių: įmonių sprendimų, finansavimo galimybių, reikiamų dokumentų sutvarkymo, infrastruktūros įrengimo.

2019 m. investuotojas *Bär Management- und Beteiligungsgesellschaft mbH* Šiaulių LEZ įsteigė keltuvų komponentų gamybos, surinkimo bei programinės įrangos plėtros padalinį ir planuoja sukurti 44 naujas darbo vietas. Kėdainių LEZ Ukrainos bendrovė *KORMOTECH* įsteigė gyvūnų pašarų gamyklą ir planuoja sukurti 61 darbo vietą.

112 pav. LEZ veikiančių įmonių investicijos, mln. eurų

Duomenų šaltinis – LEZ valdymo bendrovių ataskaita (2019 m. duomenys bus 2020 m. birželį)

2019 m. kovą Seimas priėmė reikiamus įstatymų⁹⁴ pakeitimus, įsigaliojusius 2019 m. lapkričio 1 d., kuriais **nustatytas reguliavimas supaprastina ir sutrumpina žemės tvarkymo ir miškų pavertimo kitomis naudmenomis LEZ ir pramonės parkų (PP) teritorijose procedūras, kad LEZ valdymo bendrovės ir PP operatoriai galėtų lanksčiai ir greitai reaguoti į investuotojų poreikius.**

Įgyvendinant strateginį projektą „Kompleksinių priemonių sukūrimas ir įdiegimas siekiant pritraukti stambias didelės pridėtinės vertės gamybos investicijas (GIGA)“, 2019 m. **pradėta rengti valstybės pagalbos notifikavimo forma, kuri bus teikiama EK informuojant apie investuotojams teikiamą valstybės pagalbą**, remiantis EK teikta prenotifikavimo metu pateikta informacija (preliminari notifikavimo formos patvirtinimo data – 2020 m. balandis). **Parengtas Pelno mokesčio įstatymo pakeitimo įstatymo projektas**, siekiant nustatyti, kad juridiniai asmenys, įgyvendinantys stambaus projekto investicijų sutartį ir veikiantys duomenų apdorojimo, interneto serverių paslaugų (prieglobos) ir susijusios veiklos arba apdirbamosios gamybos srityse, kurių vidutinis darbuotojų skaičius ne mažesnis kaip 200 ir privačios kapitalo investicijos ne mažesnės kaip 30 mln. eurų, nemoka pelno mokesčio, pradedant tuo mokestiniu laikotarpiu, kurį ši investicijų suma buvo pasiekta.

Numatant ir įgyvendinant priemones infrastruktūrai, skirtai pritraukti stambioms didelės pridėtinės vertės gamybos investicijoms, sukurti, **Seime registruotas Investicijų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kuriame numatytas mechanizmas, skatinantis savivaldybes iš anksto numatyti teritorijas ir teritorijų planavimo dokumentuose įtvirtinti sprendinius, reikalingus stambiems projektams įgyvendinti.** Taip pat numatoma, kad įsigaliojus stambaus projekto investicijų sutarčiai, kuri įgyvendinama iš anksto savivaldybės numatytoje teritorijoje, būtų skiriama iki 5 proc. stambaus projekto vertės valstybės biudžeto speciali tikslinė dotacija savivaldybės biudžetui savivaldybės viešajai infrastruktūrai plėtoti.

2019 m. **parengta Kruonio PP infrastruktūros plėtros analizės galimybių studija, atlikta Kruonio PP infrastruktūros poreikio analizė**, siekiant įvertinti Kruonio PP infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą stambiam didelės pridėtinės vertės TUI projektui įgyvendinti.

Įtvirtinus pakeitimus, pagerės investicinė aplinka, bus dar labiau skatinami stambūs projektai ir sudarytos sąlygos ne tik kurti naujas darbo vietas, bet ir didinti privataus sektoriaus investicijas Lietuvoje.

Talentų pritraukimas ir išlaikymas

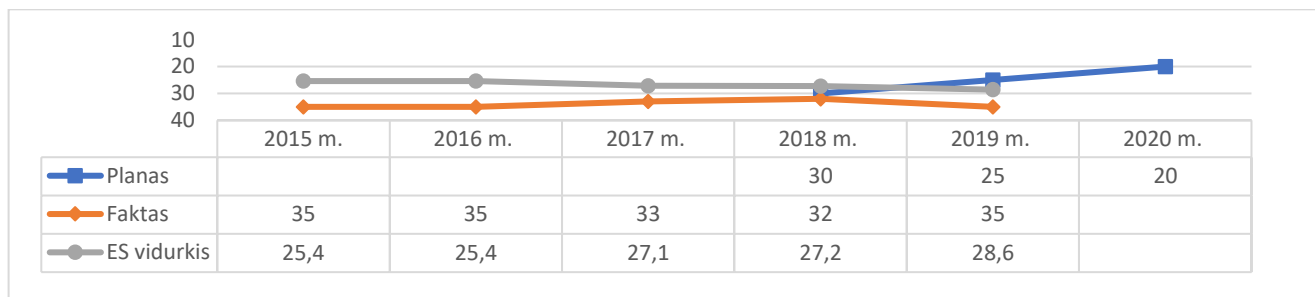
Pritraukiant vis daugiau investuotojų, išryškėjo talentų pritraukimo ir išlaikymo Lietuvoje būtinybė, todėl nuo 2017 m. įgyvendinama strateginė programa, kuria siekiama paskatinti aukštos kvalifikacijos specialistus (Lietuvos, ES ir trečiųjų šalių piliečius) darbui ir gyvenimui rinktis Lietuvą, taip pat supaprastinti ir palengvinti migracijos procedūras ir integraciją atvykus.

Vykdamas Talentų pritraukimo programą, VšĮ „Investuok Lietuvoje“ įsteigtas Talentų padalinys, sukurtos internetinė platforma workinlithuania.lt, „Work in Lithuania“, LinkedIn“ paskyra, sudarytas „Work in

⁹⁴ Teritorijų planavimo įstatymo Nr. I-1120 16, 19 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymas, Žemės įstatymo Nr. I-446 40 straipsnio pakeitimo įstatymas, Miškų įstatymo Nr. I-671 11 straipsnio pakeitimo įstatymas.

Lithuania“ pozicionavimo gidas, sudaryti susitarimai su projekte dalyvaujančiomis bendrovėmis (Lietuvos ir užsienio), rengiamos rinkodaros kampanijos.

113 pav. Pasaulio talentų konkurencingumo indeksas (pagal INSEAD „Global Talent Competitiveness Index“)

Duomenų šaltinis – „Global Talent Competitiveness Index“ ataskaita

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos vieta pagal šį indeksą priklauso ne tik nuo programos metu įgyvendintų projektų, tačiau ir nuo šalies ekonominių, socialinių aspektų, kitų valstybių padėties šiame reitinge, išlieka rizika, jog numatytas pokytis neįvyks arba įvyks ne iš karto. Dauguma programos veiklų buvo įgyvendintos 2019 m., planuojama, kad kilimas pagal indeksą turėtų būti pastebimas 2020–2021 m.

2019 m. atlikus užsienio šalių (Danijos, Suomijos, Estijos) praktikų analizę ir įvertinus galimą paskatų naudą pritraukiant aukštos kvalifikacijos specialistus į Lietuvą, buvo **parengtas paskatų sistemos, skirtos aukštos kvalifikacijos specialistams pritraukti, modelis**. Kol nepatvirtintas finansavimas relokacijos kompensavimo ir 100 talentų akcijos priemonėms, įgyvendinta tik vieno paslaugų langelio *International House* koncepcijos parengimo priemonė (skaičiuojama, kad vienas paslaugų langelis papildomai gali pritraukti 20 proc. daugiau užsieniečių, kurie vienoje vietoje gautų visą jiems aktualią informaciją bei paslaugas; jis padėtų greičiau ir lengviau integruotis Lietuvoje ir sutvarkyti visus dokumentus per trumpesnę laiką).

2019 m. liepą **nustatytas teisinis pagrindas⁹⁵ sudaryti patvirtintų įmonių sąrašą, kuris leistų paspartinti procedūras ir taikyti mažiau formalumų užsieniečiams, atvykstantiems dirbti į įmones, įtrauktas į šį sąrašą, išduodant nacionalines daugkartines vizas (D) ir leidimus laikinai gyventi**.

Sudarytos teisinės sąlygos įvykdyti migracijos institucijų funkcijų reformą, kuri bus įgyvendinta nuo 2019 m. liepos 1 d. Galimybė aukštos profesinės kvalifikacijos užsieniečiui, teisėtai esančiam Lietuvoje, kreiptis dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo į kai kuriuos Migracijos departamento teritorinius padalinius suteikta 2019 m. spalio 1 d. Migracijos departamento interneto puslapyje pagerinta informacijos apie imigracijos procedūras pateikimo kokybė ir užsieniečių aptarnavimas – patrauklia ir suprantama forma pateikiama nuolat atnaujinama informacija apie imigracijos procedūras.

Siekiant valstybėse, kuriose nėra Lietuvos vizų tarnybos, gyvenantiems asmenims sudaryti palankesnes sąlygas pateikti prašymus išduoti Šengeno ar nacionalinę vizą, 2019 m. birželio 10 d. **pasirašytas susitarimas su išorės paslaugų teikėju, pradės veikti vizų centrai Nigerijoje ir Uzbekistane**.

Įvertinta esama integracijos sritis ir visas procesas Lietuvoje – išvada, kad šiai sričiai skiriama per mažai dėmesio ir nėra bendro modelio, kuris padėtų greičiau integruotis į Lietuvą atvykusiems aukštos kvalifikacijos specialistams bei jų šeimoms nariams. Remiantis gautais tyrimo rezultatais ir gerosiomis užsienio šalių praktikomis, **sukurta į Lietuvą sugrįžusių ir atvykusių aukštos kvalifikacijos darbuotojų ir jų šeimų integravimo modelis**. Integravimo modelį sudaro šios priemonės: *informacinis (virtualus ir spausdintas) paketas, karjeros konsultacijos suaugusiam aukštos kvalifikacijos specialisto šeimos nariui, sveikatos sistemos pritaikymas užsieniečiams, konsultacijų teikimas anglų ir rusų kalbomis per tinklalapį www.renkuosilietuva.lt, lietuvių kalbos mokymo aukštos kvalifikacijos specialistams ir jų šeimoms nariams gairių sukūrimas ir įgyvendinimas*.

⁹⁵ Priimtas Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2338.

Planuojama, kad įgyvendinus visas priemones pasitenkinimas integracijos procedūromis bus 20 proc. didesnis.

Siekiama sukurti patrauklų užsienio tyrėjų pritraukimo ir reintegracijos į Lietuvos mokslo ir studijų institucijas vykdyti sumaniosios specializacijos krypties mokslinius tyrimus ir eksperimentinės plėtros darbus modelį.

2019 m. parengti būtini teisės aktai ir kartu su Lietuvos mokslo taryba pradėti vykdyti bandomieji projektai:

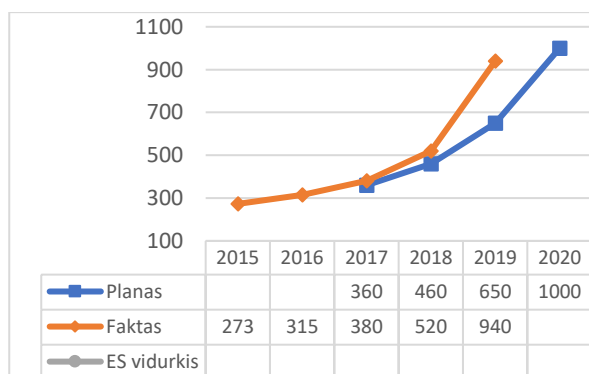
– „Mokslininkų iš užsienio pritraukimas vykdyti mokslinius tyrimus“. Šis projektas skirtas aukšto tarptautinio lygio užsienio mokslininkams ir tyrėjams pritraukti į sumaniosios specializacijos kryptis. Svarbiausi projekto 2019 m. rezultatai: pritraukta 13 tarptautinio lygio aukštos kvalifikacijos tyrėjų iš užsienio, sudarytos mokslinių tyrimų grupės ir vykdomi sumaniosios specializacijos krypties mokslinių tyrimų projektai.

– „Valstybės profesorių programa“ (ją baigti numatoma 2023 m.), skirta aukščiausio tarptautinio lygio užsienio mokslininkams pritraukti; numatomi pagrindiniai projekto rezultatai: pritraukti ne mažiau nei 5 tarptautinio lygio aukštos kvalifikacijos tyrėjus (profesorius) iš užsienio, sudaryti mokslinių tyrimų grupes ir vykdyti mokslinių tyrimų projektus tyrėjų pasiūlytomis temomis.

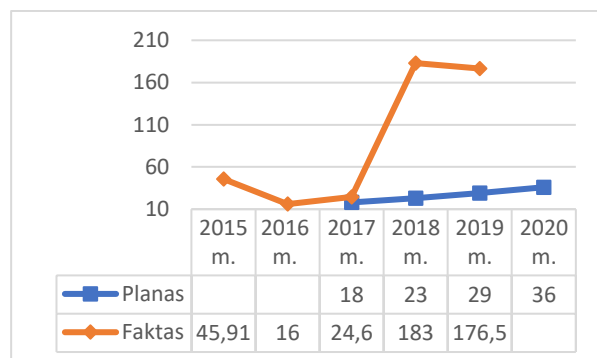
Startuolių ekosistemos plėtra

2019 m. įsisteigta net 420 naujų startuolių (2018 m. – 140). Startuolių ekosistemos spartesnę plėtrą ypač skatino startuoliams skirtų informacinių ir edukacinių renginių organizavimas, „Startup Visa“ programa, rizikos kapitalo fondų, akceleravimo fondų, Koinvesticinio fondo sukūrimas.

114 pav. Startuolių skaičius

115 pav. Startuolių pritrauktos investicijos, mln. eurų

Duomenų šaltinis – VŠĮ „Versli Lietuva“

2019 m. pagal Ekonomikos ir inovacijų ministerijos rizikos kapitalo priemonę „Akceleravimo fondas“ akceleravimo veiklas vykdė du fondo valdytojai – „70 Ventures“ ir „Startup Wise Guys“, taip pat Verslo angelų tinklas (LITBAN) aktyviai vykdė edukacines veiklas potencialiems investuotojams į ankstyvos stadijos startuolius. Visi jie prisidėjo prie bendro startuolių investicijų didėjimo. Prie startuolių pritrauktų investicijų skaičiaus taip pat prisidėjo ir VŠĮ „Versli Lietuva“ organizuotas tarptautinis renginys „Startup Fair. Change 2019“, kuriame dalyvavo daugiau kaip 1 500 dalyvių, tarp kurių investuotojai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio.

2018 m. startuolių pritrauktų investicijų **augimui didžiausią įtaką turėjo** UAB „Prime Leasing“ („City Bee“) investicija (110 mln. eurų), 2019 m. – UAB „Vinted“ **pritraukta investicija (128 mln. eurų).**

Sudarytos galimybės startuoliams leisti ir viešai platinti nuosavybės vertybinius popierius per sutelktinio finansavimo platformas. Startuolis, neturintis UAB įsteigti reikalingo įstatinio kapitalo ir pagal Akcinių bendrovių įstatymo reikalavimus negalintis platinti akcijų viešai, galėtų lėšas, kurių reikia minėtai bendrovei įsteigti ir jos įstatiniam kapitalui suformuoti, pritraukti per sutelktinio finansavimo

platformą paskolos forma, skolininkų tapimo akcininkais galimybes ir sąlygas aptardamas su finansuotojais sudarytose sutartyse.

2019 m. birželį Seime priėmus Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymo Nr. VIII-935 2, 8 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymą, **apibrėžta startuolio sąvoka.**

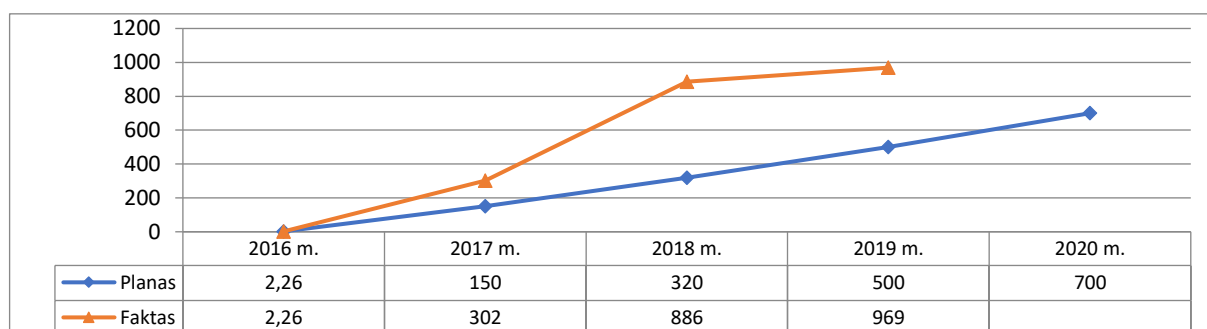
Įtvirtinta „Startup Employee Visa“ procedūra užtikrins galimybes Lietuvos startuoliams reikiamus aukštos kvalifikacijos specialistus iš užsienio šalių aptarnauti prioriteto tvarka. Ekonomikos ir inovacijų ministerija kartu su VšĮ „Versli Lietuva“ įsipareigojo sukurti „Startup Employee Visa“ procedūrai skirtą informacinę infrastruktūrą, veikiančią vieno langelio principu; nustatyti įmonės atitiktį startuolio kriterijams ir įmonės darbuotojų poreikį, dėl kurių bus vykdoma „Startup Employee Visa“ procedūra, teikiamos būtinos konsultacijos ir ekspertų paslaugos. Vidaus reikalų ministerija kartu su Migracijos departamentu įsipareigojo vieno langelio principu teikti visas paslaugas, susijusias su leidimu startuolių darbuotojams iš užsienio laikinai gyventi Lietuvoje. Startuoliai ir procedūros „Startup Employee Visa“ dalyviai Migracijos departamente bus aptarnaujami ne mažiau kaip dviem užsienio kalbomis (anglų ir rusų), o dokumentai nagrinėjami prioriteto tvarka – per kuo trumpiausią terminą.

Finansinių priemonių plėtra

Siekiant pereiti nuo subsidinio prie grąžinamojo finansavimo (finansinių priemonių), 2019 m. įsteigtas vandentvarkos fondas, skirtas geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo prieinamumui didinti ir jų kokybei gerinti siekiant apsaugoti aplinką nuo nuotekų žalingo poveikio, didinti prie centralizuotų sistemų prijungtų vartotojų skaičių ir bendrą centralizuotų sistemų vartotojų skaičių, gerinti paslaugų kokybę ir efektyvumą ir mažinti nuostolius ir avarijų skaičių tinkluose. Vandentvarkos fondo lėšomis teikiamos paskolos regioniniams viešiesiems geriamojo vandens tiekėjams ir nuotekų tvarkytojams.

Taip pat atnaujinus verslo finansavimo 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų lėšomis išankstinį vertinimą, nustatyta, kad rizikos kapitalo investicijas reikia skirti mobilumo paslaugoms ir produktams, intelektinėms transporto sistemoms (ITS) ir inovatyvioms transporto technologijoms kurti. 2019 m. įsteigtas „Ko-investicinis fondas susisiekimui“. Šio fondo lėšos bus investuojamos į MVĮ. Projektu siekiama skatinti investavimą į įmones, kuriančias mobilumo paslaugas ir produktus, ITS ir inovatyvias transporto technologijas, mažinančias transporto sukurtą CO₂ emisiją.

116 pav. Finansinėms priemonėms įgyvendinti pritrauktos privačios lėšos, mln. eurų

Duomenų šaltinis – projektų vykdytojų ataskaitos

Vyriausybės programos įgyvendinimo plane buvo numatyta iki 2019 m. pabaigos pritraukti 500 mln. eurų privačių lėšų, tačiau pasiektas rodiklis (969 mln. eurų) jau dabar viršijo tiek 2019 m. (1,9 karto), tiek 2020 m. planą (1,4 karto). Privačių lėšų pritraukta daugiau, nei planuota Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programoje (įgyvendinant Rizikos pasidalijimo fondo priemones pagal pasirašytą sutartį finansų tarpininkas papildomai įsipareigojo prisidėti 150 mln. eurų privačių lėšų), tai sudarė sąlygas padidinti finansavimo sverto efektą ir finansuoti dar daugiau namų ūkių.

2019 m. finansų technologijų (toliau – FINTECH) plėtros skatinimas išliko prioritetiniu klausimu, todėl atnaujinus Priemonių finansinių technologijų sektoriaus plėtrai Lietuvoje skatinti planą (toliau – planas) numatyta sutelkti institucijų veiksmus, siekiant plėtoti FINTECH įmonėms palankią aplinką, populiarinti Lietuvos jurisdikciją tikslinėse rinkose ir sudaryti užsienio įmonių veikimo sąlygas, didinti FINTECH

žinomumą ir naudojimą, užtikrinti kapitalo pasiūlą įmonėms kiekviename jų plėtros etape, užtikrinti tinkamos darbo jėgos rengimą Lietuvoje ir skatinti Lietuvoje išikūrusių FINTECH sektoriaus įmonių paslaugų ir produktų eksportą į užsienio rinkas. 2019 m. taip pat buvo pradėtas FINTECH LT projektas, kuris bus baigtas 2021 m. pradžioje. Įgyvendinant projektą yra organizuojamas Lietuvos pasiekimų FINTECH srityje viešinimas šalies viduje ir užsienyje, organizuojami tarptautiniai ir vietiniai renginiai finansinių inovacijų tema, organizuojamas konsultacijų teikimas FINTECH įmonėms.

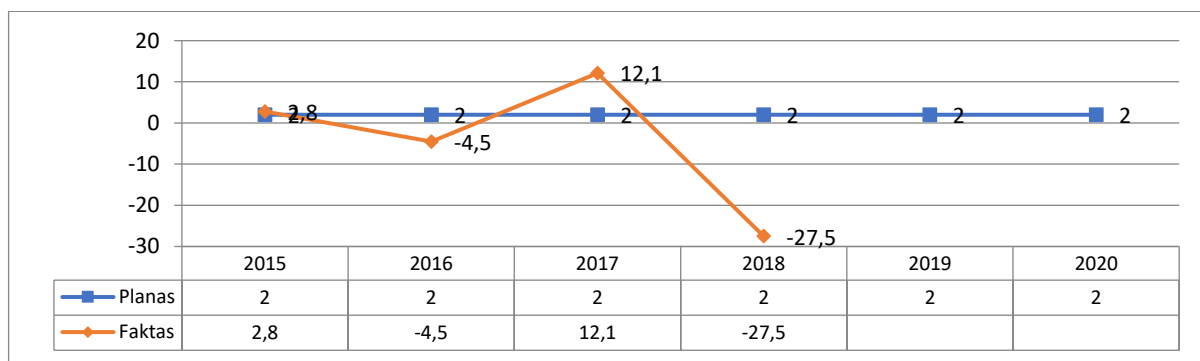
Palankių verslo sąlygų ir investicinės aplinkos gerinimas lėmė tolesnę FINTECH sektoriaus plėtrą. 2019 m. į Lietuvą savo veiklos dalį perkėlė 3 reikšmingos FINTECH įmonės: „Earthport, SumUp“ ir „Flywire“. Šiuo metu Lietuvoje veikia daugiau nei 200 FINTECH įmonių (18 proc. daugiau nei 2018 m.), o sektoriuje dirba jau daugiau kaip 3 000 darbuotojų (15 proc. daugiau nei 2018 m.).

2019 m. buvo surengta 3 000 dalyvių iš viso pasaulio pritraukusi FINTECH INN konferencija, organizuotas Kinijos–Centrinės ir Rytų Europos valstybių (toliau – 17+1) aukšto lygio FINTECH forumas, įsteigtas virtualus 17+1 FINTECH koordinavimo centras. Vilnius buvo įtrauktas į du reikšmingus tarptautinius finansinių centrų reitingus (*Fintech Locations of the Future 2019/20* – 7 vieta pagal tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą, pirmoji vieta pagal ekonominį efektyvumą; *The Global Fintech Index* – 4 vieta pasaulyje). Taip pat daug dėmesio buvo skiriama rizikų (galimo pinigų plovimo, terorizmo finansavimo, pažeidimų, susijusių su vartotojų apsauga, kibernetinių atakų) valdymui – tarp valstybės institucijų pasirašytas memorandumas dėl bendradarbiavimo ir keitimosi informacija valdant rizikas finansinių inovacijų ir FINTECH srityje, priimti Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pakeitimai, kuriais, be kita ko, į įstatymo taikymo sritį įtraukti virtualiųjų valiutų keityklos operatoriai, pirminį virtualiosios valiutos siūlymą (ICO) vykdančys asmenys, siekiant užtikrinti jų veiklos teisinį aiškumą, skaidrumą ir efektyvią pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevenciją.

Siekiant užtikrinti tvarų ekonomikos augimą ir kapitalo rinkų plėtrą Lietuvoje, kartu su Europos rekonstrukcijos ir plėtros banku (ERPB) buvo inicijuotas bendradarbiavimo projektas, skirtas finansavimo priemonei, suteiksiančiai Lietuvos smulkiam ir vidutiniam verslui galimybę gauti valstybės paramą, sukurti, pritraukiant alternatyvų finansavimą per kapitalo rinkas bei listinguojant įmonės akcijas ir obligacijas vertybinių popierių biržoje. 2019 m. buvo įvertintas tokios priemonės poreikis rinkoje ir nustatytos siūlomos priemonės finansavimo sąlygos.

Siekiant skatinti mokėjimo paslaugų plėtrą, konkurenciją, inovacijas mokėjimo paslaugų srityje ir kartu užtikrinti geresnę šių paslaugų vartotojų apsaugą, 2019 m. buvo pateiktos rekomendacijos dėl momentinių mokėjimų integracijos į verslo ir viešojo administravimo procesus, kliento pažinimo proceso optimizavimo galimybių, taip pat atlikta naujų tapatybės patvirtinimo priemonių galimybių ir atitikties pinigų plovimo prevencijos tikslams analizė. Kartu buvo inicijuotos atvirosios bankininkystės plėtros ir atvirosios ekosistemos atsiskaitymams negrynaisiais pinigais ugdymo įstaigose skatinimo priemonių kūrimo analizės, kurių rezultatai bus paskelbti 2020 m.

117 pav. Kapitalo rinkos dalyvių turto pokytis kasmet, proc.

Duomenų šaltinis – Lietuvos bankas. 2019 m. faktas bus žinomas 2020 m. kovą

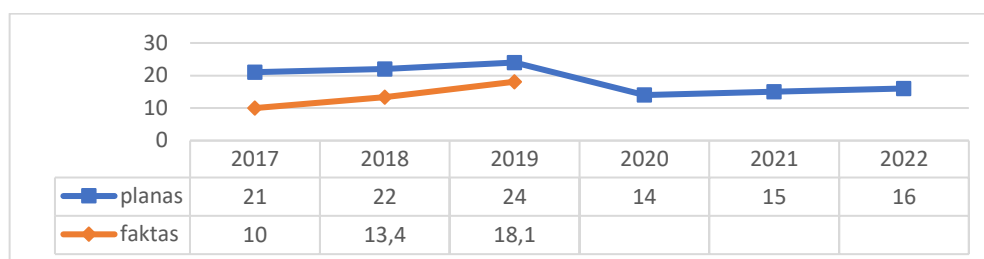
2018 m. kapitalo rinkos dalyvių turtas buvo sumažėjęs 27,5 proc. dėl objektyvių priežasčių. Tokį turto mažėjimą lėmė 2018 m. Europos finansų rinkų kritimas, kurį, be kita ko, skatino JAV ir ES prekybos karas,

„Brexitas“, pasaulio ekonomikos lėtėjimas. Be to, 2018 m. fondų turtą mažino tai, kad tais metais buvo išpirkta daugiau fondo vienetų, nei jų išplatinta. Tačiau reikėtų pažymėti, kad vienoje investicinių fondų srityje – informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinių investavimo subjektų – turtas 2018 m. smarkiai didėjo (paaugo net 41 proc.). 2019 m. I pusmečio duomenimis, kapitalo rinkų dalyvių turtas ėmė didėti⁹⁶.

Vartotojų teisių apsaugos stiprinimas

Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos (VVTAT) užsakymu 2019 m. pabaigoje atlikta vartotojų ir ūkio subjektų nuomonių apklausa apie vartotojų teises parodė, kad bendra situacija vartotojų teisių apsaugos srityje pagerėjo – bendras Lietuvos vartotojų teisių apsaugos indeksas 2019 m. siekė +18,1 (2018 m. +13,4). Planinės 2020–2022 m. reikšmės nustatytos atsižvelgiant į Valstybinėje vartotojų apsaugos plėtros 2019–2027 metų programoje⁹⁷ patvirtintas šio kriterijaus planines reikšmes.

118 pav. Lietuvos vartotojų teisių apsaugos indeksas

Duomenų šaltinis – Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba

Bendras Lietuvos vartotojų teisių apsaugos indeksas skaičiuojamas remiantis atskirais indeksais, kurių reikšmės 2019 m. buvo: vartotojų teisių pažeidimų indeksas +62,1, informuotumo apie vartotojų teises indeksas +19,1, Lietuvos vartotojų teisių apsaugos sistemos vertinimo indeksas +26,7.

Per metus smarkiai pagerėjo vartotojų aktyvumo indeksas –35,5 (2018 m. – 59,4), tačiau sumažėjo vartotojų informuotumo indeksas bei vartotojų pažeidimų indeksas. Siekdama gerinti situaciją vartotojų teisių apsaugos srityje, VVTAT periodiškai skelbia informaciją, rengia konsultacijas, mokymus, organizuoja konferencijas ne tik vartotojams, bet ir verslininkams vartotojų teisių apsaugos ir rinkos priežiūros klausimais.

Stiprinant vartotojų interesų apsaugą ir VVTAT įgaliojimus, buvo keičiamos Vartotojų teisių apsaugos įstatymo nuostatos. Siekiant plėsti kolektyvinį vartotojų teisių gynimo mechanizmą ir vartotojų asociacijų dalyvavimą sprendžiant vartojimo ginčus ne teismo tvarka, 2020 m. pradžioje priimti pakeitimai, kuriais sudaromos sąlygos vartotojų asociacijoms atlikti vartojimo ginčų neteisminio sprendimo procedūros veiksmus, taip pat ginti vartotojų interesus, reiškiant grupės ieškinius. Tobulinant neteisminio vartotojų ginčų nagrinėjimo sistemą, nuo 2019 m. liepos 1 d. įsigaliojo pakeitimai, kuriais Valstybinėje energetikos reguliavimo taryboje konsoliduotas vartojimo ginčų nagrinėjimas energetikos srityje. 2020 m. sausio 17 d. įsigaliojo pakeitimai, kuriais VVTAT suteikta daugiau įgaliojimų ginant vartotojų teises. VVTAT, gindama vartotojų kolektyvinius interesus, turi įgaliojimus verslininkams taikyti laikinąsias apsaugos priemones – įpareigoti pardavėjus ar paslaugų teikėjus paskelbti vartotojams svarbią informaciją, sustabdyti žalą sukeliančius veiksmus. Be to, įstatymų pažeidimams tirti VVTAT galės gauti visą reikiamą informaciją, įskaitant ir finansų rinkos dalyvių bei elektroninių ryšių paslaugų teikėjų turimus duomenis.

⁹⁶ <https://www.lb.lt/lt/fmi-veiklos-rodikliai>.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. liepos 10 d. nutarimas Nr. 728 „Dėl Valstybinės vartotojų apsaugos plėtros 2019–2027 metų programos patvirtinimo“.

4.3 kryptis. Šešėlinės ekonomikos mažinimas, mokesčių ir socialinio draudimo sistemos efektyvumo didinimas

Mokesčių sistemos efektyvumo didinimas

2019 m. įsigaliojo ir pradėtos taikyti savanoriško atsiskleidimo ir mokesčių mokėjimo skatinimo bei nepakantumo pažeidėjams mokesčių srityje priemonės: vienkartinis atleidimas nuo sankcijų, sumokant pamirštus mokesčius; galimybė susimažinti apmokestinamąsias pajamas, kai įsigyjamose oficialiai apskaitomos paslaugos šešėlinei ekonomikai jautriose srityse; „baltųjų“ finansų skatinimas, apribojant galimybes nepatikimiems mokesčių mokėtojams dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, gauti paramą, apsunkinant galimybes gauti bankinį finansavimą bei nustatant ilgesnę mokestinę senatį. Mokesčių mokėtojai, pasinaudodami vienkartinę galimybę sumokėti „pamirštus“ mokesčius be sankcijų, papildomai deklaravo 41,7 mln. eurų mokesčių. 2019 m. inicijuotos papildomos šešėlinės ekonomikos mažinimo priemonės statybų ir transporto priemonių prekybos srityse: bus siekiama įteisinti statybininko tapatybės kodo naudojimą, įdiegti transporto priemonių savininkų apskaitos sistemą. Siekiant nustatyti papildomas kovos su mokesčių vengimu ir slėpimu priemones ir atsižvelgiant į ES ir EBPO rekomendacijų rezultatus, Pelno mokesčio įstatyme nustatytos turto perkėlimo apmokestinimo ir šalių mokestinės tvarkos neatitikties pasekmių eliminavimo taisyklės. Toliau paprastinamos mokestinės procedūros, plėtojamose elektroninės paslaugos ir kt.

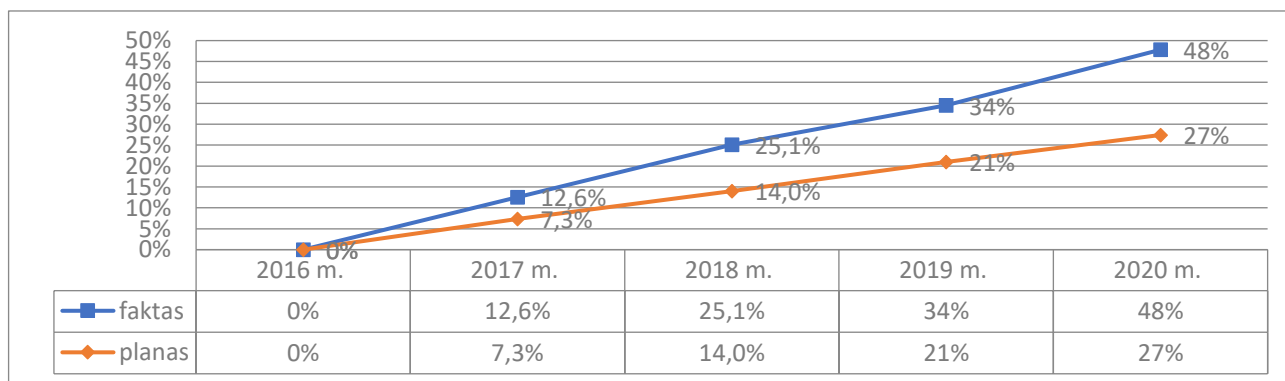
Plečiant ekonomikos augimui mažiau žalingų mokesčių bazę, kartu prisidedant prie aplinkosauginių ir sveikatinimo tikslų įgyvendinimo, būsto rinkos reguliavimo, Seimui pateiktos Akcizų įstatymo pataisos, kurias priėmus padidinti akcizai etilo alkoholiui, bešviniam benzinui, gazoliams, taip pat gazoliams, skirtiems naudoti žemės ūkio veiklos, įskaitant akvakultūros ar verslinės žvejybos vidaus vandenyse veiklą, subjektams žemės ūkio produktų gamybai, sparčiau didinami akcizai kaitinamajam tabakui, taip pat Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo pataisos, kurias priėmus plečiamas fizinių asmenų nekilnojamojo turto apmokestinimas (sumažinant fizinių asmenų nekomercinės paskirties nekilnojamajam turtui taikomą neapmokestinamąjį dydį).

Siekiant skatinti investicijas ir nuosekliai plėtoti Lietuvos dvigubo apmokestinimo išvengimo sutarčių tinklą, parafuota Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kinijos Liaudies Respublikos Honkongo specialiojo administracinio regiono Vyriausybės sutartis dėl pajamų dvigubo apmokestinimo išvengimo ir mokesčių slėpimo ir vengimo prevencijos.

Socialinio draudimo sistemos efektyvumo didinimas

Nuo 2017 m. įvestas socialinio draudimo pensijų indeksavimo mechanizmas lėmė nuoseklų vidutinės senatvės pensijos didėjimą: palyginti su 2016 m., 2019 m. vidutinė senatvės pensija padidėjo 34 proc. (nuo 255 eurų 2016 m. iki 343 eurų 2019 m.).

119 pav. Vidutinės senatvės pensijos pokytis, proc.

Pastaba. Grafike naudojami preliminarūs 2019 m. duomenys ir 2020 m. prognozės. 2019 m. vidutinės senatvės pensijos dydis (faktas) bus aiškus 2020 m. viduryje, kai bus priimta Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2019 m. vykdymo ataskaita.

Didesnį, nei planuota, padidėjimą lėmė 2017 m. rugsėjį priimtas sprendimas papildomai padidinti socialinio draudimo bazinę pensiją 8,3 proc. (nuo 120 iki 130 eurų). Planuojama, kad senatvės ir netekto darbingumo pensijos 2020 m. augs daugiau nei 9 proc., tai yra sparčiau nei darbo užmokestis. Skaičiuojama, kad vidutinė senatvės pensija 2020 m. pasieks 377 eurus, o vidutinė senatvės pensija turintiems būtinąjį stažą – 399 eurus.

Papildomai 2018 m. kartu su struktūrine pensijų reforma buvo priimti Šalpos pensijų įstatymo pakeitimai, pagal kuriuos tiems socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų (išskyrus netekto darbingumo pensijas, paskirtas netekus mažiau nei 60 proc. darbingumo) gavėjams, kurių gaunamos pensijos 2019 m. (pensijų suma) nesiekė 95 proc. MVPD (nuo 2020 m. – 100 proc. MVPD dydžio), iš valstybės biudžeto mokamos papildomos priemokos. Tiek socialinio draudimo pensijų indeksavimas, tiek pensijų priemokos prisideda prie pensijų adekvatumo didinimo, padeda įgyvendinti Tarybos rekomendaciją Lietuvai: „Užtikrinti ilgalaikį pensijų sistemos tvarumą kartu sprendžiant pensijų adekvatumo klausimą“. Be to, prisideda prie skurdo ir socialinės atskirties mažinimo.

Vykdamas mokesčių ir pensijų reformas 2018 m. priimti valstybinį socialinį draudimą reglamentuojantys įstatymų pakeitimai, kuriais nuo 2019 m. sujungtos darbdavio ir darbuotojo mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, bendroji (pagrindinė) pensijos dalis finansuojama valstybės biudžeto lėšomis, įvestos valstybinio socialinio draudimo (išskyrus privalomąjį sveikatos draudimą) įmokų „lubos“, mažintas valstybinio socialinio draudimo įmokos tarifas.

Sujungus darbdavio ir darbuotojo valstybinio socialinio draudimo įmokas, gyventojų bruto atlyginimas 2019 m. padidintas 1,289 karto, bet gaunama neto suma dėl to nesikeitė arba didėjo padidinus neapmokestinamąjį pajamų dydį. Nuo padidėjusio darbo užmokesčio darbuotojas 2019 m. mokėjo 19,5 proc. bendrąją valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmoką: pensijų socialiniam draudimui – 8,72 proc.; ligos socialiniam draudimui – 2,09 proc.; motinystės socialiniam draudimui – 1,71 proc.; privalomajam sveikatos draudimui – 6,98 proc., o darbdavys mokėjo 1,47 proc. bendrąją valstybinio socialinio draudimo įmoką: 1,31 proc. nedarbo socialiniam draudimui (terminuotoms darbo sutartims – 2,03 proc.); nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialiniam draudimui – nuo 0,14 proc. iki 1,4 proc.

Perkėlus bendrosios (pagrindinės) pensijos dalies finansavimą į valstybės biudžetą, atitinkamai mažėjo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas, tačiau GPM išaugo iki 20 proc., jei metinė pajamų dalis neviršijo 120 vidutinių šalies darbo užmokesčių sumos, o jei metinės pajamos viršijo šią sumą, GPM siekė 27 procentus. Bendrajai (pagrindinei) pensijos daliai finansuoti iš valstybės biudžeto 2019 m. iš viso reikėjo apie 1,722 mlrd. eurų. Priimtais pakeitimais siekiama mažinti šešėlių darbo santykių srityje, mokestinę našta tiek dirbantiems, tiek darbdaviams.

Socialinio draudimo reguliavimo pakeitimai tiesiogiai susiję su Tarybos rekomendacijos 1 tikslu „gerinti mokestinių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui“, nes nustatytas darbdavio darbuotojo įmokų sujungimas ne tik mažina šešėlių darbo santykių srityje, bet ir turi teigiamos įtakos atlyginimų augimui ir apmokestinimo skaidrumui. 2019 m. į Valstybinio socialinio draudimo rezervinį fondą pervesta 195,04 mln. eurų. 2020 m. bus siekiama, kad į Valstybinio socialinio draudimo rezervinį fondą būtų pervesta ne mažiau kaip 300 mln. eurų.

Įgyvendinant Vyriausybės programos priemonių plano priemonę „Valstybinių pensijų sistemos sistemiškas įvertinimas ir pasiūlymų dėl jos tobulinimo pateikimas“ ir atsižvelgiant į 2018 m. Europos Komisijos užsakymu atliktą Lietuvos valstybinių pensijų sistemos ir valstybės biudžeto finansinių įsipareigojimų šioje sistemoje analizę, Vyriausybei pristatyti atitinkami pasiūlymai. Parengtas konsoliduotas Valstybinių pensijų, sportininkų rentų ir kompensacinių išmokų įstatymo projektas, kuris 2020 m. vasario 17 d. buvo pristatytas Ministrų kabinetui. Įstatymas reglamentuos visų pensinio pobūdžio išmokų iš valstybės biudžeto skyrimą ir mokėjimą (iš esmės 4 šiuo metu galiojančių įstatymų ir 2 įstatymų dalies dėstymas nauja redakcija).

4.4 kryptis. Infrastruktūros jungčių su ES plėtra

Energetikos infrastruktūra

Lietuvos ir Lenkijos dujotiekių jungties (GIPL) statybų projektas

GIPL projektas yra strategiškai svarbus ES energetikos sąjungos sukūrimui ir trijų Baltijos valstybių (Lietuva, Latvija, Estija) integracijai į bendrą ES dujų rinką, siekiant diversifikuoti dujų tiekimo šaltinius, kad būtų užtikrintas gamtinių dujų sistemos darbo saugumas ir patikimumas bei suskystintų gamtinių dujų (toliau – SGD) terminalo Klaipėdoje naudojimas regiono tikslams.

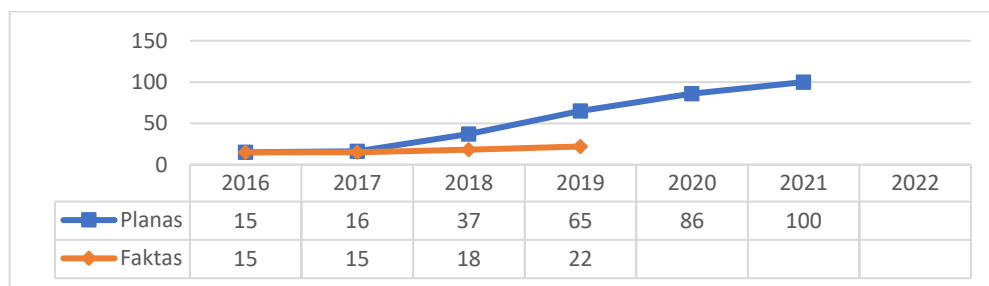
2018 m. Lietuvos ir Lenkijos perdavimo sistemos operatoriai AB „Amber Grid“ ir GAZ-SYSTEM S.A. pasirašė tinklų sujungimo sutartį, kuria patvirtino galutinį sprendimą investuoti į GIPL projektą ir **pradėjo dujotiekių statybos etapą**.

2019 m. liepos 25 d. sudaryta GIPL dujotiekių vamzdžių pirkimo sutartis (26,4 mln. eurų vertės), 2019 m. gruodžio 23 d. Lietuvos gamtinių dujų perdavimo sistemos operatorius AB „Amber Grid“ pasirašė sutartį su viešame konkurse ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą pateikusia UAB „Alvora“ ir įmonių konsorciumu „Šiaulių dujotiekių statyba“ dėl dujotiekių jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos GIPL statybos darbų. Pasirašytas 79,85 mln. eurų (be PVM) vertės sandoris leis pradėti šio visam regionui svarbaus projekto darbus jau 2020 m. sausį. Atrinkus rangovus, planuojamos GIPL projekto išlaidos sumažėjo 30 mln. eurų (arba 22 proc.) ir sieks apie 106 mln. eurų. 2019 m. pasiektas 21,45 proc. Lietuvos GIPL projekto dalies baigtumas (planuotas 36 proc. baigtumas nepasiektas dėl ilgiau nei planuota užtrukusių viešųjų pirkimų procedūrų).

Po poros metų, 2021 m. pabaigoje, pradėjus eksploatuoti Lietuvą, Latviją, Estiją bei Suomiją su kontinentine Europa sujungiantį dujotiekių, Lietuva kartu su Baltijos šalimis taps didžiulės Europos rinkos dalimi. 2019 m. pabaigoje pradėjo veikti Estiją ir Suomiją sujungęs dujotiekių „Balticconnector“. Todėl GIPL jungtis atvers galimybę Baltijos šalių ir Suomijos vartotojams pirkti ir parduoti dujas konkurencijos sąlygomis geriausia kaina, taip pat dar efektyviau naudoti SGD terminalo pajėgumus transportuojant dujas naujuoju Šiaurės–Pietų koridoriumi.

Pastačius dujotiekių jungtį bus sukurti pajėgumai, leisiantys Baltijos šalių kryptimi transportuoti iki 27 TWh, Lenkijos kryptimi – iki 22 TWh dujų per metus, o Baltijos šalių dujų rinkos taps bendros ES dujų rinkos dalimi.

120 pav. Lietuvos ir Lenkijos dujotiekių jungties projekto įgyvendinimas, proc.

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

Dėl užsitęsusių derybų GIPL sujungimo sutartis buvo sudaryta tik 2018 m. gegužės 24 d., todėl 6 mėnesiais nusikėlė statyboms reikalingų vamzdžių ir darbų pirkimų paskelbimo data.

2019 m. gruodžio 30 d. įsigaliojus rangos darbų sutarčiai, nedelsiant pradėtas tiesti GIPL dujotiekių, t. y. 2020 m. sausio 2 d. paskelbta apie GIPL statybos darbų pradžią. Pradėta žymėti dujotiekių trasa, pradėta sprogmenų paieška dujotiekių statybos darbų zonoje, nustatytose vietose pradėti archeologiniai tyrinėjimai ir kiti statybos pradžiai būtinai darbai:

- sužymėta 80 km trasų;
- pristatyta 14 km vamzdžių;
- palei trasą išvežiota 5 km vamzdžių;
- suvirinta į gijas 1 km vamzdžio;
- užsienio gamintojams pateikti užsakymai pagaminti pagrindinius čiaupus, kontrolinio įtaiso paleidimo–priėmimo kameras ir kitas ilgai gaminamas dujotiekio statybai reikalingas medžiagas.

Nors GIPL projekto įgyvendinimas kol kas atsilieka nuo grafiko, tai neturės įtakos galutiniam GIPL projekto įgyvendinimo terminui, nes pirminiame plane deryboms dėl GIPL sujungimo sutarties sudarymo buvo numatytas laiko rezervas. Numatoma, kad projektas bus pradėtas eksploatuoti 2021 m.

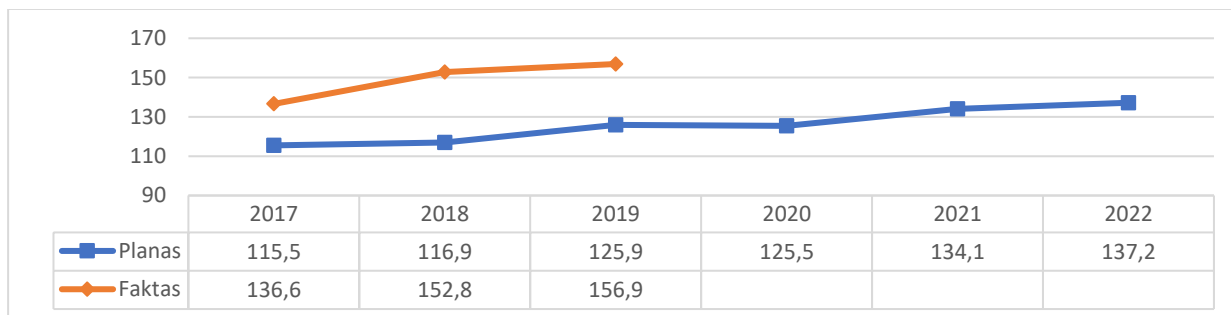
Transporto infrastruktūra

Lietuvos transporto sektoriaus makroekonominiai rodikliai tvariai auga: išankstiniais duomenimis, sektoriuje sukuriamą bendrąją pridėtinę vertę buvo 5 206 mln. eurų, arba 8 proc. didesnė nei 2018 m., didėjo transporto paslaugų eksportas, kuris sudarė 6 750 mln. eurų, t. y. buvo 16 proc. didesnis nei 2018 metais. 2019 m. I–III ketv. duomenimis, augo transporto paslaugų eksportas į visas pagrindines šalies eksporto rinkas – Vokietiją (+27 proc.), Rusiją (+6,7 proc.), Prancūziją (+34 proc.), Daniją (+16 proc.), Nyderlandus (+29 proc.). Itin sparčiu augimu išsiskyrė transporto paslaugų eksportas į Italiją (+40 proc.).

Krovinių ir keleivių vežimas

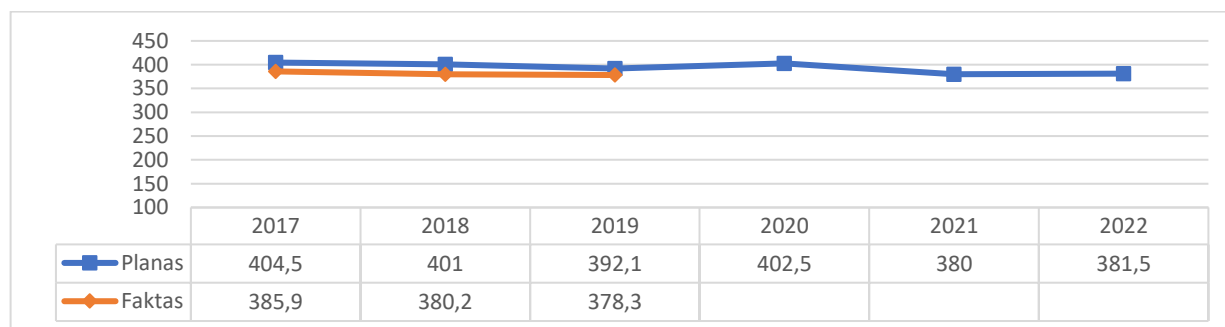
Išankstiniais duomenimis, 2019 m. **krovinių vežimas**, palyginti su 2018 m. atitinkamu laikotarpiu, **padidėjo 4,1 mln. t** (2,7 proc.) ir sudarė 156,9 mln. t, iš jų 6,7 proc. padidėjo kelių transportu vežamų krovinių mastas (nes vėl suintensyvėjo krovinių vežimas į Rusiją, Baltarusiją ir pagerėjo vežėjų, įsitvirtinusių Europos šalių rinkose, veiklos rezultatai), o geležinkelio transportu – sumažėjo 2,8 proc. ir sudarė 55,2 mln. t (sumažėjimą lėmė sumažėję tranzitinių krovinių per Klaipėdą ir Kaliningradą srautai).

121 pav. Kasmetinis krovinių vežimas visų rūšių transportu, mln. t

Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas, 2019 m. – išankstiniai duomenys

122 pav. Kasmetinis keleivių vežimas visų rūšių transportu, mln. keleivių

Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas, 2019 m. – išankstiniai duomenys

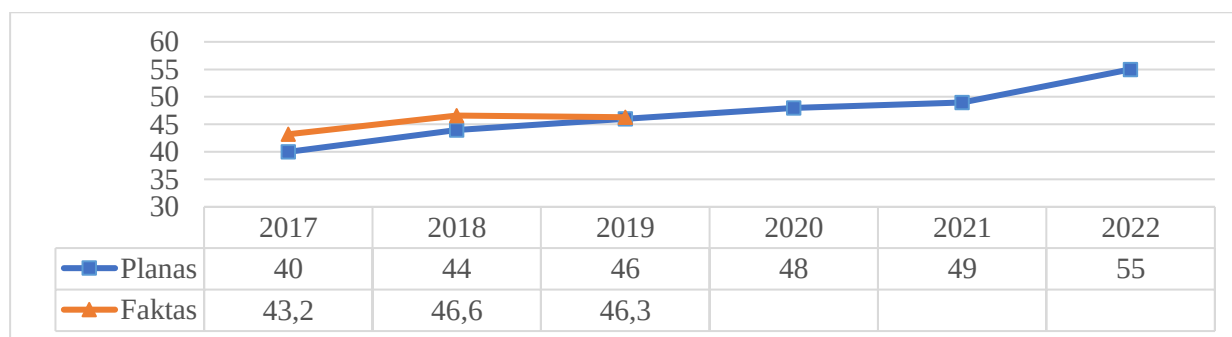
Išankstiniais duomenimis, 2019 m. visų rūšių transportu **pervežta 378,3 mln. keleivių**. Mažesni, negu planuota, 2019 m. keleivių skaičių (palyginti su 2018 m., sumažėjo 0,5 proc.) lėmė šalies demografinė būklė (sumažėjęs gyventojų skaičius) ir gyventojų keliavimo asmeninėmis transporto priemonėmis įpročiai.

Autobusais vežamų keleivių skaičius išliko nepakitęs, šiek tiek mažėjo troleibusais vežamų keleivių skaičius, o keliones geležinkelių transportu 2019 m. pasirinko 5,5 mln. keleivių (6,7 proc. daugiau nei tuo pačiu metu 2018 m.). Tam turėjo įtakos įgyvendinti įvairūs veiklos efektyvinimo projektai, tokie kaip atnaujinti traukinių tvarkaraščiai, padažninti esami ir pasiūlyti nauji maršrutai.

Klaipėdos valstybinio jūrų uosto plėtra

Klaipėdos valstybinis jūrų uostas, 2018 ir 2019 m. viršijęs 46 mln. t krovinių apyvartą, trečius metus iš eilės yra lyderis tarp Baltijos valstybių uostų, aplenkdamas Latvijos ir Estijos jūrų uostus. Uosto infrastruktūros projektai – didžiausią ir greičiausią investicijų grąžą generuojantys projektai. 2019 m. investuota 69,2 mln. eurų į uosto tobulinimą – laivybos kanalą, krantines, bangolaužius, privažiuojamuosius kelius ir geležinkelius. Vykdomi krantinių ir geležinkelio kelių statybos ir (arba) rekonstrukcijos darbai, per 2019 m. perduota eksploatuoti apie 1 756 m krantinių ir 4 323 m geležinkelio kelių.

123 pav. *Krovinių krova uostuose, mln. t*

Duomenų šaltinis – VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija

Krova Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste 2019 m. išliko panaši kaip 2018 m. – krauta 46,3 mln. t. Uosto rezultatams daugiausia įtakos turėjo išaugusi grūdų, suskystintųjų dujų ir ro-ro krovinių krova (pastaroji išaugo 2018 m. atidarius naują laivybos liniją tarp Klaipėdos ir Treleborgo (Švedija). 2019 m. į uostą atvyko 6 776 laivai, iš jų 4 840 vykdė krovos operacijas uoste (t. y. 2,6 proc. daugiau negu 2018 m.). Per pastarąjį dešimtmetį uosto krova išaugo nuo 31,3 mln. t 2010 m. iki daugiau nei 46 mln. t 2019 m.

Skaičiuojama, kad visos su uostu susijusios įmonės per metus sukuria vidutiniškai apie 6 proc. metinio Lietuvos BVP.

2019 m. gruodį patvirtintas **Klaipėdos valstybinio jūrų uosto bendrasis planas**, kuriame numatomos būtinos ir ilgalaikės uosto plėtros kryptys ir erdvinė raidos koncepcija 25 metams, o konkretizuoti sprendiniai – 15 metų. Tai leis uostui išlaikyti konkurencingumą, operatyviai reaguoti į kintančias globalios rinkos sąlygas ir kurti reikiamą uosto infrastruktūrą. Esamiems ir potencialiems uosto teritorijos naudotojams bus sudarytos sąlygos įgyvendinti įvairius investicinius projektus, vykdyti ir plėtoti veiklą, kuri kurtų naujas darbo vietas ir generuotų papildomas pajamas į valstybės biudžetą.

Projekto „Rail Baltica“ vykdymas

Įgyvendinant strateginio projekto „Geležinkelių jungties „Rail Baltica“ plėtra“ veiklas, 2019 m. gruodį pasirašyta sutartis, pagal kurią numatoma iki 2021 m. pabaigos suplanuoti naują **249 km per val. projekcinio greičio „Rail Baltica“ geležinkelio liniją Kaunas–Vilnius** (ji bus pastatyta iki 2026 m. pabaigos). Planuojama, kad kelionė iš Vilniaus į Kauną truks iki 38 min., į Panevėžį – 37 min., Rygą – 1 val. 54 min., Taliną – 3 val. 38 min., Varšuvą – apie 3 val.

2019 m. vykdyti 1 435 mm geležinkelio linijos statybos darbai ruože „Lenkijos ir Lietuvos siena–Kaunas“ – atkarpoje Kaunas–Palemonas (9,1 km) atlikta 50,5 proc. visų darbų (planuojama rangos darbų pabaiga – iki 2020 m. spalio). Baigus šiuos darbus Kauno intermodalinis terminalas bus sujungtas su Europos

geležinkelių tinklu ir taps pagrindiniu perkrovos centru.

Taip pat buvo vykdomi „Rail Baltica“ linijos ruožo nuo Kauno iki Lietuvos–Latvijos sienos projektavimo ir žemės paėmimo visuomenės reikmėms – geležinkelio linijai ir privažiuojamiesiems keliams tiesti – darbai. **Žemės paėmimo visuomenės reikmėms – pagrindinei linijai tiesti – procedūros iš esmės baigtos.**

Vykdamas projektą „Rail Baltica“ ypač daug dėmesio skiriama neigiamo poveikio aplinkai ir visuomenės sveikatai mažinimui. Todėl visa geležinkelio linija bus elektrifikuota, naftos produktus naudojančių traukinių eismas nebus organizuojamas, šalia gyvenamųjų bei visuomeninių teritorijų bus įrengtos triukšmą ir vibraciją mažinančios priemonės, visa geležinkelio linija bus aptverta, atitinkamai pertvarkomi automobilių keliai, statomi nauji automobilių, geležinkelio viadukai ir įrengiamos gyvūnų pruginos.

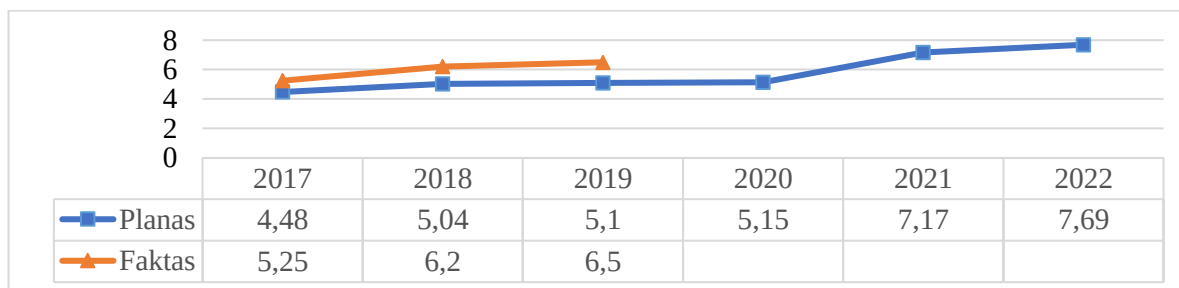
Automagistralės „Via Baltica“ plėtra

Automagistralė „Via Baltica“ – svarbiausia transporto arterija Šiaurės–Pietų kryptimi, todėl jos modernizavimas ir plėtra užtikrina patogią Šiaurės Europos transporto sistemos jungtį su Vidurio ir Vakarų Europa ir geresnę bei saugesnę Lietuvos kelių tinklo integraciją į ES šalių transporto sistemą. 2018 m. užbaigus svarbų ruožą tarp Kauno ir Marijampolės, 2019 m. atlikti statybos darbai kelio A17 (Panevėžio aplinkkelio) ruože nuo 10,53 iki 22,06 km. Iš viso nuo 2016 m. rekonstruota 77,54 km „Via Baltica“ kelio, iš jų – 11,53 km 2019 metais. Taip pat 2019 m. patvirtintas⁹⁸ magistralinio kelio A5 Kaunas–Marijampolė–Suvalkai ruožo nuo 56,83 iki 97,06 km rekonstravimo specialusis planas ir pradėtos žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūros, kurias numatoma baigti 2021 m. II ketv.

Lietuvos oro uostų infrastruktūros modernizavimas

2019 m. buvo tęsiami oro uostų rekonstravimo ir modernizavimo projektų darbai: rekonstruojami esami riedėjimo takai ir peronas, tiesiamas naujas Z riedėjimo takas Vilniuje, plečiamas terminalas Palangoje, plėtojamas techninės priežiūros, remonto ir eksploatacijos (MRO) centras Kaune.

124 pav. Padidintas Lietuvos oro uostų keleivių aptarnavimo pralaidumo pajėgumas, mln. keleivių

Duomenų šaltinis – VĮ Lietuvos oro uostai

Infrastruktūros gerinimas ir skrydžių skatinimo programų taikymas turėjo teigiamos įtakos oro uostų veiklai. 2019 m. oro uostai aptarnavo 6,5 mln. keleivių, t. y. 4 proc. daugiau nei 2018 metais. Labiausiai, 15 proc., keleivių daugėjo Kauno oro uoste. Populiariausios skrydžių kryptys išlieka tos pačios: apie 18 proc. visų keleivių iš Lietuvos skrenda į Jungtinę Karalystę, 9 proc. – į Vokietiją, 8 proc. – į Norvegiją. Krovinių krova šalies oro uostuose padidėjo 7 proc., iš jų labiausiai Vilniuje (+9 proc.) ir Kaune (+7 proc.).

Siekiant didinti Lietuvos pasiekiamumą oro transportu ir tiesioginių skrydžių į Lietuvos oro uostus, 2019 m. pagal paraiškas *de minimis* paramai naujiems maršrutams atidaryti ar skrydžių dažniams didinti esamais maršrutais iš Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostų, nuspręsta tenkinti dviejų oro vežėjų paraiškas – SAS už skrydžių Vilnius–Stokholmas papildomą dažnį, „Ryanair“ už naują kryptį Palanga–Dublinas. 2019 m. Lietuvos oro uostuose įvesta 13 naujų krypčių, iš jų Vilniaus oro uoste – Charkovas, Londono Sičio oro

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 1177 „Dėl magistralinio kelio A5 Kaunas–Marijampolė–Suvalkai ruožo nuo 56,83 iki 97,06 km rekonstravimo specialiojo plano patvirtinimo ir žemės paėmimo visuomenės poreikiams magistralinio kelio A5 Kaunas–Marijampolė–Suvalkai ruožui nuo 56,83 iki 97,06 km rekonstruoti procedūros pradžios“.

uostas, Madagaskaras, Eilatas, Sautendas, Kauno oro uoste – Zakintosas, Antalija, Niurnbergas, Kelnas, Varna, Eilatas, Palangos oro uoste – Dortmundas ir Bergenai. Padidinti dažniai 5 kryptimis: Vilniaus oro uoste – Stambulas, Stokholmas, Viena, Tel Avivas, Palangos oro uoste – Ryga.

Darnios susisiekimo infrastruktūros plėtra

Siekiant didinti gyventojų judumą ir mažinti neigiamą transporto priemonių poveikį aplinkai ir žmogui, per 2019 m. atlikti suplanuoti darbai:

- valstybinės ir vietinės reikšmės keliuose įrengta ar rekonstruota 35 km dviračių takų, dviračių ir pėsčiųjų takų ar dviračių juostų (iš viso 94 km nuo 2016 m., iki 2020 m. pabaigos planuojama – 117,6 km);
- valstybinės reikšmės keliuose įrengta 31 km laukinių gyvūnų apsaugos sistemų (iš viso 123 km nuo 2016 m., iki 2020 m. pabaigos planuojama – 230 km);
- išasfaltuota 295 km žvyrkelių (iki 2020 m. pabaigos planuojama – 1 654 km).

2018 m. duomenimis, Lietuvoje buvo apie 6 360 km kelių su žvyro dangą, tad jų asfaltavimas yra itin aktualus. Žvyrkeliai asfaltuojami atsižvelgiant į skiriamą lėšų kiekį ir žvyrkelių asfaltavimo planą. Nuo 2016 m. išasfaltuota 1 057 km tokių kelių, 2019 m. – 27 km daugiau nei 2018 m., tačiau numatyti darbai vėluoja dėl sugriežtintų konkursų sąlygų ir didesnės kontrolės – rangovai dėl jų atsisako dalyvauti konkursuose arba pateikia didesnę kainą, dėl to konkursai neįvyksta.

Lietuva kelių būklei tirti pirmoji iš Baltijos šalių įsigijo vieną moderniausių pasaulyje mobiliąją kelių tyrimų laboratoriją, kurios tyrimų rezultatai taps pagrindu objektyviai planuoti darbus ir pirmenybę teikti skubiausio remonto reikalingiems kelių ruožams. Taip bus galima efektyviau planuoti ir investuoti kelių plėtrai ir remontui skiriamas lėšas.

Diegiamos 3 pažangios viešosios ir administracinės elektroninės paslaugos:

- ***kelių transporte*** jau veikia sunkiasvorio ir (ar) didžiagabaričio transporto leidimų išdavimo elektroninė paslauga, kuri suteikia galimybę automatizuotai suderinti važiavimo maršrutus, automatiškai skaičiuoja mokestį už važiavimą keliais ir el. paštu klientui pateikia mokėtiną sumą kartu su nurodymais, kaip atlikti mokėjimą;

- sukurta ***elektromobilių įkrovimo stotelių duomenų paslauga*** – sistemoje www.eismoinfo.lt arba mobiliojoje aplikacijoje teikiama informacija apie viešąsias elektromobilių įkrovimo prieigas valstybinės reikšmės keliuose ir 17 savivaldybių priklausančias prieigas;

- baigiamas kurti elektroninis ***statybos darbų žurnalas***, kuris ateityje pakeis popierinius ir užtikrins atliktų statybos darbų eigos ir statybos darbų kokybės fiksavimą, susijusių duomenų tvarkymą bei informacijos teikimą kontroliuojančioms institucijoms.

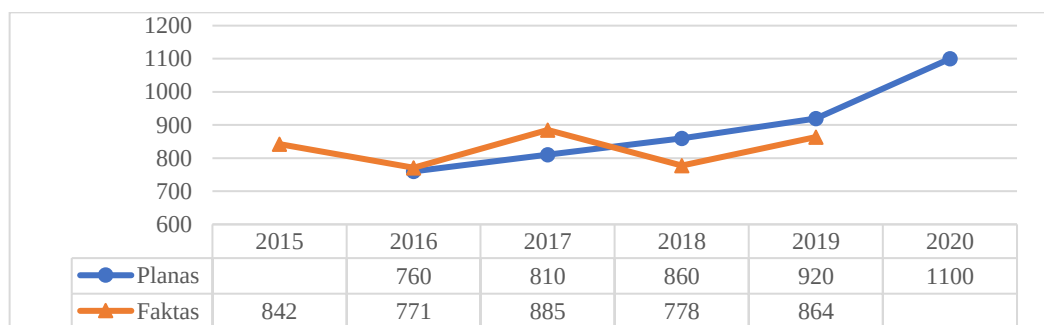
ES išorės sienos pasienio kontrolės punktų pralaidumui didinti modernizuojami Medininkų, Rambyno, Šumsko ir Kybartų pasienio kontrolės punktai pagal Šengeno, ES muitų teisės aktų ir tarptautinius saugumo reikalavimus. 2019 m. užbaigti Rambyno pasienio kontrolės punkto statybos darbai, kurie, atidavus objektą eksploatuoti, leis padidinti projekcinį pasienio kontrolės punktų pralaidumą nuo 13 370 iki 13 570 transporto priemonių per parą.

4.5 kryptis. Tausaus ir konkurencingo žemės bei maisto ūkio stiprinimas

Lietuvos žemės ūkiui didelę įtaką daro klimato kaita. Pastaraisiais metais ekstremalios sąlygos – ilgalaikiai lietūs ir sausras – paveikė šalies derliaus kiekį ir kokybę. **2019 m. bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės augimo tendencija teigiama**, bet dėl sausringo laikotarpio aktyviosios augalų vegetacijos metu 2019 m. derlius buvo mažesnis nei tikėtasi ir tai lėmė mažesnę sukurtos bendrosios produkcijos vertę.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos, tenkančios 1 ha žemės ūkio naudmenų, vertė 2019 m. Lietuvoje buvo 864 eurai.

125 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos, tenkančios 1 ha naudojamų žemės ūkio naudmenų, vertė, eurai

Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas

Išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. buvo pagaminta žemės ūkio produkcijos, kurios vertė 2 619 mln. eurų (2018 m. – 2 358 mln. eurų). Žemės ūkio produkcijos vertė bazinėmis kainomis 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 11 proc., nes didėjo augalininkystės produkcija – 17,6 proc. ir gyvulininkystės produkcija – 1,1 proc. Augalininkystės produkcijos vertės augimą lėmė augalininkystės produkcijos padidėjimas 12,6 proc. dėl geresnio derliaus ir padidėjusios supirkimo kainos. Gyvulininkystės produkcijos vertės augimą lėmė 2,9 proc. padidėjusios supirkimo kainos.

Augalininkystės produkcijos dalis, palyginti su bendra žemės ūkio produkcija, 2019 m. padidėjo iki 64 proc. (1 676 mln. eurų), 2018 m. ši dalis sudarė 60 proc. (1 425 mln. eurų).

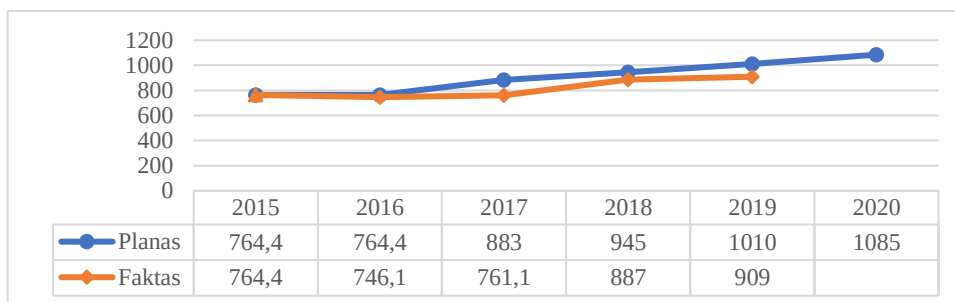
Augalininkystės produkcijos augimą 2019 m., palyginti su 2018 m., lėmė **26 proc. išaugęs grūdinių augalų bendras derlius**. Tokį derliaus augimą lėmė daug didesnis žieminių javų pasėlių plotas, kuris buvo 66 proc. didesnis nei 2018 m. Rapsų prikulta net 58 proc. daugiau. Augimo priežastis ta pati – smarkiai padidėjęs (55 proc.) žieminių rapsų plotas.

Išankstiniais duomenimis, gyvulininkystės produkcijos vertės gamintojo kainomis (1,1 proc.) didėjimą lėmė didesnės supirkimo kainos, o gyvulininkystės gamybos apimtis nežymiai mažėjo. Bendrą padidėjimą lėmė nedidelis (apie 2 proc.) pieno supirkimo kainos augimas ir smarkus kiaulių supirkimo kainos augimas (vidutiniškai apie 18 proc.).

Kiaulienos kainos didėjo dėl išaugusios šios produkcijos paklausos visoje ES. Paklausą didino išaugęs kiaulienos eksportas į Kiniją, kurioje, kaip ir kitose Pietryčių Azijos šalyse, dėl afrikinio kiaulių maro protrūkio labai sumažėjo kiaulių banda.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2020 m. derliui žieminių javų pasėtas plotas beveik identiškas plotui, kuris buvo pasėtas 2019 m. derliui. Žieminių rapsų pasėta rekordškai daug – 256 tūkst. ha (14 proc. daugiau nei 2019 m.). Gamtinės sąlygos buvo palankios tinkamai pasėti žieminius pasėlius, o tai gera pradžia tikintis gero derliaus.

Didėjanti bendroji žemės ūkio produkcija, bendras darbo užmokesčio kilimas lėmė vidutinių kaimo gyventojų pajamų didėjimą. Išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, **2019 m. vidutinės kaimo gyventojų piniginės pajamos didėjo iki 909 eurų**, tačiau vis tiek sudarė tik 78,2 proc. miesto gyventojų ir 68,8 proc. didžiųjų miestų gyventojų pajamų.

126 pav. Vidutinės kaimo gyventojų pajamos per mėn., tenkančios vienam namų ūkiui, eurai

Duomenų šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas

Siekiant didinti kaimo gyventojų pajamas, stengiamasi skatinti ūkininkus jungtis ir didinti jų kooperuotos veiklos konkurencingumą. Susijungę į gamintojų grupes, ūkininkai tampa aktyvesni, sėkmingiau diegia inovacijas, prisitaiko prie naujų technologijų bei naujos kintančios aplinkos, labiau tarpusavyje dalijasi patirtimi, turi daugiau galimybių naudotis praktinėmis, mokslinėmis ir techninėmis žiniomis. Taip pat svarbu didinti ūkių produktyvumą, plėtoti trumpąsias tiekimo grandines, skatinti kaimo gyventojų verslumą.

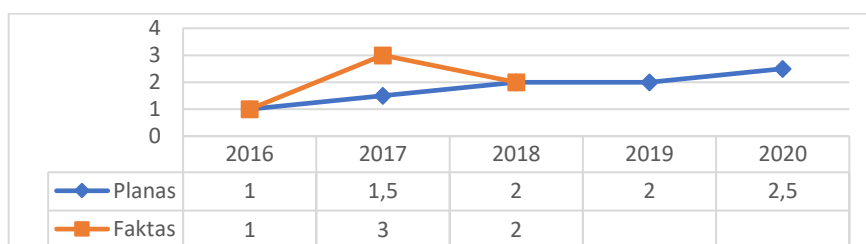
Ūkininkų derybinės galios stiprinimas ir konkurencingumo didinimas

Žemės ūkio kooperatyvų plėtra. Lietuvoje vis daugiau kooperatyvų pripažįstami **žemės ūkio kooperatyvais**: 2017 m. pripažinti 22, 2018 m. – 26, o 2019 m. – 28 kooperatyvai. Tokio kooperatyvo dauguma narių turi būti žemdirbiai, ir kooperatyvas privalo daugiau kaip 50 proc. visos savo veiklos (produktų supirkimas, prekių pardavimas, paslaugų teikimas) vykdyti su kooperatyvo nariais.

Tačiau Lietuvoje tik 12 proc. ūkininkų dalyvauja kooperacijos procesuose, kai Prancūzijoje – 94,6 proc., Austrijoje – 90,7 proc., o Airijoje – 74,8 proc. darbuotojų dirba kooperatyvuose. Šiose šalyse produktyvumas yra didesnis nei kitose ES šalyse.

Kooperacijos kuriama socialinė ir ekonominė nauda smulkiems ūkininkams padeda sumažinti gamybos sąnaudas, padidinti ūkio veiklos produktyvumą, praplečia galimybes gauti finansinę paramą ūkio veiklai modernizuoti ir inovatyviai infrastruktūrai plėtoti. Pasitikėjimo trūkumas ir kooperacijos žinių stoka verčia ūkininkus abejoti kooperacijos nauda, todėl būtina juos šviesti.

2019 m. Žemės ūkio ministerijoje veiklą pradėjo darbo grupė, kurioje diskutuojama apie žemdirbių kooperaciją ir svarstomos kooperacijos reglamentavimo ir plėtros tobulinimo galimybės. Siekiama sudaryti palankesnes sąlygas veikti esamiems kooperatyvams ir steigti naujus.

127 pav. Pripažintų žemės ūkio kooperatyvų pardavimo pajamų pokytis, proc.

Duomenų šaltinis – Žemės ūkio ministerija

Pripažintų žemės ūkio kooperatyvų pardavimo pajamos nuo 2018 m. pamažu didėjo – pasiektas planuotas 2 proc. pripažintų žemės ūkio kooperatyvų pardavimo pajamų pokytis. 2019 m. duomenys bus skelbiami 2020 m. II ketv.

Pripažinti žemės ūkio kooperatyvai turi didesnes galimybes gauti paramą per investicines priemones, modernizuotis ir plėstis. Paramos gavėjais 2019 m. patvirtinti 834 pareiškėjai, kuriems numatyta skirti 58,9 mln. eurų Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos paramos lėšų. Tarp paramos gavėjų patvirtintų pareiškėjų yra 2 pripažinti žemės ūkio kooperatyvai, jiems numatyta skirti 0,52 mln. eurų paramą.

Skatinant kurtis kooperatyvus, Žemės ūkio ministerijos tinklaraštyje nuolat viešinamos paramos kooperacijai per Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programą galimybės, skleidžiama kooperacijos geroji patirtis, bendradarbiaujama su socialiniais partneriais.

2019 m. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos lėšomis **suorganizuoti 31 mokymo kursai**, kuriuose pristatyta kooperuotos veiklos nauda ir kooperacijos galimybės siekiant didinti žemės ūkio verslo subjektų veiklos efektyvumą ir konkurencingumą, šiuose kursuose dalyvavo apie 370 ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklos subjektų. Teikiamos konsultacijos kooperatyvų kūrimosi, veiklos ir jų narių skatinimo perdirbti pirminę žemės ūkio produkciją ir gamintojų grupių steigimosi klausimais.

Tiesioginių išmokų ir Lietuvos kaimo plėtros programos prioritetų suteikimas smulkiųjų ir vidutinių ūkių padėčiai gerinti. Siekiant užtikrinti smulkiesiems ir vidutiniams ūkiams pajamų stabilumą ir galimybę plėsti savo veiklą, nuo 2014 m. Lietuvoje taikoma **tiesioginių išmokų paramos** schema – išmoka už pirmuosius 30 ha. Lietuva šiai paramos schemai finansuoti skiria 15 proc. (2014 m. – 10 proc.) viso metinio tiesioginių išmokų paketo lėšų. **Patvirtintas 2019 m. išmokos už pirmuosius 30 ha dydis – 59,68 euro už ha.** Bendra paramos suma 2019 m. – 72,5 mln. eurų, pareiškėjams jau išmokėta 69 mln. eurų.

Žemės ūkio gamybos rizikų valdymas įsteigiant rizikų valdymo fondą

Kintanti situacija rinkose ir klimato kaita sąlygoja poreikį ieškoti naujų rizikos valdymo įrankių. Be šiuo metu taikomos augalų ir gyvūnų draudimo priemonės, viena iš galimų rizikos mažinimo priemonių yra **žemdirbių savitarpio pagalbos fondai.**

2019 m. Seimui pateikti Žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymo pakeitimai, kurių tikslas sudaryti teises sąlygas žemės ūkio veiklos subjektams savanoriškai steigti žemės ūkio veiklos rizikos valdymo fondus ir šiems fondams teikti valstybės ir ES paramą. Siekiama sukurti įrankį pasikartojančioms krizėms valdyti ir pereiti nuo atvejais paremto prie sisteminio požiūrio. Žemdirbiai, įsteigę fondą, būtų apsaugoti nuo visų rizikų palyginti mažomis sąnaudomis, be to, įmokos, skirtingai negu draudimo atveju, kaupiamos fonde, t. y. neprarandamos.

Administracinės ir kitos priemonės, skatinančios plėtoti trumpąsias maisto tiekimo grandines

Rūpinantis **ikimokyklinio ugdymo** įstaigas lankančių vaikų sveikata, šios **įstaigos skatinamos maisto produktus įsigyti laikantis trumposios maisto tiekimo grandinės principo**, kai produktai perkami iš to paties, kuriame yra pareiškėjas, ir (ar) gretimų rajonų.

Atrinktiems pareiškėjams (savivaldybių ikimokyklinio ugdymo įstaigoms) dengiamas kainų skirtumas, susidarantis renkantis ekologiškus ir nacionalinės kokybės produktus vietoj įprastinių maisto produktų ir žaliavų. Iš viso 2019 m. šiai paramai skirtais 57 tūkst. eurų pasinaudojo 8 pareiškėjai.

Siekiant 2019 m. stiprinti konkurencingą žemės ir maisto ūkį, sumažinta administracinė našta tiesioginės paramos, paramos ekologiniam ūkininkavimui, gyvulininkystės, augalininkystės srityse. Šių sričių **administracinės naštos mažinimas apima:** supaprastintas administracines patikras, sušvelnintas sankcijas, supaprastintą kai kurių dokumentų pateikimą (paraiškų formos, verslo planai ir kt.), panaikintus perteklinius privalomus reikalavimus ir kt.

Melioracijos sistemų nuosavybės santykių ir atsakomybės pertvarkymas

Melioracijos statiniai yra labai svarbus ir didelis kiekvienos šalies turtas – juos būtina nuolat prižiūrėti ir remontuoti. Ūkininkai patiria didelių nuostolių ne tik dėl neužaugusio derliaus, bet ir dėl išplautų trąšų. Drenažo vanduo, prisotintas maisto medžiagų, užteršia melioracijos sistemų vandens imtuvus, pablogindamas nuo vandens priklausomų ekosistemų vystymąsi. Valstybei priklauso 55 proc. melioracijos statinių, ši dalis nepakito nuo 2017 m.

2018 m. parengtam melioracijos statinių racionalesnio valdymo, finansavimo ir teisinių santykių pertvarkymo modeliui įteisinti turi būti pakeistas Melioracijos įstatymas (numatyta 2020 m. II ketv.).

2019 m. buvo parengtas Melioracijos įstatymo projektas, tačiau, nepritarus Lietuvos savivaldybių asociacijai ir socialiniams partneriams (dėl mokesčio įvedimo), buvo **nuspręsta iš esmės pakeisti**

melioracijos fondo finansavimą – ieškoti naujų finansinių alternatyvų Melioracijos fondo programai formuoti. Tuo tikslu bendradarbiaujama su Aplinkos ministerija ir Susisiekimo ministerija.

Rengiamame Melioracijos įstatymo projekte planuojama reglamentuoti:

- melioracijos inžinerinių statinių nuosavybės santykius;
- žemės savininkų ir kitų naudotojų teises ir pareigas, susijusias su melioracijos inžinerinių statinių statyba, rekonstravimu, remontu, naudojimu, priežiūra ir apsauga;
- melioracijos inžinerinių statinių valstybinę kontrolę ir ekspertizę, projektavimą;
- melioruotos žemės ir melioracijos inžinerinių statinių apskaitą ir erdvinių duomenų tvarkymą;
- melioracijos inžinerinių statinių rekonstravimo, remonto ir priežiūros darbų finansavimo principus.

5 PRIORITETAS. Saugi valstybė

5.1 kryptis. Gynybos sistemos stiprinimas ir plėtra

Lietuvos gynybos sistema 2019 m. buvo plėtojama toliau įgyvendinant ilgalaikius plėtros planus ir stiprinant nacionalinius gynybinius pajėgumus. Toliau buvo tęsiami pagrindiniai ir pradėti vykdyti nauji Lietuvos kariuomenės modernizacijos projektai, kuriais siekiama gerinti jos aprūpinimą ir užtikrinti augančią kovinę galią. Lietuvos karinės pajėgos yra pasirengusios reaguoti į kylančias grėsmes be išankstinio perspėjimo, taip pat yra pasirengusios kolektyviniams veiksams su sąjungininkais. 2019 m. krašto apsaugos sistemos padarytai pažangai sąlygas sudarė toliau didintas gynybos biudžetas. 2019 m. Krašto apsaugos ministerijos asignavimai sudarė 976,7 mln. eurų, arba 2,03 proc. BVP (palyginti su 2018 m., asignavimai išaugo 82,2 mln. eurų, arba apie 9 proc.). Modernizacijai (įsigijimams) panaudota reikšminga lėšų dalis – 2019 m. ji sudarė apie 38 proc. ir užtikrintai tenkino NATO keliamus reikalavimus įsigijimams skirti ne mažiau kaip 20 proc. gynybos biudžeto. Ilgalaikis ir nuoseklus pakankamo finansavimo skyrimas ir praktinės pastangos stiprinti nacionalinius gynybos pajėgumus tebėra vienas iš sėkmingų atgrasymo veiksmų.

2019 m. susitelkta į trijų pagrindinių dimensijų stiprinimą: gynybinių pajėgumų vystymą, dvišalių santykių ir NATO partnerysčių sutvirtinimą ir tolesnį šalies pilietinės visuomenės atsparumo grėsmėms didinimą.

Lietuvos kariuomenės modernizavimas ir kovinės galios didinimas. Pagrindinis Lietuvos kariuomenės plėtros prioritetas 2019 m., kaip ir ankstesniais metais, – Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgos. Sausumos pajėgos toliau buvo nuosekliai komplektuojamos pagal patvirtintą struktūrą, statomi ir rekonstruojami suplanuoti infrastruktūros objektai. Toliau buvo formuojama 2016 m. įsteigta Lietuvos kariuomenės Motorizuotoji pėstininkų brigada „Žemaitija“ (toliau – MPB „Žemaitija“). Plėtojant MPB „Žemaitija“ infrastruktūrą, Brigados generolo Motiejaus Pečiulionio artilerijos bataliono Pajūrio miestelyje, kaip ir kitų dviejų Lietuvos kariuomenės karinių miestelių Šiauliuose bei Rokantiškėse, nuolatinės infrastruktūros projektai toliau vystomi viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdu.

2019 m. buvo **tęsiami pagrindiniai modernizacijos projektai**, skirti Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ (toliau – MPB „Geležinis Vilkas“) kovinei galiai didinti: įsigyjamos pėstininkų kovos mašinos „Vilkas“ (toliau – PKM „Vilkas“), sustiprinsiančios Sausumos pajėgų vienetų mobilumą, ir savaeigė artilerija – haubicos PzH2000, suteiksiančios netiesioginės paramos ugnimi pajėgumą. Lietuvai perduotos pirmosios PKM „Vilkas“, pradėta jų serijinė gamyba, siekiant iki 2021 m. pabaigos gauti visus 88 PKM „Vilkas“ vienetus. 2019 m. toliau buvo modernizuojamos, pristatomos ir testuojamos savaeigės haubicos PzH2000, modernizuojami evakuaciniai tankai BPz-2. Didelis dėmesys skirtas personalo bei reikiamos infrastruktūros parengimui šiai technikai ir įrangai integruoti kariniuose vienetuose: baigta savaeigės artilerijos remonto dirbtuvių statyba, pasirašyta garažų vikšrinei technikai saugoti projektų rengimo sutartis, tęsta PKM „Vilkas“ sandėlių, simuliacinių sistemų pastato rekonstrukcija ir vykdytas PKM „Vilkas“ remonto dirbtuvių statybos paslaugų pirkimas.

Tęsiant bendradarbiavimą su JAV, 2019 m. pasirašyta sutartis dėl 200 vnt. šarvuotų visureigių (angl. *Joint Light Tactical Vehicle*, JLTV), kurie sustiprins Sausumos pajėgų kovinės paramos pajėgumus, įsigijimo.

Siekiant vystyti kitus Lietuvos kariuomenės pajėgumus, 2019 m. **priimtas sprendimas įsigyti 6 naujus JAV sraigtasparnius „Black Hawk“**, kurie iki 2025 m. pakeis nusidėvėjusius sraigtasparnius Mi-8. Pasirašyta sutartis dėl bepiločių orlaivių užkardymo priemonių (antidronų) įsigijimo.

2019 m. buvo toliau **įsigyjama reikalinga kritinė įranga ir ginkluotė**: prieštankinė ginkluotė ir minosvaizdžiai, stebėjimo ir matavimo priemonės, ryšių ir valdymo sistemų įranga, automatiniai šautuvai, taktinės ryšio priemonės, logistinė įranga ir kita technika. 2019 m. Lietuva toliau sėkmingai bendradarbiavo su NATO Paramos ir pirkimų agentūra (angl. *NATO Support and Procurement Agency*, NSPA) ir su jos parama vykdė 340 naujų sunkvežimių „Unimog“ įsigijimo projektą, iš jų 110 buvo pristatyta į Lietuvą jau 2019 m.

2019 m. buvo toliau komplektuojamos ir rengiamos **Lietuvos kariuomenės Greitojo reagavimo pajėgos**, pasirengusios nedelsiant reaguoti į įvairias netikėtai kylančias grėsmes. Jos ir toliau buvo aprūpinamos individualia ir skyriaus ginkluote, įranga ir ekipuote, stebėjimo ir matavimo bei apsaugos priemonėmis.

2019 m. buvo toliau stiprinami **Specialiųjų operacijų pajėgų** gebėjimai veikti nekonvencinio karo metu, šios pajėgos aprūpinamos šaudmenimis ir būtina įranga, toliau vystoma infrastruktūra. 2019 m. Specialiųjų operacijų pajėgų aktyvus kovinis rengimas buvo tęsiamas didinant specialiųjų operacijų vykdymo sausumoje ir vandenyje galimybes, įvairiose pratybose Lietuvoje ir užsienyje buvo toliau integruojama nauja ginkluotė, įranga ir technika, ryšio priemonės.

Siekiant stiprinti oro erdvės gynybą, 2019 m. tęstas vidutinio nuotolio oro gynybos sistemos **NASAMS** įsigijimo projektas: sistemos, skirtos dviem oro gynybos baterijoms, turi būti perduotos Lietuvai iki 2020 m. pabaigos. 2019 m. **Karinėse oro pajėgose** visą operacinį pajėgumą pasiekė du Lietuvos oro erdvės stebėjimui ir gynybai svarbūs radiolokaciniai postai – čia yra sumontuoti du tolimojo nuotolio radarai. Trečiasis diegiamas radaras visišką operacinį pajėgumą pasieks 2020 m. Toliau sėkmingai įgyvendinant Baltijos šalių **BALTNET** projektą, 2019 m. pabaigoje visose Baltijos šalyse pradėjo veikti trys atskiri valdymo ir pranešimų centrai, kurie pagerins NATO integruotos oro erdvės ir priešraketinės gynybos sistemos pajėgumus, regioninį sąveikumą ir padės patikimiau saugoti Aljanso oro erdvę.

Vystant **Lietuvos kariuomenės Karinės jūrų pajėgas**, daugiausia dėmesio skirta priešmininių, patruliavimo pajėgumų išlaikymui ir integruotos nacionalinės jūros stebėjimo sistemos modernizacijai. Kartu su Aplinkos ministerija⁹⁹ toliau įgyvendinamas daugiafunkcio paieškos ir gelbėjimo bei teršalų likvidavimo laivo įsigijimo projektas.

Kadangi krašto apsaugos sistemos finansavimas didėja ir aprūpinimas gerėja, toliau stabiliai didėja Lietuvos kariuomenės aprūpinimas strateginėmis (neliečiamosiomis), karinėmis atsargomis pagal ilguoju (10 metų) laikotarpiu nustatytus poreikius. Gerinant Lietuvos kariuomenės kovinio rengimo infrastruktūrą ir siekiant sudaryti tinkamas sąlygas treniruotis tiek Lietuvos, tiek sąjungininkų kariams, buvo plečiamos Lietuvos kariuomenės poligonų ir aplink juos esančių karinio mokymo teritorijų ribos, atnaujinama infrastruktūra, įrengiami nauji treniravimosi laukai (pritaikomi naujai įsigijamai ginkluotei).

Karinis rengimas. 2019 m. buvo gerinama Lietuvos kariuomenės karinio rengimo kokybė, į ją integruojant naujai įsigytą ginkluotę ir karinę techniką, išlaikant padidėjusį pratybų su Lietuvoje dislokuotais sąjungininkais ir ginkluotąsias pajėgas sudarančiomis nacionalinėmis institucijomis intensyvumą, plečiant ir kokybiškai gerinant kovinio rengimo infrastruktūrą. Siekiant pagerinti tarpusavio sąveiką ir rengiantis vykdyti specifines užduotis bei operacijas, Lietuvos kariuomenės kariai dalyvavo įvairiose tarptautinėse pratybose Lietuvoje ir užsienyje. 2019 m. dalyvauta mažiausiai 17 didelio masto pratybų: Sausumos pajėgų pratybose „Geležinis vilkas 2019“ (dalyvavo 4 tūkst. karių su beveik 1 tūkst. vienetų karinės technikos), Karinių jūrų pajėgų pratybose **BALTOPS 2019** (angl. *Baltic Operations*) (vadovaujant JAV dalyvavo daugiau kaip 11 tūkst. įvairių karinių pajėgų atstovų, 50 karo laivų ir 40 orlaivių iš 16 NATO valstybių bei 2 partnerių šalių), Sausumos pajėgų pratybose „Raudonasis riteris 2019“ (vyko Danijoje, dalyvavo 553 kariai), Specialiųjų operacijų pajėgų pratybose „Liepsnojantis kalavijas 2019“.

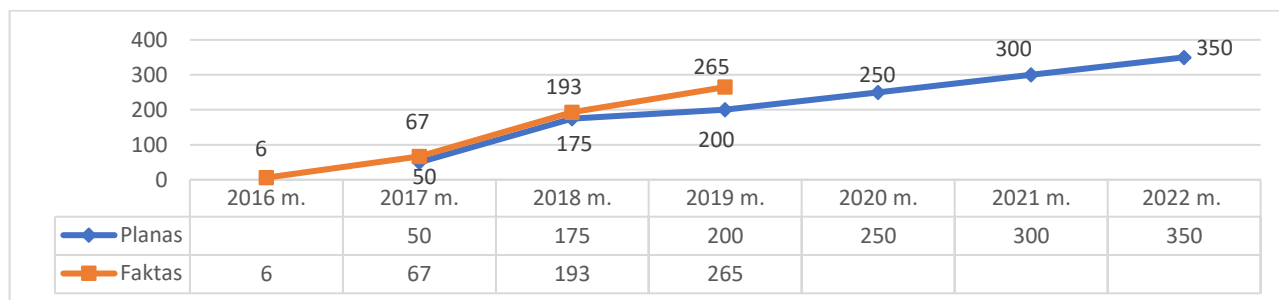
2019 m. buvo toliau remiamas **Lietuvos šaulių sąjungos** (toliau – LŠS) šaulių karinis rengimas, orientuotas į LŠS šaulių kovinių būrių pasirengimą veikti priskirtų Lietuvos kariuomenės vienetų sudėtyje. Vyko 170 bendrų karinio rengimo pratybų su Lietuvos kariuomene.

2019 m. kovinių būrių šaulių skaičius, palyginti su 2018 m., padidėjo 37 proc. ir sudarė 265. Siektina rodiklio reikšmė viršyta dėl didelio kandidatuojančių šaulių skaičiaus ir papildomų kvotų skyrimo LŠS kandidatams sveikatos patikrinimui Karinės medicinos ekspertizės komisijoje atlikti. LŠS kovinių šaulių koncepcija pasiteisino, šaulių aktyvumas viršija lūkesčius. Tam įtakos turi LŠS kovinių šaulių visapusiškas įtraukimas į Lietuvos kariuomenės pratybas (kaip minėta, 2019 m. įvyko 170 bendrų karinių pratybų),

⁹⁹ Aplinkos ministerija dalyvauja kaip tarpinė institucija, atsakinga už ES lėšomis finansuojamos programos įgyvendinimą.

karinio rengimo kursus. Tendencija teigiama – savo eilės laukia papildomai 50 kandidatų, norinčių tapti LŠS koviniais šauliais, tačiau dar neperėjusių atrankos.

128 pav. Į LŠS kovinius būrius įrašytų šaulių skaičius¹⁰⁰

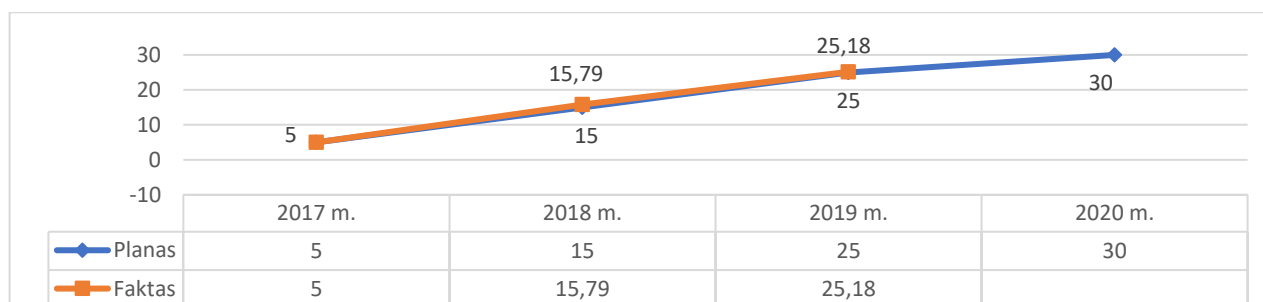

Lietuvos kariuomenės personalas ir rezervas. 2019 m. Lietuvos kariuomenės vienetai buvo komplektuojami iš profesinės karo tarnybos (toliau – PKT) ir nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos (toliau – NPPKT) karių. Tokia mišri Lietuvos kariuomenės komplektavimo sistema leido spręsti ilgalaikę nepakankamo vienetų komplektavimo problemą. 2019 m. Lietuvos kariuomenės personalo skaičius toliau augo: NPPKT atliko 3 697 kariai (59 daugiau nei 2018 m.), į PKT priimti 1 002 kariai (2017 m. į PKT priimti 1 185 kariai, 2018 m. – 1 219 karių). Didžioji dalis į tarnybą priimtų PKT karių (70 proc.) nusprendė prisijungti prie Lietuvos kariuomenės po tarnybos NPPKT.

2019 m. pavyko išvengti į atsargą išleidžiamų karių skaičiaus didėjimo: į atsargą išleista ir dėl kitų priežasčių sutartys nutrauktos su 446 kariais (2017 m. į atsargą išleisti 448, 2018 m. – 445 PKT kariai); bendrai per metus PKT padidėjo 556 kariais. Prognozuojama, kad, iki galo įgyvendinus karių tarnybinio atlyginimo sistemos pertvarką, pailginus karių tarnavimo laiką, išleidžiamų į atsargą karių skaičius mažės.

Krašto apsaugos sistemoje itin stengiamasi ne tik pritraukti į PKT naujus karius, bet ir motyvuoti bei išlaikyti jau tarnaujančią personalą. Didelę reikšmę karių pritraukimui į PKT turi karių tarnybinio atlyginimo nuoseklus augimas ir kitos krašto apsaugos sistemoje įgyvendinamos motyvacinės priemonės.

129 pav. PKT karių atlyginimų padidinimas, palyginti su 2016 m., proc.¹⁰¹

2018 m. tarnybinis atlyginimas kariams padidintas vidutiniškai 15 proc., 2019 m. – vidutiniškai 10 proc., o nuo 2020 m. dar papildomai augs vidutiniškai 5 proc.; per visus ketverius metus tarnybinis atlyginimas padidės vidutiniškai 30 proc.

2019 m. toliau didėjo ir Krašto apsaugos savanorių pajėgose tarnaujančių karių skaičius: metų pabaigoje šiose pajėgose tarnavo 5 140 karių savanorių.

Mišrus kariuomenės komplektavimo modelis prisidėjo ir prie spartesnio rezervo rengimo: 2019 m. apie 4,1 tūkst. karo prievolininkų priskirta Lietuvos kariuomenės parengtajam personalo rezervui – rezervo

¹⁰⁰ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

¹⁰¹ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 iki 2020 m.

karių skaičius išaugo iki 98 519. Pakartotinai į pratybas ir mokymus 2019 m. buvo pašaukta 1 218 rezervo karių.

Priimančiosios šalies parama (toliau – PŠP). 2019 m. PŠP poreikiai visų pirma buvo užtikrinami į Lietuvą taikos metu dislokuotoms ir atvykstančioms NATO šalių bei valstybių partnerių pajėgoms: JAV, Danijos, Nyderlandų, Čekijos, Portugalijos, Vokietijos, Lenkijos, Estijos, Latvijos, Norvegijos, Didžiosios Britanijos, taip pat Ukrainos ir Gruzijos kariams, NATO oro policijos misiją vykdžiusiems Lenkijos, Vengrijos, Ispanijos, Belgijos ir Danijos karinių oro pajėgų vienetams (kariams). PŠP teikia visų rūšių kariuomenė, priklausomai nuo sąjungininkų poreikių ir dislokacijos Lietuvoje vietos. Taip pat yra rengiamasi užtikrinti į Lietuvą krizės atveju atvyksiančių NATO šalių ir valstybių partnerių karinių vienetų PŠP poreikius, sąjungininkų poreikiai įtraukti į Valstybės ginkluotosios gynybos operacinį planą.

Greitesniam sąjungininkų judėjimui ir dislokavimuisi reikalingos infrastruktūros projektai buvo vystomi Pabradėje, Rukloje ir Karinių oro pajėgų Aviacijos bazėje, panaudojant nacionalines, NSIP (angl. *NATO Security and Investment Programme*) ir JAV ERI (angl. *European Reassurance Initiative*) lėšas. 2019 m. siekiant pagerinti PŠP teikimo sąlygas NATO priešakinių pajėgų (angl. *Enhanced Forward Presence*, EFP) kovinei grupei, Ruklos miestelyje buvo įgyvendinami 7 projektai.

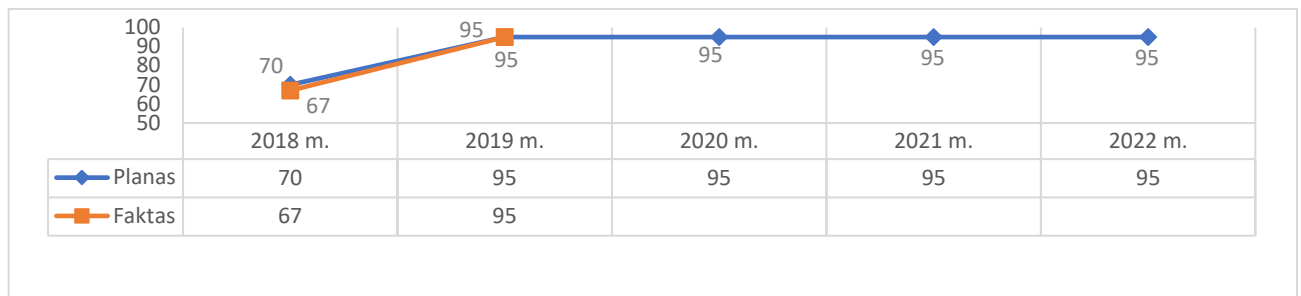
2019 m. toliau buvo gerinamos sąlygos NATO oro policijos misiją vykdančioms pajėgoms, baigta nemažai infrastruktūros statybos ir gerinimo projektų. Nacionalinėmis ir JAV ERI lėšomis išvystyta infrastruktūra sudarys sąlygas Karinių oro pajėgų Aviacijos bazėje dislokuoti daugiau sąjungininkų orlaivių, išplės oro policijos misijai vykdyti reikalingos amunicijos saugojimo galimybes, taip pat pagerins oro policijos misiją vykdančių karių apgyvendinimo sąlygas.

Mobilizacija. 2019 m. buvo tęsiama mobilizacijos valdymo ir planavimo sistemos pertvarka, siekiant sukurti valstybės persitvarkymo ginkluotai ir neginkluotai šalies gynybai sistemą, kuri užtikrintų lankstumą atsižvelgiant į saugumo situaciją. Tuo tikslu konsoliduotos mobilizacijai svarbiausios valstybės funkcijos ir valstybės mobilizacinės užduotys, teisės aktuose griežčiau reglamentuotos nuostatos dėl ūkio subjektų įtraukimo į mobilizaciją, formuojama mobilizacinių išteklių planavimo ir pasitelkimo sistema.

Vyriausybė 2019 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1264 pritarė parengtam Mobilizacijos ir priimančiosios šalies paramos įstatymo Nr. I-1623 pakeitimo įstatymo projektui. Tam, kad įstatymo projekto tvirtinimas užsitęsė, įtakos turėjo padidėjusi teikiamų dokumentų apimtis – minėtas projektas teikiamas viename pakete su Karo padėties įstatymo ir jo lydinių įstatymų pakeitimo įstatymų projektais. Įstatymų projektais siūloma įteisinti Valstybės mobilizacijos operacijų centrą, kuris koordinuotų civilinių mobilizacijos institucijų mobilizacijos operacijų centrus. Taip pat būtų sukurtas civilių asmenų, parengtų atlikti gynybai ir visuomenės poreikiams užtikrinti reikalingas funkcijas, rezervas ir valstybei reikalingų išteklių apskaitos sistema – valstybės mobilizacinių galimybių katalogas, kuriame būtų susisteminta informacija apie turimus išteklius. Kartu bus kuriama valstybės kontroliuojamų ūkio subjektų, reikalingų gynybai ir visuomenės poreikiams užtikrinti, sistema, numatant galimybę įtraukti į mobilizacinę sistemą nesudarant sutarčių.

Krašto apsaugos sistemos reformos. Krašto apsaugos sistemoje ir toliau siekiama skaidresnio, optimalaus ir efektyvesnio įsigijimų organizavimo proceso. 2018 m. įvykdyta krašto apsaugos sistemos įsigijimų reforma pasiteisino: įsteigus Gynybos resursų agentūrą prie Krašto apsaugos ministerijos (toliau – Gynybos resursų agentūra) ir konsolidavus įsigijimų procesą, gaunama daugiau pasiūlymų iš tiekėjų, sumažėjo pagrįstų pretenzijų, sutrumpėjo pirkimų trukmė.

Krašto apsaugos sistemos įsigijimų reforma leido sumažinti kitų šios sistemos institucijų darbo krūvį, susijusį su pirkimų procedūrų vykdymu, didesnę dėmesį skiriant tiesioginių uždavinių vykdymui, ir sutelkti viešųjų pirkimų specialistų kompetenciją ir patirtį, siekiant kokybiškai, sklandžiai ir skaidriai aprūpinti krašto apsaugos sistemos institucijas prekėmis ir paslaugomis.

130 pav. Gynybos resursų agentūros vykdomų pirkimų procedūrų dalis (pagal pirkimų vertę), proc.¹⁰²

2019 m. Gynybos resursų agentūros vykdomų pirkimų procedūrų dalis (pagal pirkimų vertę) sudarė 95 proc. Palyginti su 2018 m., šis rodiklis padidėjo 28 proc. Didėjimui turėjo įtakos įgyvendintas krašto apsaugos sistemos įsigijimų reformos 2 etapas, per kurį Gynybos resursų agentūra perėmė radijo stočių, medicinos įrangos ir vaistų įsigijimų organizavimą ir vykdymą.

2019 m. ir toliau siekta užtikrinti krašto apsaugos sistemos įsigijimų skaidrumą ir kontrolę: vykdant Valstybės kontrolės rekomendaciją, parengtas naujas pirkimų efektyvumo ir skaidrumo vertinimo tvarkos aprašas, įsigaliojo naujos redakcijos decentralizuotų pirkimų organizavimo tvarkos aprašas, nustatantis pirkimų vykdymo proceso tikrinimo procedūras.

Gynybos resursų agentūra, skirdama savo atstovus į pirkimo komisijas, pradėjo koordinuoti visų krašto apsaugos sistemos perkančiųjų organizacijų supaprastintus (išskyrus mažos vertės) ir tarptautinius pirkimus. Aktyviai vykdyta ir visų centralizuotų pirkimų prevencinė kontrolė. Krašto apsaugos sistemos įsigijimų procesas bus optimizuojamas ir toliau, diegiamos pirkimų analitikos priemonės.

Išaugus Lietuvos kariuomenės infrastruktūros plėtrai, susidurta su turimos sistemos apribojimais, susijusiais su kelių reikalavimų įgyvendinimu, todėl 2019 m. pradėta optimizuoti krašto apsaugos sistemos infrastruktūros vystymo procesus. Procesų peržiūra ieškoma optimalių sprendimų, kurie užtikrintų projektų įgyvendinimą laiku, kad jų vykdymas nebūtų atidedamas ir sumažėtų vėlesniuose projektų vystymo etapuose išylančių papildomų darbų poreikis.

131 pav. NATO rengiamas Lietuvos nacionalinių kariuomenės vystymo planų ir NATO įsipareigojimų vykdymo vertinimas

	2015–2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.
Planas	Vidutiniškai	Gera	–	Gera ¹⁰³	–	Gera	–
Faktas	✓	✓	–	✓	–		–

Lietuvai dalyvaujant NATO aljanso gynybos planavimo procese, kas dvejus metus yra rengiamas visapusiškas Lietuvos gynybos politikos, planų ir įsipareigojimų vertinimas. 2019 m. lapkritį vyko NATO ekspertų vizitas, per kurį vertinta Lietuvos pasiekta pažanga. Visų NATO šalių vertinimams 2020 m. birželį turės pritarti NATO gynybos ministrai.

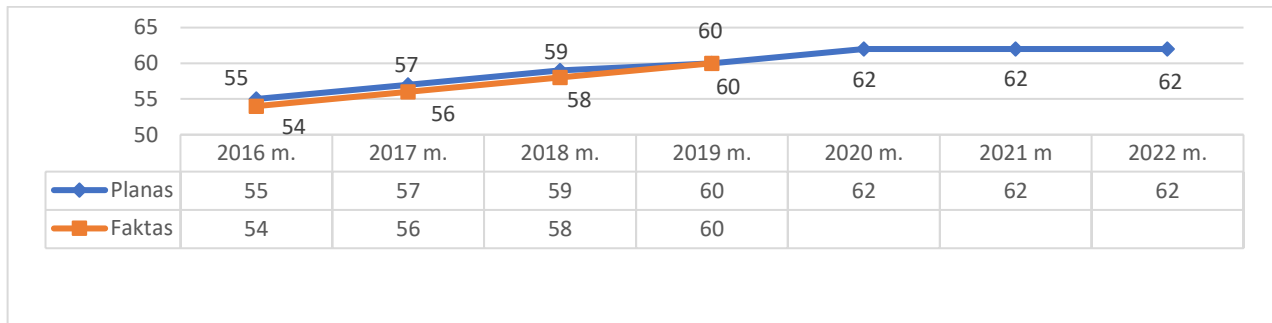
Ekspertų vertinimo metu itin didelis dėmesys skirtas ambicingų Lietuvos kariuomenės modernizacijos planų įgyvendinimui, įsipareigojimų NATO vykdymui, pasirengimui ginkluotai gynybai, rezervo rengimo sistemos tobulinimui. Ypač gerai buvo įvertintas spartus gynybos biudžeto augimas, teritorinės gynybos stiprinimas, Lietuvos kariuomenės modernizacijos, struktūros plėtros įgyvendinimo ir karinio personalo didinimo planai. Atkreiptas dėmesys, kad Lietuva politinį įsipareigojimą didinti gynybos finansavimą grindžia praktiniais žingsniais ir per itin trumpą laiką pasiekė 2 proc. BVP (2019 m.). Teigiamai įvertintas daugiau kaip 30 proc. asignavimų skyrimas modernizacijai, itin išaugusi kovinio rengimo kokybė ir mastas,

¹⁰² Gynybos resursų agentūra veikia nuo 2018 m. sausio 1 d.

¹⁰³ Oficiali 2019 m. vykusio vertinimo išvada nėra gauta, kriterijaus įvykdymo reikšmė – preliminarai (nustatyta atsižvelgiant į dvišalių konsultacijų metu išsakytą vertinimą).

Lietuvos indėlis į tarptautines operacijas. Atkreiptas dėmesys, kad dėl ilgamečio nepakankamo finansavimo kariuomenės poreikiai tebėra dideli. Kaip ir anksčiau, NATO ekspertai pakartojo, kad NATO išipareigojimų vykdymui ir sėkmingam numatytų Lietuvos kariuomenės plėtros tikslų įgyvendinimui būtinas stabiliai augantis gynybos finansavimas ir kad tikslas pasiekti 2,5 proc. BVP gynybos išlaidoms 2030 m. įgalintų Lietuvą šiuos ambicingus tikslus įgyvendinti. Manytina, kad bendras NATO pateiktas vertinimas atitiks reikšmę „gerai“.

132 pav. Lietuvos gyventojų, pasitikinčių Lietuvos kariuomene, dalis, proc.

Pasitikėjimo Lietuvos kariuomene augimo tendencija, atsižvelgiant į kiekvieną mėnesį UAB „Vilmorus“ viešai skelbiama pasitikėjimo institucijomis reitingą, yra nuosekli ir teigiama: nuo 2017 m. pasitikėjimas kasmet augo po 2 proc. Stiprinant visuomenės pasitikėjimą Lietuvos kariuomene, 2019 m. visuomenė buvo aktyviai informuojama apie jos veiklą: suorganizuota kariuomenės ir visuomenės šventė, moksleivių konkursas „Ką žinai apie Lietuvos kariuomenę“, informacinės kampanijos apie Lietuvos narystės NATO 15 metų sukaktį ir Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose 25 metų sukaktį, vyko karinės technikos parodos, susitikimai švietimo įstaigose, atvirų durų dienos Lietuvos kariuomenės vienetuose, dalyvauta savivaldos organizuojuose renginiuose, vyko karinių orkestrų pasirodymai, prisidėta prie socialinių akcijų ir t. t.

5.2 kryptis. Kibernetinio ir energetinio saugumo stiprinimas

Kibernetinis saugumas: incidentų prevencija ir valdymo sistemos tobulinimas

2018 m. įvyko reikšmingų organizacinių pokyčių, buvo pakeisti teisės aktai. 2019 m. kibernetinis saugumas Lietuvoje buvo toliau stiprinamas ir plėtojamas.

Siekiant išvystyti regioninius kibernetinės gynybos pajėgumus, skirtus savarankiškai ir kartu su sąjungininkais ginti Lietuvą kibernetinio saugumo priemonėmis, 2019 m. bendradarbiaujant su Sakartvelu, Ukraina bei JAV pradėti **Regioninio kibernetinio saugumo centro**, praktinės tarptautinio bendradarbiavimo kibernetinio saugumo srityje platformos, steigimo darbai. Planuojama, kad, iki galo išplėtojus Regioninio kibernetinio saugumo centro veiklą, 2021 m. jame bus vykdomi bendri tyrimai, kibernetinio saugumo pratybos, bus kartu dirbama ir keičiamasi informacija apie naujausias kibernetines grėsmes.

2019 m. priimti Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymui įgyvendinti reikalingi teisės aktai, kuriais sudarytos sąlygos veikti Saugiajam valstybiniam duomenų perdavimo tinklui, nustatyti techniniai reikalavimai, kuriais turi būti vadovaujamasi įrengiant ir eksploatuojant valstybinius duomenų centrus. Siekiant užtikrinti Saugiojo valstybinio duomenų perdavimo tinklo tvarkymą, nuo 2019 m. liepos 1 d. valstybės įmonė „Infostruktūra“ buvo pertvarkyta į biudžetinę įstaigą Kertinį valstybės telekomunikacijų centrą.

Krašto apsaugos ministerija 2019 m. toliau sėkmingai vykdė (ir vadovavo) ES nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo (angl. *Permanent Structured Cooperation*, PESCO) projektą „Kibernetinės greitojo reagavimo grupės ir savitarpio pagalba kibernetinio saugumo srityje“. Per 2019 m. projektas ženkliai pasistūmėjo į priekį: prie jo prisijungė Suomija, pasirengta projekto susitarimo memorandumo pasirašymui 2020 m., toliau buvo stiprinama partnerystė su CERT-EU ir Europos išorės veiksmų tarnyba, budėjo pirmoji kibernetinių greitojo reagavimo pajėgų komanda.

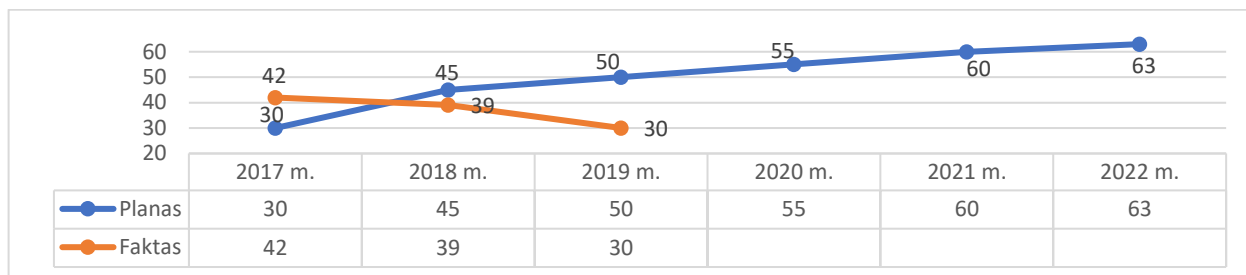
Įgyvendindama Europos Komisijos rekomendaciją dėl praktinių veiksmų ir priemonių, kuriomis siekiama visoje ES užtikrinti aukštą 5G tinklų kibernetinio saugumo lygį, rinkinį, Krašto apsaugos ministerija 2019 m. parengė nacionalinę 5G ryšio tinklų infrastruktūros ir su ja susijusios rizikos vertinimo ataskaitą.

Krašto apsaugos ministerija 2019 m. toliau atliko 2018 m. **konsoliduotas valstybės kibernetinio saugumo funkcijas**. Nacionalinis kibernetinio saugumo centras prie Krašto apsaugos ministerijos (toliau – NKSC) – vienintelė Lietuvos institucija, organizuojanti kibernetinių incidentų valdymą šalyje ir vieno langelio principu teikianti pagalbą valstybės institucijoms, verslui ir gyventojams. NKSC parengė operacinę sistemą „KAMOS-VRKS“, kurios paskirtis – užtikrinti rinkimų elektroninį saugumą, įdiegė įrangą, kuri kiekvienam svetainės, registruotos Lietuvos zonoje (turinčios galūnę .lt), turėtojai suteikė galimybę savarankiškai patikrinti, ar jo svetainė yra saugi.

Daugėjant kibernetinių incidentų, tendencingai auga ir sudėtingų kibernetinių incidentų skaičius. 2019 m. NKSC specialistai rankiniu būdu apdorojo daugiau negu 3 tūkst. kibernetinių incidentų (2018 m. šis skaičius nesiekė 1 tūkst.). 2019 m. NKSC pradėjo naudoti platesnio spektro kibernetinio saugumo technologijas, kibernetinio saugumo situacija Lietuvoje buvo gerinama didinant kibernetinių incidentų aptikimo pajėgumus, diegiant naujas ir tobulinant esamas prevencines, detekcines ir korekcines kibernetinio saugumo rizikų kontrolės priemones.

NKSC, bendradarbiaudamas su Kauno technologijos universitetu, surengė kasmetines nacionalines kibernetinio saugumo pratybas „Kibernetinis skydas 2019“. Pratybomis buvo siekiama formuoti praktinius pratybų dalyvių kibernetinio saugumo įgūdžius, patikrinti kibernetinių incidentų valdymo procedūras, gerinti bendradarbiavimą tarp kibernetinius incidentus valdančių ir (ar) tiriančių institucijų ir kibernetinio saugumo subjektų.

133 pav. Nacionalinėse kibernetinio saugumo pratybose dalyvaujančių ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros ir valstybės informacinių išteklių valdytojų dalis, proc.¹⁰⁴

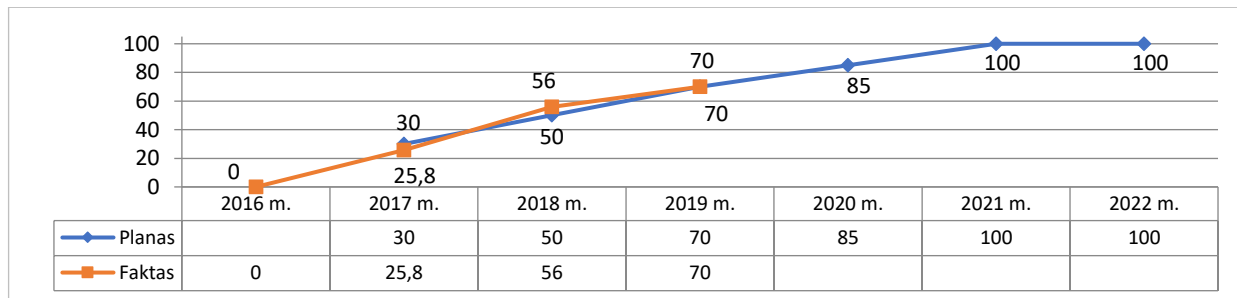

2019 m. kibernetinio saugumo pratybose dalyvavo rekordinis skaičius – daugiau nei 830 žmonių iš 101 organizacijos. Į pratybų planavimo renginius buvo pakviesti visi ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros (toliau – YSII) ar valstybės informacinių išteklių (toliau – VII) valdytojai (341 organizacija). Kadangi dalyvavimas pratybose neprivalomas, dalyvavo tik 30 proc. valdytojų. Mažesnei 2019 m. rodiklio reikšmei įtakos turėjo ir pakitusi YSII ir VII valdytojų skaičiaus nustatymo metodika. Dauguma dalyvių patvirtino, kad pratybos turėjo tiesioginės naudos gerinant kibernetinių incidentų valdymo kompetencijas.

Tęsiant praktinį bendradarbiavimą tarp Krašto apsaugos ministerijos, NKSC ir didžiausių Lietuvos naujienų portalų bei agentūrų atstovų pagal 2018 m. pasirašytą Bendradarbiavimo susitarimą, pirmą kartą dalyvauti kibernetinio saugumo pratybose „Kibernetinis skydas 2019“ pakviesti žiniasklaidos atstovai. Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo organizuojamose kibernetinio saugumo pratybose „Gintarinė migla 2019“ pirmą kartą žiniasklaidos atstovai dalyvavo kaip stebėtojai (buvo kviešti saugumo srities ekspertai analitikai).

2019 m. toliau plėtotas Kibernetinio saugumo informacinis tinklas (toliau – KSIT), į kurį iki 2019 m. pabaigos buvo įtraukta 70 proc. organizacijų, priskiriamų YSII ar VII valdytojams ir tvarkytojams¹⁰⁵.

134 pav. VII ir YSII valdytojų, įtrauktų į KSIT, dalis, proc.¹⁰⁶

Bendra rodiklio kitimo tendencija rodo įtrauktų į KSIT valdytojų dalies didėjimą. Naujų narių įtraukimas į KSIT per visus metus nėra tolygus ir priklauso nuo galimybių įdiegti kibernetinio saugumo įrangą. Ją įdiegus Kertinio valstybės telekomunikacijų centro valdomame saugiajame tinkle, vienu metu į KSIT buvo įtraukta daugiau kaip 100 VII valdytojams priskiriamų organizacijų.

2019 m. sukurta platforma, skirta viešųjų interneto tinklų infrastruktūros vizualizavimui, stebėsenai ir grėsmių aptikimui. Ši sistema pagal Lietuvos modelį pritaikyta kitoms šalims ir visiems ES nacionaliniams CERT padaliniais prieinama nemokamai.

NKSC, siekdamas ugdyti visuomenės kibernetinio saugumo kultūrą, atliko ir publikavo viešus programines bei technines įrangos tyrimus, tokius kaip *FaceApp*, *D-link*. Paskelbus *D-link* tyrimą, komerciniai šios įrangos platintojai nepatikimus įrenginius išėmė iš apyvartos¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

¹⁰⁵ Tai sudaro 62 proc. visų VII valdytojų. 100 proc. YSII valdytojų yra KSIT nariai.

¹⁰⁶ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

¹⁰⁷ <https://www.15min.lt/mokslas/straipsnis/technologijos/topo-centras-stabdo-prekyba-nesaugiais-d-link-marsrutizatoriais-646-1158176>.

Energetinio saugumo stiprinimas

Elektros energijos tiekimo saugumas yra viena svarbiausių ES klimato kaitos ir energetikos politikos sudedamųjų dalių.

2019 m. Kauno technologijos universiteto mokslininkams tikimybinio metodu įvertinus Lietuvos elektros energetikos sistemos adekvatumą 2019–2024 m. ir 2025–2030 m. laikotarpiais, nustatyta, kad nuo 2025 m. (po elektros energetikos sistemos desinchronizacijos nuo IPS/UPS sistemos) atsiras vietinių patikimai prieinamų pajėgumų trūkumas Lietuvos elektros energetinės sistemos adekvatumui užtikrinti.

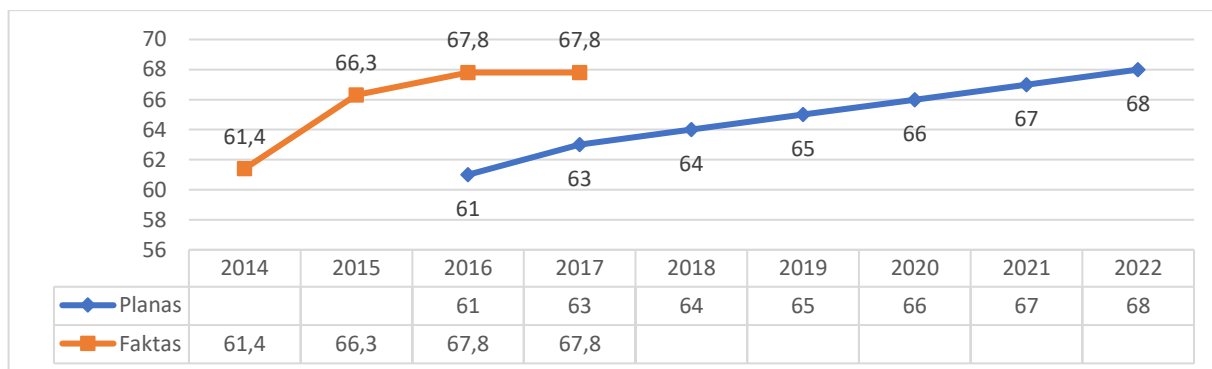
Atitinkamai šiuo metu yra siūloma įtvirtinti pajėgumų užtikrinimo mechanizmą, kuris leistų užtikrinti Lietuvos elektros energetikos sistemos adekvatumą, pasiekiant tikėtiną apkrovos praradimo tikimybę (angl. *Lost of Load Expectation, LOLE*), ne didesnę kaip 8 val. per kiekvienus metus.

Lietuvoje kuriamas pajėgumų užtikrinimo mechanizmas – sistema, kuri padės užtikrinti patikimą Lietuvos elektros energetikos sistemos darbą ir pakankamą elektros energijos tiekimo saugumo lygį po 2025 m. Jis bus įgyvendinamas organizuojant technologiškai neutralius aukcionus.

Svarbu įgyvendinti pajėgumų užtikrinimo mechanizmą siekiant Lietuvos energetinės nepriklausomybės strategijoje numatytų tikslų, susijusių su elektros gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių plėtra, vietinės elektros gamybos didinimu ir sklandžia Lietuvos elektros energetikos sistemos sinchronizacija su kontinentinės Europos energetikos sistema.

Energetinio saugumo tyrimų centro duomenimis, Lietuvos energetinio saugumo lygis 2017 m. pasiekė 67,8 proc. ir priartėjo prie atitinkamo lygio kaimyninėse Baltijos valstybėse.

135 pav. Energetinio saugumo koeficientas

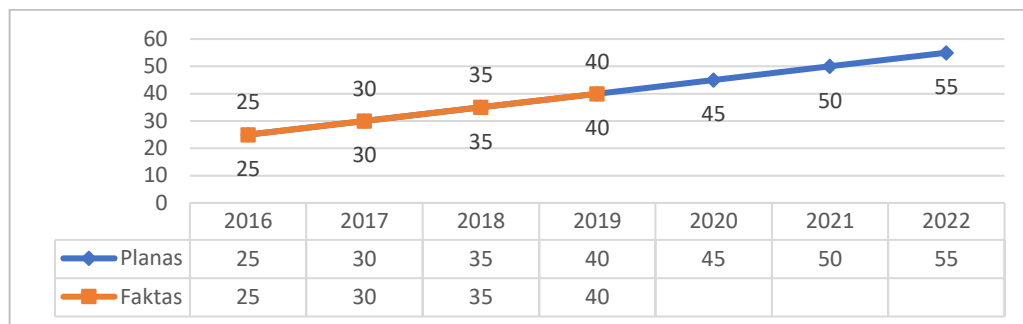
Duomenų šaltinis – Energetinio saugumo tyrimų centras

Energetinio saugumo koeficientas priklauso nuo nepateiktos energijos kiekių, išlaidų energijai padidėjimo ir nuo to, kiek laiko tai tęsiasi kiekviename trikdžių scenarijuje¹⁰⁸.

Energetinio saugumo lygio normalizavimas – itin svarbus Lietuvos energetikos ir užsienio politikos laimėjimas. Mokslininkų vertinimu, esminį poveikį Lietuvos energetinio saugumo lygiui padarė tokie tarpvalstybinio lygmens strateginiai projektai kaip SGD terminalas, užtikrinęs prieigą prie tarptautinės SGD rinkos, ir elektros jungtys su Švedija bei Lenkija, integruvusios Baltijos valstybių elektros energijos sistemas į Skandinavijos bei Vakarų Europos rinkas ir suteikusios tvirtą pagrindą diskusijoms dėl Baltijos valstybių elektros sistemų sinchronizacijos proceso.

¹⁰⁸ Integralųjį Lietuvos energetinio saugumo lygį galima įvertinti tik atsižvelgiant į visus veiksnius, darančius įtaką energetiniam saugumui. Tokių veiksnių (indikatorių) yra daugiau kaip 60. Visi jie suskirstyti į tris blokus – techninį, ekonominį ir sociopolitinį. Kiekvienas blokas ir kiekvienas indikatorius turi savo svorį bendrame įvertyje, kuris ir integruoja visų veiksnių įtaką energetiniam saugumui. Šis bendras įvertis vadinamas energetinio saugumo lygiu, matuojamu pagal skalę nuo 0 (blogiausia reikšmė) iki 100 (geriausia reikšmė).

136 pav. Įgyvendinta sinchronizacijos su kontinentinės Europos elektros tinklais projekto dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

Baltijos šalių energetikos sistemos sinchronizacijai su kontinentinės Europos tinklais (toliau – KET) 2019 m. sausio 23 d. Europos Komisija skyrė finansavimą. Iš Europos infrastruktūros tinklų priemonės trims Baltijos šalims skirta 323 mln. eurų, iš jų Lietuvos projektams – 125 mln. eurų. Tai pati didžiausia parama, kokią iš šio fondo energetikos infrastruktūros projektams iki šiol yra gavusi Lietuva¹⁰⁹.

137 pav. Baltijos šalių sinchronizacija su KET

Duomenų šaltinis – Energetikos ministerija

2019 m. buvo vykdomi šie svarbūs sinchronizacijos projekto įgyvendinimo veiksmai:

- 2019 m. gegužę ENTSO-E kontinentinės Europos regioninė grupė patvirtino **sinchronizacijos sąlygų sąrašą ir Prisijungimo prie KET sutartį;**
- 2019 m. birželio 20 d. pasirašytame antrajame susitarime tarp Baltijos šalių, Lenkijos ir Europos Komisijos dėl Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacijos su KET įgyvendinimo **patvirtintos desinchronizacijos nuo IPS/UPS sistemos gairės;**

¹⁰⁹ ES lėšomis bus finansuojama iki 75 proc. pirmojo etapo sinchronizacijos projektų vertės iš Europos infrastruktūros tinklų priemonės (angl. *Connecting Europe Facility*, CEF) – tai maksimali galima parama energetikos infrastruktūros projektams. Šiame etape numatoma, kad Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacijos bendra projektų vertė sieks iki 432,5 mln. eurų, ES finansavimas sudarys iki 323 mln. eurų. Lietuvos elektros energetikos sistemai atnaujinti ir sustiprinti prireiks iki 167 mln. eurų, iš jų tris ketvirtadalius paramos – iki 125 mln. eurų skiria ES.

– 2019 m. gruodžio 3 d. Lietuvos ir Lenkijos perdavimo sistemų operatorių vadovai pasirašė sutartį dėl 10 mln. eurų ES paramos **jūrinės elektros jungties „Harmony Link“**. Lietuvai šia sutartimi skirta 4 mln. eurų.

Bendra Baltijos šalių sinchronizavimo projekto vertė yra apie 1,6 mlrd. eurų.

Klaipėdos SGD terminalo veiklos po 2024 m. užtikrinimas. 2019 m. rugsėjį Europos Komisija pritarė valstybės pagalbos priemonėms dėl valstybės garantijos suteikimo SGD terminalo veiklos finansavimo optimizavimui, refinansuojant turimas paskolas ir išdėstant jas ilgesniu laikotarpiu. 2019 m. IV ketv. įgyvendintos priemonės leido 46 proc. (26 mln. eurų) sumažinti SGD terminalo pastoviąsias eksploatavimo sąnaudas (bendrai „saugumo dedamoji“ sumažinta 38,55 proc.), priimtas Seimo sprendimas dėl valstybės garantijų suteikimo SGD laivo-saugyklos įsigijimo ir nuomos sutarties paskolos refinansavimui.

Nuo 2020 m. Klaipėdos SGD terminalo operatoriaus metinės sąnaudos sumažėjo beveik 27 mln. eurų – nuo 62 iki 36 mln. eurų. Nuo 2020 m. sausio gamtinių dujų kainos gyventojams sumažėjo vidutiniškai apie 18 proc., šio sprendimo įtaka kainų mažėjimui yra apie 4 proc.

5.3 kryptis. Pilietiškumo ugdymas, pilietinių galių ir žmogaus teisių apsaugos stiprinimas

Pilietiškumo ugdymas ir pilietinių galių stiprinimas

2019 m. siekiant didinti Lietuvos visuomenės pilietinę galią (2017 m. duomenimis, ji siekė 37 balus iš 100) didžiausias dėmesys buvo skirtas jaunimo tautinės ir pilietinės savimonės ugdymui, iniciatyvoms, skatinančioms Lietuvos visuomenės pasitikėjimą ES, visuomenės atsparumo informacinėms grėsmėms ugdymui, strateginės komunikacijos tobulinimui.

Jaunimo tautinės ir pilietinės savimonės ugdymas

2019 m. pradėti viso ugdymo turinio atnaujinimo darbai. Ugdymo turinio atnaujinimo gairėse apibrėžta pilietinė kompetencija – tai tautinė ir pilietinė savimonė, patriotiškumas, veikla siekiant tautos, visuomenės, valstybės ir pasaulio gerovės. Pilietinė kompetencija atveria tapatumo jausmą suvokiant save kaip tautinės ir pilietinės bendruomenės narį, suteikia galimybių aktyviai dalyvauti valstybės, ES gyvenime ir jį tobulinti, puoselėti etnokultūrines, nacionalines, Europos vertybes, demokratiją, savo šalies ir viso pasaulio gamtinę aplinką.

Lietuvos kino centro prie Kultūros ministerijos Kino edukacijos ugdymo bazėje į filmų katalogą 2019 m. įtraukti 6 nauji filmai ir parengta metodinė medžiaga, kaip naudoti šiuos filmus pilietiškumo ugdymo pamokose. Iš viso Kino edukacijos ugdymo bazės filmų kataloge yra 48 filmai, iš jų 27 gali būti pritaikyti naudoti pilietiškumo ugdymo pamokose. Bazėje esantys filmai yra skirti ne tik vyresnių klasių mokiniams, bet ir jaunesniesiems, programos suskirstytos pagal amžiaus grupes.

2019 m. šiuolaikiniais ekranams pritaikyta daugiausia filmų, palyginti su ankstesniais metais, – 6 filmai, kurie gali būti skirti Lietuvai svarbioms istorinėms datoms paminėti. 2019 m. restauruoti Lietuvos autorių klasikos filmai papildė ir programą „Mokausi iš kino“ bei Kultūros paso programą.

Krašto apsaugos sistema savarankiškai ir su kitomis valstybės institucijomis bei NVO vykdo pilietinio ir patriotinio ugdymo veiklą ir šviečiamąją veiklą, susijusią su informacinėmis grėsmėmis, taip pat informacinės erdvės stebėseną. Labai svarbu yra sukurti veiksmingą valstybinę pilietinio pasipriešinimo sistemą, didinti valstybės institucijų bendradarbiavimą ir tarpusavio veiksmų koordinavimą.

Krašto apsaugos ministerija visapusiškai rėmė LŠS: iš ministerijai skiriamų valstybės biudžeto asignavimų LŠS veiklai kiekvienais metais skiriama vis daugiau lėšų, organizuotos LŠS stovyklos vaikams.

Kultūros ministerija kartu su Mobilizacijos ir pilietinio pasipriešinimo departamentu prie Krašto apsaugos ministerijos bei Vilniaus universiteto Istorijos fakultetu organizavo nacionalinį 9–12 klasių moksleivių konkursą „Praeities stiprybė – dabarčiai“, skirtą moksleivių pilietiškumui ir istorinei atminčiai ugdyti. Konkurse dalyvavo 45 moksleivių komandos ne tik iš didžiųjų Lietuvos miestų, bet ir regionų. Atsižvelgdama į pasiteisinusius praėjusių metų rezultatus, Kultūros ministerija pasirašė susitarimą dėl tolesnio moksleivių konkurso organizavimo 2020 m.

Lietuvybės užsienyje ir užsienio lietuvių ryšių su Lietuva stiprinimas

Kaip rodo užsienio lietuvių nuomonės apklausos rezultatai, **2019 m. 94 proc. užsienyje gyvenančių lietuvių manė, kad gyvenant užsienyje yra sudarytos sąlygos išlaikyti lietuviybę**, 82 proc. sutiko, kad negyvendami Lietuvoje jie gali dalyvauti įvairių sričių Lietuvos gyvenime. 10 proc. respondentų, nepritariančių teiginiui, kad gyvenant užsienyje galima dalyvauti Lietuvos gyvenime, dažniausiai nurodė, kad dalyvavimui labiausiai kliudo požiūris į išvykusius iš Lietuvos (37 proc.), taip pat minimas informacijos trūkumas (25 proc.), laiko trūkumas (21 proc.). Apie pusę respondentų (47 proc.) visiškai pritarė, kad Lietuvos komunikacijos priemonės atitinka jų lūkesčius, dar 30 proc. tam pritarė ir nurodė, kad yra ir trūkumų. Lietuvos viešosios paslaugos atitinka (arba iš dalies atitinka) absoliučios daugumos – 88 proc. besinaudojančių elektroninėmis viešosiomis paslaugomis poreikius.

„Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo programa, atsižvelgiant į strateginio planavimo reformą, pratęsta iki 2020 m., atitinkamai patikslintas programos įgyvendinimo tarpinstitucinis veiklos planas. Parengtos ir Vyriausybei, Seimo Užsienio reikalų komitetui, Migracijos komisijai pristatytos diasporos politikos gairės iki 2030 m., kurių pagrindu, patvirtinus naują Nacionalinį pažangos planą, bus parengta plėtros programa.

2019 m. organizuotas Globalios Lietuvos forumas „Lietuvių Chartai 70. Diaspora Nepriklausomai Lietuvai“, kuriame aukščiausiu lygiu aptartas diasporos vaidmuo Lietuvai atgaunant nepriklausomybę ir kuriant valstybę. Siekiant įvertinti diasporos indėlį į Lietuvos valstybės kūrimą, nuopelnus puoselėjant lietuviybę ir skatinant užsienyje gyvenančius lietuvius įsitraukti į Lietuvos gyvenimą ir gerovės Lietuvoje kūrimą, įsteigtas žinybinis apdovanojimas – **garbės ženklas „Už pasaulio lietuvių nuopelnus Lietuvai“**.

Užsienio lietuvių veikla buvo remiama **47 užsienio šalyse**. Paremta daugiau įgyvendintų projektų ir iniciatyvų, nei planuota, tačiau mažiau nei 2018 m., kada buvo minimas Valstybės atkūrimo šimtmetis.

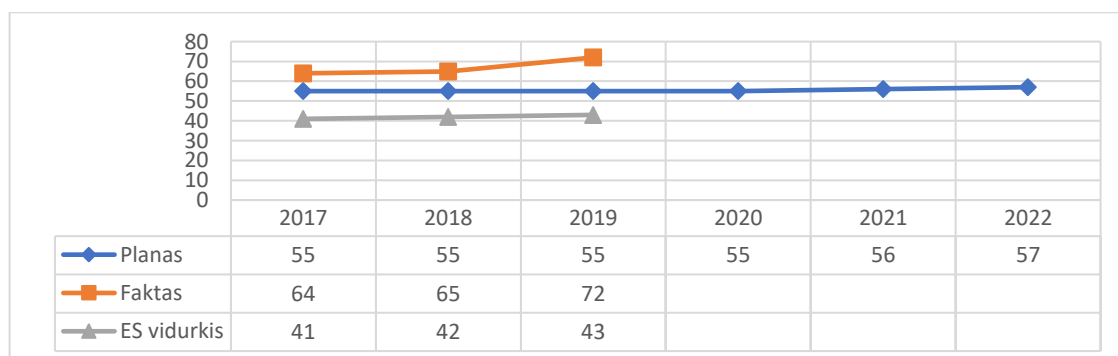
Iniciatyvos, skatinančios Lietuvos visuomenės pasitikėjimą ES

2019 m. didelis dėmesys skirtas **Lietuvos narystės ES 15 metų sukakčiai**. Įgyvendinta aktyvi komunikacinė kampanija, aktyviai bendradarbiauta su NVO ir skirtingais žiniasklaidos kanalais. Tradiciškai surengtas Europos dienos minėjimas, organizuoti renginiai Lietuvos miestuose. Užsienio reikalų ministerija taip pat aktyviai prisidėjo įkuriant „Europos judėjimą Lietuvoje“ – asociaciją, vienijančią NVO ir fizinius asmenis, kuri siekia geresnės komunikacijos apie ES, puoselėja jos vertybes visuomenėje, gerina švietimo ES klausimais situaciją Lietuvoje. Be to, tęsti bendri Užsienio reikalų ministerijos ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos darbai švietimo srityje: organizuotos konsultacijos mokytojams, parengtos rekomendacijos dėl ES temų įtraukimo į atnaujinamas ugdymo programas, tęstinės iniciatyvos „Atgal į mokyklą“ metu 48 Lietuvos institucijų darbuotojai vyko į daugiau nei 70 Lietuvos mokyklų vesti pamokų apie Lietuvos narystę ES.

Vykdomos iniciatyvos ir aktyvi komunikacija reikšmingai sustiprino visuomenės pasitikėjimą ES ir jos veikla. Eurobarometro duomenimis, 2019 m. Lietuvoje **pasitikėjimas ES ir jos veikla** siekė **72 proc.** ir net 29 proc. punktais viršijo ES vidurkį.

Greta komunikacinės kampanijos, pažymėtina, kad 2019 metai ES buvo politiškai aktyvūs, todėl Europos Parlamento rinkimai, naujos Europos Komisijos formavimas, „Brexitas“ ir kiti aktualūs klausimai organiškai tapo vienu iš aktualiausių temų piliečiams. Tai taip pat galėjo lemti didesnę piliečių susidomėjimą ES ir joje vykstančiais procesais.

138 pav. Visuomenės pasitikėjimas ES ir jos veikla (Eurobarometro duomenimis), proc.

Duomenų šaltinis – Eurobarometras

Visuomenės kritinio mąstymo ir atsparumo informacinėms grėsmėms stiprinimas

2017 m. pirmą kartą atlikto žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimo¹¹⁰ duomenimis, žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygis (gyventojų gebėjimas naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kritiškai vertinti žiniasklaidos priemonėse pateiktą informaciją ir jų komunikaciniai gebėjimai) yra 37,8 proc.

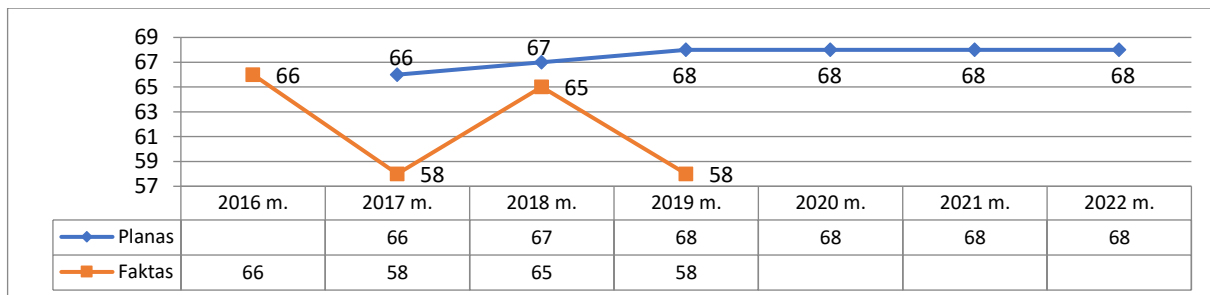
Tikimasi, kad kryptinga visuomenės informavimo politika, medijų ir informacinio raštingumo iniciatyvos prisidės prie šio rodiklio augimo (2020 m. siekiamas rezultatas – 39 proc.). Informacinio raštingumo ir kritinio mąstymo ugdymas ypač svarbus didėjant priešiškų informacinių operacijų mastui (2019 m. padidėjo 15 proc.).

Tuo tikslu buvo toliau vystomi krašto apsaugos sistemos strateginės komunikacijos pajėgumai, stebima Lietuvos informacinė erdvė. Lietuvos piliečių informacinis atsparumas ugdomas ne tik demaskuojant ir dekonstruojant informacines atakas, bet ir vykdant visuomenės informavimo kampanijas, prioritetą skiriant informacinių atakų, nukreiptų prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus, suvaldymui. Lietuvos kariuomenės 2019 m. pabaigoje sukurta Strateginės komunikacijos informacinė sistema – jungtinė platforma palengvins ir pagreitins informacinės erdvės stebėjimą ir analizę, leis keistis informacija ir vertinti informacines grėsmes strateginėms sritims.

2019 m. Lietuvos kariuomenės šviečiamuosiuose renginiuose visoje Lietuvoje dalyvavo planuotas asmenų skaičius (10 tūkst., tiek pat kaip ir 2018 m.). 2019 m. organizuojant paskaitas dėmesys kreiptas į Lietuvos mokymo įstaigų personalą, kariuomenę, valstybines organizacijas, statutines tarnybas ir jaunimo organizacijas.

Bendrovės „Spinter tyrimai“ 2019 m. gruodį atliktais visuomenės nuomonės apklausos duomenimis, 58 proc. Lietuvos gyventojų visiškai sutinka arba sutinka su teiginiu, kad Rusijos Federacija sąmoningai daro informacinį poveikį Lietuvos gyventojams, bandydama paveikti jų nuostatas.

139 pav. Rusijos daromo informacinio poveikio Lietuvos visuomenėje atpažinimas, proc.¹¹¹

2019 m. Rusijos daromo informacinio poveikio Lietuvos visuomenėje atpažinimas sumažėjo 7 proc. dėl Lietuvos žiniasklaidos priemonių sąmoningumo galimo augimo: Lietuvos auditorijai transliuojama mažiau atvirų Rusijos propagandinių žinučių.

Stiprinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms grėsmėms, 2019 m. sausį–gruodį visuomenei (apie 10 tūkst. žmonių) skaitytos 232 paskaitos apie informacines grėsmes, dalyvauta radijo laidose, duoti interviu TV reportažams, straipsniams, taip pat organizuotos diskusijos, NATO strateginės komunikacijos kompetencijos centro pristatymas. Renginiuose buvo analizuojami trečiųjų šalių bandymai kišti į NATO ir ES valstybių narių veikimo sritis, priešiška propaganda, pateiktos ekspertų rekomendacijos. Renginiuose dalyvavo žiniasklaidos, akademinės visuomenės, valstybės institucijų atstovai. Iš dalies finansuotos 4 asociacijų ir viešųjų įstaigų programos, skatinančios visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms grėsmėms, tam skirta 14 300 eurų. Minint Krašto apsaugos dieną

¹¹⁰ Tyrimas „Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio pokyčio įvertinimo tyrimas“ atliekamas kas trejus metus, pirmą kartą atliktas 2017 m., todėl 2019 m. reikšmės nenurodomos. Aktualios faktinės rodiklio reikšmės paaiškės tik 2020 m. pabaigoje.

¹¹¹ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

spalį buvo parengtas ir „Youtube“ kanale „Laisvės“ TV transliuotas penkių laidų ciklas jaunimui pilietiškumo temomis, viena laida apie dezinformaciją kasdienėje aplinkoje.

Siekdama informuoti Lietuvos gyventojus apie informacinių ir kibernetinių grėsmių keliamus iššūkius, Vyriausybės kanceliarija inicijavo ir kitų institucijų padedama įgyvendino visuomenės informavimo kampaniją internetinėje ir regioninėje žiniasklaidoje už daugiau nei 980 tūkst. eurų. Po kampanijos aktyviausiai internetu besinaudojančioje grupėje (TNS 2017 m. duomenimis, 15–19 metų gyventojai 100 proc. naudoja internetu – Kantar) 9,4 proc. punkto (nuo 43,3 proc. iki 52,7 proc.) padidėjo priemonių ir būdų, kaip apsisaugoti nuo kibernetinių išpuolių, žinomumas. Taip pat šioje tikslinėje grupėje 11,7 proc. punkto (nuo 48,3 iki 60 proc.) padaugėjo žinančių, ką daryti įvykus kibernetiniam incidentui.

Visuomenės informavimo politika

Pagal 5.3 kryptį yra įgyvendinamas **Strateginių projektų portfelio projektas „Visuomenės atsparumo informacinėms grėsmėms kultūros srityse sistemos sukūrimas“**. Sudėtinės projekto dalys yra šios veiklos: strateginės visuomenės informavimo politikos kryptys; visuomenės informacinio atsparumo koordinavimas; Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinės sistemos sukūrimas.

2019 m. **patvirtintos Visuomenės informavimo politikos strateginės kryptys 2019–2022 metams**¹¹², kuriomis siekiama formuoti ir koordinuoti aiškiais valstybės prioritetais grįstą visuomenės informavimo politiką, skatinti kokybiškos ir patikimos viešosios informacijos sklaidą ir prieinamumą, visuomenės medijų ir informacinį raštingumą, skaidrios, nepriklausomos ir išorinėms grėsmėms atsparios visuomenės informavimo aplinkos funkcionavimą bei užtikrinti nediskriminacinę, subalansuotą ir nuoseklią valstybės paramos bei mokesčių politiką.

2019 m. pradėtos įgyvendinti nurodytų strateginių kryptų įgyvendinimo veiksmų plane numatytos veiklos, svarbiausios iš jų: keliama kultūros įstaigų darbuotojų kompetencija strateginės komunikacijos, medijų raštingumo, krizių komunikacijos srityse organizuojant mokymus ir praktinius seminarus; remiamos visuomenės atsparumo, kritinio mąstymo, medijų ir informacinio raštingumo iniciatyvos; kuriama Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinė sistema ir kt.

2019 m. parengtas ir Seimui pateiktas **Visuomenės informavimo įstatymo 2, 27, 28 ir 45 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas** Nr. XIIIP-3649, jį numatoma svarstyti 2020 m. Seimo pavasario sesijoje. Įstatymo projektu **siekiama atnaujinti žiniasklaidos skatinimo (paramos) modelį**, užtikrinti Lietuvos žiniasklaidos ir informacinės erdvės gyvybingumą, nustatyti prioritetingas – kultūros ir meno bei regionų informacinio skatinimo – valstybės paramos sritis (programas), įtvirtinti ilgalaikių kultūros ir meno leidinių projektų finansavimą ir kt. Taip pat nauju žiniasklaidos paramos modeliu siekiama, kad valstybės paramos žiniasklaidai skirstymas būtų grindžiamas valstybės biudžeto lėšų panaudojimo efektyvumu, kontrolės ir atskaitingumo principais.

Didinant žiniasklaidos nuosavybės santykių ir interesų deklaravimo skaidrumą ir viešumą, 2019 m. **pradėtas Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinės sistemos (toliau – VIRSIS) kūrimo ir diegimo etapas**: sudaryta VIRSIS kūrimo ir diegimo techninės priežiūros paslaugų viešojo pirkimo sutartis; pasirašyta trišalė VIRSIS kūrimo ir diegimo paslaugų viešojo pirkimo sutartis tarp projekto partnerių (Kultūros ministerijos ir VĮ Registrų centro) ir VIRSIS kūrėjo (diegėjo).

2019 m. gruodį užbaigtas VIRSIS projektavimo etapas, o 2020 m. sausį pradėti VIRSIS kūrimo darbai. Baigti kurti ir įdiegti VIRSIS numatoma 2020 m. IV ketv.

VIRSIS įgalins visuomenę stebėti žiniasklaidos nuosavybės santykių kaitą ir galimą įtaką, nemokamai gauti pagrindinius duomenis apie visuomenės informavimo priemonių veiklą, valdymą ir finansavimą valstybės biudžeto lėšomis.

Strateginės komunikacijos, medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimas

¹¹² Kultūros ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. ĮV-91.

Užtikrinant Lietuvos Respublikos politinės sistemos saugumą ir informacinį saugumą, didelis dėmesys skirtas strateginės komunikacijos veiksmų koordinacijai tarp institucijų. Vyriausybės kanceliarijos iniciatyva sudaryta Strateginės komunikacijos koordinavimo ekspertinė darbo grupė, įvyko 12 koordinacinių strateginės komunikacijos ekspertų susitikimų, kurių metu vykdytas institucijų mokymas, pristatytos ir derintos strateginės komunikacijos kampanijų priemonės, aptartos ir vertintos reagavimo į informacines atakas procedūros ir priemonės.

Siekiant didinti atsparumą informacinėms grėsmėms jautriausiose, mažiausiai reguliuojamose ir priešišškai informacijai paveikiausiose Kultūros ministerijos veiklos srityse, 2019 m. toliau plėtota Informacinių grėsmių valdymo ir strateginės komunikacijos sistema. Šios sistemos pagrindu suburtame kultūros įstaigų (muziejų, archyvų, bibliotekų, scenos meno, kultūros paveldo ir kitų įstaigų) tinkle dalijamasi su informacinėmis grėsmėmis susijusia patirtimi, kuriamas koordinuotas atsakas į jas, ugdomos kultūros įstaigos darbuotojų strateginės komunikacijos, medijų ir informacinio raštingumo kompetencijos, stiprinami gebėjimai atpažinti ketinimus pasinaudoti kultūra kaip minkštąja galia ir iš to kylančias grėsmes, reflektuojant į tai kuriamos naujos kultūros paslaugos. 2019 m. šio tinklo darbuotojams surengti praktiniai mokymai (seminarai) strateginės komunikacijos, kovos su dezinformacija, medijų raštingumo bei krizių komunikacijos temomis (mokymuose dalyvavo 50 Kultūros ministerijai pavaldžių įstaigų darbuotojų). Mokymai buvo parengti Kultūros ministerijai bendradarbiaujant su Jungtinės Karalystės Ministro Pirmininko komunikacijos tarnybos ir Vyriausybės komunikacijos centru.

2019 m. Kultūros ministerija suorganizavo diskusijų ciklą „Tarp eilučių“ ir pakvietė pažvelgti į įvairias kultūros sritis per medijų ir informacinio raštingumo prizmę. Vieši renginiai sulaukė ne tik kultūros srities darbuotojų, bet ir visuomenės susidomėjimo, todėl planuojama tęsti šį projektą: 2020 m. numatomos 4 diskusijos medijų ir informacinio raštingumo tema.

Stiprinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms grėsmėms, gerinamas medijų ir informacinio raštingumo ugdymas. Siekiama parengti pedagogus medijų ir informacinio raštingumo integracijai į ikimokyklinį, priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą. 2019 m. organizuoti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo renginiai, skirti medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų ugdymui¹¹³, parengta mokomoji medžiaga¹¹⁴.

Žmogaus teisių apsaugos ir pasitikėjimo teisingumo sistema stiprinimas

Individualaus konstitucinio skundo įteisinimas

2019 m. kovo 21 d. Seimas priėmė Seimo narių grupės inicijuotą Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymą, kuriuo Lietuvoje įteisinamas individualaus konstitucinio skundo institutas, sukuriantis **galimybę kiekvienam asmeniui**, manančiam, kad jo konstitucinės teisės pažeistos, šias **teises ginti kreipiantis į Konstitucinį Teismą**. Teisingumo ministerijos parengti Konstitucijos pakeitimus įgyvendinantys teisės aktų projektai priimti Seime 2019 m. liepos 11 d.

Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. fiziniai ir juridiniai asmenys turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl įstatymo ar kito Seimo akto, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės akto, jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves. Šią galimybę asmuo turės tik pasinaudojęs visomis teisinės gynybos priemonėmis. Individualus konstitucinis skundas turės būti paduotas per 4 mėnesius nuo įsiteisėjusio galutinio ir neskundžiamo teismo sprendimo priėmimo dienos. Jeigu Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs asmens kreipimąsi, priims sprendimą, kad įstatymas arba kitas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, atsiras pagrindas atnaujinti procesą dėl pažeistų to asmens konstitucinių teisių ar laisvių įgyvendinimo.

Dvigubos pilietybės įteisinimas

Siekiant įteisinti dvigubos pilietybės institutą, būtina pakeisti Konstituciją. Konstitucijos 12 straipsnio

¹¹³ Mokymų medžiaga skelbiama internete adresu <https://duomenys.ugdome.lt/renginys/?17552>.

¹¹⁴ Prieiga internete: <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/9300>.

keitimas galimas tik referendumu. Referendumas dėl Konstitucijos 12 straipsnio pakeitimo vyko 2019 m. gegužės 12 d. – kartu su Respublikos Prezidento rinkimais. Tačiau pagal oficialiai paskelbtus Vyriausiosios rinkimų komisijos referendumo rezultatus, nors referendumas laikomas įvykusių, bet referendumo klausimas nepriimtas, t. y. pasiūlytam Konstitucijos 12 straipsnio pakeitimui nepritarė.

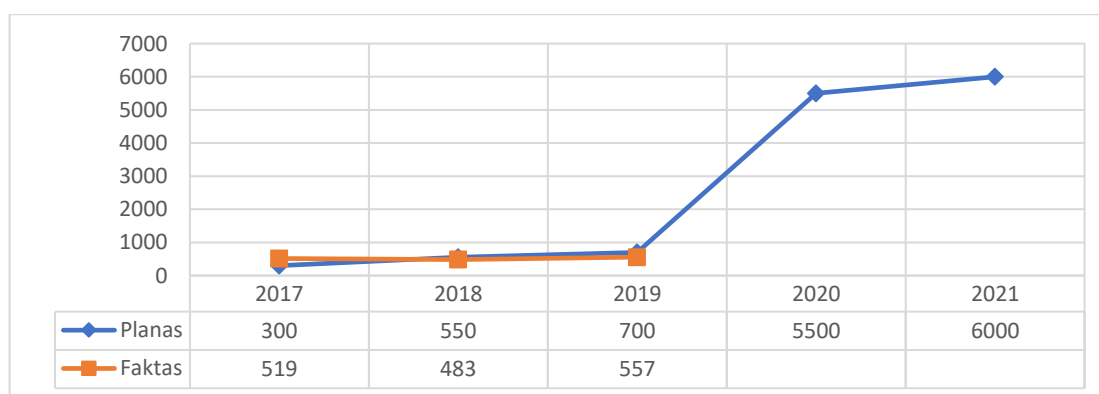
Alternatyvių ginčų sprendimų taikymo plėtra

2020 m. sausio 1 d. įsigaliojo Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo, Civilinio proceso kodekso ir Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimai, kuriais pradedama taikyti privalomoji mediacija šeimos ginčiuose. Siekiama alternatyvių ginčų taikymą įteisinti ir administraciniame procese, tai numatantys teisės aktų pakeitimai svarstomi Seime. Mediacija yra paprastesnis, efektyvesnis, greitesnis ir dažnai – gerokai pigesnis ginčų sprendimų būdas, palyginti su analogiškais procesais, vykstančiais teismuose. Taikant mediaciją galima ne tik išspręsti konfliktą, bet ir atkurti taikius santykius tarp ginčo šalių, todėl siekiama skatinti mediacijos taikymą.

Prie mediacijos sistemos plėtros civiliniame procese skatinimo ir tinkamo įstatymų įgyvendinimo prisideda ir Teisingumo ministerijos nuo 2018 m. kovo 30 d. su partneriais (VĮ Registrų centru, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, Nacionaline teismų administracija) įgyvendinamas ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamas projektas „Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtra“. Vykdamas projektą sukurta mediatorių kvalifikacinio egzamino programa, atlikti pažintiniai vizitai mediacijos srityje, mokymuose mediacijos tema apmokyta 420 asmenų, siekiančių teikti mediacijos paslaugas, taip pat mediacijos tema apmokyta 150 teisėjų, intensyviai organizuojami mediatorių kvalifikaciniai egzaminai, suformuotas Mediatorių sąrašas. Be kita ko, viso projekto metu įgyvendinamas dviejų dalių informavimo priemonių kompleksas, apimantis priemones, informuojančias apie projekto metu organizuojamus mediatorių mokymus ir mediaciją kaip institutą, siekiant informuoti visuomenę apie mediacijos taikymo civiliniuose ginčiuose galimybes (t. y. radijo laidos, straipsniai ir reklamjuostės internetiniuose dienraščiuose, informaciniai reportažai nacionalinėje ir regioninėse televizijose). Taip pat šiuo metu rengiamos techninės, teisinės ir administracinės sąlygos, kurios užtikrintų sklandų Mediatorių sąrašo veikimą, naudojant IT.

Statistika rodo, kad mediacijos procesų daugėja. Tikimasi, kad naujas teisinis reguliavimas ženkliai padidins mediacijos procesų skaičių, paskatins daugiau asmenų naudotis mediacijos paslaugomis ir spręsti ginčus taikiai, o tai padės sumažinti teismų darbo krūvį, taupyti privačių asmenų ir valstybės biudžeto lėšas, skiriamas ginčams spręsti teisme.

140 pav. *Mediacijos procesų skaičius, vnt.*

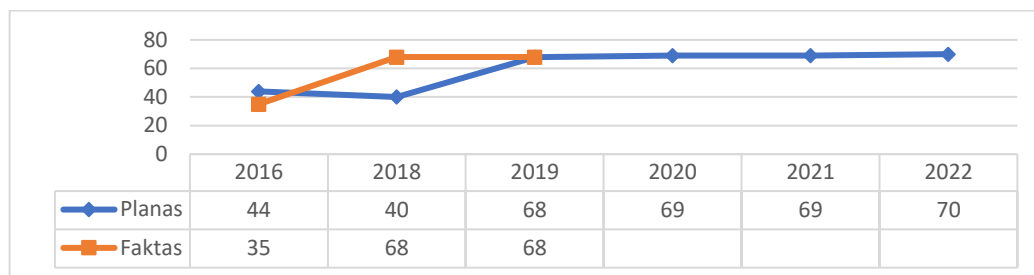

Duomenų šaltiniai: Nacionalinė teismų administracija, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba

Vykdamas duomenų apsaugos reformą, 2018 m. išaugo gyventojų informuotumas duomenų apsaugos srityje, toks pat aukštas išliko ir 2019 m. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos iniciatyva atlikto reprezentatyvaus Lietuvos gyventojų tyrimo duomenimis, visuomenės informuotumo apie teisę į duomenų apsaugą lygis nepakito ir siekė 68 proc. (2016 m. – 35 proc.). Svarbu atkreipti dėmesį, kad šis rodiklis yra aukštesnis tarp skaitmenine prasme aktyvesnių žmonių. Jis siekia net 73 proc. tarp 18–45 metų Lietuvos

gyventojų. Daugiau kaip pusė (57 proc.) apklaustųjų apie asmens duomenų apsaugą sužino iš televizijos, 52 proc. – iš internetinės žiniasklaidos, 30 proc. – iš kitų asmenų, 20 proc. – iš socialinių tinklų.

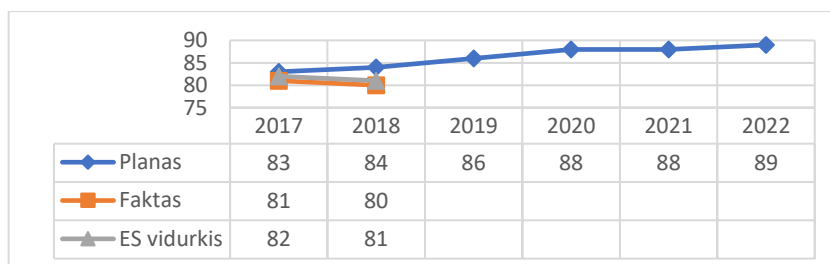
141 pav. Visuomenės informuotumo apie teisę į duomenų apsaugą lygis, proc.

Duomenų šaltinis – Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija

Teisės viršenybės principas – Pasaulio banko kiekvienais metais skelbiamo Pasaulio viešojo administravimo rodiklio vienas iš indikatorių, matuojamas nuo 0 iki 100 proc., parodantis asmenų pasitikėjimą ir paklusimą socialinėms normoms, labiausiai apimantis šias sritis: sutarčių laikymąsi, nuosavybės teises, policiją ir teismus, nusikalstamumą ir smurtą (daugiau informacijos <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports>). Šio rodiklio Lietuvos statistika 2018 m. (2019 m. duomenys bus paskelbti tik 2020 m. antrajame pusmetyje) šiek tiek pablogėjo ir siekia 80 proc., tačiau ši reikšmė vis tiek tebėra labai artima ES valstybių narių vidurkiui. Pagal šio principo įgyvendinimą Lietuva užima 18 vietą tarp ES valstybių narių. Tai bendro pobūdžio, plačios apimties rodiklis, parodantis valstybės teisinės sistemos padėtį, kaip valstybei pavyksta užtikrinti teisės viršenybės principo laikymąsi, tad šio rodiklio gerėjimui svarbus visų valstybės institucijų (tiek Vyriausybės, tiek teismų, policijos) tinkamas darbas.

142 pav. Teisės viršenybės principo įgyvendinimas, proc.

Nors 2019 m. aktyviai vyko derybų ir sutarčių derinimo procesai su Peru, Kinija, Argentina, JAE, Maroku, tačiau bendras valstybių, su kuriomis sudarytos teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, ekstradicijos ir (ar) nuteistų asmenų perdavimo sutartys, skaičius tebėra tas pats – 17. Tokio pobūdžio sutartys palengvina šalių teisinį bendradarbiavimą, sudaromos palankesnės nuteistųjų asmenų socialinės reabilitacijos sąlygos, kai nuteistieji gali atlikti bausmę toje valstybėje, iš kurios jie yra kilę. Ekstradicijos sutartys padeda užtikrinti, kad padariusiam nusikaltimą asmeniui nepavyks išvengti bausmės pasislepiant kitoje šalyje, – valstybė įgyja teisę reikalauti sulaikyti tokį asmenį ir grąžinti jį į nusikaltimo padarymo valstybę.

5.4 kryptis. Viešojo saugumo stiprinimas ir bausmių vykdymo sistemos modernizavimas

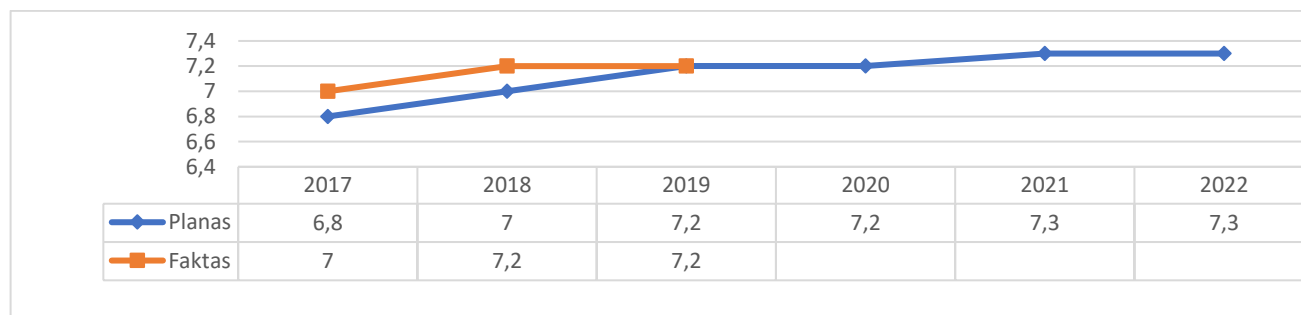
Viešojo saugumo stiprinimas

Siekiant didinti viešojo saugumo paslaugų prieinamumą ir kokybę, reagavimo į įvykius veiksmingumą, 2019 m. buvo toliau stiprinami vidaus reikalų statutinių įstaigų pajėgumai. 2019 m., palyginti su 2016 m., policijos pareigūnų, aprūpintų pagal nustatytus standartus, dalis padidėjo nuo 47 iki 77 proc., pasieniečių – nuo 54 iki 75 proc., o vidaus reikalų statutinių įstaigų **pareigūnų VDU padidėjo 32,5 proc.** Kol kas nepavyko pasiekti planuotos pažangos aprūpinant transporto priemonėmis ugniagesius gelbėtojus.

Buvo tobulinamas ir viešojo saugumo srities teisinis reglamentavimas. Seimui pateikti pasiūlymai numatyti naują baudžiamojo poveikio priemonę – terminuotą įpareigojimą pranešti teritorinei policijos įstaigai apie gyvenamosios vietos pakeitimą, kuri būtų taikoma asmenims, padariusiems seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas prieš mažamečius ir nepilnamečius. Parengti ir priimti **įstatymų pakeitimai, kuriais siekiama padidinti žmonių saugumą vandenyje ir ant paviršinių vandens telkinių ledo.** Ratifikuota Europos Tarybos konvencija dėl integruoto požiūrio į saugumą, apsaugą ir paslaugas per futbolo rungtynes ir kitus sporto renginius; priimti Sporto įstatymo pakeitimai, sudarantys prielaidas padidinti sporto renginių žiūrovų ir dalyvių saugumą.

Apklausus gyventojus, kaip jie vertina viešojo saugumo situaciją ir policijos darbą, gauti duomenys rodo iš esmės teigiamus pokyčius. Gyventojų, sutinkančių su teiginiu, kad policijos pareigūnai greitai reaguoja į iškvietus, dalis padidėjo nuo 67 proc. 2016 m. iki 72 proc. 2019 m., o sutinkančių su teiginiu, kad Lietuvos policijos pareigūno darbas yra gerbiamas, – nuo 43 iki 55 proc. Lyginant 2016 ir 2019 m. duomenis, 8 proc. punktais padaugėjo manančiųjų, kad kriminogeninė situacija yra gera, o **4 proc. punktais padidėjo saugiai savo gyvenamojoje vietovėje besijaučiančių gyventojų dalis.**

143 pav. Viešojo saugumo suvokimo indeksas, balais

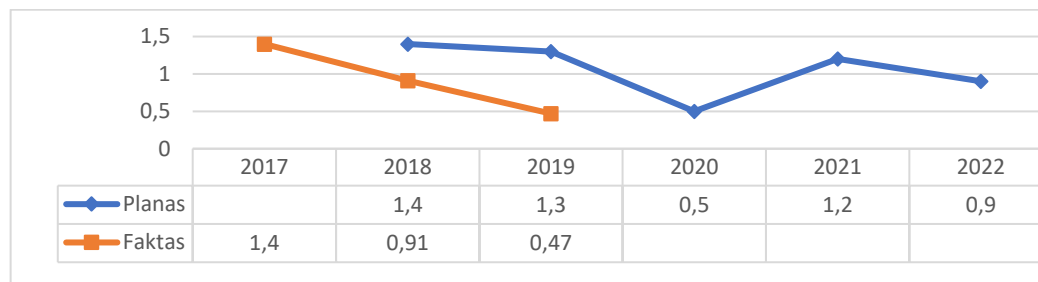

Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

Teigiamus viešojo saugumo situacijos pokyčius rodo ir oficiali statistika. 2019 m., palyginti su 2016 m., nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sunkių sveikatos sutrikdymų užregistruota trečdaliu mažiau, plėšimų ir automobilių vagysčių – perpus mažiau. Toliau mažėja ir žuvusiųjų gaisruose: pernai, palyginti su 2016 m., jų skaičius sumažėjo beveik trečdaliu.

Toliau gerėjo Bendrojo pagalbos centro teikiamų paslaugų statistiniai rodikliai: 2019 m. **vidutinis atsiliepimo į pagalbos skambučius laikas siekė 4 sekundes** (atitinkamai 2018 m. – 5, 2016 m. – 7), į 90 proc. skambučių buvo atsiliepta ne ilgiau kaip per 8 sekundes (2018 m. – 86 proc., 2016 m. – 77 proc.), o „prarastų“ skambučių (kai skambinimo laikas viršijo 10 sekundžių ir nespėta atsiliepti) dalis nuo bendro registruotų skambučių skaičiaus sumažėjo iki 0,47 proc. (atitinkamai 2018 m. – 1 proc., 2017 m. – 1,4 proc.). Tokiems pokyčiams įtakos turėjo pastaraisiais metais įgyvendinamos priemonės Bendrojo pagalbos centro darbuotojų kaitai mažinti ir jų gebėjimams stiprinti, taip pat taikomos darbuotojų finansinio motyvavimo priemonės. 2019 m. pabaigoje Bendrajame pagalbos centre buvo neužimta 13,5 proc. pareigybių, skirtų pagalbos skambučiams priimti (2018 m. – 27 proc.).

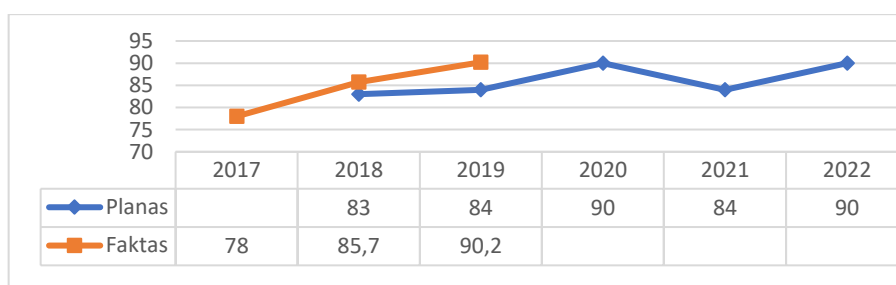
144 pav. Neatsakytų (prarastų) skubios pagalbos telefono numeriu 112 skambučių dalis nuo bendro registruotų skambučių skaičiaus, kai skambinimo laikas viršija 10 sekundžių, proc.

Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

Pastaba. 2021 m. rodiklio siektina reikšmė padidinta iki 1,2 įvertinus pereinamojo laikotarpio riziką, kad 2021 m., perėmus 033 skambučių srautą (apie 600–700 tūkst. skambučių per metus), bendras skambučių srautas išaugs apie 25–30 proc., o darbuotojų skaičius padidės ne daugiau kaip 10 proc.

145 pav. Skubios pagalbos skambučių, į kuriuos Bendrajame pagalbos centre atsiliepta ne ilgiau kaip per 8 sekundes, dalis, proc.

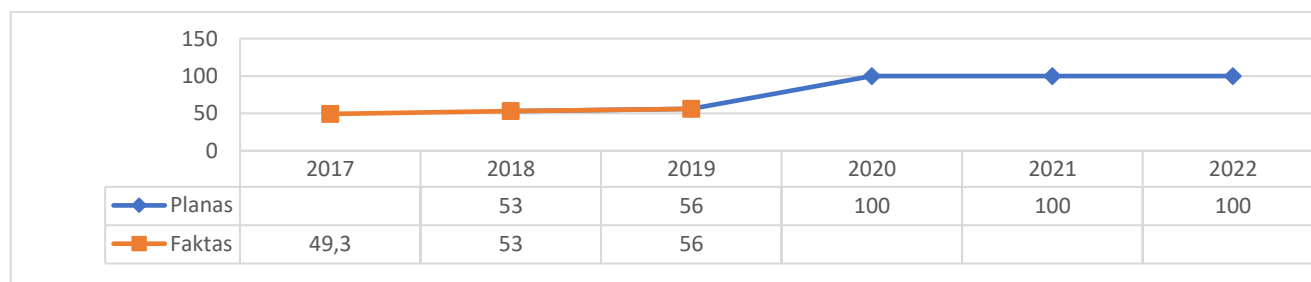
Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

Pastaba. 2021 m. rodiklio siektina reikšmė sumažinta įvertinus pereinamojo laikotarpio riziką, kad 2021 m., perėmus 033 skambučių srautą (apie 600–700 tūkst. skambučių per metus), bendras skambučių srautas išaugs apie 25–30 proc., o darbuotojų skaičius padidės ne daugiau kaip 10 proc.

Prie ES išorės sienos (Lietuvos dalies) toliau buvo diegiamos modernios sienos stebėjimo technologijos. Atnaujinus ir išplėtus sienos stebėjimo sistemą Pagėgių pasienio rinktinės Kybartų pasienio užkardos ruože (prie sienos su Rusijos Federacija), 2019 m. pabaigoje moderniomis sienos stebėjimo technologijomis buvo saugoma 56 proc. ES išorės sienos (2016 m. – 33 proc.). Sistemos bus toliau diegiamos ir 2020–2022 m.

Papildomų techninių sienos apsaugos priemonių įrengimas ir pasieniečių aprūpinimas priemonėmis sienos stebėjimo ir reagavimo gebėjimams didinti turėjo įtakos, kad 2019 m. valstybės sienos pažeidimų užfiksuota beveik 20 proc. mažiau nei 2016 m., o valstybės sienos pažeidimų, kai buvo nustatytas pažeidimą padaręs asmuo, dalis padidėjo nuo 64 iki 82 proc.

146 pav. ES išorės sienos (Lietuvos dalies), stebimos taikant modernias sienos stebėjimo technologijas, dalis, proc.

Duomenų šaltinis – Vidaus reikalų ministerija

Integruotos krizių valdymo ir hibridinių grėsmių užkardymo sistemos sukūrimas

Siekiant plėsti Lietuvos institucijų žinias ir pasirengimą kartu su kariuomene suvaldyti krizes, Lietuvos atstovai aktyviai dalyvavo 2019 m. įvykusiame reguliariame NATO krizių valdymo pratybose CMX19 (angl. *Crisis Management Exercise*), siekiant išmėginti naujus nacionalinės integruotos krizių valdymo sistemos elementus – koordinuojant institucijų veiksmus, imituojant sprendimų priėmimą Nacionalinio saugumo komisijoje, derinant nacionalines pozicijas ir perduodant jas Lietuvos nuolatinei atstovybei prie NATO. Tai didžiausios NATO sprendimų priėmimo pratybos, leidžiančios patikrinti, kaip veikia Aljanso procedūros ir priemonės.

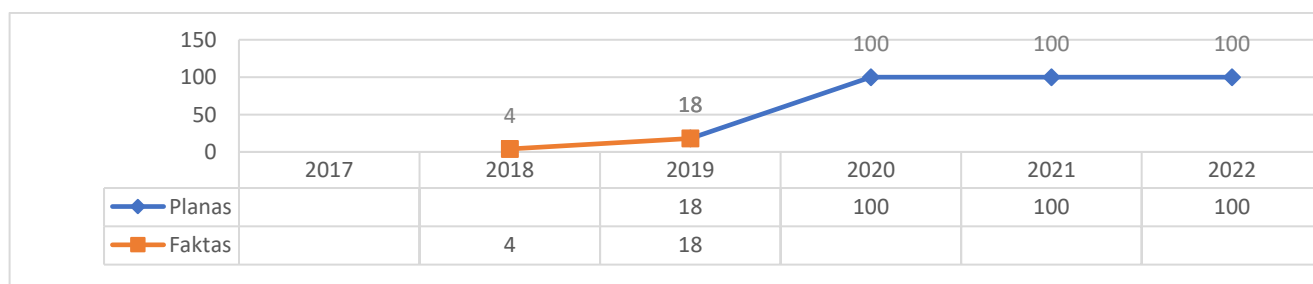
2019 m. birželio 27 d. Seimui priėmus Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo ir susijusių įstatymų¹¹⁵ pakeitimus, integruotos tarpinstitucinės krizių valdymo ir hibridinių grėsmių užkardymo sistemos modelis įtvirtintas įstatymuose – nustatyta Nacionalinės saugumo komisijos kompetencija, apimanti grėsmių nacionaliniam saugumui prevencijos klausimus, o krizės atveju – krizės valdymo koordinavimą; įtvirtintas teisinis pagrindas suformuoti Jungtinę grėsmių prevencijos ir krizių valdymo grupę ir sukurti grėsmių indikatorių stebėjimu grindžiamą grėsmių nacionaliniam saugumui stebėjimo, vertinimo ir perspėjimo apie grėsmes sistemą¹¹⁶.

2019 m. Lietuvai ES ir NATO, kitų tarptautinių organizacijų dienotvarkėse pavyko įtvirtinti kovos su hibridinėmis grėsmėmis temą, išlaikyti ją matomą ES lygiu. Sutarta dėl strateginių ES dokumentų, kurie prisidės prie ES pastangų šioje srityje: „Naujos ES strateginės dienotvarkės“ („A new strategic agenda for the EU“), kurioje pirmą kartą išskirtos hibridinės grėsmės; **Bendrujų reikalų tarybos išvadų dėl papildomų pastangų siekiant didinti atsparumą ir kovoti su hibridinėmis grėsmėmis**, kuriose atspindėti Lietuvos prioritetai.

Kovojo su hibridinėmis grėsmėmis NATO lygiu pasiekta, kad Londono deklaracijoje būtų pažymėta, jog Aljansas tobulina savo reagavimo į kibernetines atakas priemones ir stiprina savo sugebėjimą pasirengti hibridinei taktikai, kuria siekiama pakenkti mūsų saugumui ir visuomenei, ir apsiginti nuo jos.

2019 m. Lietuva aktyviai dalyvavo Europos kovos su hibridinėmis grėsmėmis kompetencijų centro veikloje. 2019 m. baigta Europos kovos su hibridinėmis grėsmėmis kompetencijų centro ir trijų NATO kompetencijų centrų (energetinio saugumo, strateginės komunikacijos ir kibernetinio saugumo) **studija** (inicijuota Užsienio reikalų ministerijos) **dėl hibridinių atominės energetikos saugumo aspektų, kurioje didžiausias dėmesys skiriamas Astravo atominės elektrinės (toliau – Astravo AE) saugumui.**

147 pav. Įdiegtų gyventojų perspėjimo sirenų, reikalingų Astravo AE poveikio zonoje, dalis, proc.

¹¹⁵ Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo Nr. VIII-49 priedėlio pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2255, Nepaprastosios padėties įstatymo Nr. IX-938 2, 3, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 24 ir 31 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2257, Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo Nr. VIII-723 18 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2256, Valstybės rezervų įstatymo Nr. VIII-1908 2, 4 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2258 ir Biudžeto sandaros įstatymo Nr. I-430 2 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2259.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. liepos 10 d. nutarimas Nr. 700-9 „Dėl Grėsmių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui stebėjimo, vertinimo ir perspėjimo apie grėsmes tvarkos aprašo patvirtinimo“.

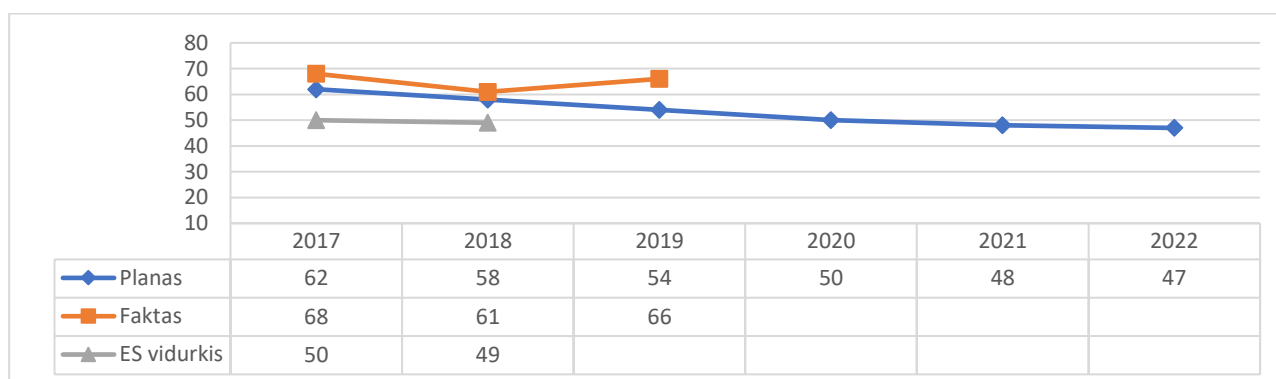
Stiprinant viešąją saugumą, Krašto apsaugos ministerija kartu su Aplinkos ministerija¹¹⁷ vykdo daugiafunkcio paieškos ir gelbėjimo bei teršalų likvidavimo laivo įsigijimą, panaudojant ES fondų lėšas. Įsigijus laivą, Karinės jūrų pajėgos galės dar efektyviau atlikti paieškos ir gelbėjimo bei teršalų likvidavimo funkcijas. 2019 m. vasarį projektas įtrauktas į Valstybės projektų sąrašą, liepą pasirašyta projekto finansavimo sutartis. Vykdytos viešojo pirkimo procedūros: įvertinus gautus 7 laivų statybos įmonių pasiūlymus, paskelbta, kad jie visi neatitinka laivo techninės specifikacijos reikalavimų. 2019 m. gruodį atvirame konkurse dalyvavusios laivų statybos įmonės pakviestos dalyvauti neskelbtinų derybų viešojo pirkimo konkurse; 2020 m. gegužę planuojama paskelbti laimėtoją.

Eismo saugumas

Spartėjanti automobilizacija ir nuolat didėjantis eismo intensyvumas sukelia vis daugiau kliūčių užtikrinant saugų eismą Lietuvoje. Kadangi kiekvienas visuomenės narys yra kelių eismo dalyvis, eismo saugumas tampa visuotiniu klausimu. Lietuvoje žuvusiųjų keliuose skaičius vis dar viršija ES vidurkį: žuvusiųjų keliuose skaičius, tenkantis 1 mln. gyventojų, 2019 m. Lietuvoje – 66, o 2018 m. ES vidurkis – 49.

Faktiniai duomenys (žuvusiųjų skaičius 2019 m. – 184, 2018 m. – 173) rodo, kad leistino greičio viršijimas, pėsčiųjų neatidumas keliuose, dalyvavimas eisme esant neblaiviam ir neatsakingumas – vis dar opios šalies problemos, sukeliančios tragiškas nelaimes keliuose.

148 pav. Žuvusiųjų Lietuvos keliuose skaičius 1 mln. gyventojų per metus

Duomenų šaltiniai: Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos statistikos departamentas

Siekiant gerinti eismo saugumo situaciją šalies keliuose, vykdyti darbai:

- įrengta 18 žiedinių sankryžų (iš viso 46 nuo 2016 m.) ir 32 km šalikelio atitvarų (iš viso 197 km nuo 2016 m.);
- įrengtos 6 viršsvorio ir kitų pažeidimų kontrolės sistemos intensyvaus eismo ruožuose;
- siekiant atkreipti pėsčiųjų ir vairuotojų dėmesį į pavojus šalia geležinkelių, vykdyti edukavimo projektai vairuotojų rengimo mokyklose, mašinistų rengimo centruose ir reidai rizikingiausiose pervažose bei perėjose;
- sukurta telefonų blokavimo geležinkelio zonoje programinė įranga, kuri, asmeniui esant pavojingoje geležinkelio zonoje, užblokuos muzikos grojimą, multimedijos programas;
- mokyklose organizuotos saugaus eismo pamokos patiems jauniausiems eismo dalyviams, parengti mokomieji filmukai.

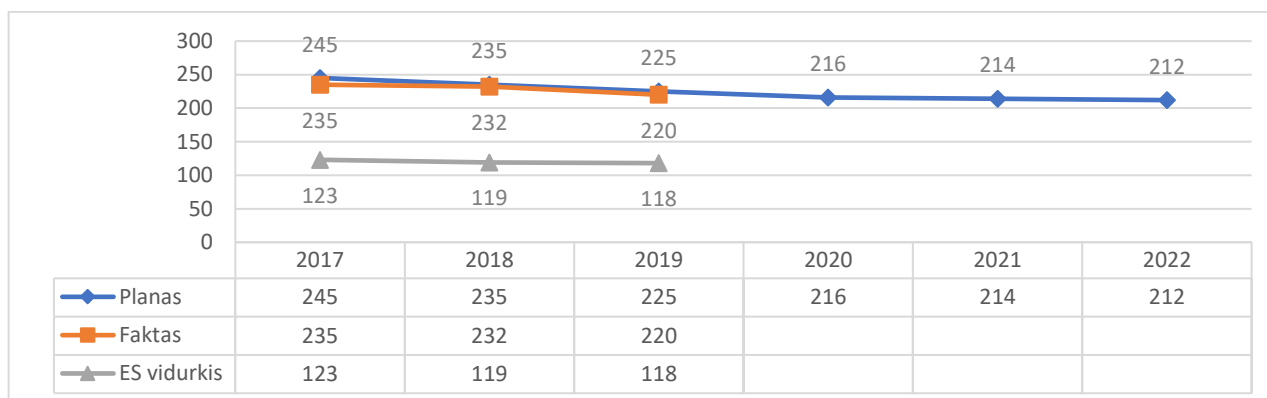
Numatyta modernizuoti 10 prioritetinių pervažų įrengiant signalizacijos sistemas, užtvarų užkardus, o 2 pačias pavojingiausias pervažas, esančias ruožuose Lentvaris–Vievis ir Kyviškės–Valčiūnai, rekonstruoti į skirtingų lygių geležinkelio kelio ir automobilių kelio sankirtas.

¹¹⁷ Aplinkos ministerija dalyvauja kaip tarpinė institucija, atsakinga už ES lėšomis finansuojamos programos įgyvendinimą.

Bausmių vykdymo sistemos modernizavimas

Bausmių vykdymo sistemoje pastebimos teigiamos tendencijos. Pastaruoju metu pataisos namuose ir tardymo izoliatoriuose mažėja suimtųjų ir nuteistų realia laisvės atėmimo bausmė asmenų – per metus jų sumažėjo beveik 350. 2019 m. sausio 1 d. bausmių vykdymo įstaigose buvo laikomi 6 485 asmenys. 2020 m. sausio 1 d. iš viso suimti buvo ir bausmę įkalinimo įstaigose atliko 6 138 asmenys.

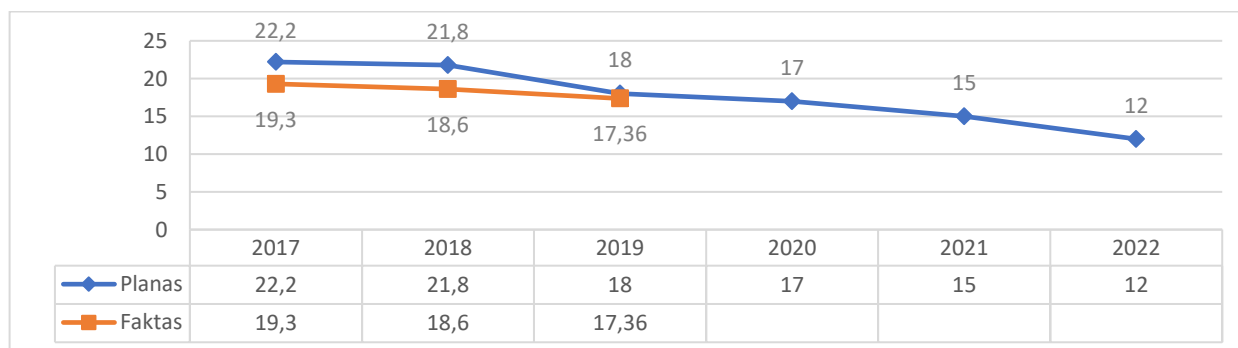
149 pav. Lietuvos laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų skaičius 100 tūkst. gyventojų

Duomenų šaltinis – Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos

Gerėja ir paskirtų realaus laisvės atėmimo bausmių ir bausmių, nesusijusių su laisvės atėmimu, santykis. 2019 m. jis sudarė 17,36 proc. (2018 m. – 18,6 proc.). Tačiau, lyginant su kitomis ES valstybėmis narėmis, Lietuvoje vis dar fiksuojamas vienas didžiausių įkalinimų asmenų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų, – 220 nuteistųjų (2020 m. sausio 1 d. duomenys), t. y. maždaug dvigubai daugiau negu ES vidurkis. Tačiau pažymėtina, kad šis rodiklis jau keletą metų turi tendenciją mažėti.

150 pav. Taikyto realaus terminuoto laisvės atėmimo dalis nuo visų taikytų bausmių, proc.

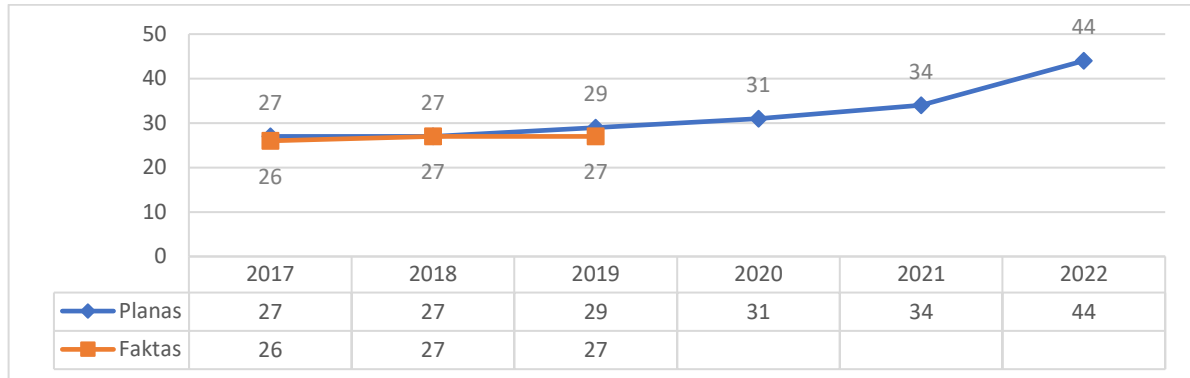
Duomenų šaltinis – Nacionalinė teismų administracija

Lietuvai skirta Norvegijos parama bausmių vykdymo įstaigų modernizacijai, probacijos tarnybos pertvarka, baudžiamosios politikos pokyčiai (platesnis alternatyvių įkalinimui bausmių taikymas, efektyvesnė nuteistųjų socialinė rehabilitacija, elektroninio stebėjimo priemonių taikymas probacijoje ir pan.) lėmė nuteistųjų ir suimtųjų skaičiaus mažėjimą. Kuriamos naujos resocializacijos ir probacijos programos turėjo įtakos, kad laisvės atėmimo bausmę atlikę nuteistieji geriau pasiruošia gyventi laisvėje, todėl mažėja pakartotinis nusikalstamumas. Plėsti alternatyvų laisvės atėmimui panaudojimo galimybes planuojama ir ateityje. 2020 m. liepos 1 d. įsigalios pataisos, leisiančios teismams dažniau taikyti alternatyvias laisvės atėmimui bausmes: baudą, laisvės apribojimą ir baudžiamojo poveikio priemones, pavyzdžiui, įmoką į nukentėjusių asmenų fondą, nemokamus baudžiamojo poveikio darbus. Taip bus galima dažniau atidėti bausmės vykdymą ar taikyti lygtinį paleidimą, kurio metu nuteistasis būtų prižiūrimas probacijos pareigūno. Seimui pateiktas dar vienas Bausmių vykdymo kodekso ir susijusių įstatymų pakeitimų paketas, kuris numato resocializacijos reformą pataisos įstaigose. Planuojama, kad pakeitimai įsigalios nuo 2021 m. ir motyvuos nuteistuosius dirbti, dalyvauti socialinėse programose, keisti elgesį ir pasiręsti sugrįžti į

visuomenę. Tikimasi, kad šie pakeitimai ateityje dar labiau sumažins kalinčių laisvės atėmimo vietų įstaigose asmenų skaičių.

Labai svarbu pertvarkyti pataisos įstaigų infrastruktūrą, kurti naują, šiuolaikinius standartus atitinkančią aplinką sulaikymo ir bausmės vykdymo vietose. Veiklos ir infrastruktūros pokyčiai lemia didesnę bausmių vykdymo sistemos taupumą, įstaigų veiklos saugumą ir geresnes darbuotojų darbo bei įkalinėtų asmenų laikymo sąlygas, tačiau tai yra susiję su didelių finansinių investicijų poreikiu.

151 pav. Modernizuotų laisvės atėmimo vietų dalis nuo visų laisvės atėmimo vietų, proc.

Duomenų šaltinis – Kalėjų departamentas prie Teisingumo ministerijos

Nors daugiau nei pusė laisvės atėmimo vietų vis dar neatitinka šiuolaikinių reikalavimų, padėtis palaipsniui gerėja. Ateityje bus siekiama skirti investicijų įkalinimo įstaigų pertvarkai, kad būtų užtikrinamas čia laikomų asmenų ir visuomenės saugumas, veiksmingiau vykėtų resocializacijos procesas. Jau keletą metų mažėja išmokos dėl prastų kalinimo sąlygų pagal Lietuvos teismų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus. 2019 m. 787 asmenims dėl netinkamų kalinimo sąlygų išmokėta 466 tūkst. eurų (2018 m. – 750 tūkst. eurų, 2017 m. – 850 tūkst. eurų, 2016 m. – 1 358 tūkst. eurų).

2018 m. Norvegijos finansinio mechanizmo lėšomis buvo modernizuoti trys Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos 3-iojo sektoriaus korpusai, dabar rengiamasi naujojo laikotarpio finansavimui. Planuojama įgyvendinti projektą „Lietuvos bausmių vykdymo sistemos kokybės gerinimas“ – kokybiškai išvystyti bausmių vykdymo sistemos pareigūnų mokymosi procesą, pastatyti naują Mokymo centrą prie Kalėjų departamento. Taip pat planuojama įsteigti dvi bandomąsias pataisos įstaigas Vilniuje ir Pravieniškėse, kurios teiks visapusiškas paslaugas nuteistiesiems. Jose bus įrengtos ne tik kamerų tipo gyvenamosios vietos, bet ir patalpos, skirtos dirbti ir mokytis. Šiose bandomosiose įstaigose bus sukurtos pozityvaus nuteistųjų užimtumo priemonės, plėtojamas alternatyvių sankcijų taikymas.

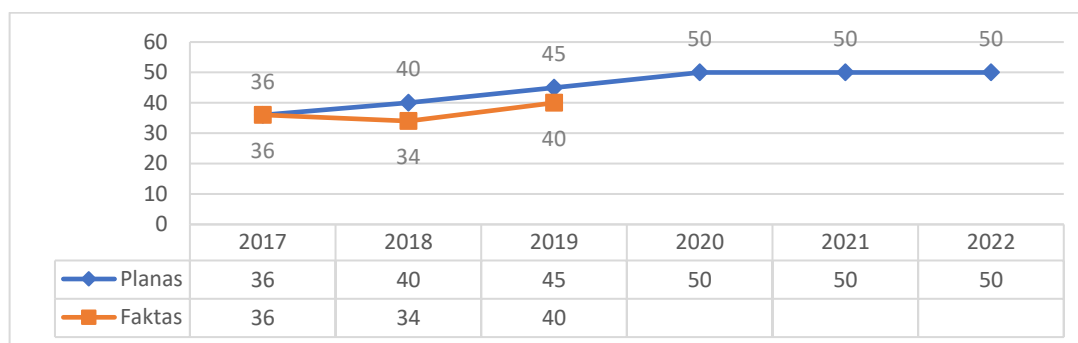
2019 m. liepos 2 d. oficialiai uždarytas Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas, įsikūręs sostinės centre 1904 m. baigtame statyti pastate, kuris neatitiko šiuolaikinės įkalinimo įstaigos reikalavimų ir kurį buvo brangu išlaikyti. Nuteistieji ir suimtieji iškeldinti į kitas įkalinimo įstaigas. Kaip bus panaudoti buvusio Lukiškių kalėjimo-tardymo izoliatoriaus pastatai ir teritorija, paaiškės valstybės įmonei Turto bankui parengus šio objekto panaudojimo koncepciją.

5.5 kryptis. Valstybės interesų įgyvendinimo tarptautinėje bendruomenėje užtikrinimas

2019 m. prie visų tebesitęsiančių iššūkių šalių saugumui ir stabilumui bei tarptautine teise grįstai pasaulio tvarkai prisidėjo išaugusi ir atvirai demonstruojama Kinijos galia, taip pat jos siekis daryti įtaką padėčiai pasaulyje. Aktyvios diskusijos dėl ES ateities, su „Brexitu“ procesu susijusios permainos, išsakomos abejonės dėl NATO vaidmens bei svarbos, destruktivi Rusijos vykdoma politika, jos siekiai perrašyti istoriją ir kišimasis į šalių vidaus politikos procesus, įvairios hibridinės grėsmės darė didelę įtaką pasaulio stabilumui, saugumui bei demokratijų tvarumui. Diskusijos dėl klimato kaitos tapo dar vienu didžiuliu iššūkiu šalių tarpusavio santykiams, socialiniu ir humanitariniu išbandymu valstybių gebėjimui susitarti ieškant bendrų sprendimų.

Didžiausias iššūkis regiono saugumui ir stabilumui – tebesitęsianti Rusijos agresija prieš Ukrainą.

152 pav. Lietuvos gyventojų dalis, mananti, kad Lietuvos interesų tarptautinėje bendruomenėje įgyvendinimas yra užtikrintas, proc.

Duomenų šaltinis – 2018 m. visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atlikta gyventojų nuomonės apklausa

Besidominčių gyventojų dalis, mananti, kad Lietuvos interesų tarptautinėje bendruomenėje įgyvendinimas yra užtikrintas, 2019 m. padidėjo ir sudarė 39,5 proc., tačiau nesiekia norimo rezultato.

Strateginiai santykiai su sąjungininkais

2019 m. toliau buvo siekiama nuolatinio JAV buvimo Lietuvoje bei didesnės JAV finansinės ir ekspertinės paramos Lietuvos vystomiems kariniams pajėgumams. Gynybos bendradarbiavimas apima tokias Lietuvai ypač svarbias sritis kaip dalijimasis žvalgybine informacija, oro gynybos pajėgumų vystymas, turimų pajėgumų sąveikos didinimas, jūrinės aplinkos suvokimo Baltijos jūroje gerinimas. 2020 m. JAV Kongresas Baltijos šalių pajėgumų vystymui patvirtino 175 mln. JAV dolerių, iš jų 50 mln. JAV dolerių numatyta Baltijos šalių oro gynybos pajėgumų vystymui.

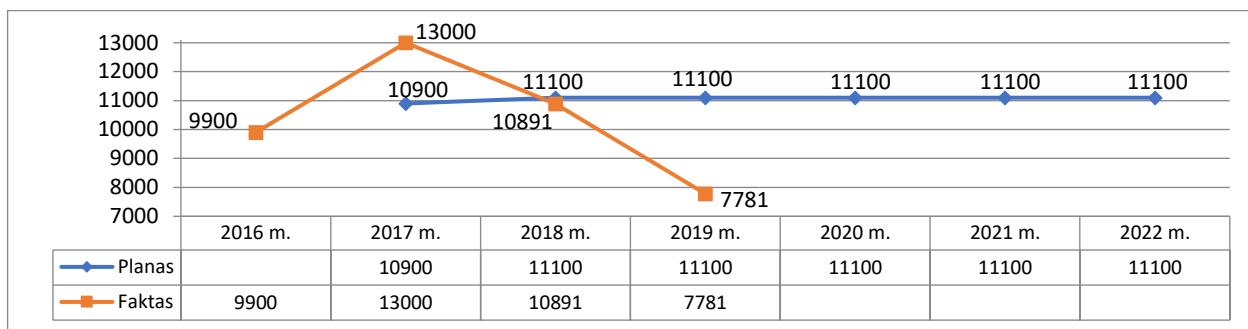
Didinant JAV buvimą Lietuvoje, 2019 m. spalį Pabradėje dislokuotas JAV sunkusis batalionas su 30 tankų „Abrams“ ir daugiau kaip 20 pėstininkų kovos mašinų „Bradley“. Lietuvoje batalionas bus iki 2020 m. gegužės.

NATO aljanso karinį matomumą Lietuvoje toliau užtikrino NATO priešakinių pajėgų bataliono dydžio kovinė grupė, rotacinės sąjungininkų pajėgos, NATO oro policijos misiją Baltijos šalyse vykdančios Lenkijos, Vengrijos, Belgijos, Ispanijos ir Danijos oro pajėgų kontingentai ir tarptautinėse pratybose Lietuvoje dalyvaujantys sąjungininkų kariniai vienetai¹¹⁸.

Lietuvos teritoriniuose vandenyse vyko jau 47-osios JAV vadovaujamos jūrinių pajėgų pratybos BALTOPS 2019, kuriose dalyvavo 16 NATO valstybių bei 2 partnerių šalių laivai ir 2 didžiausios NATO laivų junginių grupės.

¹¹⁸ Informacija apie pratybas pateikta 5.1 dalyje; informacija apie sąjungininkų skaičių Lietuvoje pateikta prie toliau esančio kriterijaus „Sąjungininkų pajėgų Lietuvoje (oro policija, NATO priešakinės pajėgos, JAV rotacinės pajėgos ir pratybose dalyvaujantys sąjungininkai) karių skaičius per metus“.

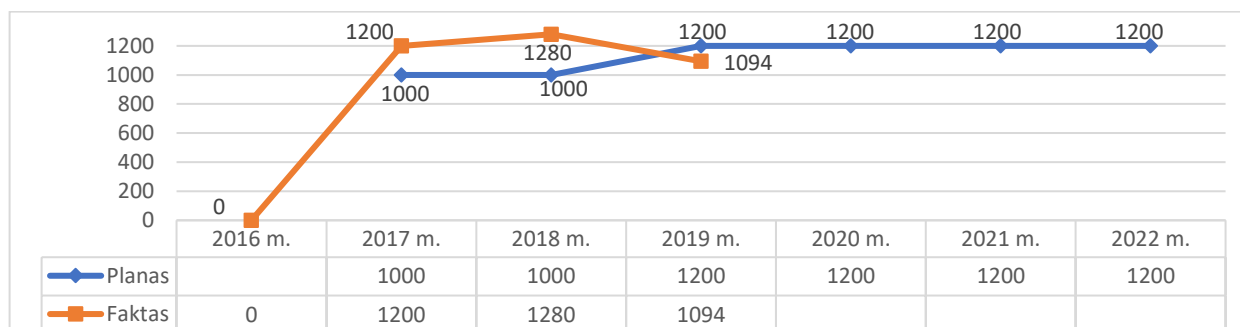
153 pav. *Sąjungininkų pajėgų Lietuvoje (oro policija, NATO priešakinės pajėgos, JAV rotacinės pajėgos ir pratybose dalyvaujantys sąjungininkai) karių skaičius per metus¹¹⁹*

Kiekybinį JAV karių skaičiaus Lietuvoje sumažėjimą lėmė JAV karinio rengimo koncepcija, pagal kurią lyginiais metais intensyvesnis rengimas vykdomas Šiaurės Europoje (taip pat ir Baltijos šalyse), o nelyginiais metais – Pietų Europoje. Mažesnis karių skaičius (apie 522) buvo skirtas į JAV rotacines pajėgas. NATO oro policijos misijoje Baltijos šalyse 2019 m. dalyvavo 502 kariai, NATO priešakinių pajėgų batalione – vidutiniškai 1 094 kariai¹²⁰.

Siekiant užtikrinti Baltijos regiono saugumą ir sumažinti galimo konflikto tikimybę, 2019 m. buvo tęsiamas Vokietijos vadovaujamo NATO priešakinių pajėgų bataliono, kuris nuo 2017 m. pradžios dislokuotas Rukloje, išlaikymas Lietuvoje. Karius su technika ir ginkluote šiam batalionui taip pat skiria Nyderlandai, Belgija, Čekija, Norvegija ir Islandija (Kroatija, Liuksemburgas ir Prancūzija 2019 m. į NATO priešakinių pajėgų batalioną karių neskyrė).

154 pav. *NATO priešakinių pajėgų bataliono dydžio kovinės grupės Lietuvoje karių skaičius¹²¹*

2019 m. buvo tęsiamas intensyvus praktinis bendradarbiavimas su kitais NATO sąjungininkais, ypač su Lietuvoje dislokuotai NATO priešakinių pajėgų bataliono dydžio kovinei grupei vadovaujančia Vokietija, taip pat su Jungtine Karalyste, Lenkija, Šiaurės bei Baltijos šalimis; derintos pozicijos dėl sąjungininkų judėjimo regione supaprastinimo.

Dalyvavimas tarptautinėse operacijose

2019 m. Lietuva aktyviai prisidėjo prie tarptautinės bendruomenės pastangų stiprinti saugumą ir stabilumą – Lietuvos kariai dalyvavo 11 tarptautinių operacijų Europoje, Afrikoje, Azijoje, Viduržemio jūroje, Indijos vandenyne, 4 NATO vadovaujamose tarptautinėse operacijose („Tvirta parama“ Afganistane, KFOR Kosove, NATO „Patriot“ operacijoje Turkijoje ir NATO operacijoje Irake), 4 iš 6 ES vadovaujamų tarptautinių operacijų ir mokymo misijų (kovos su piratavimu operacijoje „Atalanta“ (Indijos vandenyne), „Sophia“ (Viduržemio jūroje), karinio mokymo misijose Malyje ir Centrinės Afrikos

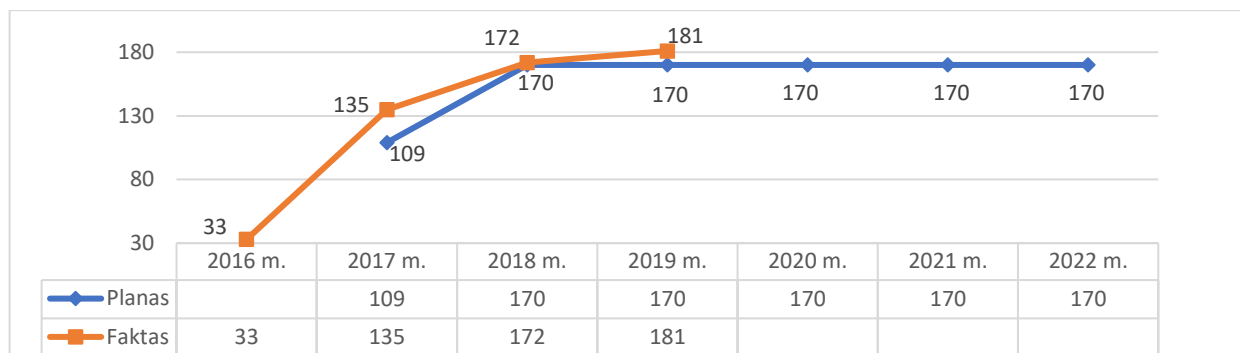
¹¹⁹ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

¹²⁰ Paaiškinimas dėl šio skaičiaus pateiktas prie kriterijaus „NATO priešakinių pajėgų bataliono dydžio kovinės grupės Lietuvoje karių skaičius“.

¹²¹ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

Respublikoje) bei Jungtinių Tautų vadovaujamoje stabilizavimo operacijoje MINUSMA (Malyje). Lietuvos kariuomenės karinėje mokymo operacijoje Ukrainoje 2019 m. išlaikytas pastovus (apie 30 Lietuvos karių) indėlis. Lietuva ir toliau prisidėjo prie tarptautinės bendruomenės kovos su terorizmu ir ekstremizmu, dalyvaudama JAV vadovaujamoje tarptautinėje operacijoje „Įgimtas ryžtas“ Irake.

155 pav. Lietuvos kariuomenės karių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose ir misijose, skaičius¹²²

2019 m. tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių skaičius išaugo 5 proc. (nuo 172 iki 181 kario), o palyginti su 2017 m. – šiek tiek daugiau nei trečdaliu. Karių skaičiaus didėjimą lėmė Lietuvos prisijungimas prie NATO misijos Irake (9 kariai) ir aktyvus Perdislokuojamojo ryšių ir informacinių sistemų modulis (PRISM), priskirto NATO greitojo reagavimo pajėgoms (NRF), dalyvavimas tarptautinėse operacijose.

2016 m. liepos 8–9 d. NATO valstybių ir vyriausybių vadovų susitikime Varšuvoje priimtų sprendimų visiškas įgyvendinimas ir tęstinumo užtikrinimas

2019 m. gruodžio 3–4 d. Londone surengtas NATO lyderių susitikimas, kuriuo tęsiamas vadovų susitikimo Varšuvoje sprendimų, stiprinančių Lietuvos ir kitų NATO sąjungininkų gynybą ir saugumą, įgyvendinimas. Susitikime pasiekta reikšmingų rezultatų: paskelbta politinė deklaracija, kurioje pabrėžta NATO sąjungininkų vienybė ir solidarumas; pakartotas įsipareigojimas Vašingtono sutarties 5 straipsniui; konstatuota, kad agresyvūs Rusijos veiksmai kelia grėsmę euroatlantiniam saugumui; pabrėžta NATO ir ES bendradarbiavimo pažanga; deklaracijoje nemažai dėmesio skirta Kinijai ir auganti jos įtaka pasaulyje įvardyta kaip teikianti naujų galimybių, bet kartu ir iššūkių; įvyko atskiras JAV Prezidento D. Trumpo susitikimas su Lietuvos ir kitų NATO šalių, skiriančių gynybai 2 proc. BVP, vadovais.

2019 m. sustiprintas Aljanso dėmesys energetinio saugumo klausimams. NATO užsienio reikalų ministrų susitikime pritarta rekomendacijoms sustiprinti NATO vaidmenį energetinio saugumo srityje: gerinti situacijos ir rizikų vertinimą, saugoti kritinę energetikos infrastruktūrą, stiprinti Aljanso atsparumą energetinio saugumo grėsmėms ir sudaryti sąlygas NATO pajėgoms visada turėti prieigą prie energetinių išteklių.

Tęsiamas aktyvus **darbas su pagrindiniais NATO partneriais rytuose – Ukraina ir Sakartvelu**. Per Patikos fondus ir toliau teikiama parama Ukrainos kariuomenės reformoms, stiprinamas Ukrainos atsparumas hibridinėms grėsmėms ir kibernetinėms atakoms.

Rytų partnerystė

2019 m., pažymint ES Rytų partnerystės politikos 10-metį, buvo pabrėžta šios politikos sėkmė. Ilgalaikis Lietuvos siekis – pradėti strateginę refleksiją dėl tolesnių šios politikos tikslų – buvo pasiektas ir tai buvo atspindėta birželį Europos Vadovų Tarybos išvados, o po jų pradėtos struktūruotos konsultacijos. Spalio 31 d. pateikta galutinė Lietuvos pozicija, kurioje asocijuotiems partneriams siūloma sektorinė integracija ir integracija į ES vidaus rinką, o neasocijuotiems partneriams – selektyvi sektorinė integracija bei judėjimas bevizio režimo link.

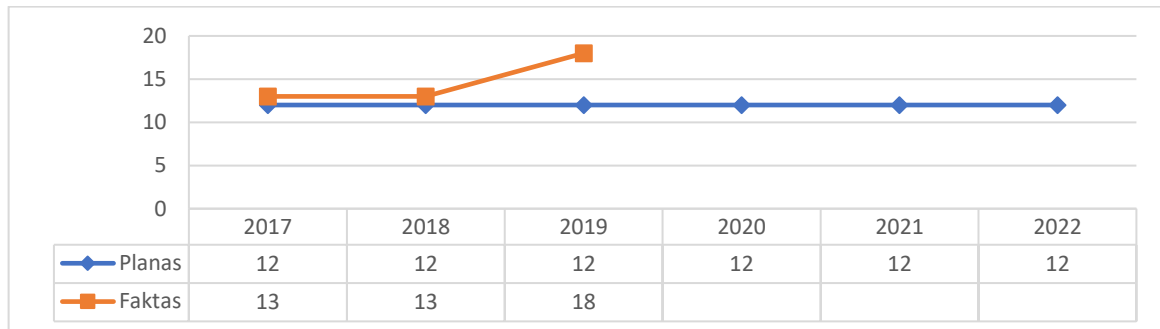
Saugumo ir gynybos srityje didžiausias dėmesys tarp Rytų partnerystės šalių toliau buvo skiriamas **Ukrainos gynybos sektoriaus reformai** ir karinių pajėgumų vystymui remti. Lietuvos parama Ukrainai

¹²² Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

koncentravosi į profesinio karinio rengimo ir mokymo reformą, puskarininkių korpuso pertvarką, sausumos, specialiųjų ir mokymo pajėgų karių ir dalinių rengimą, dalyvauta pratybose Lietuvoje ir Juodojoje jūroje, pasirašyti susitarimai dėl bendradarbiavimo kibernetinės gynybos srityje su Ukraina ir Sakartvelu. 2019 m. buvo **tęsiama Ukrainos karių rehabilitacija Lietuvoje, suteikta karinė materialinė parama Ukrainos kariuomenei.**

2019 m. darbą Moldovoje pradėjo Lietuvos gynybos atašė, o Lietuvos ambasada Kišiniove vykdė NATO kontaktinės ambasados Moldovoje funkcijas.

156 pav. Aukšto lygio susitikimų su Rytų partnerystės šalių atstovais skaičius per metus

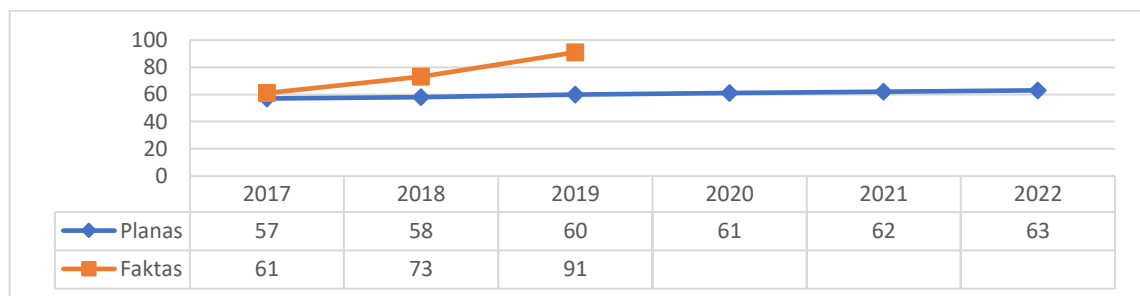

Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

Užtikrintas projekto „**Misijos Sibiras**“ **tęstinumas** padedant surengti ekspediciją į Kazachstaną (Rusijos Federacijos ambasada Vilniuje antrus metus iš eilės neišdavus vizų projekto dalyviams).

Siekiant apsaugoti teisėtus Lietuvos piliečių interesus, Lietuvos partneriai buvo informuojami apie Rusijos ketinimus imtis veiksmų prieš Lietuvos teisėjus, prokurorus ir tyrėjus, dalyvavusius tiriant tragiškus 1991 m. sausio 13 d. įvykius Vilniuje. Šiuo tikslu aktyviai prisidėta prie Europos Parlamento rezoliucijos dėl Rusijos Federacijos neteisėtų veiksmų rengimo (priimta 2019 m. lapkričio 28 d.).

157 pav. Rytų partnerystės šalims per Užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programą skiriamos vystomojo bendradarbiavimo paramos dalis, tenkanti Sakartvelui, Moldovai, Ukrainai, proc.

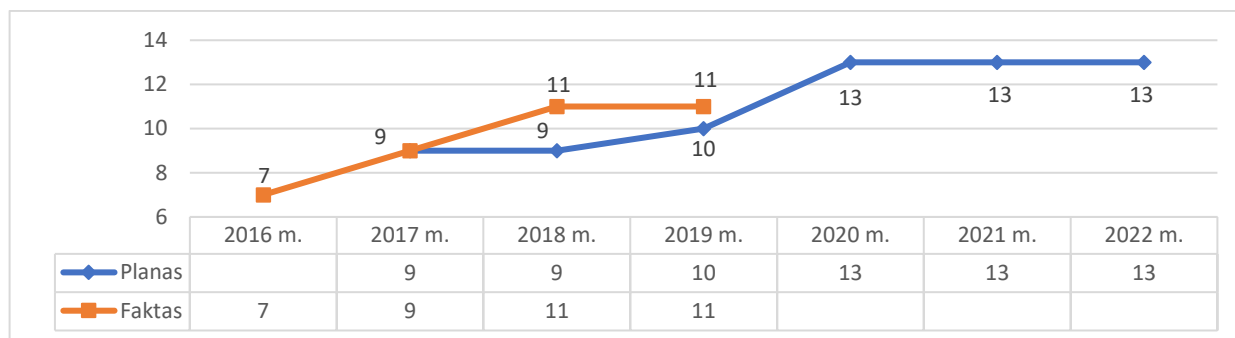

Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

2019 m. iš Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos ES Rytų partnerystės šalims skirta 1 894 516 eurų, iš jų Ukrainai, Sakartvelui ir Moldovai teko 1 621 875 eurai. Ukrainoje įgyvendinta 18 projektų (1 298 188 eurai), Sakartvele – 13 projektų (177 094 eurai), Moldovoje – 8 projektai (146 593 eurai). Be to, įgyvendinti 2 regioniniai projektai, skirti Ukrainai, Sakartvelui ir Moldovai (103 762 eurai).

Šie rezultatai prisidėjo prie nacionalinius interesus atitinkančių tikslų įgyvendinimo – demokratinės vertybių sklaidos, saugumo stiprinimo, bendradarbiavimo ryšių stiprinimo, taip pat tarptautinių krizių ir iššūkių sprendimo bei prevencijos.

Toliau dedamos pastangos, kad prie NATO Energetinio saugumo kompetencijos centro prisijungtų Lenkija ir Ukraina.

158 pav. Valstybių, kurios yra NATO Energetinio saugumo kompetencijos centro narės, skaičius¹²³

Strateginių santykių su JAV, Vokietija, Prancūzija ir Jungtine Karalyste stiprinimas ir plėtra

2019 m. buvo **stiprinama Lietuvos strateginė partnerystė su JAV**, užtikrinamas JAV dėmesys regionui ir Lietuvos saugumui bei gynybai. Siekiant šių tikslų 2019 m. Lietuvos diplomatinė tarnyba ir kitos institucijos toliau plėtojo bendradarbiavimą su JAV Kongreso ir Administracijos pareigūnais.

Svarbiausias pasiekimas yra 2019 m. spalio 6–7 d. Vilniuje sėkmingai surengtas aukšto lygio JAV ir Europos energetikos forumas – antrasis transatlantinio energetikos bendradarbiavimo (*P-TEC*) ministrų susitikimas (pirmasis vyko Hjjustone, JAV). Renginio metu trijų Baltijos šalių ir JAV atstovai pasirašė susitarimą dėl naujo bendradarbiavimo energetikos srityje „3+1“ formato, kuris padės stiprinti praktinį bendradarbiavimą tokiose srityse kaip Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacija su KET, kibernetinis saugumas, atsinaujinanti energetika, bendros regiono gamtinių dujų rinkos kūrimas, ypač SGD dujų importo galimybių stiprinimas.

2019 m. toliau stiprinant Lietuvos gynybą ir saugumą, reikšmingai išaugo karinio bendradarbiavimo su JAV lygis. Lietuvos ir JAV institucijų pastangomis nuo 2019 m. spalio Lietuvoje pusmečiui dislokuotos rotacinės JAV pajėgos – daugiau nei 500 JAV sausumos pajėgų karių, ginkluotų tankais, pėstininkų kovos mašinomis ir kita sunkiąja technika. JAV pajėgos, kaip reikšmingas atgrasymo veiksnys, ženkliai prisideda prie NATO pastangų Baltijos regione.

2019 m. Lietuva intensyviai **plėtojo dvišalius valstybinius santykius su Vokietija**, siekiant tvirtesnio šios šalies įsitraukimo užtikrinant Lietuvos saugumą ir gynybą Rusijos keliamų grėsmių akivaizdoje. Per metus įvyko 11 aukšto lygio vizitų, tarp jų naujai išrinkto Respublikos Prezidento G. Nausėdos darbo vizitas Berlyne. Sėkmingai plėtotą 2018 m. atkurta Lietuvos ir Vokietijos forumo veikla.

Lietuvos **dvišaliai santykiai su Prancūzija** 2019 m. nebuvo intensyvūs. Tam įtakos turėjo Prancūzijos, kaip ES valstybės lyderės, vaidmens konsolidavimas, siūlant reformas bei iniciatyvas nuo ES plėtros proceso reformos iki atnaujinto dialogo su Rusija dėl naujos saugumo architektūros Europoje.

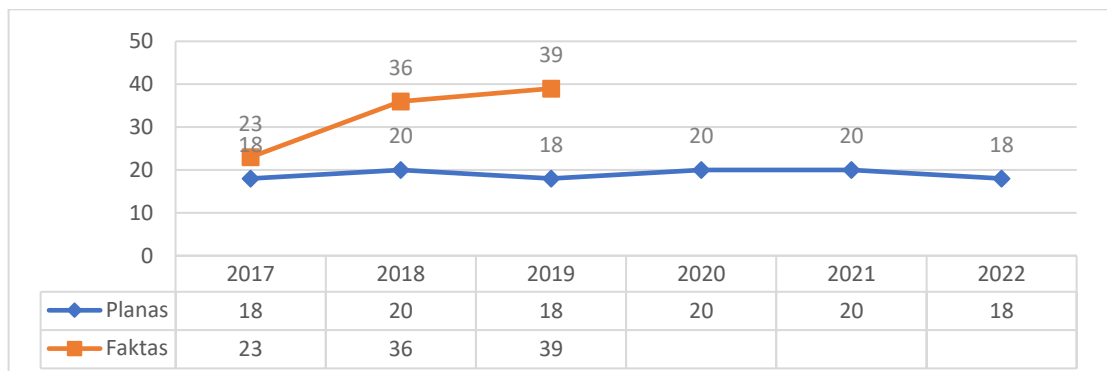
Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES procesas apibrėžė dvišalių santykių su Lietuva kaitą. Nepaisant susiklosčiusios sudėtingos Jungtinės Karalystės vidaus politikos situacijos, abi šalys išlaiko bendrą užsienio politikos kryptį Rusijos, Ukrainos ir saugumo politikos klausimais. Britų oro pajėgos penktą kartą dalyvavo Baltijos šalių oro policijos misijoje. Edinburge ir Glazge pirmą kartą vyko Lietuvos dienos Škotijoje, kuriomis skatintas dvišalis kultūrinis, akademinis ir socialinis dialogas. Svarbus dėmesys skirtas regioniniam bendradarbiavimui – pradėta rengtis Šiaurės ir Baltijos šalių bei Jungtinės Karalystės (NB8+JK) premjerų susitikimui Vilniuje 2020 m.

Užsienio reikalų ministerijos duomenimis, stiprinant strateginius santykius su JAV ir didžiausiomis ES valstybėmis narėmis, 2019 m. įvyko daugiau, nei planuota, aukšto lygio susitikimų (**39 susitikimai**). Palyginti su ankstesniais metais, susitikimų skaičių didino suintensyvėjęs bendradarbiavimas energetinio saugumo srityje (*P-TEC*), taip pat karinio bendradarbiavimo stiprinimas su JAV. 2019 m. aukšto lygio

¹²³ Kriterijus skaičiuojamas nuo 2017 m.

susitikimų intensyvumą lėmė dvišalių santykių su Vokietija plėtojimas, siekiant sustiprinti šalies saugumą ir gynybą.

159 pav. Aukšto lygio susitikimų su JAV, Vokietijos, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės atstovais skaičius per metus

Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

Lietuvos strateginių interesų užtikrinimas priimant ES sprendimus Lietuvai prioritetinėse srityse

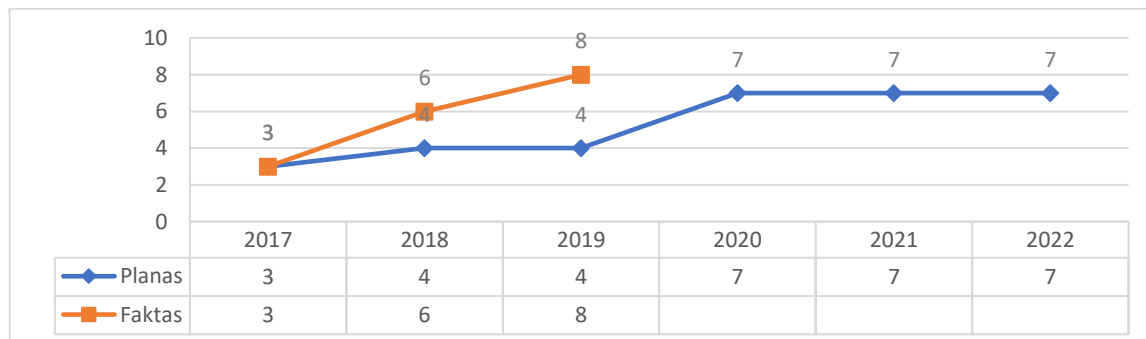
Siekdama užtikrinti Lietuvos strateginių interesų įtvirtinimą priimant ES sprendimus, Užsienio reikalų ministerija koordinavo Lietuvos institucijų veiklą, siekė, kad būtų tinkamai nustatyti ir atspindėti Lietuvos interesai.

2019 metai – naujo ES politinio ciklo pradžia ir naujų politikos prioritetų formavimo laikotarpis. 2019 m. birželio 20 d. Europos Vadovų Taryba patvirtino **ES Strateginę darbotvarkę**, nubrėžiančią ES politikos gaires 5 metams. Tarp svarbiausių ES politikos klausimų yra **klimato kaita**. Europos Vadovų Taryboje buvo pasiektas sutarimas siekti klimatui neutralios ekonomikos ES mastu iki 2050 m. 2019 m. vyko intensyvios derybos **dėl 2021–2027 m. ES daugiamečių finansinės programos**. Nors oficialiai buvo keliamas tikslas užbaigti derybas dėl šios programos vėliausiai iki 2019 m. pabaigos, sutarimas kol kas nėra pasiektas, derybos intensyviai vyksta ir 2020 m.

Lietuvos interesus atitinkančių ES ir tarptautinių organizacijų sprendimų ir rekomendacijų dėl Baltarusijos Astravo AE branduolinės saugos ir aplinkosaugos priėmimas

Tęsiamas darbas siekiant išlaikyti Astravo AE problemą tarptautinės bendruomenės akiratyje, pristatant Lietuvos poziciją šiuo klausimu. Aktyvus dialogas su Europos Komisija reikalingas tam, kad tolesnis ES bendradarbiavimas su Baltarusija priklausytų nuo to, kaip bus sprendžiamas klausimas dėl Astravo AE branduolinės saugos ir aplinkosaugos užtikrinimo.

160 pav. Tarptautinių konvencijų šalių sprendimų ir rekomendacijų, atitinkančių Lietuvos interesus, skaičius (kaupiamasis principas)

Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

Diplomatinėmis pastangomis **užsitikrinta vieninga ES parama** svarstant Baltarusijos padarytus Espo konvencijos pažeidimus, pasiekta, kad Europos Komisija ir Europos branduolinės saugos reguliatorių asociacija atkreiptų dėmesį į Baltarusijos nacionalinio streso testų plano trūkumus. Lietuvos pastangomis

pasiekta, kad Astravo AE problematika būtų išplėsta į nesaugių AE plėtojimo ES kaimynystėje grėsmių klausimą, o Europos Komisija būtų angažuota reikalauti, kad Baltarusija tobulintų planą ir nustatytus Astravo AE trūkumus pašalintų iki AE paleidimo, taip pat pasiūlyta suspenduoti ES paramą, jeigu trečioji šalis nesilaiko branduolinės saugos standartų.

2019 m. priimti **8 Lietuvai palankūs tarptautiniai sprendimai ir rekomendacijos**, stiprinantys valstybės branduolinės saugos ir aplinkosaugos interesus, susijusius su Astravo AE.

Atstovavimas Lietuvos interesams, įskaitant Lietuvos piliečių, gyvenančių Jungtinėje Karalystėje, teisių apsaugą, derybose dėl Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES ir jos naujų santykių su ES

Skirtas didelis dėmesys Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES klausimui bei galimam jos išstojimui be susitarimo. Buvo vertinamas politinis ir finansinis poveikis Lietuvos įmokoms į ES biudžetą nesusitarimo atveju, papildomų administracinių pajėgumų poreikis, atlikta keistinių teisės aktų analizė. Vykdyta tikslinė informacijos sklaidos socialiniuose tinkluose kampanija Jungtinėje Karalystėje gyvenantiems lietuviams, kurios tikslas – supažindinti Jungtinėje Karalystėje gyvenančius, dirbančius ir studijuojančius Lietuvos piliečius su „kietojo“ „Brexit“ (Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES be susitarimo) padariniais, organizuoti informaciniai susitikimai verslui. Seime **priimta 19-os įstatymų 22 pataisos**, skirtos Jungtinės Karalystės išstojimui iš ES be susitarimo.

2019 m. nuolat teikta praktinė informacija Europos Komisijai dėl įvairių piliečių teisių aspektų, palaikytas reguliarus dialogas su Jungtinės Karalystės institucijomis dėl įvairių praktinių aspektų – Jungtinės Karalystės piliečių teisių, transporto, prekybos klausimų, jai rengiantis dvišaliam bendradarbiavimui po „Brexit“. **Tinkama ir efektyvi informacijos kampanija turėjo teigiamos įtakos ES piliečių teisių apsaugai.** Nuo 2019 m. kovo 30 d., kai pradėjo veikti oficiali Jungtinės Karalystės sukurta sistema, skirta nuolatinio gyventojų Jungtinėje Karalystėje teisėms gauti, **daugiau kaip 131 tūkst. Lietuvos piliečių užsiregistravo settled / pre-settled statusui gauti.** Tai reiškia, kad didžioji dalis Lietuvos piliečių po „Brexit“ bus apsaugoti nuo galimų neigiamų šio proceso pasekmių.

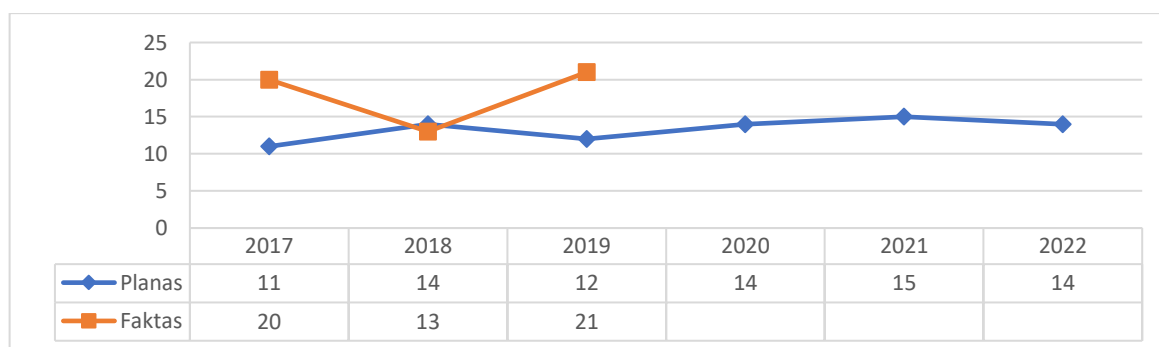
Santykių su Baltijos ir Šiaurės Europos valstybėmis, siekiant geresnės regiono integracijos ir regiono prekės ženklo įtvirtinimo tarptautiniu lygiu, plėtra

2019 m. Baltijos valstybės intensyviai bendradarbiavo daugiausia įgyvendindamos bendrus trišalius infrastruktūrinius projektus, tokius kaip „Rail Baltica“, buvo sparčiai plėtojamas Baltijos šalių elektros sistemų sinchronizacijos su KET projektas.

Sustiprintas transatlantinis energetinis bendradarbiavimas – 2019 m. Užsienio reikalų ministerija inicijavo ir kartu su Energetikos ministerija įgyvendino Baltijos valstybių ir JAV energetinio dialogo platformos sukūrimą. Platforma atidaryta per Vilniuje 2019 m. spalio 6–7 d. vykusį Transatlantinės energetinio bendradarbiavimo partnerystės (P-TEC) energetikos ministrų susitikimą.

2019 m. spalio 2 d. ES valstybės narės pritarė Europos Komisijos pasiūlymui iš infrastruktūros tinklų priemonės (EITP) 10 mln. eurų skirti naujo jūrinio kabelio „Harmony Link“ tarp Lietuvos ir Lenkijos tiesimo parengiamiesiems darbams.

161 pav. Aukšto lygio susitikimų su Baltijos ir Šiaurės valstybių atstovais skaičius per metus

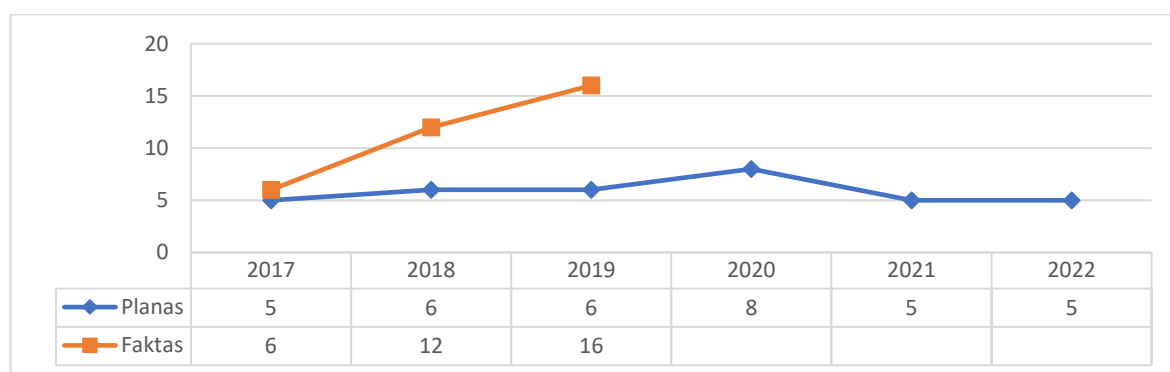
Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

2019 m. įvyko **21 aukšto lygio susitikimas su Baltijos ir Šiaurės valstybių atstovais**. Palyginti su ankstesniais metais, susitikimų intensyvumas susijęs su trijų Baltijos valstybių ekonominių projektų plėtra ir bendrų politinių tikslų įgyvendinimu.

Pozityvaus bendradarbiavimo su Lenkija darbotvarkės formavimas, atsižvelgiant į bendrus saugumo ir ekonominius interesus

2019 m. toliau tęsiama pozityvių santykių dienotvarkė su Lenkija, daugiausia dėmesio skiriant saugumo regione užtikrinimui ir tolesniam infrastruktūrinių ir energetinių projektų (GIPL, elektros tinklų sinchronizacijos su KET, „Rail Baltica“ ir „Via Baltica“) įgyvendinimui.

162 pav. Aukšto lygio susitikimų su Lenkijos atstovais skaičius per metus

Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

Pažymėtinas išaugęs dvišalių vizitų skaičius (16), palyginti su ankstesniais metais, prie kurio daugiausia prisidėjo itin pozityvūs abipusiai šalių vadovų ryšiai ir skiriamas dėmesys bendrų istorinių atminimo datų pažymėjimui. Iš jų reikėtų išskirti 450-ąsias Liublino unijos ir 25-ąsias Draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties metines. Ypatingu 2019 m. įvykiu tapo 1863–1864 m. sukilimo vadovų Z. Sierakausko, K. Kalinausko ir kitų sukilimo dalyvių valstybinių laidotuvių ceremonija Vilniuje, kurioje (šalia Baltarusijos, Ukrainos ir Latvijos atstovų) dalyvavo Lenkijos aukščiausių pareigūnų delegacija: Prezidentas A. Duda, Ministras Pirmininkas M. Morawieckis, gynybos ir vidaus reikalų ministrai, Seimo ir Senato vicemarsalkos.

Glaudūs Lietuvos ir Lenkijos santykiai sustiprino bendradarbiavimo sąsajas saugumo ir gynybos srityje. 2019 m. Varšuvoje pasirašyta bendra Lietuvos ir Lenkijos Prezidentų deklaracija dėl partnerystės saugumo srityje, kurioje sutariama bendromis jėgomis siekti regiono gynybai kertinių tikslų dvišaliu, NATO ir ES pagrindu. Sutarta stiprinti karinių pajėgų bendradarbiavimą, užtikrinant Suvalkų koridoriaus gynybą, nacionalinių oro erdvės ir gynybos sistemų sujungimą, kad jos taptų NATO oro gynybos dalimi, didinti karinį mobilumą ir siekti nuolatinio JAV karių buvimo regione. Lietuva ir Lenkija sutarė koordinuoti veiksmus dėl NATO atgrasymo ir gynybos operacijų planavimo regione. Dalyvaujant abiejų valstybių Prezidentams pasirašyti dvišaliai susitarimai dėl Lietuvos MPB „Geležinis Vilkas“ ir Lenkijos 15-osios brigados afiliacijos su tarptautiniu Šiaurės Rytų divizijos štabu Elbinge ir dėl saugaus ryšio, skirto keistis radarų duomenimis, sukūrimo.

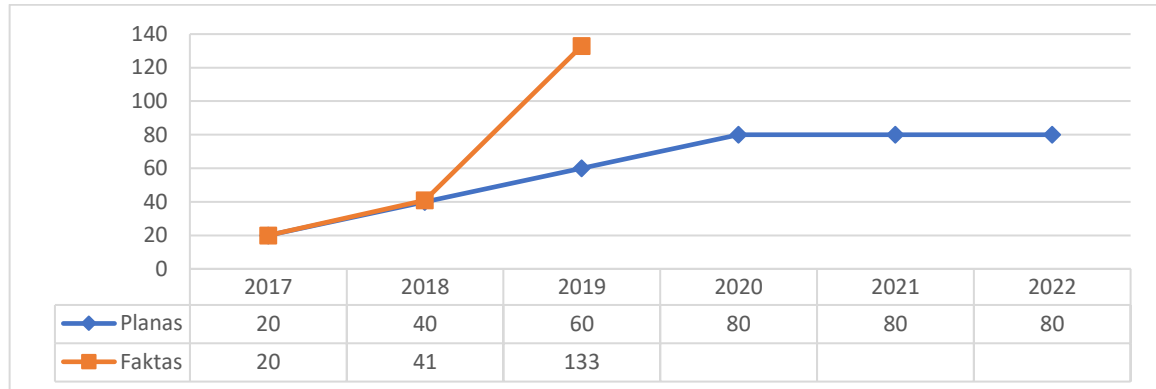
Bendradarbiavimas su Lenkija plečiamas ir per daugiašales organizacijas, siekiant iškelti abiem šalims aktualius klausimus ir priimti svarbius sprendimus.

Lietuvos ekonominių ir prekybinių interesų gynimo efektyvinimas, įskaitant ekonominio atstovavimo užsienyje sistemos reformą

Užsienio reikalų ministerija aktyviai atstovavo Lietuvos prekybiniams ir ekonominiams interesams formuojant ES prekybos politiką bei derybose su trečiosiomis šalimis dėl laisvosios prekybos susitarimų, taip pat ginant Lietuvos gamintojų interesus nuo nesąžiningos trečiųjų šalių konkurencinės praktikos nustatant ES rinkos apsaugos priemones. Pasinaudodamos ES laisvosios prekybos susitarimų teikiama lengvatomis, Lietuvos įmonės sutaupė **apie 33 mln. eurų maitinimo mokesčių**. ES taikomų prekybos apsaugos priemonių nauda Lietuvos gamintojams siekė **apie 100 mln. eurų**.

2019 m. įsigaliojo ES ir Japonijos ekonominės partnerystės susitarimas, kuriuo supaprastintos muitinės procedūros, sumažinti netarifiniai barjerai, numatytas muitų panaikinimas Lietuvai aktualiuose – žemės ūkio ir maisto produktų, baldų, tekstilės, plastiko, cheminių ir farmacijos produktų – sektoriuose. Skaičiuojama, kad dėl susitarimo Lietuvos eksportuotojai gali sutaupyti **apie 1 mln. eurų minto mokesčio per metus.**

163 pav. Lietuvos įmonių pajamų didinimas naudojant prekybos politikos instrumentus, mln. eurų (kaupiamasis principas)

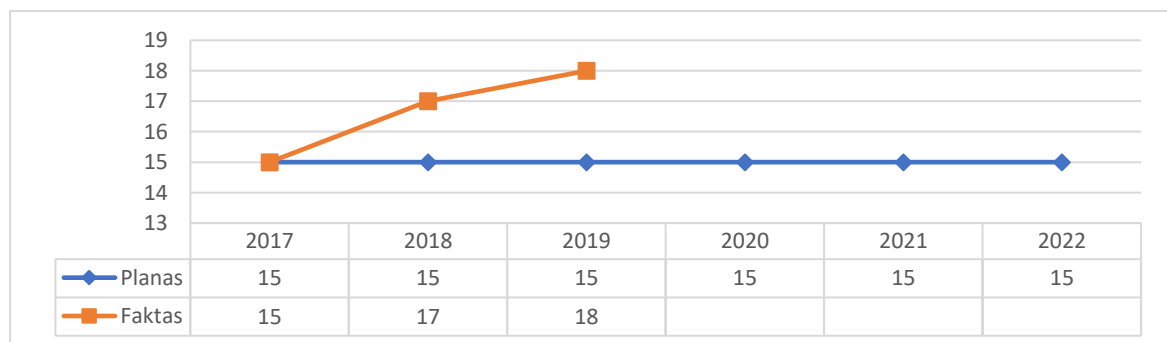

Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

2019 m. ES ir MERCOSUR (Argentina, Brazilija, Paragvajus ir Urugvajus) pasiekė politinį susitarimą dėl išsamaus prekybos susitarimo, kuris panaikins MERCOSUR muitus Lietuvai svarbioms pramonės prekėms. Lietuvos eksportuotojai galės sutaupyti **mažiausiai 1,5 mln. eurų minto mokesčių per metus.**

2019 m. įsigaliojo ES ir Singapūro laisvosios prekybos susitarimas, atveriantis Singapūro rinką Lietuvos FINTECH, IT, gyvybės mokslų ir kitų aukštųjų technologijų paslaugų eksportui.

164 pav. Prekybos politikos ir laisvosios prekybos sutarčių pristatymų įmonėms ir socialiniams partneriams skaičius per metus

Duomenų šaltinis – Užsienio reikalų ministerija

ES užsienio prekybos politikos procesai ir susitarimų nauda buvo pristatomi visuomenei: 2019 m. organizuota 18 renginių prekybos politikos temomis, įskaitant „Brexit“ poveikį ES ateities prekybiniais santykiams su Jungtine Karalyste, ES sudarytus laisvosios prekybos susitarimus bei vykdomas derybas, ES ir JAV prekybos santykių aktualijas. Taip pat organizuota Azijos regionui skirta aukšto lygio tarptautinė prekybos konferencija „Shaping the Future of Trade: Outlook on Asia“. 2019 m. Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos kartu su partneriais suorganizavo 130 renginių ir verslo misijų užsienyje, skirtų Lietuvos ekonominiam potencialui pristatyti.

Siekiant aktyvinti abipusiškai naudingą dvišalį ekonominį bendradarbiavimą, buvo toliau plėtojami tokio bendradarbiavimo teisiniai pagrindai, pasirašomi ir įgyvendinami ekonominio bendradarbiavimo susitarimai, dvišaliai investicijų apsaugos susitarimai. 2019 m. sudaryti 8 tarptautiniai ekonominį bendradarbiavimą reglamentuojantys susitarimai.

Lietuvos indėlio ir matomumo tarptautinėse ir regioninėse organizacijose didinimas stiprinant taiką, demokratiją ir saugumą, ginant žmogaus teises, užtikrinant darnų vystymąsi

2019 m. Lietuva išrinkta į Jungtinių Tautų lyčių lygybės ir moterų įgalinimo padalinio (UN Women) Vykdomąją tarybą 2020–2022 m. laikotarpiui ir į Cheminio ginklo uždraudimo organizacijos (OPCW) Vykdomąją tarybą 2020–2022 m. laikotarpiui.

2019 m. Vyriausybė pritarė Lietuvos ekspertės prof. D. Leinartės pakartotiniam kandidatavimui į Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetą (CEDAW), pradėta rinkimų kampanija.

Lietuva užbaigė 4 metų narystę UNESCO Vykdomojoje taryboje (2015–2019 m.), per kurią buvo aktyvi ir matoma. Pasirinktos veikimo kryptys – žmogaus teisių užtikrinimas, ypatingą dėmesį skiriant žurnalistų saugumo ir informacijos patikimumo klausimams, aktyviai įsitraukta į Ukrainos draugų grupės darbą, koordinuota šios grupės veikla, aktyviai dalyvauta organizacijos strateginės pertvarkos procesuose, svarstant biudžetą.

2019 m. gruodį ES Užsienio reikalų taryba priėmė politinį sprendimą dėl būtinybės priimti ES Globalų žmogaus teisių sankcijų mechanizmą, kuris taptų ES užsienio politikos instrumentu siekiant efektyviai kovoti su žmogaus teisių pažeidimais trečiojoje šalyje. Šis sprendimas atitinka Lietuvos tikslus sustiprinti ES dėmesį žmogaus teisių pažeidimams Rusijos okupuotose Sakartvelo ir Ukrainos teritorijose.

Lietuvos žinomumo, kultūros sklaidos ir kūrybinio potencialo užsienyje stiprinimas

Įgyvendinant užsibrėžtus tikslus, Užsienio reikalų ministerija ir 54 diplomatinės atstovybės užsienyje įgyvendino 106 kultūrinės diplomatijos projektus užsienyje ir 16 – Lietuvoje. 2019 m. ministerijos prioritetai kultūrinės diplomatijos srityje buvo **Baltijos kelio 30-mečio minėjimas užsienyje** (kartu su partneriais Lietuvoje įgyvendinta šiam įvykiui skirta komunikacijos kompanija), taip pat pasirengimas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 30-mečio bei Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metų minėjimui 2020 m. Organizuoti ir tęstinio pobūdžio renginiai, atmintinų istorinių datų minėjimai, Litvakų dienos, dalyvavimas ES filmų festivaliuose ir kt.

Siekiant įvertinti kūrėjų indėlį garsinant Lietuvą, patvirtintas Kultūros ministerijos premijų už gautus svarbiausius tarptautinius apdovanojimus kultūros srityje skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašas. Premijos dydis – 20 tūkst. eurų. Premijos bus skiriamos asmenims, už savo kūrybą ar kitą kultūrinę veiklą pelniusiems svarbiausius tarptautinius apdovanojimus architektūros, bibliotekinkystės, cirko, dizaino, kino, kultūros paveldo literatūros, muziejininkystės, muzikos, šokio, teatro, visuomenės informavimo ir vizualiųjų menų srityse. Pirmosios premijos skirtos kūrybinei grupei, 2019 m. Venecijos šiuolaikinio meno bienalėje pelnusiai „Auksinį liūtą“ už Lietuvos nacionaliniame paviljone pristatytą operą-performansą „Saulė ir jūra“, bei dokumentinio filmo „Laiko tiltai“ kūrėjams, Šanchajaus tarptautiniame kino festivalyje laimėjusiems „Auksinės taurės“ apdovanojimą.

2019 m. buvo tęsiamas kultūrinės ir skaitmeninės diplomatijos sąveikos aktualizavimas. Be specifinės tematikos viešinimo kampanijų organizavimo, toliau įgyvendinama kampanija **#KultūrinėDiplomatija**, kuria siekiama sustiprinti pozityvaus Lietuvos įvaizdžio užsienyje sklaidą, komunikuoti apie šalies pasiekimus. Aktyvios grotažymės bus naudojamos ateityje, siekiant skleisti žinią apie Lietuvos kultūrinius pasiekimus.

Lietuvos Respublikos diplomatinio atstovavimo tinklo peržiūra ir efektyvumo didinimas

Pertvarkant diplomatinį atstovybių tinklą, 2019 m. ir toliau buvo siekiama plėsti atstovavimą Lietuvai įvairiuose pasaulio regionuose, prisitaikyti prie globalių politinių ir ekonominių pokyčių pasaulyje, sustiprinti Lietuvos Respublikos interesų įgyvendinimą užsienyje.

2019 m. liepą **įsteigus Lietuvos Respublikos atstovybę JAE**, suaktyvėjo politiniai ir ekonominiai santykiai. Įvyko pirmieji Vyriausybės atstovų vizitai, suplanuotas pirmasis tarpvyriausybės komisijos posėdis. Nuolat bendradarbiaujama su Dubajaus ir Šardžos pramonės ir prekybos rūmais, bendradarbiaujama su Lietuvos verslo asociacija Dubajuje, planuojamos verslo misijos, vykdomi bendri projektai, įtraukiant Lietuvos verslo ir meno atstovus.

Gerinant piliečių aptarnavimo kokybę ir prieinamumą, nuo 2019 m. spalio 1 d. Lietuvos Respublikos ambasadoje Jungtinėje Karalystėje pradėjo veikti skambučių centras. Iki 2019 m. gruodžio 31 d. šis centras aptarnavo daugiau nei 5,5 tūkst. skambučių.

2019 m. pasiekta esminė pažanga atsisakant konsulinio mokesčio ėmimo konsulinėse įstaigose grynaisiais pinigais, taip užtikrinant konsulinių mokesčių administravimo skaidrumą ir saugumą.

II. VYRIAUSYBĖS ARTIMIAUSIO LAIKOTARPIO VEIKLOS PRIORITETAI

1. Koronaviruso (COVID-19) keliamų iššūkių suvaldymas ir ekonomikos

gyvybingumo išlaikymas – tai pagrindinis Vyriausybės 2020 m. veiklos prioritetas. Epidemijos laikotarpiu, kintant visuomenės gyvenimo kokybei ir sąlygoms, Vyriausybė telks visas jėgas gyventojų gyvybių išsaugojimui, sveikatos apsaugai ir kitom būtinoms sritims. 2020 m. bus skirti dideli šalies ištekliai (iki 10 proc. šalies BVP) sveikatos sistemai stiprinti, ugdymo procesui užtikrinti, darbo vietoms ir gyventojų pajamoms bei verslo likvidumui išsaugoti ir ekonomikai skatinti.

- **Sveikatos sistemos stiprinimas.** Siekdama suvaldyti COVID-19 viruso padarinius, Vyriausybė telkia visas pastangas ir išteklius sveikatos apsaugos ir visuomenės apsaugos sistemų veiklai užtikrinti. Aprūpinimas sveikatos apsaugos priemonėmis, medicinine ir kita įranga, apsauga ir parama medicinos darbuotojams ir jų kvalifikacijos kėlimas, reikiamas ekstremaliosios situacijos valdyme dalyvaujančių institucijų poreikių finansavimas – pagrindinės priemonės, padėsiančios stiprinti sveikatos sistemą ekstremaliosios situacijos metu. Tai padės pasirengti ir galimoms ateities krizėms, kaupti išteklius ir patirtį krizei pasibaigus.
- **Darbo vietų ir pajamų išsaugojimas.** Siekdama mažinti neigiamus padarinius ir kompensuoti prarastas pajamas vaikus auginančioms šeimoms, taip pat šeimoms, slaugančioms neįgalius ir / ar senyvo amžiaus asmenis, darbuotojams, savarankiškai dirbantiems asmenims, meno kūrėjams, Vyriausybė įgyvendins kryptingas ir nuoseklias priemones, padedančias atsakingiems darbdaviams išsaugoti darbo vietas ir užtikrinti solidariai besielgiantiems valstybės paramą.
- **Ugdymo proceso tęstinumo užtikrinimas.** Švietimo sistema ir toliau bus prioritetas ir sulauks visos reikalingos pagalbos savo veiklai užtikrinti ir pritaikyti darbui krizės sąlygomis. Reaguodama į COVID-19 viruso padarinius ir būtinas apsaugos priemones, Vyriausybė padės parengti švietimo įstaigų darbo organizavimą nuotoliniu būdu, peržiūrės ir atsakingai suplanuos pagrindinio ugdymo pasiekimų ir abiturės egzaminų bei įskaitų laikymo laiką. Pagalba ir ypatingas dėmesys bus skirti mokiniams ir studentams, neturintiems tinkamos įrangos nuotolinėms studijoms.
- **Ekonomikos skatinimas ir verslo likvidumo išsaugojimas.** Vyriausybė spartins investicijų programas, didins skiriamo finansavimo intensyvumą, perskirstys ES investicijų lėšas užimtumo ir verslo sritims, spartins valstybės biudžeto lėšų naudojimą einamosioms išlaidoms. Bus įgyvendinamos priemonės, palengvinančios veiklos sąlygas verslui, kuriam sunku laiku sumokėti mokesčius, didinamas Žemės ūkio paskolų garantijų fondas, peržiūrimas UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) garantijų limitas, teikiama pagalba žemės ūkio veiklą vykdančioms subjektams deklaruojant ir teikiant paraiškas, peržiūrimos sankcijų netaikymo sąlygos.
- **Ekonomikos gyvybingumo išlaikymas.** Naujojo koronaviruso (COVID-19) plitimas, paskelbta ekstremalioji situacija, ekonomikos ir socialinių ryšių sustabdymas neabejotinai turės ilgalaikių padarinių šalies raidai. Vyriausybė, atsižvelgdama į globalius ekonomikos ir sveikatos pokyčius, telks pastangas rinkos pasiūlai, gyventojų perkamajai galiai atstatyti, prognozuojamam nedarbo didėjimui mažinti, įgyvendins būtinas visuomenės sveikatos ir saugumo užtikrinimo priemones.

2. 6 struktūrinių reformų įgyvendinimas – tai nuosekliai visą Vyriausybės veiklos laikotarpį įgyvendinamas prioritetas, kuriuo siekiama mažinti socialinę atskirtį ir pajamų nelygybę, stiprinti šalies šeimų gerovę, gerinti valstybės teikiamas paslaugas, spręsti šešėlinės ekonomikos, įsisenėjusias korupcijos problemas, gerinti švietimo sistemos kokybę, skatinti inovacijomis grįstą verslumą.

- **Socialinės atskirties ir pajamų nelygybės mažinimas.** Vyriausybė toliau nuosekliai įgyvendins socialinės atskirties mažinimo priemones ir spręs ne tik COVID-19 viruso sukeltų padarinių, bet ir ilgalaikes, įsisenėjusias darbo rinkos problemas. Vyriausybė 2020 m. Seimui teiks Užimtumo įstatymo pakeitimus, kurie sudarys galimybę greičiau ir veiksmingiau vykdyti darbo paieškas, didins vyresnių kaip 45 metų asmenų įdarbinimo galimybes. Darbo kodekso pakeitimais bus siekiama užtikrinti onkologinėmis ligomis susirgusiųjų apsaugą darbe, tobulinti darbo santykių reguliavimą.
- **Lietuvos šeimų stiprinimas.** Vyriausybė tęs šeimų stiprinimo politiką, toliau įgyvendindama pasiteisinusias priemones ir plėsdama jų mastą (parama šeimoms išigyjant būstą regionuose, šeimos kortelės, kultūros pasas, nemokamas muziejų lankymas, nemokamas ikimokyklinukų maitinimas, vaiko pinigai ir kitos priemonės).
- **Tolesnis sveikatos apsaugos sistemos institucinis stiprinimas.** Planuojama tobulinti Sveikatos apsaugos ministerijai pavaldžių įstaigų veiklą, įgyvendinti slaugos ir globos paslaugų integraciją, žalos be kaltės modelį, vykdyti išipareigojimus medikams. Skatinant racionalų vaistų vartojimą, numatoma sudaryti „Išmintingąjį“ vaistų sąrašą, taip pat didinti inovatyvių vaistų ir inovatyvaus gydymo prieinamumą.
- **Švietimo kokybės ir prieinamumo gerinimas.** Siekdama kurti tolygią ir teisingą pedagogų apmokėjimo sistemą, Vyriausybė nuosekliai vienodins pedagogų atlyginimus. Siekiant šiandienos iššūkiams pritaikyti ugdymosi turinį, bus rengiamos naujos ugdymo programos, tęsiamas profesinių mokyklų tinklo optimizavimas, didinamas universitetinių studijų prieinamumas ir jų tarptautiškumas, sudaromos teisinės sąlygos specialiujų poreikių turintiems vaikams mokytis bet kurioje bendrojo ugdymo mokykloje, jungiami Vilniaus ir Šiaulių universitetai.
- **Korupcijos ir šešėlio ekonomikoje mažinimas.** Vyriausybė teiks Seimui įstatymų projektus, kurie didins skaidrumą statybų ir transporto paslaugų sektoriuose. Numatoma nustatyti ekonominės veiklos vykdymo elektroninėje erdvėje teisinį reguliavimą, papildomomis priemonėmis mažinti neapskaitytos ekonomikos mastą, taip pat teikti reikiamas įstatymų pataisas dėl kompensacijų už kilnojamojo pobūdžio darbus mokėjimo pagrįstumo didinimo.

3. Aplinkos apsaugos ir klimato kaitos problemų sprendimas – tai vienas iš Vyriausybės prioritetų, kurį lėmė klimato kaitos padariniai. Įgyvendindama šį prioritetą, Vyriausybė numato atsakingai pasirengti Nacionaliniam energetikos ir klimato srities veiksmų plano 2021–2030 m. įgyvendinimui. Siekiant užtikrinti kokybišką ir sveiką gyvenimą Lietuvoje, planuojama teikti įstatymų projektus, kurie sudarys sąlygas efektyvesnei vandentvarkos įmonių veiklai ir galimybę Lietuvos gyventojams gauti geresnes geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugas, palengvins perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir įgyvendins atliekų direktyvų reikalavimus, padės sukurti teisingesnę komunalinių atliekų tvarkymo kainodarą, stiprins atliekas naudojančių ir šalinančių įmonių kontrolę.

1 priedas. 2019–2020 M. EUROPOS SĄJUNGOS TARYBOS REKOMENDACIJŲ LIETUVAI ĮGYVENDINIMAS

Vykdam 2019–2020 m. ES Tarybos rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių planą, svarbu pažymėti, kad jau visiškai įgyvendinta 13 priemonių. Kitos priemonės įgyvendintos iš dalies (daugelio jų įgyvendinimo terminas yra ilgesnis nei ataskaitos laikotarpis) – tai 29,5 proc. visų suplanuotų priemonių (iš viso 44 priemonės). Likusias priemones planuojama įgyvendinti 2020 m.

2019 m. didžiausia pažanga pasiekta gerinant mokestinių prievolių vykdymą ir plečiant mokesčių bazę, siekiant pereiti prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui (priemonės įgyvendina struktūrinės mokestinio reguliavimo ir šešėlinės ekonomikos mažinimo reformas), ir mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą (priemonės įgyvendina struktūrinę socialinio draudimo (pensijų) reformą): visiškai įvykdyta 10 priemonių iš 18 (vykdymo pažanga – 55,5 proc.). Pažymėtina, kad pasiektos pažangos kol kas neatspindi skurdo rodikliai, nes šiuo metu turimi statistiniai duomenys dažniausiai rodo 2017–2018 m. veiklos rezultatus.

2020 m. daugiau dėmesio bus skiriama priemonėms, kurios padės didinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir efektyvumą, gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą, skatinti su investicijomis susijusią ekonominę politiką, mokslo ir verslo bendradarbiavimą ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūrų konsolidavimą.

1 rekomendacija. Gerinti mokestinių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą.

Atsakingos institucijos: Finansų ministerija, Susisiekimo ministerija, Aplinkos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Žemės ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija

Tikslas	Poveikis Tarybos rekomendacijos įgyvendinimui
1 tikslas. Gerinti mokestinių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui	Atsižvelgiant į EBPO ir EK rekomendacijas, Seimui pateiktas Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo didinami mokesčio už aplinkos teršimą iš stacionarių taršos šaltinių, mokesčio už nepavojingų atliekų šalinimą sąvartynuose tarifai, siūloma nustatyti kelis kartus didesnius tarifus neperdirbamai pakuotei. Šiuo pakeitimu siekiama skatinti veiklos subjektus investuoti į mažataršes technologijas, atliekų prevenciją, jų mažinimą ir perdirbimą. Taip pat siūlomos efektyvesnės ekonominės priemonės oro, vandens ir dirvožemio taršai mažinti. Be to, siūloma palaipsniui atsisakyti subsidijų ir mokestinių lengvatų, kurios neprisideda prie taršos mažinimo tikslų pasiekimo. Šių pakeitimų svarstymas Seime numatytas 2020 metais.

<i>(Struktūrinės mokesčio reguliavimo ir šešėlinės ekonomikos mažinimo reformos įgyvendinimas¹²⁴)</i>	Seimas 2020 m. sausio 28 d. priėmė Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimo įstatymą, kuriuo nuo 2021 m. didinami mokesčio tarifai už aplinkos teršimą iš stacionarių taršos šaltinių, didinamos baudos (sankcijos) už normatyvus viršijančią taršą ir taršą neturint privalomo taršos leidimo, taip skatinant taršos prevenciją ir investicijas į mažiau taršias technologijas. Seimas 2019 m. gruodžio 17 d. priėmė Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymą, kuriuo siekiama mažinti NO_x, KD ir CO₂ emisijas iš lengvųjų (M1 ir N1) transporto priemonių. Šios priemonės įgyvendinimas prisidės prie ES ir nacionalinių tikslų, mažinant oro taršą ir ŠESD išmetimus transporto sektoriuje, pasiekimo. Mokesčio dydis, kuris taikomas pirmą kartą registruojant transporto priemonę Lietuvoje ir kiekvieną kartą keičiantis transporto priemonės savininkui, priklausys nuo transporto priemonės išmetamo CO₂ kiekio ir naudojamų degalų rūšies (dyzelinas, benzinai, dujos), dyzelinu varomoms transporto priemonėms taikant didesnę mokestį nei benzinu ir dujomis varomoms transporto priemonėms. Skatinant fizinius asmenis atsisakyti taršių automobilių, nustatyta kompensacinių išmokų fiziniams asmenims mažiau taršių judumo priemonių įsigijimui skatinti tvarka¹²⁵, kompensuojant 1 000 eurų asmenims, įsigyjantiems mažiau taršias ne dyzelinu varomas judumo priemones, kurios atitinka nustatytas sąlygas numatytai išmokai gauti. Šiam tikslui numatyta 30 mln. eurų Klimato kaitos programoje. Šia galimybe nuo 2019-11-04 iki 2019-12-31 pasinaudojo 225 asmenys. Vyriausybės 2019 m. balandžio 24 d. priimtos nutarimo Nr. 900 „Dėl priemonių mokesčių prievolių įvykdymui užtikrinti“ pataisos, kuriomis nustatytas atvirkštinio apmokestinimo pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) mechanizmo taikymas standžiųjų diskų, mobiliųjų telefonų, planšečių ir nešiojamųjų kompiuterių tiekimo atvejais, sudarant prielaidas efektyvesniam prekybos elektronikos prekėmis PVM administravimui, kai PVM į biudžetą sumoka ne pardavėjas, o pirkėjas. Leidimas Lietuvai taikyti atvirkštinį apmokestinimą PVM naftos produktų sandoriams suteiktas nebuvo. Plečiant ekonomikos augimui mažiau žalingų mokesčių bazę, siekiant pereiti prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui, taip pat didinant mokesčių sistemos progresyvumą, priimtos Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo pataisos, kuriomis didinamas fizinių asmenų nekomercinės paskirties nekilnojamojo turto apmokestinimas, – fizinių asmenų nekomercinės paskirties nekilnojamojo turto turtui taikomas neapmokestinamasis dydis sumažintas nuo 220 000 iki 150 000 eurų (asmenims, auginantiesiems 3 ir daugiau vaikų iki 18 metų ar neįgalų vaiką, – nuo 286 000 iki 200 000 eurų), taip pat priimtos Akcizų įstatymo pataisos, kuriomis padidinti akcizai etilo alkoholiui, bešviniam benzinui, gazoliams, taip pat gazoliams, skirtiems naudoti žemės ūkio veiklos, įskaitant akvakultūros ar verslinės žvejybos vidaus vandenyse veiklą, subjektams žemės ūkio produktų gamybai, sparčiau didinami akcizai kaitinamajam tabakui. Siekiant pagerinti mokesčių prievolių vykdymą, centralizuotą turgaviečių apskaitos informacinę sistemą (CTAIS), svarstoma diegti elektroninės supaprastintos apskaitos tvarkymo paslaugos smulkiajam verslui (i.APS) posistemės modulį, kuris suteikia nuotolinę apskaitos galimybių. i.APS modulį kurs ir administruos Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos. Jei būtų pasirinktas sprendimas i.APS pagrindu, būtų supaprastintas informacinės sistemos kūrimas,
---	---

¹²⁴ 6 struktūrinės reformos <https://lr.lt/uploads/main/documents/files/LRV%206%20strukturines%20reformas.pdf>.

¹²⁵ Aplinkos ministro 2019 m. spalio 11 d. įsakymas Nr. D1-605.

	sumažintos diegimo išlaidos bei administracinė našta turgaviečių prekyautojams. Posistemės modulis galėtų pradėti veikti nuo 2020 m. IV ketvirčio. 2019 m. spalį pakeistas Darbo laiko ir poilsio laiko ypatumų ekonominės veiklos srityse aprašas¹²⁶, reglamentuojantis kelių transporto vairuotojų darbo ir poilsio laiko režimą ir darbo laiko apskaitą. Atsižvelgdama į tai, Lietuvos transporto saugos administracija parengė Ūkio subjektų, vykdančių kelių transporto veiklą, keitimosi informacija elektroniniu būdu su Lietuvos transporto saugos administracija tvarkos aprašą, pagal kurį nuo 2020 m. liepos 1 d. visi šalies kelių transporto priemonių, kuriose naudojami skaitmeniniai tachografai, savininkai privalės skaitmeninių tachografų ir vairuotojų kortelių nuskaitymus duomenis teikti į bendrą stebėsenos ir informavimo valstybės informacinę sistemą „Vektra“.					
Rodikliai		2016	2017	2018	2019	2020
BVP dalis, kurią sudaro pajamos iš mokesčių (įskaitant socialinio draudimo įmokas), proc.	<i>Planas</i>	30,2	30,1	30,9	31,2	31,9
	<i>Faktas</i>	30,0	29,8	30,5	— ¹²⁷	—
Nepanaudoto pridėtinės vertės mokesčio potencialo įvertis, proc.	<i>Planas</i>	26,2	25,4	24,7	24	23,3
	<i>Faktas</i>	24,6	22,7	— ¹²⁸	— ¹²⁹	—

¹²⁶ Vyriausybės 2019 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 1083 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 21 d. nutarimo Nr. 496 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo“ pakeitimo“.

¹²⁷ 2019 m. įvertis bus paskelbtas 2020 m. kovą.

¹²⁸ 2018 m. įvertis bus paskelbtas 2020 m. vasarį.

¹²⁹ 2019 m. įvertis bus paskelbtas 2020 m. rudenį.

Atsakingos institucijos: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Finansų ministerija

Tikslas	Poveikis Tarybos rekomendacijos įgyvendinimui					
2 tikslas. Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą (Struktūrinės socialinio draudimo (pensijų) reformos įgyvendinimas)	Pagal 2019 m. priimtas teisės aktų nuostatas 2020 m. toliau nuosekliai didinamas neapmokestinamasis pajamų dydis (toliau – NPD) – maksimalus taikytinas NPD padidintas nuo 300 eurų iki 350 eurų. Taip pat padidinti individualūs NPD riboto darbingumo asmenims. Dėl to 2020 m. ir toliau mažės mokesčių pleištas, ypač mažas ir vidutinės pajamas uždirbantiems asmenims. Taip pat pagal 2020 m. įsigaliojusį didesnį progresinį GPM tarifą (32 proc. vietoj 27 proc.), kartu išplečiant didesnio tarifo mokesčius mokančių asmenų skaičių (ribą, nuo kurios mokamas didesnis GPM tarifas, sumažinant nuo 120 VDU iki 84 VDU), didės pajamų apmokestinimo progresyvumas. Šios priemonės didins paskatas dirbti, prisidės prie skurdo ir nelygybės mažinimo.					
Rodikliai		2016	2017	2018	2019	2020
Atsižvelgiant į augančią ekonomiką ir didėjančią darbo užmokesčio fondą indeksuotos vidutinės senatvės pensijos augimas, proc. (palyginti su 2016 m.)	<i>Planas</i>	–	7,3	14,0	21,0	27,5
	<i>Faktas</i>	0	12,6	25,1	–	–
Asmenų, patiriančių skurdo riziką ar socialinę atskirtį, dalis	<i>Planas</i>	29,3	29,3	27,4	26,0	24,0
	<i>Faktas</i>	30,1	29,6	28,3	–	–
Pajamų pasiskirstymo koeficientas	<i>Planas</i>	7,5	7,5	6,8	6	5,2
	<i>Faktas</i>	7,1	7,3	7,1	–	–
Mokesčių pleištas (samdomų darbuotojų)	<i>Planas</i>	0,5 VDU – 36,5 proc. 1 VDU – 41,2 proc. 1,67 VDU – 42 proc.	0,5 VDU – 34 proc. 1 VDU – 40,8 proc. 1,67 VDU – 42 proc.	0,5 VDU – 33,4 proc. 1 VDU – 40,6 proc. 1,67 VDU – 42,1 proc.	0,5 VDU – 31,6 proc. 1 VDU – 37,5 proc. 1,67 VDU – 39,8 proc.	0,5 VDU – 29,3 proc. 1 VDU – 36,8 proc. 1,67 VDU – 39,8 proc.
	<i>Faktas</i>	0,5 VDU – 36,5 proc. 1 VDU – 41,2 proc. 1,67 VDU – 42 proc.	0,5 VDU – 34 proc. 1 VDU – 40,8 proc. 1,67 VDU – 42 proc.	0,5 VDU – 33,5 proc. 1 VDU – 40,7 proc. 1,67 VDU – 42,1 proc.	– ¹³⁰	–

¹³⁰2019 m. duomenis Europos Komisija paskelbs 2020 m. II ketvirtį.

2 rekomendacija. Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą. Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą.

Atsakingos institucijos: Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

Tikslas	Poveikis Tarybos rekomendacijos įgyvendinimui
3 tikslas. Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą <i>(Švietimo struktūrinės reformos įgyvendinimas)</i>	Tikslo siekiama įgyvendinant 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ priemonės, administruojamas Ekonomikos ir inovacijų ministerijos. Priemonėmis sudaromos palankios sąlygos gerinti suaugusiųjų mokymosi prieinamumą darbuotojams, didinami įmonių darbuotojų mokymo mastai ir efektyvumas, atitinkamai: • skatinant mokymąsi darbo vietoje pameistrystės forma pagal priemonę „Pameistrystė ir kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje“, pasiekta rezultatų – darbuotojų, kurie dalyvavo ESF mokymuose, suteikiančiuose kvalifikaciją arba kompetenciją, skaičius – daugiau kaip 3,1 tūkst. darbuotojų (faktinė rodiklio pasiekimo reikšmė 2019 m. pabaigoje); • skatinant specialiųjų mokymų įmonėms, skirtų sektorinėms kompetencijoms ugdyti, prieinamumą, įgyvendinant priemonę „Kompetencijos LT“ ir tęstinės atrankos visuotinės dotacijos priemonę „Kompetencijų vaučeris“, darbuotojų, kurie dalyvavo ESF mokymuose, suteikiančiuose kvalifikaciją arba kompetenciją, skaičius siekė beveik 15 tūkst. darbuotojų (faktinė rodiklio pasiekimo reikšmė 2019 m. pabaigoje). 2014–2020 m. programavimo laikotarpio ES fondų lėšos bus investuotos iki 2023 m. pabaigos. Atnaujinama profesinio orientavimo sistema, siekiant subalansuoti ir užtikrinti profesinio orientavimo paslaugų teikimą visoms suinteresuotoms grupėms. Siekiama peržiūrėti šiuo metu sistemoje teikiamas paslaugas, išgryninti paslaugų paketus, kurie turi būti teikiami mokyklose. Taip pat, remiantis Europoje veikiančių „one stop shop“ centrų patirtimi, regionuose numatoma įkurti regioninius karjeros centrus (reorganizuojant Užimtumo tarnybai priklausančius Jaunimo darbo centrus), kuriuose taip pat būtų teikiamos profesinio orientavimo paslaugos, organizuojamas profesinis veiklinimas. Siekiant skatinti dalyvavimą mokymosi visą gyvenimą veiklose, numatoma stiprinti savivaldybių gebėjimus planuoti ir įgyvendinti veiklas regiono lygmeniu (numatomas startas 2020 m. pradžioje), taip pat pradėtos diskusijos su suinteresuotomis ministerijomis (Finansų ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir kt.) dėl bendros suaugusiųjų švietimo sistemos, kuri apimtų visų suinteresuotų asmenų grupių mokymosi galimybes, sukūrimo. Šiuo metu rengiamas profesinių mokyklų tinklo pertvarkos projektas. 2019 m. įvykdytos 6 profesinio mokymo įstaigų reorganizacijos (Anykščių technologijos mokykla prijungta prie VšĮ Alantos technologijos ir verslo mokyklos; Aukštadvario žemės ūkio mokykla prijungta prie VšĮ Elektrėnų profesinio mokymo centro; Joniškėlio Igno Karpio žemės ūkio ir paslaugų mokykla prijungta prie VšĮ Panevėžio profesinio rengimo centro; Simno žemės ūkio mokykla prijungta prie Alytaus profesinio rengimo centro; Žeimelio technologijų ir verslo mokykla prijungta prie Joniškio žemės ūkio mokyklos; VšĮ Vilniaus Žirmūnų darbo rinkos mokymo centras sujungtas su Vilniaus turizmo ir prekybos verslo mokykla – įkurtas naujas juridinis vienetas Profesinio mokymo centras „Žirmūnai“). Siekiant pertvarkyti studijų bazinį finansavimą (skiriamą studijų kainai padengti), Seimui pateiktas Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas. Jame numatyta: įtvirtinti nemokamas bakalauro studijas; įvesti valstybinių aukštųjų mokyklų

	finansavimą, skirtą veiklos pažangai skatinti, kuris būtų skiriamas pagal sutarčių su valstybinėmis aukštosiomis mokyklomis vykdymo rezultatus; pertvarkyti lėšų skyrimą studijoms finansuoti ir numatyti leistiną studentų „nubyrėjimo“ ribą, kada finansavimas nebūtų mažinamas. Suderinus su švietimo bendruomene, patvirtintos Bendrųjų programų atnaujinimo gairės. Šiose gairėse nustatomos bendrųjų programų pokyčių sritys: tikslai, ugdymosi rezultatai (kompetencijos), mokymosi turinys ir mokinių pasiekimų vertinimo kaita. Šiuo metu pradedamos atnaujinti mokomųjų dalykų programos – telkiamos mokslininkų ir mokytojų praktikų grupės, kurios rengs konkrečių dalykų bendrųjų ugdymo programų projektus ir teiks juos svarstyti. Sudarytos Ugdymo turinio stebėsenos ir Ugdymo turinio atnaujinimo veiklų koordinavimo grupės, šiuo metu vyksta darbų planavimas, rengiami reikalavimai kompetencijų aprašų rengėjams, planuojami susitikimai su dalykininkų bendruomenėmis. Patvirtintas Europos Komisijos struktūrinių reformų paramos projektas „Mokyklų vadovų vaidmens stiprinimas įgyvendinant atnaujintą ugdymo turinį“, šiuo metu planuojamos detalios projekto veiklos su Europos Komisija. Įgyvendinant ES Sanglaudos fondo projektą „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė“, rengiamos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo metodikos. Taip siekiama sudaryti efektyvias sąlygas tobulinti mokyklų veiklą (taikydama konkrečius rodiklius, mokykla galės įvertinti įvairių veiklos sričių kokybę), skatinti siekti geresnės ugdymo kokybės ir geresnių mokinių pasiekimų. Su švietimo bendruomene išdiskutavus vertinimo poreikius, remiantis gerąja užsienio patirtimi, rengiama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo metodikų techninė specifikacija, kuri dabar derinama su Europos socialinio fondo agentūra. Planuojama netrukus pasirašyti paslaugų teikimo sutartį ir pirminį metodikos variantą turėti 2020 m. I ketv. Planuojama, kad, atrinkus ir parengus 40 įsivertinimo konsultantų bei 60 išorės vertintojų, šių metodikų išbandymas bus atliktas 20 ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų. Galutinis metodikų variantas po išbandymo planuojamas 2021 m. spalį. Siekiant mažinti ankstyvąjį jaunų žmonių su negalia pasitraukimą iš švietimo sistemos, įgyvendinamas Vaikų įtraukties mokytis ir įvairiapusio ugdymo planas, patvirtintas švietimo ir mokslo ministro 2017 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. V-527 „Dėl Vaikų įtraukties mokytis ir įvairiapusio ugdymo 2017–2022 metų veiksmų plano patvirtinimo“. Bendrojo ugdymo mokyklos aprūpinamos mokiniams reikalingomis specialiosiomis mokymo ir techninės pagalbos priemonėmis, steigiami mokytojų padėjėjų etatai, profesinio mokymo įstaigose užtikrinama programų, pritaikytų neįgaliesiems, įvairovė. 2019 m. įgyvendinant ES struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 09.1.3-CPVA-V-704-04-0001 „Specialiųjų mokymo priemonių ir ugdymui skirtų techninės pagalbos priemonių įsigijimas“, numatyta apie 20 proc. visų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų aprūpinti specialiosiomis mokymui ir ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis. Įgyvendinant ES struktūrinių fondų projektą Nr. 0.9.2.2-ESFA-V-707-02-0001 „Pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimas“, 2019 m.: pradėti rengti prekybos žmonėmis, patyčių ir smurto prevencijos specialistai (120 asmenų); bendrųjų įgūdžių mokymuose kompetencijas tobulino 30 Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo pagalbos departamento specialistų; kvalifikacijos tobulinimo seminaruose Vokietijoje ir Suomijoje kompetencijas tobulino 20
--	--

	specialistų; pradėti agresijos prevencijos ir valdymo mokymai mokyklų, turinčių specialiąsias klases, ir specialiųjų mokyklų darbuotojams (apmokyta 170 darbuotojų); švietimo pagalbos įstaigų logopedų tęstiniuose mokymuose apmokyti 56 logopedai; švietimo pagalbos įstaigų specialiųjų pedagogų tęstiniuose mokymuose apmokyti 56 specialieji pedagogai; kvalifikacijos tobulinimo seminare – vizito Didžiojoje Britanijoje (BETT parodoje) metu – kompetencijas tobulino 24 specialistai; ugdomojo konsultavimo specialistų supervizijose dalyvavo 14 dalyvių; kvalifikacijos tobulinimo seminaruose Izraelyje (2 vizitai) kompetencijas tobulino 20 asmenų; tęstiniuose ugdomojo konsultavimo mokymuose apmokyta 250 mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų; mokymuose mokyklų vaiko gerovės komisijų nariams apmokyta 1 095 specialistai; pedagoginių psichologinių ar švietimo pagalbos tarnybų švietimo pagalbos specialistų mokymuose, kaip taikyti tikslingą elgesio korekcijos programą (EQUIP), apmokyti 26 specialistai; išleista 60 komplektų metodinių priemonių elgesio korekcijos programai (EQUIP) vykdyti; 36 vaikų socializacijos centrų komandų specialistai dalyvavo 5-iose profesinio konsultavimo supervizijose. Įgyvendinant švietimo struktūrinės reformos projektą „Saugi mokykla kiekvienam“, 2019 m. tęsiama prevencinių programų įgyvendinimo plėtra: programos įdiegtos iš viso 1 058 bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose, 432 ikimokyklinio ugdymo įstaigose, vykdančiose priešmokyklinio ugdymo programas. 87 proc. bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo mokyklų vykdo bent 1 prevencinę programą (planuotas rodiklis 2019 m. – 85 proc.). 71 proc. ikimokyklinio ugdymo įstaigų, vykdančių priešmokyklinio ugdymo programą, vykdo bent 1 prevencinę programą (planuotas rodiklis 2019 m. – 71 proc.). Parengta socialinių emocinių ir sveikatos kompetencijų modelio (toliau – SESU) metodinė medžiaga ir įrankiai, kuriuos 2018–2019 mokslo metais išbandė 20 Lietuvos mokyklų. Taip pat vyksta tyrimas, kaip parengti įrankiai išbandomi mokyklose (tyrime dalyvauja 5 ES šalys). Rezultatai šiuo metu apibendrinami. Ryškėja tendencijos, kad šių kompetencijų ugdymas ypač svarbus pradinio ugdymo pakopoje, nes po intervencijos jaunesnių mokinių raidoje galima pastebėti statistiškai reikšmingų pokyčių. Todėl atnaujinant ugdymo turinį numatyta ugdyti socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją. Gilesnės įžvalgos bus pateiktos projekto 2020 m. I ketv. ataskaitoje. 2019 m. patvirtintas Aukštųjų mokyklų ir užsienio valstybių aukštųjų mokyklų filialų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašas, vertinamosios sritys ir rodikliai. Aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo tikslas – remiantis išorinio vertinimo išvadomis, nustatyti aukštosios mokyklos veiklos kokybę, sukurti prielaidas aukštosios mokyklos veiklai gerinti, skatinti veiklos kokybės kultūrą, taip pat informuoti steigėjus, akademinę bendruomenę ir visuomenę apie aukštosios mokyklos veiklos kokybę. Aukštųjų mokyklų išorinis vertinimas atliekamas ne rečiau kaip kartą per 7 metus. Vertinimo metu aukštosios mokyklos veikla bus įvertinama pagal 4 vertinamąsias sritis – valdymas, kokybės užtikrinimas, studijų ir mokslo (meno) veikla bei poveikis regionui ir visos šalies raidai. Aukštųjų mokyklų ir užsienio valstybių aukštųjų mokyklų filialų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašas įsigalios nuo 2020 m. kovo 1 d. Išorinis aukštųjų mokyklų vertinimas bus vykdomas pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintą aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo planą.						
Rodikliai		2016	2017	2018	2019	2020	2021
Švietimo įstaigas lankančių 4–6 metų vaikų dalis, proc.	Planas	90,8	92	93	94	95	95
	Faktas	91,4	91,9	91,3	–	–	–

25–64 metų gyventojų, per 4 paskutines savaites dalyvavusių švietimo ir profesinio mokymo veikloje, dalis (mokymosi visą gyvenimą lygis), proc.	Planas	6	6,6	7,4	8,2	9	9,8
	Faktas	6	5,9	6,6	–	–	–
Mokinių, kurių pasiekimų lygis bent 3 (iš 6) pagal PISA, dalis, proc. (mažiausias procentas iš 3 dalykinių sričių) (tyrimas atliekamas kas 3 metus)	Planas	45,6	45,6	45,6	48	49	50
	Faktas	45,6		49,5			
Asmenų, vidurinio išsilavinimo siekiančių profesinėse mokyklose, dalis, proc.	Planas	26,7	29,1	33,4	33,8	34,2	34,6
	Faktas	27,2	27,4	–	–	–	–

Atsakinga institucija – Sveikatos apsaugos ministerija

Tikslas	Poveikis Tarybos rekomendacijos įgyvendinimui
4 tikslas. Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą <i>(Struktūrinės sveikatos apsaugos reformos įgyvendinimas)</i>	Skatinti racionaliai vartoti vaistus padės ES struktūrinių fondų lėšomis leidžiamas „Išmintingasis vaistų sąrašas“ ir leidinys pacientams apie racionalų vaistų vartojimą, taip pat informacijos sklaida. Tikslas – gerinti žmonių sveikatą, skatinant racionalų vaistų vartojimą, remiantis įrodymais pagrįstos medicinos, vaistų veiksmingumo, saugumo, ekonomiškumo santykio vertinimo principais. Sveikatos apsaugos ministerija nuo 2019 m. rugsėjo 11 d. pradėjo vykdyti projektą „Išmintingasis vaistų sąrašas“ (toliau – Sąrašas). Numatoma Sąrašo parengimo ir informacijos apie jį sklaidos trukmė – 24 mėnesiai. Sąrašą numatoma baigti rengti iki 2020 m. III ketvirčio pabaigos. 2019 m. spalį priimtas Sveikatos draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas¹³¹. Įstatymo tikslas – asmenims, sukakusiems Socialinio draudimo pensijų įstatyme nustatytą senatvės pensijos amžių arba Neįgalųjų socialinės integracijos įstatyme nustatyta tvarka pripažintiems neįgaliaisiais, kurių už praeitą mėnesį gautų socialinio draudimo pensijų (kartu su pensijos priemoka), šalpos pensijų, valstybinių pensijų, užsienio valstybės pensijų, kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas ir (ar) draudžiamųjų pajamų, kaip jos apibrėžtos Socialinio draudimo pensijų įstatyme, suma sudaro mažiau nei 95 procentus praėjusių metų minimalių vartojimo poreikių dydžio, bei vyresniems nei 75 metų asmenims sudaryti sąlygas gauti kompensuojamuosius vaistus ir kompensuojamąsias medicinos pagalbos priemones be paciento priemokos. Šiems asmenims nuo 2020 m. liepos 1 d. paciento priemoka bus kompensuojama Vyriausybės nustatyta tvarka. Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos priemonėmis visiems pacientams užtikrinama galimybė matyti visų sveikatos priežiūros įstaigų deklaruotą laiką Išankstinės pacientų registracijos

¹³¹ Sveikatos draudimo įstatymo Nr. I-1343 2, 10, 11 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2492.

	informacinėje sistemoje ir vienodomis sąlygomis užsiregistruoti sveikatos priežiūros paslaugoms bei sudarytos galimybės kontroliuoti, kaip gydymo įstaigos užtikrina skaidrų ir efektyvų sveikatos priežiūros paslaugų teikimą: • Sukurta Išankstinės pacientų registracijos informacinės sistemos integracija su Elektronine sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacine sistema. • Parengtos Išankstinės pacientų registracijos informacinės sistemos integracinės sąsajos su Sveikatos priežiūros įstaigų informacine sistema (šios sąsajos parengtos 2019 m. pabaigoje). • Prie Išankstinės pacientų registracijos informacinės sistemos prijungtos Lietuvos nacionalinei sveikatos sistemai priklausančios sveikatos priežiūros įstaigos (2020–2021 m. pasirašomos sutartys su VĮ Registrų centru dėl naudojimosi Išankstine pacientų registracijos informacine sistema, per šią sistemą deklaruojamas vizitų laikas). • Rengiamos objektyvios ataskaitos apie eiles ir jų tendencijas, gautos iš Išankstinės pacientų registracijos informacinės sistemos (2021 m.). • Įvertinami ataskaitų rezultatai, nustatomos eilių susidarymo priežastys (2021 m.). Gerinamas atrankinės patikros programų organizavimas ir įgyvendinimas. 1. 2019 m. pradėti įgyvendinti perėjimo prie koordinuoto prevencinių programų vykdymo projektai – „Atrankinės patikros dėl onkologinių ligų programų efektyvumo didinimas Rytų regione“, projekto vykdytojas – Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikos, partneriai – Nacionalinis vėžio institutas, NVO, vykdančios veiklą onkologinių ligų srityje (finansavimas – 1,6 mln. eurų), ir „Onkologinių ligų atrankinės patikros programų efektyvumo didinimas Vidurio ir Vakarų Lietuvos regionuose“, projekto vykdytojas – Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Kauno klinikos, partnerės – NVO, vykdančios veiklą onkologinių ligų srityje (finansavimas 1,2 mln. eurų). Veiklos: atrankinės patikros programų vykdymo, kokybės užtikrinimo ir kokybės kontrolės reikalavimų parengimas ir įdiegimas; organizuoto programų vykdymo diegimas; koordinavimo centrų bandomoji veikla; specialistų mokymai teikti paslaugas pagal naujus reikalavimus; informacijos sklaidai parengimas, sklaida ir tikslinių gyventojų grupių švietimas. 2. Nuo 2019 m. vykdomas projektas „Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programos paslaugų efektyvumo didinimas ir kokybės gerinimas“ (2 mln. eurų). Nupirkta 10 skaitmeninių mamografų (iš jų 4 su tomosinteze) (pasirašyta sutartis, mamografai turi būti pristatyti 2020 m. birželį). 3. Parengti Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programos ir Atrankinės patikros dėl gimdos kaklelio patologijos programos atlikimo metodikos pakeitimo projektai, siekiant įtraukti į programos paslaugas ŽPV testą skystoje terpėje – Valstybinės ligonių kasos skaičiuoja bazines kainas. Pradėtas formuoti savarankiškų ambulatorinės slaugos namuose paslaugų teikėjų tinklas. Planuojama šį etapą įgyvendinti iki 2020 m. liepos 1 d.
--	--

	Valstybinės ligonių kasos naujausiais duomenimis, 2019 m. rugsėji–lapkritį viešųjų įstaigų vidutinis gydytojo darbo užmokestis (bruto) siekė 2 609 eurus, o slaugytojo – 1 354 eurus, 2019 m. sausį–kovą vidutinis gydytojo darbo užmokestis (bruto) siekė 2 305 eurus, o slaugytojo – 1 203 eurus.					
Rodikliai		2016	2017	2018	2019	2020
<i>Savanoriškosios sveikatos priežiūros apmokėjimo programos ir namų ūkių tiesioginės išlaidos, proc. nuo visų išlaidų sveikatos priežiūrai</i>	<i>Planas</i>	33,1	30	28	26	25
	<i>Faktas</i>	33,2	33,3	–	–	–
<i>Vidutinė paciento priemoka, tenkanti vienam kompensuojamajam receptui</i>	<i>Planas</i>	-	-	4,5	4,0	3,2
	<i>Faktas</i>	5,1	5,0	3,9	–	–
<i>Pasaulio korupcijos barometro duomenimis, respondentų, davusių kyšių gydymo įstaigose, dalies mažėjimas, proc.</i>	<i>Planas</i>	20	20	18	14	10
	<i>Faktas</i>	24	24	24	–	–
<i>Aktyvaus gydymo lovų skaičius 100 tūkst. gyventojų</i>	<i>Planas</i>	611,8	554,2	535	515	460
	<i>Faktas</i>	611,8	472,2	464,5	–	–
<i>Tikėtina vyrų sveiko gyvenimo trukmė (nuo gimimo), metais</i>	<i>Planas</i>	58	57,5	58	58,6	58,7
	<i>Faktas</i>	56,2	56,4	–	–	–
<i>Tikėtina moterų sveiko gyvenimo trukmė (nuo gimimo), metais</i>	<i>Planas</i>	62	62	62,3	62,6	62,8
	<i>Faktas</i>	59,4	59,8	–	–	–

3 rekomendacija. *Vykdam su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, darnų transportą ir energijos jungtis, atsižvelgiant į regioninius skirtumus. Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą. Sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti.*

Atsakingos institucijos: Energetikos ministerija, Susisiekimo ministerija

Tikslas	Poveikis Tarybos rekomendacijos įgyvendinimui
5 tikslas. Vykdam su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, darnų transportą ir energijos jungtis, atsižvelgiant į regioninius skirtumus	Integruojamos į bendrą Europos dujų rinką Lietuvos ir Baltijos valstybių gamtinių dujų perdavimo sistemos užtikrina dar vieną alternatyvų dujų šaltinį, didesnę ekonominę naudą bei energetinį saugumą visiems projekto partneriams, o taip pat leidžia panaudoti regiono tikslams SGD terminalą Klaipėdoje. Kuriamos naujos sąlygos konkurencingesnėms gamtinių dujų kainoms šalies rinkoje. Pakankamas Lietuvos ir Baltijos šalių energetinio saugumo lygis ir visapusiška integracija į ES rinkas bus užtikrinta desinchronizavus elektros energetikos sistemą nuo IPS/UPS ir ją sujungus su KET darbui sinchroniniu režimu.

	Siekama, kad energijos vartojimo efektyvumo didinimas ir atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas taptų kasdiene kiekvieno buitinio vartotojo, verslo ar pramonės, įsigyjančios elektrą, dujas, biokurą ar kitą kurą arba žaliavas, veiklos dalimi. Įgyvendinant projektą „Rail Baltica“, vykdomi viešieji projekto darbų pirkimai, žemės paėmimas visuomenės poreikiams, o atkarpoje Kaunas–Palemonas (9,1 km) jau atlikta daugiau kaip 50 proc. numatytų statybos darbų. „Rail Baltica“ didins geležinkelio transporto ir logistikos rinkos dalyvių veiklos mastą, sudarys galimybę plėstis ir siūlyti naujas veiklos kryptis. Plėtojant „Via Baltica“ automobilių kelių jungtį, nuo 2016 m. rekonstruota 77,54 km, iš jų 2019 m. baigti statybos darbai kelio A17 ruože nuo 10,53 iki 22,06 km (11,53 km). Taip pat vykdomi jūrų uosto ir oro uostų infrastruktūros modernizavimo ir rekonstrukcijos darbai, kurie padės didinti krovinių ir keleivių junglumą su kitomis valstybėmis. Siekiant sumažinti neigiamą poveikį aplinkai ir skatinti energijos vartojimo efektyvumą 2014–2020 metais, naudojant ES investicijas, vietinio (miesto ir priemiestinio) viešojo transporto priemonių parkas atnaujinamas ekologiškomis transporto priemonėmis (2019 m. įsigyta 108), plėtojama elektromobilių pakrovimo infrastruktūra, vykdoma dviračių ir / ar pėsčiųjų takų ir /ar trasų rekonstrukcija ir plėtra.					
Rodikliai		2017	2018	2019	2020	2021
Lietuvos ir Lenkijos dujotiekių jungties projekto įgyvendinimas, proc.	<i>Planas</i>	15	37	65	86	100
	<i>Faktas</i>	15	18	22		
Įgyvendinta sinchronizacijos su KET projekto dalis, proc.	<i>Planas</i>	30	35	40	45	50
	<i>Faktas</i>	30	35	40		
Sutaupytas suminis galutinės energijos kiekis nuo 2013 m., GWh	<i>Planas</i>	463	2600	2700	2800	2900
	<i>Faktas</i>	2624	¹³²			
Kasmetinis krovinių vežimas visų rūšių transportu, mln. t	<i>Planas</i>	114,8	116,9	125,9	125,5	134,1
	<i>Faktas</i>	136,6	146,5	152,4 (išankstiniais duomenimis)	–	–
Krovinių krova uostuose, mln. t	<i>Planas</i>	40 (2016)	44	46	48	52
	<i>Faktas</i>	43,2	46,6	46,3	–	–
Rekonstruota kelio „Via Baltica“, km	<i>Planas</i>	21,1 (2016)	34,21	11,53	20,73	5,0
	<i>Faktas</i>	10,7	34,21	11,53	–	–
Padidintas Lietuvos oro uostų keleivių aptarnavimo pralaidumo pajėgumas, mln. keleivių	<i>Planas</i>	4,53 (2016)	5,04	5,11	5,15	7,17
	<i>Faktas</i>	5,2	6,2	6,5	–	–

Atsakinga institucija: Finansų ministerija

¹³² Duomenys bus žinomi 2020 m. balandžio 30 d.

Tikslas	Poveikis Tarybos rekomendacijos įgyvendinimui				
6 tikslas. Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą	2019 m. parengta nauja valstybės biudžeto programų sudarymo tvarka. Ji integruota į Strateginio valdymo metodikos projektą (planuojama Strateginio valdymo metodiką patvirtinti iki 2020 m. III ketv. pabaigos), siekiant susieti biudžeto programas su strateginio planavimo sistemos elementais. Pagal naują biudžeto programų sudarymo tvarką biudžeto programose tęstinės veiklos aiškiai atskiriamos nuo pažangos veiklų, vadovaujantis nustatytais kriterijais. Parengta biudžeto lėšomis finansuojamų pažangos projektų pagrindimo, atrankos, vykdymo, valdymo, priežiūros, stebėsenos tvarka, taikoma visiems finansavimo šaltiniams. Ši tvarka taip pat bus integruota į Strateginio valdymo metodiką. Nuo 2021 m. šie pakeitimai bus palaipsniui integruojami į biudžeto sudarymo procesą.				
<i>Lietuvos darbo našumas, išreikštas perkamosios galios paritetu 1 dirbančiajam, ES vidurkio proc.</i>	<i>Planas</i>	73,3	74	75	78,4
	<i>Faktas</i>	75,8	77	–	–
<i>Lietuvos strateginio pajėgumo indekso reikšmė dešimtbalėje sistemoje</i>	<i>Planas</i>	7,5	7,5	7,5	8
	<i>Faktas</i>	7,5	7	–	–
<i>Lietuvos biudžeto skaidrumo indekso reikšmė dešimtbalėje sistemoje (tyrimas atliekamas kas dvejus metus)</i>	<i>Planas</i>	5,93	5,93	6,5(2019)	7,5 (2021)
	<i>Faktas</i>	5,93	–	5,93	–

Atsakingos institucijos: Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija

Tikslas	Poveikis Tarybos rekomendacijos įgyvendinimui
7 tikslas. Sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti <i>(Struktūrinės inovacijų reformos įgyvendinimas)</i>	Tikslo siekiama įgyvendinant veiksmų programos 1 prioriteto „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ priemones, administruojamas Ekonomikos ir inovacijų ministerijos, atitinkamai: • Siekiant sumažinti fragmentiškumą ir funkcijų dubliavimą institucijose, užtikrinti politikos įgyvendinimo vientisumą, sisteminių paramos programų valdymą bei skaidrų projektų vertinimą, Ekonomikos ir inovacijų ministerijos užsakymu konsultacinė įmonė UAB „Smart Continent LT“ 2018 m. spalį – 2019 m. sausį atliko studiją „Įstaigų, kurių funkcijos susijusios su mokslo, technologijų ir inovacijų politikos įgyvendinimu, veiklos konsolidavimo modelio parengimas“. Šios studijos tarpinės ir galutinės ataskaitos buvo svarstomos ir patvirtintos darbo grupėje, kurioje dalyvavo Vyriausybės kanceliarijos, Ekonomikos ir inovacijų ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Finansų ministerijos atstovai, taip pat Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros ir viešosios įstaigos Lietuvos verslo paramos agentūros vadovai. Tolesni konsolidavimo veiksmai bus vykdomi 2020 m. • Skatinant privataus sektoriaus investicijas į inovacinę veiklą vykdančius ūkio subjektus ir norint sumažinti priklausomybę nuo ES fondų lėšų, parengtas Inovacijų skatinimo fondo įstatymo projektas. • Įgyvendinamos priemonės „Intelektas. Bendri mokslo-verslo projektai“ ir „Inostartas“. Pagal abiejų priemonių 2019 m. rezultatus: subsidijas gauna 287 įmonės, numatyta, kad baigus įgyvendinti projektus tokių įmonių skaičius bus apie 350; įmonių, bendradarbiaujančių su tyrimų institucijomis, skaičius viršija 60; investicijas gavusių įmonių sukurti gaminių, paslaugų ar procesų prototipų (konceptijų) – daugiau kaip 215 vnt. Numatyta, kad baigus įgyvendinti projektus tokių sukurtų gaminių, paslaugų ar procesų prototipų (konceptijų) skaičius sieks beveik 770 vnt. Privačios investicijos, atitinkančios viešąją paramą inovacijoms arba MTEP projektams pagal priemonę „Intelektas. Bendri mokslo-verslo

projektai“ siekia 46,1 mln. eurų (faktinė rodiklio pasiekimo reikšmė 2019 m. pabaigoje), numatyta, kad baigus įgyvendinti projektus tokių investicijų suma viršys 125 mln. eurų; priemonės „Inostartas“ 2020 m. sausio 29 d. rezultatai: privačios investicijos, atitinkančios viešąją paramą inovacijoms arba MTEP projektams, – 0,52 mln. eurų. Subsidijas gauna / gavo 65 įmonės. Skirtas finansavimas – 1,55 mln. eurų.

- 2019 m. viduryje sukurta nauja priemonė „Eksperimentas“, kuriai įgyvendinti numatyta 72,7 mln. eurų ES fondų lėšų. Jos tikslas – skatinti įmones investuoti į inovaciniams gaminiams, paslaugoms ar procesams kurti reikalingus MTEP. 2019 m. pabaigoje paskelbti kvietimai pagal minėtą priemonę. Numatyta, kad įgyvendinus projektus pagal šią priemonę subsidijas gaunančių įmonių bus daugiau kaip 120; privačios investicijos, atitinkančios viešąją paramą inovacijoms arba MTEP projektams, sieks beveik 73 mln. eurų; investicijas gavusių įmonių sertifikuotų produktų MTEP srityje bus daugiau kaip 30; investicijas gavusių įmonių sertifikuotų technologijų MTEP srityje skaičius sieks 5 ir pan.

- Praplėstas priemonės „Inočekiai“ finansuojamų veiklų sąrašas. Atlikti priemonės pakeitimai, orientuoti į projektų kokybę, paskatins mokslinių tyrimų rezultatų komercinimą ir inovatyvių produktų kūrimą. Numatyta, kad inovaciniai čekiai bus teikiami projektams, atrinktiems pagal sutartį, pasirašytą tarp Europos branduolinių tyrimų organizacijos (CERN) ir Vyriausybės, įgyvendinti. 2020 m. sausio 29 d. rezultatai: privačios investicijos, atitinkančios viešąją paramą inovacijoms arba MTEP projektams („Inočekiai“), – 1,62 mln. eurų; subsidijas gauna / gavo 123 įmonės („Inočekiai“); 114 įmonių bendradarbiauja su tyrimų institucijomis, kitos 9 įgyvendina Kokybės ženklo veiklas. Skirtas finansavimas – 2,9 mln. eurų. 2014–2020 m. programavimo laikotarpio ES fondų lėšos bus investuotos iki 2023 m. pabaigos.

Įgyvendinta ES Tarybos rekomendacijų priemonių plano priemonė Nr. 7.1 „Plėsti inovacijų ir technologijų perdavimo centrus, skatinant mokslo ir studijų institucijose kuriamų MTEP rezultatų komercinimą“ (LRV programos veiksmas Nr. 02-05-01-07, įgyvendinimo terminas – 2019 m. IV ketv.).

2017–2020 m. sklandžiai įgyvendinami 9 mokslo ir studijų institucijų projektai (priemonė Nr. 01.2.2-CPVA-K-703 „Kompetencijos centrų ir inovacijų ir technologijų perdavimo centrų veiklos skatinimas“), kurių tikslas – stiprinti mokslo ir studijų institucijų (toliau – MSI) inovacijų ir technologijų perdavimo centrus, kurie yra vidiniai MSI MTEP ir inovacijų vadybos padaliniai, veikiantys vieno langelio principu: atlieka žinių ir technologijų perdavimo, intelektinės nuosavybės valdymo, mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimo funkcijas, ieškodami verslo partnerių turimam mokslo potencialui realizuoti ir (arba) padėdami rasti konkrečius verslo poreikius galinčius atliepti MSI mokslininkus.

Projektams skirta 5,7 mln. eurų, projektų trukmė – iki 2021 m. pradžios.

Įgyvendinama ES Tarybos rekomendacijų priemonių plano priemonė Nr. 7.2 „Komercenti mokslo ir studijų institucijų kuriamų atžalinių (angl. *spin-off*) įmonių MTEP rezultatus“ (LRV programos veiksmas Nr. 02-03-04-11, įgyvendinimo terminas – 2020 m. IV ketv.).

Skatinant atžalinių įmonių kūrimą ir jų rezultatų (MTEP grįstų inovacijų) komercinimą, 2019 m. paskelbtas kvietimas teikti paraiškas atžalinių įmonių veiklos projektams finansuoti (priemonė Nr. 01.2.2-MITA-K-702 „MTEP rezultatų komercinimo ir tarptautiškumo skatinimas“). Pasirašytos 5 sutartys (su mokslo ir studijų institucijomis ir MVI (labai mažomis, mažomis ir vidutinėmis įmonėmis)). Skirtas finansavimas – 111 578,27 euro).

Projektų trukmė – ne ilgesnė nei 12 mėnesių.

2019 m. gruodžio 20 d. paskelbtas kvietimas teikti paraiškas pagal atnaujintą priemonės projektų finansavimo sąlygų aprašą. Taip pat numatoma skelbti dar vieną kvietimą.

Strategijos „2020 m. Europa“ tikslas – išlaidų MTEP santykis su BVP – 1,9 proc.

Bendra situacija:

	Lietuvos statistikos departamento ir Eurostato duomenimis, bendros išlaidos MTEP Lietuvoje 2018 m. sudarė 0,88 proc. nuo BVP (arba 397 mln. eurų), kai dar 2015 m. buvo 1,04 proc. BVP. Pažymėtina, kad ES vidurkis – priešingai, augo – 2,12 proc. nuo BVP (2018 m.) ir išliko dukart didesnis nei Lietuvos išlaidos MTEP. Pagal finansavimo šaltinius (angl. <i>source of funds</i>) išlaidos MTEP 2018 m. pasiskirstė taip: valstybės biudžeto lėšos – 0,31 proc. nuo BVP, privatus sektorius kaip finansavimo šaltinis – 0,29 proc. nuo BVP, užsienio lėšos (įskaitant ir ES struktūrinių fondų lėšas) – 0,25 proc. nuo BVP, aukštojo mokslo sektorius – 0,03 proc. nuo BVP. Pastebėtina, kad nuo 2015 m. mažėja Lietuvos valstybės biudžeto skiriamas finansavimas MTEP: 2015 m. valstybės biudžeto lėšos MTEP sudarė 0,37 proc. nuo BVP, 2017 m. – 0,33 proc. nuo BVP, o 2018 m. dar mažiau – jau tik 0,31 proc. nuo BVP. Tai yra bene dvigubai mažiau nei MTEP veiklų finansavimui vidutiniškai skiriama kitose ES valstybėse narėse – 0,61 proc. nuo BVP. Itin žema (palyginti su ES vidurkiu) ir nuosekliai mažėjanti Lietuvos valstybės biudžeto dalis, skiriama MTEP, lemia, kad šalies konkurencingumui ir ekonomikos augimui svarbiai sričiai neužtikrinamas tvarus finansavimas, o tai tampa protų nutekėjimo priežastimi; sritis išlieka priklausoma nuo ES struktūrinių fondų lėšų. Kita kartinė problema – itin mažas mokslui imlaus verslo sektorius. Verslo sektoriaus, kaip finansavimo šaltinio, išlaidos MTEP Lietuvoje išlieka menkos (2015 m. – 0,3 proc. nuo BVP, 2017 m. – 0,32 proc. nuo BVP, o 2018 m. – 0,29 proc. nuo BVP). Pagal šį rodiklį Lietuva nuo ES vidurkio vis dar atsilieka 4 kartus (ES vidurkis – 1,2 proc. nuo BVP). 2019 m. dėl šio tikslo taip pat padaryta: 2016–2019 m. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra vykdė projektą „Mokslo ir tyrimų atvira prieiga – MITAP II“, kuriam skirti 2 151 847 eurai. Projektu siekta skatinti atvirą prieigą prie mokslo ir studijų institucijų MTEP rezultatų, siekiant ugdyti mokslininkų ir tyrėjų gebėjimus komercinti MTEP rezultatus. Projekto įgyvendinimo metu vykdyti 8 teminiai mokymai, organizuota daugiau nei 100 komandiruočių užsienio valstybėse ryšiams su mokslo ir verslo atstovais užmegzti, pasirašyta 16 bendradarbiavimo sutarčių, pateikta 12 bendrų paraiškų dalyvauti tarptautiniuose projektuose. Siekiant viešinti Lietuvos mokslo potencialą ir pasiekimus organizuota 14 jungtinių mokslo ir studijų institucijų atstovų vizitų į užsienio valstybes. Pasirašyta 11 bendradarbiavimo susitarimų, sutarta dėl 6 bendrų paraiškų teikimo dalyvauti tarptautinėse programose. Bendradarbiavimui skatinti įkurtas „Open R&D Lietuva“ kontaktų centras, kuris reprezentuoja mokslo ir studijų institucijose teikiamas MTEP paslaugas. Skatinant komercinį potencialą turinčių idėjų vystymą ir siekiant jas parengti tolesnėms investicijoms, įgyvendinama priemonės Nr. 01.2.2-CPVA-K-703 „Kompetencijos centrų ir inovacijų ir technologijų perdavimo centrų veiklos skatinimas“ veikla „Kompetencijos centrų veiklos skatinimas“. Įgyvendinant šią veiklą, koncentruojamasi į arčiau diegimo į rinką esančius MTEP veiklos etapus, daugiausia – eksperimentinę plėtrą. 2017 m. II ketv. įvyko pirmasis kvietimas – pasirašytos 9 sutartys, kurioms bendrai skirta 7,2 mln. eurų. 2019 m. IV ketv. įvyko antrasis kvietimas, kuriam numatyta skirti 13,1 mln. eurų. Sudarytos visos sąlygos įsitraukti į tarptautines MTI: finansavimo priemonės, projekto finansavimo sąlygų aprašas ir susiję teisės aktai. Į daugelį tarptautinių MTI, į kurias įsitraukti numatyta finansavimą gavusiuose projektuose, jau įsitraukta ir dalyvavimas jose yra užtikrintas. 2019 m. Lietuva tapo Europos molekulinės biologijos laboratorijos (EMBL) nare. Tai pirmaujantis gyvybės mokslų tyrimų laboratorinis centras pasaulyje, kurį sudaro penki padaliniai Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje ir Italijoje. EMBL centruose sutelkta moderniausia gyvybės mokslų tyrimų įranga ir infrastruktūra, reikalinga tarptautiniu mastu konkurencingiems tyrimams ir inovacijoms.
--	--

	Netrukus (2020 m. I ketv.) bus baigtas įsitraukimo procesas į šias tarptautines MTI: Integruotos struktūrinės biologijos infrastruktūrą Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciame (Instruct-ERIC), Biobankų ir biomolekulinio išteklių infrastruktūrą Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciame (BBMRI-ERIC) ir Ekstremalios šviesos infrastruktūrą Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciame (ELI-ERIC). Instruct-ERIC – struktūrinės ląstelių biologijos mokslo šakos infrastruktūra, leidžianti fizinių, biomedicinos ir technologinių mokslų bendruomenei naudotis infrastruktūros mokslinių tyrimų centruose sutelkta moderniausia gyvybės mokslų tyrimų įranga, dalyvauti mokymuose bei gauti finansavimą moksliniams tyrimams ir stažuotėms. ELI-ERIC – pirmoji tarptautinė technologijos mokslų srities, lazerių mokslo šakos infrastruktūra, kurios nariams suteikiama galimybė naudotis pažangiausiomis, aukšto galingumo ir intensyvumo lazerinėmis technologijomis bei bendradarbiauti su kitų šalių mokslininkais vykdant mokslinę veiklą. BBMRI-ERIC – sveikatos mokslų srities infrastruktūra, kurios nariams suteikiama galimybė naudotis kitų šalių narių koordinuojamais biologinių ėminių bankais ir biomolekuliniiais ištekliais. Šios infrastruktūros uždaviniai yra gerinti įvairių Europos populiacijų ir retųjų ligų grupių biologinių ėminių prieinamumą, standartizuoti šalių narių biologinių ėminių kokybę pagal ES gerosios biobankų praktikos rekomendacijas. Kuriamas Mokslo ir inovacijų sklaidos centras, kuris svariai prisidės prie mokslo ir inovacijų sklaidos Lietuvoje gerinimo. Centras jungs mokslininkų, inžinierių, tyrėjų bendruomenę su plačiąja visuomene, suteikdamas patrauklią ir interaktyvią platformą šalies ir pasaulio mokslo pasiekimų populiarinimui. Šiame patvirtintame šio centro projektų finansavimo sąlygų apraše, iš esmės pritarta investiciniam projektui. Taip pat šiuo metu keičiamu Mokslo ir studijų įstatymu būsiam Mokslo ir inovacijų sklaidos centrui bus suteiktos teisės atlikti mokslo ir inovacijų sklaidos bei populiarinimo funkciją. 2019 m. Mokslo ir inovacijų sklaidos centro projektas įtrauktas į valstybės projektų sąrašą. Netrukus bus vertinamas, finansuojamas ir pradedamas įgyvendinti.						
Rodikliai		2016	2017	2018	2019	2020	2021
Pasaulio inovacijų indeksas, vieta	<i>Planas</i>	36	35	34	33	28	28
	<i>Faktas</i>	36	40	40	38	–	–
Inovacinę veiklą vykdžiusių įmonių dalis tarp visų įmonių, proc.	<i>Planas</i>	40	45	45	50	53	53
	<i>Faktas</i>	46,6	45,3	45,3	–	–	–
	<i>Faktas</i>	26	33	36	37	–	–
Universitetų ir pramonės bendradarbiavimas MTEP srityje, Pasaulio inovacijų indeksas, vieta	<i>Planas</i>	26	33	36	33	30	
	<i>Faktas</i>	26	33	36	37	–	
Naujų įmonių, gavusių investicijas, skaičius	<i>Planas</i>	–	–		10	30	70
	<i>Faktas</i>						

2 priedas. 2019 M. NACIONALINIO SAUGUMO BŪKLĖ IR PLĖTRA

Ataskaitos dalyje apie nacionalinio saugumo būklę ir plėtrą pateikiama informacija apie Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo, Nacionalinio saugumo strategijos ir ilgalaikių valstybinių saugumo stiprinimo programų įgyvendinimą, tarptautinės ir vidaus saugumo aplinkos pokyčius, rizikos veiksnių, pavojų ir grėsmių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui, kaip jos apibrėžtos Nacionalinio saugumo strategijoje, vystymąsi bei įgyvendinamas šių rizikos veiksnių, pavojų ir grėsmių neutralizavimo priemonės.

1. Rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės nacionaliniam saugumui

Konvencinės karinės grėsmės

Didžiausią konvencinę karinę grėsmę Lietuvai kelia Rusija. Ji toliau stiprina karinius pajėgumus, išlaiko gebėjimą greitai sutelkti pajėgas Vakarų strategine kryptimi, kuri apima ir Lietuvą. Rusijos ginkluotųjų pajėgų brigadose ir pulkuose komplektuojamos 700–800 karių bataliono taktinės grupės, kurios geba pradėti vykdyti užduotis per 24–48 val. nuo gauto įsakymo. Rusijos gebėjimas greitai sutelkti pajėgas ir ypač greitas bei centralizuotas sprendimų priėmimo procesas leistų įgyti (bent pradiniam konflikto etape) akivaizdžią persvarą prieš kaimynines valstybes.

Visose Rusijos ginkluotosiose pajėgose besitęsiantys vystymosi procesai atsispindi ir Kaliningrado srityje. Lietuvos kaimynystėje Rusija toliau stiprina pajėgumus, skirtus vadinamajam A2/AD (angl. *Anti-Access/Area Denial*) atkirtimo ir izoliavimo efektui, kuris kilus konfliktui leistų Rusijai išsaugoti palankų jėgų balansą pirmajame konflikto etape. A2/AD – karinių priemonių visuma, skirta regionui izoliuoti ir Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO) pajėgų galimybėms patekti į jį ir jame atlikti veiksmus kilus krizei ar karui maksimaliai apriboti.

Rusija intensyviai vysto ir dislokuoja ilgojo nuotolio ginklų sistemas, galinčias gabenti tiek konvencinių, tiek branduolinių užtaisą. Nuosekliai didinamas laivų, galinčių nešti sparnuotąsias raketas „Kalibr“, skaičius. Šiomis raketų sistemomis Rusija gali suduoti smūgį potencialaus priešininko ypatingos svarbos infrastruktūros objektams daugiau nei 2 tūkst. km atstumu. Kaliningrado srityje vyksta ilgalaikis šių pajėgumų stiprinimas – 2016–2019 m. čia buvo perduoti keturi laivai, penktasis raketomis „Kalibr“ ginkluotas laivas turėtų būti perduotas 2020 m. Kaliningrado srityje Rusija turi taktinio branduolinio ginklo pajėgumų.

Kaliningrado srityje atkurta mišri aviacijos divizija ir du aviacijos pulkai – naikintuvų ir jūrų šturmo aviacijos (bombonešių), taip pat suformuotas sraigtasparnių pulkas, dislokuoti modernūs daugiafunkciai naikintuvai Su-30SM, kurie aktyviai naudojami vykdant kovinį rengimą, taip pat ketinama suformuoti naują karinį vienetą – motorizuotųjų šaulių diviziją, kuri padidins ten esančių pajėgų gebėjimą vykdyti karines operacijas be sustiprinimo iš žemyninės Rusijos dalies. Toks didesnių karinių vienetų kūrimas Kaliningrado srityje demonstruoja ilgalaikes Rusijos politinės ir karinės vadovybės intencijas stiprinti karinius pajėgumus šiame šalies eksklave.

Karinis aktyvumas ypač intensyvus šalia Lietuvos sienos (ties Kudirkos Naumiesčiu) esančiame Dobrovolsko poligone, kuriame treniruojasi Kaliningrade dislokuoto 11-ojo armijos korpuso padaliniai ir Baltijos laivyno jūrų aviacijos orlaiviai. Rusijos ginkluotųjų pajėgų dalinių aktyvumas pasienyje neigiamai veikia Lietuvos saugumo aplinką, taip pat didina netyčinių incidentų riziką.

Užmaskuotos karinės ir žvalgybos priemonės

Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos, palyginti su kitų valstybių, 2019 m. kėlė didžiausią grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Rusijos tarnybos nuolat renka informaciją, reikalingą Rusijos kariniam planavimui (apie Lietuvos kariuomenės infrastruktūrą, šalies ir NATO šalių karines pajėgas Lietuvoje, strategiškai svarbius šalies objektus). Renkama ne tik įslaptinta, bet ir neišslaptinta viešai neskelbtina

informacija. Šiems tikslams pasiekti naudojama tiek agentūrinė žvalgyba (angl. *human intelligence*, HUMINT), tiek skirtingos techninės priemonės.

Svarbiausia Rusijos sąjungininkė vykdant žvalgybą prieš Lietuvą yra Baltarusija. Baltarusijos žvalgybos tarnybos aktyviai bendradarbiauja su Rusijos žvalgyba ir teikia pagalbą Rusijos operacijoms Baltarusijoje.

Verbuodamos asmenis, tiek Rusijos, tiek Baltarusijos žvalgybos tarnybos renka informaciją apie Lietuvos piliečius, turinčius įvairių ryšių su Rusija, Baltarusija ir kitomis Nepriklausomų valstybių sandraugos šalimis. Rusijos ar Baltarusijos teritorijose šių valstybių žvalgybos tarnybos nevengia veikti agresyviai, todėl, verbuodamos asmenis, naudoja kompromituojančią informaciją ir šantažą.

Tiek artimoje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje prieš Lietuvą nukreiptos Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų veiklos intensyvumas nemažės, tai daro ir toliau darys didelę žalą Lietuvos nacionaliniam saugumui.

2019 m. Rusija sudarė sąlygas Lietuvos ir kitų 52 valstybių piliečiams vykti į Kaliningrado sritį ir Sankt Peterburgą bei Leningrado sritį, gavus nemokamas elektronines vizas. Vizų režimo supaprastinimas ir dėl to didėsiantis į Rusiją keliaujančių užsieniečių srautas yra itin palankios aplinkybės Rusijos žvalgybos tarnyboms. Jos gauna informaciją apie pateikusius vizos prašymą asmenis, sistemiškai ieško iš užsienio atvykusių asmenų, kurie galėtų teikti žvalgybos informaciją apie užsienio valstybes arba vykdyti kitas užduotis. Tokį užsienio žvalgybos metodą, kurį Rusijos žvalgybos tarnybos vadina žvalgyba iš teritorijos, yra išplėtojusios Federalinė saugumo tarnyba (FSB) ir Vyriausioji žvalgybos tarnyba (GRU). Didesnė dalis pastaraisiais metais atskleistų Rusijos šnipinėjimo Baltijos valstybėse atvejų buvo žvalgybos iš teritorijos pavyzdžiai: su Rusijos žvalgybomis sutikę bendradarbiauti Baltijos valstybių gyventojai buvo užverbuoti, kai lankėsi Rusijoje.

Priešiškos užsienio žvalgybos tarnybos vis aktyviau naudoja interneto socialinius tinklus šaltiniams užsienyje ieškoti ir jiems verbuoti. Ypač agresyviai šioje srityje veikia Kinijos žvalgybos tarnybos, jos daugiausia išnaudoja socialinio tinklo „LinkedIn“ (platforma, naudojama darbuotojų ar darbo paieškai ir profesiniams kontaktams) galimybes. Kinijos žvalgybos tarnybos „LinkedIn“ socialinį tinklą naudoja pradiniam verbavimo operacijų etape kontaktams su pasirinktais taikiniais užsienyje užmegzti.

Grėsmės euroatlantinės bendrijos vienybei

Didžiausią grėsmę euroatlantinės bendrijos vienybei kelia Rusijos mėginimai silpninti NATO ir ES, priešintis jų plėtrai, stiprinti sąjungininkų tarpusavio prieštaravimus, dezintegraciją. Rusija siekia pakeisti teisės viršenybės principu ir sutartų taisyklių laikymusi pagrįstus tarptautinius santykius geopolitiniais interesais ir užkulisiniais susitarimais grindžiama politika.

Rusija siekia suaktyvinti bendradarbiavimą su NATO ir ES šalimis įvairiais dvišaliais kanalais, teikia ekonomiškai naudingus energijos žaliavų, ginkluotės tiekimo, prekybos ir kitus pasiūlymus, tikėdamasi, kad jos deklaruojamas konstruktyvumas ir akcentuojami bendri interesai pagerins dalies Vakarų šalių poziciją Rusijos atžvilgiu, didins prieštaras NATO ir ES viduje. Skirtingiems valstybių interesams pabrėžti Rusija naudoja dezinformacijos ir propagandos skleidimo priemonių tinklą, toliau remia jėgas, pasisakančias prieš NATO ir ES arba remiančias izoliacionizmą, transatlantinių ryšių atsisakymą.

NATO ir ES sprendimai ir laikysena Rusijos atžvilgiu (NATO priešakinių pajėgų dislokavimas Lietuvoje 2019 m. ir pratybos Baltijos šalyse ir Lenkijoje, ES sankcijų režimo tęsimas) rodo, kad Rusijos vykdoma politika šiuo metu nedaro neigiamo poveikio šių organizacijų solidarumui ir sprendimų priėmimui. Rusijai pažeidus Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų (INF) sutartį ir JAV pasitraukus iš sutarties (ji nustojo galioti 2019 m. rugpjūčio 2 d.), NATO sąjungininkai vieningai pripažino, kad atsakomybė už sutarties žlugimą tenka Rusijai. Ateityje tikėtini iššūkiai ginklų kontrolės srityje, nes 2021 m. vasarį baigia galioti sutartis dėl strateginių branduolinių pajėgų sumažinimo. Transatlantinis bendradarbiavimas ir toliau yra vienas pagrindinių Lietuvos saugumo ir užsienio politikos prioritetų. ES saugumo ir gynybos iniciatyvos buvo remiamos tiek, kiek jos nedubliavo NATO pajėgumų ar juos papildė.

Auganti Kinijos įtaka tapo iššūkiu tiek Lietuvai, tiek sąjungininkams, siekiant užtikrinti svarbių infrastruktūros objektų saugumą, taip pat ir dėl Kinijos intensyviai plėtojamų 5G technologijų. Lietuva,

atsižvelgdama į savo nacionalinius interesus, siekė užtikrinti savo kritinės infrastruktūros kontrolę ir saugumą nuo nedemokratinų trečiųjų šalių įtakos.

Tikėtina, kad 2020 m. taip pat tęsis 2019 m. išryškėjusios tendencijos. Jungtinės Karalystės pasitraukimas iš ES 2020 m. lems ES šalių politinės įtakos persiskirstymą, tačiau transatlantinis ryšys ir Jungtinės Karalystės įsipareigojimai NATO išliks. NATO ir toliau bus regioninio saugumo garantas, užtikrinsiantis transatlantinį ryšį ir bendradarbiavimą.

Nestabilumas regione ir pasaulyje

Nestabilumą regione ir pasaulyje didina Rusijos siekis plėsti įtaką beveik visuose pasaulio regionuose, siekiant susigrąžinti pasaulinės galybės statusą ir diskredituoti Vakarų valstybių politiką.

Lietuvos saugumui aktualiausia išlieka Rusijos politika artimiausių kaimynų, kurių teritorijose Rusija skatina ir palaiko dirbtinius konfliktus, neigiamai atsiliepiantys regiono saugumui, ekonominiam ir socialiniam Rytų partnerių vystymuisi, atžvilgiu. Lietuvos saugumui nuolatinę įtaką daro ir su Rusijos hibridine ir kita veikla susiję iššūkiai (pvz., Kaliningrado srities militarizavimas, karinės pratybos, istorijos falsifikavimas, kibernetinės atakos, Sausio 13-osios įvykius nagrinėjusių pareigūnų persekiojimas).

Labiausiai regioną destabilizuojantis veiksnys 2019 m. – besitęsianti Rusijos agresija prieš Ukrainą, tolesnė šliaužianti dalies Ukrainos ir Sakartvelo teritorijų okupacija. Taip pat pastebėti tolesni Rusijos bandymai skverbti į Vakarų Balkanų šalį ir siekis daryti įtaką jų apsisprendimui dėl euroatlantinės integracijos kelio, ekonominėmis ir politinėmis priemonėmis spausti Baltarusiją toliau įgyvendinti sąjunginės valstybės integraciją.

Kremlius siekia sustabdyti Ukrainos suartėjimą su Vakarais ir sugrąžinti ją į savo įtakos sritį. Šį strateginį tikslą Rusija bando realizuoti spausdama Ukrainą įteisinti Rusijos *de facto* okupuotų Donecko ir Luhansko sričių dalių ypatingąjį statusą Ukrainos sudėtyje, tiesiogiai derėtis su vadinamųjų respublikų atstovais ir taip juos legitimizuoti. Mažai tikėtina, kad artimoje perspektyvoje įvyks proveržis sureguliuojant Donbaso konfliktą. Nėra požymių, kad Maskva būtų pasirengusi išvesti Rusijos kontroliuojamus karinius dalinius ir perduoti sienos kontrolę Ukrainai.

Rusijos ginkluotosios pajėgos palaiko nuolatinę įtampą Sakartvele prie administracinių sienų su okupuotomis Abchazija ir Pietų Osetija, o politiniu lygmeniu Maskva blokuoja tiesioginius Tbilisio ryšius su okupuotų regionų vadovybėmis. Maskva kryptingai tęsia laipsnišką okupuotų regionų integraciją, bet nėra požymių, kad būtų ruošiamasi juos oficialiai inkorporuoti į Rusijos sudėtį – artimoje perspektyvoje Rusijai bus naudingiau palaikyti esamą statusą, taip išlaikant svarbų įtakos svertą.

Moldovoje Rusija išlieka aktyvi vidaus politinių procesų dalyvė, nes išvelgia galimybę įgyvendinti savo ilgalaikį interesą – sustabdyti Moldovos europinę integraciją. Mažai tikėtina, kad artimiausiu metu Padniestrės konflikto sureguliuojimas išeis iš aklavietės, nes nėra sutarimo dėl reintegracijos.

Rusija didina įtaką Vidurio Rytuose, Šiaurės ir Centrinėje Afrikoje, Pietų Amerikoje, Arktyje. Vidurio Rytuose, Šiaurės Afrikoje ir Pietų Amerikoje Rusija naudoja mažų kaštų strategiją – bando pasinaudoti visomis progomis išplėsti savo įtaką. Maskvai sekasi vystyti ryšius su visomis, net tarpusavyje konfliktuojančiomis Vidurio Rytų valstybėmis, užimant iš pirmo žvilgsnio neutralaus tarpininko poziciją. Pavyzdžiui, Kremlius, nors ir atsisakė dėl atakų prieš Saudo Arabijos naftos pramonės infrastruktūrą kaltinti Iraną, demonstratyviai pasiūlė Rijadui įsigyti oro gynybos sistemų. Tarp įvairių vidinių konfliktų grupių Maskva taip pat balansavo Libijoje ir Jemene.

Naudingas Rusijai dėl Vakarų vaidmens sumažėjimo atsivėręs galios vakuumas Sirijoje. JAV pajėgų pasitraukimu iš kurdų teritorijų pasinaudojusi Maskva su Turkija pasirašė susitarimą dėl Sirijos pasienio zonos kontrolės. Naudodamasi Ankaros nesutarimais su JAV, Rusija NATO narei Turkijai pradėjo tiekti zenitinių raketų sistemas S-400.

Rusija panaudoja neramumus Libijoje, Sudane, Mozambike, Centrinėje Afrikos Respublikoje bei kitose šalyse ir siūlo apsaugą ir paramą valdžioje esantiems autoritariniams lyderiams. Rusija yra ne tik didžiausia ginkluotės tiekėja šiam žemynui, bet ir stiprina politinį bendradarbiavimą. Tai suteikia Maskvai galimybę

pasinaudoti regiono šalių gamtiniais ištekliais ir sukurti įvaizdį, kad Rusija yra patikima kovotoja su terorizmu ir „saugumo teikėja“.

Rusijos suaktyvėjimas įvairiuose pasaulio regionuose, įskaitant samdinių siuntimą į konfliktų kamuojamą šalį (Centrinė Afrikos Respublika), santykių su trapių šalių režimais ar įtakingomis grupuotėmis plėtojimas ir parama jiems (Sudanas, Pietų Sudanas, Libija, Venesuela), parama autokratiniais nusikalstamais režimams, bandymai plėsti karinių bazių geografiją (Sirija, Somalis, Libija, Venesuela), siekis perimti tarptautinius taikos procesus ar paralelinių procesų kūrimas (Libija, Afganistanas) liudija apie kryptingus Rusijos siekius plėsti savo įtaką.

Arktyje Rusija stiprina ekonominius ir saugumo interesus. Dėl šylančio Arkties vandenyno atsiveriantis Šiaurės jūrų kelias yra strateginės svarbos laivybos magistralė, dvigubai sutrumpinanti Rusijos suskystintųjų gamtinių dujų vežimą laivais iš Arkties telkinių į Azijos rinkas, palyginti su jūrų keliu per Indijos vandenyną. Rusijai jis svarbus dėl energijos išteklių eksporto Azijos vartotojams, todėl Arktyje Rusija teisinėmis priemonėmis bando riboti užsienio laivų plaukiojimą Šiaurės jūrų keliu. Be to, stiprinamos atominių ledlaužių pajėgos, oro bei kranto gynybos sistemos ir branduoliniai pajėgumai, taip Rusija siekia užsitikrinti ilgalaikį karinį dominavimą šia strategine kryptimi.

2019 m. Rusija toliau pažeidinėjo kertinius tarptautinius ginkluotės kontrolės susitarimus, taip mažindama saugumą, stabilumą ir pasitikėjimą regione ir pasaulyje, silpnindama konvencinės ginkluotės kontrolės sąrangą Europoje (Iprastinės ginkluotės Europoje sutartis, Vienos dokumentas, Atviros oro erdvės sutartis), selektyviai įgyvendindama arba suspenduodama prisiimtų įsipareigojimų įgyvendinimą.

Tarptautinės krizės, konfliktai ir nestabilumas pasaulyje neigiamai veikia Lietuvos saugumą, nes menkina tarptautinės teisės principų reikšmę tarptautinių santykių srityje, didina karinės jėgos ir išteklių svarbą užsienio politikai, verčia NATO ir ES šalis skirti daugiau išteklių kompleksinėms tarptautinio saugumo problemoms spręsti, leidžia Rusijai manipuluoti skirtingais NATO ir ES šalių saugumo interesais ir skatinti vidaus nesutarimus.

Pasauliniu mastu destabilizuojantys veiksniai 2019 m. buvo nesibaigiantys konfliktai Vidurio Rytuose, Azijoje ir Afrikoje, tolesnė migracijos krizė ir jos padariniai, žmogaus teisių pažeidimai. Užsitęsę konfliktai ir humanitarinės krizės Jemene, Sirijoje ir kitur kėlė abejonių dėl tarptautinės bendrijos, tarptautinių institucijų gebėjimo ir politinės valios spręsti konfliktus ir kovoti su krizėmis. Tai silpnino pasitikėjimą šiomis institucijomis ir tarptautinių elgesio normų galiojimu.

Pasaulyje 2019 m. buvo aktuali terorizmo ir smurtinio ekstremizmo grėsmė. Vis dar galutinai nenugalėti „Islamo valstybės“ kovotojai, aktyvūs „Al Qaeda“ teroristiniai tinklai. Kinta teroristų veikimo, finansavimo ir verbavimo maniera. Daug kitų teroristinių grupuočių atmainų veikia Afrikos kontinente (*Al Shabaab*, *Boko Haram*, AQIM ir kitos). Grįžtančių teroristų ir kovotojų problema, įskaitant jų sutuoktinių ir vaikų sugrįžimą bei reintegravimą, aktuali daugeliui Vakarų valstybių.

Pasaulyje toliau mažėjo demokratinė politinių ir pilietinių laisvių erdvė. *Freedom House* 2019 m. raporte dėl demokratijos būklės pasaulyje pabrėžiama, kad demokratijos būklė pasaulyje prastėja tryliktus metus iš eilės.

Kinija ir Rusija siekė didinti savo įtaką pasaulyje, stiprinti savo padėtį tarptautinėse organizacijose, įsitvirtinti svarbiose Jungtinių Tautų veiklos srityse ar postuose. Jų buriamos bendraminčių koalicijos siekė ištrinti esamus demokratijos, teisės viršenybės, žmogaus teisių, atskaitomybės už padarytus nusikaltimus principus. Tikėtina, kad šios šalys ir toliau naudos savo įtaką tokiais veiklais. Kinija ir Rusija didino spaudimą nepriklausomai žiniasklaidai ir žodžio laisvei ne tik viduje, bet ir užsienyje.

Kinija plečia savo įtaką visame pasaulyje, ekonominiais svertais užsitikrindama ir kitų valstybių paramą Pekinui svarbiais politiniais klausimais. 2019 m. NATO sąjungininkai pirmą kartą Kinijos įtaką viešai įvardijo kaip galimybę ir kaip grėsmę. Stiprėjanti Kinijos ekonominės ir politinės įtakos plėtra ilgainiui nulems saugumo aplinkos pokyčius ES ir NATO šalyse ir kituose pasaulio regionuose. Artimiausioje perspektyvoje Rusija palaikys glaudžius politinius ir karinius santykius su Kinija, derins pozicijas tarptautiniais klausimais. Kinija savarankiškai plės savo įtaką visame pasaulyje ir jau artimiausioje

perspektyvoje sieks ekonomiškai ir technologiškai dominuoti Vakarams svarbiuose strateginiuose sektoriuose.

Esminę įtaką Lietuvos saugumui ir toliau darys Rusijos politika Lietuvos ir regiono atžvilgiu. Tikėtina, kad 2020 m. Rusija daugiausia koncentruosis į vidaus politikos aktualijas, kurių sprendimas atspindės užsienio politikoje. Jeigu Rusijos valdantieji kils sunkumų įgyvendinant parengiamuosius „valdžios perdavimo“ žingsnius, o ekonomika toliau stagnuos ir blogės gyventojų ekonominė padėtis, Rusija gali bandyti nukreipti savo piliečių dėmesį nuo vidaus problemų į užsienio priešus. Mažai tikėtina, kad Rusija imtų vykdyti draugiškesnę kaimyninėms valstybėms politiką ar ekonominius santykius imtų grįžti racionaliais, politiškai nemotyvuotais pagrindais. Karinės eskalacijos grėsmė įmanoma, tačiau daugiau tikėtina, kad Rusija savo destabilizuojančias pastangas nukreips į hibridines atakas.

Terorizmas, ekstremizmas, radikalėjimas

Lietuvoje terorizmo grėsmės lygis yra žemas. 2019 m. nenustatyta organizuotų islamistinės ideologijos motyvuotų grupių, turinčių ketinimų ir pajėgumų rengti teroristinius aktus. Lietuvoje nenustatyta sistemingai ekstremistines ar teroristines ideologijas musulmonų bendruomenėse propaguojančių grupių ar asmenų. Terorizmo, smurtinio ekstremizmo ir radikalėjimo grėsmės lygio padidėjimo šalyje šiuo metu nerodo ir Lietuvos policijos tyrimų duomenys.

Analizuojant pastarųjų metų terorizmo ir smurtinio ekstremizmo tendencijas, taip pat nurodytas Europos policijos biuro (Europolio) 2019 metų ES terorizmo padėties ir tendencijų ataskaitoje, nustatytos pagrindinės rizikos ir didėjančios grėsmės yra susijusios su: neteisėta migracija (iš Sirijos ir Irako neteisėtai atvykstančiais užsienio kovotojais); trečiųjų šalių jėgų suaktyvėjimu, nukreiptu prieš NATO ir ES; internetu plintančia terorizmo ir smurtinio ekstremizmo propaganda, siekiant užverbuoti asmenis galimiems radikaliems veiksams atlikti; kai kurių šalių, kuriose vyrauja islamo tikėjimas, atstovų suaktyvėjusia veikla, propaguojant radikalųjį islamą, verbuojant kovotojus už islamo tikėjimą ir skatinant juos vykdyti teroristinius išpuolius.

2018–2019 m. Europoje padaugėjo vienai iš radikaliausių neonacizmo atmainų, vadinamajai „Siege“, ideologijai simpatizuojančių asmenų. Tokia tendencija didina teroro aktų ir kitų smurtinių nusikaltimų tikimybę, nes „Siege“ rėmėjai smurtą, terorą, sabotажą ir partizaninio karo veiksmus laiko vieninteliu būdu pasiekti tikslą – sugriauti demokratinę santvarką ir įtvirtinti vadinamąją „baltųjų viršenybę“. „Siege“ ideologijos propaguotojų veiklos metodai turi daug panašumų su „Islamo valstybės“ teroristų naudojamais metodais. Raginama teroro aktus ir kitus smurto išpuolius rengti savarankiškai, naudojant „vienišo vilko“ ar nedidelių grupių taktiką.

Įtakingiausių globalaus džihadistų judėjimo grupuočių „Islamo valstybės“ ir „Al Qaeda“ galimybės rengti koordinuotus teroristinius aktus prieš ES šalis per pastaruosius keletą metų sumažėjo. Nepaisant to, didžiausią grėsmę ES šalims kelia šių teroristinių organizacijų radikalizuoti ir paveikti asmenys. Vienas iš pagrindinių šiuos asmenis motyvuojančių veiksnių – radikali islamistinė ideologija, aktyviai propaguojama internete. Labai tikėtina, kad jos poveikis ES ir kitų pasaulio šalių ekstremistams ir į radikalumą linkusiems musulmonams išliks ilgą laiką. Nors šiuo metu nėra požymių, kad ji turėtų pastebimą poveikį Lietuvoje, negatyvus poveikis kitų šalių saugumui netiesiogiai neigiamai veikia ir Lietuvos saugumo situaciją.

Informacinės grėsmės

Aukščiausiu lygiu koordinuojama Rusijos informacinė politika naudojama kaip globalios, regioninės ir vidaus politikos įrankis. Kuriant propagandinius įvaizdžius Rusiją bandoma parodyti kaip daug geresnę ir patikimesnę alternatyvą „žlungantiems Vakarams“.

Lietuvai nedraugiškų informacijos šaltinių sklaidos, nukreiptos į Lietuvą, srautas 2019 metais buvo stabilus su tam tikrais suaktyvėjimo etapais – pavyzdžiui, paskelbus nuosprendžius Sausio 13-osios byloje, minint Molotovo ir Ribbentropo pakto 80-metį. Daugiausia šioje srityje informaciją skleidė Kremliaus naratyvus palaikantys interneto portalai ar televizijos kanalai.

Skleidžiant neigiamą informaciją siekta pakirsti gyventojų pasitikėjimą Lietuvos valstybe bei teisinės valstybės principais. Neigiama informacija Lietuvoje ir Vakarų valstybėse daugiausia skleista apie tariamą Lietuvos politinį nesavarankiškumą, suvereniteto praradimą, prastą Lietuvos ekonominę padėtį ir nuostolingus energetikos projektus, formuotas Lietuvos kaip nepatikimos partnerės įvaizdis.

Didelė dalis informacinių atakų nukreipiamos prieš Lietuvos krašto apsaugos sistemą ir Lietuvoje dislokuotus sąjungininkų karius. Informacinės atakos nuo ankstesnių metų skiriasi kokybiškai. Jų efektui sustiprinti ir tikslams pasiekti naudojamos kibernetinio įsilaužimo ir kitos informacinių technologijų priemonės. Istorijų pagrindu dažnai tampa realūs įvykiai, žinutės plačiau paplinta užsienio žiniasklaidoje, įtraukiamos naujos institucijos ir visuomenės grupės. Aktyviai naudojama viešai prieinama informacija apie šalies aktualijas, žiniasklaidos ir valstybės tarnautojų kontaktus. Šiomis atakomis siekiama supriešinti visuomenę, diskredituoti Lietuvos kariuomenę ir sąjungininkus, mažinti pasitikėjimą valstybės institucijomis. Per metus Lietuvoje fiksuojami vidutiniškai 4–5 tokio tipo kompleksiniai incidentai. Dėl operatyvaus institucijų reagavimo šių netikrų istorijų sklaida yra maža ir nesukelia didesnio susidomėjimo tikslinėse grupėse, tačiau neatmestina, kad tokių atakų organizatoriai tikrina Lietuvos institucijų budrumą ir procedūras.

Vienas iš pagrindinių Rusijos informacinės politikos tikslų – menkinti Lietuvos valstybingumą. Lietuva kaltinta istorijos perrašymu, masiniu gyventojų (ar net visos valstybės) kolaboravimu su naciais Antrojo pasaulinio karo metais, kitakalbių mažumų ir kitaminčių persekiojimu, diskredituotas pasipriešinimas sovietų režimui ir jo dalyviai.

Kremliaus propagandos kūrėjai 2019 m. stengėsi diskredituoti Sausio 13-osios ir dėl šnipinėjimo Rusijos naudai iškeltas bylas, siekė įtikinti užsienio ir vidaus auditorijas, kad Sausio 13-osios byloje ir dėl šnipinėjimo Rusijos naudai nuteisti ar sulaikyti asmenys yra politiniai kaliniai. Skleidžiant šį propagandinį naratyvą pasitelktos skirtingos priemonės – organizuoti propagandiniai renginiai šiems asmenims palaikyti, socialiniuose tinkluose aktyviai platinamos prieš neva politinį persekiojimą nukreiptos peticijos, straipsniai ir vaizdo medžiaga.

Prognozuotina, kad situacija 2020 m. išliks panaši, o suaktyvėjimo etapai bus susiję su Sausio 13-osios byla, Antrojo pasaulinio karo pabaigos 75-osiomis metinėmis, pratybomis „Defender Europe 2020“ ir kitomis reikšmingomis progomis, siekiant diskredituoti Lietuvą tarptautinėje bendruomenėje, skleidžiant tikrovės neatitinkančią informaciją ir propagandą apie Lietuvoje neva masiškai pažeidžiamas žmogaus teises ir politiškai motyvuotus teismus.

Labai tikėtina, kad 2020 m. prie informacinių atakų organizavimo ar melagingo turinio platinimo prisidės Lietuvoje ir užsienyje esantys subjektai. Neigiamą visuomenės reakciją į pasirinktus taikinius bus bandoma sukelti panaudojant aktualijas, pavyzdžiui, aplinkosaugą. Kol pažangios technologijos (daiktų internetas, dirbtinis intelektas, naujos kartos vaizdo ir garso klastojimas) nėra prieinamos plačiam vartotojų ratui, vyksta manipuliavimo informacija evoliucija. Kritiškas požiūris į gaunamą informaciją, neskubėjimas dalytis sensacingomis naujienomis ir informacinių tinklų saugumo užtikrinimas yra vieni efektyviausių būdų didinti atsparumą įvairių formų manipuliacijoms.

Kibernetinės grėsmės

Kenkėjiškos veiklos aktyvumas Lietuvos kibernetinėje erdvėje didelis. Didžiausią grėsmę Lietuvos informacinių sistemų ir jose laikomos informacijos saugumui kelia Rusijos žvalgybos tarnybų kibernetinis šnipinėjimas (Vyriausiosios žvalgybos tarnybos grupuotė *Sofacy/APT28* ir Federalinės saugumo tarnybos grupuotė *Agent.btz /Snake*). Nuolat fiksuojami atvejai, kai Lietuvos valstybės institucijų informaciniai tinklai užkrečiami su Rusijos žvalgybos tarnybomis susijusiomis kibernetinio šnipinėjimo priemonėmis, nustatomos tikslinių gaudyklių atakos ar infrastruktūros Lietuvoje naudojimas kibernetinėms atakoms prieš užsienio valstybes rengti.

Iš Rusijos, Kinijos ir kitų valstybių nuolat vykdoma techninė informacinių sistemų žvalgyba, siekiant surinkti informaciją apie Lietuvos fizinių ir juridinių vartotojų sistemų pažeidimus. Fiksuojami ir

nuolatiniai bandymai gauti prieigas prie valstybinės ypatingos svarbos infrastruktūros, siekiant vėliau ją šnipinėti.

Naujas ir itin pavojingas rizikos veiksnys – tiekimo grandinės pažeidimai, kai atakos pasirinktas taikinyas puolamas ne tiesiogiai, bet per tiekėjų tinklus, informacinių technologijų įrangą ar paslaugas. Siekiant apsaugoti jautrius duomenis ir pačių informacinių sistemų vientisumą, itin aktualus tiekėjų patikimumas, vertinant ne tik jų sąsajas su žinomais programiškais ar Lietuvai priešiškomis žvalgybos tarnybomis, bet ir įsitikinant gebėjimu užtikrinti savo produktų saugumą.

Pažeidimai, aptinkami fiziniuose ir programiniuose informacinių sistemų komponentuose, sudaro sąlygas programišiams vykdyti kenkėjišką veiklą prieš sistemas – perimti jose saugomą informaciją arba trikdėti jų veiklą. Nors Lietuvoje panašaus pobūdžio atakų žala iki šiol buvo palyginti nedidelė, dėl globalaus operacijų pobūdžio neatmestina, kad ateityje šių atakų poveikis Lietuvos privačioms įmonėms ir ypatingos svarbos infrastruktūros organizacijoms padidės.

Rusijos kenkėjiška veikla Lietuvos kibernetinėje erdvėje – grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui tiek artimiausiu metu, tiek ilgalaikėje perspektyvoje. Nauju rizikos veiksniu artimiausiu metu gali tapti 5G technologijų vystymas, jeigu nebus skiriamas reikiamas dėmesys informacinių technologijų paslaugų ar produktų tiekėjo patikimumui.

Kitos kibernetinės grėsmės – kenkėjiškos programos, kriptovaliutų vagystės, išpirkos reikalaujančios programos, kenkėjiškomis programomis užkrėstų kompiuterių tinklai, valdomi nuotoliniu būdu ir naudojami nusikalstamais tikslais, sukčiavimas, vaikų pornografija, interneto naudojimas ekstremizmui ir terorizmui, augantis debesų kompiuterijos naudojimas kibernetiniams nusikaltimams. Teisėsaugos institucijų galimybės efektyviai ir laiku reaguoti į šias grėsmes apsunkina anonimiškumo internete technologijos plėtra ir bendra užsienio paslaugų teikėjų tendencija griežtinti duomenų apie jų teikiamų paslaugų vartotojus atskleidimo tvarką.

Ekonominė ir energetinė priklausomybė, ekonomikos ir ūkio pažeidžiamumas

2019 m. Rusijos energetikos sektoriaus bendrovės aktyviai siekė išlaikyti ir stiprinti savo pozicijas Baltijos šalių rinkoje, domėjosi strateginiais Lietuvos energetikos sektoriaus projektais. Nuo 2019 m. pradžios į Lietuvos SGD rinką bando įsiliesti Rusijos kompanija „Novatek“, kartu su koncernu „Gazprombank“ pradėjusi eksploatuoti Vysocko gamtinių dujų skystinimo terminalą. Prioritetinė bendrovės veiklos kryptis – SGD tiekimas Baltijos šalims per Klaipėdos terminalą mažiausia rinkos kaina. „Novatek“ strateginis tikslas – didinant prekybos per Klaipėdą mastą, ilgainiui įsitvirtinti Baltijos šalių SGD rinkoje. Nors „Novatek“ prisistato esanti privati ir viena skaidriausių Rusijoje veikiančių bendrovių, neabejotina, kad jos strategija ir veiklos tikslai derinami su Rusijos aukščiausiosios valdžios atstovais.

Lietuvai diversifikavus gamtinių dujų tiekimą, „Gazprom“, praradęs pozicijas Lietuvos rinkoje, turėjo prisitaikyti prie naujų sąlygų. 2019 m. „Gazprom“ vengė daryti tiesioginę įtaką ar imtis agresyvių priemonių, tačiau stiprino veiklą per lojalius tarpininkus – ryšių „Gazprom“ turinčius verslininkus, dalyvaujančius „Gazprom“ dujų prekybos schemose per Lietuvoje ir užsienyje registruotas kompanijas. Minėti tarpininkai gauna „Gazprom“ privilegijų ir taip gali įgyti konkurencinį pranašumą.

2019 m. pozicijas Baltijos šalyse bandė stiprinti ir Rusijos energetikos įmonių grupė „Inter RAO UES“ (IRU), kuriai aktualu ne tik išsilaikyti prekybos elektra rinkose, bet ir daryti įtaką sprendimams dėl strategiškai svarbaus Baltijos šalių elektros sistemų sinchronizacijos su KET projekto. IRU suinteresuota išlaikyti ir didinti prekybos elektra mastą regione, todėl jos atstovams svarbu, kad Baltijos šalys neribotų prekybos elektra iš trečiųjų šalių. Siekdami palankių sprendimų, įmonių grupės atstovai bandė megzti ryšius su ES institucijų atstovais ir tikėjosi pelnyti jų palankumą.

Tačiau energijos išteklių importo monopolizavimo grėsmės šiuo metu nėra. Klaipėdos SGD terminalas sudarė sąlygas atsirasti konkurencijai gamtinių dujų rinkoje – sudaryta galimybė vartotojams veiksmingai derėtis su tiekėjais ir pasirinkti priimtinausią dujų tiekimo šaltinį. 2019 m. 55 proc. visų Lietuvoje suvartotų gamtinių dujų sudarė SGD, ir jų suvartojimas, palyginti su 2018 m., augo daugiau nei trečdaliu. Lietuva iš bet kurios šalies gali importuoti apie 9 mln. tonų naftos produktų per Klaipėdos terminalą (AB „Klaipėdos

nafta“) ir 8 mln. tonų naftos per Būtingės terminalą. Be to, naftos produktams tiekti gali būti panaudotas geležinkelio arba automobilių transportas. Taigi Lietuva turi visas technines galimybes diversifikuoti naftos ir jos produktų tiekimą.

Galimas vienašalis Baltijos šalių (Lietuvos) elektros energetikos sistemos atjungimas nuo IPS/UPS sistemos turėtų įtakos energetikos sistemos patikimumui ir stabilumui. Rusijos Federacijos BRELL žiedo dalyje yra statomos dvi papildomos 330 kV įtampos jungtys, kurios sujungs Šiaurės ir Pietų Rusijos elektros perdavimo tinklo dalis. Kaliningrado srityje aktyviai plėtojami nauji elektros energijos generavimo pajėgumai (2018–2020 m. iš viso bus įrengta 967 MW galios naujų generavimo pajėgumų), vyksta elektros tinklų rekonstrukcija, požeminės dujų saugyklos plėtra, o 2019 m. sausį užbaigtas ir išbandytas Karaliaučiaus SGD terminalas. 2019 m. gegužės 22–25 d. atliktas Kaliningrado srities energetikos sistemos izoliuoto darbo bandymas. Tikėtina, kad taip siekiama užsitikrinti Rusijos Šiaurės vakarų tinklo ir Kaliningrado srities patikimą veikimą nepriklausomai nuo BRELL žiedo vientisumo.

Vienašalis Baltijos šalių (Lietuvos) elektros energetikos sistemos atjungimo nuo IPS/UPS sistemos atveju padidėtų elektros tiekimo sutrikimų tikimybė, gali padidėti elektros kainos, neatmestina ir totalios elektros energetikos sistemos avarija. Atsižvelgiant į tai, totalios elektros energetikos sistemos avarijos scenarijus buvo modeliuojamas per 2019 m. sausio 23 d. vykusias valstybės lygmens stalo pratybas „Kibernetinės atakos prieš kritinę elektros infrastruktūrą bei jų padarinių suvaldymas“. 2019 m. gegužės 18–19 d. Lietuvos elektros perdavimo sistemos operatorius LITGRID atliko dalies Lietuvos elektros sistemos ir generatorių izoliuoto darbo bandymą.

2019 m. didžiausią potencialių investuotojų srautą ir toliau sudarė asmenys, siekę investuoti finansų ir kredito sektoriuje, didėjo investuotojų iš trečiųjų šalių susidomėjimas steigti FINTECH, mokėjimų ir elektroninių pinigų įmones. Paaiškėjo, kad nemaža dalis trečiųjų šalių piliečių, siekusių investuoti finansų ir kredito sektoriuje, tiesiog tikrino savo galimybes bei užsienio investicijoms taikomus „saugiklius“. Investuotojų į strateginius ūkio sektorius akcininkai, dėl kurių grėsmę nacionaliniam saugumui keliančių ryšių buvo priimti neigiami sprendimai, nors tariamai pasitraukia, tačiau bando išlaikyti įtaką įmonių veiklai. Siekdami išvengti įstatyme numatytų veiklos ribojimų, atitikties nacionaliniam saugumui kriterijų neatitinkantys juridiniai bei fiziniai asmenys imasi šių veiksmų: vykdo fiktyvius akcijų pardavimo sandorius su neva nesusijusiais asmenimis; pasitelkdami viešuosius ryšius, skelbia apie tariamą pasitraukimą iš veiklos trečiojoje šalyje ir (arba) akcijų pardavimą neva nesusijusiems asmenims; didina akcininkų skaičių, slėpdami galutinius naudos gavėjus (per ofšorines struktūras, investicinius fondus ir valdymo įmones); investuotojų partneriai, kurie veikia trečiojoje šalyje ir kelia tiesioginę grėsmę nacionaliniam saugumui, keitė savo juridinių asmenų pavadinimus ir įmonių logotipus. Veržli FINTECH sektoriaus plėtra Lietuvoje kelia iššūkius – tikslinga šios srities įmonių stebėseną ir rizikų valdymo stiprinimas.

Artėjant proveržiui dėl 5G diegimo, tikslinga atsižvelgti į kuriamų 5G ryšio tinklų skaidrumo, patikimumo ir saugumo reikalavimus.

Nesaugios branduolinės energetikos plėtojimas šalia Lietuvos Respublikos sienų

2019 m. Baltarusija toliau tęsė Baltarusijos atominės elektrinės (AE) Astrave statybas ir pradėjo sumontuotos įrangos bandymus. Artėjant Astravo AE paleidimo datai, Baltarusija ir Rusija imasi aktyvių veiksmų, siekdamas užsitikrinti rinką Astravo AE elektros eksportui. Astravo AE projektas, toliau jo užsakovų ir vykdytojų vystomas nesilaikant tarptautinių branduolinės saugos ir aplinkosaugos standartų, kelia grėsmę saugumui ir didina Lietuvos ekonominį ir energetinį pažeidžiamumą.

Nors Europos Komisijos ir Europos branduolinę saugą reguliuojančių institucijų sudarytos ekspertų grupės atliktos Astravo AE streso testų peržiūros rezultatai atskleidė itin rimtą šios elektrinės projekto trūkumą, kuriems šalinti buvo pateiktos rekomendacijos pagal 2019 metų rugpjūtį Baltarusijos viešai paskelbtą nacionalinį veiksmų planą trūkumams pašalinti, ekspertai priėjo prie išvados, kad Baltarusija iki AE eksploatavimo pradžios nesiruošia imtis konkrečių Astravo AE saugos gerinimo priemonių – tobulinti esamą bei sumontuoti papildomą įrangą.

Didėja įtampa tarp Baltarusijos institucijų ir projektą vykdančios Rusijos bendrovės „Rosatom“ atstovų. Dėl paskubomis vykdomų statybos darbų, atsainaus požiūrio į branduolinę saugą bei žemos darbo kultūros statomoje AE įvyko ne vienas incidentas, ateityje galintis turėti neigiamos įtakos saugiam elektrinės eksploatavimui. Baltarusijos institucijos nuosekliai vengia viešumo, bando slėpti informaciją apie tikrąją padėtį AE. Tokią nuostatą palaiko korporacija „Rosatom“, nes baiminasi dėl savo, kaip patikimo partnerio įgyvendinant branduolinių jėgainių statybos projektus, tarptautinės reputacijos. „Rosatom“ atstovai atsainiai vertina statybas prižiūrinčių Baltarusijos institucijų reikalavimus bei ignoruoja jiems nepalankias baltarusių ekspertų išvadas. „Rosatom“ už projekto priežiūrą atsakingą Baltarusijos tarnybą „Gosatomnadzor“ laiko nekompetentinga institucija, kurios kišimasis tik trukdo sklandžiam darbui AE statybų aikštelėje. Kita vertus, „Gosatomnadzor“ trūksta ne tik kompetencijos (neturėdami reikiamos patirties, jos ekspertai negali išsiversti be Rusijos tarnybos „Rostechnadzor“ specialistų), bet ir valios tinkamai prižiūrėti „Rosatom“ įmonių atliekamus darbus.

Lietuva kelia ir toliau kels saugos užtikrinimo klausimus dėl netinkamos (vos už 40 km nuo Vilniaus) vietos Astravo AE parinkimo bei jos saugos įvertinimo, neužbaigto poveikio aplinkai vertinimo, projekte nenumatyto sunkiojo lėktuvo sudužimo poveikio ir kitos projekto neatitikties šiuolaikiniams saugos reikalavimams, kokybės užtikrinimo bei saugos kultūros. Dėl palyginti mažo Astravo AE aikštelės atstumo iki Vilniaus regiono sunkiosios avarijos Astravo AE atveju trečdalis Lietuvos gyventojų (iki 100 km atstumu nuo AE) galėtų patirti žalingą jonizuojančiosios spinduliuotės poveikį. Lietuva laikosi pozicijos, kad Astravo AE energijos blokai neturi būti paleisti, kol nebus įgyvendintos visos stresų testo peržiūros rekomendacijos, taip pat atsakyta į visus kitus Lietuvos keliamus saugos klausimus. Turi būti tęsiama valstybės vykdoma politika dėl Astravo AE saugumo klausimų viešinimo ir kvestionavimo tarptautinėje arenoje.

Socialinė ir regioninė atskirtis, skurdas

Skurdas, socialinė ir regioninė atskirtis, pajamų nelygybė Lietuvoje vis dar didelis iššūkis, nepaisant gerėjančių ekonominių ir užimtumo rodiklių bei teigiamų pokyčių, kurie leidžia tikėtis, kad pajamų nelygybė mažėja. 2019 m. augant darbo jėgos paklausai didėjo įsidarbinimo galimybės¹³³, asmenų pajamos (labiausiai didėjo mažiausias pajamas gaunančių asmenų pajamos)¹³⁴. 2019 m. įgyvendintos reguliacinės priemonės (pajamų nelygybei mažinti, lygioms galimybėms naudotis paslaugomis užtikrinti, aktyvioms ir užimtumą skatinančioms paramos formoms kurti ir kitos) turėtų sumažinti bendrąjį visų gyventojų skurdo rizikos lygį maždaug 1,6 proc. punkto, o tai turėtų paveikti pajamų nelygybės rodiklį.

Visgi išlaidos socialinei apsaugai Lietuvoje tebėra vienos mažiausių ES, o skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis ir pajamų nelygybė¹³⁵ tebėra vieni aukščiausių ES. Didelė dalis gyventojų patiria skurdo riziką, susiduria su dideliu materialiniu nepriteklumi arba gyvena labai žemo darbo intensyvumo namų ūkiuose. Remiantis paskutiniais prieinamais duomenimis, tiek labai žemo darbo intensyvumo, tiek didelio materialinio nepritekliaus lygis mažėjo, tačiau skurdo rizikos lygis išliko nepakitęs¹³⁶. Nors minimalus mėnesinis atlyginimas didėjo 7,5 proc., tačiau net ketvirtadalis visų šalies darbuotojų 2019 m. gavo faktiškai minimalią algą.

Tam tikri namų ūkiai (socialinės grupės) yra jautresni socialiniams ir ekonominiams iššūkiams bei turi mažiau išteklių, leidžiančių sėkmingai su jais susidoroti (dažniau su skurdo rizika susiduria kaimo

¹³³ Užimtumo tarnybos duomenimis, 2019 m. augant darbo jėgos paklausai didėjo įsidarbinimo galimybės. 2020 m. pradžioje registruoto nedarbo rodiklis buvo 0,2 proc. punkto mažesnis nei 2019 m. pradžioje. Registruoto nedarbo rodikliai 36 iš 60 šalies savivaldybių mažėjo, 22 augo, 2 nepakito. 2019 m. pabaigoje skirtumas tarp aukščiausio ir žemiausio nedarbo teritorijų buvo 10,6 proc. punkto, prieš metus jis siekė 10,1 proc. punkto.

¹³⁴ Sodros duomenimis, lyginant 2018 m. ir 2019 m. lapkričio pajamas pagal kvintilius, pajamos augo visuose kvintiliuose. Labiausiai augo mažiausias pajamas gaunančių asmenų pajamos (16 proc.), mažiausiai – didžiausias pajamas gaunančių asmenų pajamos (12 proc.).

¹³⁵ Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. 20 proc. turtingiausių namų ūkių pajamos buvo maždaug 7 kartus didesnės nei 20 proc. labiausiai nepasiturinčių namų ūkių.

¹³⁶ Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. 28,3 proc. gyventojų (2017 m. – 29,6 proc.) patyrė skurdo riziką ar socialinę atskirtį.

gyventojai, dažniau skursta vieni gyvenantys asmenys, daugiavaikės šeimos, 65 metų ir vyresni asmenys bei vaikai, bedarbiai, neįgalūs asmenys).

Dėl spartaus gyventojų senėjimo kyla pavojus, kad socialinės apsaugos sistemai bus daromas papildomas spaudimas.

Socialinė ir regioninė atskirtis, aukštas skurdo lygis (ypač atskirų socialinių grupių), didelė pajamų nelygybė kenkia ekonomikos augimui ir makroekonominiam stabilumui, skatina emigraciją, socialinę įtampą, nusivylimą ir nepasitikėjimą valstybe ir jos politine sistema. Tai mažina Lietuvos gyventojų atsparumą išorės įtakai ir propagandai, skatina imtis šešėlinio verslo, nemokėti mokesčių arba imtis nelegalios veiklos (pvz., kontrabandos). Dėl to jie tampa pažeidžiami ir neatsparūs priešiškų jėgų verbavimui ir šantažui.

Demografinė krizė

Demografiniai iššūkiai, tokie kaip gimstamumo mažėjimas, emigracija ir visuomenės senėjimas, daro neigiamą poveikį ekonomikos augimui ir žmonių socialinei gerovei.

Lietuvos statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2019 m. Lietuvoje pirmą kartą po 28 metų padidėjo nuolatinių gyventojų skaičius. 2020 m. sausio 1 d. Lietuvoje gyveno 2 mln. 794,3 tūkst. nuolatinių gyventojų.

Nuolatinių Lietuvos gyventojų skaičiaus padidėjimą lėmė tai, kad 10,8 tūkst. daugiau žmonių imigravo¹³⁷ negu emigravo¹³⁸, tačiau natūrali gyventojų kaita, kuri taip pat lemia gyventojų skaičiaus pokyčius, išliko neigiama – 2019 m. 10,8 tūkst. daugiau žmonių mirė negu gimė¹³⁹. Mirtingumas Lietuvoje vis dar vienas didžiausių ES. Suminis gimstamumo rodiklis, nors ir šiek tiek didesnis negu ES šalyse, neužtikrina natūralios gyventojų kaitos.

Per pastaruosius 10 metų Lietuvos gyventojų sumažėjo apie 12,2 procento. Nors 2019 m. fiksuota teigiama neto tarptautinė migracija pagerino demografinę situaciją Lietuvoje, demografinės prognozės rodo gyventojų skaičiaus ateityje mažėjimo tendencijas. Remiantis Eurostato prognozėmis, iki 2030 m. Lietuvos gyventojų gali sumažėti apie 13 proc.

Šalies demografinė situacija reikšmingai veikia Lietuvos socialinį, ekonominį, politinį stabilumą, ūkio plėtrą. Dėl neigiamų demografinių tendencijų mažėja Lietuvos investicinis patrauklumas, sunkiau vyksta regionų plėtra, didėja regionų infrastruktūros išlaikymo kaštai, ilgainiui mažėja vidaus paklausa, viešosios sveikatos ir kitos paslaugos tampa sunkiau prieinamos. Visa tai gali skatinti gyventojų emigraciją, mažinti gynybinį potencialą ir atsparumą išorės grėsmėms.

Dauguma pastarojo laikotarpio demografinių prognozių rodė nuoseklų Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimą, tačiau 2019 m. fiksuota teigiama neto tarptautinė migracija leidžia tikėtis ir teigiamų demografinės situacijos pokyčių. Svarbu kartu didelį dėmesį skirti neigiamos natūralios kaitos mažinimui.

¹³⁷ 2019 m. į Lietuvą imigravo 40,1 tūkst. žmonių – 11,2 tūkst. (1,4 karto) daugiau nei 2018 m. Imigrantų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų, padidėjo nuo 10,3 (2018 m.) iki 14,3 (2019 m.). 2019 m. į Lietuvą grįžo gyventi 20,4 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių, tai 3,8 tūkst. (23 proc.) daugiau negu 2018 m. Jie 2019 m. sudarė pusę (50,9 proc.) visų imigrantų. 2019 m. į šalį imigravo 19,7 tūkst. užsieniečių, tai 7,3 tūkst. (1,6 karto) daugiau negu 2018 m. Beveik pusė (8,9 tūkst., arba 45,1 proc.) 2019 m. jų buvo Ukrainos piliečiai, 6,4 tūkst. (32,5 proc.) – Baltarusijos, 1 tūkst. (5,3 proc.) – Rusijos piliečiai. Palyginti su 2018 m., imigravusių Ukrainos piliečių skaičius padidėjo 1,5 karto, Baltarusijos – dukart, Rusijos piliečių – 1,3 karto.

¹³⁸ 2019 m. iš Lietuvos emigravo 29,3 tūkst. nuolatinių šalies gyventojų, tai 2,9 tūkst. (9,1 proc.) mažiau negu 2018 m. Emigrantų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų, sumažėjo nuo 11,5 (2018 m.) iki 10,5 (2019 m.). Pernai 10,1 tūkst. (34,6 proc.) emigrantų išvyko į Jungtinę Karalystę, 2,6 tūkst. (8,8 proc.) – į Vokietiją, 2,4 tūkst. (8,1 proc.) – į Norvegiją, 2,2 tūkst. (7,5 proc.) – į Ukrainą, 1,6 tūkst. (5,5 proc.) – į Airiją. Palyginti su 2018 m., emigravusiųjų į Jungtinę Karalystę skaičius sumažėjo 2 tūkst. (16,7 proc.), į Vokietiją – 590 (18,6 proc.), į Norvegiją – 629 (21 proc.), o į Ukrainą – padidėjo 1,1 tūkst., arba dukart.

¹³⁹ 2019 m. gimė 27,7 tūkst. kūdikių, tai 420 mažiau (1,5 proc.) negu 2018 m.; 2019 m. mirė 38,4 tūkst. žmonių, tai 1,2 tūkst. (3 proc.) mažiau negu 2018 m.

Korupcija

Lietuvoje nuosekliai mažėja užregistruotų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. 2019 m. užregistruota 9 proc. mažiau tokių nusikalstamų veikų negu 2018 m. (atitinkamai 516 ir 564)¹⁴⁰. Jau keletą metų iš eilės gerokai mažėja policijos užregistruotų papirkimo atvejų (2019 m. – 165, 2018 m. – 265). Tai leidžia daryti išvadą, kad, didėjant visuomenės nepakantumui korupcijai ir stiprėjant teisėsaugos institucijų vidaus pažeidimų kontrolei, mažėja smulkiosios korupcijos mastai.

Sociologinio antikorupcinės aplinkos stebėsenos tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, 2019 m. buvo fiksuoti geriausi korupcijos masto pokyčio vertinimai visose visuomenės grupėse¹⁴¹.

Remiantis bendraisiais vertinimais, mažėja gyventojų tiesioginė korupcijos patirtis¹⁴². Nors sveikatos apsaugos sektorius vis dar sritis, kurioje gyventojai dažniausiai susiduria su kyšio prievartavimo rizika, joje taip pat aukščiausi kyšio davimo indeksai, vis dėlto, palyginti su ankstesnių metų rezultatais, korupcinė patirtis sveikatos priežiūros įstaigose labai mažėja¹⁴³.

Politinės korupcijos masto suvokimas mažėja, bet vis dar yra aukštas. Nepotizmas ir politinių partijų narių protegavimas visuomenės nurodomi kaip labiausiai paplitusios korupcijos formos Lietuvoje¹⁴⁴.

Sprendimų priėmimo procesų atvirumo vertinimas liko tame pačiame lygyje¹⁴⁵.

¹⁴⁰ Šis pokytis netolygus kalbant apie skirtingas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas. 2019 m. ir toliau žymiai mažėjo užregistruotų papirkimo atvejų – 276 (2018 m. – 337), užfiksuota 24 proc. mažiau piktnaudžiavimo atvejų – 81 (2018 m. – 106) ir penktadaliu mažiau prekybos poveikiu nusikalstamų veikų – 43 (2018 m. – 53). Užregistruota dvigubai daugiau kyšininkavimo atvejų – 76 (2018 m. – 38).

¹⁴¹ Mažėja korupcijos masto suvokimas, nors korupcija vis dar vertinama kaip labai rimta problema: gyventojų ir įmonių vadovų – 4 vietoje, o valstybės tarnautojų – 7 vietoje. 2019 m. visos visuomenės grupės teigiamai vertino korupcijos masto Lietuvoje pokyčius per pastaruosius 5 metus: palyginti su 2016 m., 12 proc. daugiau gyventojų (26 proc.), 18 proc. daugiau valstybės tarnautojų (76 proc.) ir 6 proc. daugiau įmonių vadovų (37 proc.) manė, kad korupcijos per 5 metus sumažėjo. Teigiamai vertinamos ir tolesnės korupcijos masto mažėjimo tendencijos šalyje. Kad korupcija per artimiausius 3 metus sumažės, palyginti su 2016 m., nurodė 11 proc. daugiau gyventojų ir 13 proc. daugiau valstybės tarnautojų. Įmonių vadovų vertinimas reikšmingai nepasikeitė.

¹⁴² Per pastaruosius 12 mėnesių kyšių nurodė davę 10 proc. gyventojų, 2018 m. – 12 proc., 2016 m. – 16 proc., 2014 m. – 24 proc. Valstybės tarnautojai, davę kyšių, sudarė 2 proc. respondentų (2018 m. – 4 proc., 2016 m. – 6 proc., 2014 m. – 17 proc.), o verslo atstovų korupcinė patirtis nuo 2014 m. reikšmingai nesikeitė ir siekia 5 proc. (2018 m. – 8 proc., 2016 m. – 5 proc., 2014 m. – 6 proc.).

¹⁴³ Kyšio prievartavimo indeksai: respublikinės ligoninės / klinikos – 0,25 (2018 m. – 0,35; 2016 m. – 0,4), miestų ir rajonų ligoninės – 0,22 (2018 m. – 0,32; 2016 m. – 0,36), poliklinikos – 0,07 (2018 m. – 0,13; 2016 m. – 0,16). Kyšio davimo indeksai: respublikinės ligoninės / klinikos – 0,21 (2018 m. – 0,26; 2016 m. – 0,27), miestų ir rajonų ligoninės – 0,14 (2018 m. – 0,22; 2016 m. – 0,23), poliklinikos – 0,03 (2018 m. – 0,09; 2016 m. – 0,1).

¹⁴⁴ Didesnė Lietuvos visuomenės dalis mano, kad šalyje paplitusi situacija, kai politinė partija žada priimti verslininkui naudingą sprendimą už paramą partijai (gyventojų – 76 proc. (2018 m. – 77 proc., 2016 m. – 85 proc.) ir valstybės tarnautojų – 60 proc. (2018 m. – 64 proc., 2016 m. – 70 proc.) ir kad Lietuvoje paplitęs politinių partijų narių protegavimas. Tarp įmonių vadovų, palyginti su 2018 m., 8 proc. išaugo dalis manančių, kad politinių partijų narių protegavimas paplitęs (2019 m.: 63 proc. įmonių vadovų (2018 m. – 55 proc., 2016 m. – 74 proc.), 60 proc. valstybės tarnautojų (2018 m. – 61 proc., 2016 m. – 66 proc.) ir 64 proc. gyventojų (2018 m. – 61 proc., 2016 m. – 72 proc.). Palyginti su 2018 m., 2019 m. 5 proc. išaugo valstybės tarnautojų dalis, susidūrusi su situacija, kai politikai proteguoja savo partijų narius, kad šie užimtų pareigas viešajame sektoriuje, bet šis skaičius mažesnis nei 2016 m. (2019 m. – 39 proc., 2018 m. – 34 proc., 2016 m. – 45 proc. („Lietuvos korupcijos žemėlapis, 2019“).

¹⁴⁵ Vos kas penktas valstybės tarnautojas (19 proc.), kas dešimtas gyventojas (10 proc.) ir kas septintas įmonių vadovas (14 proc.) mano, kad sprendimai Lietuvoje priimami atvirai. Mažėja dalis valstybės tarnautojų, nurodžiusių, kad institucijai, kurioje dirba, teko patirti nacionalinio arba vietinio lygio politikų spaudimą, kurio tikslas buvo ne valstybiniai, bet politikų privatus (2019 m. – 15 proc., 2018 m. – 19 proc., 2016 m. – 22 proc.) arba partiniai (2019 m. – 11 proc., 2018 m. – 16 proc., 2016 m. – 16 proc.) interesai. Vis dėlto vienas iš 5 valstybės tarnautojų nurodė, kad jo darbovietėje korupcija yra paplitusi ir šis skaičius, palyginti su 2018 m., nesikeitė.

Vertinant verslui kylančias korupcijos rizikas, pastebėtina, kad nors kyšio prievartavimo tikimybė, susidūrus su verslo priežiūros institucijomis, palyginti ne aukšta, vis dėl to rodikliai nemažėja¹⁴⁶.

Remiantis Europos Komisijos tyrimo „Flash Eurobarometer Nr. 482: Verslo požiūris į korupciją ES“ rezultatais, labai sumažėjo korupcijos, kaip problemos vykdant verslą Lietuvoje, reikšmė – dauguma Lietuvos verslo atstovų korupcijos nelaiko veiklos plėtojimo kliūtimi¹⁴⁷. Vis dėlto viešieji pirkimai – viena rizikingiausių sričių. Tyrime „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ skaidrumo trūkumas viešųjų pirkimų srityje atsidūrė 6 vietoje tarp verslui aktualių problemų¹⁴⁸. Didesnė nei korupcija kliūtis verslui Lietuvoje nurodyti nepotizmas ir patronažas¹⁴⁹.

Korupcijos suvokimo gerėjimo tendencijas atskleidžia ir tarptautiniai tyrimai. *Transparency International* tyrime „Korupcijos suvokimo indeksas, 2019“ Lietuva pasiekė aukščiausią šalies poziciją nuo pat 2012 m.¹⁵⁰

Tarptautinės kompanijos *Risk Advisory* tyrime „Korupcijos iššūkių indeksas, 2019 m.“, skirtame užsienio investuotojams kylančioms korupcijos rizikoms pasaulio valstybėse įvertinti, korupcijos grėsmės pasireiškimas vertinamas kaip palyginti mažai tikėtinas, tačiau Lietuva prasčiau vertinama dėl duomenų atvirumo – skirta 14 balų¹⁵¹.

2019 m. vertinant valdžios reguliavimo našta Lietuvoje įvyko reikšmingas teigiamas pokytis, tačiau Baltijos valstybių kontekste ši našta vertinama kaip didžiausia¹⁵².

Vykstant ekonominiams pokyčiams, itin svarbu užsitikrinti investicijoms patraukliausios regione valstybės įvaizdį, kuris susijęs su korupcijos suvokimo ir antikorupcinės aplinkos vertinimais. Tačiau tarp 2019 m. grėsmių Lietuvos atsparumui neigiamai priešiškų valstybių įtakai ir toliau aktualus trečiųjų šalių siekis (veikiant tiesiogiai arba netiesiogiai – per tarpininkus) investuoti į strateginės reikšmės Lietuvos infrastruktūros objektus ir vykdyti didelio masto projektus.

Silpnoji vieta vis dar yra visuomenės antikorupcinės nuostatos. Nors gyventojų, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas, dalis nuosekliai mažėja, visgi šių gyventojų yra dauguma – net 61 proc. Visuomenės dalies, nusiteikusios pranešti apie korupciją, nepakanka, siekiant tvarios antikorupcinės aplinkos.

Organizuotas nusikalstamumas

¹⁴⁶ Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, 2019 m. kyšį davė 5 proc., 2018 m. – 8 proc., 2016 m. – 5 proc., 2014 m. – 6 proc. įmonių. Kyšio prievartavimo indeksai pagal verslo priežiūros procedūras, atsižvelgiant į pastarųjų 5 metus patirtį, kurią nurodė daugiau kaip 100 įmonių vadovų: darbo sąlygų aplinkos tikrinimas 2019 m. – 0,04 (2018 m. – 0,03, 2016 m. – 0,01); priešgaisrinės saugos reikalavimų laikymosi tikrinimas 2019 m. – 0,02 (2018 m. – 0,02, 2016 m. – 0,02); licencijų ir leidimų išdavimas savivaldybėse 2019 m. – 0,03 (2018 m. – 0,04, 2016 m. – 0,06). Klausiant įmonių vadovų apie jų patirtį ūkio subjektų priežiūrą vykdančiose institucijose, 2019 m. apskaičiuoti kyšio prievartavimo indeksai: Valstybinė darbo inspekcija 0,01 (2018 m. – 0,04, 2016 m. – 0,02), Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas 2019 m. – 0,01 (2018 m. – 0,03, 2016 m. – 0,02), Valstybinė mokesčių inspekcija 0,01 (2018 m. – 0,02, 2016 m. – 0,02).

¹⁴⁷ Korupciją, kaip problemą vykdant verslą Lietuvoje, nurodė 15 proc. įmonių vadovų. Palyginti su 2017 m., šis rodiklis yra 6 proc. mažesnis, o palyginti su 2015 m., rodiklis sumažėjęs beveik 2 kartus (2015 m. – 28 proc.). Tarp 28 valstybių Lietuva atsiduria 8 vietoje kaip šalis, kurioje korupcija mažiausiai aktuali problema plėtojant verslą. Taigi Lietuva lenkia ES vidurkį (37 proc.), o vertinant Lietuvą tarp kaimyninių valstybių pastebėtina, kad rodiklis geresnis nei Lenkijoje (27 proc., 12 vieta) ir Latvijoje (19 proc., 9 vieta). Estijos verslo aplinka šiuo aspektu išlieka palankesnė (9 proc., 2 vieta).

¹⁴⁸ Skaidrumo viešuosiuose pirkimuose stoka, kaip didelė problema, stabdanti verslo vystymą, 2019 m. buvo įvertinta 16 proc. įmonių vadovų ir atsidūrė 6 vietoje tarp verslui aktualių problemų. 2018 m. ši problema buvo įvertinta 8 proc. įmonių vadovų (14 vieta), 2016 m. – 27 proc. įmonių vadovų, 5 vietoje tarp kitų problemų.

¹⁴⁹ 19 proc. įmonių vadovų kaip verslo vykdymo problemą nurodė nepotizmą ir patronažą (2018 m. – 20 proc.), o 13 proc. – korupciją (2018 m. – 12 proc.).

¹⁵⁰ Lietuvai skirta 60 balų iš 100 – tai vienu balu aukščiau nei 2018 m., Lietuva atsidūrė 35 vietoje tarp vertinamų 180 valstybių ir 15 vietoje tarp ES šalių.

¹⁵¹ Pagal prieinamos informacijos neaiškumą, valstybės vertintos balais nuo 1 iki 31.

¹⁵² Valdžios reguliavimo naštos rodiklis remiasi PEF kasmetinės vadovų apklausos rezultatais. Lietuvai 2019 m. skirti 38 balai ir 85 vieta. Palyginti su praėjusiu metų vertinimu, tai 5,2 balo geresnis vertinimas, nulėmęs 21 pozicijomis aukštesnę vietą reitinge. Latvijoje valdžios reguliavimo našta įvertinta 42,5 balo – 67 vieta (14 pozicijų aukščiau nei 2018 m.), o Estijoje 52 balais – 22 vieta (8 pozicijomis aukščiau nei 2018 m.).

Nuo 2017 m. Lietuvoje veikiančios organizuotos nusikalstamos grupuotės vertinamos taikant Lietuvos policijos sukurtą Sunkaus ir organizuoto nusikalstamumo grėsmių vertinimo metodologiją.

Pagrindinės organizuoto nusikalstamumo Lietuvoje rizikos yra: organizuotų nusikalstamų grupuočių narių mobilumas (nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu); organizuotų nusikalstamų grupuočių veikla tarptautiniu mastu; konfidencialaus komunikavimo galimybės ir konspiracija; organizuotų nusikalstamų grupuočių bendradarbiavimas ir naudojimas kitų grupuočių galimybėmis, patirtimi, paslaugomis arba specialiomis žiniomis.

Kelerius metus iš eilės organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklos kryptys nekinta. Tai nusikaltimai, susiję su neteisėta narkotikų apyvarta Lietuvoje ir užsienyje, transporto vagystės užsienyje, neteisėtas disponavimas akcizinėmis prekėmis ir jų kontrabanda, neteisėtas disponavimas šaunamaisiais ginklais, turto prievartavimas, vagystės ir plėšimai užsienyje.

Valstybės ir tarptautinio lygio ekstremaliosios situacijos

2019 m. paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija visoje šalyje dėl sausros padarinių žemės ūkio sektoriuje (ekstremaliąją situaciją paskelbė 6 šalies savivaldybės). Hidrologinė sausra tęsėsi keletą mėnesių ir baigėsi paskutinį rugsėjo dešimtadienį, tačiau žemas vandens lygis fiksuotas iki metų pabaigos.

Neatšaukta valstybės lygio ekstremalioji situacija, paskelbta 2017 m. gruodį, – dėl pavojaus nekilnojamajai kultūros vertybei (Gedimino kalno šlaitų deformacija).

2019 m. skelbta 12 savivaldybės lygio ekstremaliųjų situacijų, kurios kilo dėl gaisro sukeltos oro taršos (įmonės „Ekologistika“ padangų gaisras Alytuje), neišvalytų nuotekų patekimo į upę, eismo nutraukimo, pastato konstrukcijų pažeidimo, durpyno gaisro ir sausros šešiose savivaldybėse padarinių (2019 m. liepos 3 d. paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija visoje šalyje). Palyginti su ankstesniais metais, 2019 m. nustatyta daugiau ekstremaliųjų įvykių – 722 (2018 m. – 624; 2017 m. – 618), iš jų 86 proc. (624 atvejai) – dėl rastų sprogmenų.

Pasaulyje pernai įvyko 21 ekstremalioji situacija, kai prireikė tarptautinės pagalbos (dėl žemės drebėjimų, ekologinių avarių, epidemijų, potvynių, miškų gaisrų, jūrų taršos ir tropinių ciklonų).

2020 m. ir ateityje ekstremaliųjų situacijų gali daugėti dėl ekstremalių gamtos reiškinių (sausrų, potvynių, uraganų, vėtrų), miškų ir durpynų gaisrų, afrikinio kiaulių maro (fiksuojamas ir Lietuvos Respublikos teritorijoje), naminių ir laukinių paukščių (Lenkijos Respublikoje nustatyti atvejai) ir kitų užkrečiamųjų ligų protrūkio, taip pat dėl nepalankiai besikeičiančios geopolitinės situacijos (masinių neramumų, kibernetinių atakų, grasinimų įvykdyti teroro aktą ir pan.). Vienas aktualiausių veiksnių, galinčių sukelti ekstremaliasias situacijas Lietuvoje, – nesaugios branduolinės energetikos plėtojimas šalia Lietuvos Respublikos sienos.

Klimato kaita ir jos padariniai kelia tiesioginių ir netiesioginių grėsmių tarptautiniam ir nacionaliniam saugumui. Su klimato kaita susiję ekstremalūs gamtos reiškiniai daro neigiamą poveikį globaliems procesams, didina skurdą (dėl senkančių gamtinių, vandens ir energetikos išteklių, maisto stokos), epidemiologinių susirgimų išplitimą, socialinius ir ekonominius nestabilumus. Visa tai kelia konfliktines situacijas, karus, didina žmonių migraciją regionuose ir pasaulyje.

Lietuvai didžiausios su klimato kaita susijusios grėsmės nacionaliniam saugumui – tai ekstremalūs gamtos reiškiniai (upių potvyniai, jūros lygio kilimas, kritulių kiekio ekstremumai, karščio ir šalčio bangos). Gali būti, kad, stiprėjant klimato kaitos poveikiui, staigių ir sunkiai prognozuojamų gamtos reiškinių gausės ir jų intensyvumas tik didės. Todėl labai svarbus ne tik klimato kaitos švelninimas – išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimas ir klimato kaitos stabdymas, bet ir visų šalies ūkio sektorių (žemės ūkio, aplinkos apsaugos, vandens išteklių valdymo, energetikos, transporto, pramonės, visuomenės sveikatos) prisitaikymas prie jau vykstančių pokyčių, didinant jų atsparumą ir tvarumą.

Prognozuojama, kad 2020 m. visuotinė oro temperatūra bus viena aukščiausių nuo industrializacijos pradžios. 2019 m. Lietuvoje buvo šilčiausi per meteorologinių stebėjimų istoriją, o šilta ir besniegė žiema gali neigiamai paveikti žemės ūkio sektorių.

2020 m. šalyje galimos ekstremaliosios situacijos dėl šalyje išplitusio afrikinio kiaulių maro ir paukščių gripo protrūkių. 2019 m. pabaigoje ES valstybėse (Lenkijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Čekijoje, Vokietijoje) ir Ukrainoje pradėjęs sparčiai plisti paukščių gripas kelia riziką, kad dėl nesuvaldytų protrūkių šalies ekonomika gali patirti reikšmingų nuostolių.

Vertybių krizė

Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenimis, 2019 m. daugiau negu ankstesniais metais užregistruota nusikaltimų pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį – kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę (2019 m. – 28 nusikaltimai, 2018 m. – 21, 2017 m. – 17, 2016 m. – 47, 2015 m. – 138). Tokių nusikaltimų mastas vertintinas kaip nedidelis. Neapykanta kurstoma dažniausiai tautybės ir seksualinės orientacijos pagrindais socialiniuose tinkluose ar naujienų portalų komentaruose skiltyse.

Pagal Baudžiamojo kodekso 170¹ straipsnį (grupei ir organizacijai, turinčiai tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla) nusikaltimų neužregistruota nuo 2009 m. arba nuo tada, kai Baudžiamasis kodeksas šiuo straipsniu buvo papildytas.

2019 m. užfiksuota keletas vandalizmo atvejų (prieš mečetę, sinagogą, Lietuvos žydų bendruomenės centrą).

Tautinių mažumų departamentas pastebi nedidelį neapykantos kalbos paplitimo viešojoje erdvėje tautybės atžvilgiu sumažėjimą ir didėjančią žiniasklaidos priemonių sąmoningumą kovoje su neapykantos kalbos apraiškomis. Dažniausiai neapykantos kalbos atvejų pasitaiko romų tautybės asmenų atžvilgiu.

2. Nacionalinio saugumo politikos prioritetai ir uždaviniai

Nacionalinių gynybos pajėgumų stiprinimas

2019 m. buvo tęsiamas sistemingas ir nuoseklus nacionalinių gynybos pajėgumų stiprinimas. 2019 m. liko nepakitę prioritetiniai krašto apsaugos sistemos pajėgumai – gebėjimo kariauti sausumoje, užtikrinant veiksmingą žvalgybą, Lietuvos karinių vienetų judėjimo ir manevro, ugnies paramos galios, oro erdvės gynybos, logistinės paramos bei saugaus informacijos perdavimo ir kibernetinio saugumo.

Detali informacija apie nacionalinių gynybos pajėgumų stiprinimą pateikiama Vyriausybės programos įgyvendinimo plano vykdymo pažangos 2019 metais ataskaitos skyriuje „5.1 kryptis. Gynybos sistemos stiprinimas ir plėtra“.

NATO kolektyvinės gynybos stiprinimas

2019 m. gruodį Londone vykusio NATO valstybių vadovų susitikimo deklaracijoje pabrėžta, kad kolektyvinė gynyba – NATO pagrindas. Šiame susitikime NATO valstybių vadovai sutarė toliau stiprinti NATO gynybos ir atgrasymo priemones, taip tęsiant po 2014 m. pradėtą NATO adaptaciją prie besikeičiančios saugumo aplinkos.

2019 m. Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje toliau buvo dislokuojami bataliono kovinės grupės dydžio vienetai (NATO priešakinės pajėgos). Šių pajėgų buvimas regione iš esmės sustiprina NATO atgrasymą ir sumažina galimo konflikto regione tikimybę. Bataliono kovinės grupės (apie 1 200 karių) pagrindą sudaro Vokietijos kariai ir Nyderlandų kontingentas, kurį 2019 m. papildė Norvegijos, Belgijos, Čekijos kariai ir Islandijos civilis atstovas.

Lietuva toliau aktyviai dalyvavo NATO diskusijose dėl ilgalaikės NATO adaptacijos ir jos įgyvendinimo, siekiant sustiprinti NATO kolektyvinės gynybos gebėjimus. 2019 m. ypatingas dėmesys buvo skiriamas NATO sprendimų priėmimo proceso peržiūrai, NATO gebėjimams pastiprinti sąjungininkus krizės metu, taip pat Baltijos regiono pažeidžiamumui oro gynybos srityje. 2019 m. Aljansas plėtojo NATO parengties iniciatyvą, siekdamas sustiprinti NATO greitojo reagavimo sausuma, jūra ir oru pajėgumus.

Be NATO priešakinių pajėgų, 2019 m. Aljanso karinį matomumą Lietuvoje taip pat užtikrino rotacinės sąjungininkų pajėgos, NATO oro policijos misija ir tarptautinės pratybos. Lietuvoje atskirais laikotarpiais buvo dislokuotos rotacinės JAV pajėgos ir Portugalijos kontingentas. Toliau sėkmingai 2019 m. buvo

tęsiamą sustiprinta NATO oro policijos misija Baltijos šalyse (Šiaulių aviacijos bazėje rotacijos pagrindu budėjo Lenkijos, Vengrijos, Ispanijos, Belgijos ir Danijos naikintuvai).

2019 m. Lietuvoje vyko tarptautinės pratybos, siekiant didinti NATO ir sąjungininkų karinį matomumą regione – sausumoje, ore ir jūroje – bei stiprinti Lietuvos ir sąjungininkų karių gebėjimus veikti kartu. Pratybose Lietuvos ir sąjungininkų kariai rengėsi bendriems veiksams, sąjungininkų kariai susipažino su regiono specifika. Pavyzdžiui, BALTOPS pratybose sąjungininkų kariai vykdė išsilaipinimo į krantą operacijas, pratybose „Staigus atsakas“ pirmą kartą Lietuvos oro erdvėje treniravosi JAV naikintuvai F-35. Tarptautinės pratybos veikė ir kaip atgrasymo veiksnys – buvo siunčiama žinia, kad Aljansas pasirengęs reaguoti krizės atveju.

2019 m. toliau stiprintas NATO greitojo reagavimo pajėgų pasirengimas reaguoti į krizes. Lietuvoje veikiantis NATO pajėgų integravimo vienetas, atsakingas už sklandų NATO greitojo reagavimo pajėgų perdislokavimą Lietuvoje, efektyviai prisidėjo koordinuojant Aljanso šalių karinių vienetų judėjimą, dalyvavimą karinėse pratybose ir budėjimuose. 2019 m. Lietuvos kariai kaip ir kasmet budėjo NATO greitojo reagavimo pajėgose.

Išlaikyta vieninga NATO laikysena dėl agresyvaus Rusijos elgesio. 2019 m. Londono deklaracijoje nurodyta, kad agresyvūs Rusijos veiksmai kelia grėsmę euroatlantiniam saugumui. Politinio dialogo, kuris vyko per NATO Rusijos Tarybą (NRC) ambasadorių lygiu, susitikimuose pasinaudota galimybe pabrėžti Aljanso vienybę ir kelti klausimus dėl agresyvaus Rusijos elgesio.

NATO krizių valdymo ir partnerysčių stiprinimas

2019 m. įvyko reguliarios NATO krizių valdymo pratybos CMX19, kuriose dalyvavo Šiaurės Atlanto Taryba ir NATO šalių bei partnerių sostinės, civiliai ir kariškiai. Lietuva kartu su kitomis Aljanso narėmis planavo, organizavo šias pratybas ir jose dalyvavo. Lietuvos dalyvavimą koordinavo Vyriausybės kanceliarija kartu su kitomis valstybės institucijomis. NATO krizių valdymo pratybos CMX-19 vyko pagal atnaujintas procedūras – NATO atsako į krizes sistemos vadovą, prie kurio atnaujinimo aktyviai prisidėjo ir Lietuvos ekspertai. Tai didžiausios NATO sprendimų priėmimo pratybos, leidžiančios patikrinti, kaip veikia Aljanso procedūros ir priemonės. Tradiciškai didžiulis dėmesys skiriamas realistinio scenarijaus sukūrimui, pratybų įvertinimui ir išmoktų pamokų įgyvendinimui – ypač sprendimų priėmimo greičiui, pajėgų generavimui, kovai su hibridinėmis grėsmėmis ir civilinio atsparumo stiprinimui. Lietuva vis aktyviau ir aukštesniu lygiu dalyvauja CMX pratybose, didindama Lietuvos institucijų pasirengimą suvaldyti krizes kartu su kariuomene ir visuomene.

2019 m. NATO Londono deklaracijoje, be kita ko, pažymėta, kad Aljansas stiprina reagavimo į kibernetines atakas ir hibridines grėsmes saugumui priemones. Tam tikslui pradėjo bendradarbiauti NATO šalių nacionalinių saugumo patarėjai.

Lietuva aktyviai palaiko NATO partnerysčių stiprinimą. Ypatingas dėmesys skiriamas santykių su Euroatlantinės partnerystės tarybos (angl. *Euro-Atlantic Partnership Council*) nariais – Sakartvelu, Suomija, Švedija ir Ukraina.

2019 m. stiprėjo Suomijos, Švedijos ir NATO praktinis, karinis ir politinis bendradarbiavimas, dalyvaujant NATO karinėse pratybose „Trident Juncture“ (pratybose dalyvavo 2 200 Švedijos karių ir 3 000 Suomijos karių, buvo naudojama Rovaniemio oro bazė Suomijoje).

Lietuva aktyviai remia NATO–Ukrainos ir NATO–Sakartvelo partnerysčių stiprinimą, reguliariai pasisako už NATO atvirų durų politikos įsipareigojimų išlaikymą ir nuolat siekia pabrėžti paramą šių šalių teritoriniam vientisumui ir integralumui. 2019 m. NATO–Sakartvelo komisijos posėdyje Batumyje sutarta dėl esminio NATO–Sakartvelo paketo atnaujinimo 2020 m. Šiaurės Atlanto Tarybos (NAC) vizito Odesoje ir NATO–Ukrainos komisijos posėdžio Kijeve metu išreikšta parama Ukrainos Vyriausybės įgyvendinamoms reformoms ir šalies teritoriniam vientisumui, peržiūrėtas NATO pagalbos Ukrainai paketas. Per patikos fondus bus ir toliau teikiama parama Ukrainos kariuomenės reformoms, stiprinamas Ukrainos atsparumas hibridinėms grėsmėms ir kibernetinėms atakoms.

Skirta 37 tūkst. eurų finansinė parama NATO gynybos gebėjimų stiprinimo projektui Sakartvele. NATO ryšių biure Tbilisyje sąveikos karininko pareigas toliau vykdė Lietuvos karinis atstovas, NATO ir Sakartvelo bendrame mokymo ir vertinimo centre darbą tęsė Lietuvos karininkas.

NATO atstovybėje Ukrainoje iki 2019 m. kovo darbą tęsė Lietuvos deleguotas strateginės komunikacijos patarėjas. Darbą pradėjo patarėjas karininkų profesinio karinio rengimo klausimais, darbą tęsė specialiųjų operacijų pajėgų vystymo ir puskarininkų sistemos vystymo patarėjai.

2019 m. pradėjo eiti pareigas Lietuvos gynybos atašė Moldovoje. 2019 m. Lietuvos atstovybė Moldovoje atliko NATO kontaktinės ambasados funkcijas (šias funkcijas atliks ir 2020 m.). Įgyvendinant NATO gebėjimų stiprinimo iniciatyvos paketo Moldovai projektus, buvo tęsiama pagalba Moldovos kariuomenei reformuojant puskarininkų rengimo sistemą, organizuoti seminarai strateginės komunikacijos klausimams aptarti ir Moldovos pilietinės visuomenės atsparumui hibridinėms grėsmėms didinti.

2019 m. balandį Lietuvoje vyko NATO–Ukrainos hibridinei platformai priskirtas renginys – konferencija „Ankstyvojo perspėjimo dėl hibridinių grėsmių sistemos kūrimas“, kurioje buvo pasidalyta ekspertinė patirtimi, siekiant sukurti išankstinio įspėjimo sistemą kovai su hibridinėmis grėsmėmis. Joje dalyvavo ekspertai iš JAV, Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Švedijos, Lenkijos, Estijos, Ukrainos, Sakartvelo, Moldovos, ES, NATO ir Lietuvos institucijų.

Vieningos ir solidarios ES stiprinimas

2019 m. birželio 20 d. ES vadovų patvirtintoje ES Strateginėje darbotvarkėje, nubrėžiančioje ES politikos gaires ateinantiems 5 metams, yra Lietuvos siūlymai stiprinti ES konkurencingumą, inovatyvumą, identifikuoti ir eliminuoti esamas kliūtis vieningai rinkai, užtikrinti energetinį saugumą, kovoti su dezinformacija ir hibridinėmis grėsmėmis, įgyvendinti ES saugumo ir gynybos iniciatyvas, stiprinti transatlantinius santykius, skirti pakankamą dėmesį Rytų kaimynystei.

ES valstybės narės itin vieningos dėl ES interesų „Brexit“ procese – ES piliečių teisių užtikrinimo, solidarumo su Airija, sprendžiant Airijos ir Šiaurės Airijos sienos klausimą, parodė vienybę ir tenkinant net 3 Jungtinės Karalystės prašymus dėl derybų laikotarpio pratęsimo – tai padėjo išvengti „kietojo“ „Brexit“ scenarijaus.

Bendrosios saugumo ir gynybos politikos srityje Lietuva ir toliau yra aktyvi, tiek plėtodama savo nacionalinius pajėgumus, tiek prisidedama prie ES nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo ir dalyvaudama ES vykdomose operacijose ir misijose. 2019 m. Lietuva didelį dėmesį skyrė jos vadovaujamam Kibernetinių greitojo reagavimo pajėgų projekto veiksmingam įgyvendinimui. Lietuva remia glaudų ES bendradarbiavimą užsienio, saugumo ir gynybos reikaluose su Jungtine Karalyste po jos išstojimo iš ES, ragina sudaryti galimybę Jungtinei Karalystei dalyvauti ES misijose ir operacijose bei Europos gynybos fondo veikloje.

Dvišalių ir daugiašalių santykių stiprinimas

2019 m. dvišalis ir daugiašalis politinis ir karinis bendradarbiavimas su artimiausiomis sąjungininkėmis ir toliau buvo aktyviai vystomas. Ryšiai stiprinami ne tik siekiant Lietuvos saugumo interesų atspindėjimo NATO sprendimuose bei ES saugumo ir gynybos iniciatyvų klausimuose, bet ir atskirų šalių praktinės paramos stiprinant saugumą regione. Prioritetinės partnerės ir toliau yra JAV, Vokietija, Lenkija, Jungtinė Karalystė, Baltijos ir Šiaurės šalys.

2019 m. JAV padidino savo rotacinių pajėgų buvimą regione. Lietuvoje nuo 2019 m. spalio, kaip vieną iš Europos atgrasymo iniciatyvos (angl. *European Deterrence Initiative*), kurios finansavimas 2019 m. siekė 6,5 mlrd. JAV dolerių, priemonių, JAV dislokavo bataliono dydžio vienetą kartu su trisdešimt tankų „Abrams“, 25 kovos mašinomis „Bradley“ ir 70 ratinių transporto priemonių. Numatoma, kad JAV kariai Lietuvoje bus iki 2020 m. gegužės, o juos pakeis kitas bataliono dydžio vienetas, kuris dalyvaus regione vyksiančiose didelio masto pratybose „Defender“. Šalyje nuolatos yra specialiųjų operacijų pajėgų karių, kelios dešimtys logistikos paramos specialistų. JAV nuo 2017 m. Lenkijoje dislokavo papildomą sunkiąją

brigadą, 2019 m. rugsėjį Lenkijos ir JAV Prezidentai pasirašė sutartį, kuri numato papildomą tūkstančio JAV karių dislokaciją Lenkijoje.

JAV kariai aktyviai dalyvauja pratybose Lietuvoje. 2019 m. Lietuvoje vyko JAV vadovaujamos jungtinės greito pastiprinimo ir integracijos pratybos „Karštas atsakas“ (dalyvavo ir moderniausi JAV orlaiviai F35). Baltijos jūroje vyko tarptautinės pratybos BALTOPS, vienos didžiausių BALTOPS istorijoje (iš 6 300 karių, dalyvavusių šiose pratybose, apie 2 300 buvo JAV kariai). JAV kariai taip pat dalyvavo Lietuvos rengiamose pratybose „Geležinis vilkas“.

JAV teikė finansinę paramą vystant Lietuvos karinius pajėgumus ir karinę infrastruktūrą. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija ir JAV Gynybos departamentas 2019 m. balandžio 2 d. pasirašė penkerių metų dvišalį susitarimą dėl bendradarbiavimo gynybos srityje, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas bendroms pratyboms, atgrasymo priemonių Baltijos regione stiprinimui, dalyvavimui tarptautinėse operacijose, regioninių kibernetinių pajėgumų vystymui. Lietuva su JAV bendrove „Oshkosh Defence“ pasirašė 145 mln. eurų vertės sutartį dėl šarvuotųjų kovos paramos visureigių įsigijimo.

2019 m. spalį Vilniuje sėkmingai surengtas aukšto lygio JAV ir Europos energetikos forumas – antrasis transatlantinio energetikos bendradarbiavimo (P-TEC) ministrų susitikimas. Jame trijų Baltijos šalių ir JAV atstovai pasirašė susitarimą dėl naujo bendradarbiavimo energetikos srityje „3+1“ formato, kuris padės stiprinti praktinį bendradarbiavimą tokiose srityse, kaip Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacija su kontinentine Europa, kibernetinis saugumas, atsinaujinanti energetika, bendros regiono gamtinių dujų rinkos kūrimas, ypač SGD dujų importo galimybių plėtra. „3+1“ energetinis bendradarbiavimas užtikrina aukštesnį JAV politinį ir verslo dėmesį regionui, sudaro papildomas prielaidas, padėsiančias stiprinti praktinius santykius su JAV, transatlantinį bendradarbiavimą energetikos srityje, atsverti Rusijos įtaką Baltijos šalyse ir balansuoti Kinijos įtaką, suteikia impulsą JAV investicijoms į Baltijos valstybių energetikos projektus.

Aukščiausiojo lygio pareigūnų politinis dialogas su Vokietija buvo plėtojamas visomis Lietuvos nacionalinio saugumą lemiančiomis temomis: nuo energetinio saugumo, karinio bendradarbiavimo, NATO ir ES ateities iki Astravo AE grėsmių, Rytų partnerystės, ES sankcijų politikos. 2019 m. įvyko 11 aukšto lygio vizitų, taip pat kasmetinis Baltijos šalių ir Vokietijos užsienio reikalų ministrų susitikimas (3+1) Hamburge. Plečiant politinių minties centrų bendradarbiavimą, organizuota Lietuvos ir Vokietijos forumo antroji metinė konferencija.

2019 m. itin intensyviai su Vokietija bendradarbiauta Lietuvos saugumo ir gynybos srityje. Visų pirma, tai susiję su Vokietijos išpareigojimu vadovauti Lietuvoje dislokuotai NATO priešakinių pajėgų bataliono kovinei grupei. 2019 m. ši grupė dalyvavo pratybose „Geležinis vilkas“ ir kituose nacionaliniuose ir tarptautiniuose mokymuose ir pratybose. 2019 m. Lietuvoje, kovinėje grupėje, Vokietija buvo dislokavusi po 550 karių ir numaćiusi 700 karių pastiprinimą. Į mokymus „Geležinis vilkas II“ Vokietija papildomai atsiuntė artilerijos, žvalgybos, logistikos ir kovos prieš radiologines, chemines, biologines ir branduolines grėsmes vienetus.

2019 m. parengta ir kovinėje grupėje Lietuvoje dalyvaujančioms šalims pristatyta nauja kovinės grupės sustiprinimo koncepcijos versija. Ji numato visų kovinės grupės šalių dalyvavimą, sustiprinant NATO priešakines pajėgas. Toliau vyks šios versijos derinimas su visomis dalyvaujančiomis šalimis, testuojamas jos praktinis įgyvendinimas.

Vokietijos gynybos ministerija 2019–2021 m. laikotarpiu kovinės grupės infrastruktūrai Lietuvoje vystyti planuoja skirti apie 87,4 mln. eurų. Rukloje baigta kovinės grupės reikmėms skirtų amunicijos sandėlių (angl. *Permanent Ammunition Storage Area*) statyba. Buvo tęsiamas didžiausias Vokietijos projektas – nuolatinės logistinės aikštelės (angl. *Permanent Logistics Support Area*) įrengimas. Šio projekto finansavimas siekia 56 mln. eurų. Mokomajame pulke Rukloje įrengtas medicinos punktas.

2019 m. buvo tęsiamas Vokietijos finansuojamo projekto dėl įrangos, skirtos pėstininkų kovos mašinų šaudykloms Pabradės poligone, įgyvendinimas, toliau išigyjama Vokietijos finansuojamos įrangos prieš bepiločius orlaivius (C-UAV), skirtos NATO priešakinių pajėgų bataliono kovinės grupės apsaugai. 2019

m. iš Vokietijos toliau buvo įsigyjama prioritetinės ginkluotės (PzH2000 savaeigių haubicų, „Boxer“ pėstininkų kovos mašinų, šaulių automatinių ginklų G-36, karinių sunkvežimių ir kita).

2019 m. kartu su Vokietija Lietuvos kariai toliau dalyvavo Jungtinių Tautų operacijoje MINUSMA Malyje.

2019 m. santykiai su Lenkija pasiekė strateginės partnerystės intensyvumą: įvyko 19 aukšto lygio politinių susitikimų (Prezidento, Ministro Pirmininko, užsienio reikalų ar krašto apsaugos ministrų lygiu), glaudžiai bendradarbiavo ministrai (susisiekimo, aplinkos, ūkio ir energetikos), vyko aktyvus dialogas transporto infrastruktūros („Via Baltica“ ir „Rail Baltica“) bei regioninių energetinio saugumo (Baltijos šalių elektros tinklo sinchronizacijos su KET, dujotiekio jungties su Lenkija (GIPL) projektai) klausimais. Lietuvos saugumo padėtis pradėta vertinti per bendrą Lenkijos saugumo situacijos prizmę. Lenkija siekė didinti saugumą regione, plėsti karinį bendradarbiavimą, plėtoti infrastruktūrinius projektus, stiprinti bendradarbiavimą per Trijų jūrų iniciatyvą.

2019 m. vasario 21 d. Lietuvos ir Lenkijos Prezidentai pasirašė Lietuvos ir Lenkijos partnerystės saugumo srityje stiprinimo deklaraciją. Sutarta bendromis jėgomis NATO ir ES lygmeniu siekti regiono gynybai kertinių tikslų – įsteigti Lietuvos ir Lenkijos gynybos ministrų tarybą, stiprinti karinių pajėgų bendradarbiavimą, kad būtų užtikrintas Suvalkų koridoriaus apginamumas, apjungtos nacionalinės oro erdvės ir gynybos sistemos, didinti karinį mobilumą ir siekti nepertraukiamo JAV karių buvimo regione.

Toliau buvo tęsiamas aktyvus politinis ir karinis bendradarbiavimas, siekiant regione stiprinti atgrasymo ir gynybos priemones. Ypač aktyviai bendradarbiauta bendrų pratybų, žvalgybos ir karių rengimo srityse. Aktyviai bendradarbiavo Lietuvos ir Lenkijos sausumos pajėgos, karinės jūrų pajėgos, karinės oro pajėgos ir ypač specialiosios operacijų pajėgos. Lenkijos karinių oro pajėgų kariai 2019 m. dalyvavo NATO Baltijos oro policijos misijoje.

2019 m. Lietuva ir Lenkija aktyviai bendradarbiavo regioninės oro gynybos stiprinimo srityje. Baltijos šalys, Lenkija ir JAV sutarė dėl poreikio įsteigti penkiašalę darbo grupę dėl integruotos oro erdvės ir priešraketinės gynybos sistemos sukūrimo, siekiant aktyviau bendradarbiauti vystant regioninę oro gynybos sistemą. Lietuva toliau tęsė trumpojo nuotolio priešlėktuvinės sistemos GROM įsigijimą iš Lenkijos. Vienodų sistemų turėjimas regione leidžia jas efektyviau integruoti ir užtikrina geresnį operacinį sąveikumą.

Toliau buvo siekiama efektyviai keistis informacija, kuri sustiprintų ankstyvo perspėjimo pajėgumus ir tinkamą aplinkos suvokimą. 2019 m. vasario 21 d. Lietuvos ir Lenkijos gynybos ministrai pasirašė techninį susitarimą dėl saugaus ryšio kanalo, skirto keistis radarų duomenimis, įdiegimo. Buvo vystomas bendradarbiavimas žvalgybos srityje.

Lietuva remia tarptautinį Šiaurės rytų divizijos štabą, kuriame 2019 m. tarnavo du Lietuvos karininkai, ir tarptautinį Šiaurės rytų korpuso štabą, kuriame tarnauja septyni Lietuvos karininkai. 2019 m. vasario 21 d. Lietuvos ir Lenkijos gynybos ministrai pasirašė ketinimų protokolą dėl Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ ir 15-osios Lenkijos mechanizuotosios brigados afiliacijos su tarptautiniu Šiaurės rytų divizijos štabu.

2019 m. pasiektas esminis pokytis diskusijose dėl tautinių bendrijų švietimo sąlygų gerinimo abiejose šalyse, lapkričio 22 d. švietimo ministrams pasirašius deklaraciją dėl lenkų mažumos Lietuvos Respublikoje ir lietuvių mažumos Lenkijos Respublikoje švietimo.

2019 m. Lietuva toliau aktyviai prisidėjo prie Jungtinės Karalystės vadovaujamų Jungtinių ekspedicinių pajėgų (angl. *Joint Expeditionary Forces*, JEF) vystymo. JEF Baltijos jūroje surengė pratybas „Baltic protector“, kurių aktyviojoje fazėje treniruotasi vykdyti jūrinio desanto operacijas. Pratybose dalyvavo apie 1 200 Jungtinės Karalystės karių. Klaipėdos uoste prišvartuotame Jungtinės Karalystės karo laive „Albion“ buvo surengtas JEF šalių gynybos ministrų ir kariuomenių vadų susitikimas. Lietuvoje buvo surengtos JEF stalo pratybos „Spartan host“, skirtos JEF vadovavimo ir kontrolės sistemai išbandyti. 2019 m. pagal patvirtintą mandatą Lietuva į JEF skyrė iki 190 karių ir civilių. Surengti aukšto lygio Lietuvos krašto

apsaugos vadovybės susitikimai su Jungtinės Karalystės atstovais, kurių metu buvo aptariami dvišaliai ir daugiašaliai klausimai dėl saugumo stiprinimo regione.

Regiono saugumas, bendradarbiavimas ir koordinacija tarptautiniuose forumuose dominavo Šiaurės ir Baltijos valstybių (NB8 formato) darbotvarkėje. Įvyko daugiau nei dvidešimt susitikimų užsienio ir saugumo politikos temomis, įskaitant reguliariais tapusius NB8+JAV (E-PINE) susitikimus ir metinį NB8 ir Vyšegrado ketverto užsienio reikalų ministrų susitikimą, kuris 2019 m. surengtas Palangoje.

2019 m. Lietuva tęsė aktyvų bendradarbiavimą su Latvija ir Estija gynybos ir saugumo srityje. Buvo toliau vystomi dvišaliai ir trišaliai projektai, ypač specialiųjų operacijų pajėgų bei jūrų erdvės stebėjimo srityse. Baltijos šalys aktyviai koordinavo pozicijas ir siekė bendrų regionui palankių tikslų įgyvendinimo NATO, ES bei kitais regiono formatu diskutuojamais klausimais. Buvo patvirtinta nauja Baltijos šalių oro erdvės stebėjimo ir kontrolės sistema, peržiūrimos esamų bendradarbiavimo projektų, tokių kaip Baltijos gynybos koledžas, bendro bataliono budėti NATO greitojo reagavimo pajėgose sudarymas, koncepcijos. Baltijos šalys toliau koordinavo savo gynybos planus. 2019 m. nuolat vykdytos konsultacijos svarbiais regioninio saugumo klausimais, sprendžiamais NATO ir ES kontekste.

2019 m. Lietuva aktyviai bendradarbiavo su Šiaurės šalimis, ypač siekiant, kad Šiaurės šalys dalyvautų NATO saugumo ir atgrasymo priemonėse Lietuvoje ir būtų užtikrinta jų parama saugumo ir gynybos pajėgumų vystymui Baltijos šalyse. 8 Šiaurės ir Baltijos šalių, Šiaurės grupės šalių bei NORDEFCO susitikimuose buvo koordinuojamos pozicijos dėl gynybos regione stiprinimo, keičiamasi grėsmių vertinimu, dalijamasi aktualia informacija.

Didžiausias dėmesys tarp Rytų partnerystės šalių buvo skiriamas Ukrainai, konkrečiai – Ukrainos gynybos sektoriaus reformai ir karinių pajėgumų vystymui remti. Prie to prisidėjo tiek Lietuvos strateginio lygmens patarėjų veikla Ukrainoje, tiek nuoseklus Lietuvos gynybos ekspertų ir karinių instruktorių darbas. Lietuvos parama Ukrainai koncentravosi į šias pagrindines sritis: profesinio karinio rengimo ir mokymo reformą, puskarininkų korpuso pertvarką, sausumos, specialiųjų ir mokymo pajėgų karių ir dalinių rengimą. 2019 m. toliau vykdyta Ukrainos karių reabilitacija, suteikta karinė materialinė parama Ukrainos kariuomenei. Savo veiklą tęsė trišalė Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos brigada. Taip pat 2019 m. su Ukraina pasirašyta ketinimų dėl bendradarbiavimo stiprinimo kibernetinio saugumo srityje deklaracija.

Buvo plėtojamas dvišalis bendradarbiavimas su Sakartvelu ir Moldova, perteikiama Lietuvos patirtis ir ekspertizė. 2019 m. kovą Lietuvos ir Sakartvelo gynybos ministrai pasirašė ketinimų dėl bendradarbiavimo kibernetinės gynybos srityje deklaraciją. Su Sakartvelo gynybos ministerija vyko konsultacijos kibernetinio saugumo ir strateginės komunikacijos klausimais.

2019 m. Lietuvos kariai dalyvavo bendrose NATO ir Sakartvelo pratybose ir Sakartvele vykusiose pratybose „Noble Partner“, taip pat pratybose Ukrainoje „Rapid Trident“, „Sea Breeze“ ir „Maple Arch“. Sakartvelo ir Ukrainos kariai dalyvavo pratybose „Liepsnojantis kalavijas“ ir „Gintarinė migla“ Lietuvoje.

Lietuvos karinio mokymo institucijose ir Baltijos gynybos koledže studijavo Ukrainos, Sakartvelo, Moldovos, Baltarusijos, Armėnijos ir Azerbaidžano atstovai.

2019 m. spalį Vilniuje surengtas aukšto lygio bendrosios saugumo ir gynybos politikos seminaras „Rytų partnerystės politikos saugumo dimensija: šiandienos pasiekimai ir ateities perspektyvos“, kuriame dalyvavo visų 6 (Ukrainos, Baltarusijos, Moldovos, Sakartvelo, Armėnijos, Azerbaidžano) Rytų partnerystės valstybių atstovai. Buvo apsparstytos Lietuvos inicijuoto bendro projekto strateginės komunikacijos srityje vykdymo su trimis ES asocijuotomis partnerėmis galimybės.

Remdama ES partnerysčių politiką, Krašto apsaugos ministerija skyrė 27 tūkst. eurų finansinį indėlį ir toliau sėkmingai administravo Rytų partnerystės šalių įsitraukimui į ES bendrąją saugumo ir gynybos politiką skirtą Patikos fondą, iš kurio lėšų buvo finansuotas Sakartvelo ir Moldovos atstovų dalyvavimas ES mokymo misijoje Malyje, taip pat Sakartvelo, Ukrainos ir Moldovos atstovų dalyvavimas kursuose ir seminaruose. Vilniuje 2019 m. birželio 20 d. surengtas susitikimas, kuriame su šalimis steigėjomis aptarta Patikos fondo veikla ir veiklos ateities gairės.

Lietuva ir toliau stiprino savo dvišalę darbotvarkę su Artimųjų Rytų regionu – įsteigė Lietuvos ambasadą JAE. Tokiu žingsniu stiprinami politiniai saitai su arabų pasauliu, plečiamas Lietuvos draugų ratas, vystomas ekonominis bendradarbiavimas. Tai ypač aktualu dėl 2020 metais JAE vyksiančios EXPO 2020 parodos. Atskirai paminėtinas glaudžiai vystomas bendradarbiavimas su Omano Sultanatu.

Lietuva taip pat nuosekliai vystė ir stiprino bendradarbiavimą su Izraelio Valstybe.

2019 m. spalį buvo surengta Azijos konferencija, kurios pagrindu rengiamos Lietuvos bendradarbiavimo gairės su Azija. Esminiai klausimai – kaip toliau bus plėtojami santykiai su svarbiausia Azijos galybe Kinija, kur šioje pasaulio dalyje Lietuva turėtų sutelkti savo išteklius ir prioritetus.

Pažymėtina santykių su Indija plėtra. Tai liudija 2019 m. rugpjūtį Lietuvoje įvykęs Indijos viceprezidento Venkaiah Naidu vizitas, kurio metu pabrėžtas bendras interesas išlaikyti tarptautinės teisės viršenybę, apginti demokratines vertybes ir jomis pagrįstą pasaulio tvarką.

Toliau nuosekliai stiprinami politiniai ir ekonominiai santykiai su Japonija, ypač sveikintinas Japonijos interesas įsitraukti į sinchronizacijos su konkrečiais projektais klausimus.

Lietuva toliau plėš diplomatinį tinklą, artimiausiu metu numatyta įsteigti diplomatinę atstovybę Australijoje.

Dalyvavimas stiprinant tarptautinį saugumą ir stabilumą

2019 m. Lietuva toliau aktyviai prisidėjo prie tarptautinės bendruomenės pastangų stiprinti saugumą ir stabilumą – Lietuvos kariai dalyvavo 11 tarptautinių operacijų Europoje, Afrikoje, Azijoje, Viduržemio jūroje, Indijos vandenyne. 2019 m. Lietuva prisijungė prie naujos NATO misijos Irake (angl. *NATO Mission Iraq*). 2019 m. tarptautinėse operacijose ir mokymo misijose dalyvavo 181 Lietuvos karys.

2019 m. Lietuvos kariai dalyvavo šiose NATO vadovaujamose tarptautinėse operacijose: „Tvirta parama“ (angl. *Resolute Support*) Afganistane – apie 50 karių (štabo karininkai, karo policininkai, logistikos ir ryšių specialistai, specialiųjų operacijų pajėgų kariai); Kosove – 1 karys; NATO „Patriot“ misijoje Turkijoje (angl. *NATO Patriot Mission in Turkey*) – 8 kariai; Irake (angl. *NATO Mission in Iraq*) – 9 kariai (2 kariai – operacijos vadavietėje Bagdade, 7 kariai (ryšininkai) – Taji ir Bagdade).

Lietuvos kariai dalyvavo 4 iš 6 ES vadovaujamų tarptautinių operacijų ir mokymo misijų: kovos su piratavimu ir ginkluotais plėšimais jūroje operacijoje „Atalanta“ – 15 karių (1 karininkas – operacijos vadavietėje Ispanijoje, 12 karių – autonominėje laivo apsaugos grupėje ir 2 kariai – nacionaliniame paramos elemente Džibutyje); operacijoje „Sophia“ Viduržemio jūros regiono pietų centrinėje dalyje – 15 karių (12 karių – laivų apžiūros grupėje, 2 kariai – priešakinėje pajėgų vadavietėje, 1 karininkas – operacijos vadavietėje Romoje); karinio mokymo misijoje Malyje 2 kariai tarnavo Kulikoro mokymo centre ir operacijos vadavietėje; karinio mokymo misijoje Centrinės Afrikos Respublikoje 3 kariai tarnavo misijos štabe Bangyje.

Nacionalinėje mokymo operacijoje Ukrainoje išlaikytas apie 30 Lietuvos karių indėlis, o Jungtinių Tautų vadovaujamoje stabilizavimo operacijoje MINUSMA Malyje dalyvavo 39 kariai. Taip pat Lietuva ir toliau prisidėjo prie tarptautinės bendruomenės kovos su terorizmu ir ekstremizmu – 6 instruktoriai tarnavo JAV vadovaujamoje tarptautinėje operacijoje „Įgimtas ryžtas“ Irake.

Lietuva aktyviai prisidėjo prie tarptautinės bendruomenės pastangų užtikrinant skaidrumą ir atvirumą ginklų kontrolės srityje. 2019 m., vadovaujantis Vienos dokumento nuostatomis, Lietuvos ginklų kontrolės inspektoriai vykdė 3 ginklų kontrolės inspekcijas Sakartvele, Ukrainoje ir Armėnijoje, 4 vertinamuosius vizitus Baltarusijoje, Austrijoje ir 2 Rusijoje. Taip pat buvo priimtos 3 ginklų kontrolės inspekcijos ir du vertinamieji vizitai Lietuvoje, inspekcijas vykdė Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos ginklų kontrolės inspektoriai, vertinamuosius vizitus – Baltarusijos ir Rusijos inspektoriai.

Vadovaujantis Atvirosios oro erdvės sutartimi, 2019 m. Lietuvoje buvo įvykdyti du atvirosios oro erdvės skrydžiai, kuriuos įvykdė jungtinė Rusijos ir Baltarusijos ginklų kontrolės inspektorių komanda bei Ukrainos ginklų kontrolės inspektorių komanda.

2019 m. į mokymus „Geležinis vilkas-I 2019“ Lietuvoje buvo pakviesta po 2 karinius stebėtojus iš Baltarusijos, Rusijos, Suomijos ir Švedijos (Rusijos ir Suomijos atstovai neatvyko).

NATO sąjungininkai kartu su partnerėmis Švedija ir Suomija pateikė bendrą pasiūlymą dėl Vienos dokumento modernizavimo, siekiant pašalinti dokumento spragas, leidžiančias Rusijai selektyviai taikyti numatytas skaidrumo priemones. Lietuva prisijungė prie NATO sąjungininkų pastangų aktyvinti Sutarties dėl atviro dangaus įgyvendinimą, siekiant, kad Rusija laikytųsi teisiškai privalomų sutarties nuostatų.

Lietuva aktyviai dalyvavo neformalaus ESBO struktūrinio dialogo susitikimuose dėl konvencinių ginklų, pasitikėjimo ir saugumo priemonių įgyvendinimo, rizikos mažinimo ir incidentų prevencijos, hibridinių grėsmių, siekiant geresnio šalių tarpusavio supratimo.

2019 m. lapkričio 25–29 d. vykusioje Cheminio ginklo uždraudimo organizacijos (OPCW) valstybių narių konferencijoje Lietuva pirmą kartą išrinkta į OPCW Vykdomąją tarybą 2020–2022 metų laikotarpiui (kadencija prasidės nuo 2020 m. gegužės 12 d.).

2019 m. lapkričio 26 d. Lietuvos ir Lenkijos ambasados Nyderlanduose surengė renginį jūroje paskandinto cheminio ginklo tema, darsyk atkreipdamos dėmesį į Baltijos jūroje paskandinto cheminio ginklo problemos aktualumą. Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos 74-ojoje sesijoje priimta Lietuvos iniciuota Antrojo komiteto Rezoliucija dėl paskandintų jūroje cheminės ginkluotės atliekų. Rezoliucijos tikslas – stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą ir pasikeitimą informacija apie jūroje paskandintus cheminius ginklus ir jų poveikį aplinkai.

Grėsmių, pavojų ir rizikos veiksnių nacionaliniam saugumui nustatymo, vertinimo ir perspėjimo sistemos plėtotė

Nacionalinio saugumo strategijoje apibrėžtų grėsmių, pavojų ir rizikos veiksnių nacionaliniam saugumui stebėjimo, vertinimo ir perspėjimo apie grėsmes sistema, grindžiama grėsmių stebėjimo indikatoriais, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. liepos 10 d. nutarimu Nr. 700-9 „Dėl Grėsmių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui stebėjimo, vertinimo ir perspėjimo apie grėsmes tvarkos aprašo patvirtinimo“. Ši tvarka yra integruoto tarpinstitucinio mišrių (hibridinių) grėsmių užkardymo ir krizių valdymo modelio, įtvirtinto Seimui 2019 m. birželio 27 d. priėmus Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo ir kitų susijusių įstatymų pataisas, dalis.

Šiandienos saugumo aplinkos iššūkiams, kai karinės ir nekarinės priemonės (diplomatinės, informacinės, kibernetinės, ekonominės, energetinės, finansinės, teisinės ir kitos) gali būti naudojamos vienu metu, siekiant paveikti labiausiai pažeidžiamas valstybės gyvenimo sritis, kelti grėsmę valstybės gyvybiškai svarbioms funkcijoms (ekonomikos ir civilinės infrastruktūros funkcionavimui, gyventojų būtinųjų poreikių tenkinimui, valstybės valdymo tęstinumui, vidaus saugumui), reikia koordinuotų už nacionalinį saugumą atsakingų institucijų veiksmų. Efektyvi grėsmių stebėjimo ir perspėjimo apie grėsmes sistema, leidžianti susidaryti bendrą grėsmių vaizdą, vertinti grėsmių intensyvumą, tarpusavio sąsajas ir jų poveikį nacionaliniam saugumui bei prognozuoti grėsmių tendencijas, gali reikšmingai prisidėti, kad sprendimai dėl grėsmių prevencijos ir adekvataus reagavimo į grėsmes, pavojus ir rizikos veiksniai bei jų pokyčius būtų priimti laiku, kartu stiprinti valstybės atsparumą galimoms krizėms ir pasirengimą atsakyti į hibridines grėsmes. Remdamasi bendru grėsmių vertinimu, Vyriausybė kasmet turės nustatyti grėsmių nacionaliniam saugumui prevencijos prioritetus ir priemones, kurioms įgyvendinti atsakingos institucijos turės numatyti lėšų.

Siekiant apjungti visų institucijų, įskaitant žvalgybos, pastangas ir kompetencijas, baigiamos suformuoti Jungtinė grėsmių prevencijos ir krizių valdymo grupė bei atskiros ekspertinės darbo grupės, padėsiančios Vyriausybės kanceliarijai koordinuoti grėsmių prevencijos klausimus. Vyriausybė 2019 m. rugsėjo 11 d. atnaujino Nacionalinio saugumo komisijos sudėtį ir nustatė jos funkcijas nacionalinio saugumo srityje.

Sudarytos teisinės prielaidos analitiniam išorės aplinkos pokyčių bei jų įtakos užsienio, saugumo ir gynybos politikai stebėjimo pajėgumams stiprinti. Nuo 2020 m. Vyriausybės kanceliarijos asignavimuose numatyta skirti valstybės biudžeto lėšų šioms strateginių tyrimų ir analizės centro funkcijoms atlikti, prisidedant prie nacionalinio saugumo tikslų įgyvendinimo.

Žvalgybos institucijų pajėgumų stiprinimas

2019 m. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos turimų žvalgybos ir kontržvalgybos bei jų paramos pajėgumų nuoseklus vystymas leido užtikrinti šiam departamentui skirtų prioritetinių žvalgybos užduočių vykdymą ir taikyti aktyviasias bei pasyviasias žvalgybos ir kontržvalgybos priemones, kad būtų laiku užtikrintas rizikos veiksnių, pavojų ir grėsmių, galinčių turėti reikšmės šalies gynybinei galiai ir saugumui, nustatymas, informavimas ir šalinimas.

Valstybės krizių prevencijos ir valdymo pajėgumų stiprinimas

2019 m. sausio 24 d. Vyriausybės kanceliarija suorganizavo valstybės lygio diskusines stalo pratybas – seminarą „Elektros energetikos sistemos totali avarija dėl kibernetinės atakos, jos padarinių valdymas ir veikimas izoliuoto darbo režimu“. Šiose pratybose dalyvavo dešimties ministerijų, Lietuvos kariuomenės, NATO energetinio saugumo kompetencijos centro, žvalgybos tarnybų, vidaus reikalų sistemos, finansų sektoriaus institucijų, savivaldybių bei Lietuvos elektros infrastruktūros valdytojų vadovybės atstovai. Pratybų metu buvo siekiama įvertinti valstybės institucijų gebėjimą reaguoti į kibernetinę ataką prieš elektros tinklų infrastruktūrą, užtikrinti veiklos ir viešųjų paslaugų teikimo tęstinumą elektros energijos infrastruktūros sutrikdymo atveju, stiprinti institucijų sąveikumą kriziniais atvejais bei valdant galimas rizikas, kai dirbama izoliuoto elektros energetikos sistemos darbo režimu.

2019 m. Seimo priimti Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo ir susijusių įstatymų pakeitimai leido toliau plėtoti į grėsmių prevenciją orientuotą krizių valdymo modelį, kurti grėsmių stebėjimo indikatoriais grindžiamą grėsmių stebėjimo, vertinimo ir perspėjimo apie grėsmes sistemą, siekiant ją integruoti į valstybės institucijų ir įstaigų veiklos planavimą, stiprinti ir telkti krizių prevencijos ir valdymo veikloje dalyvaujančių institucijų pajėgumus, vertinti grėsmių prevencijai reikalingų priemonių poreikį. Baigiamos suformuoti Jungtinė grėsmių prevencijos ir krizių valdymo grupė bei atskiros ekspertinės darbo grupės, padėsiančios Vyriausybės kanceliarijai koordinuoti grėsmių prevencijos klausimus.

Nacionalinio saugumo komisija, kurią Vyriausybė sudarė 2017 m. nacionalinio saugumo klausimams svarstyti (2019 m. buvo išplėsta jos sudėtis ir funkcijos, įgyvendinant priimtus Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo pakeitimus), 2019 m. rinkosi į 5 posėdžius šiais klausimais: perspėjimo apie grėsmės indikatorių sistemos ir strateginės komunikacijos koordinavimo, Lietuvos nacionalinio saugumo politikos gairių trečiųjų šalių atžvilgiu, Baltijos šalių sinchronizacijos su KET rizikos, 5G ryšio tinklų infrastruktūros diegimo grėsmės ir rizikos, gaisro Alytuje padarinių vertinimo, ekstremalių įvykių prevencijos, valdymo ir komunikacijos tobulinimo.

Civilinės saugos stiprinimas

2019 m. spalį surengtos valstybinio lygio funkcinės pratybos¹⁵³ „Civilinės saugos sistemos subjektų veiksmai įvykus branduolinei avarijai Baltarusijos Respublikos teritorijoje esančioje atominėje elektrinėje“, kuriomis buvo siekiama patikrinti pasirengimą reaguoti į galimą tokio pobūdžio nelaimę pagal atnaujintą Valstybinį gyventojų apsaugos planą¹⁵⁴. Pratybų metu buvo evakuojami žmonės (pratybose dalyvavę savanoriai statistai), vykdytas dezaktyvavimas, jodo profilaktika, radiacinė žvalgyba iš oro. Pratybų dalyvių pasirengimas grėsmei buvo įvertintas teigiamai, tačiau, vertinant kaimyninės šalies atominės elektrinės keliamos grėsmės mastą, planuojama ir toliau stiprinti pasirengimą reaguoti į galimą avariją.

Surengtos valstybinio lygio funkcinės pratybos „Civilinės saugos sistemos subjektų veiksmai sprogus savadarbiui sprogmeniui su radioaktyviosiomis medžiagomis masinio susibūrimo vietoje“, kurių tikslas –

¹⁵³ Vidaus reikalų ministerijos organizuotose pratybose (pagal scenarijų, kuris buvo pristatytas Vyriausybės nacionalinio saugumo komisijai) dalyvavo 22 valstybės institucijos ir įstaigos, 6 savivaldybės, Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugija, Lietuvos šaulių sąjunga. Pratybas stebėjo Jungtinės Karalystės, Lenkijos, Estijos ir Latvijos ekspertai.

¹⁵⁴ Valstybinis gyventojų apsaugos planas branduolinės ar radiologinės avarijos atveju patvirtintas Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. 99 (2018 m. spalio 31 d. nutarimo Nr. 1085 redakcija).

aptarti Valstybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centro veiksmus sprogus savadarbiu sprogmeniui su radioaktyviosiomis medžiagomis masinio susibūrimo vietoje¹⁵⁵.

2019 m. gruodį vyko civilinės saugos funkcinės pratybos¹⁵⁶, imituojančios situaciją, kad Vilniaus oro uoste nusileidžia orlaivis, kuriame gali būti ypač pavojinga užkrečiamąja liga (ebolos hemoragine karštligė) sergantis asmuo.

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba patvirtino Nenumatytų įvykių maisto ir pašarų srityse valdymo bendrąjį planą¹⁵⁷. Organizavo tarptautines Šiaurės ir Baltijos šalių veterinarijos tarnybų inspektorių pratybas, siekiant patikrinti pasirengimą bendrai reaguoti į ūkiniam gyvūnams ypač pavojingos užkrečiamosios snukio ir nagų ligos protrūkį.

Įgyvendinama Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo tarpinstituciniame veiklos plane 2018–2020 metams nustatyta priemonė – hidrometeorologinių stebėjimų tinklų modernizavimas, naujų hidrometeorologinių prognozių metodų diegimas, hidrometeorologinės įrangos ir prietaisų patikros vykdymas – padeda laiku perspėti apie ekstremalius hidrometeorologinius reiškinius, kad būtų spėjama laiku reaguoti, apsaugoti turtą ir žmonių gyvybes.

2019 m. lapkričio 5–6 d. per NATO ekspertų vizitą Vilniuje vyko dvišalės konsultacijos dėl Lietuvos įsipareigojimų civilinės parengties klausimais įgyvendinimo pagal 2016 m. NATO valstybių vyriausybių vadovų susitikime Varšuvoje priimtus sprendimus.

Ekstremaliosios situacijos, susijusios su 2019 m. spalio 16 d. Alytaus mieste padangų perdirbimo uždarojoje akcinėje bendrovėje „Ekologistika“ kilusiu gaisru, valdymas atskleidė Civilinės saugos įstatyme nustatyto ekstremaliųjų situacijų valdymo mechanizmo taikymo ir veikimo trūkumų. Siekiant juos pašalinti, parengtos Civilinės saugos įstatymo pataisos. Projektu siekiama sudaryti teisinės prielaidas geriau veikti ekstremaliųjų situacijų valdymo mechanizmui.

Viešojo saugumo stiprinimas

2019 m. toliau buvo stiprinami vidaus reikalų statutinių įstaigų pajėgumai, diegiamos modernios ES išorės (Lietuvos dalies) sienos stebėjimo technologijos. Statistika ir gyventojų apklausos rodo teigiamus viešojo saugumo situacijos pokyčius. Detali informacija apie viešojo saugumo stiprinimą pateikiama Vyriausybės programos įgyvendinimo plano vykdymo pažangos 2019 metais ataskaitos skyriuje „5.4 kryptis. Viešojo saugumo stiprinimas ir bausmių vykdymo sistemos modernizavimas“.

Parengti ir priimti įstatymų pakeitimai, sudarantys teisinės prielaidas efektyviau taikyti pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemones bei formuoti nepakantumą ir nepalankią terpę pinigų plovimo ir teroristų finansavimo atsiradimo aplinkybėms. Priimtais pakeitimais įgyvendinta 2018 m. priimta ES direktyva dėl pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos.

Įgyvendinant projektą „Atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas Lietuvoje stiprinimas“, finansuojamą pagal ES Teisių, lygybės ir pilietybės programą (2014–2020), teisės saugos pareigūnams parengtos rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės už neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas taikymo, atliktas neapykantos nusikaltimų pažeidžiamų bendruomenių kokybinis tyrimas ir, remiantis tyrimo rezultatais, parengti pasiūlymai valstybės institucijoms ir įstaigoms dėl pažeidžiamų bendruomenių apsaugos nuo neapykantos nusikaltimų poreikių ir paramos nusikaltimų

¹⁵⁵ Pratybose dalyvavo 10 valstybės institucijų. Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos ir kitos tarnybos atliko praktinius veiksmus Kalnų parke.

¹⁵⁶ Pratybas organizavo Nacionalinio visuomenės sveikatos centro prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vilniaus departamentas ir Valstybės įmonės Lietuvos oro uostų Vilniaus filialas; pratybose dalyvavo 14 skirtingų institucijų, nevyriausybinių organizacijų, savanoriai.

¹⁵⁷ Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2019 m. rugpjūčio 19 d. įsakymu Nr. B1-615 „Dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nenumatytų įvykių maisto ir pašarų srityse valdymo bendrojo plano patvirtinimo“.

aukoms tenkinimo, surengta 15 bendrų policijos pareigūnų, prokurorų ir teisėjų mokymų Vilniuje, Panevėžyje, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Kaune.

Įsteigta Lietuvos Respublikos specialiojo policijos atašė pareigybė Lietuvos Respublikos ambasadoje Jungtinėje Karalystėje, kuria siekiama užtikrinti sklandų keitimąsi informacija „Brexit“ proceso metu, dirbti su vietos bendruomene, perimti gerąją praktiką ir vykdyti mainus teisėsaugos inovacijų srityje.

Globali ekonomika ir sparti informacinių technologijų plėtra lemia palyginti laisvą prekybą biologinėmis ir cheminėmis medžiagomis bei technologijomis, kurios dažnai yra dvejopo naudojimo ir gali būti nesunkiai panaudojamos masinio naikinimo ginklo gamybai. Vykdydama tarptautinius įsipareigojimus ir įgyvendindama tarptautinius susitarimus ir priemones, draudžiančias masinio naikinimo ginklų, įskaitant masinio naikinimo ginklų sudedamąsias dalis ir gamybos technologijas, platinimą ir tarptautinių sankcijų įgyvendinimą, būdama visateisė Cheminio ginklo uždraudimo organizacijos narė, Australijos grupės, Branduolinių tiekėjų grupės, Vasenaro susitarimo ir kitų tarptautinių susitarimų narė, Lietuva veiksmingai vykdo strateginių prekių eksporto kontrolę ir prisideda prie masinio naikinimo ginklo plitimo grėsmės mažinimo bei tarptautinio bendradarbiavimo ir strateginių prekių kontrolės mechanizmo stiprinimo, dalyvauja keičiantis informacija apie ginklus ir dvejopo naudojimo prekes su kitomis tarptautinių susitarimų narėmis, derinant nacionalines eksporto kontrolės priemones, svarstant papildomų priemonių taikymą, jei tokios yra būtinos. Tuo pačiu tikslu Ekonomikos ir inovacijų ministerija dalyvauja atliekamoje ES dvejopo naudojimo prekių eksporto kontrolės politikos peržiūroje ir Europos Komisijos pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, nustatančio Sąjungos dvejopo naudojimo prekių eksporto, persiuntimo, susijusių tarpininkavimo paslaugų, techninės pagalbos ir tranzito kontrolės režimą, pakeitimo svarstyme.

Nacionalinių kovos su terorizmu, smurtiniu ekstremizmu ir radikalėjimu pajėgumų stiprinimas

Valstybės saugumo departamentas, įgyvendindamas Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programoje nustatytus uždavinius, siekiant mažinti ir šalinti rizikos veiksniai, didinančius teroro aktų tikimybę, vykdo priemones, skirtas departamento pajėgumams vykdyti žvalgybą kovos su terorizmu srityje stiprinti ir elektroninei stebėsenos ir analizės sistemai, užtikrinančiai veiksmingą teroristinių veikų prevenciją, kurti.

Informacinio saugumo ir Lietuvos Respublikos politinės sistemos saugumo užtikrinimas

2019 m. stebėti grėsmių šaltiniai informacinėje erdvėje, nustatytos kylančios informacinės grėsmės ir apie jas informuotos nacionalinį saugumą užtikrinančios ir kitos Lietuvos institucijos, NATO, ES ir kitos užsienio šalys partnerės. Daugiausiai dėmesio buvo skiriama informacinėms grėsmėms, susijusioms su Lietuvos Respublikos, NATO ir šalyje esančių partnerių gynybos pajėgumais. Gerinant nacionalinį saugumą užtikrinančių institucijų informuotumą apie informacines grėsmes bei jų pokyčius ir siekiant sudaryti geresnes galimybes planuoti ir taikyti prevencines priemones, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos ir toliau rengė neigiamos informacijos apie Lietuvos krašto apsaugos sistemą ir sąjungininkus viešuosiuose šaltiniuose apžvalgas.

Parengti ir išplatinti (lietuvių ir anglų kalbomis) priešiškų informacinių veiklų išaiškinimo (*fake news* dekonstravimas), analitiniai informacinės aplinkos vertinimo (mėnesiniai, metiniai) dokumentai apie priešiškos įtakos situaciją Lietuvoje, siekiant apsaugoti informacinę aplinką, pristatytos nuomonės formavimo tendencijos ir veiksmai, taip pat teiktos konsultacijos nacionalinėms ir NATO institucijoms bei NATO valstybėms.

Vykdoma informacinių grėsmių, susijusių su Lietuvos kultūra, užsienio žiniasklaidoje stebėsena 13 tikslinių šalių (Latvijoje, Estijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Lenkijoje, Izraelyje, Prancūzijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Danijoje, Rusijoje, Baltarusijoje, Italijoje) ir rengiamos mėnesinės apžvalgos.

Užtikrinant informacinį saugumą, didelis dėmesys skirtas institucijų strateginės komunikacijos veiksmų koordinacijai. Vyriausybės kanceliarijos iniciatyva įvyko 12 strateginės komunikacijos ekspertų susitikimų, kurių metu vykdytas institucijų atstovų mokymas, pristatytos ir derintos strateginės komunikacijos kampanijų priemonės, aptartos ir vertintos reagavimo į informacines atakas procedūros ir priemonės. 2019 m. gruodžio 18 d. Vyriausybei priėmus nutarimą Nr. 1310 „Dėl Jungtinės grėsmių prevencijos ir krizių

valdymo grupės sudėties ir šios grupės nuostatų patvirtinimo“, strateginės komunikacijos klausimams spręsti iš institucijų deleguotų atstovų suformuota ekspertinė darbo grupė.

Institucijos, siekdamos užkirsti kelią dezinformacijos sklaidai, bendradarbiavo tarpusavyje, taip pat su Lietuvos ir užsienio šalių universitetais, ekspertų bendruomene, žiniasklaidos priemonėmis, dalyvavo mokslinėse konferencijose, diskusijose ir seminaruose, kuriuose buvo dalijamasi informacija apie Rusijos vykdomą priešišką informacinę veiklą. Dėl propagandos atpažinimo bendradarbiauta su Lietuvos radijo ir televizijos komisija.

Rengiantis 2019 m. vykusiems savivaldybių tarybų, Europos Parlamento ir Respublikos Prezidento rinkimams, sudaryta neformali tarpinstitucinė grėsmių rinkimų proceso stebėsenos grupė, kurios veiklą bendradarbiaudama su Vyriausiąja rinkimų komisija koordinavo Vyriausybės kanceliarija. Vyriausybės kanceliarija grėsmių rinkimams klausimais palaikė nuolatinį ryšį su *Facebook* bendrovės atstovais.

Siekdama informuoti Lietuvos gyventojus apie informacinių ir kibernetinių grėsmių keliamus iššūkius, Vyriausybės kanceliarija inicijavo ir su kitomis institucijomis įgyvendino visuomenės informavimo kampaniją¹⁵⁸ internetinėje ir regioninėje žiniasklaidoje beveik už 1 mln. eurų.

2019 m. Krašto apsaugos ministerija atrinko ir iš dalies finansavo 4 asociacijų ir viešųjų įstaigų programas, skatinančias visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms grėsmėms, tam panaudota apie 14 tūkst. eurų.

Informuojant Lietuvos gyventojus apie hibridinio ir informacinio karo keliamas grėsmes ir ugdant kritinį mąstymą, visuomenei skaitytos 242 paskaitos (klausytojų auditorija – apie 10 tūkst. žmonių) apie informacines grėsmes, taip didinant informacinių grėsmių atpažįstamumą.

Siekiant didinti atsparumą informacinėms grėsmėms jautriausiose, mažiausiai reguliuojamose ir priešišškai informacijai paveikiausiose Kultūros ministerijos veiklos srityse, toliau plėtojama 2018 m. pabaigoje pradėta kurti Informacinių grėsmių valdymo ir strateginės komunikacijos sistema. Šiai sistemai priklausančiose kultūros įstaigose (muziejų, archyvų, bibliotekų, scenos meno, kultūros paveldo ir kitų įstaigų) dalijamasi patirtimi apie informacines grėsmes, kuriamas koordinuotas atsakas į jas, ugdomos kultūros įstaigos darbuotojų strateginės komunikacijos, medijų ir informacinio raštingumo kompetencijos, stiprinami gebėjimai atpažinti ketinimus pasinaudoti kultūra kaip minkštąja galia ir iš to kylančias grėsmes, atsižvelgiant į tai kuriamos naujos kultūros paslaugos.

2019 m. Kultūros ministerija organizavo diskusijų ciklą „Tarp eilučių“, kviesdama pažvelgti į įvairias kultūros sritis per medijų ir informacinio raštingumo prizmę. Vieši renginiai sulaukė ne tik kultūros srities darbuotojų, bet ir visuomenės susidomėjimo, todėl planuojama tęsti šį projektą: 2020 m. numatomos 4 diskusijos medijų ir informacinio raštingumo tema.

Užsienio reikalų ministerijos pastangomis Lietuva inicijavo ir kartu su kitomis valstybėmis įgyvendino Baltijos kelio ir Molotovo-Ribentropo pakto pasekmių viešinimo kampaniją. Šios kampanijos metu buvo siekiama užpildyti informacinę erdvę pozityviais naratyvais, demonstruojant tarptautinių ryšių stiprumą bei pozityvius pokyčius po komunizmo žlugimo.

2019 m. Lietuva aktyviai veikė ir kituose tarptautiniuose strateginės komunikacijos renginiuose, derindama bendrus veiksmus ir komunikacijos kampanijas. Pasiekta, kad dezinformacijos ir strateginės komunikacijos klausimas atsidurtų ES 2019–2024 m. strateginėje darbotvarkėje.

2019 m. liepos pradžioje pasiektas ir kitas svarbus sprendimas – įkurta ES Tarybos Atsparumo didinimo ir kovos su hibridinėmis grėsmėmis (ERCHT) darbo grupė, pirmasis ES Tarybos nuolatinis organas, skirtas išimtinai hibridinių grėsmių ir dezinformacijos klausimams. ERCHT grupės parengtas išvadas patvirtino ES

¹⁵⁸ Pasibaigus kampanijai aktyviausiai internetu besinaudojančioje grupėje (15–19 m. gyventojai 100 proc. naudojami internetu – Kantar TNS 2017 m. duomenys) 9,4 proc. padidėjo žinomumas priemonių ir būdų, kaip apsisaugoti nuo kibernetinių išpuolių (nuo 43,3 iki 52,7 proc.). Taip pat šioje tikslinėje grupėje 11,7 proc. padaugėjo žinančių, ką daryti įvykus kibernetiniam incidentui (nuo 48,3 iki 60 proc.).

Bendrųjų reikalų taryba, taip įtvirtindama strateginį požiūrį į dezinformacijos grėsmę ir užtikrindama atitinkamus išteklius ES atsakui.

Tautinių mažumų departamento kartu su nevyriausybiniais partneriais įgyvendinamo ESF finansuojamo projekto „Tautinių mažumų atstovų įtraukimas į darbo rinką“ partneris Viešoji įstaiga „Nacionalinis socialinės integracijos institutas“ kasdien vykdo žiniasklaidos stebėseną, analizuoja kiekvienos dienos informaciją, kaip atskiros žiniasklaidos priemonės vaizduoja įvairias tautines mažumas.

2019 m. Tautinių mažumų departamentas organizavo susitikimą su nevyriausybinių organizacijų, tautinių bendruomenių atstovais, teisėsaugos institucijų, ministerijų ir kitų valstybinių įstaigų darbuotojais dėl neapykantos kalbos paplitimo viešojoje erdvėje. Šis departamentas 2019 m. kelis kartus buvo atkreipęs žiniasklaidos priemonių, Žurnalistų etikos inspektoriatų tarnybos, Ryšių reguliavimo tarnybos ir Interneto žiniasklaidos asociacijos dėmesį į galimas neapykantos kalbos apraiškas romų ir ukrainiečių tautybių atstovų atžvilgiu, taip pat dirbo su žiniasklaidoje ir viešajame diskurse pasitaikančiu Lietuvos tautinių grupių stereotipizavimu. Pasikartojantis stereotipų konstravimas lemia neigiamas visuomenės nuostatas tam tikrų tautinių grupių atžvilgiu, taip pat tautinių bendruomenių stigmatizavimą, kai konkreti problema iš anksto siejama su tautybe, socialinę distanciją, tokių tautinių grupių nepasitikėjimą valstybe ir visuomene. Reaguodamas į tokią situaciją, Tautinių mažumų departamentas vykdė priemones, skirtas padėti išvengti tautybės nurodymo neigiamame viešajame kontekste, palaikė nuolatinį dialogą su visuomene, žiniasklaidos priemonėmis, skatindamas atsakingai teikti informaciją, galinčią sukelti tautinių santykių įtampą.

Vykdytos priemonės, didinančios visuomenės informuotumą apie Lietuvos tautines mažumas bei skatinančios įvairių tautinių grupių kultūrų dialogą. 2019 m. Tautinių mažumų departamentas Vyriausybės kanceliarijai pateikė dvi paraiškas, skirtas istorinės atminties puoselėjimą įgyvendinančių projektų finansavimui gauti. Buvo įgyvendinti projektai „Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje įprasminimo vaizdo klipo „Lietuvą kūrėme kartu“ kūrimas ir viešinimas“ ir „Interaktyvaus tautinių mažumų istorijos Lietuvoje įprasminimo žaidimo „Lietuvą kūrėme kartu“ kūrimas“. Sėkmingai įgyvendinus šiuos projektus, 2020 m. bus tęsiama jų viešinimo kampanija ir siekiama kuo daugiau visuomenės narių įtraukti į tautinių mažumų istorijos pažinimą, paveldo išsaugojimą ir daugiakultūrės Lietuvos tradicijų puoselėjimą.

Siekiant paskatinti etišką (socialiai atsakingą) ir objektyvų tautinių mažumų vaizdavimą žiniasklaidoje, inicijuota diskusija apie tautybės vaizdavimą neigiamame kontekste, žurnalistams skirta premija už kultūrinio dialogo skatinimą, kuriant auklėjamąjį, nediskriminuojantį ir pilietiškai atsakingą turinį, informuojantį apie tautines mažumas ir jų gyvenimą bei indėlį į Lietuvos visuomenę, finansuoti žurnalistų projektai, kurie prisidėjo prie pilietiškumo ugdymo ir dialogo tarp tautų įvairovės skatinimo.

Siekdamas visuomenei ir suinteresuotoms organizacijoms pristatyti rengiamą naują Tautinių mažumų įstatymo projektą, 2019 m. vasario 28 d. Vilniuje departamentas organizavo diskusiją „Tautinių mažumų tapatybės diskursas“, skirtą tautinių mažumų informaciniame lauke vartojamoms sąvokoms aptarti, vykdė tolesnes konsultacijas dėl projekto su suinteresuotomis institucijomis ir tautinėmis bendruomenėmis. Darbą numatoma tęsti 2020 m., per socialinį dialogą įtraukiant visuomenę į įstatymo projekto rengimą bei svarstymą.

Siekdamas užtikrinti romų tautinės mažumos integraciją į Lietuvos visuomenę, Tautinių mažumų departamentas koordinavo Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano priemonių vykdymą, įgyvendino plane numatytas romų švietimo, moterų įgalinimo ir tolerancijos skatinimo priemones; vykdė veiksmų plano stebėseną; rėmė romų kultūros ir tradicijų sklaidą; bendradarbiavo su Europos Taryba ir Europos Komisija sprendžiant romų integracijos klausimus ir įgyvendino projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, siekiant užtikrinti romų nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą su vietos savivaldos institucijomis. Bendradarbiaujant su Romų visuomenės centru buvo organizuotas romų vaikų neformalus ugdymas, vaikų vasaros stovykla, kompiuterinės klasės veikla vaikams ir suaugusiems, valstybinės kalbos kursai, organizuotas holokausto minėjimas, tarpkultūrinio tarpininkavimo paslaugų teikimas. Departamentas tęsė projekto „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“ įgyvendinimą. ES

lėšomis finansuojamas projektas skirtas romų bendruomenių ir vietos savivaldybių bendradarbiavimui skatinti bei savitarpio dialogui užtikrinti, sprendžiant romų tautinei mažumai aktualius klausimus socialinės įtraukties, švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros srityse.

Stiprinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms grėsmėms, gerinamas medijų ir informacinio raštingumo ugdymas. Siekiama parengti pedagogus medijų ir informacinio raštingumo integracijai į ikimokyklinį, priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą. 2019 m. organizuoti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo renginiai, skirti medijų ir informacinio raštingumo kompetencijoms ugdyti. Vykdyti trys dviejų dienų mokymai tema „Medijos ir nacionalinis saugumas: iššūkiai ir galimybės“ pradinio ugdymo, lietuvių kalbos, socialinio, dorinio ir kitų dalykų mokytojams Kaune, Klaipėdoje ir Alytuje. Dalyvavo 76 dalyviai¹⁵⁹. Parengta mokomoji medžiaga „Idėjos ugdymui: kaip atskleisti nacionalinio saugumo ir krašto gynybos temas“ (skelbiama e. platformoje „Ugdymo sodas“¹⁶⁰) ir „Kaip ugdyti medijų raštingumą ir stiprinti nacionalinį saugumą. Mokomosios medžiagos pristatymas“¹⁶¹.

Ilgalaičių nacionalinį saugumą stiprinančių programų vykdymas

Krašto apsaugos sistemos plėtros programa. 2019 m., vykdant šią programą ir siekiant krašto apsaugos sistemos plėtros vizijoje numatyto tikslo, kad Lietuvos kariuomenė būtų pajėgi užtikrinti patikimą atgrasymą ir valstybės ginkluotą gynybą, buvo tęsiamas nuoseklus nacionalinių gynybos pajėgumų vystymas. Svarbiausiu krašto apsaugos sistemos vystymo tikslu išliko modernizacija – kariuomenės kovinės galios stiprinimas.

Vadovaudamasi naujos redakcijos Krašto apsaugos sistemos plėtros programos¹⁶² nuostatomis, Vyriausybė 2019 m. patvirtino du su krašto apsaugos sistemos plėtra susijusius planus – Krašto apsaugos sistemos 2019–2028 m. įsigijimų, susietų su pajėgumais, planą¹⁶³ ir Krašto apsaugos sistemos 2019–2028 m. personalo plėtros planą¹⁶⁴.

2019 m. įsigijimai buvo vykdomi atsižvelgiant į svarbiausius krašto apsaugos sistemos plėtros prioritetus, ypač orientuojantis į kokybę – naujų kovinių pajėgumų (haubicų, pėstininkų kovos mašinų) įdiegimą, oro gynybos stiprinimą (NASAMS). 2019 m. buvo priimti sprendimai dėl esamų universaliųjų sraigtasparnių ir išminavimo laivų pajėgumų atkūrimo. Didelis dėmesys skirtas individualaus karių aprūpinimo gerinimui. Taip pat buvo vystomi logistinės paramos pajėgumai, užtikrinamas saugus informacijos perdavimas ir stiprinamas kibernetinis saugumas. Atsižvelgiant į spartų kariuomenės augimą, ginkluotės įsigijimus, suaktyvėjusį sąjungininkų buvimą šalyje, didelis dėmesys ir finansavimas skirti ir karinės infrastruktūros atnaujinimui bei plėtrai.

Vyriausybės patvirtintas Krašto apsaugos sistemos personalo plėtros iki 2028 m. planas leidžia užtikrinti Lietuvos kariuomenei iškeltų karinių tikslų įgyvendinimą ir tarptautinių įsipareigojimų vykdymą bei atitiktį pastarojo metu sprendimams dėl kariuomenės plėtros kryptių. Lietuvos Respublikos Seimo 2019 m. gruodžio 19 d. priimtu įstatymu patvirtinta nuolatinė principinė kariuomenės struktūra ir jai sukomplektuoti reikiamas krašto apsaugos sistemos personalo skaičius, kur minimali riba atitinka realias šiandienos komplektavimo galimybes (finansines, infrastruktūros ir personalo pritraukimo į Lietuvos kariuomenę tendencijas), o maksimali – optimalų poreikį principinei kariuomenės struktūrai užpildyti. Nuo 2020 m. šie skaičiai bus keičiami ne kasmet, bet tik pasikeitus saugumo aplinkai, nacionalinio saugumo politikos prioritetams ir uždaviniams, krašto apsaugos sistemos finansavimui ar Lietuvos kariuomenės personalo komplektavimo poreikiams.

¹⁵⁹ Mokymų medžiaga skelbiama internete adresu <https://duomenys.ugdome.lt/renginys/?17552>.

¹⁶⁰ Prieiga internete: <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/9300>.

¹⁶¹ Prieiga internete: <http://mokytojojtv.blogspot.com/2019/01/kaip-ugdyti-mediju-rastinguma-ir.html>.

¹⁶² Seimo 2018 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. XIII-1825 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 4 d. nutarimo Nr. X-743 „Dėl Krašto apsaugos sistemos plėtros programos patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹⁶³ Vyriausybės 2019 m. birželio 12 d. nutarimas Nr. 579-7.

¹⁶⁴ Vyriausybės 2019 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. 536.

Informacija apie svarbiausius Krašto apsaugos sistemos plėtros programos vykdymo rezultatus pateikta šios ataskaitos II skyriuje „Nacionalinių gynybos pajėgumų stiprinimas“.

Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programa. Siekiant įgyvendinti šios programos nuostatas, buvo vykdomas Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 m. programos tarpinstitucinis veiklos planas: vykdytos jaunųjų policijos rėmėjų ir policijos rėmėjų skatinimo, teisinio švietimo ir visuomenės savisaugos iniciatyvų stiprinimo priemonės; surengti policijos pareigūnų mokymai, kaip vykdyti kriminalinę žvalgybą ir tirti nusikaltimus, susijusius su prekyba žmonėmis ir terorizmu; parengtas nuotolinio mokymo kursas apie prekybos žmonėmis tyrimą; organizuota diskusija-forumas „Vietos valdžios vaidmuo nusikaltimų prevencijoje“; užtikrinta dingusių vaikų karštosios telefono linijos numerio 116000 veikla; išplėstos policijos elektroninės paslaugos, teikiamos per Policijos elektroninių paslaugų sistemą epolicija.lt; organizuota koordinuotai teikiama pagalba vaikams ir jų šeimoms bei kompleksinė pagalba asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje ir prekybos žmonėmis; vykdytos nuteistųjų socialinių įgūdžių lavinimo programos; sustiprinti Valstybės saugumo departamento pajėgumai vykdyti žvalgybą kovos su terorizmu srityje; įsigyta ginkluotės ir specialiųjų priemonių, skirtų policijai reaguoti į teroristines grėsmes ir joms užkardyti; atnaujinta ir išplėsta sienos stebėjimo sistema Pagėgių pasienio rinktinės Kybartų pasienio užkardos ruože (prie sienos su Rusijos Federacija). Vertinant Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 m. programos įgyvendinimą pagal programoje nurodytų vertinimo kriterijų pasiektas reikšmes, stebima pažanga pagal daugumą šių kriterijų.

Nacionalinė kovos su korupcija 2015–2025 metų programa. Vykdamas šios programos įgyvendinimo 2015–2019 m. tarpinstitucinį veiklos planą, iš 45 priemonių, kurios turėjo būti įgyvendintos iki 2019 m. gruodžio 31 d., įgyvendintos 38 priemonės, 2 priemonės neįgyvendintos, vienos priemonės įgyvendinimo atsisakyta, 4 priemonių įgyvendinimas vėluoja. Per programos įgyvendinimo laikotarpį įgyvendintos šios svarbiausios priemonės: Informacinėje sistemoje „Atviri Lietuvos finansai“ pateikti šalies finansų duomenys (vienoje sistemoje pateikiami visos šalies viešųjų finansų struktūrizuoti duomenys, surinkti iš skirtingų duomenų šaltinių¹⁶⁵); parengtas teisinis reguliavimas ir rekomendacijos, paaiškinančios skaidraus bendradarbiavimo būdus ir viešojo ir privataus sektorių partnerystės principus; Pranešėjų apsaugos įstatymu¹⁶⁶ sukurtas ir sureguliuotas pranešėjų apsaugos institutas (2019 m. 36 asmenims suteiktas pranešėjo statusas); parengtos ir įgyvendinamos neoficialių mokėjamų sveikatos priežiūros, policijos, savivaldybių institucijose ir įstaigose mažinimo ir šalinimo priemonės; sukurta ir įdiegta Valstybės, savivaldybių, bankrutavusių ar bankrutuojančių įmonių turto pardavimo elektroninių varžytynių ir aukcionų sistema; reglamentuotas sprendimo bendradarbiauti ar nebendradarbiauti su komerciniais tarpininkais išduodant vizas priėmimo mechanizmas; priimtas naujos redakcijos Lobistinės veiklos įstatymas; padidinta mokesčių administratoriui teikiamos informacijos apie turtą ir pajamas šaltinių aprėptis, praplėstas turtą ir pajamas privalančių deklaruoti bei viešinti asmenų sąrašas; baudžiamieji įstatymai dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų suderinti su tarptautiniais ir ES reikalavimais; pakeistu teisiniu reguliavimu vidaus sandoriai arba uždrausti, arba jų sudarymo galimybės iš esmės sumažintos; CPO LT elektroniniame kataloge sukurti ir veikia 43 pirkimo moduliai (vykdamas centralizuotus pirkimus per CPO LT elektroninį katalogą, sumažinta korupcijos pasireiškimo tikimybė); 607 prokurorai bei ikiteisminio tyrimo pareigūnai dalyvavo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų atskleidimo, tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaikymo šios kategorijos bylose mokymuose Lietuvoje ir užsienyje; padidintas viešųjų pirkimų bylas nagrinėjančių teisėjų skaičius; vaistinių preparatų registruotojai ir jų atstovai įpareigoti rinkti ir saugoti informaciją apie visas perleistą vertes (pinigine išraiška) ir jų gavėjus; sukurta mechanizmas, užtikrinantis, kad dėl neįgalumo ir darbingumo nustatymo priimami sprendimai būtų periodiškai peržiūrimi.

Visuomenės pasirengimo valstybės gynybai, pilietinės visuomenės, šalies kultūrinio ir tautinio tapatumo stiprinimas

¹⁶⁵ Prieiga internete: <https://lietuvosfinansai.lt/>.

¹⁶⁶ Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3832a702d8ea11e782d4fd2c44cc67af/asr>.

2019 m. toliau tęsta aktyvi veikla pilietinio ir patriotinio ugdymo srityje, skatinant visuomenę domėtis šalies gynybos klausimais, kariuomene ir prisidėti prie šalies saugumo. Neformaliojo ugdymo srityje pagrindinis vaidmuo teko Lietuvos šaulių sąjungai. Krašto apsaugos ministerijos remiamose šios sąjungos vaikų stovyklose 2019 m. dalyvavo 4 688 vaikai. Lietuvos šaulių sąjungos veikloje 2019 m. dalyvavo 5 781 jaunas šaulys. Į pilietinį ir patriotinį ugdymą įtraukiant nevyriausybinės organizacijas, 2019 m. sudaryta 20 sutarčių su asociacijomis ir viešosiomis įstaigomis dėl programų, prisidedančių prie krašto apsaugos stiprinimo ir visuomenės parengimo gynybai, vykdymo. Šioms veiklos programoms buvo panaudota apie 73 tūkst. eurų.

Buvo organizuojami įvairūs pilietiškumą ugdantys ir domėjimąsi Lietuvos kariuomene ir krašto apsaugos sistema skatinantys renginiai moksleiviams: nacionalinis moksleivių konkursas „Ką žinai apie Lietuvos kariuomenę“ (dalyvavo apie 250 moksleivių iš daugiau nei 120 mokyklų), krašto apsaugos dienos renginys vyresniųjų klasių moksleiviams dvylikoje Lietuvos kariuomenės padalinių (apsilankė 1 700 moksleivių), pilietiškiausios mokyklos atranka Gedimino pilies bokšto Lietuvos valstybinei vėliavai gauti. Lietuvos Respublikos narystės NATO 15-ųjų metų proga suorganizuotas mokinių rašinių konkursas „Mes esame NATO“. Krašto apsaugos dienos proga parengtas ir „Youtube“ kanale „Laisvės TV“ transliuotas penkių laidų ciklas jaunimui pilietiškumo temomis: apie dezinformaciją kasdienėje aplinkoje, šauktinių mitus, moteris kariuomenėje, pilietiškumo sampratą.

Organizuoti 36 pilietinio ugdymo renginiai aukštosiose ir bendrojo lavinimo mokyklose bei kitose mokymo įstaigose. Pilietinio pasipriešinimo bei pilietinio ugdymo temomis organizuotas paskaitas išklaušė 2 600 dalyvių. 2019 m. organizuota apie 60 renginių (paskaitų, seminarų, pratybų) valstybės, savivaldybių ir joms pavaldžių įstaigų ar įmonių darbuotojams nacionalinio saugumo, gynybos, mobilizacijos, priimančiosios šalies paramos ir pilietinio pasipriešinimo temomis.

Patvirtintos Bendrųjų programų atnaujinimo gairės¹⁶⁷. Vienos svarbiausių siektinų kompetencijų – pilietinė ir kultūrinė. Todėl pradedamos atnaujinti visų mokomųjų dalykų bendrosios programos turės atskleisti, kaip šios kompetencijos bus ugdomos. Taip pat atnaujinamame visų dalykų turinyje turės atsispindėti ugdomos vertybinės nuostatos, ypač daug dėmesio skiriant šioms vertybėms: demokratijai, empatijai, orumui, atsakomybei ir pasitikėjimui.

2019 m., kaip ir kasmet, Kultūros ministerija organizavo renginius, kuriais minimos valstybei svarbios istorinės datos, skatinamas kultūrinės tapatybės išlaikymas, ugdomi visuomenės tolerancijos, pilietiniai ir patriotiniai jausmai, skatinamas susidomėjimas nacionaline kultūra bei aktualizuojamas jos kultūrinis bei literatūrinis paveldas.

Kultūros ministerija kartu su Mobilizacijos ir pilietinio pasipriešinimo departamentu prie Krašto apsaugos ministerijos bei Vilniaus universiteto Istorijos fakultetu organizavo nacionalinį 9–12 klasių moksleivių konkursą „Praeities stiprybė – dabarčiai“, skirtą moksleivių pilietiškumui ir istorinei atminčiai ugdyti, savo gyvenamosios aplinkos (krašto) Laisvės kovų paveldo pažinimui, domėjimuisi Lietuvos gynybos sistema ir būdais skatinti, kritiniam mąstymui ir kūrybiškumui stiprinti¹⁶⁸. Atsižvelgiant į pasiteisinusius praėjusių metų rezultatus, 2019 m. spalio 3 d. Kultūros ministerija pasirašė susitarimą dėl tolesnio moksleivių konkurso organizavimo 2020 metais.

Patvirtinta Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcija¹⁶⁹, siekiant pristatyti visuomenei Lietuvos tautinių mažumų istoriją kaip kultūriškai, konfesiškai ir kalbiškai svarbią ir aktualią integralios, dinamiškos Lietuvos tapatybės dalį ir sudaryti sąlygas veiksmingam jos pristatymui visuomenei.

¹⁶⁷ Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. lapkričio 18 d. įsakymas Nr. V-1317 „Dėl Bendrųjų programų atnaujinimo gairių patvirtinimo“.

¹⁶⁸ Dalyvavo 45 moksleivių komandos ne tik iš didžiųjų Lietuvos miestų, bet ir regionų: Šiaulių, Šakių, Kelmės, Ignalinos, Marijampolės, Tauragės, Alytaus, Pakruojo, Švenčionių, Jurbarko, Biržų, Mažeikių, Lazdijų, Akmenės, Prienų ir kitų.

¹⁶⁹ Kultūros ministro 2019 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. IV-610 „Dėl Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijos tvirtinimo“.

Ekonominio ir energetinio saugumo stiprinimas

Nenutrūkstamas elektros energijos tiekimas iš saugių ir patikimų šaltinių. 2019 m. priimtos Elektros energetikos įstatymo ir kitų susijusių įstatymų pataisos, draudžiančios pirkti elektros energiją iš nesaugių jėgainių. Įtvirtinta, kad tai daryti ketinančios įmonės negaus leidimų importuoti elektrą. Be to, vyriausybinei strateginių įmonių sandorius tikrinančiai komisijai nustačius, kad importuotojas kelia grėsmę šalies saugumui, bus stabdoma jo licencija. Prekybos elektra tvarka šiuo atveju yra griežtinama, nustatant papildomus draudimo prekiauti nesaugia elektra saugiklius. Tokia tendencija, tikėtina, išliks ir ateityje. Pagal Lietuvos teisės aktuose įtvirtintas nuostatas nuo grėsmę nacionaliniam saugumui keliančios Astravo AE elektros gamybos bandymų pradžios elektra iš Baltarusijos nebegalės patekti į Lietuvos rinką (0 MW).

Pasiektas politinis susitarimas dėl Baltijos šalių elektros energijos tinklų sinchronizavimo su KET per esamą *LitPol Link* jungtį ir naują povandeninę HVDC jungtį tarp Lietuvos ir Lenkijos.

Energijos išteklių diversifikavimo ir konkurencijos sąlygos. SGD terminalas užtikrina gamtinių dujų tiekimo diversifikavimą. Lietuvoje esanti gamtinių dujų infrastruktūra leidžia maksimaliu pajėgumu išnaudoti SGD terminalą, taip pat prireikus yra galimybė aprūpinti gamtinėmis dujomis ir Latvijos bei Estijos gamtinių dujų vartotojus.

2019 m. gruodį sėkmingai įgyvendintas „Balticconnector“ projektas, jungiantis Baltijos ir Suomijos dujų rinkas. Taip pat pradėtas įgyvendinti dujotiekio jungties su Lenkija (GIPL) projektas, kuris leis turėti dar vieną gamtinių dujų šaltinį ir sujungs Lietuvos gamtinių dujų sistemą su Europos gamtinių dujų sistema. Projektą planuojama užbaigti 2021 m. pabaigoje. „Balticconnector“ kartu su GIPL galutinai užbaigs rytinės Baltijos pakrantės dujų rinkos izoliaciją ir suteiks naujų galimybių Lietuvai.

Baltijos šalių energetikos sistemos sinchronizacija su KET. Europos Komisija 2019 m. sausio 23 d. skyrė finansavimą Baltijos šalių energetikos sistemos sinchronizacijai su KET. Iš Europos infrastruktūros tinklų priemonės trims Baltijos šalims skirta 323 mln. eurų, iš jų Lietuvos projektams – 125 mln. eurų. 2019 m. sausio 25 d. įvyko pirmasis Baltijos šalių, Rusijos ir Baltarusijos elektros perdavimo sistemų operatorių susitikimas BREL formatu desinchronizacijos klausimams aptarti. Lietuvos elektros perdavimo sistemos operatorius LITGRID 2019 m. gegužės 18–19 d. atliko dalies Lietuvos elektros sistemos ir generatorių izoliuoto darbo bandymą. Planuojama, kad bendras Baltijos šalių elektros energetikos sistemų izoliuoto darbo bandymas galėtų būti atliktas iki 2024 m. 2019 m. gegužės 27 d. įsigaliojo Baltijos valstybių elektros energetikos sistemų sujungimo su KET darbui sinchroniniu režimu sąlygos. 2019 m. birželio 20 d. pasirašytame antrajame susitarime tarp Baltijos šalių, Lenkijos ir Europos Komisijos dėl Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacijos su KET įgyvendinimo patvirtintos desinchronizacijos gairės. 2019 m. birželio mėn. Europos Komisijai pateikta paraiška dėl Baltijos šalių elektros energetikos sistemų sinchronizavimo su KET antrojo etapo – „Harmony Link“ jungties statybos parengiamųjų darbų finansavimo. 2019 m. liepos 19 d. paskelbti „Harmony link“ jūros dugno tyrimo konsultanto pirkimai. 2019 m. spalio 2 d. vykusiame koordinacinio Europos infrastruktūros tinklų priemonės komiteto susitikime ES valstybių narių atstovai pritarė Europos Komisijos pasiūlymui skirti 10,3 mln. eurų finansavimą „Harmony Link“ jungties statybos parengiamiesiems darbams. Lietuvos ir Lenkijos perdavimo sistemų operatorių vadovai 2019 m. gruodžio 3 d. pasirašė sutartį dėl 10 mln. eurų ES paramos jūrinės elektros jungties „Harmony Link“. Lietuvai šia sutartimi skirta 4 mln. eurų.

Vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo skatinimas. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo ir Elektros energetikos įstatymo pakeitimais įtvirtintas naujas paramos modelis atsinaujinančius energijos išteklius (AEI) naudosiančioms elektrinėms skatinti. Pagal naująją tvarką parama AEI elektrinėms ir toliau bus skirstoma aukcionų būdu, nes toks metodas leis užtikrinti pačią žemiausią kainą. Modelis bus finansuojamas viešuosius interesus atitinkančių paslaugų (VIAP) lėšomis ir vartotojams papildomai nekainuos, kadangi nuo 2021 m. daliai AEI gamintojų, gaunančių paramą pagal dabartinę paramos schemą, baigsis skatinamasis laikotarpis ir parama toliau nebebus mokama. Be to, planuojamas nuoseklus paramos atsinaujinančiai energetikai iš VIAP mažėjimas dėl pingančių technologijų ir maksimalaus AEI orientavimo veikti rinkos sąlygomis. Parama bus skirstoma technologiškai neutralių aukcionų būdu – tai reiškia, kad juose galės dalyvauti įvairias atsinaujinančios energetikos technologijas

elektros energijos gamybai naudojančios elektrinės, kurios varžysis tarpusavyje dėl rinkos kainos priedo. Technologiškai neutralūs aukcionai leis atrinkti tik ekonomiškai naudingiausius projektus. AEI plėtra leis 30 proc. sumažinti elektros energijos importą, bus mažesnė oro tarša (34,7 tonų mažiau išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų – metinė tarša iš 19 tūkst. automobilių), 2025 m. iš atsinaujinančių išteklių bus pagaminta bent 2 kartus daugiau elektros energijos nei dabar – nuo 2,4 TWh iki 5 TWh (tiek energijos užtektų beveik 1,4 mln. namų ūkių elektros poreikiams patenkinti) bei bus sukurta mažiausiai 320 naujų darbo vietų. 2019 m. rugsėjo 2 d. prasidėjo pirmasis technologiškai neutralus aukcionas, kuriame galėjo dalyvauti visos technologijos – saulės, vėjo, biodujų, biomasės. Aukciono dalyviai varžėsi dėl galimybės gauti kainos priedą prie biržos kainos. Laimėjo investuotojas, kurio pasiūlytas kainos priedas prie elektros energijos biržos kainos yra 0 Eur/MWh. Tai reiškia, kad projektas bus vystomas be valstybės paramos.

Tęsiant 2018 m. pradėtus darbus dėl vėjo energetikos plėtros Baltijos jūroje galimybių tyrimų, 2019 m. nustatytos prioritetinės Lietuvos teritorinės jūros ir (ar) Lietuvos išskirtinės ekonominės zonos Baltijos jūroje dalys, kuriose tikslinga atsinaujinančius išteklius naudojančių elektrinių plėtra. Patvirtinta galutinė Prioritetinių Lietuvos teritorinės jūros ir (ar) Lietuvos išskirtinės ekonominės zonos Baltijos jūroje dalių, kuriose tikslinga atsinaujinančius energijos išteklius naudojančių elektrinių plėtra, ataskaita.

2019 m. priimti Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo ir Elektros energetikos įstatymo pakeitimai sudaro palankias galimybes daugiabučių gyventojams tapti elektros energiją gaminančiais vartotojais. 2019 m. gegužę paskelbtas kvietimas paramai, skirtai nedidelėms, iki 10 kilovatų (kW) galios saulės elektrinėms įsirengti. Šią paramą galės gauti individualių namų savininkai, planuojantys elektrą savo poreikiams gaminti iš saulės šviesos. Tokiems projektams iki 2022 m. planuojama skirti daugiau kaip 16 mln. eurų ES paramos lėšų.

2019 m. padidintas bioetanolio maišymo į benziną įpareigojimas nuo 5 iki 10 proc. skystojo kuro tiekėjams ir atsiranda prievolė įmaišyti biodyzeliną pereinamuoju laikotarpiui ne mažiau kaip 5 proc. pagal tūrį¹⁷⁰.

Verslo tarptautinio konkurencingumo stiprinimas. 2019 m. tęstas projekto „Tarptautiškumas LT“ įgyvendinimas. Projekto tikslas – didinti mažų ir vidutinių įmonių lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų perspektyvių sektorių eksportą per perspektyvių sektorių tikslinėse eksporto rinkose strategijų parengimą ir rinkodaros iniciatyvas¹⁷¹.

Organizuotos naujos mokymo programos prekės ženklų ir eksporto kompetencijų plėtros klausimais, reikalingos eksporto srityje dirbančių žmonių kompetencijoms ugdyti¹⁷². Numatoma vykdyti tęstinę mokymuose dalyvavusių įmonių eksporto masto stebėseną.

Toliau įgyvendinta programa, skirta aukšto lygio eksporto specialistams ugdyti per teorinę ir praktinę patirtį verslo įmonėse. 2018 m. į programą pritraukti 24 dalyviai, nuo 2019 m. pradėtos vykdyti pusę metų trunkančios jų rotacijos Lietuvos perspektyvių eksporto sektorių įmonėse. I ir II rotacijų metu 47 Lietuvos įmonėms buvo padidinta jų eksporto branda, tobulinant eksporto procesus, komunikaciją užsienyje, pritaikytą tikslinėms rinkoms, vykdant išsamią tikslinių eksporto rinkų bei klientų analizę, ieškant kontaktų užsienyje, padedant tinkamai pasirengti ir dalyvauti tarptautinėse parodose. Vykdam programą, buvo

¹⁷⁰ Priimtas energetikos ministro, aplinkos ministro ir susisiekimo ministro įsakymo „Dėl Lietuvos Respublikoje vartojamų naftos produktų, biodegalų ir skystojo kuro privalomųjų kokybės rodiklių patvirtinimo“ pakeitimas.

¹⁷¹ Projektas yra orientuotas į 6 sektorius: 3 tradicinius ekonomikos sektorius (baldai, maistas ir gėrimai bei inžinerinė pramonė) ir 3 aukštųjų technologijų sektorius (biotechnologijos, aukštųjų technologijų inžinerinė pramonė bei IT paslaugos). Įgyvendinant projektą bus parengtos 6 sektorinės eksporto plėtros strategijos, skirtos tikslinėms rinkoms (kiekvienam iš 6 sektorių – po 2 rinkas). Strategijose bus numatytos konkrečios priemonės, kaip didinti atitinkamų sektorių eksportą atitinkamose rinkose. Projekto stebėsenos rodiklis – projekto metu identifikuotų 6 perspektyvinių sektorių eksporto augimas 2022 m. pabaigoje turėtų būti 8 arba daugiau procentų didesnis nei bendras šalies eksporto augimas (tarpiniai rodiklio rezultatai stebimi kasmet 2019–2021 m.). Projekto trukmė – 2018 m. sausis – 2021 m. liepa.

¹⁷² 2019 m. įvyko iš viso 21 renginys, skirtas eksporto kompetencijoms ugdyti (20 „Eksporto klubų“ ir Lietuvos–JAV gynybos forumas), juose dalyvavo 873 dalyviai. Taip pat 2019 m. įvyko mokymų ciklas „BrandLAB“. Mokymuose dalyvavo 25 įmonės – iš viso 50 dalyvių. Šiuos mokymus sudarė 4 moduliai: konkurencinės aplinkos pažinimas eksporto rinkose; tikslinių klientų segmento analizė ir poreikių tyrinėjimas; esamo prekės ženklo analizė ir strateginė ženklo darba; pardavimo ir komunikacijos kanalai. Mokymų pabaigoje dalyviai pristatė savo prekės ženklo vystymo planus.

intensyviai dalijamasi patirtimi, aptariama pažanga, vyko mentorystės sesijos, siekiant užtikrinti glaudesnę Lietuvos įmonių bendradarbiavimą įgyvendinant ne tik Programos tikslus, bet ir dalijantis gerąja eksporto plėtros praktika. Įmonių pasitenkinimas programa siekia NPS-98% (*I rotacijos mentorių apklausa*). Nuo 2020 m. sausio iki birželio vykdoma paskutinė III rotacija, kurios metu Programos dalyviai dirbs 19-oje Lietuvos perspektyvių sektorių įmonių ir didins jų eksporto brandą plėtrai į tikslines rinkas.

2019 m. buvo atrinkti ir paskirti dirbti nauji komercijos atašė Suomijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Kinijoje ir Izraelyje. 2020 m. numatoma atlikti darbus, kurie, baigiantis kadencijoms, užtikrintų komercijos atašė veiklos tęstinumą Baltarusijoje ir Prancūzijoje.

Finansų įstaigų kontrolė. Lietuvos bankas, siekdamas suvaldyti su pinigų plovimu susijusias rizikas, atlieka finansų įstaigų inspektavimus vietoje (2019 m. buvo atlikti 6 finansų rinkos dalyvių pinigų plovimo prevencijos srities inspektavimai, skirtos įvairios poveikio priemonės (piniginės baudos, veiklos ribojimai), vykdoma rizika pagrįsta dokumentinė priežiūra, renkama finansų rinkos dalyvių statistinė informacija įvairiais pjūviais, stebimos ir analizuojamos esamos tendencijos, konsultuojami ir mokomi tiek potencialūs, tiek esami rinkos dalyviai (šiais metais Lietuvos banko iniciatyva įvyko 2 mokymai pinigų plovimo prevencijos temomis), stiprinamas bendradarbiavimas su kitų valstybių priežiūros institucijomis (ypač Baltijos–Skandinavijos šalių priežiūros institucijų lygmeniu), keičiamasi reikšminga informacija ir patirtimi. Taip pat 2019 m. buvo pradėtas *RegTech* iniciatyvos (bendradarbiavimas su privačiu sektoriumi, panaudojant jų siūlomus inovatyvius duomenų apdorojimo sprendimus, kurie padėtų stiprinti priežiūros veiksmus) įgyvendinimas, siekiant pagerinti iš finansų rinkos dalyvių surenkamų priežiūrinių duomenų kokybę ir greičiau nustatyti rizikingiausias sritis. Pirmiausia *RegTech* iniciatyvą planuojama taikyti elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigų sektoriui (atsižvelgiant į nuosekliai didėjančią tokių finansų įstaigų skaičių).

Kibernetinio saugumo stiprinimas

2019 m. buvo tęsiama Lietuvos iniciatyva dėl ES greitojo reagavimo kibernetinių pajėgų kūrimo, siekiant efektyviau suvaldyti kibernetinius incidentus, peržengiančius valstybių sienas. Atitinkamai siekiama pasirašyti susitarimo memorandumą tarp vykdančią projektą bendradarbiaujančių valstybių narių.

Detali informacija apie kibernetinio saugumo stiprinimą pateikta Vyriausybės programos įgyvendinimo plano vykdymo pažangos 2019 metais ataskaitos skyriuje „5.2 kryptis. Kibernetinio ir energetinio saugumo stiprinimas“.

Socialinio saugumo stiprinimas, demografinės būklės gerinimas

Siekiant teigiamų demografinių pokyčių ir Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijoje¹⁷³ numatytų tikslų įgyvendinimo, vykdytos Vyriausybės patvirtintame Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos įgyvendinimo 2019–2021 m. tarpinstituciniame veiklos plane¹⁷⁴ numatytos konkrečios priemonės.

Įgyvendinant priemones, padedančias užtikrinti valstybės poreikius atitinkantį migracijos srautų valdymą, buvo skatinama grįžtamoji migracija ir proporcingas, valstybės interesus atitinkantis užsienio šalių piliečių atvykimas, įgyvendinant pritraukimo, priėmimo, integracijos ir ryšio palaikymo politiką – sustiprintas už migrantų informavimą atsakingos institucijos Migracijos informacijos centro „Renkuosi Lietuvą“ funkcionalumas, supaprastintos migracijos procedūros, siekiant pritraukti aukštos kvalifikacijos trūkstančių specialistų iš trečiųjų šalių, formuojamas Lietuvos, kaip geros vietos dirbti ir kurti verslą įvaizdis, stiprinamas platformos „Work in Lithuania“ funkcionalumas ir sklaida. Sukurtas mokyklų, dirbančių su grįžtančiais / atvykstančiais vaikais, tinklas, kurio pagrindinis tikslas – stiprinti skirtingų Lietuvos regionų

¹⁷³ Seimo 2018 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. XIII-1484 patvirtinta Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategija.

¹⁷⁴ Vyriausybės 2018 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 1216 patvirtintas Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos įgyvendinimo 2019–2021 m. tarpinstitucinis veiklos planas.

mokyklų, dirbančių su grįžusiais / atvykusiais į Lietuvą vaikais, pasirengimą visapusiškai integruoti tiesioginės migracijos patirties turintį vaiką į švietimo sistemą.

Stiprinamas socialinis Lietuvos gyventojų saugumas ir jų psichologinė (emocinė) gerovė – didinamas psichologinių ir psichosocialinės reabilitacijos paslaugų visuomenei prieinamumas ir gerinama šių paslaugų kokybė, įgyvendinamos adaptuotos savižudybių prevencijos programos, skatinamas visuomenės įsitraukimas į viešąjį valdymą nacionaliniu ir savivaldos lygmenimis. Stiprinama Lietuvos gyventojų sąsaja su šalimi ir gyvenamąja aplinka.

Įgyvendinant plano priemones palankios šeimai aplinkos kūrimo srityje, 2019 m. didelis dėmesys skirtas paslaugų šeimai prieinamumui savivaldybėse gerinti. Patvirtintas Bazinis paslaugų šeimai paketas¹⁷⁵ ir savivaldybėse pradėtos teikti šiame pakete nustatytos paslaugos, skirtos šeimoms gebėjimams savarankiškai spręsti iškylančias problemas stiprinti ir sudaryti galimybes kurti saugią, sveiką ir darnią aplinką savo šeimoje.

Sukurta ir pradėta įgyvendinti šeimos kortelės gausioms šeimoms ir šeimoms, prižiūrinčioms (slaugančioms) neįgalųjį, sistema, numatanti įvairias nuolaidas ir lengvatas šioms šeimų grupėms. Plėtojamos finansinės paskatos vaikus auginančioms šeimoms – padidintos išmokos vaikams („vaiko pinigai“), padidinta socialinė parama mokiniams, plėtojama parama šeimoms ir asmenims būstui įsigyti ar išsinuomoti (padidinti pajamų dydžiai, kuriais vadovaujantis nustatoma teisė į paramą būstui įsigyti ir išsinuomoti).

Siekiant suteikti galimybių vyresnio amžiaus asmenims integruotis į visuomenę, buvo stiprinamos vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo socialiniame ir politiniame gyvenime galimybės – remiami vyresnio amžiaus žmonėms atstovaujančių nevyriausybinių organizacijų veiklos projektai, skatinama savarankiško gyvenimo namų ir dienos centrų senjorams plėtra. Plėtojamos galimybės vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimui darbo rinkoje ir jų finansiniam saugumui užtikrinti – padidintos socialinio draudimo pensijos, atsižvelgiant į augančią ekonomiką ir didėjančią darbo užmokesčio fondą, ir mažiausios socialinio draudimo pensijos, atsižvelgiant į įgytą stažą, remiama vyresnių nei 54 metų žmonių integracija į darbo rinką. Gerinama vyresnių asmenų sveikatos priežiūros kokybė ir prieinamumas, siekiant mažinti jų sergamumą ir mirtingumą nuo pagrindinių neinfekcinių ligų ir dėl išorinių priežasčių. Stiprinami kartų santykiai ir plėtojama savanoriška vyresnių asmenų veikla.

2019 m. pradėta kurti į skirtingų ugdymosi poreikių asmenis orientuota mokinio pasiekimų vertinimo sistema. Individualios pažangos vertinimas geriau atitiks mokymosi poreikius. 2019 m. patvirtinus Bendrųjų programų atnaujinimo gaires, sukurtas kaupiamojo vertinimo modelis.

Patyčių problemai spręsti mokyklose vykdomos prevencinės programos, jas vykdančių mokyklų daugėja (2016 m. bent vieną programą vykdė 54 proc. mokyklų, 2017 m. – 72 proc., 2018 m. – 85 proc.). 2019 m., siekiant informuoti visuomenę apie patyčių žalą, per Lietuvos nacionalinę televiziją ir „Lietuvos ryto TV“ transliuotas tėvams skirtas edukacinis vaizdo klipas apie emocinio klimato svarbą, patyčių prevenciją, jų daromą žalą; parengtas ir mokykloms, mokytojams, tėvams per elektroninius dienynus išplatintas elektorinis patarimų leidinys „Kaip išgyvendinti patyčias“¹⁷⁶; vykdyta mokyklų informavimo kampanija apie elektroninę platformą „Patyčių dėžutė“, kuri leidžia anonimiškai ir greitai pranešti apie įtariamą arba įvykusias patyčias bei reaguoti į jas¹⁷⁷; parengta ir visoms mokykloms išplatinta reagavimo į patyčias atmintinė; sukurti ir mokykloms pristatyti patyčių prevencijos mokymų kursai REAGUOK.LT.

Įgyvendinant švietimo struktūrinės reformos projektą „Saugi mokykla kiekvienam“, 2019 m. tęsta prevencinių programų įgyvendinimo plėtra: programos šiuo metu įdiegtos iš viso 1 058 bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose, taip pat 432 ikimokyklinio ugdymo įstaigose, vykdančiose priešmokyklinio ugdymo programas. 2020 m. vyks paskutinis programų plėtros įgyvendinimo etapas,

¹⁷⁵ Vyriausybės 2019 m. birželio 19 d. nutarimas Nr. 618.

¹⁷⁶ Prieiga internete <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/patycioms-ne-20.pdf>.

¹⁷⁷ Platformą sudaro tinklalapis, mobilioji programėlė ir administravimo sistema, kurią nemokamai atsisiųsti ir įsidiegti gali visos šalies mokyklos. Ją visos mokyklos gali atsisiųsti iš <https://www.smm.lt/web/lt/patyciu-dezute>.

programos bus įdiegtos 1 181 bendrojo ugdymo mokykloje ir profesinio mokymo įstaigoje ir 522 ikimokyklinio ugdymo įstaigose, vykdančiose priešmokyklinio ugdymo programas.

Parengta socialinių emocinių ir sveikatos kompetencijų modelio metodinė medžiaga ir įrankiai, kurie 2018–2019 m. išbandyti dvidešimtyje Lietuvos mokyklų. Taip pat atliekamas tyrimas, kaip vyksta parengtų įrankių išbandymas mokyklose (tyrime dalyvauja 5 ES šalys). Ryškėja tendencijos, kad šių kompetencijų ugdymas ypač svarbus pradinio ugdymo pakopoje, nes po intervencijos galima stebėti statistiškai reikšmingus mokinių raidos pokyčius. Šiuo metu Lietuvoje pradedamas atnaujinti ugdymo turinys – numatyta ugdyti socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetencijas.

Aplinkos apsaugos užtikrinimas

Laikantis Lietuvos Respublikos pavojingųjų objektų, kuriuose pavojingųjų medžiagų kiekiai prilygsta nustatytųjų kvalifikacinių kiekių I ir II lygiui ar juos viršija, tikrinimo 2019 metų grafiko, 2019 m. patikrinti 27 potencialiai pavojingi objektai.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos pagal Pramoninių avarijų prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatus įvertino 2 bendrovių saugos ataskaitas (UAB „Krovos Terminalas“ ir AB „ORLEN Lietuva“ Būtingės terminalo atnaujinta saugos ataskaita). Vertinimo ataskaitos pateiktos atsakingajai institucijai – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos ir bendrovėms.

Suderintas ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus patvirtintas 2020 metų pavojingų objektų, kurių kontrolę reglamentuoja Pramoninių avarijų prevencijos, likvidavimo ir tyrimo nuostatai (SEVESO II direktyva), patikrinimų grafikas, pagal kurį 2020 m. numatyta patikrinti 28 įmones.

Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos Pranešimų priėmimo skyrius 2019 m. priėmė 54 pranešimus apie avarijas ir avarines situacijas, kurių metu buvo teršiama aplinka, dėl taršos registruota viena ekstremalioji situacija (kilusio padangų gaisro Alytaus mieste, UAB „Ekologistika“ veiklavietyje). Iš registruotų pranešimų apie avarijas ar avarines situacijas daugiausiai buvo dėl taršos naftos produktais – 23, taip pat gauti 6 pranešimai, susiję su tarša cheminėmis medžiagomis, ir 4 pranešimai apie gaisrus.

Teisėsaugos institucijų organizuoto patikrinimo, kuriame dalyvavo ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės, Aplinkos ministerijos, Aplinkos apsaugos agentūros pareigūnai, metu aptikta neteisėtai įrengta nevalytų nuotekų išleidimo į aplinką sistema, kurią, įtariama, naudojo AB „Grigeo Klaipėda“, vykdydama ilgalaikį aplinkos teršimą nevalytomis pramoninėmis nuotekomis. Panaši sistema ankstesniais metais buvo aptikta Kaune, nustatyti nuotekų tvarkymo pažeidimai ir Vilniaus miesto nuotekų valykloje. Netinkamas nuotekų valymas ir jų išleidimas į aplinką turi reikšmingos neigiamos įtakos vandens ekosistemoms, geriamojo vandens kokybei, gali padaryti didelę žalą aplinkai, kartu ir žmonėms. Todėl Aplinkos ministerija aplinkos teršimo kontrolę ir prevenciją laiko ateities darbų prioritetu ir pavedė Aplinkos apsaugos departamentui prie Aplinkos ministerijos užtikrinti sustiprintą nuotekų valymo įrenginių ir atliekų tvarkytojų kontrolę.

Kad būtų tinkamai ir veiksmingai užtikrinta aplinkos apsauga, svarbus pilietiškos visuomenės vaidmuo. Visuomenė skatinama likti neabejinga, pastebėjus aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, ir apie juos pranešti. Nuo 2014 m. lapkričio veikia pranešimų apie aplinkosauginius įvykius priėmimo centras. Nuo šio centro veiklos pradžios padidėjęs gaunamų pranešimų skaičius, tikėtina, rodo didėjančią visuomenės sąmoningumą ir neabejingumą aplinkosaugos pažeidimams. Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos Pranešimų priėmimo skyrius 2019 m. gavo 17 856 pranešimus apie aplinkosauginius pažeidimus ir kitus įvykius, susijusius su gamtos apsauga (2018 m. buvo gauti 18 265 pranešimai, 2017 m. – 15 458 pranešimai, 2016 m. – 13 818 pranešimų, 2015 m. – 12 117 pranešimų). Visi pranešimai buvo vertinami ir į juos reaguota nustatyta tvarka. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnams sudaryta galimybė bet kuriuo metu ir nedarbo laiku reaguoti į gaunamus pranešimus dėl pažeidimų, taip užtikrinant efektyvią ir nepertraukiamą aplinkos apsaugos

valstybinę kontrolę. 2019 m. ne darbo metu aplinkos apsaugos pareigūnai vyko tirti gautų pranešimų 1 200 kartų, informacija apie pažeidimus pasitvirtino pagal 730 pranešimų.